Fodorik Menyhért

Csürös F.: A debreceni városi nyomda története. 1561-1911. Debrecen, 1911. 95-106, 335, 338.l. - Gulyás P.: A könyvnyomtatás története M.országon a XV-XVI. sz.-ban. Bp. 1931. 251. l. - Kádár-Módy: A debreceni könyvkötőcéh müvészete. SzM. 1949. 251.l. - Kertész Á.: A nyomtatott betü tört. és utja M.országon. Bp. 1941. 130.l. - Novák L.: A nyomdászat története. III.k. Bp. 1928. 29-32.l.

Fodor Menyhért

könyvkötő nyomdász

Debrecen

l.

Szabad Művészet

1949. 402. l.

403. l.

A Streeuw-i vár felvételek
jegyzéke és azok árai Calde

15 sz. Universal vintező mű
vekrényyel
12 db. 3 m. hosszu jelző
2 " acélvalag fémkeret
1 " 20 m. hosszú acélm
1 " 4 m. vintezőléc
1 " vizgtükör
1 " 4 m. mérőléc

Fodorik Mayhárt deb.
diák, körvhető-pódár
1633. város szerz. + hőt vele
a pódár. Tanács kihoti a
budte nilk. Szinfále nyitás
erintő mérét kiadni a sza
fölyv vallásos művelet ad
és 1635. Álmoskönyvet

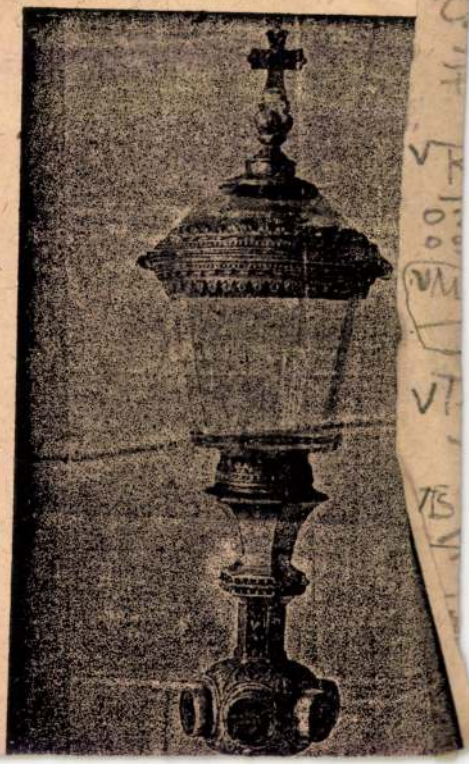

Könyvkiáll. i emlék, 26. l.
F. M., pálos, kódes másoló

~~Sekoen A: O Zabéni tit. katalin~~
~~Szgl. 4, 8. l.~~

Ép. Ipar, 1925. 47. l. Fock Gde

Kékvári A: Magyar és king m. 145. l.
Fodor Béla épít. Szem adattár 52. h.

Somházi: A m. könyvkötés műv. e
204/41 102, 104, 106, 324. Fodor Gábor
1/413

Sedoczy: Vezető Bp. Szobr. 57. l. Fodor Gerle
319864 Falk m. ép. n. palota

Prajor: Vác műcml. 81. l.
101590 Fodor József

Lékassy J: Heves vm. nyácpítése
18708 1931. 182-83. l. Fodor Károly

Lancia lexikon: Fodor Madeleine

M. 1949. 402-3. l. Fodor Margit
neppel

1/.

1630-1662

Fodorik Menyhért

debreceni könyvkötő
és nyomdász

XVII. sz.
+1662 tájan

l.

Csűrös

95, 96. l. 97. l.
98, 99, 100, 101 — 106. l.

335, 338. l.

Csűrös T:

a debreceni városi
nyomda tört.
1561-1911.
k.o. 1911

Ismeretlen festő.
A XIX. századból.

783. A nemzetőr küzdelme.

Akképen van ábrázolva,

~~A~~ jobbra ~~vágtató~~ rágul dó nemzetőr vő kozákra, ki hosszú lándzsával v[illegible] földön egy szerb katona fekszik, a [illegible] oldaltáskája mellett pecsétes levél zelében, ló ~~áll~~ ~~[illegible]~~ felhős.

megsebesült

Vászon, méretei 43.5: 57
Az 1848/9-iki szabadságh[illegible]
Átvétetett az 1896: IV. [illegible]

egy felnyergelt vágtat, míg

904: V.5

Fodorik Mecnyhérk

debreceni könyvtáto

l.

Csüsfe

335. l.

338. l.

átvive

788.

bra nézoe. Haja, szemöldöke, bajusza s körsza-
e. Mellét kitüntetés díszíti s paszománt gallé-
Zinórzása arany s gombjai somalakúak.

onra, méreti 71:58 c/m.
iki erekhyemuzeumból. 107/95. № 72.
déves Kiállításra engedtetett át (151/96)
n érkezett vissza (416/96).

107/95: 72.

Fodorik Mennyhést

debreceni könyv-
nyomtató
XVII sz

l.

P.: A

Gulyás könyvnyom-

257. l. tatás

Mons-ott
a XV-XVI.
sz.-ban

1931

HELYSÉG

KASSA.

VÁRMEGYE

SZAKCSOPORT

Dombo

KOR

XV

ŐRZÉSI HELYISÉG

Székesegyház.

TULAJDONOS kapuja felett.

MÉRET

TÁRGY

Szt.Erzsébet szegényeiről gond

LEIRÁS (ANYAG, ALAK, MEGMUNKÁLÁS, DISZITÉS, FELIRAT, JELZÉS)

Homokkő.-Előterén Szt.Erzsé
és italt hozó kisérete./Sourek.

FÉNYKÉP, RAJZ

Fodorik Menyhert

debreceni könyvtető

1630

Kádár-Nódy:
A debreceni könyvtetőnek
[illegible]

Szabad Művészet

1949. 251. l.

Fodorik Menyhért

Könyvkötő
és könyvnyomdász

l-

Á : Q

Kertész nyomtatott

130-l-

betű
zört. és
útja
Morg.-on
1941

110-1915. szám.

III.

A Műemlékek Országos Bizottságá

, folyó évi január hó 11-én 864/9

im alatt kelt fölterjesztésére, tu

sa s további eljárás végett másola

azzal adom ki, hogy a szóbanlévő

kötetre vonatkozólag egyelőre, a

állapotok folytán s a 3.668/1914.

imú körrendeletemben foglaltaknak

Fodorik Menyhért

debreceni könyvtáros
és nyomdász
XVII. sz

l.

L: a nyomdászat
tört.

Novák III. 1928 29. l.
30, 31. l.
32 l.

lásd

Csűrös nincs is

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Fodorik Menyhért MUK.

nyomdász

1632 ben áll a debreceni nyomda élére Rhédáék után. Fodorik a várossal körülményes zerződést is kötött ezíránt 1633 ban. 1663-ig tartó vezetése alatt a nyomda fellendült.

Fritinger: Hazánk könyvnyomtatói stb
Grafikai Szemle 1892. 12 z. 200 l.

MDK

Fodorik Menyhért
könyvnyomtató

kérésére –
1642-ben a debreceni városrtanács kemény
büntetés terle mellett megtiltja a vasáro-
kon kirakó idegen könyvárusoknak az áru-
sítást, mert az Typografus Fodorik kára és
sérelme..

÷ A csátly féle debreceni könyvkereskés kiadó cég 100 éves
története

Grafikai Szemle 1905 évf 10 z 234-235 l

MDK

Fodorik Menyhért nyomdász

A debreceni nyomda vezetői - nek egyike a nyomda alapítása - tól számított első száz évben.

Szekely János: Még egy [redacted] jubileum.

Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 164. l.

M. D. K.

FODORIK Menyhért Rönyvkötő

Rheda Péter halála után a debrecenni nyomda vezetője

1633-ban a várost szerződést kötvete a magyarországi könyvnyomtatás történeletben az ~~az~~ a leghiábbi szerződés

Benda Kálmán - Irinyi Károly: A 400 éves debreceni nyomda Bh. 1961. 27. l.

M. P. K

FODORÍK Menyhárt diár

Miclott a debreceni nyomda vezetését átvette Rongyokóto volt, szerkesztésben kötelezte magát, hogy a város Rongyeit ezentúl ingyen kóti be

1633-ban tehát a nyomdával egy vezetés alatt Rongyokótó üzem is működött

Benda Kálmán – Irinyi Károly: 1400 éves debreceni nyomda Bn. 1961. 39 l.

Fodorik Menyhért

nyomdász - tipográfus - compactor

Debrecenben

A kéjzőművészetek Debrecenben,

1961

21 oldal

Fodróczy József épiten

Aláírásokkal védekezik a régi főnök

Vizes hidegháború

Félelmetes sportlobbi a Rába partján?

(Folytatás az 1. oldalról.)

A pályázatok esetében szokatlan fordulatról az érintett most még nem kívánt bővebben nyilatkozni. Ám lapunk kérdésére elismerte, hogy a hír igaz. Elmondta azt is, hogy mintegy ezren írták alá az ívet, köztük a cég dolgozói és a város jó néhány magas beosztású személyisége, akik eddig is használták a Vízi Sportcentrum szolgáltatásait. Az igazgató a közgyűlés döntése után kíván csak a részletekről beszámolni.

Addig csupán találgatni lehet, hogy miféle, személyét érintő támadások miatt kényszerült arra Domsits úr, hogy aláírásokkal védje magát. A Vízi Sportcentrumhoz közelálló körök szerint a háttérben óriási harc folyik az igazgatói székért. Többen tudni vélik, hogy az ott dolgozók egy része attól retteg, hogy egy új igazgató beállásával utcára kerülhetnek, ezért nincs más választásuk, mint hogy a vélt vagy tényleges biztonság érdekében a jelenlegi igazgatót támogassák.

Mások, elsősorban a városházi körökhöz tartozók szerint egy kőkemény sportlobby működik a városban, amely már sok esetben rákényszerítette akaratát az időnként mit sem sejtő városatyákra. Ugyanezekből a forrásokból az is kiszivárgott, hogy Domsits úr nem rendelkezik a pályázatban előírt valamennyi feltétellel ahhoz, hogy igazgató maradhasson. Akadnak olyanok is, akik szerint az első, később érvénytelenített kuratóriumi ülésen ennek ellenére éppen Domsits Károlyt tették az első helyre.

Akárhogyan is alakul a mai önkormányzati közgyűlés, várhatóan megizzadnak majd a képviselők. A jelenlegi helyzet alapján egyébként várható az ügy folytatása, hiszen valaki, vagy valakik mindenképpen vesztesek lesznek. Márpedig akinek már nincs vesztenivalója, feltehetően kipakol a nyilvánosságnak...

Kuti Péter

Jegyzet

A szenvedély

Négyéves volt, amikor a korai álmos kapkodásban, szülei véletlenül ellenkező irányba tartó buszjáratra szállították fel. Amely jármű nem óvodába ment, hanem egész napos tévévetélkedő játékosait fuvarozta a stúdióba. Mindegy, ha már ott volt, benevezett. Mindenki ámulatára és irigységére a legnehezebb feladatokat is megoldotta. Szülei mit sem tudtak róla. Az óvó néni ugyan néha próbált volna érdeklődni, hogy mi van a kis Jencivel, ám nem kapott vonalat, így aztán felhagyott a kísérletezéssel.

A gyanútlan szülők, mire a stúdióba értek, Jencike két hűtőgéppel, egy mosómedvével, tíz deka savanyú cukorral és egy japán személygépkocsival gazdagította a családot. A sajtó szemfüles írói majd' széttépték a vigyorgó kis zsenit, nyilatkozott több hazai és külföldi magazinnak. A szülők pedig nem győzték ásításnak álcázni az ámulattól minduntalan kinyíló szájukat, és meg sem szidhatták a gyereket, hiszen ők irányították rossz vágányra.

Életük alapjaiban megváltozott. Jencike semmi mással nem foglalkozott, kizárólag tévévetélkedők díjainak megnyerésével. Apukája minden harmadik tárgy után könyörgött a kicsinek, hogy ne hozzon már haza több zongorát, személygépkocsit, fűnyírógépet és gumimatracot.

A cirkusz innentől még több attrakcióval szolgált. Egy nő például megesküdött arra, hogy Jenci voltaképpen az ő kisfia, csak a szülészeten elcserélték. Telt múlt az idő, Jenci közben annak rendje és módja szerint elvégezte az iskolákat, ám energiái jelentős részét továbbra is vetélkedőkben használta fel. Hetvennyolcadik életévéhez közeledve, benevezett egy biológiai viadalra. 4999 megnyert vetélkedővel a háta mögött nem kockáztathatott, így egész éjjel olvasott. Másnap álmosan indult a tévéstúdióba, nem vette észre, hogy rossz buszjáratra szállt. A járat az óvodához vitte. Amikor belépett a játszó szobába, hirtelen elveszettnek érezte magát, olyan parányi helyiség volt a stúdiók hodályai után. Nézte a polcokon porosodó játékokat, és nem tudta leküzdeni játékszenvedélyét. Az óvó néni átöltöztette, aztán leültette a padlóra. Amikor délután Jencit el akarták vonszolni az óvódából, valósággal sikítozni kezdett. A gáláns óvónők hagyták éjszaka is játszani.

Azóta Jenci boldog.

– mándli –

Értékelemzés, zsebjátékkal

(Folytatás az 1. oldalról.)

Az Értékelemzési Szemle különszámát részletesen tanulmányoztam, így talán megérthető, ha a javasolt intézkedések közül a számomra legészszerűbbeket ismertetem.

Az oktatási területen kitűnő ötletnek tartom a technikai személyzet létszámának és munkaidő-kihasználásának felülvizsgálatát, mellyel több mint hárommillió forint takarítható meg. A győrújbaráti gyermektábor kertészeti pénzéből is lefaragható 180 ezer forint. Cuki ötlet a "cukorbeteg gyermekek költségvetésből való támogatása megszüntetése keresve más városi szintű segítségnyújtási lehetőséget a fogyatékos gyerekek részére".

A pedagógus szálló bérleti díjának reálisan elfogadható összegre emelésével, szemétszállítás rendszerének módosításával is százezrek takaríthatók meg.

A középiskolák számára rendkívüli lehetőséget, ötvenötmillió forintos megtakarítást javasol az értékelemzés. Egyedül az órakedvezmények felülvizsgálata majdnem négymillió forint csökkenést eredményez a középiskolai tanárok számára. A tehetséggondozás, felzárkóztatás önköltségessé tétele révén a jó és a rossz nebulók szülei zsebéből egy csapásra tizenhatmillió forint húzható ki. Hogy ez eddig senkinek nem jutott eszébe! A sportköri foglalkozások felülvizsgálata több mint ötmillió megtakarítást hozhat, és alapos előkészítés után a diákotthoni szolgáltatásokon tizennégymillió forint nyerhető. Ha belegondolok, hogy a vidéki, kollégista diák tehetséggondozásra érdemes, vagy éppen felzárkóztatásra szorul, akkor a szülő öröme és zsebének mélysége határtalan lesz.

A sport és kultúra területén a költségelemzés csodákra képes. Biztos, hogy szakmai körökben országos figyelmet vált majd ki a győri műjégpályával kapcsolatos ésszerűsítés. Lényege, hogy emeljék a tarifát és vezessék be a rövidített üzemidőt. A módszer két irányban is továbbfejleszthető: csak szedjék a pénzt és ki se nyissanak, a másik kevésbé értékelemző, hogy csak mínusz tíz fokban nyissanak ki és a hőmérséklet süllyedésének reciprokával emeljék az árakat.

Állati jó ötlet az "állatkerti méretek (állatszám) csökkentése". Hétmillió forintot hozhat évente. Gondolom, a nagyétkű és melegigényes állatokat száműzik. Az a leggazdaságosabb. Az oroszlánt és a medvét ki lehetne cserélni tyúkokra, kecskékre, birkákra, tehénkékre, ezek hasznot is hajtanak.

A városüzemeltetési javaslatok között nekem három ötlet tetszett a legjobban. A városi rendőrkapitány és a polgárok bizonyára kitörő örömmel fogadják a féléjszakás közvilágítás bevezetését. Mélyértelműnek tűnik a köztemetői virágárushely takarítási tarifájának felülvizsgálata, melyet csak a napi-, hetilapok, közlönyök, folyóiratok számának felülvizsgálata, a hirdetések szabályozása múl felül. Ez háromszázezer forintot hozhat a gazdasági kihatás táblázat szerint. Szerintem is a legjobb, ha nem olvasnak annyit. A jogszabályok amúgy is gyorsan változnak, minek a megismerésükkel bíbelődni.

Horváth Sándor

Jó reggelt!

Építészeti világnap

Július elseje építészeti világnap. Az építészek hazai tiszteletét, megbecsülését jelzi, hogy az országos rendezvények fővédnöke az ország legfőbb közjogi méltósága, *Göncz Árpád* köztársasági elnök. A megyei eseménysorozatról *Körmendy János* területi és megyei főépítészt kérdeztük.

– A mi megyei rendezvényünk védnöke *Botos Gábor*, a megyei közgyűlés elnöke, aki civilben szintén kollégának tekinthető, hiszen első diplomája építészmérnöki. A megyeháza tanácstermében ő mond ünnepi megnyitót ma délután fél négykor, ezután *Fodróczy József*, a Magyar Építészek Kamarája és Szövetsége Észak–Dunántúli Testületének elnöke köszönti a jelenlévőket.

– Milyen programok lesznek az építészek világnapján?

– Budapesten kiállítás a Bazilikában, sétahajózás a Dunán, délután vitafórum *"Merre tart a magyar építészet?"* címmel, érmek és díjak átadása, este építésztalálkozó. Győrben, a megnyitó után 15.45-kor kezdődik a megyei kastély– és műemlékmentő "kultúrséta" dokumentumainak kiállítása, majd az OTP Ingatlan Rt. által lebonyolított, *"Belvárosi Irodaház, Győr"* című zárt körű tervpályázat anyagának, öt építészcsoport munkájának a kiállítását ismerteti *Németh Iván* Győr város főépítésze. A Soproni Katolikus Konvent által kiírt *"Szent Imre Plébániaközpont, Sopron"* tervpályázat anyagát, öt felkért építész munkájának kiállítását a soproni főépítész, *Sári István* ismerteti. *Kubinszky Mihály*, a soproni egyetem professzora *"Brazília ma – egy magyar építész szemével"* címmel tart előadást.

– Mit emelne ki, mit ajánlana a programok közül a laikus érdeklődőknek is?

– A győrieket bizonyára a belvárosi irodaházra kiírt pályázat érdekli majd leginkább, ezenkívül a kastély- és műemlékmentő sétáról a megyei napilapok fotóriporterei által készített nagyszerű felvételekre hívnám fel külön is a figyelmet.

N. P.

Outplacement

Segíthet, ha kirúgják

Magyarországon a gazdasági átalakulás szükségszerű velejárója a vezető beosztású szakemberek nagyfokú mobilitásának beindulása. Egyre inkább gyökeret ver a magyar gazdaságban az emberi erőforrást középpontba állító szemlélet is. Az új struktúrák kialakulása, kialakítása sok területen új, hatékonyan dolgozó, a meglévő erőforrásokat maximálisan kihasználó vezető réteg kialakulásával jár. A fenti folyamat révén számítani lehet arra, hogy nagy számban kerülnek ki emberek korábbi vezető beosztásukból. Mivel az elválás sem a cég, sem az egyén szempontjából nem könnyű folyamat, nálunk is rövidesen szükséges lesz egy olyan szolgáltatás kialakítása, mely ezt menedzseli, kézben tartja, az alkalmazkodni, megújulni képes vezetőknek megadja a szükséges segítséget, az erre képteleneknek pedig a visszavonulás útját teszi zökkenőmentessé.

Az egészségesen működő gazdaságokban is természetes jelenség a menedzserek cserélődése. Az outplacement szolgáltatás olyan fejlett gazdaságokban is honos, mint az Egyesült Államoké.

Az outplacement cégeknek nyújtott olyan szolgáltatás, melynek igénybevételével a cég fejlődése során nélkülözhetővé vált – elsősorban – vezető beosztású munkatársaiktól humánus módon tud megválni. A szolgáltatás igénybevétele mind a cég, mind az elbocsátani kívánt vezető szempontjából hasznos. A szolgáltatást igénybe vevő cég megbízza az outplacement szolgáltatót, rendszerint egy humánerőforrás-kezelésben gyakorlott tanácsadó céget vagy szakembert, hogy a felmondás sokszor súlyos konfliktusokkal terhes feladatától kezdve "tartsa kézben" elbocsátott munkatársának sorsát, biztosítsa számára a továbblépéséhez szükséges minden segítséget. Így a megbízó mentesül a felmondással járó terhes kötelezettségeitől, a szóban forgó vezető "nem okoz zavart" a szervezetben, és jó hírét is öregbíti azoknak a szemében, akik a vállalatnál maradnak. Az érintett vezető ugyanakkor a leghumánusabb lehetőséget kapja ahhoz, hogy nehézségein úrrá tudjon lenni, képességeit a továbbiakban is kamatoztatni tudja. Az outplacement tanácsadónak tehát egyszerre két "kliense" van, maga az elbocsátásra kerülő menedzser, és a munkáltató, aki a teljes folyamat költségeit magára vállalja.

Hogyan zajlik maga a folyamat? Hol a helye az outplacement-szolgáltatásoknak a vállalati személyzeti osztályok programjában? Vannak-e már hazai tapasztalatok ezekkel a módszerekkel? Erről rendeznek július 2-án zártkörű szakmai tanácskozást a közeljövőben Budapesten az Excellence Rt. szervezésében. A menedzserek elbocsátásának témája iránt érdeklődő szakértők és vállalatok az alábbi címen jelentkezhetnek: Dr. Telkes József, Excellence Rt., Tel./Fax: 269-2991, 269-2992.

Konfliktusenyhítő kettős szerződés

A cég, amely meg kíván válni egy vezető munkatársától, megbízza az outplacement-tet végző céget a folyamat levezetésével. Az outplacement szervezet munkatársa szükség esetén már a felmondás közlésénél is bekapcsolódhat a folyamatba. Itt mindkét fél számára megkönnyíti a helyzetet, közreműködésével a konfliktusok enyhítését szolgálja.

A szolgáltatás igénybevételéről az outplacement szolgáltató kettős megállapodást köt. Egyrészt a megbízó céggel, másrészt az érintett vezetővel. Kölcsönösen tisztázzák, hogy a szolgáltatás kinek mit nyújt, illetve kire milyen kötelezettségeket ró. Megállapodásukat szerződésben rögzítik.

Az elbocsátó cég a dolgozójának járó felmondási időre – munkajogi értelemben is – átadja munkartársát az outplacement irodának. Az illető vezető már a felmondás idejét sem régi cégénél tölti, hanem az outplacement irodánál. A cég dolgozójának nem fizet bért a továbbiakban, azt az outplacement iroda folyósítja. Az outplacement iroda szolgáltatásai fejében – a jelenlegi tervek szerint – az elbocsátott dolgozó a felmondási időszakra járó bérének másfélszeresét kapja.

Az elbocsátott vezető, az outplacement iroda kliense bérét a továbbiakban az irodától kapja. Mindemellett az iroda biztosítja számára a továbbképzéshez szükséges összes segítséget. A kliens és az iroda között kötött szerződés ezen felül rögzíti, hogy az átmeneti időszakban a kliens az iroda alkalmazásában áll.

A felmondási időszak alatt a kliens és az iroda együttműködésének lényege, hogy a kliens alkalmazkodni tudjon megváltozott helyzetéhez, egzisztenciáját, karrierjét a számára legmegfelelőbb módon építhesse tovább. E munkát részletesen, annak pszichológiai aspektusaival együtt külön tárgyalom.

Az iroda és a kliens közös érdeke, hogy az optimális megoldás mielőbb megszülessék. Az esetek nagy részében nem szükséges a teljes idő kitöltése, a megoldás sokszor már hamarabb kimunkálható. Ebben a felek anyagilag is érdekeltek. Ha ugyanis egy kliens három hónap alatt például megfelelő állást talál, akkor a béréből megmaradt összeg negyven százaléka megilleti. Az iroda eredményes munkájának gyümölcse az összeg másik része.

Már a fentiekből is kiderül, hogy a megbízó cég a szolgáltatás igénybevételével jelentős terhektől szabadul meg, egyben volt munkatársa számára biztosíthatja a legjobb lehetőséget a megújuláshoz. A megbízó cégnél belső hangulati szempontból is hasznos lehet a szolgáltatás igénybevétele. *Azt sugallja, hogy a cég még feleslegessé vált embereiről is maximálisan gondoskodni kíván.* Ennek külső propagandaértéke is lehet.

Az anyagi ráfordítás ezzel szemben nem túl jelentős. Az elbocsátott vezetőnek felmondási időre mindenképpen járna a fizetése. A szolgáltatás ellenértékeként kifizetett összeg ráadásul nem bér, hanem költség. Szempont lehet az elválás viszonylagos fájdalommentessége mellett még a *gyorsaság* is. A megbízótól azonnal eltávozik a volt vezető, így a cég szempontjából esetleg káros tevékenységre nincs lehetőség.

A kliens szempontjából – hacsak nincs azonnal más lehetősége – mindenképpen indokolt a megállapodás. Bérét még hosszú ideig változatlanul megkapja, egzisztenciálisan az átmenet biztosított számára. Az outplacement iroda által nyújtott lehetőségek révén pedig növelheti saját esélyét karrierjének folytatására. Az esetleges lelki nehézségek kezelésében minden segítséget megkap, nyugodt, biztos háttérrel dolgozhat jövőjének kialakításán. Az iroda által nyújtott speciális, személyre szabott tréningek segítségével pedig saját képességeit fejlesztheti, hiányosságait számolhatja fel, saját értékét növelve a munkaerőpiacon.

EXC

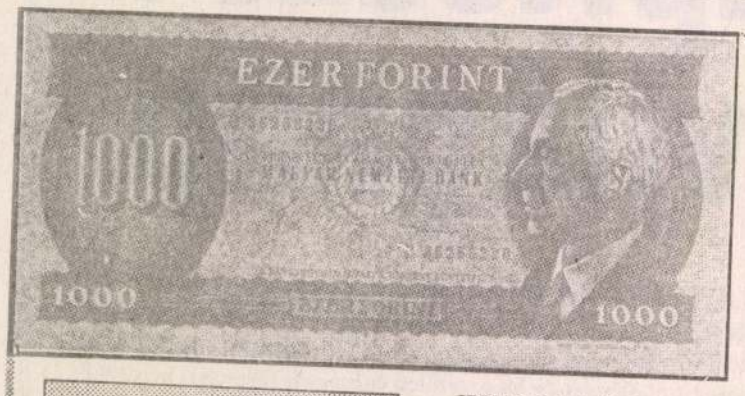

Pénzpiaci körkép

Valuta

A dollár úgy látszik "megemberelte" magát. A közelmúltban elindult erősödési folyamata a múlt héten is folytatódott. A márkával szembeni előretörése 1991 októbere óta nem látott szintre emelkedett, és a jennel kapcsolatban is jelentős térnyerésére került sor. A DEM/USD arány 1,68–1,71 között mozgott, a JPY/USD hányados 108–111 közötti értékeket mutatott az elmúlt héten. A jen veszteségeire azért kerülhetett sor, mert megingott a szigetország második világháború óta fennálló politikai szerkezete. A felerősödött belpolitikai bizonytalanság ellenére a hét második felére magához tért a japán valuta, annak köszönhetően, hogy egyes híresztelések szerint az amerikai pénzügyi körök ismét szívesen látnák a 105-ös dollárral szembeni értéket. A márkával szemben folytatta a rekorddöntögetést, és pénteken, megdöntve minden idők legmagasabb JPY/DEM értékét, új rekordnak számító 63,58-on zárt.

A márka gyengülésének továbbra is a német gazdasági recesszió a fő okozója, ami a tovább aligha halasztható kamatlábcsökkentéseket vonja maga után. A Bundesbank viszont csak tyúklépésekben halad, a viszontvásárlási, vagy repo kamatokat csak 1 század százalékkal csökkentette. A New York Times értesülése szerint az amerikai központi bank még a nyár vége előtt kamatemelést hajt végre, így tovább fog nőni a befektetők dollárba vetett bizalma. Emiatt, és a közismert német gazdasági problémák miatt már ezen a héten is elképzelhető, hogy a márkával szemben eléri az 1,73-as értéket.

Feketepiac

A magyar feketepiacról az a kép alakulhatott ki, hogy nemigen reagál a nemzetközi pénzpiaci változásokra. Az elmúlt héten megmutatták, hogy ez nem egészen így van. A jelentős intézkedések a kellő időben igenis éreztetik a hatásukat az illegális valutakereskedelemben is. Így nem maradt el a dollár árfolyamának jelentős megváltoztatása. A zöldhasú erősödése miatt a korábbi vételi és eladási ár egyaránt 2 forinttal emelkedett, vagyis 92 forint 50 fillérért vették, és 94 forint 50 fillérért adták. A nemzetközi tényekhez igazodva. Nem maradt el a márka leértékelése sem. Az előző árhoz képest mintegy 30 fillérrel adták és vették olcsóbban, ami 57 és 55 forintos értékeket takar. A schilling megtartotta pozícióit, változatlanul 8 forint 20 filléres vételi és 8 forint 40 filléres eladási áron csencseltek vele. A svájci franknak csak az eladási ára változott 30 fillérrel. Legutóbbi fekete árfolyama 62 forint 30 fillér a vételi és 64 forint az eladási viszonylatban.

Tőzsde

A Budapesti Értéktőzsde az elmúlt héten 293 üzletet bonyolított le, melynek árfolyamértéken számolva 3 és fél milliárd forint volt az értéke. A korábbi hetekhez képest megemelkedett a részvények forgalma, és elérte a hat százalékot, valamint a kárpótlási jegyek piaca is megélénkült, ami nagy valószínűséggel a közelgő részvénycserékkel magyarázható.

Államkötvény

Az állampapír-piacot továbbra is a kisszámú, de nagy értékű kötések jellemezték. A mindössze 12 üzlet 100–500 millió forintos tételekből mintegy 3,2 milliárd forintot mozgatott meg az állampapírok és kincstárjegyek piacán.

Kárpótlási jegy

Naponta átlagban 20 millió forintos forgalmat bonyolított a kárpótlási jegyek piaca. Áruk úgy a tőzsdén, mint a tőzsdén kívül egyaránt csökkent, melynek eredményeképpen pénteken 575 forinton zárt a jegy. Ez a júniusi aktuális névértéknek (1337) mindössze a 34 százaléka. E héttől egyébként a kárpótlási jegyek C sorozatára is lehet üzletet kötni a börzén.

Részvények

Továbbra is jól szerepeltek a Skála-Coop papírjai, árfolyama péntekre elérte a 900 forintot. További emelkedés sincs kizárva, miután nyilvánosságra került, hogy a német Tengelmann cég élni kíván opciós jogával és az általa felvásárolt hároméves Skála-kötvényeket T sorozatú részvényekre váltja át, 195 százalékos árfolyamon.

Először csökkent, majd növekedni kezdett a Pick papírjainak az ára. A kezdeti 1840-ről 1910-re emelkedett. Magyarázata talán az, hogy július elsejétől egy hónapig ismét kárpótlási jegyért lehet jegyezni a szalámis papírokat.

Fódy Sándor

Irányító szavakkal, művekkel szervezi az ízlesfejlesztő munkát, a Pest megyei iskolában.

Losonci Miklós: Pest megye rajztanárai, képzőművészetünk örhelyen.

Pest Megyei Hírlap, 1976. szept. 15.

Fochr C.

Poisony, 1885

vrod
e
Kovacs Harang

M.: A

64. l

Bp

1919

r.

Pálffy János hagyom.
Pozsony 99.

~~áján. Fugyanott 1670 julius havában.~~
Kört. Elternették nozanott 1668 szep-
er 19-én.

80

lt és kissé jobbrafordultan ülő Középkorúcyén,
~~[illegible]~~, jobb
zedik, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ pipáját fogja
ővel letakart asztalon, korsó, ~~[illegible]~~ borral telt
atározható tárgy és egy négyszögletes
dön füles sörös kancsó áll. Jobbról pedig
foglalja el fülkével.

~~[illegible]~~ Becsértéke 3500 K.
~~mánya 1907. november 14-én (1429-908).~~

eltárban 60 és annak kivonatában X:4.

100

t:
~~er Bauer am Stuhl sitzend und rau-~~
~~en, gekauft bei Plach in Wien 1854.--~~
~~abinet No.4)~~

pag 47

3.5

Foerk Ernő építész

Müvei kiállitásokon: OMKT. 1896. ezredéves orsz.kiáll.: Nyilvános fürdő terve/Az udvar képe és metszete, Főhomlokzat, Hátsó nézet és metszet, Kupolametszet és alaprajzok/, vizf.; Vázlatok, tollr. - 1904.tav.: Breznóbányai toronyterv /Sándy Gy.-vel közösen/, A fiumei tengerészeti akadémia pályaterve/ U.azzal közösen/, Vasuti indóház, Előtanulmányok a bpesti Örökimádás-templomhoz /Sándy Gy.-vel közösen/, épitészeti rajzok; A Szt.György-tér lezárása, épitészeti vizf. - 1905-5.téli: A pozsonyi posta és táviróház pályaterve /Sándy Gy.-vel közösen/, Tanulmány a

Kossuth-szobor elhelyezéséhez, A bpesti lipótvárosi zsinagóga pályaterve, Majolika-kut, épitészeti rajzok. - 1905.tav.mtk.: Az aradi kulturpalota pályaterve /Sándy Gy.-vel közösen/, Breznóbányai torony /U.azzal közösen/, épitészeti rajzok. - 1905-6.téli: A trieszti zsidó templom pályaterve /Sándy Gy.vel/, Tüköry-kastély Diószentpálon /U.azzal közösen/, épit.rajzok. - 1906.tav.: A szegedi fogadalmi templom pályaterve /Sándy Gy.-vel/, A kultuszminiszterium pályaterve /U.azzal közösen/, épit.rajzok. -

1906-7.téli mtk.: Batthyány-örökmées, vizf. ; A hágai békepalota pályaterve /Sándy Gy.-vel közösen/, épit.rajz. - 1907.tav.: A Rudasfürdő pályaterve /Sándy Gy.-vel közösen/, épit.rajz. - 1907-8.téli: A nagykőrösi ev.ref.templom tornya /Sándy Gy.-vel közösen/, vizf. - 1908. szept./Az Iparmüv.Társulat egyházmüv.kiáll./: Breznóbányai uj torony/~~xxxxxxxxx~~Sándy Gy.-vel közösen/, Tüköry-család sirbolt és kápolna terve /Sándy Gy.-vel/, A breznóbányai ág.ev.templom uj tornya /Sándy Gy.-vel/, Nagykőrösi torony homlokzata /Sándy Gy.-vel/, Tisza-

kálmánfalvi rk.templom, Kápolna, Fajszi rk.templom nézetei, alaprajza és metszete, Szatmári püspöki házi kápolna belseje, Tanulmány az uj belvárosi templomhoz, Siremlék, Szegedi Erzsébet-emléktemplom vázlata, Jánoshalmi rk.templom hosszmetszete, Tanulmány egy pléb.templomhoz, Szegedi fogadalmi templom /Sándy Gy.-vel közösen/, Óbudai Donáth-kápolna, Örökmécses, Jánoshalmi rk.templom főhomlokzata, Szegedi fogadalmi templom hosszmetszete /Sándy Gy.-vel/, Jánoshalmi rk.templom oldalhomlokzata, Siremlék, Óbudai Árpád-emléktemplom

vázlata, Tanulmány az uj belvárosi templomhoz, Bucsujáró kápolna, Zombori legényegylet épületének homlokzata, Nagyszebeni templom távlata, Szegedi Erzsébet-emléktemplom vázlata, Tompai rk.templom homlokzatai, alaprajza és metszete, vizfestmények és tollrajzok.- 1908-9.téli mtk.: Majolikatanulmány, Emléktorony, vizf. - 1909. tav.: Helyőrségi templom Budán, vizf. - 1922.jub.kiáll.: Magyar hősök emléke, A szegedi fogadalmi templom, Templom-tanulmány, A szegedi fogadalmi templom szentélye, épit.rajzok. - 1931. febr.-márc.:

Tripoliszi pléb.templom terve, Az angyalföldi templom tornyának terve. - 1933.febr.-márc.: Az ócsai ref.templom. - 1934.dec.-1935.jan.: Szegedi fogadalmi templom. - Miskolci Iparmüv.Kiáll. 1904.: Vaskapu diszserleg. - N.Szalon. 1926. Egyházmüv.kiáll.: A szegedi fogadalmi templom belső berendezései/Oratorium, Püspöki trón, Szószék, Hősök oltára, Márványkapu, Cibórium/, A szegedi fogadalmi templom, U.annak tanulmányai I-IV., vizf. -

Szak irodalmi müvei: A Tüköry-kastély Diósszentpálon. MMÉE Közl. 1906. /Képekkel./ - A kalocsai Szt. István-kori székesegyház északi sirja. 15 l. Bp. 1911. - A kalocsai Szt. István-kori székesegyház érseki sirjai. AÉ. 1911. 19-33.l. /Számos ábrával./ - A kalocsai érseki főegyházmegye ujabb templom-épitkezései. 1907-11. 32 kép, 48 l. Bp. 1912. /Petrovácz Gy.-vel közösen/ - A bpesti m.kir.áll.felső épitő ipariskola 1912.évi szünidei felvételei. Bp. 1912. - A szegedi fogadalmi templom épitőtervei. 20 l., 9 t. és 3 ábra. Bp. 1914. /Kny.Épitő Ipar-ból./ - A kalocsai

székesegyház. 74 kép, 28 l. Bp. 1915. /Kny.M.ország Müemlékei-ből./ - A régi Buda és Pest polgári házai. 100 táblával. Bp. 1915. - Török emlékek M.országon. Bevez. tanulmány. A bpesti áll. felső épitő ipariskola 1917.évi szünidei felvételei. Bp. 1919. - Az óbudai aquaeductus. Bpest Régiségei. X. Bp. 1923. /Szerző rajzaival./ - Ujabb leletek a Viktoria telkén. Bpest Régiségei. X. Bp. 1923. /Szerző rajzaival./ - Árpádkori templomaink tipusai. 53 kép, 15 l. Bp. 1926. /Kny. a MMÉE Közl. 9-12.sz.-ból./ - A szerb-ortodox templomtipus fej-

lődése. MMÉE Közl. 1927. 9-10.sz. 91-108.l. /Képekkel, ábrákkal./ - Tanulságok Steindl Imre müködéséből. ÉI-ÉM. 1928. 7-8.sz. 26-27.l.- 9-10.sz. 35.l. - 11-12.sz. 43.l. - 21-22.sz. 83-84.l. - 23 -24.sz. 92-93.l. - A m.épitőmüvészet rövid története. 16-r., 272 kép, 224 l. Kecskemét, 1929. - Sopron barok lakóházai. A m.áll. felső épitőipariskola 1926-27.tanévi szüm idei felvételei. Bp. 1929. -

A Cél. 1914. 145.l./a.d.: A bpesti Rezső-téri rk.templom pályatervei./ - AzE. 1934.jan.28. /Gyászhir,arcképpel./ - AzU. 1914. febr.20. /A Ferenc József-templom tervpályázata./ - Back B.: Jogos-e F. álláspontja ? Szeged és Vidéke. 1914.márc.16. - Balogh I.: M.fatornyok. Bp. 1935. 32.l. - Bártfai-Szabó L.: Óbuda egyházi intézményei a középkorban. Bp. 1935. 29,30 l. - Berkeszi I.: Temesvár sz.kir. város kis monografiája. U.o.,1900. 108.l. - U.a.: A temesvári könyvnyomdászat és hirlapirodalom tört. U.o.,1900. 18,19.l./ - U.a.: Te-

mesvár emlékérmei. Tört.és Régészeti Ért. XXIV.évf. Temesvár,1908. 106,120.l. - Berzenczey D.: Szeged város ujabb müszaki alkotásai. Kny. a Városok Lapjá-ból. 1937. 14.sz.- Bierbauer I.: M.postaházak épitésének tört. Bp. 1930. Gépelt kézirat. 65,80.l.- MOB kvt. 2309.sz.- U.a.: Az 1918 óta M.országon épült templomok. 1918-1937. Kézirat. MOB kvt.2311.sz VI,XII,XIII,XVI.l. - Borbiró-Faberritzky: Romokból élet. Az Épitès és Közmunkaügyi Miniszterium ujjáépitési munkássága. Bp. 1949. 43.l. /A helyreállitott szegedi Fogadalmi templom./ - BH. 1913.máj.25.

/Döntés az Erzsébet királyné-emlék-pályázatról./ - Budinis,C.: Gli artisti italiani in Ungheria. Róma,1936. XXIII,5.l. - Budapest monografiája. Városháza. Bp. é.n. 71. l. - Buday-Orphanides: Technikai fejlődésünk tört. 1867-1927. Bp. 1928. 587,590.l. - Bundschuch-Grabowieczky: A m.művészeti alkotások szemléltető ismertetése. Bp. 1942. 40.l. - Csaba R.: Sorsunk és épitészetünk. Hajlék. 1944. jan. sz. 95.l. - Csányi K.: Iparművészet. Technikai fejlődésünk tört. Bp. 1928. 560,562,564.l. - U.a.: A műemlék-restaurálás. Bp. 1943. 16,39.l. /Képpel./ - Csikvári A.:

Szeged. Várm.Szociogr. III. Bp. 1939. 96.l. - Czakó E.: Az O.M. Iparmüv.Muzeum exlibris-kiállitásának katalogusa. Bp. 1903. 69,72. l. - Délmagyarország./Szeged/. 1914.jan.17. /Pillich K. F. ellen./ - márc.4. /Schulek nyilatkozott./ - márc.5. /Mi lesz a Figadalmi templommal ?/,- márc.6. /Schulek győzelme./,- márc.19. /F. megdolgozta a nagybizottságot./,- márc. 27. /Mit épitsen F.?/ - 1934.jan. 31./A Fogadalmi templom negyedik halottja./ - Dimer Dénes J.: A karácsonyi kiállitás./1899/. MI. 1900. 1-2.sz. - Divald K.: Képzőmüvészeti kiállitások. MI.1897-98.

168,169.l. /Képekkel./ - U.a.: M.ország müvészeti emlékei. Bp. 1927. 32.l. /Képpel./ - Éber L.: A bpesti áll.Felsőépitőipariskola 1912.évi szümidei felvételei. AÉ. 1913. 183,184.l. - U.a.: U.annak 1913.és 1914.évi felvételei. AÉ. 1915. 376,377.l. - U.a.: Erzsébet királyné emlékszobra. MI. 1916. 219.l. - É-G. I. 331.l. - Edvi Illés A.: Bpest müszaki utmutatója. Bp. 1896. 212, 215.l. - Entz G.: A dési ref. templom. Kolozsvár, 1942. 6.l. - Épitő Ipar. 1913. 285.l. /Az Erzsébet királyné emlékmü tervpá-

lyázata, képekkel./ - 1913. 51.sz. /A szegedi fogadalmi templom, tervrajzokkal./,- 52.sz. 564-565.l. /A szegedi fogadalmi templom épitő tervei, képekkel, tervrajzokkal és rajzmelléklettel./ - Épitő Ipar-Épitő Müvészet. 1914.márc. 51. /A Ferenc József jub.templom tervpályázata, távl.képpel és alaprajzzal./ - 1926. 18.l. /A törökkori dsámik és türbék M.országon.F.E. előadása./,- 1-4.sz. /Arcképpel./- 1928. 103.l./A M.kir.áll.Felső Épitőipariskola ki állitása./ - 1929. 68.l. /A M.Képzőművészek Egyes.Épitőművészeti szakosztálya./,- 181.l. /F.E.ünnepléseː/-

1930. 1-2.sz. 7,8.l. /A m.kir.áll. felsőépitőiparisk ola szümidei felvételei./,- 5-6.sz. 22.l./Könyvism./,- 31-32.sz./A bpesti törökőri templom, képpel és alaprajzzal./,- 33-34.sz. /Képpel./,- 41-42.sz. 168.l. - 1931. máj.l. 71.l. /F.E. előadása a MMÉE-ben a szegedi fogadalmi templom épitéstörténetéről./,- 110.l. /Restaurálják a Szegényház-téri templomot./ - Exposition Interna. de Milan de 1906.

Hongrie. Ministère royal hongrois du Commerce. Exposition des écoles nationales d'enseignement industriel. Bp. 1906. 39.l. - Ezredéves

orsz.kiállitás katalogusa. Bp. 1896. XII.csop. Faipar. 44.l. - Ezredéves Kiáll.Közl. Bp.1896. 1267.l. - Fábián G.: M.fogadalmi és emléktemplomok. Szeged, é.n. 3-4,6.l. - Fleischer: Bécs. 42. l. - Forster Gy.: III.Béla m.király emlékezete. Bp. 1900. VI.l.- U.a.: Erzsébet királyné emléke. Bp. 1907. 10.l., IX,XI.t. - Fittler-Györgyi: A világ iparművészete Párisban. Kny. MI.-ből. Bp. 1900. 52,57.l. - H.Gaál A.: A Bpest-lipótvárosi zsidó templom MMÉE Közl. 1899. 125-129.l.,VII, VIII.t. /Képekkel és alaprajzok-

kal./ - Gál,L.: L'architecture religieuse en Hongrie du XIe au XIIIe siècles. Paris, 1929. - Galgóczy I.: A királyi serlegek. VU. 1896. 655,656.l. /Képpel./ - Gellért-Madarász: Három évtized tört. életrajzokban. Bp. 1932. 168.l. /Arcképpel./ - Genthon I.: Török müemlékek Budán. Bp. 1944. 319.l. - U.a.: M.ország müemlékei. Bp. 1951. 99.l. - Gerecze P.: A MOB rajztárának jegyzéke. Forster Gy.: M.ország müemlékei. I.k. Bp. 1905. 281.h. - Gerevich T.: M.ország románkori emlékeiről. Bp. 1938. 33,70,71,154.l., 185.sz. jegyzet./ -

Gerő Ö.: Művészetről,művészekről. Bp. 1939. 361,364.l. - Gosztonyi Gy.: A pécsi Szt.Péter-székesegyház eredete. Pécs,1939. 198,273, 280.l. - U.a.: A mérnök szerepe a műemlékvédelemben. Pécs,1940. 79.l. - Györgyi K.: M.ország iparművészeti kiállitása. M.ország a párizsi világkiállitáson,1900. Bp. 1901. 82.l. - Halász Á.: Bpest 20 éve. 1920-1939. Bp. 1939. 71.l. - Hauser I.: A bpesti rk.egyházközségek első 10 éve. Bp. 1930. 186.l.- Homéczy A.: Árpád sirjának kutatása. Bp. 1912. 60.l. - Hongrie-M.ország. Préface. Paris-Bpest.

ekkel./
Bp. é.n. 5,7.l. /Képxxkx/ -
Horváth M.: A történeti templom-
építés Bpesten. Bp. 1946. 33.l. -
Horváth-Thirring: Szeged és kör-
nyéke részl.kalauza. Bp. 1925.
22,23.l. - Iparm.Isk.Évk. 1930.
83.l. - Karczag V.: A m.állam
élete. Bp. 1932. 474,475.h. -
Károlyi Gyula min.elnök jelentése
az Erzsébet Emlék Orsz.Bizottságá-
hoz az Erzsébet-emlékmü tb. Bp.
1932. 11,12.l. - Katolikus Lexikon.
II.k.
Bp. 1931. 130.l. - Képzőmüv. 1929.
20.sz. 128.l./A szegedi fogadalmi
templom festési és üvegmozaik mun-
kái./ - 1933. 59.sz. 87,88.l./Ké-

Komor M.: F.E. /Nekrolog./ Vállalkozók Lapja. 1934.jan.31.-

pekkel./ - Képzm.Társ.Évk. 1928. 202.l. - Kertész K.R.: A m.müvészet közelgő eseményei. PN. 1926. jan.12. /Képpel./ - U.a.: A m. építészet a millenniumtól. A szépmüvészetek könyve. Bp. 1940. 216. l. - Kiss-Tonelli-Szigethy: Szeged. MVM. Bp. 1927. 241.l. /Arcképpel./ - Korrespondenzblatt. 1915. 30.l. - Krücken-Parlagi. I. 347.l. - La Rosée E.: Bpest katolikus templomai. Bp. 1938. 82, 88.l. - Lechner J.: Öt év a m. müemlékvédelem történetéből. 8óU. 1927. dec.25. - U.a.: A m.épitőmüvészet a 19.sz. második felében.

Techn. fejlődésünk tört. Bp. 1928. 519.l. - U.a.: Az Orsz. Műemlékbizottság ujabb müködése. FI-ÉM. 1928. 3-4. sz. jan. 15. - Liber-Cserhalmi-Pacher: Bpest szobrai és emléktáblái. Bp. 1934. 265, 266, 269, 319, 320, 412, 435, 438. l. - Lux K.: Epitőművészeti emlékeink helyreállitása. Techn. fejlődésünk tört. Bp. 1928. 551. l. - MÉM. 1909. 6. sz. 27-28. l. /A sárospataki áll. tanitóképző és internátus épületének tervpályázata, képpel és alaprajzokkal./ - 1914. 3. sz. 8. l. /A Rezső-téri templom tervpályázata, távlati képpel és alap-

Festészet. XIX. sz. Táblakép. „Léda".
(Robert-Fleury)

Pesti Hirlap. 1885. VII. e. aug. 29. 1-2 o.
Both Menyhért: A nemzetközi mü-
kiállítás

rajzzal./ - 1928. 2.sz. /A szegedi Fogadalmi-templomtér környéke rendezésének tervpályázata, müszaki rajzokkal./ - 1930. 7-8.sz. /A szegedi fogadalmi templom, arcképpel, képekkel és müszaki rajzokkal./ ,- 7-8.sz. 27.l. /Képpel./ - MH. 1913.máj.25. /Döntés az Erzsébet-szobor pályázatán./ - MI. 1897-98. 119,125.l. /A müvészi ipar a stockholmi kiállitáson, képekkel./,- 152,154.l.,- 164.l.,- 320.l. /A levélbélyeg-pályázat nyertesei./ - 1899. 50.l. /Kép./,- 65.l. /Képek/ ,- 275,276.l. /Képek./ - 1900. 26.l. /Kép./,- 135.l. /Kép./,-

183.l. /A m.iparmüvészet Párizsban, képpel./ - 1901. 232.l. /Pályázati ügyek./,- 233.l. /A Révai-féle könyvtábla-pályázat, képpel./ - 1908. 9.sz. X.l. /Az O.M.Iparmüv. Társulat./ - 1911. 260.l. /Az egyházmüvészeti tanfolyamok./ - 1927. 9, 80,81.l. /Képekkel./ - 1929. 23.l. /A Felsőház szavazó-urnája, képekkel./ - 1930. 80.l. /A m.épitőmüvészet rövid története. Könyvism./ - 1934. 40.l. /Sz.O.: /F.E. Nekrolog./ - MIÉE Évk. 1914. 66.l. - 1934. 160.l. - MIÉE Közl. 1902. 163.l.,IX.t. /J.F.: Az Erzsébet-

emléknü pályázatnak 1902.évi eredménye, képpel./ - 1905. 33-34. l.,I-II.t. /A trieszti zsinagóga pályaterve, 2 rajzmelléklettel./, - 501-505.l. /A Tüköry-kastély Diószentpálon, rajzokkal és képekkel./ - 1907. 301, 305-6.l.,XIX.t. /A hágai békepalota, képpel és alaprajzzal./ - 1914. 241.l. - 1917. 96,97,106.l. /-h.-s.: A bpesti áll.felső épitőipariskola szünidei felvételei az 1912-1915. évben, képekkel./ - 1928. febr.19. 53.l. /A mü-és középitési szakosztályok ülései./ - 1929. jun.23. 158.l. /U.az./ - 1931.

204.l. - 1934. febr.18. 46,47.l. /M.P.: F.E. Nekrolog./ - 1935. 178.l. /F.E. emlékezete. Sándy Gy. előadása a MMÉE-ben./ - MM. 1925 229.l. /H.P.: A MMÉE mü-és középitési szakosztályai./ - 1934. 169.l. /Sz.Gy.: F.E. Nekrolog./- Mor. 1931. febr.24. - M.ország Müemlékei. III.k. 267,284,285, 285 289,298,299,300.l. - IV.k. 249,253,255,260,267.l. - M.Pályázatok. 1906. 5.sz. / A paliesi fürdő pályatervei, müszaki rajzokkal./,- 9.sz. /A pozsonyi vigadó pályatervei, müszaki rajzokkal./,- 10.sz. /A szegedi fo-

gadalmi templom pályatervei, müszaki rajzokkal./ - Msg. 1923. nov.25. /Az árpádkori Buda és Pest müemlékei. F.E. előadása./ - 1934.jan.31. /Eltemették F.E.-t./ - MTL. 62.1. - Malkowsky,G.: Die Pariser Weltausstellung in Wort u.Bild. Berlin, 1900. 484.1. - Mandola A.: A szegedi fogadalmi templom. U.o., 1930. - U.a.: A szegedi fogadalmi templom dialektikája. U.o., 1940. - U.a.: A szegedi fogadalmi templom Mária-kápolnája. U.o., 1942. - Mariay Ö.: Bpest müemlékei. Szózat. 1925.máj.

5. - Medvey L.: Vezető Bpest szobrai megtekintéséhez. Bp. 1939. 17, 51,57.l. - Muz.és Kvt.Ért. VII.k. 123.l. - Müller P.: Építészeti irodalmunk. Technikai fejlődésünk tört. 1867-1927. Bp. 1928. 584, 587,590.l. - Müesarnok. 1898. 31. l. /Pályanyertes levélbélyeg-terx vek./ - 1899. 155.l. /Pályadijnyer tes müépitészek./,- 374.l. /Az Iparmüv.Muzeum karácsonyi kiállitása./ - 1900. 326.l. /A párizsi kiállitás kitüntetései./ - XXXXXX Müv.l. 1902. 116,117.l. /Az Erzsébet-emléknü pályázat tervei, kép-

pel./ - 1907. 71.l. - Némedy Gy.: Szeged képzőművészete. Várm.Szociográfiák.I. Csongrád vm. Bp. 1939. 422.l. - Nemzeti Magazin. 1930. nov. 9. /Képekkel./ - 1933. ápr.17. - NU. 1927. ápr.26. /F.E.és Kelemen M. kapták meg a Hollán-dijat./ - 1930. nov.9. /A szegedi fogadalmi templom a m.művészet igazi remeke/ - Ország-Világ. 1912. 578-579.l. /Ujabb templomépitkezések a kalocsai érseki fő egyházmegyében, képekkel./ - Pécsi Figyelő. 1900.febr.2./A Zsolnay-gyár a párisi kiállitáson./ - PH. 1909.jun.15. /Pályanyertes tervek./ - 1932.dec.14. /A Tisza István-szobor szerelése, képpel a

mellékletben./ - PN. 1931. febr. 24. - 1932.jul.27. /Középitkezések listája, a Népszerü Tud.és Techn. mellékletben./ - 1934. jan.27./F.E. halála./,- jan.30. /Szegedre szállitották F.E.holttestét./ - 1935. ápr.3. /Megemlékezés F.E.-ről, a Népszerü Tud.és Techn.mellékletben./ - Péter A.: A m.müvészet története. XXX I.k. Bp. 1930. 18, 29,30.l. - Petrovácz Gy.: 25 év a kalocsai érseki egyházmegye épitő munkájában. 1904-1929. Bp.1929. 50 l. - Pintér I.: Ascherik érsek főpapi sirja és az első főszékesegyház Kalocsán. Technika. 1942.

286-287.l., felmérési rajzokkal. - U.a.: A kalocsai főszékesegyház. Bp. 1942. 11-19,26,28,31,48,69.l., /Képekkel./ - Rados J.: Szepességi gót kéthajós templomok. Bp.1934. 6.l. - Ráth-Györgyi: Az iparmüvészet 1896-ban. Bp. 1897. 155,166, 167,296,297.l. - RátStr. 298,299. l. /Képpel./ - RL. XX.k. 253.l. - XXI.k. 347.l. - Roth,V.: Die siebenbürgisch-sächsische Kunst in der magyarischen Forschung. Archiv. 1915. 39.k. 627.l. - Saly L.: Az egyetemi templom. Bp. 1926. 76.l. - Schoen A.: Az óbudai Szt. Péter és Szt.Pál plébániatemplom.

Egyházközségi Tudósitó. 1933.jul. 47.sz. 9.l. - U.a.: Óbuda multjából. Bp. 1935. 22.l. - Cs.Sebestyén K.: Schulek a fogadalmi templom terveiről. Délmagyarország. 1914. febr.15. - Somogyi A.: A modern katolikus müvészet. Bp.1933. 127.l. - Szalon Ujság. 1911. 22.l. /Kép./ - Szegedi Friss Ujság. 1934. jan.30. /Ma temetik el Szegeden F. E.-t./ - Szegedi Hiradó. 1914.márc. 4. /Schulek nyilatkozott a fogadalmi templom terveiről./,- márc.5. /Schulek és Foerk./ ,- márc.6./A Schulek-féle tervekhez ragaszkodik a közgyülés./ - Szegedi Napló. 1914

márc.4. /Schulek nem vállalja a felelősséget F.terveiért./,- márc. 19. /A fogadalmi templom./ - Szegedi Szemle. 1931. 3.sz. /A szegedi fogadalmi templom diszitőművészete./ - Szegedi Uj Nemzedék. 1930.okt.19. /Néhány szó a fogadalmi templom és püspöki kápolna festéséről./ - Sz-Sz. 520,524. l. /Korábbi bibliográfiával./ - Szentiványi Gy.: F.E. MI. 1934. 55.l. - SzeMFT. 290,588.l. /Arcképpel./ - Szőnyi O.: A szegedi fogadalmi templom. MI. 1925. 1.sz. - U.a.: MI. 1932. 19-31.l. /Képekkel./ - U.a.: A pécsi székes-

egyház és M.ország müemlékei Szt. Mór korában. Szt.Mór-emlékkönyv. Pécs, 1936. 356.l. - Technika. 1934. febr. 2.sz. 41.l. /F.E. Nekrolog./ - TésF. 1930. 2.sz.89.l. /B.V.: F.E.:"A m.épitőmüvészet rövid tört. Könyvism./ - Thieme-Becker. XII.k. 134.l. - Thirring G.: Budapest. Részl.m.utikalauzok 1. Bp. 1919. 59,93.l. - UI.1899. V. 20.sz. /Képek./ - Ungarische Jahrbücher. 1931. XI. 185.l. /F.E. két könyvének ism./ - Vállalkozók Közlönye. 1907. márc.13. /Templomsisak ujjáépités Nagykőrösön./,- máj.29. /Fővárosi hirek./ - 1908.

jan.15./Templomépitès Tiszakálmán-
falván./,- márc.25. /Templomépi-
tés Szabadkán./ - 1909.márc.10.
/Templomépitès Fajszon./,- márc.
24. /A kalocsai székesegyház./,-
ápr.7. /Kiállitások./,- okt.6.
/A Rákóczi-emlékmü tervpályázata./
[illegible]
Vállalkozók Lapja jub.albuma. 1929.
155.l. /Arcképpel és képekkel./ -
Városkultura. 1936. 188-192.l.
/A Fogadalmi-templom, képekkel./ -
VU. 1899. 202.l. /P.G.: Az V.ker.
zsidótemplom pályázata./ - 1902. 2
217.l. /A Kossuth-mauzoleum pálya-

tervei, [redacted]

képekkel./ - 1907. 214.l. /A

Batthyány-örökmécses./ - Velics

L.: Vándorelőadásaim az egyházi

művészetről. Bp. 1912. 174.l. -

Vig A.: M.ipari szakoktatás.

M.ország a párizsi világkiállí-

táson,1900. Bp. 1901. 64,67,68.l.-

Winkler P.: A kalocsai érseki fő-

székesegyház 1010-től napjainkig.

U.o.,1929. - Ybl E.: Bpest müemlé-

kei. BH. 1925. ápr.16.

Fork — Roger

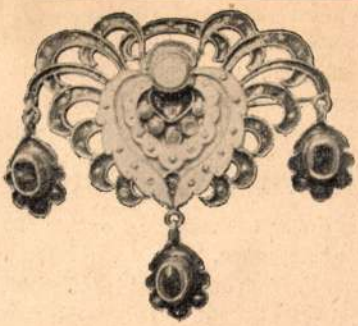

Női melltü

Tervezte *Förk E.* — Készítette *Róger A.*

szó, mint nálunk. De nincs is sehol annyi zavar e fogalmak körül, mint éppen a mi párbajozó embereink körében. A laza fölfogás ijesztően megnövelte a párbajok számát s *Clair* könyve igen okosan, a párbajszabályok szigorításával és pontos meghatározásával szolgálatába szegődött annak a humánus célnak, hogy a párbaj, ha már nem lehet társadalmunkból kiirtani, legalább ne burjánozzák föl dudvamódra. Egy élet ta-

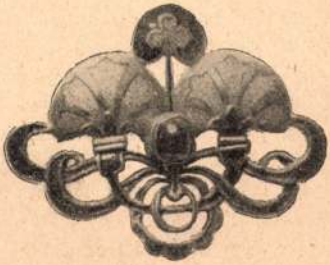

Női melltü

Förk E. terve után készítette *Róger A.*

Uj Idők 1899. V. 20 sz.

WINKLE NÁNDOR

műkereskedő

képek, metszetek, [illegible] régiségek raktára

Budapest, IV., Váci utca 33.

Foerk Ernő

1915-ben tervezte a Thökölyi domonostorendi templomot.

Thirring Bpest.

93. l.

Nem egy az Hofhauer a tervező!

Hofhauer házának tervezője.

Hofhauer házának tervezője.

Hofhauer házának tervezője.

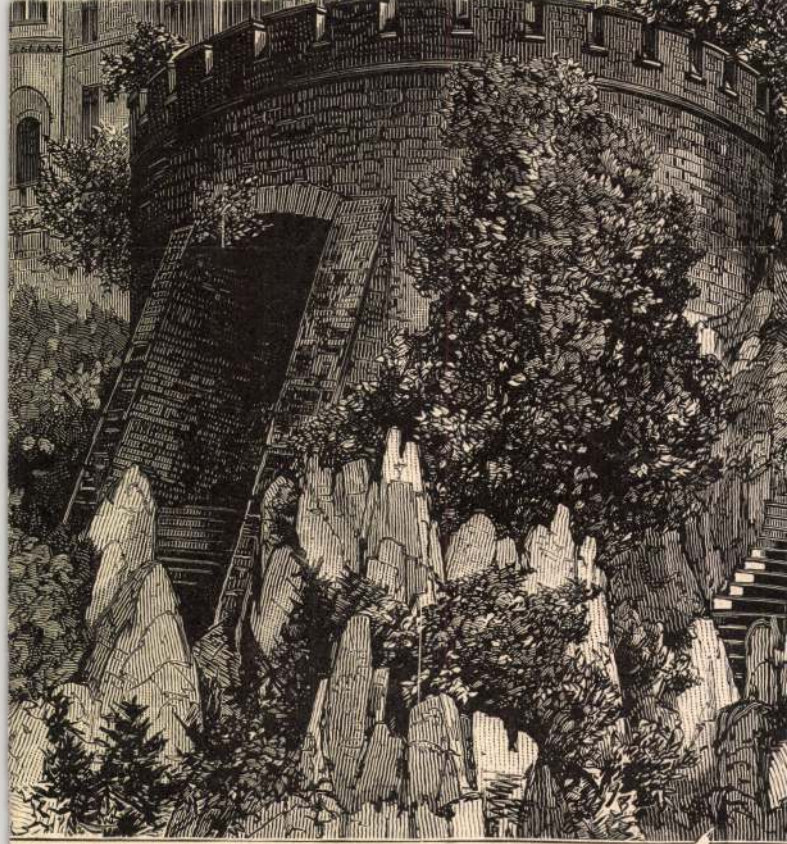

Die Marienburg

Foerk Ernő

A magyar építőmű-
vészet rövid történe-
te a műemlékek
nyomán Bp. 1929.
c. könyvének ism.
Ungarische Jahr-
bücher 1931. XI.
185. l.

Sopron barok házai
All. Felső Építő Ipar
iskola. Bp. 1929.
Ism. u. o.

Pápóczi gazdakör vándorkot.

VI · 314.

FOERK *Ernő*, építész, * Temesvár 1868 febr. 3, † Budapest 1934 jan. 26. Budapesten és Bécsben Schmidt Frigyesnél tanult s Budapesten letelepedve, felső ipariskolai tanári működésén kívül számos épületet tervezett (zágrábi főposta, Tiszakálmánfalvi templom, szegedi fogadalmi templom, újpesti állami fa- és fémipari szakiskola, a bpesti Tomori-úti plébániatemplom, Szent Kvirinus emlékeinek szentelt szombathelyi szaleziánus templom stb.). Restaurálta az ócsai ref. templomot és a kalocsai székesegyházat. A történeti, leginkább középkori stílusok egyik képviselője.

E. G. I. 331. l

Téglák, római bélyegek VIII. 148.

Foerk Ernő

tervezte a szombathelyi salézi templomot.
1937-ben meg csak terv-ben volt meg. Harom-hajos, ókeresztenybazilika, ket román toronnyal.

Vied
z
Bierkempl

bauer 9. Ap 1918
öte mom
on épült
ok. 1918-37

VI, XII. XIII. XVI. l.

kérirat
Mob kot
2311 h

Foerk Ernő

építész

atyja temesvári nyomdász Förk K. Gusztáv. [Ha a könyomdában dolgozott fiatal korában fenti Lux Kálmán de közlése]

Berkeszi Temesvár

108. l

Sz. ker város nis monografiája

u.o. 1900

Foerk Ernő

A Szegedi fogadalmi templomot 1944. sulyos Károsodások érték. Helyreállitották 1948-49-ben. Nev nincs emlitve.

Borb-Fábritzky

43. l. (A helyreállitott szegedi Fogadalmi-templom)

Romokból élet. Az [illegible] és közmunka nat. Min. upi-épit. [illegible]-sága

1949

Fork és Schömer

P. G. Az ötödik Ke-
rületi zsidótemplom
kálgázata. Vas. Ujs
1899. 202. l.

I. díj. Költség
volta miatt ki-
vitelre nem
Erült.

Foerk Ernő

— *Foerk* Ernő 66 éves építész, aki a Föld ucca 66. számú házban lakott, a Budai Katolikus Kultúregyesület tanácsülésén volt a Tanuló ucca 1. számú házban. Ülés közben *lefordult a székről és meghalt.* Őt is, ~~mint Vidát~~ szívszélhűdés ölte meg.

Pesti Napló
1934 jan. 27.

9489

brafordultan, indulóban és
uszonnyolcz alakban, kivont
Felirata fölül

rtillerie e8
tüzerseg, indulóban
középütt: DRUCK & VERLAG VON STOCKINGER
továbbá: 148.

méretei 20,9:33,9 cm.

174-912
912-100
lt.7675.

0.62

Foerk Ernő

+ 1934 jan. 26.

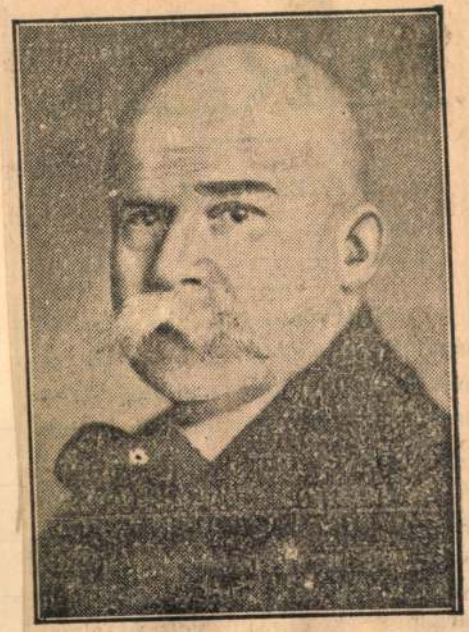

FOERK ERNŐ MŰÉPÍTÉSZ
péntek este a Budai Katolikus Kultúr-egyesület tanácsülésén hirtelen meghalt

Az Est 1934. jan. 28.

Dragonosok.

Egész alakban, lóhát
tisztelgő állásban vannak á
sisak, vállravetett kék men
nadrág, magas szárú sarkant
fölül

balra: Oesterreich
Dragone
és jobbra: Armée a
Drago

Szines könyomat, mé

Foerk Ernő

épitész

szül. Temesvár 1868 febr. 3.

Foerk Ernő, építész, könyvnyomdász fia, szül. 1868 febr. 3-án Temesvárott, 1889 okt.-ben iratkozott be és 1891 júl.-ig Fr. Schmidt, 1891 okt.-től 1892 júl.-ig V. Luntz mesteriskolájának tagja volt. Évi 420 frt magyar áll. ösztöndíjat élvezett. Kétízben mesteriskolai díjat kapott, 1892-ben egy Pantheont ábrázoló tervrajzával az udvari díj ezüstérmét és a Friedr. Schmidt-díjat nyerte.

lása okv.

Fleischer Bécs 42. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Foerk Ernő

terverte a hent Koirinus
vértanu püspök emlékére épi-
tett szombathelyi kéttor-
nyu templomot.

Nemzeti Magazin

1933. ápr. 17.

U. 2392

Tverk Ernö

Valoczai fötzcak
öröklépe
terv

(1)

1913 szegedi Fog. Tepl térvei

1914 Rersö téri rk (Fer Józs) Tepl. IV. dij

1916 Erzs kirni, ciul szobor. pályár
Tóth Istvánnal

Andrássy-szobor Talaprata
kapisztrán " " "

Ép Ip - Ép Mův. ... Társa 1926
~~1927 Hollán~~ - dij (MMÉE)
1928 Felsőhar szavaró ... terv
1929 M kapim Ek. ... szek
... elnöke
... tanár ... vonult

1930 térvezte a Ip - Tripólisi
... Tepl-ot
1931 szegyháztéri Tepl restaur

ÜVEGFESTM

KRISZTUS AZ OLAJFÁK HEGYÉN (181. kép)
Német munka 1500 körül.
21 × 16 cm.
Vétetett a budapesti műkereskedelemből 1935-ban.

Foerk Ernő

erőd

Városkultura

1936. 188-192. l

9 (kejekkel

9 (A Fogadalmi-templom.)

ne correspond pas du tout aux intérêts
ement la recherche des signatures; des
oyens, appartenant à tous les partis,
adhésion sereine aux justes aspira=
ainsi approuvée par des sujets loyaux
ouvernement; elle montrera la vraie vo
té de paix et de non ingérence dans la

ns ont été tenues par la "B.U.F." pour
s dans toutes on n'a manqué de traiter
s multiples aspects, domine tout ac=
et dans l'activité des Chemises noi=
ouvernement a été ainsi violemment cri
itique extérieure, par les orateurs
brough, à Eccles et en d'autres loca=

o

o

RES A LA POLITIQUE DES SANCTIONS DE
oser une voix sereine à la campagne
par toutes les forces antifascistes,
Nationale", organe officiel des Lé=
ent consacré au conflit que ce journal
-

Foerk Ernő

Műcsarnok
1922. jub. Erall 226, 227, 493
494

M. hődök emléke
A szegedi fogad. Teplom
Teplom tanulmány
A szegedi fogad. Teplom
szentéke

épit. rajzok

Ferencz, I-sö, sziciliai Király

TV. 168.

Foerk Ernő

1926. egyházmuv. Eiáll a
Nemzeti Szalonban
Szegedi fogadalmi templom
belső bizonderésének
tanulmányai

Kard, avar VI.132.

1898 (Sándy Gyulával) terverte és építette a zágrábi postapalotat, a brezmóbanyai és nagyhörösi templomokat.

1910. Kiépítette a kalocsai székesegyház kápolnakoszorúját, restaurálta az Ócsai és Szegedi Árpádkori templomat, a márkusfalvi Máriássy-kastélyt. A restaurálások a MOB megbízásából. Petrovácz-Gyulával 30-nál több vidéki és fővárosi templomot tervezett és épített. 1914. Szeged város rábízta a fogadalmi templom építését. 1930 körül készült el.

1929. Építette az nyíregyházi fa- és fémipari szakiskola épületét, 1929. a kiszőcsi vasi nagy templomot.

fordítás

Foerk Ernő épi-
tőnek

Szül. éve, napja, helye
nincs ennek

Az iparművészeti szolá-
ban szobrásznövendék-
majd Pucher József építőnester
irodájában dolgozott egy
évig. Amtán bécsi képző-
művészeti akadémián
Schmidt Friggyesnél tan-
ult. Mint Steindl
Imre asszistense öt évig
működött a bpesti mű-
egyetemen.

1899. a lipótvárosi
zsinagóga pályázatán
I. díj
a Frieszti zsinagóga
ntk. pályázatán I. díj

1898 tanára lett a
felsőépítő ipariskolának

Vállalk. Lapjai fib. Al-
bunna 1929. 155 l. archép.
rolói Mojeckel.

OMKT

1896. ezredéves orsz. kiáll.: Nyilvános fürdő terve (Az udvar képe és metszete, Főhomlokzat, Hátsó nézet és metszet, Kupolametszet és alaprajzok), vízf. — Vázlatok, tollrajz.

1904. tavaszi kiáll.: Breznóbányai toronyterv, ~~építészeti rajz~~. (Sándy Gyulával közösen ~~készített terv~~.) — A fiumei tengerészeti akadémia pályaterve, ~~építészeti rajz~~. (Sándy Gyulával közösen ~~készített terv~~.) — A Szent György-tér lezárása, építészeti vízf. — Vasúti indóház, ~~építészeti rajz~~. — Előtanulmányok a budapesti Erzsébet Örökimádás-templomhoz, építészeti rajzok. (Sándy Gyulával közösen ~~készített tervek~~.)

1904—5. téli kiáll.: A pozsonyi posta- és táviróház pályaterve, ~~építészeti rajz~~. (Sándy Gyulával közösen ~~készített terv~~.) — Tanulmány a Kossuth-szobor elhelyezéséhez, építészeti rajz. — A budapesti lipótvárosi zsinagóga pályaterve, ~~építészeti rajz~~. — Majolika kút, építészeti rajz.

1905. tavaszi nemzetk. kiáll.: Az aradi kulturpalota pályaterve, ~~építészeti rajz~~. (Sándy Gyulával közösen ~~készített terv~~.) — Breznóbányai torony, építészeti rajz. (Sándy Gyulával közösen ~~készített terv~~.)

1905—6. téli kiáll.: A triesti zsidó templom pályaterve, ~~építészeti rajz~~. (Sándy Gyulával közösen ~~készített terv~~.) — Tüköry-

kastély Dió-Szt.-Pálon, építészeti rajz. (Sándy Gyulával közösen készített terv.)

1906. tavaszi kiáll.: A szegedi fogadalmi templom pályaterve, építészeti rajz. (Sándy Gyulával közösen készített terv.) — A kultuszminiszterium pályaterve, építészeti rajz. (Sándy Gyulával közösen készített terv.)

1906—7. téli nemzetk. kiáll.: Batthyány-örökmécs, vízf. — A hágai békepalota pályaterve, építészeti rajz. (Sándy Gyulával közösen készített terv.)

1907. tavaszi kiáll.: A Rudasfürdő pályaterve, építészeti rajz. (Sándy Gyulával közösen készített terv.)

1907—8. téli kiáll.: A nagykőrösi ev. ref. templom tornya, vízf. (Sándy Gyulával közösen készített terv.)

1908—9. téli nemzetk. kiáll.: Majolikatanulmány, vízf. — Emléktorony, vízf.

1909. tavaszi kiáll.: Helyőrségi templom Budán, vízf.

Az Ujság. 1913 okt. 21. (Erzsébet királyné emlékének sorsa.) — *Birálati jelentés* a szegedi fogadalmi templom tervpályázatáról. Kiadja Szeged város közönsége. Szeged, 1904. — *Budapesti Hirlap.* 1913 okt. 21. (Az Erzsébet-emlék.) — *Csányi Károly és Birchbauer Károly:* Az új országház. Budapest, 1902. 33. l. — *Délmagyarország.* 1913 márcz. 19. — 1914 jan. 27., febr. 8, 11, 15, 25., márcz. 4, 5, 6, 15, 18, 19, 27. stb. — *Épitő Ipar.* 1895. 19, 34, 45. sz. — 1899. 96, 103, 104. l. (A budapest—lipótvárosi zsinagóga; képekkel.) — 1903. 15. sz. (A zágrábi posta- és távirdaépület; rajzokkal.) — 1904. 239. l. (A szegedi fogadalmi templom pályaterveinek bírálata.) — 1907. 147. l. (A hágai békepalota; képekkel.) — 162. l. (A hágai békepalota tervpályázata.) — *Gaal Adorján:* A budapest—lipótvárosi zsidó templom. *Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye.* 1899. 125—130. l. (Három szövegrajzzal és a VII—VIII. rajzmellékletekkel.) — *Just Ferencz:* Az Erzsébet-emlékmű pályázatának 1902. évi eredménye. *Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye.* 1902. 163. l. — *Kabdebo Gyula:* A hágai békepalota. *Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye.* 1907. 301, 305. l. — *Kalocsai Néplap.* 1912 nov. 24. (A zentai templom-épitésről.) — *Kiáll. tárgymutatók.* — *Magyar Épitőművészet.* 1909. 6. sz. 27. l. — 1910. 4. sz. 24—25. l. — *Magyar Iparművészet.* 1903. 46. l. — 1911. 260. l. — *Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye.* 1905. 33—34. l. (A trieszti zsinagóga pályaterve; képekkel.) — 501—505. l. (A Tüköry-kastély Diószentpálon; képekkel.) — *Magyar Pályázatok.* 1903. 1. sz. 16—17, 33. l. (Pozsonyi posta- és távirdaépület; képekkel.) — 4. sz. 12—14. l. — 8. sz. — 11. sz. (A breznóbányai harangtorony pályázata; képekkel.) — 1904—5. 2. sz. 10—11. l. — 3. sz. 7, 11, 20, 26. l. — 11. sz. 9—12. l. — 1905—6. 1. sz. 19—20. l. — 2. sz. 20—21. l. — 8. sz. 12—13. l. — *Műcsarnok.* 1899. 155. l. — *Mű-*

Föerk Ernő

79. A szegedi fogadalmi templom oratóriuma. Vízf. Magt.
80. A szegedi fogadalmi templom püspöki trónja. Vízf. Magt.
81. A szegedi fogadalmi templom szószéke. Vízf. Magt.
82. A szegedi fogadalmi templom hősök oltára. Vízf. Magt.
83. A szegedi fogadalmi templomtanulmány. Vízf. Vízf. Magt.
84. A szegedi fogadalmi templomtanulmány. Vízf. Magt.
85. A szegedi fogadalmi templomtanulmány. Vízf. Magt.
86. A szegedi fogadalmi templomtanulmány. Vízf. Magt.
87. A szegedi fogadalmi templom. Vízf. Magt.
88. A szegedi fogadalmi templom márványkapuja. Vízf. Magt.
89. A szegedi fogadalmi templom. Cibórium. Vízf. Magt.

Nemzeti Szalon
Egyházm. kiáll.
1926.

1289

1289. Vicei

Működött 1456

Madonna a gyermek

A trónoló SANCTA MARI
dultan van ábrázolva. Jobb
párnán. Ez utóbbi, a kinek
monogrammok vannak, ny
füzéren emlék lóg, jobb kezé
SANCTVS GENESIVS hegedűje
SANCT. ROCHVS és S. CHRISTOP
lán a gyermek Jézust látjuk
ben, melyen e két sort ol
man. ē inimicha dollori«.
szent Sebestyén bontakozik
rel díszített kép felirata fölül:
qua plantauit . . . sidera c
scindūt« és alól a padozaton

Vászon, méretei 130·5 : 16
tett 1894 szeptember 13-án M. R
Elszámoltatott 1895 augusztus 3
lásra nézve lásd az 54347–95
61301 sz. min. előadmányi ivet.
1900 november 28-iki 4561 (6
26-iki 373 eln. sz. leirat (464-

Jegyzet. L. az 1896-iki laj
— Preisliste № 68.

111

Vet. 1894

vészet. 1902. 116—117, 121, 225, 354. l. — 1903. 141, 335, 426. l. — 1904. 209, 269. l. — 1905, 56. l. — 1906. 130. l. — 1907. 70, 134. l. — 1909. 135, 398. l. — 1911. 353, 390. l. — 1913. 206, 216. l. (képpel). — *Ney Béla:* A magyar országház. Budapest, 1906. 6. l. — *Nyugatmagyarországi Híradó.* 1912 máj. 31. (A szent Márton-szobor elhelyezése.) — *P. G.:* Az ötödik kerületi új zsidótemplom pályázata. *Vas. Ujs.* 1899. 201—202. l. (képpel). — *Pesti Hírlap.* 1913 máj. 28. (Az Erzsébet-emlékmű.) — *Szeged és Vidéke.* 1914 márcz. 16. — *Szegedi Híradó.* 1912 okt. 22, 25., nov. 5. — 1913 márcz. 19. — 1914 febr. 25., márcz. 4, 5, 6. stb. — *Szegedi Napló.* 1914 febr. 8, 25., márcz. 1, 4, 15. stb. — *Vasárnapi Ujság.* 1896. 654—655. l. (képpel). — 1900. 569. l. — 1902. 121—123. l. (Az Erzsébet-szobor pályatervei.), 221—222. l. (A Kossuth-mauzoleum pályatervei.) és a művész közlése nyomán.

Fáerk Ernő

KMTÁRS művcsoptok
1931, feb-márc, kiáll.
XI. 78, 80

Tripolisi pléb. templom
tornya
Az augsalföldi templom
tornyának tornya

Klobelsberg emlékkiáll Mücsarnok

Foerk Ernő

1933 feb márc

Az ócsai rlf-
templomi Kibővi-
tette fenti

1934 dec - 1935 jan
tragedi fogad teplom

TAKARÉKPÉNZTÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
YA-UTCA 4.

s Erdélyi Nyereménykölcsönre vonatkozó

átható, a m. kir. kincstár a honvédelmi
szóló törvény alapján 100 millió pengő
nyereménykölcsönt bocsát ki, amelynek
Erdélynek és Kelet-Magyarországnak
: fedezésére szolgál.
ezek a kötvények 4% kamatot hoznak és
lmasak, törlesztéses sorsolás útján
ifizetésre és a törlesztéses sorsolás-
:élyük is van. A csatolt Tájékoztató
rvet, amely szerint a 100 millió pengő
k 20 éve alatt 46,592.500 pengő nyere-

Foerk truö

Miskolci iparm.
kiáll. kat.
1904. 34. l.

Vashagu disserlag

Foerk Ernő

Az alábbi templom pályázatán 2. díjat nyert, 1912-ben az 1-ső díjjal jutalmazott Schulek Frigyes az építkezéstől annak ∅

MAGYAR-EPITOMUVESZET

1930. 7-8. sz. (A szegedi fogadalmi templom, archéppel, képekkel és műszaki rajzokkal, ~~az~~

∅ megkezdése előtt vívszálepett. Erre Szeged város fenntivel érintkezésbe lépett, hogy két és fél millió koronára redukált költség keretében vállalja el a templom felépítését.

fordítás

Foerk azzal a feltétellel vállalkozik, hogy a főméretek és tömegek meg-tartásával a részletek kiképzésében szabad kéze legyen. A város e feltételt elfogadta. Foerk terveit a tanács 1913 márciusában elfogadta. Ezután következik a templom műszaki leírása

KISS GYÖRGY, FRA LUKA IMBRISIMOVIČ.

Foerk Ernő (3)

46 m. magas), a magyarkanizsai (Bács vm.) templom bővítését (1911, Költs. 125,000 kor), a csátaljai (Bács vm.) templom átalakítás (1911, Költs. 60.000 kor.), tervezték a wekerlefalvai (Bács vm.) új rk. templomot (1911, Költs. 45.000 kor, neo-román stil), a garai (Bács vm.) rk. templom bővítését (1910, Költs. 50.000 kor), a györgypusztai új rk. templomot (1910, Költs. 30.000 kor, neo-got stil) az oromhegyesi rk. új templomot (1909), Költs. 27000 kor, neo-román stil).

Évszázadok nyomai a plébániatemplomon

Az óbudai egyházi építmény elődje kicsi volt az egyre gyarapodó lélekszámú lakosságnak

A mai Szent Péter és Pál-plébániatemplomnál jóval szerényebb templomocska szolgálta 1735-ig Óbuda híveit. Miután az egyre gyarapodó lakosság kinőtte a kis imahelyet, közadakozással és Zichy Péterné adományainak köszönhetően 1744-ben megkezdődhetett az új templom építése. A Szent Péter és Pál-plébániatemplom 1749-ben készült el Paur János György tervei alapján. A többszörös változtatások ellenére az épület ma is hűen tükrözi a XVIII. század helyi mestereinek tudását.

OSGYÁN EDINA

Nehéz tanulmányokra bukkanni az óbudai Szent Péter és Pál-plébániatemplom eredetéről, és későbbi történetéről, mivel a dokumentációk nagy része a család zsélyi levéltári birtokán van. Az ismeretek hiánya azzal is magyarázható, hogy Óbuda, az elhanyagolt előváros legszebb emlékei – köztük a templom és a gyönyörű a Zichy-kastély – az évek során feledésbe merültek.

Annyi mégiscsak biztos, hogy a templom elődje egy jóval egyszerűbb, tornyos imahely volt, amelyet *gróf Zichy Péter* özvegye, *Bercsényi Zsuzsanna* gondozott. Az Óbuda évszázadai című tanulmánygyűjtemény szerint a kis templom főoltárának szobrait *Anton Leidenfrost* pozsonyi szobrász faragta, és *Hans Jörg* pozsonyi festő festette. Ezenkívül nem sokat tudunk sem a főoltár felépítéséről, sőt magáról az épületről is csak egy 1737-es rézmetszet ad némi képet.

A kis templom egészen 1735-ig látta el a terület egyházi feladatait. A gyarapodó lélekszámú közösség csakhamar kinőtte a templomot, ezért sürgető feladattá vált egy új templom építése. Miután Óbudának sikerült megszereznie Békásmegyer tizedét, részben közadakozással és Zichy Péterné adományainak köszönhetően 1744-ben megkezdődhetett a templom építése. Az épületet *Paur János György* tervezte, és a munkálatokban *Pfister András* kőműves is segédkezett. A templomépítés *Genszky* bíró számadási jelentése szerint 1749-re készült el.

A boltozással és tetőzéssel párhuzamosan az épület berendezése is szépen gyarapodott. *Vogl Gergely* festő 1746-ban a főoltárra megfestette Szent Péter és Pál képét. A mellékoltárok egy részét, így például xaveri Szent Ferenc és nepomuki Szent János mását *Zichy Miklós* és felesége, *Berényi Zsuzsanna* emeltette. Bár a belső építészet részletes áttekintésére nincs lehetőség, meg kell említeni *Bebo Károly* szobrászművész nevét, akinek a kivitelezésben és tervezésben jelentős szerepe volt: Bebo tervezte és készítette el az öt mellékoltárt, megfaragta a szobrászati díszeket, és 1753-ban befejezte a szószéket is. Ebben az esztendőben készült el a baptisterium,és a harangok egy része is. Az új orgona *Staudinger János* budai orgonamester műve volt.

A főoltárral egy időben készültek Mária Magdolna és Szent Szilveszter kőszobrai is. 1785-ben újabb mellékoltárral gazdagodott az épület, *Kühtreiben Antal* molnármester megvette és a templomnak ajándékozta a kiscelli templom főoltárát. Ugyancsak a kiscelli templomból származik az oltárral szemben lévő mellékkijárat fölé függesztett Szent Ivo-kép is.

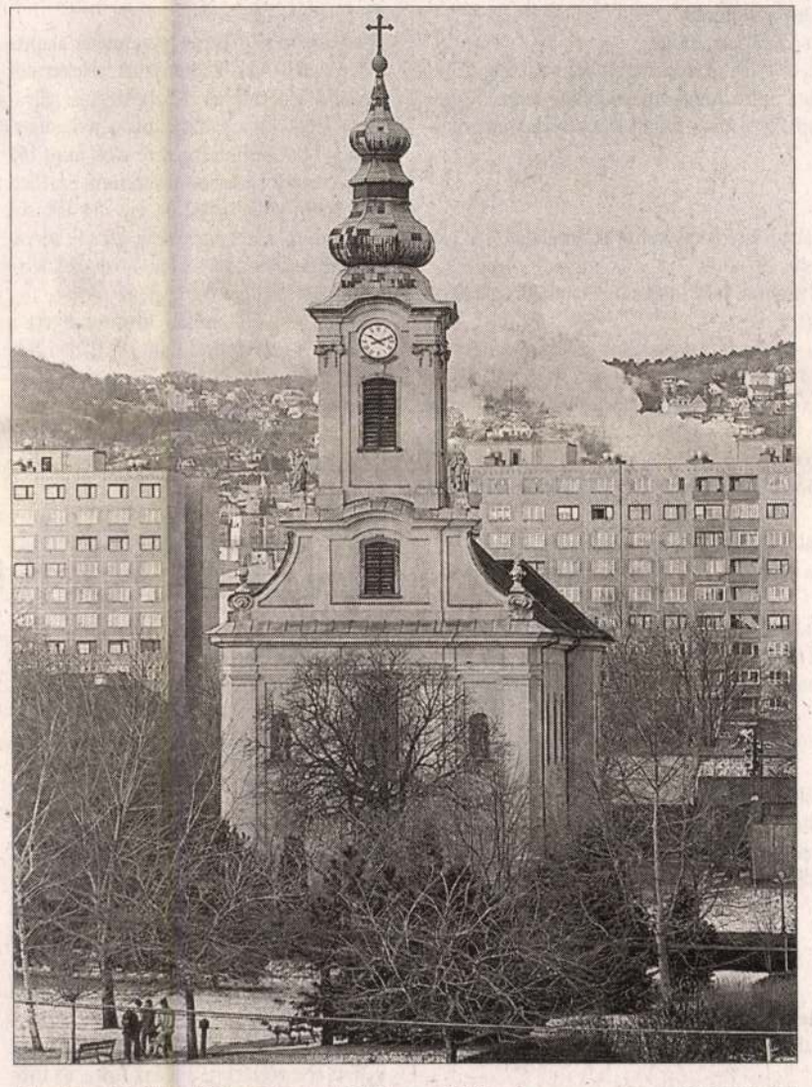

Közadakozásból kezdődhetett meg 1744-ben az építkezés FOTÓ: BELICZAY LÁSZLÓ

Az 1800-as évektől kezdve több változtatáson is keresztülment az épület: a szentély boltozatát díszítő falfestményt 1819-ben újjáfestették. Ezt követően 1823–24-ben *Herotek József* pesti orgonakészítő új orgonát épített. A landshuti Mária-mellékoltárkép helyébe Szent Julianna képe került. 1884-ben a szentélyből eltávolították Szent Péter és Pál szobrát, valamint Mária Magdolna és Szent Szilveszter kőszobrát. Helyükbe *Demetz Ferdinand* tiroli szobrász műveit, az Üdvözítő, két oldalra pedig Péter és Pál apostol festett faszobrát állították fel. Demetz készítette 1888-ben a templomhajó előcsarnokának evangélium oldali fülkéjébe a Szent sír-oltárt is. A Keresztoltár és a volt Nepomuki János-oltár eredeti barokk szobrai helyébe tiroli műhelyből származó színezett szobrok kerültek. Az összhang kedvért a mellékoltárok és falak XVIII. századi szobrait és a fehér barokk szobrokat 1898-ig átfestették. Az újítás áldozatai lettek a templom boltozatainak régi falfestményei is, amelyek helyébe *Lohr F.* festő 1898-ban, majd *Thúry Gyula* 1911-ben újakat festett.

A XX. század munkálatai közé tartozik a *Foerk Ernő* építész és *Tóth István* szobrász által tervezett domborműves hősi emlékmű 1926-ból. A változtatások ellenére a templom ma is hűen tükrözi a XVIII. század művészeinek tehetségét, így például Bebóét, aki pótolhatatlan kincsekkel gazdagította a szent helyet.

Nyomda.

Közlekedési Múzeum: Százéves a magyar dízelmotorgyártás. Fiume és Magyarország. Új vasúti terepasztal. 1926-ban készült Ford T-modell. A XVIII. századi svéd Vasa hajó 1:50 méretarányú modellje. Százéves az első sofőrvizsga és az ős-KRESZ.

Magyar Nemzeti Múzeum – Új szerzemények 2001. (2002. márc. 24-ig). A bajor–magyar kapcsolatok ezer éve. A kínai világörökség – fotókiállítás (2002. jan 20-ig).

Mezőgazdasági Múzeum: A magyar mezőgazdaság ezer éve (2002. június 30-ig), Fűfavirág – a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége szobrász szakosztályának kiállítása (2002. jan. 3-ig).

Néprajzi Múzeum: A magyar nép hagyományos kultúrája.

Óbudai Múzeum: Képzőművészek Óbudán (2002. jan. 20-ig).

Petőfi Irodalmi Múzeum: Tolle, lege! Vedd, olvasd! – A nyomtatott könyv a magyarországi reformációban (2002. febr. 28-ig). Szerb Antal-emlékkiállítás (ápr. 30-ig). Chagall-plakátkiállítás (2002. jan. 31-ig). Fej és írás – Kaján Tibor irodalmi karikatúrái.

KIÁLLÍTÓTERMEK

Aranykor Mintatár: A Csodaszarvas nyomában járó lovas kultúrák arculatát őrző ékszerek, szobrok bemutatása és árusítása.

Budapest Galéria Kiállítóháza: Pátzay Pál szobrai. Free Ingress – Fiatal európai képzőművészek kiállítása (2002. jan. 13-ig).

Budapest Kiállítóterem: Mucha és Társai – Szecessziós plakátok a Képzőművészeti Egyetem gyűjteményéből (2002. jan. 13-ig).

Budapesti Művelődési Központ: A Vizuális Művészeti Hónap iparművészeti kiállítása (jan. 7-ig).

Ernst Múzeum: Budapest, Nagykávéház (2002. jan. 6-ig).

Károlyi Palota Kulturális Központ: Antal Imre gyimesi csángó festőművész kiállítása (2002. febr. 20-ig).

Francia Intézet: Kispál Szabolcs Szilikonvalcer című kiállítása (2002. jan. 10-ig).

Genezis – Pelles Műteremgaléria: Kun Éva kerámia-, Pelles Róbert képzőművész, Vágó István tűzzománc-kiállítása.

Home Galéria: Kmetty János-emlékkiállítás az A teremben. B terem: Absztrakció és beleérzés – kollektív kiállítás XX. századi művészek alkotásaiból.

Karinthy Szalon: Miháltz Pál emlékkiállítása. A Kávézóban Konkoly Thege György utazó fotós kiállítása. (2002. jan. 6-ig).

Körmendi Galéria Budapest: Kortárs magyar festő- és szobrászművészek alkotásainak bemutatása.

Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház: Fényképek – J. Gross-Bettelheim műhelytitkai (2002. jan. 31-ig). Lőkös Zoltán fotókiállítása (2002. jan. 6-ig). Tóth József kiállítása Magyar fotográfus portrék címmel (2002. jan. 31-ig).

Magyarok Háza: Betlehemi jászol című kiállítás (2002. jan. 6-ig).

EGYHÁZI ZENE

2002. január 6., vasárnap:

Budavári Nagyboldogasszony- (Mátyás-) templom, délelőtt 10 óra: Liszt: Koronázási mise. Orgonál: Hock Bertalan. Közreműködik a templom ének- és zenekara. Vezényel: Tardy László.

szervezet tiltakozását az ciotelyek értelmetlen pusztítása ellen, immár harmadfenyőbérlésre az országban, mert senki sem szereti azt a szomorú látványt, hogy a nevelik, és metszik a gyökerüket, hogy alkalmasak legyenek a túlélésre.

Sorra épülnek a bérlakások

FOLYTATÁS A 21. OLDALRÓL >

A legfeljebb negyven négyzetméter alapterületű lakhelyeket augusztus elsején adhatják át a bérlőknek. Közbeszerzési pályázatot írtak ki a Fraknó utcai nyugdíjasotthon tetőbeépítésére, erre több mint 167 millió forintot ad a minisztérium. Emellett pályázatot nyújtottak be egy 84 lakásos „fecskeház" megépítésére is, ezt a Fehérvári és az Építész utca sarkán hozhatják létre a támogatás elnyerése esetén.

Összesen 667 millió forintot nyert a Széchenyi-terv pályázatán a XII. kerületi önkormányzat, ehhez az összeghez a városrész további 286 millió forintot tett hozzá. Az összegből nem építkeznek, hanem összesen 163 szociális bérlakást vásárolnak. Ide költöztetik be ugyanis a Nagyenyed utca három kiürítendő épületének lakóit.

Támogatásban részesült Pestszentlőrinc-Pestszentimre és Budafok-Tétény önkormányzata is. Három négylakásos bérház építésére nyert támogatást Budafok-Tétény önkormányzata a Gazdasági Minisztériumtól a Széchenyi-terv keretében. Nemrég elkészültek az első lakások, a nagytétényi Bucó utcában. A helyhatóság több mint ötvenmillió forintot kapott a minisztériumtól, és ezért tizenkét lakás megépítését vállalta a kerületben. A helyi vagyont kezelő Vax XXII. Rt. arról tájékoztatott, hogy az önkormányzat elképzeléseiben nyolc ház létrehozása szerepel, ebből az első három épület felhúzására kaptak állami forrásokat. Öt és félmillió forintos állami támogatással létesíthettek olyan önkormányzati bérlakásokat, amelyeket elsősorban a rászoruló fiatal családoknak ajánlanak fel. A XVIII. kerület több min 130 millió forintot nyert bérlakásépítésekre.

Összesen 625 milliós támogatást adott a minisztérium a Széchenyi-terv keretében eddig Pest megyének. Aszód, Pécel, Százhalombatta és Visegrád részesült a bérlakásépítésre szánt állami forrásokból. Ezenkívül Vác, Szentendre, Gödöllő és Kartal pályázatait bírálták el kedvezően.

Tovább késik a kármentesítés

FOLYTATÁS A 21. OLDALRÓL >

A Főgáz megfellebbezte a Közép-Dunavölgyi Környezetvédelmi Felügyelőség és a másodfokon eljáró Természet- és Környezetvédelmi Főfelügyelősége határozatát, ezzel az ügy a bíróság, majd a Legfelsőbb Bíróság elé került. A bírák állásfoglalása szerint a hatósági engedéllyel történt hulladéklerakás esetén a vétlen cég nem kötelezhető a kárelhárításra. A döntés után a gázművek a kőfejtő mélyén felhalmozódott, különösen szennyező, agresszív összetevőket tartalmazó csurgalékvíz felszivattyúzását sem fejezte be. Ezt a munkát a környezetvédelmi hatóságnak kellett elvégeztetnie. Juhász Imre, az ürömi önkormányzat megbízott szakembere elmondta: a helyhatóság megdöbbent, amikor kiderült, hogy újabb tényfeltáró vizsgálatra készül a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség. Ennek időpontját szeptemberben jelölték ki, hónapokkal elodázva a tényleges rehabilitációhoz szükséges teendőket. A feltárási és kármentesítési tervezetet már benyújtották a felügyelőségnek, ezek után nincs szükség az újabb feltárásra – jelentette ki a szakértő.

Ungár László, a felügyelőség hatósági igazgató-helyettese szerint a másodfokon eljáró Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőség feladata, hogy eldöntse a fellebbezés jogosságát. A környezetvédelmi hatóság úgy határozott, hogy további vizsgálatokra van szükség a szennyezés mértékének pontos megállapításához.

– Januárban, vagy februárban kerülhet hozzánk a fellebbezés, mert azt egyelőre visszaküldtük a Közép-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőségnek, hiszen a fellebezésről először az első fokú hatóságnak kell döntenie – közölte Ughy Katalin, a Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőség vezetője. Szerinte az a legfontosabb kérdés, hogyan találják meg a rehabilitáció forrásait. Nagy gondot okoz az is, hogy a szennyeződés elszállításához nincs lerakóhely az országban, a feldolgozás technológiája pedig még kidolgozás előtt áll.

FOERK ERNŐ

Prakfalvi E. : Röm. kat. templ.

2003

41.o.

n mindent, amit Ön, Magyarország királya és az
rja és mindenfelől összegyűjtögeti, és a mondott
éneteket.". Zsigmond külföldi útjain seregestül
zámára: 1416-ban Párizsból ötvösöket és más
nt francia kőfaragók egész csoportját, köztük egy
kat, Augsburgból kőfaragókat és ácsok egész
pítőmestere, Erlingi Konrád német vidékekről
er királyi vízvezeték-építőnek *Kassa* 1419–1420.
re 100–100 aranyforint) azt bizonyítja, hogy
ezésein szokásos díjazást és bizonyára egyéb
várépítés 1434. évi számadásai alapján bizonyos,

jóllehet egyes esetekben talán helyi származású –
idebb-hosszabb építési vállalkozásaikra gyakran
agyományosan, legalább a 14. század vége óta
ötött szerződést a mesterekkel. *Bártfán* a rövid
s volt nagyobb munkák elvégzésére is szerződést
lások útján kötötték. A városok tanácsa felelős
megbízásával gondoskodott a munkák pénzügyi
számadáskönyvek kiterjedt vásárlásokról,
és hetibérrel vagy napszámban foglalkoztatott
vári uradalom 1370-es évekből való számadásai-
nak, hogy már akkor szokásos volt ez a szervezeti

ot tartalmaznak az építészek szerződtetésének
században a felvidéki városokban bizonyos
rtalan, aki akkor Nowy Sączban dolgozik,
ályázik arra, hogy szerződtessék a bártfai Szent
i csatornakészítő kőműves városi tisztségét

FOERK Ernő építész Pavilon. Nr. 1. [1988]

Foerk Ernő műépítész szerteágazó, sokoldalú pályáját — gazdag hagyatékára támaszkodva a Magyar Építészeti Múzeum kiállításon mutatta be 1985-ben. A feldolgozó munka során néhány érdekes, furcsa dokumentum került elő (fényképek, iratok), melyek arra engedtek következtetni, hogy a mester a Központi Hatalmak által 1916-ban elfoglalt balkáni területeken (Szerbia, Montenegro, Albánia) műemlékfeltáró munkát végzett. A további kutatások során (MOB irattár, MTA kézirattára, a Foerk-hagyaték magántulajdonban lévő része) két alapvető dolog tisztázódott: egyrészt az, hogy az építész három ízben járt a fent említett területen, másrészt pedig az, hogy kutatásai a MTA átfogó balkáni kutatásainak részét képezték.

A MTA különböző expedícióiról gr. Teleki Pál 1918. április 30-án keltezett, gr. Apponyi Albert akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter közvetítésével IV. Károly királynak címzett leveléből értesülhetünk. 1916 őszén Nyugat-Szerbiába és a montenegrói-albániai határvidékre utazott dr. Csiky Ernő, a Nemzeti Múzeum igazgató-őre állattani, dr. Andrasovszky József növénytani, dr. Pécsi Albert földrajzi kutatások céljából. 1917-ben Buday Árpád régész, Ernyei József etnográfus és ifj. Lóczy Lajos, a nagy földrajztudós fia járt a Balkánon Andrasovszkyn és Csikyn kívül, akik újabb kutatásokat végeztek. 1916-tól Möller István műegyetemi tanár hallgatóival a Dunamenti várakat (Belgrád, Avala, Smederevo, Sabác, Galambóc) mérte fel. Ez volt tehát az első magyar műemlékfelmérő munka, melynek felvételi rajzai és fényképanyaga részben fennmaradt (az OMF tervtárában, fotótárában és kézirattárban), ez azonban nem tárgya a tanulmánynak. Annyi azonban megjegyzendő ezzel kapcsolatban, hogy e kutatások támogatója és szorgalmazója többek között Thallóczy Lajos történész, — Szerbia polgári biztosa volt — 1916. dec. 16-án bekövetkezett haláláig. (Vasúti szerencsétlenség áldozata lett Herceghalom közelében).

Foerk első ízben 1916. január 6-án lépte át a déli határt. A MOB megbízásából a harci cselekmények során megrongálódott zimonyi milleneumi emlékmű sérüléseit mérte fel, majd átlátogatott az elfoglalt szerb fővárosba. (Fennmaradt katonai határátlépési engedélye.) Ekkor azonban még műemlékfelmérő munkát nem végzett.

A következő balkáni vonatkozású naplóbejegyzés 1917. július 15-én történt: "... *A Minisztérium értesít bizalmasan, hogy a napokban megjön az albáni kiküldetés*" — s egy megjegyzés: *"Tavaszra volt megbeszélve, most jobban szerettem volna pihenni."* Július 24-én meg is jön a megbízása, a kereskedelemügyi minisztertől. Ennek eredetije megtalálható a MTA kézirattárban, és a következőképpen hangzik:

"Kereskedelemügyi m.kir. Minister
A magyar tudományos akadémiának
Budapest

Folyó évi január hó 19-én 73 szám alatt kelt felterjesztésére értesítem az Akadémiát, hogy magam is súlyt helyezve a hadseregünk által okkupált és így könnyebben hozzáférhető balkáni területek és különös Albánia ipari és gazdasági megismerésére, értesítem az Akadémiát, hogy az albániai iparművészeti viszonyok és építészeti műemlékek tanulmányozására Foerk Ernő építész budapesti állami felsőépítő-ipariskolai tanárt, az ipari és gazdasági viszonyok tanulmányozására pedig Ferenczy Emil központi szolgálatra beosztott ipariskolai tanárt, ki a háború alatt mint tartalékos főhadnagy hosszabb ideig Albániában szolgált — küldettem ki azzal, hogy a négy hétre terjedő tanulmányút idejére, valamint a szükséges útiengedély kieszközlésére és az utazással kapcsolatos tennivalók céljából lépjenek érintkezésbe az expedíció vezetőjével, Teleki Pál gróf országgyűlési képviselő, akadémiai lev. taggal, kit egyidejűleg felkértem kiküldötteim támogatására.

Felkérem az Akadémiát, hogy kiküldötteimet a maga részéről a szükséghez képest hathatósan támogatni szíveskedjék.

Kiküldöttjeim tanulmányútjuk eredményéről hozzám jelentést tenni kötelesek.

Budapest, 1917. évi július hó 13-án."

Még e hónap 27-én megtörtént a programmegbeszélés, a napló tanúsága szerint: *"Este Péterffy miniszteri tanácsos bemutatott az expedició vezetőjének: Teleki Pál gróf régi ismerősömnek, akiknek 20 év előtt csináltam a könyvtárát. Ajánlotta, hogy katonaruhában menjünk, alezredesi distinktióval".*

Foerk az elutazás előtt tanácsot kért Buday Árpád római-koros régésztől és történésztől, (Buday György grafikus édesapja) (1879—1937), aki már bejárta a területet. (Koszovo). A neves régésznek fennmaradt két levele a Foerk-hagyatékban, mely gyakorlati és szakmai javaslatait tartalmazza, s egyben képet ad az akkori viszonyokról.

1917. szeptember 2.

Kedves Kolléga Uram!

Örvendek, hogy szolgálatára lehetek azzal, amit én tudok. Ebből a szempontból hangsúlyoznom kell, hogy én az ipeki medencét (Metoja) vettem alaposabban szemügyre, mert őskori és római kori szempontból ez volt a leginkább rászorulva a kutatásokra. Útközben láttam még, amit alább leírok.

Mitrovicza mellett van a Zvečan-várrom és mintegy két óra (kocsin) Banjska, ahol egy kerített kolostor romjai láthatók. Utóbbi helyen van egy meleg fürdő is, melyet szoktak rómainak is mondani, de nem az; építészetileg is egészen jelentéktelen, de ha az ember ott van, megnézi. A kolostor temploma teljesen tönkrement, volt már dzsámija is, most pedig egyik zugában (de fedetlen!) a szerbek tartanak istentiszteletet. Egykori falfestés nagyon halvány nyomai is láthatók még. A kerítő falban van egy egykori oszloptartó oroszlán befalazva, mindjárt a csendőrség felőli kapu mellett. Ha ugyan a csendőrmester azóta ki nem vette. A másik hasonló oroszlán néhány szép építészeti részlettel a csendőrségi laktanya udvarán van: egy szép kis vállkő(?) van befalazva a 26. számú házba, érdemes volna kivetetni, vannak részletek a fürdőépület falában s annak bejárati küszöbköve is efféle.

Mindezekkel inkább csak azt akarom, hogy előre tudja, hogy miről van szó, és hogy programját is eszerint csinálja. A Zvečan-vár Mitroviczától tán 3 km-re sincs; ezt onnan kényelmesen elláthatja. Banjskába kocsin másfél, két óra alatt lehet kimenni, s ott a csendőrségnél tűrhető, (sőt koszt tekintetében jó) ellátást nyerhet arra az 1-2-3 napra (gondolom, ennyi kell, amíg az alaprajzi, fényképi és rajzolási felvételekkel elkészül, de lehet, hogy kevesebb, lehet, hogy több) amit ott kell eltöltenie. Kocsit a Kreiskommandó ad, mikor én ott voltam: Beck alezredes volt a kommandans, Csellej honvéd őrnagy a helyettese; mindkettő derék magyar úr, akik a tenyerükön hordtak. A banjskai csendőrmester is magyar ember volt, s nem csak a parancs szerint volt előzékeny. — Ugyancsak Mitroviczáról lehet kirándulni Vucitrnbe, ahol egy régi erődítmény részlet van, eltekintve a rómainak mondott de nyerges-hídtól. Mikor én ott voltam, Timár Ignácz — derék magyar úr — volt a Bezirkkommandant és ha most is ő, mindent meg fog mutatni. Azt, hogy ez a részlet valami felbecsülhetetlen érték volna, nem mondom, mert hiszen arról szó sincs, de ha már ott van az ember, kikocsikázhatik érte.

Mitroviczáról Ipekre menet Rudnik lóváltó állomás — ha ugyan már nem indult meg az autóforgalom, — tisztességes szállás és koszt van. Ott tessék megállapodni és onnan elmenni Banje nevű közeli faluba (tessék ebédet vinni magával, mert különben túl gyorsan kell járnia. Ott, mint hallottam, régi harang van. Én a határban lévő, tévesen rómainak mondott bányákat kerestem fel, s csak Ipeken hallottam erről a harangról.

A következő állomás Gyurakócz lehet: itt is van tiszti szállás és kosztolni is lehet. Amikor én ott voltam, egy Czednik nevű cseh hadnagy becsülettel gondoskodott rólam. Innen kellene elmennie Vrelába, ahol a dzsámiában befalazva szép indadiszes építészeti tagok vannak, mind mondták, az egykori szerb templomból. Utóbbinak romjai (persze Studeniczán) a dsámia feletti dombon vannak: valami látszik belőle, s egyes építészeti részletek vannak belőle befalazva a dsámiába. Jelzem, hogy valami nagy reményekkel ne tessék lenni ezek iránt, de azért — ha csak lehet, — nézze meg őket. Ugyancsak Gyurakóczból egy nap alatt jól bejárható Budisalce; itt is van egy szerb templom, be nem mehettem, kívülről is megállapítható, (ha jól emlékszem) hogy átépítések történtek rajta. Keleti felében van befalazva egy római sírkő felső része, (egy férfi és egy nő mellképe); nekem nem sikerült lefotografálnom; ha kegyeskedne nekem arról egy felvételt csinálni, nagyon lekötelezne. Ide menet azonban, körülbelül a feleúton Gyurakócz és Zlokučan között kissé jobbra a mai úttól van egy régi híd az Istok vizen, azt is tessék megnézni.

Innen vissza Gyurakóczra és onnan Ipekre. Az utóbbi helyen van egy kolostor és annak egy temploma. Valamikor igen szép lehetett, ma át meg át van építve. Azonban érdemes lesz vele alaposan foglalkozni.

Végül Dečani: templom és kolostor, a XIV. sz. dereka. Jó fenntartású, kétségtelenül itáliai mesterek munkája. A szorosan vett építészeti dolgokon kívül gyönyörű fafaragás és néhány olyan ötvösmű, valamint részben jó fenntartású falfestés van, amivel mind érdemes foglalkozni. Itt hosszabb időt kell tölteni (heteket!). Lakás van a kolostorban, amennyi kell; a hely gyönyörű, szelíd gesztenyése beláthatatlan; egy miskolci honvéd zászlóalj egy szakasza volt ott, egy főhadnagy parancsnoksága alatt, tiszti konyha tehát van és valami kellemes savanyú vize is. Szóval a viszonyokhoz képest ott jól el lehet lakni.

Azonban tessék olyan rendeletet vinni a zsebében, hogy a Kreiskommandó (Ipek, Peja) köteles önnek lehetővé tenni, hogy a templomban állandóan dolgozhassék; mert az, hogy nekünk rendelkezésünkre álltak

(kb. másfél órára) természetesen nem elég arra sem, hogy az ember alaposabban számba vegye, hogy mi van ott?! Jó lenne egy jó szak- (nem hivatásos)fotográfust is vinnie a templomhoz, és pedig távolról dolgozó lencsés géppel, hogy a magasabb helyekről állvány nélkül is csinálhasson felvételeket, mert az állványozás anyag és hozzáértő emberek hiányában, majdnem lehetetlenség.

Azt hiszem ennyiben mindarról számot adtam, ami a tőlem bejárt területen Önt érdekelheti. Egyesek (pl. Studenica, Vrela), nem mondom, hogy jelentős dolgok, de azért nem árt számbavenni őket, ha a kolléga uram bírja és óhajtja a gyalogtúrát.

Kolozsvár, 1917. szeptember 2.

Őszinte kollegális üdvözlettel
Buday Árpád
egyetemi magántanár
osztályarcheológus

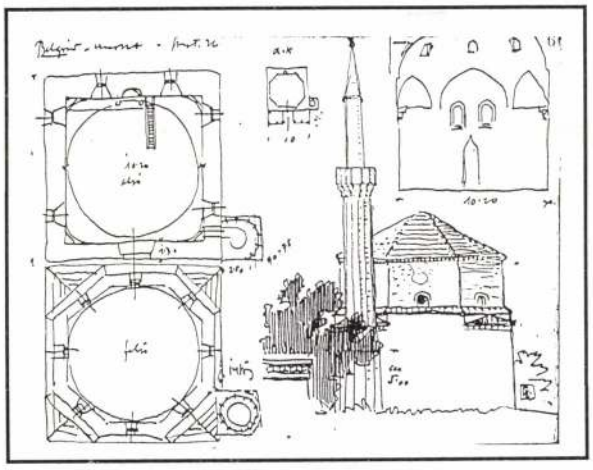

⊙ Belgrád, mecset

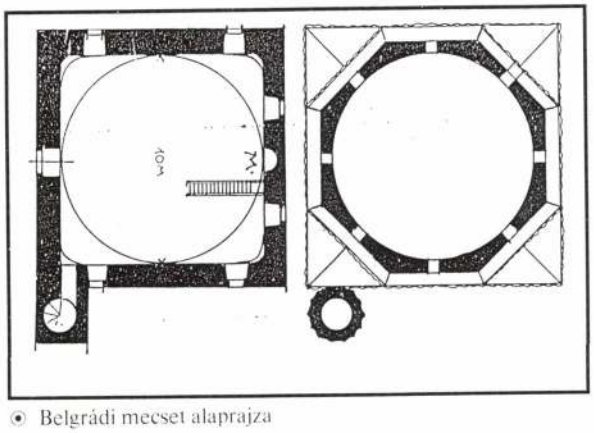

⊙ Belgrádi mecset alaprajza

Érdekes kordokumentum Buday 1917. szeptember 12-én kelt levele is:

Kedves Kolléga Uram!

Mindenekelőtt szívélyes gratuláció igazgatói címmel való kitüntetése alkalmából. Kedves levelére röviden a következőket:

1. *Belgrádban fog kapni egy tisztiszolgát. Próbálja meg és kérje Kovács István staatsabteilung-beli legényt, az volt velem, tehát ismeri a vidéket és tud szerbül is, ismeri az eljárásokat is. Amellett becsületes és hűséges.*
2. *Banyskai oroszlánok nem Studenicából kerültek oda, hanem az ottani kolostorból kerültek ki. Ha ott lesz, látni fogja, hogy okom van ezt biztosra állítani. Az oroszlánok megvannak mint oszloptartók, Dečaniban is, de azután itáliai templomoknál gyakoriak a románban.*
3. *Fényképező gépéhez szerezzen olyan felszerelést, amellyel alulról lehet magasba felvenni, mert különben Dečaniban vakarni fogja a fejét. Lemezeket lehet szállítani: egy kis ládába tettem őket, szélekre gördülős papírost, a kis ládát nagyba tettem, utóbbi sokat szenvedett, de sem a kis ládikának, sem a lemezeknek semmi baja nem lett.*
4. *Dečaniból Djakován át Skodrába nagyon hosszú az út, legalább tíz nap egész Van Spasitiig, a Drinig voltam magam is. Legokosabb tehát visszajönni Szabadkáig s onnan menni le, igaz, hogy úgy sem spórol meg időt, ha csakugyan négy hete van, akkor le kell mondania. Dečaniig és ott meg vissza, nem sok a négy hét. Maga Dečani a leglázasabb munka mellett is hetekig adhat dolgot, ha részletesen foglalkozik vele. Aztán amíg Belgrádból eljut oda, az is lesz egy hét. Azért mondom előre, hogy nekem is fájdalmas volt, amikor azt láttam, hogy eredeti tervem sok tekintetben módosításra szorul.*
5. *Múltkori levelemet vigye magával, hasznát veheti, ha kéznél lesz.*

Őszinte tisztelettel és kollegális üdvözlettel:
Dr. Buday Árpád

Az építész 1917-es útjáról részletesen tudósít az 1918-ban, a budapesti "Korvin testvérek" könyvnyomdájában "Balkáni levelek" címmel, kiadott mintegy 36 oldalas útirajza, melyet kiegészítenek a Foerk család, illetve a Magyar Építészeti Múzeum tulajdonában lévő vázlatok, rajzok. Rekonstruálható tehát e kultúrtörténetileg is érdekes utazás nagy része,

1917. szeptember 25-ről 26-ra virradó éjjel érkezett Foerk Ferenczyvel Belgrádba: *"Késő éjjel érkeztünk Belgrádba, és katonáink jóvoltából kitűnő szállást kaptunk, úgyhogy reggel meglehetős vállalkozó kedvvel indultunk a sok mindenféle kísérő és elöljáró irat, hadi felszerelés és ellátás megszerzéséért. Mivel mindezt minden igyekezetünk ellenére 48 órán belül nem lehetett elintézni, kénytelenek voltunk egy második napot is feláldozni, a közben adódó időnket pedig Belgrád érdekességeinek megtekintésére fordítani."*

Foerköt elsősorban a török emlékek érdeklik, s erről tanúskodik vázlatfüzete is. Ennek az a magyarázata, hogy felsőépítőipari iskola hallgatóival felméréseket végzett a magyarországi török emlékek tárgyában, s ehhez keresett és talált analógiákat balkáni útja során. Felkereste a török fürdőt, és a Veliki Trgon mely *"nemcsak analógiának figyelemre méltó, hanem szabályos hatszög alaprajzával és a hatszög egyik oldalában féloldalasan kivájt mihráb fülkéjével mintegy magában áll"* — írja. Vázlatfüzetében megörökíti a mecsetet és a temető két 1830 körüli sírkövét. Szeptember 27-én megtekinti és leskicceli Kjegina Ljubica palotáját, s annak fürdőépületét. Ekkor vásárolhatja azt a képeslapot, mely egy Sabornа utcai török házról készült grafikát ábrázol.

Szeptember 29-én érkeznek Skopjébe, amit akkoriban még török nevén Üszkübnek neveznek: *"Tizennégy órai gyorsvonati utazás után szerencsésen elérkeztünk Üszkübbe. Az út ide nem sok változatosságot mutat: többnyire kopár és sivár, csak egyes részeiben hasonlít a mi szép Erdélyünk festői tájaihoz. Az utakon vándorló török és albán asszonyok és gyerekek, öszvér hátán guggolva, míg a férj elől jár és húzza maga után az egykedvűen ballagó állatot; a pályaudvarokon albán teherhordók és naplopók. Annál meglepőbb volt a város esteli képe: elől a széles, bár sekély Vardar folyó, a túlsó parton a török negyed festői, piszkos házai és a mecsetek és dzsámik változatos, nemes vonalai gyönyörűen rajzolódtak le a háttérben emelkedő gyöngéd violaszín hegyek tömegétől."* A görögkeleti emlékek közül a Sveti Spas templomot, s különösen

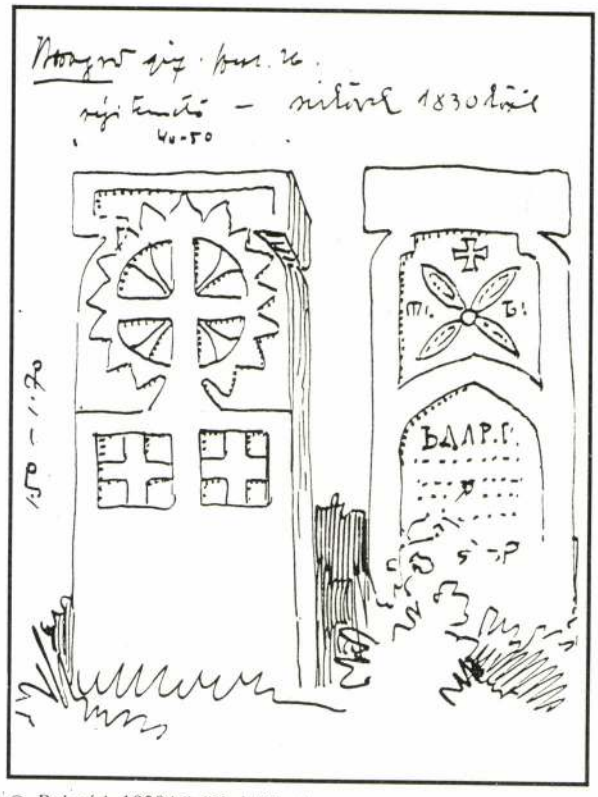

◉ Belgrád, 1830 körüli sírkövek

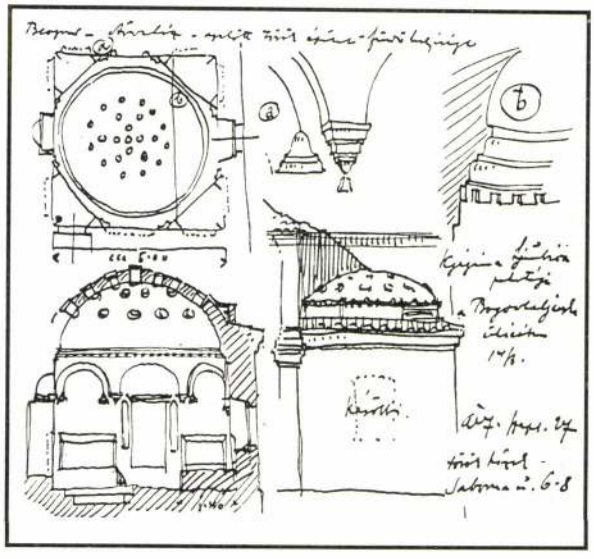

◉ Belgrád, Kjegina Ljubica palotájának fürdőépülete

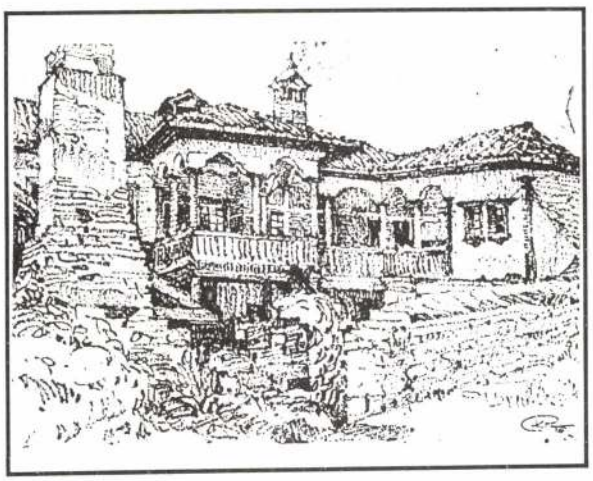

⊙ Belgrád, Saborna utcai török ház

⊙ Skopje, (Üszküb)

⊙ Mitrovica, a hadzsa és tanitványai

a XVIII. század első feléből származó berendezését emeli ki (ikonosztáz, metropolita széke, ún. Spomenik: "szentképtartó baldachin-szerű szekrénye"). Vázlatfüzetéből négy rajz maradt fönn ebből a városból: egy fürdő kupolájának részlete, Musztafa pasa dzsámijának alaprajza, a "Čarsia dzsámi" részlete, illetve az arszik türbé. Útleírásában a Gázi Izabek dzsámit tartja a legszebb török építménynek, melyet ekkor a megszálló bolgár hatóságok fegyverraktárnak használták.

Szeptember 30-án este érnek Mitrovicára. Másnap *"vasárnap reggel tiszteletünket téve Bary alezredes, kerületi kapitánynál, sajnálattal értesültünk, hogy hétfő-kedd előtt nem mehetünk tovább mivel a teherautó használatára belgrádi engedély kell, kocsin pedig úgy Novibazár mint Ipek felé két nap alatt nem lehet megtenni az utat. Mitrovicán maradtunk tehát, ahol Bajrám harmadik napja lévén, csakhamar beinvitáltattunk egy szegény hodzsa házába, aki — miután teával megtraktált — csakhamar elmesélte élményeit és bemutatta tanitványait. Csak azt sajnálta, hogy jó nyelvtan hiányában csak nagyon keveset tanulhatott magyarul, amire perszer megnyugtattuk, hogy majd küldünk neki. Még egy másik megtiszteltetés is ért a délután folyamán: egy tekintélyes kereskedő, Rádseb Zaiml Deva beinvitált a házába, ahol aztán egy jómódú polgár lakosztályát is megnézhettük. Az elkerülhetetlen fekete kávé után — melyet hihetetlen kicsi findzsákban tálaltak — megmutatta az egész házatáját, amely meglehetősen tipikus az egész Balkánon: falépcső vezet a hallszerű előtérbe, — a divánháné-ba, ahonnan balra két szoba, — szova —, jobbra pedig egy szoba nyílik. A szobák egész berendezése az ablakok mentén elhúzódó kb. 40 cm magas és 60 cm széle divánra szoritkozik, a szekrények már a falba vannak beépitve. Az egyik szobán végig kb. 2 méter magasságban egy erősen kiugró falipolc húzódik. Az összes helyiségek kisméretűek és alacsonyak, az ablakmellvéd mindössze 50—60 cm magas."* Foerk vázlatfüzetében megörökitette a kereskedő házának alaprajzát.

Hétfőn, két fegyveres rendőr kíséretében a közelben lévő Devič kolostort látogatták meg az utazók, ahol Foerk felvázolta a kolostor és a templom alaprajzát, s az utóbbi két metszetét. Megörökíti az általa XIII. sz-i templom mondáját Janicsia remetéről, a szegények gyógyítójáról és gyámolítójáról, aki állítólag Szkanderbég beteg leányát is csak úgy fogadta, ha kíséretét a völgy bejárata előtt hagyva, gyalog és egyedül járult elé. A remetét itt temették

el. Foerk valószínűnek tartja, hogy a templomot egy ideig dsáminak használták, s a harangláb helyén mináré állott. Kiemeli a freskók gazdagságát.

Kedden, október 2-án — mivel a belgrádi engedély nem jött meg —, újabb kirándulás következett. Míg Ferenczy a bazárt tanulmányozta, — Foerk — a mohamedán lakosságú Banjszkára utazott, ahol akkoriban egy magyar csendőrkülönítmény állomásozott, s amely meleg forrásairól, s erődített templomáról volt akkoriban nevezetes. Éppen lakodalom volt a faluban.

A szerinte dalmát vagy velencei mesterekre utaló kolostortemplomot ekkor dsáminak használták, amit szerinte a XIII., vagy XIV. században építettek. *"Ez az olasz-román templom a török idők alatt átalakíttatott dsámivá: a déli mellékhajó egyik végébe minarét, a templom négyzetére török kupolát építettek, és mivel a szentély keletelése nem egészen felelt meg a Mekka felé mutató délkeletnek, ezt elérendő az egyik mellékszentélybe új mihráb-fülkét építettek be, amely azonban soha nem volt szerves összefüggésben a templom alaprajzával, amennyiben elhelyezésére szükséges volt a kupola egyik pillérét rézsút faragni... Hazafelé menet még a falu előtt elterülő mezőn élveztem a lakodalmas atyafiság mulatozásait, és csak sajnáltam a sűrű fekete jasmakba bújtatott asszonyokat — a menyasszonyt beleértve — akik egy kocsin guggolva nézhetették, hogy forognak, táncolnak a fiatal emberek — talán a fital férj is — a fizetett, bérelt cigánytáncosnőkkel."*

Október 3-án reggel indultak Ipekbe (Peč), mely akkoriban Montenegróhoz tartozott. *"Ipek maga a Balkán egyik legtisztább városa, utcái csinosak, források és csatornák mossák az egész várost és vigan csörgedeznek minden utca szögletén... A mecsetek, — a kupolás Talszky Dsámi kivételével, mely különben kőoszlopos háremmel is bír, — mind teremalakúak, és általános elrendezésben nem térnek el az eddig látottaktól. A városon kívül fekszik Sveti Patriarki, Arzén és Száva patriarkák kolostora és temploma. A kolostorépület egyes részei török eredetűek, míg a templom legrégibb része állítólag 160-ból származik, amit azonban az orthodox templomoknál nagyon nehezen konstatálhatni, mert irásbeli feljegyzéseik nem abszolút megbízhatóak, a formai kiképzésben pedig megmerevedvén, olyan kevés a haladás és fejlődés, hogy csak a legnagyobb óvatossággal lehet az egyes emlékeket a XV. századon túl visszadatálni. Világos és tanulságos példa erre éppen a Sveti Patriarki udvarán álló régies kút, melynek bizánci izű mellvédei között egy rendes puskás szerb*

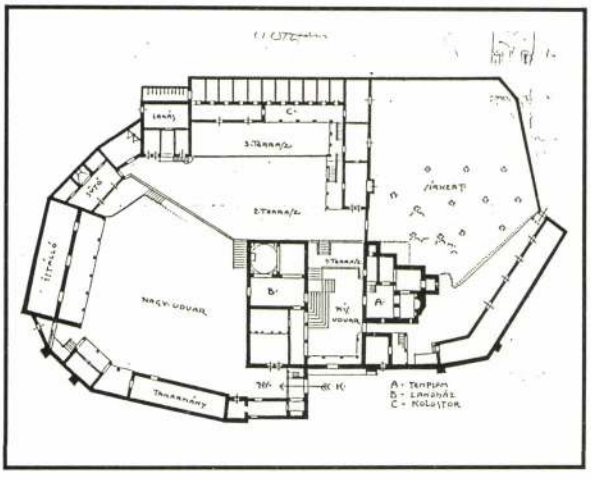

◉ Devič, a kolostor alaprajza

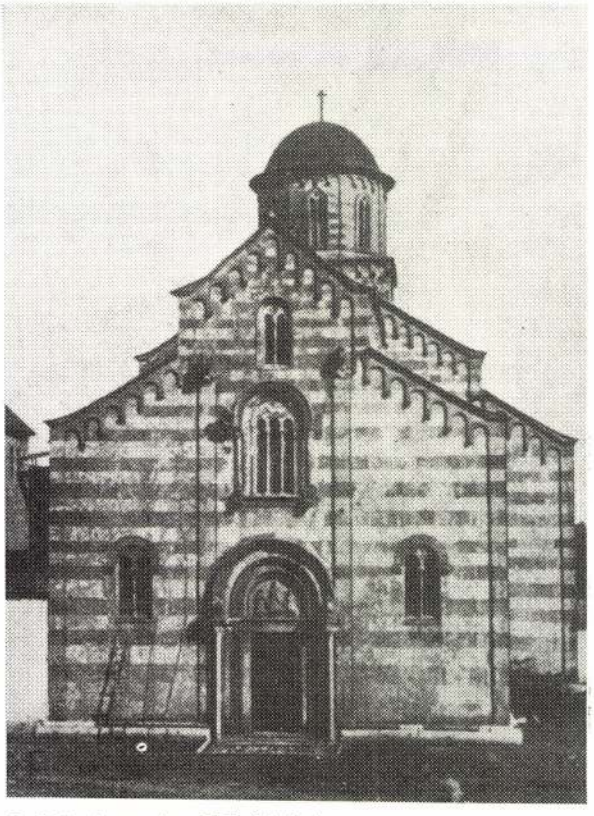

◉ Dečani, templom F. E. felvétele

vitéz foglal helyet." — írja. Ugy látja, hogy az egyik ikonosztáz (mint a később következő dečani is) ugyanabból a műhelyből származik, mint a skopjei Sveti Spas templomé. Az általa legrégebbnek tartott homlokzaton lévő koragótikus részletek miatt nem fogadja el a szakirodalom 1213-as datálását a templom építésének idejére vonatkozólag.

Az első komplikáció a következő állomáson, Dečaniban keletkezett: *"Keserűségbe mártom tollamat: három napja ülök már itt ebben az elhagyatott kolostorban és várom a templom kulcsát, amely csak nem akar előkerülni, mert a kulcs őrzője, egy csendőrkapitány, komitácsi-cserkészeten van, és nem tudni, mikor tér vissza.*

Igaz ugyan, hogy a kolostorban magában is van egy magyar népfelkelő különítmény, egy idősebb főhadnagy parancsnoksága alatt, a laikus tehát nem tudja megérteni, hogy mi szükség van arra, hogy a templom kulcsa nem itt a helyszínen, hanem 22 km-nyire fekvő Ipeken legyen, ott is nem a kerületi parancsnokság őrizetében, hanem egy minduntalan portyázó csendőrtiszt kezeiben, de hát itt is úgylátszik az úgynevezett magasabb szempontok irányadók, amelyekhez kritika nem férhet és így bele kell nyugodnom sorsomba.

A legfőbb katonai hatóság engedelmével és utasításával a zsebemben az ablakon keresztül kémlelhettem a templom belsejét, mivel, — úgy hallottam — a templom kincsei még nincsenek leltározva."

Az itt készített felvételen látszik is a létra, a bal oldali ablaknál. A templomra, és főleg kincstárára Csiky Ernő hívta fel a figyelmét, szigorúan bizalmas levélben, több "furcsa" tanács kíséretében.

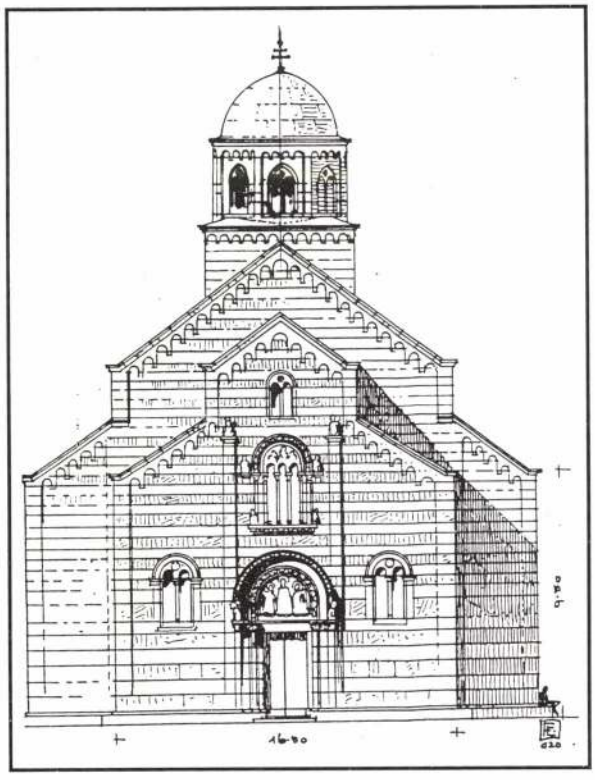

⊙ Dečani, főhomlokzat

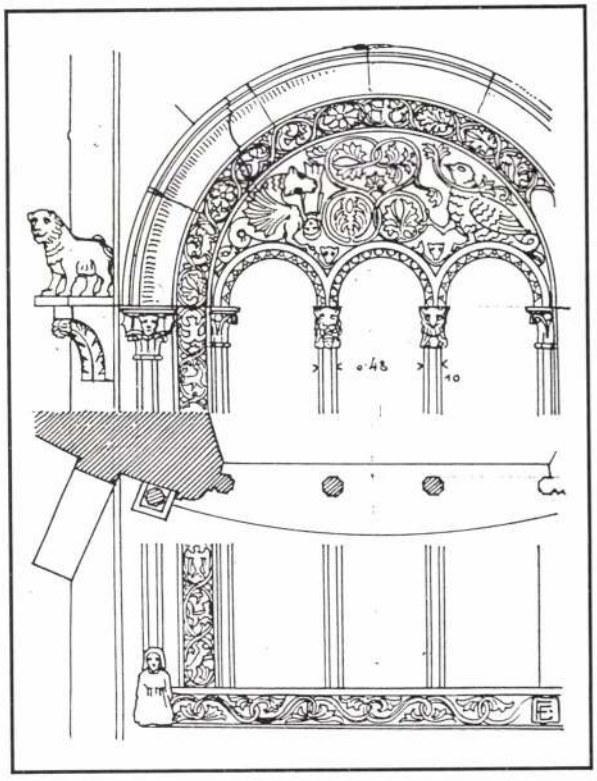

⊙ Dečani, részlet

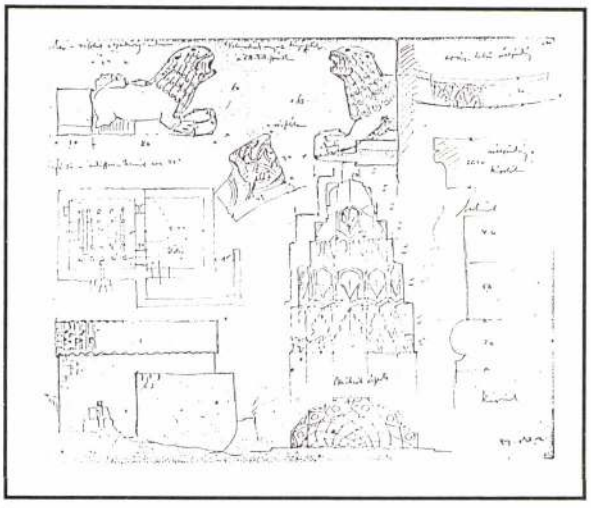

• Banjska, oroszlánfigurák, fürdő, mihráb – vázlatok

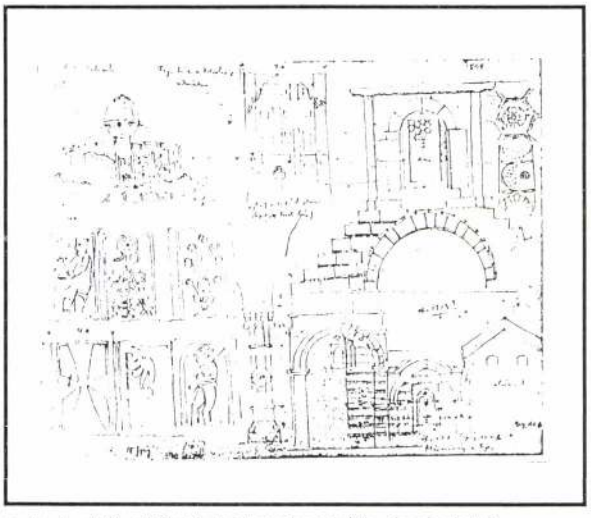

• Ipek, A Sveti Patriarki templom kútja, és részletei

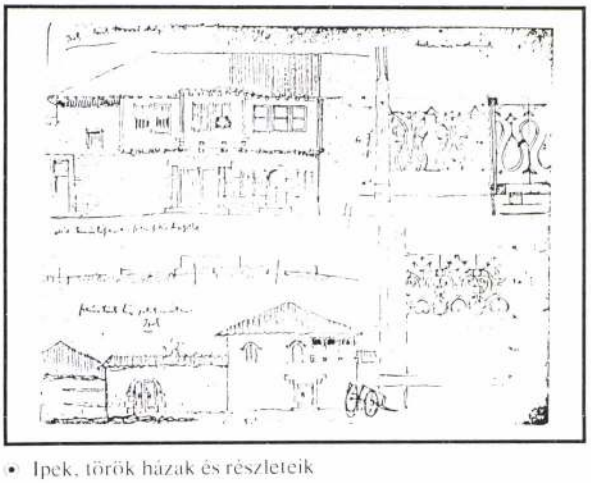

• Ipek, török házak és részleteik

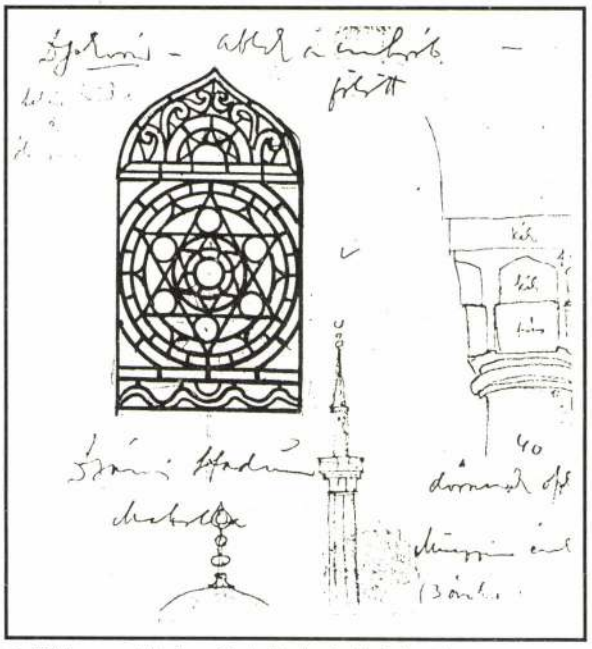

• Djakova, a Hadum Mahalla dzsámi részletei

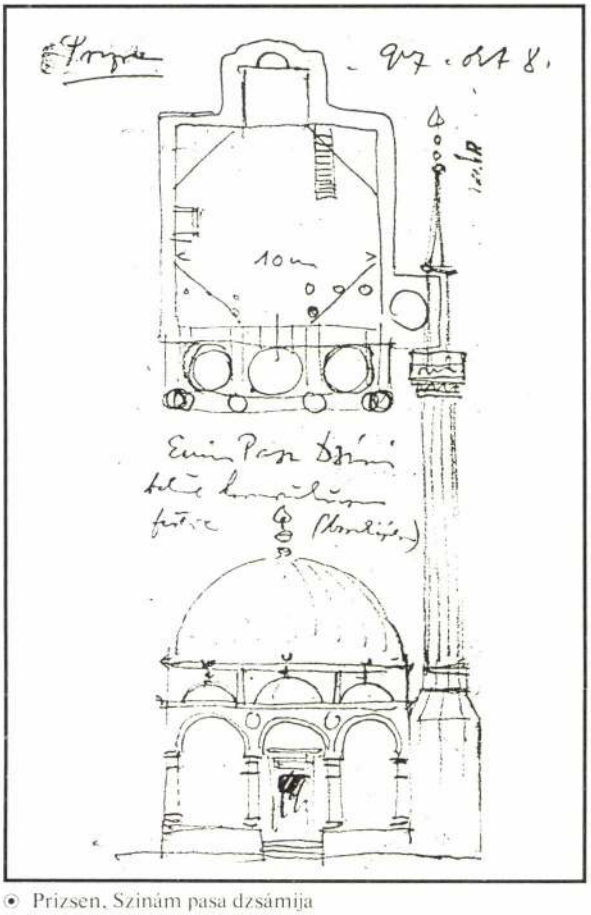

• Prizsen, Szinám pasa dzsámija

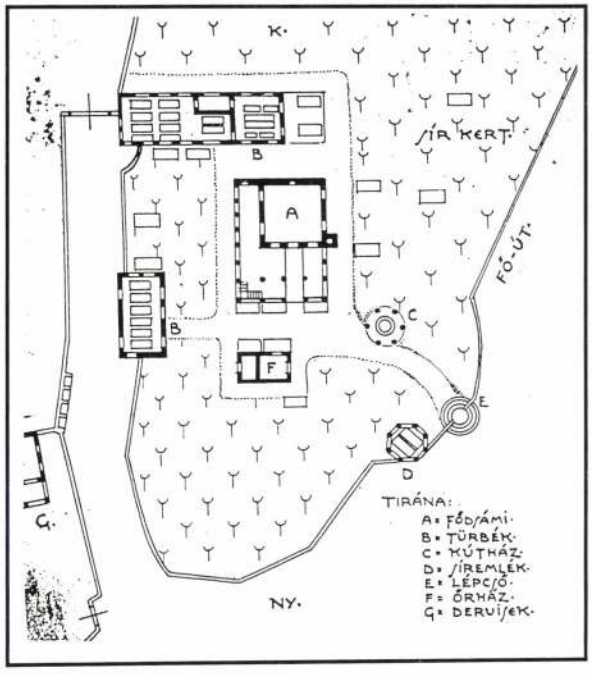

⊙ A tiranai fődzsámi környezetének helyszínrajza

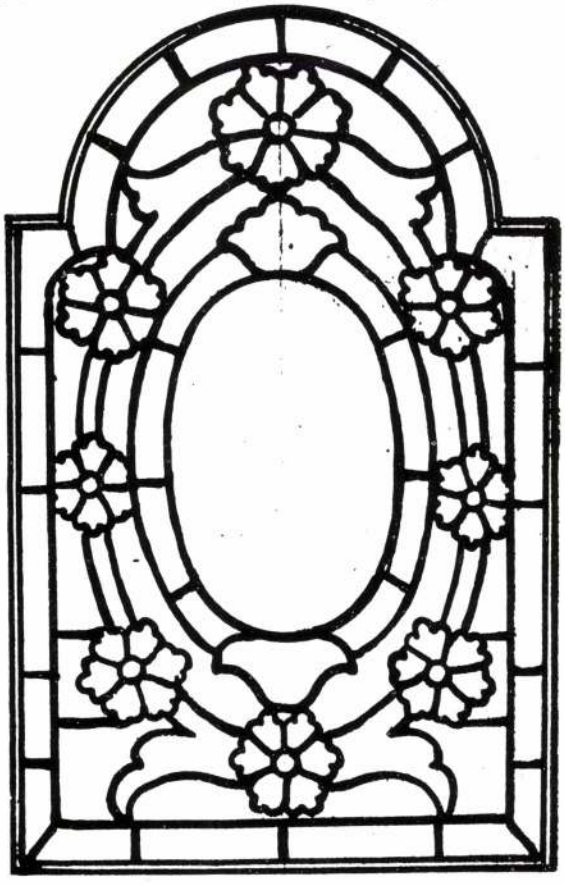

⊙ A tiranai fődzsámi ablaka

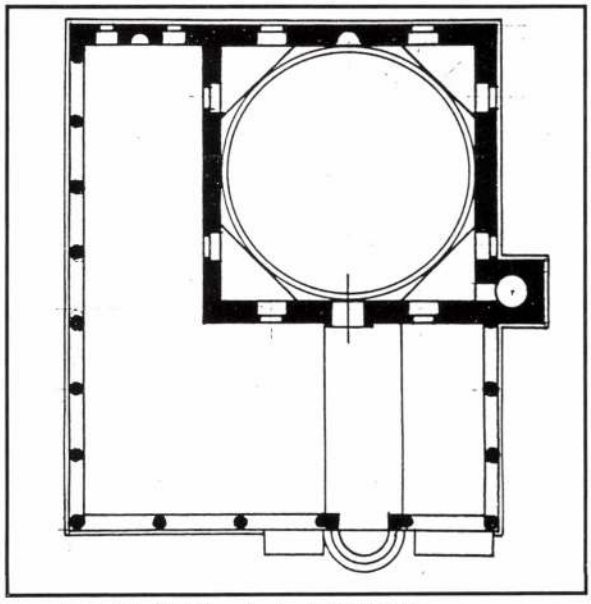

⊙ A tiranai Hadzi Edhembe dzsámi alaprajza

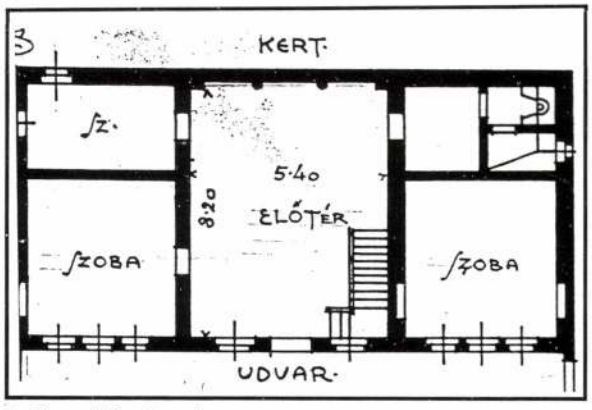

⊙ Tiranai ház alaprajza

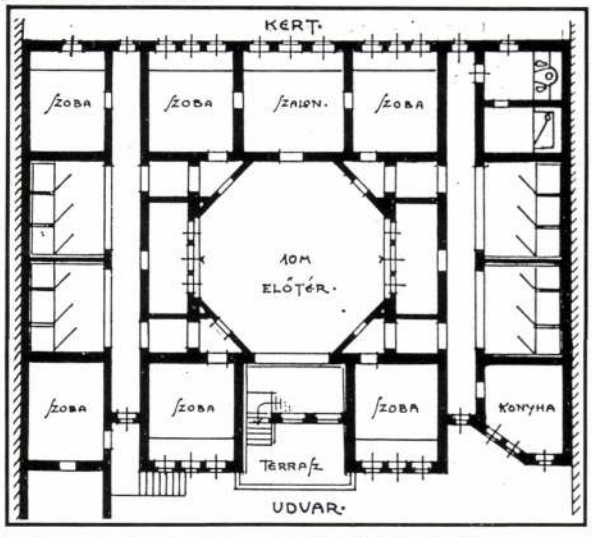

⊙ Szervet – Bey Lib Hova tiranai házának alaprajza

"Szigorúan bizalmas!

A Magyar Tudományos Akadémia tek. Balkáni Bizottságának Tekintetes Bizottság!

A múlt évi október és november hónapokban az általunk okkupált szerb, albán és montenegrói területekben végzett kutató utazásom alkalmával megfordultam az ipeki kerületben fekvő Dečani község területén fekvő dečani kolostorban is, melyre a tek. Bizottság figyelmét külön is óhajtom felhívni.

A kolostor Ipektől délre, mintegy két és fél órányi távolságban a Koprivnik hegység Pleš nevű csúcsának tövében a Dečani Bisztrica patak völgyének torkolatában fekszik. A kolostor épületei mintegy félkör alakjában veszik körül az udvart, illetőleg az azon lévő remek templomot, az egészet körülvevő kertet és gyümölcsöst pedig a szokásos magas kőfal övezi.

A tek. Bizottság figyelmét nemcsak a kolostor épületének egyes részeire, hanem a templomra és az abban található kincsekre akarom felhívni. És pedig azért, hogy azok, vagy legalább azok részei mint muzeális értékek és történeti becsű tárgyak hazánk közintézetei részére megszereztessenek.

Nem akarok a templom történetére kitérni, hiszen nem is szakmám, de fontosnak tartom megemlíteni, hogy állítólag 1331-ben III. Uros szerb király által építtetett, aki állítólag ugyane templomban elhelyezett számos kőszarkofág egyikében alussza örök álmát. Nemcsak a templom és felépítése nyújtana érdekes tanulmányi anyagot valamelyik művészettörténészünknek, hanem a templomot díszítő freskók és gesztenyefából faragott azsúrfaragványok is sok ismertetni valót hagynak.

Dečanit a Djakova felől érkező bolgár csapadék foglalták ugyan el, de később ezt a területet nekünk engedték át (helyette megkapták Pristina vidékét). A bolgár csapatok azonnal hozzáláttak a híres kolostor és templom átkutatásához, de a híres kincseket nem találták meg, pedig milliókat érő aranykincsekről szólt a mese.

Miután csapataink ezt a területet átvették, maga a templom eleinte mindenki részére nyitott volt, így nem egy szép tárgy került el onnan emlékként, amint erről értesültem (bizalmasan). Később kiszállt egy katonai bizottság is, amelynek feladata szintén a kincsek felkutatása volt, ami eleinte ugyancsak nem járt eredménynyel. Már úgy volt, hogy ez a bizottság is csak negatív eredményt mutathat fel, amikor annak egyik tagja, egy építész, újból megvizsgálta a templom külső felépítésének szerkezetét, és azt összeegyeztette a belső helyiségekkel, és akkor arra a felfedezésre jutott, hogy a külsőleg teljesen szabályos és részarányos templom belülről nem az, ugyanis a templom szentélyének bal oldalán lévő apró sekrestyének a jobb oldalon nincs megfelelő helyisége, pedig a külső kép egy ilyennek jelenlétét előírta. A sekrestye ajtajával szemben egy falba beépített könyvszekrény tűnt fel, melyet félrehúzható függöny fedett. Ennek a szekrénynek a tüzetesebb megvizsgálása után kitűnt, hogy ez egyszersmind titkos ajtó, amennyiben befelé tolva titkos kamrába vezet.

Alkalmam nyílt a most már lepecsételt és állandóan őrzött templomba egy külön erre a célra küldött bizottsággal bejutni, és azt megtekinteni. A templom maga, eltekintve freskóitól, faragott díszeitől szarkofágjaitól és régi építésétől, a görög-keleti templomok rendes képét mutatja. A titkos kicstári kamra, úgy mint a templom előcsarnoka és szentélye, a barátok szegényes cókmókját, valamint errefelé menekült szerb családok ládáival van tele, tehát inkább lomtár külsejét mutatja, de ha egy keskeny és egyszerű falépcsőn az emeleti rekeszbe feligyekszünk, egy három oldalfalat befedő üvegszekrényt találunk, magunk előtt, melyeknek felét régi kötésű cirillbetűs könyvek töltik meg, a többi pedig az arany-ezüst tárgyakat, a szent ereklyéket és az értékes miseruhákat fogadja magában.

Ezek tehát azok a tárgyak, amelyeknek megszerzése közintézeteink részére ajánlatos lenne. Megjegyzendőnek tartom, hogy ezeknek a tárgyaknak a templom részére való megőrzése nem indokolt, mert a rendes misézésekhez nem szükségesek. Az egész régi adományok gyűjtőhelye, a templommal való szorosabb összefüggés nélkül.

Ezeknek a tárgyaknak az elhozatala nézetem szerint tehát a legcsekélyebb lelkiismeret furdalás nélkül elrendelhető. De megjegyzendőnek tartom, hogy nézetem szerint az egész kolostor és templom jövője megváltoztatandó lenne. A templom építése mutatja, hogy ez eredetileg katolikus templom volt, és csak később rendeztetett be görög-keletinek. A vidék lakossága teljesen albán, ezeknek nagy része mohamedán, és csak kis része róm. kat. vallású, görög-keleti szerb vallású lakosság csak a Dečanitól egyenlő távolságra délre fekvő Djakován és északra fekvő Ipeken van, mindkét helyen saját templommal. De nem szabad a kolostor mostani jellegében már azért sem fenntartani, mert az az oroszok balkáni agitációjának egyik fő fészke volt, amitől a Balkánt, ha ott rendezett viszonyokat akarunk tudni, meg kell óvni. Csak azt akarom megemlíteni, hogy a kolostor arkimandritája, az összes barátai oroszországi orosz pópák voltak, odavaló vagy legalább szerb pap nem akadt kö-

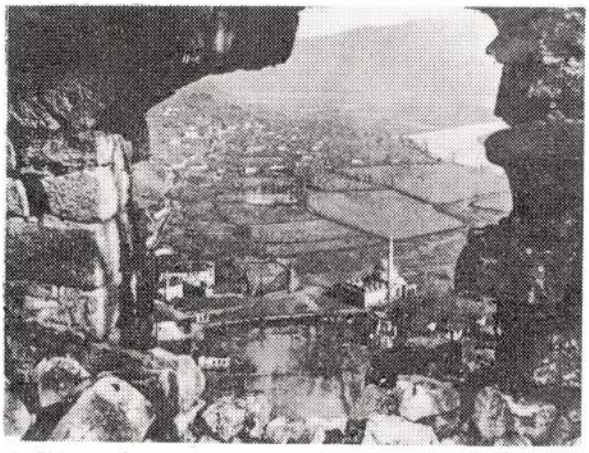

⊙ Shkodra (Skutari) látképe

⊙ Shkodra (Skutari) látképe

zöttük. Az egész társaság annak idején letartóztattatott és valahol internálva van. A templomnak és kolostornak római katolikussá való visszaváltozása az egyedüli célszerű eljárás lenne, és így a katolikus vallású albánok legalább egy szép és megfelelő templomhoz jutnának, mert néhány apró, eldugott kápolnán kívül ilyennel nem rendelkeznek. A templom átváltoztatásával az összes kincsek azután elhozhatók lennének.

Bizalmasan azonban meg kell jegyeznem, hogy dacára annak, hogy az összes megszálló csapatokat honvédségünk, illetve öreg magyar népfölkelőink szolgáltatják, mint az egyedül megbízható, és itt is csak egyedül felhasználható csapatok, a főbb kerületi és körzeti parancsnokló tisztek majdnem kivétel nélkül osztrákok, akiknek viselkedéséből és elejtett nyilatkozataiból látom, hogy mindent csak Bécsbe óhajtanánk szállítani. Ami a háborús emlékeket illeti, a Balkán remek fegyvereinek zsákmányolt és rekvirált ezreit, úgyis már mind Bécsbe szállították és szállítják a "Heeresmuseum" részére. Külön erre a célra kiküldött tisztek vizsgálják át és szállítják el az anyagot, melyből mi magyarok, akik pedig az összes csatákban kivettük oroszlánrészünket, soha semmit nem fogunk fővárosunkban látni. Azért ajánlatosnak tartanám, hogy a tek. Bizottság mindent elkövessen, hogy legalább a művészi és tudományos értékű tárgyak, amelyekből ezeken a kevéssé kultúrált vidéken úgyis kevés van, kivétel nélkül hozzánk kerüljenek. Vonatkozik ez a javaslatom különben a többi a mi érdekszféránkba eső szerb területekre is, mert nem tartom helyesnek ezeknek a régi balkáni emlékeknek helyükön való meghagyását a jövendő agitációra való ottani megtartását.

Maradok a tek. Bizottságnak legmélyebb tisztelettel:

Csiky Ernő nemzeti múzeum igazgató őr

Budapest, 1917. január 29-én"

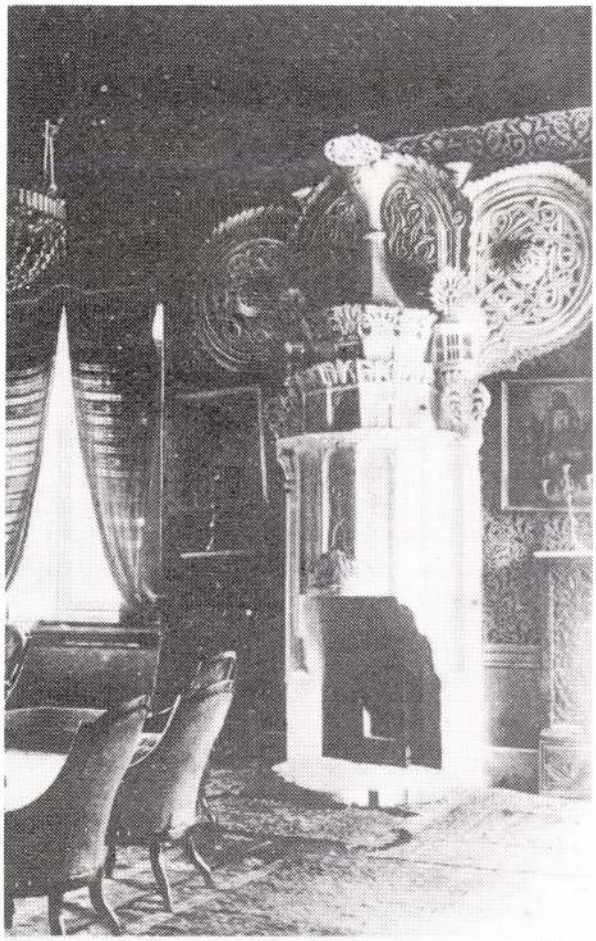

⊙ Albán ház belső

Az orosz kapcsolatot mindenesetre alátámasztja az a Foerk-hagyatékban fennmaradt olajnyomat, mely 1905-ben Moszkvában készült. A kincstár sorsát, illetve a templom átalakítását célzó javaslatok talán nem is igényelnek minősítést. Foerk is érezhette, hogy az egyik legjelentősebb emlékkel találkozott itt útja során, így részletes leírását adja a komplexumnak:

"A templom maga a legszebb olasz-román épület, és a hagyományok szerint 1331-ben fejeztetett be. Külsején vörös és fehér márványsávok tagolják az egyszerű nemes vonalú homlokzatot, míg az ablakok és ajtók keretei a legszebb fehér márványból faragtattak. Alaprajzi elrendezésben is közelebb áll a felsőolaszországi és dalmát templomokhoz, mint a görög-keleti és a bizánci típushoz, egyesegyedül a magas kiemelkedő kupola emlékeztet a szerb kolostortemplomok — így például az ipeki Sveti Patriarki, gracsanicai, studenciai és zsicsai kolostortemplomok sok kupolás nyugtalan tömegeire.

Páratlan szépségüek az ajtókeretek és ablakok faragásai: technikai tökélyben nagyon közel állnak a magyarországi pécsi és esztergomi részletekhez és csak bizarr állatalakok — oroszlán, sfinxek és griffek — kedvelésében közelednek az egykorú dalmát művészethez, mint azt már a banjszkái részleteknél volt alkalmam kiemelni. Ugyanis ezek az állati motívumok nem mint teherhordók szerepelnek a kapuzatok keretezésében, hanem jobbra-balra konzolszerűen kiugranak a fal síkjából, és szabadon lebegő alsó lábaikban egy-egy ember- meg állatfejet tartanak. A főkapuban az oromzat párkányát, az apsis ablaknál pedig szabadon álló oszlopot hordanak, mind a két alkalmazásban olyannyira filigránnak hatnak ezek a motívumok, hogy lehetetlen nem keleti befolyásra gondolni, amely inkább a dekoratív játszi hatást célozza, mint a struktív, szerkezeti lehetőséget. Az összes keretek, profilok, gazdag inda és figurális dísszel borítván, a szabadon álló oszlopok kivétel nélkül nyolcszögűek, az orommezők alakjai szigorúan stilizáltak. Ékítmény és figurális dísz világosan magán hordja a bizánci művészet bélyegét.

Az összes párkányok alatt ívessorok húzódnak, melyek végig figurális konzolokon nyugodnak és fehér csipkézettel övezik az épület fő kontúrját.

A templom, amely padkaszerű lábazattal bír, egy tágas kolostorudvar közepén áll. Ez a kolostor — csakúgy mint a dévicsi és az ipeki — nem egységes épületkomplexum, hanem inkább ötletszerűen egymás mellé ragasztott egyes épületekből keletkezett. Legrégibb a várszerű kapuépítmény, két méter vastag falakkal és eredetileg dongákkal lefedve. Ehhez csatlakozik jobbra a mostani legénységi laktanya és istállóépület, balra a kocsiszín, melyben most is állnak Petár király udvari hintói és autói, melyeket utolsó gyászos szereplése alkalmával kénytelen volt itt hagyni, és gyalogszerrel, később gyaloghintón menekülni, a montenegrói havasokon át. A templommal párhuzamosan csatlakozik a laktanyaépületbe a szerzetesek volt refektóriuma, egy középoszlopokkal három hajóra osztott nagyobb terem, ehhez pedig egy török típusú épület, egy majdnem sértetlen állapotban megmaradt festett török szobával. Az előtte elhúzódó tágas tornácgerendái és könyökfái gazdag népies faragással ékesek, az egyes szobákba nyíló ajtók pedig — különösen a török szoba ajtai egy roppant dekoratív, félig ékfaragású, félig pedig bizánci szíjfontokra emlékeztető motívummal vannak borítva. Míg ezek a főépületek egy és több emeletesek, részben védőfolyosókkal és lőrésekkel bírnak, a csatlakozó kamrák, istállók és gazdasági céloknak szolgáló helyiségek mind földszintesek és kelet felé egy hosszú fallal határolják a templom mögött elterülő sírkeretet.

Az egész kolostor a török időkből származó vízvezetékkel bír, külső vezetését az út mellett, belső ólomcsővezetékét az épületben magában látni.

A kolostor egy kies völgyben fekszik, nemes gesztenyeerdő tövében, a Decsánszki Bisztrica hegyi patak mellett, közvetlen közelében egy szénsavas forrás fakad, a patak medrében, ahová valamikor a búcsusok is jártak. Két népfelkelő tanár intézi a nagy papi uradalom ügyeit, és igazi magyar vendégszeretettel tartottak egész ottlétünk alatt. Nagyban főzik a szilva- és almaízt, és szedig az ősrégi tizedet, és nyolcadot árpából, kukoricából és minden jóból. Csak hús dolgában néha meg vannak akadva, és így nekem is három nap egymás után kellett élveznem délben, este a közkedvelt járász, magyarul birkahúst, különféle elnevezésű, de veszedelmesen egyízű feltalálásban. Így aztán könnyebb szívvel búcsúztam ettől a gyönyörű emléktől, és elégtételül magammal vihettem külön iderándult kerületi adjutáns exkuzálását a hiányzó kulcs és ígéretét az utánam küldendő alaprajz ügyében."

A következő állomás Djakova volt. Innen egy skicc maradt fenn, a Hadum Mahalla dzsámi részleteit, pl. a különösen szép, mihráb feletti ablakot rajzolta le.

Október 9-én indultak Prizrenbe, ahová négy és fél órai utazás után érkeztek meg. A városban lévő kb. 30 dzsámi közül Szinán pasa dzsámijára figyelt

fel Foerk, erről vázlatot is készített.

Mivel nem tudtak elég málhás állatot szerezni, és az Albániába vezető két út sem volt biztonságos, vissza kellett utazniuk Belgrádba, és onnan Bosna Brodon és Szarajevón keresztül közelítették meg a célt.

Szarajevóból, melynek két épületét emeli ki az útleírás, (Begova mecset, városháza) Clam-Martinitz gróffal, Montenegró helytartójával utaznak tovább Mostaron keresztül Zelenika felé. Ott tengerre szállnak és Cattaróba (Kotor) hajóznak, kerülgetve az aknazárakat. Innen teherautóval mennek tovább, Cettinjén keresztül Rijeka felé, ahol újra hajóra szállnak, hogy a nagy távon keresztül Skutariba érjenek. Útközben látják a Lesandra szigetén álló várat. Estére érkeznek Shkodrá-ba (Skutari). Akkoriban 30 ezer lakosa volt ennek az albán városnak, ebből 9 ezer katolikus vallású, ezer görög-keleti, a többi mohamedán. A katolikusoknak három temploma volt; a székesegyház, a ferencesek temploma és a jezsuitáké. Ezekről nem maradt fenn kép vagy rajz. Az angol konzulátus szépen faragott kapujáról, készített fényképe Foerk, és képeslapokat vásárolt. Ezek közül kettő a város látképét ábrázolja, s van köztük olyan, amelyik az utcai forgatagról készült, illetve az albán viseletet mutatja be. Útleírásában megemlíti a Rozafa nevű erődöt, mely valószínűleg római eredetű, de később a szerbek, a velenceiek és a törökök is építkeztek itt. A kapu fölött látható a velencei oroszlán. Az egyik képeslap valószínűleg az erődről készült, s innen látszik a török városrészből (Tabaki) dzsámija, mely előudvaros és kupolás, s Foerk szerint a legszebb ilyen épület Albániában.

Shkodrából Alessióba (Ljes) vezet az út. A kisváros püspöki székhely, és nevezetessége Skanderbég 1467-ből származó síremléke. Vorra után, mely közlekedési csomópont volt akkoriban, a dombos vidéken megjelennek a mediterrán növényzet különböző példáit (füge, olajfa, ciprusok stb.).

Az albán utazás legdélibb pontja, Tirana következett. Bár az eredeti terv szerint tovább kellett volna utazniuk dél felé az időhiány miatt a főváros lett az utolsó előtti állomás. Tirana, amely Foerknek a legjobban tetszett Albániában. Itt még magyar kosthoz is hozzájutottak, mivel magyarok képezték a megszálló katonaság javarészét. A városnak ekkortájt 25 ezer lakosa volt, ebből 24 ezer mohamedán. Foerk a loggiák és festett dzsámik városának nevezi. A főmecset (Eski dzsámi) helyszínrajza és egyik ablakának vázlata fennmaradt a hagyatékban. Az egyik legmonumentálisabb templom, a Hadsi Ethembe dzsámi alaprajzát is felvette Foerk, ugyanúgy mindkét lakóépületét. Közülük a nagyobb szabású egy bizonyos Szervet-Bey Lib Hováé volt, aki beinvitálta a vándorokat házába. *"Ez annyiban különbözött a mitrovicai kereskedő házától, hogy szófája, hallja — nyolcszöglet az egész épület nagyobb szabású, uriasabb. Azért a szobák itt is csak fehérre vannak meszelve, az egész belső itt is olyan provizorikus jellegű, mintha minden percben attól tartanának, hogy itt kell hagyni mindent, és menekülni, amerre lehet. Erre vall a sok útipoggyász és bőrönd is, amelyből kiszedték a családi kincseket, ezüstnemüket, ruhákat és hímzéseket, hogy nekünk megmutassák. A háziasszony nem volt elfátyolozva, (pedig nem ártott volna), nem is jártak csarapéban, mint a hithű mozlimeknél szokás, ahol a belépő az utca zajával kint hagyja az utca sarát is, de viszont hiányoztak a szőnyegek is, ami egyszerre elviszi a török ház meghittségét is, és ridegnek, üresnek mutatja a lakóhelyiségeket. A ház külseje az itt szokásos kiugrású főpárkányok és falfelületek tarka festése által nagyon barátságosan hat a szemlélőre."*

Érdekes Foerk leírása a főmecset környékén lévő temetőről is.

"Közvetlenül közelében a közös sírkertben elhelyezve áll egy oszlopos síremlék, egy kútház és három családi türbé. Az utóbbiak közül az egyik, Szulejmán türbéje, még gazdagabban van festve, mint a mecset maga, amennyiben egész felső emelete barokkízű piros-kék mezőkkel van díszítve. Ezek a türbék közönséges hét-hét méter alapterületű ház formájára vannak építve, mind a négy oldalikon széles ablakkal világítva és egy alacsony, nagy kiugrású cseréptetővel lefedve. Belül állnak a családi koporsók, a férj, a két vagy három asszony és a gyerekeké, színes kendőkkel, szőnyegekkel letakarva, a családfőé azonkívül turbánnal, esetleg zöld vagy másszínű zászlóval a tumba fejénél aszerint, hogy a halott Mekkában járt-e vagy sem. A koporsó fejénél és lábánál álló faragott pallók erősen hasonlítanak kálvinista temetőink kopjafáihoz.

Az előbb említett kúthoz igénytelen, semmitmondó, ellenben az oszlopos síremlék a maga nemében nagyon érdekes, mert jóllehet egy még most is élő főúr apja, Aden Bey állította, tehát legjobb esetben alig lehet több 50—60 esztendőnél, mégis a megtévesztésig hűen ismétli a Balkánon divott bizánci művészet formakörét. Általános elrendezése egy nyolcszögben tervezett, fölül

⊙ Albán harcos

⊙ Shkodrai katolikus nő

⊙ Shkodrai muzulmán nő

⊙ Shkodrai muzulmán

⊙ Durrë (Durazzo)

⊙ Shkodrai görög-keleti nő

nyitott épitmény a legjobb márványszerű mészkőből, melynek pillérei profilirozott ivekkel vannak összekötve, és fölül egy szerény párkánnyal lezárva. Ezen nyolcszögű épitmény belsejében áll egy hármas osztású szarkofág, a pillérekhez támaszkodó sarokoszlopok fejezetei éles, bizánci metszetű levelekkel és indákkal vannak dekorálva. Sokkal rondább egy ugyancsak ebből az időből származó másik emlék, Kaplan basa síremléke, mely hasonló elrendezés mellett lehetetlen fejezeteket és durva, profil nélküli iveket mutat."

Kiemeli még a Hadsi Murat dzsámit, melyet szerinte a XV. sz. első felében épitettek.

Az albán út utolsó állomása Durazzo (Durrës) volt. *"... Durazzó — a régi Dyrrhachium — egy kis, olaszos jellegű városka, mely valamikor mint erőd, nagyobb jelentőséggel birt. A város körfala a régi római város romjaiból épült, s azért találunk is abban sok római feliratkövet befalazva. De a középkorban is virágozhatott mert ez az egyedüli hely Albániában, ahol itt-ott a házakban bizánci faragványokra akadunk, ha nem is "in situ", de ötletszerűen egy-egy falba beillesztve, mint gazdagabb maradványát egy gazdagabb múltnak.*

⊙ Albán harcosok

Mert dacára, hogy püspökei már az V. sz.-ban említtetnek, most csak egyetlenegy, meglehetősen szegény plébániatemplom van, a többi templom mind mecsetté lett alakítva, azonkívül pedig két újonnan épített mecsetje van. Az erőd tornyai most is jó szolgálatot tesznek a lakosságnak, amennyiben az itt nem is ritka repülőtámadások alkalmával biztos fedezékül szolgálnak."

Shkodra felé utaztukban messziről pillantást vethetnek Krujára, melyet már 1254-ben említenek az okmányok, ahol a velenceiek várából már csak egy óratorony maradt fenn.

A hazafelé vezető úton újra megállnak Szarajevóban, ahol a múzeumot tekintik meg, amely Foerk szerint *"akármelyik világvárosnak becsületére válna."*

Október 27-én érkeztek vissza Budapestre.

Foerk naplójában szerepel még néhány bejegyzés, mely az úttal kapcsolatos. 1917. november 27-én megírja élménybeszámolóját. Két nappal később személyesen referál Teleki Pál grófnak, aki előadásra kérte fel. Két előadást tartott február 27-én és március 13-án a felsőépítőipari iskolában, március 5-én pedig a Keleti Kultúrközpontban. (Gólyavár). Február 18-ki bejegyzésében 100 db rajzot említ. Március elsején feljegyzi, hogy Telekitől kap egy üzenetet, (a lap fennmaradt), hogy adja be a cikkéhez tartozó rajzokat birálatra kinyomtatás végett. Végül is erre akkor nem kerül sor. Az akkor készített fényképekkel és rajzokkal kiegészítve 1927-ben jelenik meg tanulmánya a szerb-orthodox templomtípus fejlődéséről a Magyar Mérnök és Építészegylet Közlönyében. 1918 tavaszán újabb utazás következik.

Foerk 1917-es balkáni útja érdekes fejezete a magyar műemlékfeltáró munkának. Mai szemmel abszúrdnak tűnik, hogy a világháború kellős közepén a Magyar Tudományos Akadémián egyáltalán felmerült a megszállt területek műemlékeinek felmérése, erre több utat is szerveztek, s mindezt finanszírozták. Már Buday Árpád is kételkedett abban, hogy: *"... elvileg a mi feladatunk-e ennek elvégzése?"* (Foerk Ernőhöz írott, 1917. december 25-én kelt levele.) Mindenesetre kultúrhistóriai szempontból igen érdekes vállalkozás volt ez a néhány út, s talán akadnak a fennmaradt anyagban olyan adatok és részletek, amelyek kiegészítik a tárgyalt terület helytörténetének művészettörténetének, és egyben hadtörténetének eddig megírt lapjait.

Hadik András

TÁLOS GYULA hadifogolyévei Oroszországban

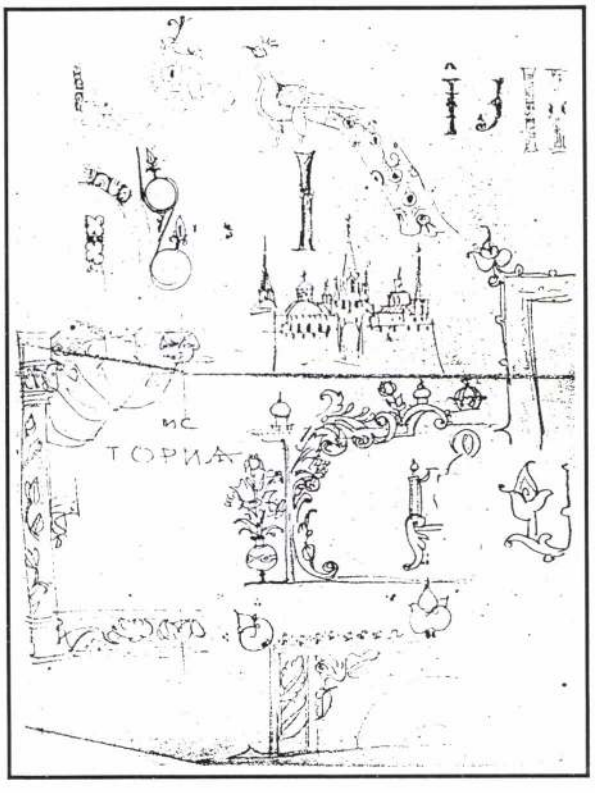

⊙ Vázlatrajzok, Tobolszk, 1915

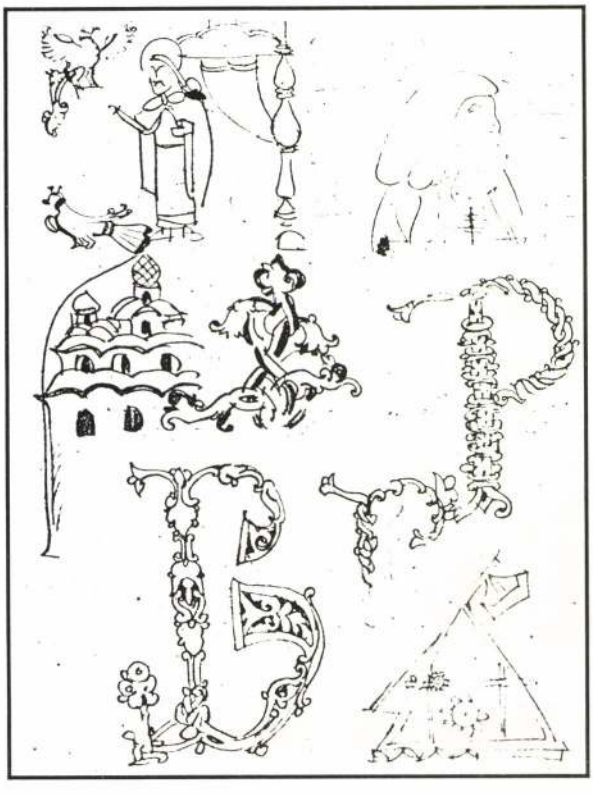

⊙ Vázlatrajzok, Tobolszk, 1915

Mindez írás nem illene a most induló OMF kiadvány hasábjaira, ha nem tudnánk, hogy a címben jelzett művész, hányatott életének hagyatékai anyagát 1975-ben az Építészeti Múzeumnak adományozta. Sokakat meghökkentő építészeti tervrajzaiból, festményeiből még életében kiállítást rendeztünk az OMF dísztermében, melyet az akkori építésügyi miniszterhelyettes, dr. Perényi Imre nyitott meg.

Az emlékkönyv tanúsága szerint többen úgy vélekedtek, hogy kár az ilyen "mellékszereplőkre" pazarolni az időt és munkát, hisz vannak a magyar építészetnek és iparművészetnek sokkal kiemelkedőbb alakjai is, akik nem kaptak nyilvánosságot — noha megérték a 80. évet.

Tálos Gyula életműve — most, kellő távolból szemlélve azonban egészen más, mint ahogy akkor azt látták. Értékmegőrző szerepére már Merényi Ferenc felhívta a figyelmet, amikor a magyar századforduló építészetének sokszor meghatározhatatlan adataira a legmeggyőzőbb válaszokat éppen Tálostól kapta.

Tálos 1906-ban végezte el az Iparművészeti Iskolát, mint belsőépítész nyert diplomát. Thoroczkai Wigand Ede tanítványa volt, 1907—1908-ban európai tanulmányúton vett részt.

Végigjárta a kontinens minden jelentősebb művészeti központját, Bécsben a Wiener Werkstätteben Dagoberth Pesche, Oskar Kokoschka társaságában dolgozott. Berlin, Párizs majd Brüsszel után Londonban a skót származású építész iparművész: Charles Mackinthosh munkásságával ismerkedik. Mint kuriozitást megemlítjük, hogy ismeretségbe került Oskar Wilde angol íróval is.

Hazatérése után (1909) a Bécsből Budapestre áttelepült Franz Matuschek építész munkatársa lesz, aki bérházakat tervezett. Tálos főként dekorációs díszek készítésében vett részt, jelentős közös munkájuk a Vígszínháztól jobbra és balra két sarokbérház, melyek még ma is őrzik a századforduló jellegzetes igényszintjét.

Ezekben az években Budapesten a legrangosabb, a korszerű modern építészet irányelveinek megfelelő irodát az Európát megjárt építész: Lajta Béla alapította. Franz Matuschektől való távozása után Tálos Lajta irodájában keres és kap feladatokat. Együtt dolgozik Kozma Lajossal, és közösen készí-

Foerk Ernő

Délmagyarország 1934 I 31.

A fogadalmi templom negyedik halottja

Kedden délben eltemették Foerk Ernőt, a fogadalmi templom építőjét

(*A Délmagyarország munkatársától.*) Kedden délelőtt tizenegy órakor temették el a fogadalmi templomból Foerk Ernő építészt, a fogadalmi templom építőjét. A tragikus hirtelenséggel elhalt építészt a templom baloldalán lévő fülkében ravatalozták fel. A gyászszertartás 11 órakor kezdődött és azt fényes papi segédlettel dr. *Glattfelder* Gyula megyéspüspök végezte. A város képviseletében dr. *Pálfy* József polgármesterhelyettes, az egyetem képviseletében dr. *Széki* Tibor rektor jelent meg a temetésen, amelyen részt vettek a szegedi mérnökegyesület tagjai is szinte teljes számban. A helyőrség tisztikarát küldöttség képviselte.

A gyászszertartás keretében a megyéspüspök rövid imát mondott. Arról beszélt, hogy *a legszebb templom maga a mennyboltozat*, a gyarló ember építészeti remekeivel ezt a templomot igyekszik megközelitőleg lemásolni, hogy méltó hajlékot adjon az Isten imádása számára. Foerk Ernő is azok közé tartozott, akik templomokat építettek és most nyugvó helye egyik alkotásában lesz, a fogadalmi templom kriptájában.

A gyászszertartás után levitték a koporsót a templomkriptába, ahol beszentelés után *Ottovay* István építész mondott bucsuztatót a szegedi mérnökök és a Magyar Mérnök- és Építész Egylet nevében, majd az elhunyt barátai és munkatársai nevében *Sándy* Gyula. Foerk Ernő volt társa bucsuztatta el. A belvárosi egyházi énekkar *Csomák* Elemér karnagy vezetésével gyászdalokat énekelt.

A bucsubeszédek után a munkások befalazták Foerk Ernő kriptafülkéjét, amely a templom tiszaparti oldalán fekszik, szemben Várhelyi József prelátus sirhelyével.

Foerk Ernő a *negyedik* lakója a templomkriptának. *Várhelyi* József prelátus, a fogadalmi templom első plébánosa volt az első, őt követte plébános-utóda, *Bezdán* József püspöki helynök, egy évvel ezelőtt temette ide Szeged város nagy halottját, gróf *Klebelsberg* Kunót és most ideköltözött a templomépitő *Foerk* Ernő.

álynő ut 9. Telefon 31—5—

zat. szülészet, nőgyógyászat, idegosz
ely klinika vagy közkórház különszob
lij 10 pengőtő
idegbetegek esetében továbbá szülésel

llomások Trettina-perbe

20 ezer pengőjéről

szas tárgyalás és tanácskozás után Trettin
nem kért kölcsönt, hanem megelégedett
lapja, a „Független Kisgazda" részére sajt
lések címén 20 ezer pengőt kap. Most már
csönről szó sem volt. Trettina megmutatta
chányi levelét, amelyben megigéri, hogy a
gyalásokat beszüntetik, de azt nem adt
Ezért ujabb tárgyalások következtek,
megállapodott Trettinával, hogy kap 20
pengőt, de részletekben. Sohasem volt
szó — folytatta Guthardt —, hogy 20 ezer
gőből, vagy azon felüli összegből Turchán
kapjon.

Ezután szünet következett, majd Bárs
Oszkárt, az IBUSz menetjegyirodájának v
igazgatóját hallgatták ki, aki a 20 ezer pe
összeg kifizetése körüli ügyekről tett vallo

Foerk Károly

kiszítette a nagykapuvi [mű]emlékí felvételek egy részet

[és riomfalvi

Foerk Ernő. A budapesti magyar királyi állami felső építő ipariskola 1912. évi kürúdei felvételei. Bp. 1912.

Famüveség – Bútor.

Förk Ernő k. tervei.

Magyar Iparművészet, 1900

1/2. sz. 1-21. o.

Dieuer-Déues József: A karácsonyi kiállítás.

〈Foerk Ernő〉

cikke

〈) Tanulságok Steindl Imre működéséből.

ÉLÉM. 1928. 7-8. sz.

26-7. l. — 9-10. sz.

35 l. — 11-12. sz. 43. l.

— 21-22. sz. 83-84. l.

— 23-24 sz. 92-93. l.

lfogadását.

Kiváló tisztelettel

r 29-én

elnök.

ıdapest.

Foerk Ernő

wód

z

Magyar Iparművészet

1897/98. 152. l

154. l

	Régi ár	Uj ár
osz hadifogoly regény)		
	3.--	-.70
természetben 136 oldal	3.--	1.20
keres 288 oldal	-.90	-.60
		-.50
		-.60
		-.60
alapvető problemáiról	3.--	1.20
ar! Regény 250 oldal	-.90	-.60
dal	3.50	1.80
dése 106 oldal	2.90	-.50
egény 180 oldal	3.90	1.60
s (Az ember nemi élete)		
	3.80	1.20
a 540 oldal	4.--	1.60
ldal	1.20	-.60
nyelvkönyvekhez	1.20	-.60
bor erdélyi fejedelem		
zinmü	-.80	-.40
tve 110 oldal	3.20	-.90
tve 108 oldal	3.20	-.90
	3.--	1.--
ar reformáció		
		-.40

Foerk Károly Gustáv

litografus

l.

Á : A

Kertész nyomtatott betü

279. b

tört.

és útja

Magaror-

szágon.

Bp 1941

kori szárnyasoltárai. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, XLIII., 1909. 123. l. — Gerevich PA, 218. l. — Gerevich L'arte antica ungherese. Roma, 1929. (Kép V. tábla.) — Egyhműv. kiáll., 1930., 8. szám (Képe 1. táblán.) — Éber László: Az Ipar- művészeti Múzeum egyházművészeti kiállí- tása. MM, VI., 1930., 522. l.

KASSAI JAKAB 1440 körül

Szent nő mellszobra (164. kép)

Fa, mag. 42 cm.

A felsőausztriai Welsből párjával együtt (Bp. Szépművészeti Múzeum) egészalakból elfűrészelv 1919-ben Franz Kieslinger bécsi gyüjteményét került. 1938. évi vétel.

Halm, Ph. M.: Die Bildwerke des bayer schen Nationalmuseums. I. köt. Augsbu 1924., 47. l. — Kieslinger: Mittelalterlich Bildwerke 1200—1440. Belvedere, 1927 57—58. l. — Genthon: Magyar műv szek Ausztriában a mohácsi vészig. Bp 1927., 27—28. l. (Képe III. táblán.) - Kieslinger, Franz: Ausstellung mittelalte licher religiöser Plastik aus Österreic Pantheon, XIII. 1934., 39. l.

NÉMET SZOBRÁSZ 1450 körül

Krisztus az Olajfák hegyén

Judás csókja

Keresztvitel (165. kép)

Fadomborművek, 45×40·5, 46×30, ill. 47× 42 cm.

Foerk Ernő

2. 1315

Back Bernát: Jogos-e
Foerk álláspontja?
Szegedi vidéke. 1914.
máj. 16.

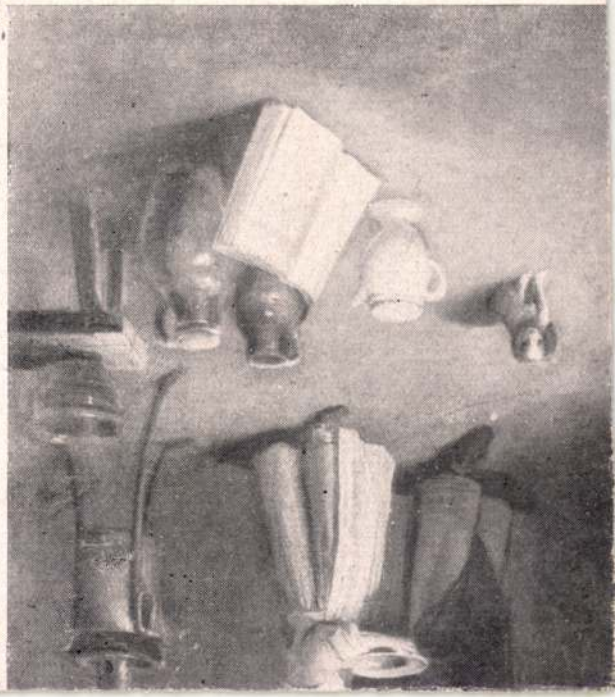

Foerk Ernő

A FELSŐHÁZ SZAVAZÓ-URNÁJA készült el 1928. év végén s ki is volt állítva a Képzőművészeti Társulat téli kiállításán. Tervezője Foerk Ernő építész, az építőipariskola jeles tanára, aki parlamentünk épületének stílusához alkalmazkodva oldotta meg a kapott szép feladatát. Az urnát, melyet helyesebben szavazószekrénynek kellene nevezni, mert formája nagyjában meg-

Magyar Iparművészet

1929. 23. f.

és képpel.

egyezik a középkori ereklyeszekrényekével, Tarján Oszkár valósította meg Foerk terve szerint és csodálatraméltóan tökéletes munkát végzett. A sárgarézlapokból összeépített szerkezetet gazdag öntött és cizellált plasztikus ornamentumok díszítik. A nemzeti címer és Nagy-Magyarország valamennyi megyéjének címerei alkalmat adtak Tarján mesternek a zománcolásban való kiváló készségének érvényesítésére. A képviselőház szavazó-urnájának tervezésével Zsitvay Tibor házelnök Tóth Gyula iparrajziskolai tanárt bízta meg, kinek műve ez év március havában készül el s reprodukelóját is a Magyar Iparművészet közölni fogja.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Foerk Ernő

Thék-Endre-féle zongora-gyár plakát pályázatán
3 díj.

Forrás

Magyar Iparművészet
1897/98. 164. l.

dtische Theather in Pesth von der
er Zeitschrift 33/1818. - 230 x 153 m

eather in Pesth. - Das Nationaltthea-
pon/. V.Röthig grav. C.W.Medau & Co.
74 m/m.- Főv.Muz.ltsz.

fogadó "Párisi városához". Sárgás tó-
őv.Muz.ltsz. 3625.

e. /A király utcai homlokzat, balolá
ltsz.3005.

rre épitendő tervezett Országháznak
Rudolf ur gyüjteménye.

Foerk Ernö

vrod

Budinis, C.

XXIII. l. 5. l.

Gli artisti italiani
in Ungheria

Rome 1936

Kézi Kiadások:

1915	november	24-én	Gr.	Sun	Mát
"	"	25-én	"	"	"
"	"	28-án	"	"	"

Szóval: Kilenerve

Mátraverebély 19

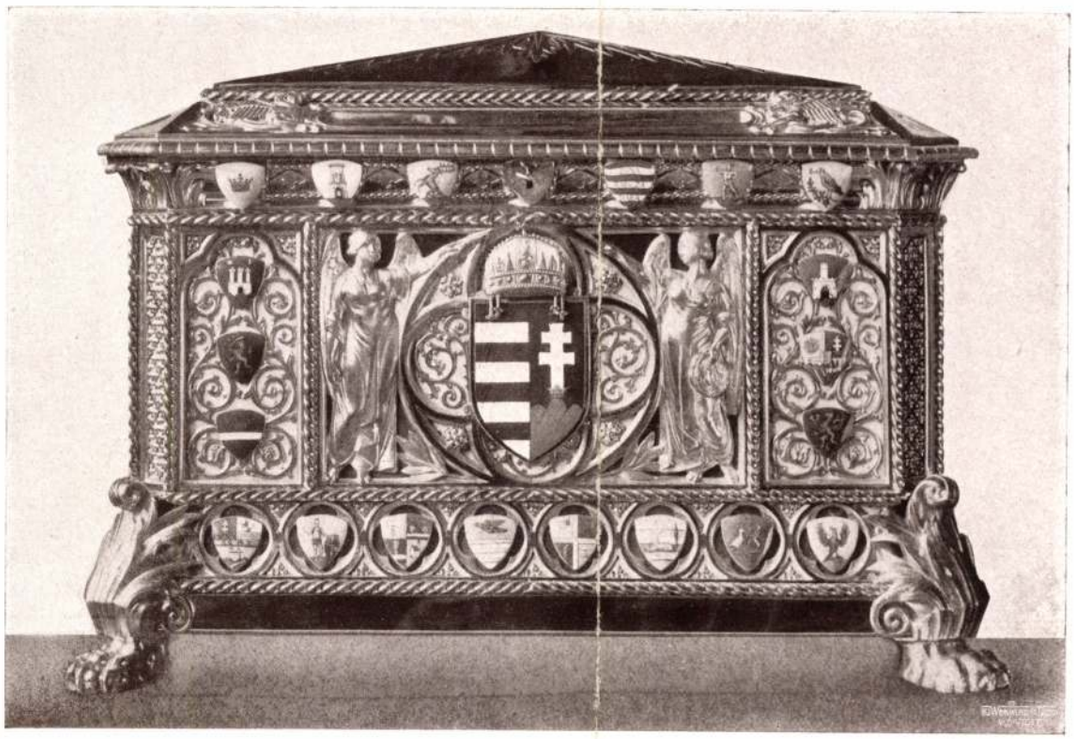

Foerk Ernő: A felsőház új szavazóurnája. Sárgaréz és zománc. Készítette Tarján Oszkár. — Die neue Wahlurne des ungarischen Oberhauses. Emailliertes Messing. — Coffret émaillé pour le scrutin du Sénat hongrois.

Csizik Nóra (Párizs): Festett dekorativ falidísz a párizsi Magyar Házban és terítő. — Wandbehang und bemaltes Deckchen. — Couverture et peinture décorative pour la Maison Hongroise à Paris.

intéző körök is gondoskodtak arról, hogy ez a történeti nevezetes jelenet még külsőségekben is kifejezést nyerjen. Már jó eleve pályázatot hirdettek azoknak a serlegeknek a tervezetére és elkészítésére.

a melyek a hajó fedélzetén a három király terítékeinek részei lesznek.

Öt pályázó közül *Förk* Ernő, Steindl Imre műegyetemi tanár segéde lett a nyertes, s a kivitelt a Latzkó testvérek budapesti ékszerészekre és ötvösökre bizták.

A serleg egyik oldalon a honalapításnak azt a jelenetét tünteti fel, a mint Árpád vezér rámutat az új hazára. A másik oldalon allegorikus kép jelképezi a Vaskapu ünnepélyes megnyitását. A képen Magyarország nemtője kiséri át az első hajót a szoroson, a háttérben a szabályozási munka allegoriája tűnik fel.

A két dombormüvet egyrészt a berlini szerződés, «a Vaskapunál és zuhatagoknál levő hajózási akadályok elhárítására szükséges munkálatok végrehajtása Ausztria-Magyarországra bizatik. Berlini szerződés 1878.», másrészt azon megállapodás szövege választja el: «az aldunai Vaskapunál és az ottani zuhatagoknál levő hajózási akadályok elhárítására szükséges munkálatok végrehajtását a magyar állam vállalja magára 1888 VI/20», a mely szerint az Al-Duna szabályozását a hatalmak Magyarországra bizzák.

E szép ötvösmunkának magyar motivumu az ékítménye, a mely, mint a czimerek is, tűzzománczból készült.

A serleg fedelén ugyanis a berlini szerződés megkötésében résztvett hatalmak ország czimerei vannak, tehát azon hatalmak czimerei, a melyek az óriási munka keresztülvitelét elhatározták és annak végrehajtását hazánkra bizták.

Felemlítjük még, hogy a serlegek anyaga 14 karátos, a dombormüvek 18 karátos aranyból való, s egy-egy serleg mintegy másfél kilo sulyú. A három serleg tökéletesen egyforma. Az ünnepély után a magyar kormány képviselője a három serleget a három uralkodónak emlékül fel fogja ajánlani.

Galgóczy István.

AZ EZREDÉVI ÜNNEPÉLYEK.

A zimonyi emlék leleplezése az ezredévi ünnepek egyik legszebbje volt, s *Josipovich* horvát miniszter, valamint a többi hivatalos szónokok megszólaltatták a hazafias érzést, s a helyes felfogást a horvát földön. Szerémmegye és Zimony városa a magyar lobogóknak is megadta megillető helyöket. Most még a *Brassó* melletti Czenkhegyen készülő emlék fölavatása van hátra.

A kiállításra nézve a szeptemberi hónap nagyon kedvező volt. A vidékiek tömeges látogatása is egyre tart. A sok kongresszus uralkodik most a napi események fölött. Ezek a külföldről is nagy számú és előkelő ideigeneket gyűjtöttek a fővárosba.

A Vaskapu megnyitása. A király e hónap 26-án, szombaton délután 3 órakor érkezik Orsovára, a hol a magyar és osztrák miniszterek, a diplomácziai képviselők, a vármegyei és városi küldöttségek fogadják. Az üdvözlő beszédet Krassó-Szörénymegye főispánja tartja. Ő felsége válasza után kocsiba ül és Orsovára az állami erdészeti hivatal épületébe hajtat, a hol a minisztereket, a diplomácziai kart és a hódoló küldöttségeket fogadja. A király az éjszakát az «I. Ferencz József» nevű hajón tölti. Szeptember 27-én reggel, miután ő felsége misét hallgatott a most restaurált orsovai templomban, a pályaudvaron fogadja a 8 óra 20 perczkor érkező román és szerb királyokat. A felségek a Dunapartra hajtatnak és felszállanak a király hajójára, fél 10-kor a király hajója megindul és mint első ér a csatornába. A csatorna áthajózása után a hajók visszafordulnak és a csatornán tul felhajóznak egész a Kazán-szoros felső végeig, hol ismét megfordulnak. D. u. 3-kor a felségek Herkules-fürdőt tekintik meg, este ½9 órakor pedig különvonatokon elutaznak.

Az országos ügyvédgyüléssel kapcsolatban avatták föl szept. 20-ikán a budapesti ügyvédi kamara palotáját, mely az új országház környékén, a Szalay- és Szemere-utczák sarkán emelkedik. Nagy és előkelő közönség gyült össze, köztük *Erdély* Sándor igazságügyiminiszter. A kamara ünnepi közgyülését *Győry* Elek elnök nyitotta meg. Beszédében azt hangoztatta, hogy az a ház ezeréves multnak és beláthatatlan jövőnek határköve, oltára a jogtudománynak és hazafiságnak.

Dr. *Nagy* Dezső, a kamara titkára, olvasta föl a választmány jelentését. 1892 november 10-ikén határozta el a választmány, hogy saját hajlékot emel. A székesfőváros telket adományozott. Egy testvér-testület, a budapesti mérnök- és épitész-egylet is közrehatott, hogy a *palota* rövid idő alatt fölépülhetett. 1895 márcz. 15-ikén kezdték meg az

A KŐSZEGI EZREDÉVI EMLÉK.

építést, május 25-ikén volt az alapkő letétele. Beszéde további folyamán a magyar jogászságnak a történelemben tanusított nagy szerepét fejtegeti. Kiemeli Verbőczy és Deák Ferencz nagy szolgálatait. *Győry* Elek az ünnepély végén mondott beszédében utalt a terem falaiba vésett jelmondatokra. «A törvény kérlelhetlenül birál,» — «A kegyelem forrása a király.» «Védelmet sértett jognak csak az ad, — Ha jogvédő független és szabad». — «Se hatalmast ne félj, se népkegyen — ne csüggj. Eszed, szived, helyén legyen». «A jó igazsághoz akkor vezet, — Ha a méltányossággal fog kezet» és «Tudás, becsület s emberszeretet teszik tiszteltté az ügyvéd nevet.» Mindegyikhez nehány, lelkes szót füzött. Aztán áldást kért a hazára, nemzetre és királyra.

A gazdakongresszus tagjai Mezőhegyesen. A külföld minden részéről a gazdasági kongresszusra érkezett tagokat a földmivelési miniszter külön vonaton vitte *Mezőhegyesre,* mely nemcsak méneséről, hanem mintaszerű gazdaságáról is hires. A látogatás két napra, szept. 21—22-ikére volt szabva, s nagyon szép őszi idő kedvezett rá. Kitünő ellátás és nagyon sok tanulságos látni való várta a vendégeket, kik közül akárhány ismeri jól a külföld nagy uradalmait, mégis találtak sok meglepőt. Bejárták a hatalmas uradalmat, megnézték a pompás ménest, gulyát, juhászatot, a gazdaságot kitünő berendezésében, gépeivel, a kender-, a czukorgyárat, répaszeszgyárt. A gazdaság e mintatelepének megtekintése fejezte be a kongresszust.

A ráczkevei ezredéves emlék leleplezése, ama területen, a melyet a városnak a király ajándékozott, október 25-ikén lesz.

A nemzetközi békekongresszus. szept. 22-én tartotta befejező ülését. A békés áramlások mesgyéit egyengette minden határozatával, s végül a népekhez intézett szózatot szerkesztett, mely összegezi a szept. 17—22-ikén tartott kongressszus megállapodásait, s azt a reményt fejezi ki, hogy a háboruk kitörését a közvélemény erős hullámzása ma már hátráltatni képes. De egyesek, családok terjeszszék, pártolják az eszméket. A béke gyümölcseit csak úgy fogják élvezhetni, ha meggyőződésük teljes erejével közremunkálnak azon, hogy az örök béke ideje elérkezzék!

A jövő évre a kongresszust *Hamburg* és *Lisszabon* hivták meg. De a kongresszus most nem határozott, hanem a központi irodára bizta a döntést. A kongresszus lelkes tüntetések között fejezte ki köszönetét *Türr* István elnök iránt, a ki sok tapintattal vezette a tanácskozásokat. *Türr* István elnök zárszavában kijelenti, hogy nem bucsuzik, hanem ellenkezőleg azt mondja, a viszontlátásra! *Pierre* Antonio olasz szenátor köszönetet mond a magyar és a külföldi sajtónak a kongresszus iránt tauusitott szives érdeklődéseért. (Éljenzés.) Végül *Türr* elnök hálásan emlékezett meg a fő- és székváros polgármesteréről és Budapest fővárosáról. (Éljenzés és taps.) Ezzel a VII-ik békekongresszus véget ért.

Az interparlamentáris konferenczia.

A békeegyesületek kongresszusára következett a parlamentek békebarát tagjainak konferencziája. Amazok gyülésein együtt volt a nagy közönség, még a hölgyek is. Emebben a mandátum jogosít nemcsak arra, hogy a béke óhajtásainak szószólói lehessenek, hanem hogy a nemzetközi érintkezés módjaihoz is hozzá szóljanak.

Az interparlamentáris konferenciát a románok tették népszerűvé nálunk most egy esztendeje. Azelőtt nagyon is el voltunk foglalva a magunk békéjével, német schulvereinnal, oláh ligával, szerb omladinával, tót maticzával, a melyek azért alakultak, hogy nekünk békét ne hagyjanak. A brüsszeli kongresszuson tavaly egyesítették fulánkjokat s a románok nyelvére adták. Jókai Mór, gr. Apponyi Albert, Pázmándy voltak jelen akkor a magyar parlamentből, s meghivták a konferenciát a következő ülésre Budapestre. A románok tiltakozására is eljöttek, előkelő, fényes társaság, mely hivatott itélni, s melynek tagjai közt nemzetközi kitünőségek bőven akadnak, volt miniszterek, parlamenti kiválóságok.

Az ezredévi ünnepélyek által hozzánk vonzott külföldi társaságok közt a legelső hely illeti meg az interparlamentáris konferenciát. Nyugodtan is bizhatjuk rájok, hogy itéletet mondjanak, s Magyarország állapotainak mérlegelését teljesítsék. Ez különben a magán észlelődés tárgya, de egyéni hatásában igen fontos. A konferenczia az országok belső ügyeivel nem foglalkozik, a nemzetközi érintkezések barátságos voltát keresi. A meggyőződések

melegsége azonban, melynek oly leplezetlen kifejezést adtak tagjai, lépten-nyomon a nálunk tapasztaltak fölött, a konferenczia erkölcsi értékét igen becsessé teszik ránk nézve.

Szeptember 22-ikén érkezett Budapestre az előkelő társaság. A tagok egy része családostúl jött. A tanácskozások helyéül a nemzeti múzeum főrendiházi helységeit rendezték be. Az első értekezletet azonban a képviselőházban tartották Széll Kálmán elnöklete alatt, ki a magyar csoport nevében fogadta őket. Megállapították a konferenczia napirendjét s elhatározták, hogy elnökül *Szilágyi* Dezsőt, a magyar képviselőház elnökét választják meg.

Estére a magyar társasélet legelőkelőbb társasága gyűlt össze a városligeti Park-klubban, melynek gyönyörű helyisége, elegánciája a klub élet fényét tárták föl. B. Atzél Béla, a klub gazdája gondoskodott, hogy mindenki jól érezze magát. Az elfogadó házigazda tisztjét a magyar csoport elnöke, *Széll* Kálmán teljesíté. Az estélyre 800 meghivót küldtek szét. A férfiak mellett nagy számmal jelentek meg a hölgyek is. A miniszterek közül ott voltak b. *Bánffy, Perczel, Darányi, Wlassics.* A fővárosban időző kitünőségek közül alig hiányzott valaki. A társaság megoszlott a nagyfényű termekben és ragyogón világított parkban. A honvéd zenekar és Berkes czigánybandája játszott. Tizenegy órakor vonult a társaság a gazdag buffetbe. Blaha Lujza asszony a sok ostromnak engedve, több magyar dalt énekelt, s az estélynek ez eredeti művészi zamatját élvezte mindenki.

A konferenczia ülései szept. 23-ikán nyiltak meg a muzeum termében. A kormányt Perczel, Darányi és Wlassics miniszterek képviselték. A fekete kabátok közül kivált Schlauch bibornok piros talárja. A karzaton hölgyközönség, leginkább a konferenczia hozzátartozói foglaltak helyet. *Gobat* svájczi delegátus, mint főtitkár szólalt föl először s elnökül a magyar képviselőház elnökét, *Szilágyi* Dezsőt ajánlotta. Zajosan tapsoltak, s nemcsak a tapsok, hanem e jeles férfiú felé fordult arczok is bizonyították, hogy jól ismerik. Szilágyi nehány köszönő szóval foglalta el helyét; aztán *Perczel* Dezső belügyminiszter üdvözölte a konferencziát a kormány nevében. Majd az elnökséget alakították meg, olyformán, hogy minden ország küldöttjeiből egy-egy alelnök lett, Magyarország részéről *Pázmándy* Dénes, ki e nemzetközi konferenciában már régebben ismerős.

Ünnepélyes jelenet volt, mikor a különböző nemzetbeliek egymás után álltak föl azután, s köszöntötték az ezredéves Magyarországot, mely mindig a szabadságért küzdött, mely annyi küzdelem után oly igen megérdemli a békét. Mindenik szónoknak volt szava az ország haladásáról s arról a benyomásról, mely meglepte őket. Gr. *Apponyi* Albertet, kit a tavalyi brüsszeli gyülésből ismer a konferenczia, tapsokkal fogadták, mikor fölállt, hogy ő is szóljon. A magyar csoport részéről a gyöngélkedő Jókai helyett beszélt a konferenczia által kitüzött eszmék haladásáról. Franczia nyelven is a szó mesterének bizonyította magát, s nagy figyelemmel hallgatták. Ő is, mint a többi szónok, a választott bíróságokról szintén megemlékezett.

Délután folytatta a konferenczia a tanácskozásokat. *Gobat* főtitkár indítványára hódoló táviratot intéztek ő felségéhez. Azután tárgyalták az állandó nemzetközi választott bíróság szervezésének ügyét, a konferenczia legfontosabb tárgyát *Descams*, (belga) a brüsszeli konferenczianak erre vonatkozó határozatát adta elő. *Berzeviczy* Albert, mint előadó szólt ezután, s javaslatot terjesztett be, hogy a konferenczia egyes csoportjai parlamentjök kebelében és a közvéleményben terjeszszék a konferenczia eszméit és saját hazai viszonyaik szempontjából szerkesztett emlékiratokkal forduljanak kormányaikhoz.

Pierantoni (Olaszország), *Cremer* (Anglia), *Honzeau de la Haye* (Belgium), *Vavrinszky* (Svédország) és *Rahnsen* (Hollandia) szólaltak föl a még vitában. A tanácskozás itt félbeszakadt.

Este a miniszterelnök palotájában gyültek össze a konferenczia tagjai teljes számban, a magyar közélet kiválóságai, sok képviselő, a konzulok. Élénk társalgás fejlődött ki. A konferenczia tagjai közül sokan nejökkel és családtagjaikkal jelentek meg. A svéd parlament tagjának, a dúsgazdag Lundnak leánya itt is, mint a Park-klubban, az estély egyik feltünősége volt szépségével.

Szept. 24-ikén a konferenczia délelőtt és délután szorgalmasan folytatta tanácskozásait. Az ülés elején a főtitkár felolvasta *Urechia* urnak, az ismeretes romániai szenatornak levelét, melyben a távol maradt román csoport nevében üdvözli a konferencziát. Sajnálja, hogy a budapesti munkában nem vehetnek részt, de 1897-ben jelen lesznek. Nagy csendben olvasták föl a duzzogók levelét, melyhez oly különös magyarázatot szolgáltat ő felségének egy pár nap mulva bekövetkező látogatása Romániában.

Folytatta ezután a konferenczia *Berzeviczy* javaslatának tárgyalását. Ezt kapcsolatba hozták *Pierantoni* olasz szenátornak javaslatával, mely diplomácziai kongresszus szükségességét hangoztatja a megalakitandó békebiróság érdekében. Ebben az értelemben fogalmazták ujra a rezolucziót, a melyet azután egyhangulag elfogadtak.

A német *Baar* tett ezután előterjesztést az idegenek védelméről a külföldi államokban. Ennek szabadelvű megvédését kivánja. Az angol *Clark* részben ellenezte a javaslatot, mert Angliában a külföldiek oltalma teljes. A vitában *Kossuth* Ferencz is részt vett, a kit nagy érdeklődéssel hallgattak. A befejező vitában a kis, de fürge *Baar*, eltért a tárgytól, mire az elnöklő *Szilágyi* Dezső rácsöngetett, s figyelmeztette, hogy a tárgynál maradjon. *Hieronymi* Károly, a volt belügyminiszter olvasta föl ezután az új államok semlegesítésére vonatkozó javaslatát. Ezt egész terjedelmében kinyomatják s a jövő konferenczia napirendjére tűzik. Gr. *Apponyi* Albert szólalt föl most azt inditványozván, hogy a konferenczián részt vehessenek oly államok is,

A VASKAPU MEGNYITÁSÁRA KÉSZÍTETT EGYIK KIRÁLYI SERLEG.

melyekben nincs parlament, mint Oroszország, Törökország, mert ott is van sajtó és közvélemény. Nagy figyelem és tetszés közt beszélt, s a javaslatát csaknem egyhangulag fogadták el.

Szept. 25-ikén tartotta a konferenczia utolsó ülését. Tagjai jelen lesznek a *Vaskapu* megnyitásának ünnepén.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A Corpus juris — a teljes magyar törvénytárból megjelent a második sorozat négy kötete, mely az 1877-től 1883-ig terjedő törvényeket foglalja magában. Ezzel most már az 1836-tól 1883-ig terjedő időszak van feldolgozva ebben a milleniumi törvénykiadásban, s igy a gyakorlati jogász ép azoknak a törvényeknek jut birtokába, melyekre a jogi praxisban tényleg mindennap szüksége van, de a melyeknek nagy része egészben, vagy részben hatályát vesztette. Ennek a Franklin-társulat által kiadott kiadásnak pedig ép az a legerősebb oldala, hogy kétséget kizárólag tünteti föl: mi van hatályban, mi nem. Nagy szolgálat lesz ezzel téve ügyvédnek, birónak egyaránt, mert megkiméli őket óra hosszakra terjedő — olykor mindamellett megbízhatlan vagy eredménytelen — kutatástól és hatálytvesztett törvényekre való hivatkozástól. A mellett praktikus jogásznak — kis helyre vannak szorítva, nem zavarnak a lapozgatás, keresés közben. Dr. Márkus, a szerkesztő, nagy és komoly munkát végzett ezzel a kiadással, melynek szövege korrekt, betűi, nyomása, papirja szépek, méltók az alkalomhoz, melyből a Franklin-társulat kiadta. Ezenfölül ez a kiadás valóban igen olcsó, mert mig az 1836—1883-iki törvények eddig 52 frt 70 krba kerültek, ebben a kiadásban 30 forint esik e korszak törvényeire, mert az egész 20 kötetre terjedő vállalat bekötve 75 frtba kerül. A munkát minden könyvkereskedés szállítja 3 frtos havi részletek fizetése mellett s igy beszerzése a legkönnyebbé van téve.

Magyarország czim alatt a Pallas társaság külön könyvben adta ki a Pallas nagy lexikonának Magyarországra vonatkozó czikkeit, az illusztrácziókkal együtt. A kik a Lexikont nem szerezhetik meg, e külön kötetben jutnak jó kézi könyvhöz, mely Magyarország történetét, földrajzát, politikai, irodalmi, művészeti életét, statisztikáját foglalja egybe tömören. A mű nagy nyolczadrét alakban, 264 oldalon, 51 külön melléklettel, térképekkel, illusztrácziókkal füzve 5 frtért, fél bőrkötésben 6 frttal szerezhető meg. A legújabb adatokat közli, a gyorsan fejlődött Magyarország mai képéről. Avatott tollú jó irók működtek közre, hogy a magyar nemzet karakterét, ezredéves életének legfőbb mozzanatait kidomborítsák, s a tanulságokat fölismerhetővé tegyék. A nagy Lexikon kiadását a Pallas társaság igazgatója, dr. Gerő Lajos vezeti, a külön kötet is az ő buzgóságából keletkezett.

Az Athenaeum kiadványai. Az Athenaeum-társulat kiadásában több érdekes könyv hagyta el a sajtót, melyeknek egyikéről-másikáról talán lesz még alkalmunk bővebben is szólni. Ezek közt van *A magyar irodalom kis tükre*, irta *Beöthy* Zsolt, ki 183 lapra terjedő kötetében foglalja össze a szemlét irodalmunkról, a legrégibb időktől maig, megemlékezvén a művészekről is. A díszes kiállítású könyv ára 1 frt 60 kr. Az «Athenaeum olvasótárá»-ban pedig megjelent *Bartók* Lajos kétkötetes regénye: *A szemfényvesztők*, mely a modern társadalom jelenségeit, képeit érzéssel, humorral és szatirával illeszti a regény cselekménye körül. Ára a csinos kötésű két kötetnek 1 frt. *Rákosi* Viktortól, kit Sipulusz név alatt jól ismer a magyar olvasó közönség, szintén kapunk egy élvezetes kötetet. Ennek czime *Barnabás rabsága és egyéb elbeszélések*; összesen húsz kisebb elbeszélés és rajz, Sipulusz jóizű humorával. Ara 2 frt. *Abonyi* Árpád pedig ujabb sorozatot bocsát közre érdekes «*Bosnyák novellái*»-ból, melyeknek első sorozatát is jól fogadta a közönség. Tizenhárom újabb történet és rajz festi a bosnyák földet és életet. Ára 1 frt 60 krajczár.

Mult és jövő. *Drámai kép. Ezredévi ünnepünk emlékéül a tanuló ifjuságnak. Irta Pintér Kálmán. Budapest 1896.* A mint czíme is mutatja, alkalmi mű. Eredetileg a kegyes-tanitórendiek budapesti főgymnáziumának 1896-diki értesítőjében jelent meg; de szerző jól tette, hogy külön kiadásról is gondoskodott, igy a tanulóifjuság, melynek szánva van, könnyebben megszerezheti. Kivánjuk, hogy szerezze is meg, s meritsen belőle lelkesedni tudó hazaszeretetet, mert a kis munkából e hazafias érzésnek az a ritka ereje árad, mely oly becses hagyománya a kegyes-tanítórendnek. De a kis mű költői aesthetikai szempontból is figyelmet érdemel, a költői hév, nemes páthosz túlemelik a gyárilag készülő alkalmi művek során. A kis drámai kép szereplő alakjai: a nemzeti géniusz, az erő, a a balsors és két ifju. A párbeszédek nemzeti multunk képeit idézik föl, a nemzetben élő, munkáló őserő és a költészet egymást kiegészítő szerepét. A balsors kárörömmel mutat az elmult nemzeti szerencsétlenségekre s jósol gonosz jövőre; de föllép a jövő biztos záloga gyanánt két ifjú, tele hittel, lelkesedéssel. A műből álljon itt mutatványul egy kis részecske, mely a hazai költészetet festi a mult század végén s századunk elején:

Nyomott a lég, vér nem buzog az érben,
Magyar vitézség napja alkonyul;
Tompult az ősi erkölcs tán e népben,
Hogy heverő kedvének él s fajul? . . .
Ki rázza föl veszélyes mámorából,
Ki kelti föl, ha élni még akar? . . .
Húrjába csap a költő s szól haraggal:
«Romlásnak indult, hajdan erős magyar! . . .»

Ebben az időben tervpályázatokon már díjakat is nyer. A lipótvárosi zsinagóga pályázatán a Schömer Ferenccel együtt készített pályaművét első díjjal tüntetik ki.

1900-tól kezdve Sándy Gyulával közösen vesz részt a tervpályázatokon. A pozsonyi postapalota, a pozsonyi takarék, a belvárosi takarék, a fiumei tengerészeti akadémia, a *Hangya* Boráros-téri székháza, az Örökimádás temploma, a trieszti zsinagóga, és még sok pályázaton benyujtott munkájukat tüntetik ki díjakkal és megvétellel. A zágrábi postapalota, a nagykőrösi református templomnak, valamint a breznóbányai evangélikus templom tornyának pályzatain első díjat nyernek és megbízást a kivitelre. Eközben épül fel és restauráltatik a daruvári Tököry kastély, a békési kosárfonó iskola. A földmívelésügyi minisztérium települési templomainak pályázatán 9 tervvel vesz részt és 5 nyer közülök díjat.

Sándy Gyulával együtt vesz részt a hágai békepalota tervpályázaton, ahol művük dícséretet kap, míg a Reichskriegsministerium palotájára készült tervezetet megveszik. A szegedi fogadalmi templomra kiírt pályázaton 1904-ben a Foerk—Sándy *Dícsértessék* jeligéjű terve harmadik díjat nyer. Közben azonban a tervezéssel Schulek Frigyest bízzák meg, aki a megbízásról lemond és akkor 1912-től kezdve Foerk Ernő a fogadalmi templom tervezője és építője. Ez a templom azután egyben élete főműve is lesz. Nagy szeretettel, lelkesedéssel végzi tervezését, fejleszti ki a terv részleteit és a régi magyarországi románkori hagyományokat óhajtja feltámasztani, mikor e templomot a megszokott németes térhatás helyett az olasz téresebb, tágas, színes, diadalmas kialakitásúra képezi ki.

A fogadalmi templom építése mellett még mindig talál időt arra, hogy más munkákat is végezzen. Petrovácz Gyulával társulva a kalocsai egyházmegye területén építi fel a templomok egész sorát, és veszi ki részét a fővárosnak háború utáni templomépítéséből is.

A tervező építészi tevékenység mellett nevezetes Foerk Ernőnek műtörténeti munkássága is. 1907—12. években végzi a kalocsai székesegyház helyreállítási munkálatait, amelyek során a műemlék egyes építési fázisait is megállapítja, felfedvén az első, még árpádkori székesegyház szentély-alapzatát. Erre vonatkozó tanulmánya gazdag irodalom és az analogiák mélyreható összehasonlításával a Magyarország Műemlékei című mű IV. kötetében jelent meg. 1912-től kezdve a Felső Építő Ipariskola tanulóival a szűnidőkben műemlékfelvételi kirándulásokat tesz, amelyeknek eredményességét az eddig megjelent kilenc, egyenként 50 műlappal bíró ú. n. Szünidei Felvételek füzete hirdetik. Az erdélyi erődtemplomok, Márkusfalva, Szepesség, a régi Buda és Pest, török időkből való emlékek, Nagymagyarország parasztházai és Sopron kisebb építészeti műemlékei szerepelnek e sorozat lapjain, amelyeknek nem egy felmérése éppen helyénél és tárgyánál fogva ma már nem is volna pótolható és forrásmunka számba megy.

Műtörténeti érdeklődése köréről tanuskodnak a Közlöny hasábjain az *Árpádkori templomaink typusai* és a byzanci építészet térformáiról megjelent cikkei, melyeknek gazdag anyagát hosszú évek szorgalmas munkájával gyűjtötte össze és saját megfigyelései alapján rostálta át. A műemlékek Országos Bizottsága tagjaként irányítólag hatott hazánk műemlékállagának megőrzésére és megtartására.

1920-tól kezdve pedig tagja az Építőmestereket Vizsgáló Bizottságnak is, amelyben mint cenzor a műtörténetet és építési alaktant kérdezi.

Ez a gazdag, eredményes élet sajnos, nem részesült a külső elismerések olyan mértékében, mint ami megillette volna. Az Egylet 1907-ben nyert Ybl-érme, az Andrássy-szobor talapzat tervezetéért kapott Ferenc József rend egyáltalában nem állottak arányban Foerk Ernő művészi teljesítményeivel. Egyedül a háború utáni években a nagy kultuszminiszter alapította Korvin-koszorú birtoklása adhatott némi ellensúlyozást azért a feltűnően kismértékű elismerésért, amely különben Foerk Ernőt életében hosszú éveken át feltűnően kisérte. Lehet azonban, sőt valószínű, hogy ő ezt nem is érezte annyira, mert ennél többet jelentett számára a kartársak és tanártársai megbecsülése, családja ragaszkodása és tanítványai szeretete. *M. P.*

Villamos ívlánghegesztő tanfolyam nyílik meg február hó 22-én a budapesti m. kir. áll. felső ipariskolában. Tartama 18 elméleti és 54 gyakorlati óra. Az előadások és gyakorlatok köznapokon este ½7—½9-ig tartatnak meg. A tandíj 70 P. Beiratkozni az intézet igazgatósági irodájában (VIII., Népszínház-u. 8., I. 25.) köznapokon d. e. 10—12-ig és d. u. 4—6-ig lehet. Bővebb felvilágosítást a tanfolyamról ugyanott adnak. Budapest, 1934. február hó.

A Kormányzó Úr Őfőméltósága a Kereskedelemügyi Miniszter Úr előterjesztésére megengedte, hogy *Forster Gyula államtitkárnak, Egyletünk elnökének*, nyugalomba vonulása alkalmából, sok évi kiváló és értékes munkásságáért elismerése tudtul adassék

A sárvári hősi emlékműre beérkezett pályaművek bírálatára hivatott bizottság döntésének eredménye: 1. Kivitelre elfogadva: „Kegyelet" jeligéjű pályamű. Szerzője: Tóth István szobrászművész, budapesti (Döbrentei-út 6. sz.) lakos.

2. 500 P-vel jutalmazva az „1934" jeligéjű pályamű. Szerzője: Vass János Győző budapesti (Százados-úti művésztelep II. 24.) lakos.

3. 300 P-vel díjazva: „Magyar vitézség" jeligéjű pályamű. Szerzője: rumi Rajki István szobrászművész, Kámon. Vas megye.

4 Az első 100 P-ős díjjal jutalmazva a „Búzavirág" jeligéjű pályamű. Szerzője: Vigh Ferenc szobrászművész budapesti (V., Tátra-utca 24 sz.) lakos.

5. A második 100 P-ős díjjal jutalmazva: „Kompozitió" jeligéjű pályamű. Szerzői: Tóth János okl. építészmérnök szombathelyi és rumi Rajki István kámoni lakos, szobrászművész.

6. Megdícsérte a bizottság a „Soha", „Lesz még kikelet", „Tónódi", „Vasvármegyei" és „Egész Magyarországért" jeligéjű pályaműveket.

Tagul jelentkezők 1934. január 25-én. — *Rendes tagok:* 1. Brill Dezső okl. mérnök, 2. Göbl Miklós kép. ép. mester, 3. Martens Ágost Egon okl. gépészmérnök, 4. Mohr Lajos okl. mérnök, 5. olcsvári Olchváry Jenő ép. mester, ép. váll., 6. Reich Kálmán vegyészm., 7. Váróczy László építőmester, 8. ifj. Dávid Károly okl. építész, 9. Eckstein Róbert okl. gépészmérnök, 10. v. Kanotay Mihály okl. mérnök, 11. dr. Muzsnai József okl. mérnök, 12. Papp Remig okl. mérnök, közg. m., 13. Tömböly Dénes okl. építész.

Ideiglenes tagok: 1. Fodor Jenő okl. építészm., 2. Gregor Aladár okl. gépészmérnök, 3. Kovács Béla műegy. hallg., 4. Molnár József felső ép. iparisk. tervező építész, 5. Paksy Gyula okl. építész.

Tagfelvétel. A választmány 1934. január 25-én tartott 715. sz. rendes ülésén felvette *rendes tagokul:* 1. Gyengő Tibor okl. mérnök, 2. Nagy Gábor okl. m. őrnagy, 3. Szalay József okl. gépészmérnök, 4. Wanner János okl. építész. — *Ideiglenes tagokul:* 1. Gábor Ödön szig. építész, 2. Hoff Miklós János okl. gépészmérnök.

A barcelonai (1934, V. 17., 18., 19) nemzetközi műszaki oktatásügyi kongresszus tárgysorozata.

A B. I. E. T. közleménye a terminológiáról. (Az 1932. évi brüsszeli kongresszus által a B. I. E. T.-hez intézett kérdés.)

1. kérdés. — A műszaki oktatás szerepe. a) gazdasági szempontból, *b)* szociális szempontból.

2. kérdés. — Pályaválasztás. a) Hogyan lehet a pályaválasztás céljaira felhasználni az utolsó iskolai évet, *b)* Az orvos szerepe a pályaválasztásban: — orvosi beteglap — a szívbajosok alkalmazása. *c)* A tanonc elhelyezése a tanonckodás kezdetén, mint a pályaválasztás természetes következménye.

3. kérdés. — Tanoncképzés. a) A műhelyi gyakorlati szakoktatás programja és módszerei. *b)* A technológia pedagógiája, viszonya a rajzhoz, műhelymunkához, iskolai felszereléshez.

4. kérdés. — Tanoncképzés és munkanélküliség. a) A munkanélküliség visszahatása a tanoncképzésre. *b)* A fiatal munkanélküli tanonckiképzése. *c)* A már kiképzett munkaerők újranevelése.

5. kérdés. — Felső keretek. a) A technikai főiskolai oktatás törvényes szabályozása és eredménye az elhelyezkedés terén. *b)* A mérnöki cím védelme.

6. kérdés. — Vegyesek. A tanonc-szerződés. A műszaki sajtó és a műszaki oktatás.

Jelentkezést elfogad: a Bureau International de l'Enseig-

nement Technique (B. I. E. T.) Paris 2, Place de la Bourse.

Felvilágosítást nyujt: Dr. Mihailich Győző műegyetemi tanár.

Részvételi díj: 15 peseta, vagy 30 francia frank.

A kongresszusi iratok díja: 25 peseta, vagy 50 francia frank.

SZAKIRODALOM.

Könyvismertetések, bírálatok.

Rovatvezető: Dr. LÓSY-SCHMIDT EDE egyleti könyvtárnok.

(Az ismertetésre szánt könyveket lehetőleg két példányban, úgyszintén az ismertető kéziratokat is szíveskedjenek a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Könyvtára, illetőleg a rovatvezető címére: Budapest, IV. ker., Reáltanoda-utca 13—15. szám. II. em. küldeni.)

Industrieteere und verwandte Produkte. Von Emil J. *Fischer.* 165 l. 11 ábrával és 12 táblázattal. Wilhelm Knapp, Halle a. d. Saale kiadása. Ára fűzve 12.60 Márka, kötve 13.90 Márka.

A régtől fogva ismeretes kátrányok (kő- és barnaszén kátrány) iránti érdeklődés már-már szűnőben volt, midőn a háborús idők közepette felbukkant az alacsony hőfoknál nyert őskátrány és ez a kátrányoknak újabb tanulmányozását váltja ki. Másrészt az automobilok elterjedésével az útépítés is erős fejlődésnek indult és miután a modern útépítés főleg kátrányt használ, itt is előtérbe került a kátrányokkal való kísérletezés.

Ma már sokféle kátrányt ismerünk és mindegyiknek más a fizikai és más a kémiai tulajdonsága; ez utóbbiaktól függ a kátrányok ipari felhasználhatósága. Ebben a nagy útvesztőben kitünő vezető Fischer könyve.

I. Az általános részben a kátrányok keletkezésével foglalkozik; száznál is több kátrányról esik szó.

II. A részletes részben 90 oldalon át az öregebb korú szenek kátrányával, majd a fiatalkorú fosszíliák kátrányával ismerkedünk meg. Itt sorolja fel a kátrányoknak különböző víztelenítési eljárásait is. Külön fejezetben tárgyalja a fakátrányt, a csont-, vér-, toll-, hering-, gyapjú- stb kátrányokat. Külön fejezetben említi a vízgáz-, olajgáz-, kékgáz-, petroleumgáz-, iszap-, gyantagáz-, stearingáz-, melasse-, törköly-, sulfitlug-, stb. kátrányait.

A könyv III. fejezete a le nem desztillált kátrányokból előállítható kátránykészítményeket ismerteti, nevezetesen a lakkok, a gittek, az impregnálók, az emulziók, az izolálók, stb. készítményeit. Az utolsó fejezetet a kátrányok vizsgálatának szenteli; a szakirodalmi rovat 50 szakkönyvet és 10 olyan folyóiratot sorol fel, amely a kátrányokkal foglalkozik.

Fischer könyve tulajdonképpen a különféle kátrányoknak csak bő regiszterje, mert nem foglalkozik behatóan a kátrányok lepárlásával. Miután a kátrányok értékét főleg a laboratóriumi desztilláció dönti el és erről a könyv egy szóval sem emlékezik meg, nagyon kívánatos volna, ha a következő kiadás a kátrányok desztillációjának bő ismertetését is felvenné programmjába. Fischer könyve — mai alakjában — a kátrányoknak csak kitünő regiszterje.

László Ernő.

SZEMLE.

Nyersolajmotoros autobuszok üzemében elért megtakarítások. A nyersolajjal táplált gyorsjárású járműmotornak a benzinmotorral szemben mutatkozó 70—80%-os tüzelőszermegtakarítása — nem is említve egyéb előnyeit — már évekkel ezelőtt arra indította az angol autóbuszvállalatokat, hogy a benzinüzemről fokozatosan áttérjenek nyersolajüzemre. Hogy ez mennyire sikerült, azt Manchester város példája igazolja, ahol ez év januárjában már 52 darab 52 személyes nyersolajmotoros autóbusz volt üzemben. (Manchester lakosainak száma körülbelül annyi, mint Budapesté, de mint a világ legnagyobb iparvidékének kereskedelmi központja, környéke sokkal népesebb. (A január 15—22-ig terjedő héten az üzemben volt 52 autóbusz átlagos fogyasztása: nyersolajból 2,16[5], kenőolajból 0,78, összesen 2,94 pengő (100 km). A benzinüzemmel szemben mutatkozó megtakarítás 13.70 pengő 100 km, azaz a megtakarítás 82%-os. A heti összfogyasztás 70,500 km út megtétele után nyers- és kenőolajban 2,067.83 pengő, a benzinfogyasztás 11,672.50 pengő összegével szemben. A heti megtakarítás 9,604,67 pengő, ami körülbelül 1 nyersolajmotor ára. A megtakarítás 52 autóbusz üzemében tehát hetenkint egy-egy újabb nyersolajmotor beszerzését teszi lehetővé, vagyis 1—1 mtor beszerzési költsége az elért megtakarításból 1 év alatt visszatérül. (Az átszámításban 1 angol fontot 20 pengővel vettünk.)

Az üzemben levő nyersolajmotoros autóbuszok főbb adatait az 1. táblázat[4] tárja elénk.

A nyersolajmotoros és benzinmotoros autóbuszok tüzelőszer- és kenőolajfogyasztásának költségei az 1932 febr. 12-ig terjedő időszak 59 hétvégi üzemnapot felölelő forgalmában a benzines üzem 379,203 P-s költségeivel szemben 77,432 P-t ért el, vagyis a megtakarítás 301,771 P-vel kereken 80%.

(Eredeti közlés.) *Bruckner Kurt Frigyes.*

1. táblázat. A manchesteri autóbuszüzem adatai.

A motort gyártó cég	Üzemben drb	Motortipus	Hengerszám	Teljesítmény LE	*n* fordulatnál	Motorsúly kg	Súly kg/LE	Fogyasztás kg/100 km		Autóbusztípus	Súly megterhelve kg	Sebesség km/óra
								nyersolaj	kenőolaj			
Crossley Motors Ltd. Gorton, Manchester	35	Közvetlen befecskendezés	6	90	1700	725	8,05	26,70	1,84	52 személyes	10,160	51,40
Crossley Motors Ltd. Gorton, Manchester	30[1]	Előkamrás. V. R. 6.	6	100	1700	775	7,75	29,60	1,14	„	10,160	54,80
Leyland Motors Ltd., Leyland	1[2]	Közvetlen befecskendezés. TSQ. 3.	6	88	1800	685	7,80	30,40	0,97	„	9,650	51.40
Gardner & Sons Ltd., Patricroft Manchester	1[3]	Közvetlen befecskendezés. 6 L2.	6	85	1300	815	9,6	24,60	1,16	„	9,650	46,50

[1] E típusból újabb 25 darab 56 személyes nyersolajmotoros autóbusz van megrendelve.

[2] E típusból újabb 5 darab 56 személyes autóbuszt rendeltek meg.

[3] Ez a hathengeres gép eredeti L2 típusú *Gardner*-motor, mely nem járművek részére készült. Az újabb LW típusú motor már speciális járműmotor. A hathengeres motor 1700 fordulatnál 102 LE teljesítményű, súlya lóerőnként 6,7 kg.

[4] Az itt közölt adatokat R. Stuart Pilcher a *Manchester Corporation Transport Department* vezetője bocsátotta rendelkezésemre.

[5] Tüzelőszerárak Angliában: Nyersolaj 8·5 fillér kg; benzin 40 fillér kg, paraffin 23 fillér kg.

1934. II. 18 M.P.; F.E. Nelkülöz 46.197.e

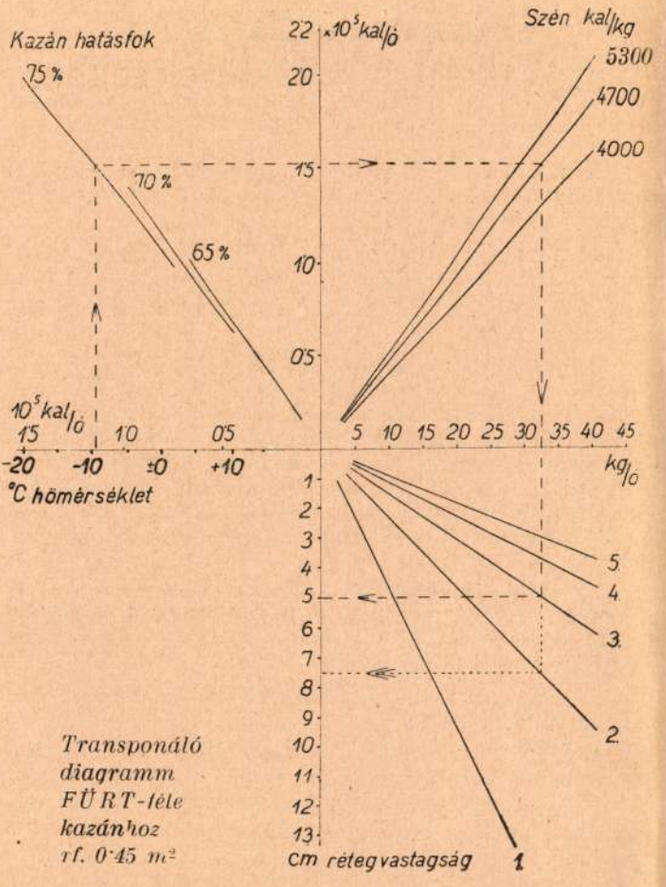

A kazán hatásfoka a M. Kir. Technológiai- és Anyagvizsgáló Intézet által végzett vizsgálatok szerint, óránként 150000 kalória kazánteljesítmény mellett tatai rostált aknaszénnel tüzelve 77% Ajkai szenet használva pedig 95000 kalóriateljesítménynél a hatásfok 74%.

Az épület melegszükséglete, illetve a termelendő meleg a változó külső hőmérsékletnek megfelelően

+5	0	—10	—20 °C-nál
63000	80000	115000	150000 *kal/óra*

Figyelembe vettem a fűtővíz változó hőmérsékletét és az eme tényezőtől függő radiátor melegátadási tényezőt.

A diagramm ezeknek az adatoknak ismeretében megszerkeszthető. Az első mező vízszintes tengelyére a termelendő meleg, illetve a külső hőmérséklet, a függélyesre pedig a szén képviselte meleg van felvéve. A mezőben a kazánhatás fokokra jellemző egyenesek vannak amaz elgondolás alapján berajzolva, hogy kisebb kazánterheléseknél, avagy gyengébb minőségű szenet tüzelve, a hatásfok csökken. A második mező vízszintes tengelyén az óránként eltüzelendő szén *kg*-ban, míg a harmadik mező függélyes tengelyén a rostély rétegvastagsága van feltüntetve. A második mezőben a szenek fűtőértékei, a harmadikban a rostélysebességek jellemző görbéi vannak berajzolva.

A diagrammban az 5300 kalória fűtőértékű tatai, 4700 kalóriás baglyasaljai és a 4000 kalóriás ajkai szenet tüntettem fel.

A rostélyon az óránként elégetendő szenet az alábbi formulával fejezhetjük ki:

$Sz = a \cdot m \cdot c \cdot y$ ahol

Sz az óránkénti szén *kg*-ban,
a a rostély szélessége *m*-ben,
m a rostélyon lévő szén vastagsága *m*-ben,
c a rostély sebessége *m/ó*-ban,
y a szén térfogatsúlya *kg/m³*-ben.

A példa kiszámításához 750 *kg/m³* értékben vettem számításba a szén térfogati súlyát, mert így a diagramm megrajzolásakor egyszerű ábrát kapunk. Ha figyelembe vennénk a térfogati súlyváltozásokat, zavarnánk vele az ábra áttekinthetőségét. Másrészt az is vezetett, hogy a diagrammal ne abszolút értékeket érzékeltessenek. Különben az a legnagyobb eltérés, ami a rostált szeneknél mutatkozik, alig tesz ki 3%-ot, a rostálatlanoknál pedig 5%-ot. Ennél sokkal nagyobb különbségek adódnak a szén nedvességéből

A diagramm használatakor a külső hőmérsékletből kiindulva, a mezőkön keresztül haladva a megfelelő értékek át-áttranszponálásával a harmadik, utolsó mezőnél egyértelműen leolvashatjuk a rostélysebességnek megfelelő rétegvastagságot. A mellékelt diagrammon —9° C külső hőmérsékletből kiindulva 75%-os kazánhatásfok mellett 152000 kalóriát képviselő szenet kell óránként elégetni, hogy a —9° *C* mellett szükséges 114000 kalóriát termelhessük. 152000 kalóriát 4700 kalóriás baglyasaljai szénből 31.7 *kg* képvisel. Ennyi szenet kell óránként a rostélyon elégetni. Ezt pedig eltüzelhetjük

3-as rostélysebességgel 5 *cm*-es rétegben, vagy

2-es rostélysebességgel 7.5 *cm*-es rétegben.

Hogy e két beállításból melyik a helyesebb, az a léghuzam nagyságától, inkább azonban a tökéletes kiégéstől függ. Ezt a helyszínen, gyakorlati tapasztalatok alapján kell eldönteni. Mindenesetre a rostély lassú járatása a kiégetés szempontjából jobb eredményt ad. E gyakorlati tapasztalatok ismeretével a harmadik mezőbe még a léghuzamok görbéi is berajzolandók.

Látható, hogy e grafikon segélyével könnyűszerrel megállapítható az, hogy adott melegszükséglet, adott szénfajtával milyen előtolási sebesség és rétegvastagság mellett állítható elő. E diagramm nemcsak központi fűtések kazánjaihoz használható fel, hanem megfelelő léptékek választása mellett ipari kazánok üzemeiben is jó szolgálatot tehet és céljához képest a gyakorlati használhatóság szempontjából kielégítő pontosságú.

Egyleti közlemények.

M.P.

FOERK ERNŐ. Váratlanul és hirtelen távozott körünkből. Küzdelmes, munkában gazdag és eredményes élet után. Haláltusa nélkül, fájdalom nélkül szólította magához az Úr, mint ahogyan teszi azokkal, akiket különösképen szeret. Most, hogy e sorokat írjuk, Foerk Ernő már elment és megtért örök pihenésre, legnagyobb alkotásának, a szegedi Fogadalmi-templomnak kriptájába. És amit hátrahagyott: egy sor alkotása megépítve, téglából rakva, kőbe faragva, betűbe szedve, rajzba rögzítve. Idegennek: egy név, egy sor épület, évszám, egy darab történelem átvetítve az építészet elképzelésébe. Barátnak, ismerősnek: egy élet, reményben, eredményben gazdag, minden derű, minden bizakodás, távol a kétségektől, — egy élet, amely eléggé aktív volt, hogy ebből az aktivitásból másoknak is bőven adhasson, a csüggedőnek hitet a munkájában, a szárnyaszegett lelkeknek reményt az élet küzdelmeiben való helytállásra. Élete is olyan, amit a mai napok ezerszeresen megtépett embere szinte meseszámba vesz, ha hallja.

Temesvárott született 1868 február 3-án. Atyja nyomdatulajdonos és litografus. Szobrásznak készül, az Iparművészeti Iskolában tanul és 19 éves korában pályázaton nyert ösztöndíjjal megy fel Bécsbe a Képzőművészeti Akadémiára. Itt már Schmidt Frigyes bárónak, a híres dómépítőnek és restauratornak növendéke, rövidesen tagja a *Wiener Bauhütte*-nek, szabad idejében lelkes rajzosa és felmérője az ausztriai műemlékeknek. Három esztendő leforgása után visszajön hazájába és Steindl irodájában az új Országház belső kiképzésén dolgozik. Kitűnő formaérzéke, mesés rajztudása és óriási munkabírása itt ebben a munkakörben teljesen érvényesülnek. A részletképzésben, a bútorok, csillárok, vasrácsok rajzai, a csempealakítások és a finoman összehangolt polychromia mesterét látjuk itteni munkáiban. 1893-tól már a Műegyetem középkori tanszékén Steindl mellett tanársegéd, ahonnan csupán 1897-ben távozik, mikor a Felsőépítőipariskolához kerül, mint az építési alaktan és építészettörténet tanára.

gától a centrifugális szivattyútól — függ, ebből logikusan az is következik, hogy amikor a szállítómagasság változásának felvételénél egyedül fojtással terheljük a szivattyút, akkor a fojtási összellenálláson kívül kell egy bizonyos nagyságú terhelési magasságnak is szerepelnie; mert a tolattyú után áramló víznek (a sebességváltozás lefolyása után) mindig van bizonyos mozgási és nyomási energiája, melynek egy része az ekkor beépített rövid nyomóvezetékben fellépő áramlási ellenállásokban és a fennmaradó része pedig a víztartányba való beömlésnél az ütközések révén semmisül meg. Az, hogy ez a terhelési magasság mint külső összellenállás itt gyakorlati szempontból hasznavehetetlen, azaz a fojtási ellenállással együtt veszendőbe menő része a szivattyú szállító magasságának, az azon a tényen, hogy itt is fellép bizonyos nagyságú terhelési magasság, mitsem változtat. Az alapegyenlet tehát a tisztán fojtással dolgozó szivattyúkra (a próbaállomáson) is teljesen érvényes és elvben $H = h_f + H_v$ kifejezéssel értelmezhető, ahol a h_f a fojtási összellenállást és H_v az itt egyedül a különféle veszteségekben jelentkező terhelési magasságot jelzi; természetesen egyenként ezeknek nagyságát meghatározni nem tudjuk, illetve csak részletes kutatással és kísérletekkel lehetne a próbaállomáson lefolyó viszonyokat és adottságokat behatóan megvizsgálni, azonban ily kísérletek eredményei máig hiányzanak.

Elvi szempontból hasonlók a viszonyok akkor is, ha az üzemben a csővezetékre kapcsolt szivattyú üzempontban dolgozik, azaz fojtással jár; azonban a lényeges különbség mégis abban mutatkozik, hogy a $H = H_v + h_f$ alakú alapegyenletünkben ekkor a terhelési magasság és annak részletei — ha megközelítő pontossággal is — de számíthatók lesznek; a szállítómagasság mindenkor közvetlen méréssel adódik, tehát ismertté válik maga a fojtási ellenállás értéke is.

A fojtással való szabályozás a centrifugális szivattyúknál különböző előfeltételek mellett folyhat le. Egynéhány jellemző esettel akarjuk csak igazolni ezt, hogy egyúttal mélyebb betekintést is nyerjünk a szivattyúk belső üzemviszonyaira. A 7. ábra igen alkalmas erre a vázlatos vizsgálatra. Egyszerű fojtással az A munkaponttól kezdve az egyes üzempontokban (legalább is fojtási görbe használható szakaszán belül) a fojtási ellenállások növekedő értékekben adódnak (pl. $\overline{B\,B'} > \overline{B_1\,A_1}$), mert a B pontban a tolattyú nagyobb mértékben fojtott, mint a B_1-ben.

Ha állandó fordulatszámnál adott (pl. Q_2) vízmennyiségre kell a szivattyút beállítani, úgy a h_f nagysága általában a fojtási- és terhelési görbe lapos vagy meredek lefolyásától fog függeni. De itt széjjel kell választani az eseteket, aszerint, vajjon különböző külső összellenállásoknál (H_v) közös-e a munkapont, amelyből kiindul a fojtással való beállítás (tehát itt a $(\Delta h + e)$ a változó); vagy pedig adott terhelési görbe mellett különböző typusú szivattyúkat veszünk-e figyelembe, azaz itt a munkapont helyzete lesz változó.

A 7. ábrában az $A - B' - C$ és a $B_1 - B_2 - C$ parabolák jelentsenek különböző terhelési görbéket (állandó $OC = \Delta h + e$ mellett), vagyis a $B_1 - B_2 - C$ görbe feleljen meg egy szűkebb, vagy megfelelően hosszabb vezetéknek az $A - B' - C$ görbével szemben. Ha már most a Q_2 vízmennyiséget kell beállítani, ennek a szivattyúnál a közös B üzempont felel meg, amelyhez két különböző tolattyúállás, tehát különböző fojtási ellenállás, tartozik, mert a B pontban a 2 esetben a szivattyúra kapcsolt külső összellenállás különböző értékű; hogy ugyanis az A munkapontból a közös B üzempontba jussunk, a tolattyút nagyobb mértékben kell fojtani, minthogyha a B_1 munkapontból állítjuk be u. a. vízmennyiséget.

Ha az $A - B' - C$ terhelési görbének megfelelően B_1 üzempontot állítjuk be és változatlan tolattyú állásban a szivattyú fordulatszáma változik, akkor a fojtási összellenállások értéke a $B_1 - B_2 - C$ fojtási-parabolával adott úgy, hogy azok csökkenő fordulatszám mellett kisebbednek, mert egyidejűen a szállító magasságok és a vízmennyiségek csökkennek.

Transponáló diagramm mozgó rostélyú kazántüzelésekhez.

MESZLENY-MARCSEK JENŐ.

A mozgó (lánc v. vándor) rostélyos kazán telepeken a rostély terhelését, azaz a rostélyon időegységben elégethető szén mennyiségét

a) a rostély előtolási sebessége,

b) a rostélyra kerülő szénréteg vastagsága

határozza meg, melynek kiégési sebessége a kémény léghuzamától függ.

A kazánterhelés pedig, különösen a központi fűtés esetében, a külső hőmérséklet függvénye. Az utóbbi időben a központi fűtőberendezések kisebb kazánegységeinél is tért hódít a vándorrostélyos tüzelés. Ezeken a kazántelepeken a melegszolgáltatás a fűtés céljának megfelelően erős változásnak van alávetve s ehhezképest a helyes kazánterhelés fenntartása, illetve a rostély kiszolgálása a fűtőszemélyzettől nagy gondot s bizonyos hosszabb gyakorlatot kíván meg.

Az alább ismertetendő transponáló diagramm szerkesztésével az volt a célom, hogy a különböző terhelések beállításához könnyen kezelhető célszerű segédeszközt nyujtsak a gyakorlat számára.

A diagramm szerkesztésében az alábbi szempontokat tartottam szem előtt:

1. Legyen az a mozgó rostélyon leginkább használatos szenekre alkalmas.

2. Legyen rajta a külső hőmérséklethez igazodó melegszükséglet termeléséhez szükséges szénmennyiség leolvasható.

3. Az eltüzelendő szénmennyiség ismeretével közvetlen összefüggést adjon a rostélysebesség és a hozzátartozó rétegvastagság között.

A diagramm szerkesztéséhez az alábbi adatokat kell ismerni:

1. A rostély különböző előtolási sebességét,
2. a rostély szélességét,
3. a kazán hatásfokát a teljesítmény függvényében,
4. az épület melegszükségletét,
5. a használatos szén térfogatsúlyát.

A szenek térfogatsúlya, mivel a vándorrostélyokon legtöbbnyire 5—20 *mm* szemnagyságú rostált daraszenet használnak, lényegesen nem változik.

Különböző fajta szeneink térfogatsúlyát meghatározva, az eredményeket az alábbi táblázatban foglaltam össze:

Szén megnevezése	Térfogatsúly kg/m^3
5—20 *mm* rostált akna	
Dorogi	725—730
Tatai	725—735
Pilisvörösvári (dió II)	730—745
0—20 *mm* rostálatlan dara	
Tatai (igen poros)	790—805
Pilisvörösvári	770
Nagybátonyi	765

Példának a M. M. É. E. székházának fűtőberendezését vettem alapul, ahol 12·5 m^2 fűtőfelületű, vándorrostélyos Röck gyártmányú *Fürt*-féle kazán van felállítva. A rostély hasznos felülete 0.45 m^2, szélessége 31 *cm*. A rostély hat fokozatban, hatféle előtolási sebességgel járatható s ezek:

1	2	3	4	5	6
0·9	1·8	2·7	3·6	4·5	5·4 *m/ó*

Magyar Iparművészet
1900. 26. l. kép

∘∘∘∘ TERVEZTE FÖRK ERNŐ. ∘∘∘∘ EBÉDLŐ. KÉSZÍTETTE REICHARD FÜLÖP (ARAD).

nem minden ember érzi ennek a széknek a szellemét. Már a múlt századi angol székét inkább. Chippendale, utána meg Sheraton, székzsenik voltak. Igaz, hogy loptak Franciaországban, Chippendale görbe rokokkó ötletet, Sheraton peckes Louis XVI. inspirációt. De mit csináltak ők abból. A franczia azt mondja, hogy barbárrá változtatták; amint hogy csakugyan barbár volt az angol a franciához képest. De egészséges barbár. Ízléstelen, esetlen, fura. okoskodó, de valami különös, kiirthatatlan egészséggel teljes. Valami vonzó érdességgel, házias nyerseséggel. még az ő szögletes „style"-jában is. Ceremoniás és praktikus, logikus és játszi, merev és mégis simulékony: ez az angol szék. Akárhány angol kisvárosi, sőt falusi korcsma „bar"-ja mellett beleültem én egy és ugyanabba a régi mahagoni karosszékbe, melynek ülése az emberi domborúságoknak megfelelőleg van kihomorítva. Mindig és mindenütt ugyanaz a szék, netovábbja a házias kényelemnek, pedig kárpitos nem tömte ki, hanem egyszerű, sima fabutor. Pár év óta a mi bútorkiállításainkon is szerepel, s az újon kapó közönség sietett megvenni szalonszéknek vagy minek, holott az csak aféle kármentő mellé vagy bürószstal elé való mindennapi szék. De az angol szék megkapja a szemet és hamar behizelkedik. Mert a szerkezet logikája beszél belőle, és a kitünő asztalosmunka; meg aztán az az angol „valami". Igaz, hogy az angol széket az egész nemzet csinálta. Az a nemzeti jellem természetes kifolyása. Egy széktypus a mult században, Horace Walpole századában, odaát a nemzet szellemi tőkéjéhez tartozott. Jaj annak, aki azon csorbát akart volna ejteni. Az egész közvélemény föllázadt volna ellene. Egyszer egy akkori székvirtuóznak eszébe jutott, hogy a széktámla közepén függőlegesen lefelé menő két-három lécet nem folytatja az ülés hátulsó széléig, hanem pár hüvelykkel feljebb egy keresztbe tett lécre támasztja. Nosza, egész London ráförmedt a szerencsétlenre, hogy ő a szerkezet szilárdságának rovására kokett ujításokra vetemedik. Soká tartott, mig hozzászoktak: most ez a módozat ugyszólván a szabály

TERVEZTE FÖRK ERNŐ.

FÉRFI DOLGOZÓ SZOBA.

KÉSZÍTETTÉK AZ ÁLLAMI
IPARI SZAKISKOLÁK.

Magyar Iparművészet
1900. 135. l.

mely teljesen eltér a könyvnyomtatástól s így olyanok, kik a könyvnyomó sajtó működését ismerték, ugyancsak csodálkoztak a réznyomás lassuságán és annak körülményes voltán. Azután rátért a litográfiai eljárásra, azt apróra elmagyarázván, bemutatott egy-egy vésés, fényképátvitel és maratás útján rajzzal ellátott követ. A litográfiával kapcsolatban szólt még a fénynyomás-eljárásról, bemutatván a rajzzal ellátott üveglemezt; végre az algrafiai eljárást ismertette, melynek nagy jövőt jósolt, már csak azért is, mert az aluminiumlemezek a drága köveket részben nélkülözhetőkké fogják tenni és ezeknél könnyebben kezelhetők.

* Ez alkalommal került bemutatásra az a kiválóan sikerült, négy duccal nyomott fametszet, a melyet mint mellékletet e füzetünkhöz csatolunk.

metszetekből, mindig új, eredeti, friss és ötletes mintákra lelünk, sehol nyoma sincs az unalmas és fáradt kompilálásnak. Az a pazar könnyedség, a mivel kölönösen a virágok stilizálásához értenek, érthetővé teszi forrásuk kiapadhatatlanságát. Egy lényeges és európai szemnek feltünő különbség jellemzi főleg a japáni sablonokat, koncepciójuknál a szimétria szabálya semmiképen sem érvényesül, egy törvényszerüséget mutat csak: a proporcióét. S még egy tünik fel nekünk furcsának, hogy a java része e lapoknak olyan, mintha egy ablakon látott részét a természetnek adná vissza csak. *Cz.*

Az iparművészeti könyvtárt f. é. március hóban 1433-an látogatták s 1641 művet használtak. Különösen élénk érdeklődés mutatkozott a folyóiratok legújabb

A kormányhoz közelálló hely gróf Bethlen Istvánnak a pengő átértékelésére vonatkozó kijelentéseiről

(Tudósítás eleje az 5—6. oldalon)

A *Magyar Távirati Iroda* munkatársa gróf Bethlen István debreceni beszédének a pengő átértékeléséről szóló részével kapcsolatban érdeklődött a kormányhoz közelálló helyen, ahol a következő nyilatkozatot kapta:

Gróf Bethlen István debreceni beszédében négy előfeltételhez kötötte a pengő általa kívánt átértékelését: a költségvetési egyensúly helyreállításához, a kivitel volumenjének biztosításához, a külföldi tartozások hosszabb időre szóló rendezéséhez és a Nemzeti Bank arany- és devizaállományának megerősítéséhez. Gróf *Bethlen* István maga is rámutatott arra beszédében, hogy e négy előfeltétel megteremtése nem történhetik meg máról-holnapra, ellenkezően, annak előkészítése hosszabb időt vesz igénybe. Ily módon a pengő átértékelésének általa hangoztatott programja szerinte is nélkülözi az aktualitást.

A kormány gazdasági és pénzügypolitikai tevékenységének túlnyomó részét kezdettől fogva ama *négy célkitűzés* megvalósítására való törekvés tette ki, amelyet gróf Bethlen István debreceni beszédében felemlített. Ennek bizonyítékául elég rámutatnunk a kormány elnökének 1932 őszén mondott bemutatkozó beszédére. A különbség az, hogy a kormánynak ez a célkitűzése független attól a gazdasági koncepciótól, amelyet gróf Bethlen István a pengő átértékelése tekintetében megvalósítani óhajt. A kormánynak ugyanis az az álláspontja, hogyha a gróf Bethlen István által is hangoztatott négy pont valóra válik, ez a körülmény a gazdasági és pénzügyi helyzet olyan megszilárdulását vonja maga után, hogy automatikusan tárgytalan lesz a ma perspektivájában gróf Bethlen István által meglátott megoldási mód. Ámde a gazdasági megszilárdulás Mussolini szerint — de a kormány véleménye szerint is — csak évek mulva várható. Addig pedig a kormány az eddigi úton fog haladni s azt kívánja, hogy *maradjon meg továbbra is változatlanul az a nyugodt gazdasági és pénzügyi vonalvezetés*, amelyet eddig is eredményesen gyakorolt az ország javára.

— 40 százalékkal csökkentik a dollár értékét. *Londonból* jelentik: A Reuter-iroda washingtoni levelezője mérvadó forrásból arról értesül, hogy az amerikai államkincstár *nem egyezett meg az angol kormánnyal a font sterling és a dollár árfolyama között fennáló viszony tekintetében.* Az elnök proklamációt bocsát ki és abban *a dollár értékének 40 százalékkal való haladéktalan csökkentését* fogja elrendelni.

— Házasság. *Brüll* Sziduska (Tiszaigar) és *Márkus* Miklós (Dormánd) jegyesek.

— Bajcsy-Zsilinszky: »Franciaországon át vezet az út a revízióhoz«. *Miskolci* tudósítónk jelenti: *Bajcsy-Zsilinszky* Endre a nemzeti radikális párt vezére vasárnap délelőtt Miskolcon népgyűlésen beszéd keretében foglalkozott többek között *Bethlen* s *Eckhardt* angliai útjával. Hangsúlyozta, hogy mindkét politikus revízió alá vette eddigi külpolitikai álláspontját. Rájöttek, hogy *Franciaország is van a világon és hogy Franciaországon át vezet az út a revízióhoz.* Lengyel és francia orientációt, radikális gazdaprogramot és egyéb gazdasági intézkedéseket sürgetett.

— Az Állástalan Szellemi Intellektuelek (nem diplomások) Szindikátusa (VIII., Szentkirályi ucca 2, félemelet 15.) felhívja az érettségi, technológia, tanító, jegyzőtanfolyam, felső iparrajziskola, felső mezőgazdasági iskola végzetteit, akik állás nélkül vannak, jelentkezzenek saját érdekükben érdekképviseletük felállítása és a kataszterbe való felvételük végett. Személyesen lehet jelentkezni délután 5 és 8 óra között. A vidékiek levélben is jelentkezhetnek név, pontos lakcím, bizonyítvány keltezési dátuma, kora és mióta van állás nélkül, kérjük feltüntetni.

— Melczer Béla — Mezőkeresztes új képviselője. Vasárnap zajlott le a mezőkeresztesi választás, melynek eredményeképpen *Melczer* Béla független kisgazdapárti 4509, *Kun* András (Hadiliga) 2257, Majtényi Ádám pártonkívüli 1380 szavazatot kapott. *Melczer* lett tehát a képviselő.

— Szegedre szállították Foerk Ernő műépítész holttestét. Hétfőn délután három órakor az óbudai temető halottasházából nagy részvét mellett temették el *Foerk* Ernő műépítészt, a szegedi Fogadalmi templom nagynevű alkotóját. A gyászszertartást *Sagmüller* óbudai apátplébános végezte fényes papi segédlettel. *Látzay-Fritz* Oszkár műépítész, az Országos Képzőművészeti Társulat, a Képzőművészek Egyesülete, valamint a Magyar Mérnök- és Építész Egylet nevében mondott megható búcsúztatót *Tóbiás* László igazgató a felsőépítő ipariskola és tanártársai nevében, míg *Ziegler* Géza építőmester a temesvári iskolatársak nevében búcsúztatta. A szertartás végeztével Szegedre szállították, ahol kedd délelőtt féltizenegykor dr. *Glattfelder* Gyula csanádi püspök fogja beszentelni, majd pedig utána a Fogadalmi templomnak — élete nagy művének — kriptájában helyezik örök nyugalomra.

— Az öngyilkosjelölt sértetlenül került ki a villamos alól. Hétfő délben a Damjanich ucca 45. számú ház előtt a villamos elé vetette magát *Gyenes* László szénkihordó. Az életunt a villamos életmentő deszkája alá szorult, tűzoltók emelték ki, azután a Rókus-kórházba került, ahol megállapították, hogy *az ijedtségen kívül semmi baja nem történt.* Mivel nem akart lemondani öngyilkossági szándékáról, *előállították a főkapitányságra.*

— Hibaigazítás. A *Pesti Napló* vasárnapi számában megjelent *Babits-könyvismertetésbe* értelemzavaró sajtóhiba csúszott be. E helyett a mondat helyett: A nacionalizmus a *hitlerizmus* és az imperializmus jelszavait gyakorlatban, vagyis örök háborúban megvalósító emberiség stb. helyesen a következő olvasandó: A nacionalizmus, a *militarizmus* és az imperializmus jelszavait stb.

Használt BÚTOR RÉSZLET-re LÁZÁR ucca 4

— Drámai körülmények között leégett a siketnémák intézete Kolozsváron. *Kolozsvárról* jelentik: Vasárnap este kigyulladt a kolozsvári siketnémaintézet. Az intézet lakóin *valóságos tömegőrület lett úrrá.* A siketnémák nem akarták az égő épületet elhagyni, *a karhatalomnak elkeseredett küzdelmet kellett folytatnia az őrjöngő betegekkel,* hogy eltávolíthassák őket az épületből. Néhány pillanattal az utolsó beteg biztonságbahelyezése után *az épület teteje beomlott és a hatalmas épület teljesen leégett.* Valóságos csoda, hogy senki sem sebesült meg. A kár körülbelül *200.000 pengő.*

— Merénylet az afgán miniszterelnök ellen. *Londonból* jelentik: Kabulból érkezett és eddig meg nem erősített hírek szerint *Hasshin* kán afgán miniszterelnököt egy afgán merénylő *könnyebben megsebesítette.* A merénylő a kísérlet után állítólag agyonlőtte magát.

— Báró Beauverger budapesti francia követségi titkár kitüntetése. A francia köztársaság elnöke a külügyminiszter előterjesztésére báró *Beauverger* Edmondnak, a budapesti francia követség első titkárának a Becsületrend lovagkeresztjét adományozta.

— Meghalt Ratibor és Hohenlohe fejedelemnője. *Rómából* jelentik: A Comoi tó partján fekvő sartiránai kastélyában hétfőn reggel nyolcvanéves korában *meghalt Ratibor és Hohenlohe fejedelemnője, az ősi olasz Sartirana-család leszármazottja.* Az elhúnyt fejedelemnő Európának úgyszólván valamennyi uralkodócsaládjával rokonságban volt s közeli rokona volt többek között II. Vilmos császárnak is. Felső-Olaszország egyik leggazdagabb nagybirtokosának ismerték. Sartiranai ősi kastélyában gyakran látta vendégül az olasz királyi család tagjait is. A fejedelemnőt a sanroccoi családi kriptában helyezik örök nyugalomra.

AZ IDŐ. *(Nappal enyhébb, de éjjel erősebb lehülés.)* Hazánkban a szombaton az ország nyugati és északi részein megindult havazás a vasárnap folyamán az országnak északnyugati felére kiterjeszkedett. Azonban, mint azt jeleztük, az ország keleti és délkeleti részei kevés vagy csak csekélymennyiségű havat kaptak. Általában ott is, ahol mérhető volt a hó mennyisége, az kevésnek bizonyult s még a magasabb hegyeinken is csupán 2—3 cm-rel javította meg a hóviszonyokat. A havazás nyomában nyugat felől beköszöntött a szintén előre jelzett kisebbmérvű hőemelkedés elannyira, hogy a nyugati megyékben már a vasárnap folyamán a hőmérséklet egy fokkal meghaladta a fagypontot. Ezzel szemben keleten a hideg idő tovább tartott s a hőmérséklet ott még napközben sem emelkedett —4—5 foknál magasabbra. Az éjjeli órákban a lehülés az ország keleti részein még tovább fokozódott, úgyhogy ott a —8—10 fokot is elérte. A hétfői nap folyamán a ködös idő az ország egyes részein megszűnt s a nap a párás levegőn át, ha gyengén, de már mégis éreztette hatását. Az ország nyugati felén a hőmérséklet ismét kissé a fagypont fölé emelkedett, keleten azonban megint 3—4 fokkal alatta maradt. Mint jeleztük, a gyengemérvű enyhülés inkább csak átmeneti jellegű és Közép-Európában a légnyomás újboli megnövekedésével derültre és szárazra fordult, az időjárás jellege, ennek következtében az éjjeli lehülés természetesen a fokozódó hőkisugárzás következtében megnövekedett. A középeurópai újabb nagy légnyomási terület hatására hazánkban az északi-északkeleti légáramlatok váltak uralkodóvá, amelyek különösen az ország nyugati részein a Duna szorosa felől és keleten Homonna felől szinte viharos erővel törnek a Kárpátok medencéjére. Ennek az időjárási helyzetnek a következményéül a köd tovább gyengülésére számíthatunk, ezzel együtt napközben kissé derültebb időre, az ország nyugati részein még enyhe időre, keleten azonban a hideg további uralmára számíthatunk. *Dr. Massány Ernő* m. kir. főmeteorológus.

Várható időjárás a következő 24 órára: Északi—északkeleti széllel hideg idő, de délben a hőmérséklet közel a fagypontig is emelkedhetik. Sok helyen köd, helyenként kisebb havazás.

Ragaszkodjon mindenütt ilyen címkével ellátott palackos (bouteillás) borokhoz.

A Püspöki uradalmi bérpince r.t. Vácz gyüjteményéből

Bombát találtak egy Andrássy úti házban

(Saját tudósítónktól.) Vasárnap nagy riadalmat keltett a főkapitányság központi ügyeletén az az értesítés, amely szerint az Andrássy út 47. sz. bérház lépcsőházának földszintjén *bombát találtak.* A rendőri bizottság azonnal a helyszínre ment, ahol megállapították, hogy a lépcsőház Apolló-szobrának talapzatán helyeztek el egy ujságpapírba csomagolt tárgyat, amely — mint kiderült — *emberélet kioltására alkalmas, de primitív módon összeállított pokolgép.* Az ujságpapírban bádogkulcs volt, amelynek alján lőport és más robbanóanyagot helyeztek el. A kulacsba szódásüveg vékony üvegcsövét helyezték, ezt cementtel vették körül, úgyhogy valóságos cementöntvény a bomba. Az üvegcső végébe dugták az ujságpapír egyik összecsavart részét és ezt meggyujtották. A papírnak kellett volna a csövön keresztül meggyujtani a kulacs alján levő robbanóanyagot. A meggyujtott ujságpapír azonban *elaludt* s így a bomba nem robbant fel.

A rendőrségi nyomozás elsősorban azt kutatta, milyen okból helyezhették el bombát. Megvizsgálták, kik laknak a házban, akartak-e esetleg a házban levő Terézvárosi Polgári Kaszinó ellen merényletet elkövetni, vagy sem; a vasárnap hajnalban megtalált bomba, amelyet már valószínűleg *szombaton* délután helyeztek el, nem társa-e annak a petárdának, amely december 23-án robbant a szemben levő Andrássy út 46. számú ház udvarán.

A rendőrségen még csak feltevések vannak, lehet, hogy egy piromániás ember helyezte el a vasárnapi bombát, valaki, aki az Oktogon tér környékén lakik, de lehet, hogy valamelyik lakó ellen akartak merényletet elkövetni.

— Tarján Vilmos feljelentést tett a főkapitánynál a mulatóhely-jellegü »café-bárok« ellen. A Budapesti Kávések Ipartestülete hétfő délután *Mészáros* Győző elnöklésével rendkívüli taggyülést tartott, amely tiltakozott *a zenei záróra tekintetében újabban rendkívüli szigorúsággal foganatosított rendőri ellenőrzések miatt. Grósz* Ödön után *Gellért* Zsigmond szólalt fel. Szerinte a rendőri intézkedések oka egy *feljelentés*, amit az ipartestület egyik tagja tett a rendőrségen. *Sugár* Gyula hangoztatta, hogy nem lehet a közönséget arra kényszeríteni, hogy kizárólag mulatóhelyekre járjon szórakozni. *Mészáros* Győző elnök felszólalása után *Tarján* Vilmos hangsúlyozta, hogy teljesen korrekt módon járt el és mielőtt a beadványt a főkapitányhoz eljuttatta, megmutatta Mészáros Győző ipartestületi elnöknek is. Beadványa *nem irányul a zenés kávéházak ellen*, hanem az úgynevezett *»café-bárok« ellen*, amelyek magas rendőri díj fizetése nélkül mulatóhely-jelleggel működnek. *Gellért* Zsigmond, *Grósz* Ödön és *Strausz* alelnök hozzászólása után *Mészáros* Győző elnök leszögezte, hogy *valóban létezik Budapesten két olyan tipikus bár-kávéház, amellyel szemben a Tarján által hangoztatott sérelmek helytállók és az ipartestület nem nyujthat segitséget törvényellenes akciók számára.*

— Vázsonyi János előadása. *A belsőjózsefvárosi ifjúdemokratáknál (VII., Erzsébet körút 41.)* e hónap 31-én, szerdán este 9 órakor dr. *Vázsonyi* János országgyülési képviselő tart előadást »Látszatautonómia vagy diktatúra« címen.

— **Suvich és Musanov Budapestre készül.** Rövidesen két külföldi vezető államférfiú érkezik Budapestre: *Suvich* olasz külügyi államtitkár és *Musanov* bolgár miniszterelnök. Mind a ketten *Gömbös* miniszterelnök római, illetve szófiai látogatását adják vissza.

— **Tizenegy szocialista gyűlés megtartását tiltotta be a főkapitány.** *Pajor* Rudolf és három társa, budapesti lakosok bejelentették, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata párt ez év január 30-án »A politikai és gazdasági helyzet, a községi politika« napirenddel az alábbi tizenegy helyen nyilvános népgyűléseket kívánt tartani: I., Fehérvári út 42; I., Városmajor u. 15; II., Csalogány ucca 21; V., Ipoly ucca 16; VI., Andrássy út 124; VI., Kerekes ucca 6; IX., Bakács ucca 6; és X., Martinovics tér 3. A m. kir. Államrendőrség budapesti főkapitánya a bejelentést tudomásul nem vette és a nyilvános népgyűlések megtartását megtiltotta a következő megokolással: »A hozzám érkezett jelentések szerint a gyűléseken oly szélsőséges elemek megjelenése is várható, amelyek a gyűlések rendjét megzavarni és tüntetésre felhasználni akarják. Minthogy így a gyűlések nyugodt lefolyását biztosítva nem látom, sőt attól kell tartanom, hogy a gyűlések megtartása a közrendet és köznyugalmat veszélyeztető rendzavarásokra fog vezetni, a bejelentett gyűlések megtartását meg kellett tiltanom. Jelen véghatározatom 15 napon belül a m. kir. belügyminiszter úrhoz megfellebbezhető. Budapest, 1934 január 29-én. Dr. Ferenczy Tibor s. k. főkapitány«.

— **Mihályfi Istvánt, a mohácsi László-kórház főorvosát felfüggesztették.** *Pécsről* jelentik: *Fischer* Béla, Baranya vármegye alispánja, felfüggesztette állásától dr. *Mihályfi* Istvánt, a mohácsi László-kórház főorvosát. A fegyelmit megelőző vizsgálat, mely Mihályfi, továbbá *Neumayer* József belgyógyász-főorvos, *Epstein-Éri* Pál szülészfőorvos és *Kiss* Mária alorvos ellen folyt, súlyos szabálytalanságokat, betegek hanyag kezelését és kezelési mulasztásokat állapított meg. Az alispán a kórház vezetésével *Borsos* Jenő egyetemi magántanárt bízta meg.

— **Kivégzési jelenetek az orosz bélyegeken.** *Moszkvából* jelentik: A Bakuban néhány évvel ezelőtt kivégzett huszonöt szovjetnépbiztos emlékére a szovjet postaigazgatóság egy új bélyegsorozatot adott ki. Az egyes címletű bélyegeken a kivégzés különböző jelenetei »díszlenek«.

— **Angol-francia vámháború?** *Londonból* jelentik: *Runciman* kereskedelemügyi miniszter az alsóház ülésén bejelentette, hogy az angol kormány figyelmeztette a francia kormányt, ha hat napon belül nem helyesbíti a legújabb behozatali hányadokra vonatkozó rendelkezésekben foglalt hátrányos intézkedéseket, akkor *az angol kormány megtorló intézkedéseket alkalmaz számos francia árucikkel szemben.*

— **Halálozás.** Dr. *Róna* Gyula, a Wesselényi uccai felsőkereskedelmi iskola tanára 49 éves korában elhunyt. Temetése kedden délután félnégy órakor lesz a rákoskeresztúri izr. temetőben.

Súlyos csapás érte dr. Kelemen Géza főorvost, az Ujságíró Szanatórium Egyesület orvosát, dr. Kelemen Sándor főorvost és Kelemen Ernő főtanácsost édesanyjuk, özv. *Kelemen* Árminné halálával. Kedden délben ½12 órakor temetik.

Grimm Gusztáv volt könyvkiadó, az Országos Állatvédő Egyesület egyik alapítója és 37 éven át ügyvezető alelnöke, életének 86. évében elhunyt. Ő indította meg 1893-ban a Gyermeknaptárt, 1901-ben az Állatvédelem című lapot. Ő létesítette az állatmentő állomást és az állatmenedékházat, sőt saját költségén házában is állatmenedékházat tartott fenn. Kedden temetik.

Luka Ármin 81 éves korában elhunyt. Temetése e hónap 30-án délután 3 órakor lesz a rákoskeresztúri izr. temető halottasházából.

Rusznyák Béla, az Európai Áru- és Poggyászbiztosító Rt. igazgatója e hónap 29-én váratlanul elhunyt.

Steiner Imre 24 éves korában elhunyt. Temetése e hónap 30-án délután 3 órakor lesz a rákoskeresztúri izr. temetőben.

— **Nyitott porusú arcbőrt** szépít, anélkül, hogy hámlasztana a Dr. med. László-féle Rázókeverék. Magyar különleges kozmetikai készítmény. Kapható a főlerakatban. Múzeum gyógyszertár, IV., Kossuth Lajos ucca 22. Postai csomagok utánvéttel. Romániában Farkas, Apolló drogéria.

— **Vasárnapi ügetőverseny eredményei:** I. *Lenke* (Kovács II) 1. Estike (Baik) 2. F. m.: Lord Favonian, Csalogány. Tot.: 10:24, 1¼, 3. Olasz: 32. Idő: 35.1. II. *Bessie* (Dózsa) 1. Jeles O. S. (Maszár I) 2. F. m.: Poganac, Jutalom, Németh Mária, Brutus. Tot.: 10:14, 10, 10. ⁵/₁₀ reá. 2. Olasz: 18. Idő: 30.2. III. *Krilatica* (Maszár I.) 1. Navigator (Zwillinger) 2. Rákné (Wiesner) 3. F. m.: Rikkants, Eladó, Torkos, Japaner, Fácán. Tot.: 10:59, 25, 27, 34, 6, 8 12. Olasz: 94. Idő: 32.4. IV. *Fregoli* (Dózsa) 1. Hol vagy (ifj. Volkmann) 2. F. m.: Nurmi, Mephisto, Éber B., Muscicapa. Tot.: 10:54, 24, 27, 5, 4. Olasz: 51. Idő: 28.1. V. *Pallós* (Zwillinger) 1. Najád (Fityó) 2. F. m.: Kacér, Nincs tovább, Erika O. Tot.: 10:23, 14, 20. Olasz: 37. Idő: 29.4. VI/I. *Express* (Steinitz) 1. Ili (Siró) 2. Arditti (Feiser) 3. F. m.: Kuruc, Olivia, Revizionárius, Hárpia, Orkán. Tot.: 10:97, 18, 25, 14, 8, 10, 6. Olasz: 115. Idő: 31.8. VI/II. *Oline* (Steinitz) 1. H. Borlska (Simkó) 2. Upupa Epops (Kovács F.) 3. F. m.: Mirha, Oszlány, Cigánybáró, Ecuador, Ipse. Tot.: 10:154, 31, 29, 23, 8, 10, 10. Olasz: 90. Idő: 31.7. VII. *Henrik* (Zwillinger) 1. Klárika (Simkó) 2. Ond (Baik) 3. F. m.: Capitol, Kohinor, Quatsch, Nusi, Mámor, Pajkos, Hanna the Great, Izé. Tot.: 10:22, 18, 16, 14. 1½, 12, 12. Olasz: 105. Idő: 39.3. *Kettősfogadások:* Krilatica—Fregoli 10:516. Pallós—Express 10:285. Oline—Henrik 10:636.

PORTÁL új állapotban, 5 méter hosszú, **olcsón eladó** Házfelügyelő, Király ucca 49.

SZINHÁZ

Amíg a kutya lánca a fa köré csavarodik...

Vaszary Piroska mesélte:

— Tizenhatéves voltam és már »felnőtt« színésznő. Az ujpesti Blaha Lujza Színházban játszottam *öregasszony* szerepeket. Szüleim Budán laktak, én is náluk laktam, de ha este a színházban játszottam és másnap korán reggel próbám volt, kint aludtam Ujpesten egy rokonomnál. A rokon azonban vidékre költözött és nekem más lakásról kellett gondoskodni. Találtam is egyet. A város szélén, egy óriási kert közepén, — elhagyatott, szomorú, kietlen szobát. Édesanyám hat hónap óta ágyban fekvő beteg volt. Nyugtalankodott a lakásom miatt, de én megnyugtattam:

Vaszary Piroska

— Ragyogó, szép a szobám, egy nagy gonddal ápolt kert közepén. Semmitől sem kell félni. Előadás után hazakísérnek a színészek és a kertet hatalmas kutya őrzi. Ezzel a kutyával már nagyon összebarátkoztam. Rajtam kívül senkit sem enged be a kertbe.

Megnyugodott az édesanyám.

Pedig... „A szoba csakugyan kellemes lehetett *nyáron*. Azt nem mondhattam el aggódó édesanyámnak, hogy télen valósággal szibériai hideg van ebben a szobában, hogy reggelenként vastag kesztyűt kell a kezemre húznom, mert csak így tudom feltörni a vastag jéghártyát a mosdóvízzel telt lavórban. Nem mesélhettem el, hogy lefekvéskor minden este olyan szörnyen kiráz a hideg, hogy reggelenként *izomlázzal* ébredek.

Azt sem mondhattam el, hogy rideg kis szobámba hogyan tudok bejutni éjszaka. Teljesen a *kutyától* függött, hogy mennyi idő alatt tudtam elérni szobám ajtaját. A házat őrző, hatalmas, csattogó fogú, vad farkaskutya nem ismert tréfát. Annyira nem, hogy egyszer elfogott egy betörőt a kertben és *átharapta a torkát*. A kutya hosszú lánccal volt a ház falához kikötve. A lánc pontosan a szobám ajtajáig ért. Arról szó sem lehetett, hogy barátságra lépjek a kutyával. Ez a kutya a gazdáján kívül senkivel sem barátkozott. Hogyan érhettem el mégis a szobám ajtaját? Úgy, hogy különböző ugrándozásokkal és rohanásokkal addig bőszítettem a kutyát, amíg az elkezdett üldözni. A kutya üldözött, én menekültem előle. Úgy kellett menekülnöm, hogy a kutya lánca üldözés közben a kert közepén álló fa köré csavarodjon. Legalább kétszer kellett a láncnak a fa köré csavarodnia, hogy kihasználhassam a kellő pillanatot és berohanhassak »védtelen« szobámba. Ha szerencsém volt, egy órai idegfeszítő játék után, ha nem volt szerencsém, két-három órai »menekülés« után tudtam csak harcképtelenné tenni a kutyát.

Hónapokon keresztül éltem így. Szörnyű volt. Egyetlen vágyam volt csak: *elmenekülni innen!* Igen ám, de olyan gyámoltalan és gyáva voltam, hogy *nem mertem* felmondani.

Végre elérkezett március.

Megdöglött a kutya.

Kedves, kellemes, csöndes esték következtek a kertben. Boldog voltam. Arra gondoltam, hogy nyáron is itt maradok. Sok virág lesz a kertben, madarak énekelnek és csillagok ragyognak majd az égen...

Akkor egy délután kölcsönkérték kollégáim a szobámat. Egy idősebb kóristánő születésnapját akarták megünnepelni. Aznap én nem maradtam a lakásban. Hazamentem az édesanyámhoz Budára.

Másnap — *kirúgott* a lakásból háziasszonyom. Igaza volt. Kollégáim berúgtak az ünnepi lakomán, tréfás jókedvükben betörték az ablakokat és bolondos kosztümöket szabtak a függönyökből és az ágytakaróból.

Ez azonban akkor történt, amikor Ujpesten már teljes erejével tombolt a — *tavasz*. A legszebb tavasz. Egy tizenhatéves »színésznő« tavasza!... *(f. i.)*

(*) **Fáy Szeréna temetése.** Fáy Szerénát, a nagy magyar tragikát és a Nemzeti Színház örökös tagját nagy részvét mellett temették el hétfőn délután a kerepesiúti temetőben. Az elhúnyt nagy színművésznő virágokkal és koszorúkkal borított ravatala körül a gyászbaborult hozzátartozókon kívül megjelentek a kultuszminisztérium képviseletében ifj. báró *Wlassics* Gyula, *Bárány* Gerő és vitéz *Haász* Aladár, a *Népszínházi Bizottmány* részéről *Ilovszky* János és *Szirmai* Imre. Képviseltették magukat az összes fővárosi színházak is. A Nemzeti Színház munkásai és műszaki személyzete testületileg vettek részt *Voinovich* Géza kormánybiztos vezetésével a temetésen. A gyászszertartást fényes papi segédlettel és az Operaház énekkarának közreműködésével *Brogly* Ferenc, az erzsébetvárosi plébánia segédlelkésze végezte, aki után elsőnek *Gál* Gyula a Nemzeti Színház igazgatósága és tagjai nevében mondott búcsúbeszédet. *Odry* Árpád a Színművészeti Akadémia igazgatósága és tanári kara nevében beszélt. *Gellért* Lajos a *Budapesti Színészek Szövetsége*, *Várkonyi* Zoltán és *Egri* István a Színiakadémia növendékei s végül a nyitott sírnál *Várhelyi* József a Nemzeti Színház műszaki személyzete nevében mondott utolsó Istenhozzádot.

(*) **Új Gilda az Operaházban.** A Rigoletto vasárnap esti előadásán új Gilda mutatkozott be az Operaház közönségének. *Verdi* drámájának új hősnője *Ladányi* Ilona, az együttes tehetséges, fiatal koloratura-énekesnője. A tiszta muzikalitás eszközeivel, a művészi átélés meglepően finom, megkapó részleteivel állította elénk Rigoletto Gildáját. A hang nem a parádés hangok sorába tartozik, magassága még nem a fémjeles hangok magassága, de reméljük és hisszük, — s ennek biztosítéka az énekesnő művészi érettsége — hogy a továbbfejlődés útján megkapja azt a végleges csiszoltságot, azt a formai teljességet, mely a szerep drámai formálásához szükséges. *Tutsek* muzikális Magdalénája az előadásnak, melynek egyik főerőssége a címszereplő *Svéd* Sándor, mellette *Laurisin* stílusos mantuai hercege emelkedik ki az együttesből. A nézőteret zsúfolásig megtöltő közönség lelkes tapsszal szólította függöny elé az új Gildát, Ladányi Ilonát, s a Rigoletto kitűnő művészegyüttesének tagjait. *Kv.*

(*) **Hangverseny.** Vasárnap este a Zeneművészeti Főiskola nagytermében *Ligeti* Dezső, az Operaház tagja és *Deák* László zongoraművész közreműködésével előkelő színvonalú hangverseny zajlott le. Ligeti Dezső az érett énekes kulturált eszközével küzd meg a daléneklés nehézségeivel. A szép, férfias orgánum, a hang átütőereje talán még fokozottabb mértékben érvényesül színpadon, mint hangversenypódiumon. *Deák* Lászlóban választékos ízlésű, gazdag fantáziájú muzsikust üdvözölhetünk, aki a vérbeli pianista ösztönös rádöbbenésével, az igazi virtuóz nemes bátorságával közvetítette számunkra *Schumann* C-dur fantáziáját. A romantikus muzsika új lelkes tolmácsolója, a zongora új, ifjú mestere szól felénk Deák László ihletett játékából. Az előkelő szépszámú közönség lelkes tapsal hálálta meg az ifjú énekes, a pompás zongorista művészi szereplését.

(*) **Két új film.** A *Royal Apollo* mutatta be a *Miénk az élet* című *Paramount*-filmet. Érdekes és izgalmas film. Az amerikai diákok életre-halálra menő harcát mutatja be a semmitől vissza nem riadó gangsterek ellen. Több, mint 2000 diák vonul fel és foglyul ejtve a gangster-vezért, a fiatalság és az igazság letiporhatatlan erejével juttatja a bíróság kezére a bűnösöket. Elejétől végéig ragyogóan rendezett film. Ez nem is csodálatos, hiszen a rendező: *Cecil B. de Mille*. Kétségtelen, hogy európai szemnek és fülnek kissé idegenszerű a történet némely fontosabb részlete, de kárpótol mindenért a történet rohanó tempója és lüktető drámaisága. Bizonyos, hogy a film sikert fog aratni Budapesten. — A *Rádius* mozgóképszínház mutatta be a *Szőke párduc* című filmet, amely Hollywoodban, a *Metro Goldwyn* studióiban készült. A cselekmény *Saigon* alatt, a gumiültetvényeken játszódik. Trópusi forróság, betegségek, servasztó lázak pokla ez a hely, ahol két nő között kell választania a férfinak, aki majdnem az életével lakol azért, mert — becsületes. Festői tájak, nagyon érdekes cselekmény és kitűnő színészi produkció. Jean *Harlow* és Clark *Gable* alakítása csupa hatás. A közönség a filmet őszinte tetszéssel fogadta. *(f.)*

(*) **Ujvári Sándor nyilatkozata az Emőd-ügyben.** Hat nappal ezelőtt megjelent egy cikk a *Pesti Napló*-ban, amelyben *Ujvári* Sándor nyilatkozott. Erre a nyilatkozatra a *Magyarország* január 28-iki számában megjelent dr. *Szalay* Emilnek egy nyilatkozata. Most Ujvári Sándor a következő nyilatkozat közzétételét kéri a *Pesti Napló*-tól: »A *Pesti Napló* ezévi január 24-iki számában nyilatkoztam Emőd Tamásnak délamerikai útjával kapcsolatban és arról, hogy mi kényszerítette őt elhatározására. A *Magyarország* 28-iki, vasárnapi számában dr. *Szalai* Emilnek egy nyilatkozata jelent meg, amelyben megcáfolni igyekszik nyilatkozatomnak azt a részét, amely Emőd fizetési kötelezettségére vonatkozik. Most már meg kell, hogy mondjam, hogy a nagyközönség teljes tájékozódást nyerjen, hogy a pert Szalai indította Emőd Tamás ellen, ugyanakkor ellenem is indított választottbírósági pert. A választottbíróság nem kötelezte egyetemlegesen Emőd Tamást és Török Rezsőt a 3000 pengő megfizetésére. Annál is inkább sem, mert Török Rezső a perben nem vett részt. Jobban hiszek a fülemnek, szememnek, amelyekkel hallottam, láttam és olvastam, hogy Emőd Tamást kötelezte a bíróság a 3000 pengő visszafizetésére, holott ő csak 1500 pengőt kapott Szalaitól. Ami Szalai nyilatkozatának azt a részét illeti, hogy Emőd darabot nem szállított, az igazság az, hogy Emőd a velem közösen írt darabot, a *Csodagép*-et szállította le, amit a választottbíróság, mint a szerződés egyrészének teljesítését, elismert. A per további folyamán mindketten kértük szerződésünk felbontását. A választottbíróság ítélete után megbíztam ügyvédemet, dr. *Sebestyén* Ernőt, hogy a szerződés miatt a büntető feljelentést megtegye. Így a büntetőbíróság lesz hivatva arra, hogy ennek a kiadói ügyletnek jogi természetét megállapítsa. A 24-iki nyilatkozatomban foglalt és dr. Szalai Emilre vonatkozó összes állításaimat ezúttal is fentartom. Kérem soraim közlését és vágyok teljes tisztelettel *Ujvári* Sándor.«

(*) **A Sevillai borbély mai előadásának kezdete.** Új betanulással ma, január 30-án kerül színre az Operaházban a *Sevillai borbély*, amely után a *József* legendát adják elő. A *Sevillai borbély* előadásai eddig ⅛8 órakor kezdődtek, kedden kivételesen *7 órakor kezdődik* az előadás.

(*) **Bojda Juci halála.** Bojda Juci, a magyar filmművészet első nagy reprezentánsa, hétfőn reggel meghalt. Temetése kedden délben egy órakor lesz a kerepesiúti izraelita temető halottasházából. A megboldogultat, aki dr. *Popper* Miklós gyáros felesége volt, nagy és kiterjedt rokonság gyászolja. Utolsó éveiben a *Fővárosi Operettszínháznak* volt tagja.

Férfiak! Jegyezzétek meg:
Egy asszony nem felejt!

A központi temető és ravatalozó szabályrendeletét elfogadta a kisgyülés.

Elutasitották a mozik vigalmi adójára vonatkozó kérelmét.

Kedden délután négy órakor nyitotta meg a januári kisgyülést Baranyi Tibor főispán. A kisgyülés elsősorban a közgyülés tárgysorozatát tárgyalta le. A névtelen utcák elnevezésére vonatkozó javaslat körül nagy vita támadt. Pap Róbert dr. azt inditványozta, hogy az utcák elnevezével egyben a tanyai názszámozást is végezzék el. Dobay Gyula javasolta, hogy a körtöltés és Kossuth Lajos-sugárut közötti területet Szent Imre-városrésznek nevezze el a város. A kisgyülés javaslattétel végett a kérdést a polgármesternek adta ki.

Vitéz Szabó Géza dr. tanácsnok a központi temető és ravatalozóról szóló törvényjavaslatot adta elő. A kérdéshez Dobay Gyula szólt elsőnek, aki hangoztatta, hogy Felsővároson, Ujszegeden meg kell hagyni a temetőket, tekintve, hogy igen nagy távolságra esnek a belvárosi temetőtől a kérdéses városrészek, ami a temetkezés nehézségét jelenti. Bakó László helyesnek tartja a javaslatot, Petrik Antal azt javasolta, hogy a központi temetőt magas fekvésü helyen helyezzék el. Fajka Lajos és Pap Róbert szóltak még a javaslathoz, majd a kisgyülés azt eredeti formájában elfogadta és igy pártoló javaslattal terjesztik a közgyülés elé.

Ismeretes, hogy inditvány érkezett be, amely javasolta, mondja ki a közgyülés, hogy a kormánynak az önkormányzatok ellen tervbe vett intézkedése ellen tiltakozik. A főispán megnyugtató kijelentése után olyan javaslattal kerül a közgyülés elé az inditvány, hogy a fölött térjen napirendre.

Az ujszegedi vigadó bérbeadásának ügye került ezután tárgyalásra. Horváth Ferenc bérlő ajánlatot adott be, hogy ujabb 10 évre hosszabbitsa meg a város a bérletet. A polgármester javasolta, hogy árlejtés utján adják bérbe a vigadót. A kisgyülés a polgármester javaslatát fogadta el, igy pályázatot irnak ki a bérletre.

A szegedi mozik, mint megirtuk, ujabb kérelemmel fordultak a városhoz, hogy a vigalmi adót 10 százalékról 6 százalékra szállitsa le. A város hat vidéki várost keresett meg abban a kérdésben, hogy milyen magasak a vigalmi adók. Vásárhely kivételével a megkérdezett városokban 10 százalék a vigalmi adó, Debrecenben pedig 15 százalék. A kisgyülés a kérelmet elutasitotta.

A Klebelsberg Kunó gróf siremléke tárgyában ismeretes, hogy a kultuszkormány 12 ezer pengő hozzájárulást igért. A városnak 12 ezer pengőjébe kerüi az emlékmü. Az emlékművel Otrman Béla szobrász készíti el.

A járványkórház kibővitése válik szükségessé, miért is 20 ággyal ki kell bővíteni és a 24 ágyas régi épületet tatarozni kell. A kisgyülés a javaslatot elfogadta.

A kisgyülés megadta Somogyi Szilveszternek a 3 hónapos betegszabadságot. Több apróbb és jelentéktelenebb pont letárgyalása után ért véget a kisgyülés.

Bethlen István gróf pénzügyi tervezete a kormányzói tanács előtt.

Budapestről jelentik: A kormány tagjai ma délben megjelentek Horthy Miklós kormányzónál, ahol az államfő elnöklésével kormányzói tanács volt. Ezen a kormányzói tanácson megvitatták az összes fontos bel- és külpolitikai kérdéseket, lehetséges, hogy a kormányzói tanács ma nem végez valamennyi kérdéssel és ez esetben holnap is folytatják a tanácskozást.

Beavatott helyen kijelentették, hogy a kormányzói tanács nem valamilyen rendkivüli okból kifolyólag ült össze. Bizonyos időközökben, rendszerint félévenként a kormányzó elnöklésével szoktak miniszterianácsot tartani és ilyenkor megbeszélik az országot érintő fontos kül- és belpolitikai, valamint a gazdasági kérdéseket. Hir szerint a kormányzói tanácskozáson szóbakerültek Bethlen Istvánnak pénzügyi természetü elgondolásai is, amiről egyébként a jövő héten valószinüleg Imrédy Béla pénzügyminiszter is nyilatkozik a képviselőházban.

Sztalin harcias beszédet mondott Japán ellen.

Moszkva, január 29. A szovjet-orosz kommunista párt 17. ülésszakán Sztalin, a párt főtitkára, több órás beszédben ismertette a szovjet bel- és külpolitikai helyzetét. Hosszasan foglalkozott Japánnal és többek között ezeket mondotta:

— Ellenséges cselekedete volt a japán kormánynak, hogy elutasitotta a megnemtámadási szerződés megkötését. A keletkinai vasut szovjetalkalmazottai körében japán ügynökök szitják az ellentéteket. A japán kormány párt egyrésze nyiltan felszólitotta hiveit az orosz tengerpart elfoglalására, de a japán kormány még azt sem tartotta szükségesnek, hogy rendreutasitsa őket. Mi békét akarunk, de már nem tehetünk semmit ebben az irányban. Meg kell védenünk az országot a meglepetésekkel szemben, felkészülten kell várnunk a támadást. Minden ütésre ütéssel válaszolunk és akik támadást kisérelnek meg ellenünk, olyan pofont kapnak, hogy nem lesz többé kedvük ormányukat bedugni a szovjet veteményes kertjébe.

INTERPELLÁCIÓK

az olcsó zuhanyfürdő és az inségmunka utáni munkaalkalmak ügyében.

Lájes Dezső tn. biz. tag hétfőn délelőtt 3 interpellációt nyujtott be a legközelebbi közgyülés elé. Az első inditványban kérdést intéz a polgármesterhez azirányt, hogy miért nem részesülhetnek a magános nők az inségmunkában. Az ilyen nők csak népkonyhai ellátást kaphatnak, de szükségmunkára nem oszthatják be őket. Lájer Dezső rámutatott arra, nogy az ilyen magános nők nem tudják fizetni lakásukat és nem tudnak ruházkodni. Éppen ezért a nők és férfiak között egyforma elbánást kér a szükségmunkáknál.

A második interpellációjában megkérdezi Lájer Dezső a polgármestert, hogy a tavasz közeledése folytán, a megszünő inségmunkák után, nogyan kiván gondoskodni a nincsetlen, a teljesen kereset nélkül álló családokról.

Végül azirányban intéz kérdést, hogy az olcsó zuhanyfürdőt, amely a tömegek rendelkezésére szükséges, mikor akarja a közegészségügy szolgálatába állitani a város. Rámutat interpellációjában Lájer arra, hogy a szegény munkásosztály nem tud fürödni, ami pedig a betegségek feltétlen elősegitője.

A tejkérdés és a baktói gazdák.

Vasárnap d. e. 10 órai kezdettel tartotta a Baktói Bérlők Gazdaköre évi rendes közgyülését a Vásárhelyi-sugárut végén lévő körhelyiségében. A közgyülést Frank Márton elnök nyitotta meg. Utána Lippai János az évi jelentést olvasta fel.

Ezután Hunyadi-Vas Gergely dr., a Szegedi Gazdasági Egyesület elnöke emelkedett szólásra. Kifejtette, hogy a gazdáknak tömörülniök kell a Szegedi Gazdasági Egyesület mögé. Végül a pérlők és bérletek nehéz helyzetét ecolta magával.

A szerencsétlenség ügyében a vizsgálat megindult és az ügyészség vádat emelt Grulich Géza, Géczi Ferenc és Jancs Ferenc ellen. A tegnapi főtárgyaláson a szakértő kihallgatása után a biróság mind a három vádlottat felmentette azzal az indokolással, hogy a baleset okai egyedül a szerencsétlenül járlak voltak és Busa Ilonát kártérités iránti keresetével a polgári birósághoz utasitotta.

A felmentő itélet jogerős.

A Tisza-malom paprikaáztatóját derítő aknával látják el.

A város az érdekeltek panaszára már régebben utasitotta a Tisza-malom tulajdonosát, hogy a paprikáztato viz lefolyásához, — amely a csatornába ömlik —, derítőaknát szereljen fel, tekintve, hogy az áztato vize igen büzös és a környékbeli lakosság ez ellen többször intézk dést sürgetett a várostol. A polgármester rendelkezését megfelebbezte a Tisza-malom, mire a miniszter elrendelte, hogy az épitészeti hivatal bevonásával helyszini vizsgálatot tartsanak annak megállapitására, hogy tényleg szükség van-e a derítőakna felállitására.

Szekerke Lajos tiszti ügyész, Mihályffy László müszaki tanácsos és Göllner Károly dr. áll. épitészeti hivatal vezetője vizsgálták meg a kifolyót és megállapitották, hogy a környékbeli lakosság panasza indokolt. Göllner Károly szakvéleménye szerint a derítőakna felszerelésére szükség van. Igy tehát a Tisza malomnak most el kell készittetnie a kérdéses derítőaknát.

Az »ingyentej« uzsonnát kiterjesztették a tanyára is.

Az ingyentej akciót, amelynek áldásaiban eddig csak a városi gyermekek részesültek, most kiterjesztik a tanyavilágra is. Baranyi Tibor főispán az akció rendelkezésére bocsátotta azt az összeget, amely fedezni fogja az összes tanyai iskolák tejszükségletének költségeit. Az első tanyai ingyentej tizórai kiosztás nétfőn délelőtt szép ünnepség keretében folyt le a szentmihályteleki elemi iskolában. Az ünnepségen megjelentek és beszédet mondtak: Kiss Károly tanfelügyelő és Pálfy György dr. tb. aljegyző.

Felgyujtották a házukat a biztositás után.

Két évvel ezelőtt, 1932. január 31-én tüz hamvasztotta el Gulitu Györgyné Királyhalom 490. sz. alatti tanyáját. A tüzvizsgálat akkor nem tud-

HIREK.

Ma délelőtt temetik el Szegeden Foerk Ernőt.

Budapest, január 29. Hétfőn délután 3 órakor az óbudai temető halottasházából óriási részvét mellett temették el Foerk Ernőt, a szegedi Fogadalmi templom nagynevű alkotóját. A ravatalt, melyet a Szépművészeti Társulat Munkácsi leplével takartak le, elboritották a testületek, jóismerősök és tisztelők koszorui. A gyászszertartás 3 órakor kezdődött és Sagmüller óbudai apát-plébános végezte fényes papi segédlettel. Azután Láczay-Fritz Ödön müépitész az Országos Képzőművészeti Társulat, a képzőművészek Egyesülete, valamint a Magyar Mérnök és Épitész Egylet nevében mondott megható bucsuztatót. A szertartás végeztével a sok koszorut, majd a koporsót az iskola bajtársi kiküldötteinek sorfala között emelték a nalottas ház előtt álló zárt gépkocsira, amely éjjel szállitotta Szegedre. Szegeden ma délelőtt fél 11 órakor dr. Glattfelder Gyula fogja beszenteni, majd pedig a Fogadalmi templomnak, élete nagy müvének kriptájában helyezik örök nyugalomra.

Néhai Foerk Ernő épitész kartársunk temetési szertartásán kérjük a szegedi összes mérnökkartársak megjelenését. Találkozás pontosan ma délelőtt 11 órakor a fogadalmi templom főbejáratánál. Szegedi Mérnök és Épitész Egylet elnöksége.

— **Országos ujságiró kongresszus Szegeden.** Vasárnap délután 4 órakor a hódmezővásárhelyi városháza tanácstermében értekezletet tartottak a szegedi, vásárhelyi, makói, szentesi és orosházi ujságirók. Az értekezlet Fehérváry József elnöklése mellett kimondotta, hogy május 20-án Szegeden országos ujságiró kongresszust tart, ahol megjelenik minden hivatásos ujságiró és megvitatják a vidéki sajtó összes időszerü problémáit. A szegedi ujságiró kongresszus erélyes mozgalmat kiván inditani az ujságiró kamara intézményének a megvalósitására. Az értekezlet jegyzőkönyvbe foglalta elismerését és köszönetét Soós István dr. hódmezővásárhelyi polgármesternek, aki a kongresszus előkészitését a vásárhelyi gyülés előmozditásával lehetővé tette.

— **Vetitettképes előadás.** Január hó 30-án, azaz ma este fél 8 órakor vitéz Máriaföldy Márton dr. vetitettképes reviziós előadást tart a rókusi katholikus székházban. Érdeklődőket szivesen látnak. Belépődij nincs.

— **Névmagyarositás.** Wendt József rendőrfogalmazó, az államrendőrség gépjárműosztályának vezetője a belügyminiszter engedélyével a nevét »Vendrey«-re magyarositotta meg.

— **A Szolidáris Club gyülése.** Vasárnap délelőtt rendkivül nagy érdeklődés mellett tartotta meg ülését a szolidáris klub. Milyen módon és miféle határok [illegible]

Az Ujszegedi Népkör az Ujszegedért való közös munkára hivja fel az ujszegedieket.

Az »Ujszegedi Népkör« vasárnap délután tartotta meg rendes évi közgyülését Hauser Rezső Sándor c. felsőkereskedelmi iskolai kir. főigazgató elnöklete alatt. Az elnök megnyitó beszéde után az elnöki jelentést terjesztették elő. Az elnöknek a közgyülés lelkes és fáradhatatlan müködéséért Ugi Géza plébános inditványára köszönetet szavazott. Az alakitandó temetkezési önsegélyző társulat tervezetét a közgyülés magáévá tette és a további teendőkkel a választmányt bizta meg. Az inditványok sorában a közgyülés a legnagyobb kitüntetéssel, amelyre az alapszabályok módot nyujtanak, ismerte el, Ugi Géza plébánosnak Ujszeged érdekében már a megszállás ideje alatt is kifejtett tevékenységét s egyhangu lelkesedéssel a Kör tiszteletbeli tagjának választotta meg.

A tisztujitás volt a napirend utolsó pontja. Közfelkiáltással történt a választás s ennek eredményeként a tisztikar a következőleg alakult meg: Elnök Hauser Rezső Sándor, alelnökök Grasselly Károly dr. és Jároli Géza, titkár Eck Péter, ügyész Hunyadi János dr., pénztárnok Stumpf Kálmán, ellenőr Török Mihály, könyvtárosok Tóth József és Haska Gergely, gazdák Gelcz Mikiós és Juhász András, zászlótartók Papdi Pál és ifj. Bozóky György. Választott még a közgyülés 37 rendes és 8 választmányi póttagot.

Az ünnepélyes hangulatban lefolyt közgyülést Hauser Rezső Sándor lelkes szavakkal zárta be, amelyekkel Ujszeged népét Ujszeged érdekében való egyöntetü, közös munkára hivta fel.

A Dugonics-Társaság ülése.

Vasárnap délután a Dugonics Társaság sikerült felolvasó ülést tartott a városháza közgyülési termében. Az elnöki megnyitó után Eckerdt Elek Wagner Richárd életét és müvészetét ismertette, majd dr. Kelemen László a helyes haszonbérleti szerződés cimen tartott előadást. Az előadó kifejtette, hogy a városi bérleteknek nincs telepitő hatása. Pedig joggal meg lehetne követelni, hogy a városi ingatlanokat ne csak egyszerü jövedelmi forrásokként kezeljék. Ezért a jó haszonbérletnek három kelléke kell hogy legyen. Először, hogy a haszonbérlet ideje hosszu, másodszor csak teljes kártérités mellett felmondható, harmadszor, hogy örökölhető legyen. Végül dr. Banner János felolvasta Müller Vilmos dr.-nak a lángelmékről szóló igen szellemes, mindvégig lebilincselő irását.

— **A szociáldemokrata párt** rókusi pártszervezete január 31-én, szerdán este fél 8 órakor a Munkásotthonban (Hétvezér-utca 9.) nyilvános gyülést tart, melyen az aktuális politikai és gazdasági helyzetet, valamint a pártszervezet célját és a sajtó jelentőségét Olejnyik József ismerteti.

Nagyobb egységre kell törekedniök a gazdáknak

A rókusi mezőgazdák közgyülése

Délután 4 órai kezdettel a Pacsirta-utcai Süszler-féle vendéglőben tartotta a Rókusi Mezőgazdák Köre évi rendes közgyülését. A közgyülést Nagy Ferenc elnök nyitotta meg. Üdvözölte Hunyadi-Vas Gergely dr.-t, a Szegedi Gazdasági Egyesület elnökét.

Szinház, Művészet

HETI MÜSOR

Kedden délután: Csipetke.
Kedden este: Velencei Kalmár, premierbérlet. Bartos Gyula felléptével.
Szerdán este: Csipetke.
Csütörtökön délután: Fehérvári huszárok. filléres helyárakkal.
Csütörtökön este: Tánc a boldogságért, operett. Premierbérlet 6.
Pénteken este: Tánc a boldogságért. A bérlet 5.
Szombaton délután: Vigözvegy. Filléres helyárak.
Szombaton este: Tánc a boldogságért. Bérletszünet.
Vasárnap este: Tánc a boldogságért. Bérletszünet.
Hétfőn este: Bohémélet, opera. Felemelt helyárakkal. Premierbérlet 7.

A szinházi iroda hirei:

Vasárnap délután: Egy csók és más semmi, operett. Mérsékelt helyárak. Délutáni bérlet 21.

Bartos Gyula, mint Shylock. Shakespeare Velencei kalmár-ja kerül ma szinre a Városi Szinházban. Egy Shakespeare előadás mindig nagy teljesitmény. Egy olyan vendéggel, mint Bartos Gyula, a Nemzeti Szinház örökös tagja, a legritkább élményt jelenti. A Velencei kalmár többi szerepét a társulat legjobbjai: Könyves Tóth Erzsi, Ólvedy Zsóka, Tapolczay Erzsi, Kemény, Herczeg, Cselle, Fülöp, Szabó, Márkus, Krémer, Zilahy és Horn játszák.

Tánc a boldogságért. Az összes vidéki szinházakat megelőzve a Szegedi Városi Szinház mutatja be vidéken először Bónyi Adorján és Lajtai Lajos kitünő operettjét, a Tánc a boldogságért.

A Bohémélet Pataky Kálmán, Svéd Sándor és Kőszeghy Teréz felléptével hétfőn este kerül szinre.

[illegible] legremekebb operett-

A függetlenségi gondolat [illegible] multja.

A Szegedi II. Ker. Függetlenségi Népkör vasárnap délután öt órakor tartotta meg rendes évi közgyülését a Bőröcz vendéglő külön termében. A Himnusz eléneklése után Tápai Dezső elnök mondott megnyitó beszédet. Utána Kocsis Ferenc jegyző olvasta fel a kör évi jelentését, a pénztárnok és a számvizsgáló bizottság jelentéseit. Egyhangulag választották meg Tápai Dezsőt elnöknek. Diszelnökök: Dr. Imoóri Glattfelder Gyula, dr. Somogyi Szilveszter, dr. Aigner Károly, dr. Páfy József, Körmendy Mátyás, Örökös tiszteletbeli elnök: Erdélyi András. Tiszteletbeli elnökök: P. Bujanovszky Aurél, Korom Mihály, Prágai Mihály, Varga József. Alelnökök: Ábrahám Ferenc, vitéz Csányi János, Juhász János, Csikós Ferenc. Jegyzők: Mihálovics Géza, Keresztes János. Pénztárnokok: Balogh Károly, Bója Ignác. Ellenőrök: Dobó Mihály, Erdélyi István. Könyvtárnokok: Bori Ferenc, Hullmann András, Gyulai Árpád. Igazgató: Ujvári József. Ügyész: Dr. Kersch Ferenc. Számvizsgálók: Lackovits László, Lichtenhol András, Bori István. Zászlótartók: Sipkó Sándor, Mészáros Lajos, Horváth Pál. A megjelentek közkivánatára dr. Hunyadi-Vas Gergely t. h. diz. tag beszédet mondott a függetlenségi gondolat multjáról és jelenéről. Pazár Béla reálgimnáziumi tanár, Ábrahám Ferenc alelnök és vitéz Csányi János szólaltak még fel.

SPORT.

A Vasutas nyerte az ökölvivó csapatbajnokságot.

Az ökölvivó szövetség keleti kerülete vasárnap rendezte meg a kerületi csapat- és egyéni bajnokságokat a rókusi tornacsarnokban, melynek részletes eredménye a következő:

Légsuly. Bajnok Csikós Vasutas. 2. vitéz Vincze SzTK. Bantamsuly. Bajnok Bozsi KAC, 2. Medgyessy SzTK. Pehelysuly. Bajnok Hegedüs HTVE, 2. Ambrus Vasutas. Könnyüsuly. Bajnok Eperjessy Vasutas, 2. Csáky HTVE. Weltersuly. Bajnok Iett Strauch Vasutas, 2. Szilágyi M. Máv. Középsuly. Bajnok Jámbor KAC, 2. Konkoly SzTE. Kisnehézsuly. Bajnok Szigethy M. Máv., 2. Vigh SzTK. Nehézsuly. Bajnok Szabó Vasutas, 2. Radnai SzTK.

A kerületi csapatbajnokságot a Vasutas nyerte 24 ponttal. 2. SzTK 15 ponttal. 3. KAC 10 ponttal.

Szeged FC—SzAK 4:1 (2:1).

Nagy hidegben, jéggel boritott pályán zajlott le az első barátságos mérkőzés a Szeged FC és a SzAK között. A dermesztő hidegben mintegy százfőnyi, mindenre elszánt drukker

1935 ÁPRILIS 3 SZERDA

NÉPSZERŰ TUDOMÁNYOS ÉS TECHNIKAI NAPLÓ

A PESTI NAPLÓ MELLÉKLETE

Másfélmilliárd csillag tanulmányozását teszi lehetővé az új mount wilsoni csodatávcső

A Hold huszonnégy mérföldnyi közelbe kerül a Földhöz

Newyork államban Corningban készült el a 200 collos távcső, a technika új csodája. A mount wilsoni csillagvizsgáló állomáson kerül használatba.

Az új csodatávcső átmérője három méterrel szélesebb a Mount Wilson csillagvizsgáló állomáson eddig használt legnagyobb messzelátóénál. *Az új távcső éppen négyszer akkora csillagterületet hoz közelebb a réginél.*

A tudósok úgy számítják, hogy az új távolbalátókészülék *egymilliárd és ötszázmillió csillagnak a tanulmányozását teszi majd lehetővé.* Ez a feltett szám még, úgy lehet, nem is végleges. Tudniillik ehhez hozzájöhet még a fényképlemez sokszorosító hatása is. Úgy, hogy ezzel a fogással még több csillagot láthatunk majd, mint a távcsövön keresztül. *Szabadszemmel mindössze csak hatezer csillag látható.*

A készülléknek nem az lesz a lényeges szerepe, hogy azzal gyengébb fényű csillagokat fedezzenek fel a tudósok, hanem, hogy közelebb hozza a Holdat és a többi fontosabb égitestet a Földhöz. Ha nagyobb épületek lennének a Holdon, ezeket könnyen észrevehetnénk az új távcső segítségével.

Tudósaink többet szeretnének tudni a Hold kráterjeiről, hegyeiről, részleteiről és »föld«-jéről. *Az új távcső 240.000 mérfölddel hozza közelebb hozzánk ezt az égitestet. Huszonnégy mérföldre tőlünk.* Szinte ijesztő teljesítménye ez korunk technikai haladásának.

Az új távcső megoldja tehát a kérdést, hogy a mi világunk »tagítható-e« még, vagy már nem? Továbbá megfelelhet arra a kérdésre, hogy a ködfoltok, — a világűr mérhetetlen nagy csillagvilága — különböznek-e a földtől és a ma gyanított irtózatos arányokban? Tudományos módszerrel már készültek ellenőrző fényképfelvételek a ködfoltokról, de ezek részint túl sebesen mozogtak, másrészt azokról pirosas fényárjuk miatt pontos válaszokat adó felvételek nem készülhettek. *De az új 200 collos távcső vörös fényt is érzékelő fotoelektromos cellával felszerelt fényképező gépe fel fogja deríteni ezeket a világürtitkokat.*

Naprendszerünk tanulmányozását is roppantul megkönnyíti. *Lehetővé teszi a Nap körül magányosan keringő egynéhány eddig még sápadt fénykévéje miatt alig észlelhető bolygónak a fényképezését.* Plutónak a naprendszer előőrsének, az égitestek családjának legkésőbben felfedezett tagjáról is sokkal több adatot fogunk megtudni. *Ezt a csillagot 370.000 mérföld közelségbe hozza az új távcső a földünkhöz, ugyanakkor, amikor a fizikai távolság 3.700,000.000 mérföld attól.*

A készülék fényképező gépe tízszer gyorsabb teljesítményű lesz az eddigieknél. Ennek a titka a tízszer nagyobb fényerősségű lencsében rejlik.

Planétákat, melyek nem a mi Naprendszerünkhöz tartoznak, nem fogunk látni a készülékkel. Hiszen ezek túl messze esnek tőlünk, ahoz, hogy földi eszközökkel érzékelhetők legyenek. Ezek közül a legközelebbi égitest négy és fél fényév távolságra van tőlünk. *Ez számokkal kifejezve 27,000.000,000.000 mérföld.*

Kétségtelen, hogy az új távcső szerkesztése és elkészítése nagy emberi munkateljesítmény. Nemcsak azért, mert az óriási méretű tükörüveg izzítása, lehűtése és csiszolása már magában véve is eddig egyedülálló alkotást képvisel, de ha meggondoljuk, hogy milyen hajszálnyi pontos munkát kellett itt a mérnököknek, művezetőknek és munkásoknak teljesíteniök, akkor lesz csak ennek a szinte hihetetlen nagy műnek a létrehozása jelentőségteljes előttünk.

Tizennyolc tonnát nyom a tükör. A lencse görbületi sugara körülbelül 35 méter.

Természetes, hogy a távcsövet óriási méretű vasszerkezet forgatja a kívánt helyzetbe. A megfigyelő tudósok rendelkezésére felvonó épül.

(G. H. I.)

Háromszor nyár-ősz-tél-tavasz két hét alatt

Mesterséges évszakok a laboratóriumban, az anyagvizsgálási módszerek új vívmánya

Az emberi civilizáció használta anyagoknak, épületeink, hídjaink, utaink, ruházatunk, bútorzatunk anyagainak a mindennapi élet-üzemben való helytállóságát és tulajdonságait megállapító vizsgálata ma kiterjedt tudomány, sőt több ennél: művészet, melynek számos speciálága fejlődött ki. Az anyagvizsgálás e speciálódása nemcsak az anyagok vegyi alkata-hovatartozása szerint alakult ki, nemcsak aszerint, hogy fémről, szövetekről, tégláról stb. van-e szó, hanem a vizsgálati *módszer* szerint is. Itt van például a röntgenvizsgálat, amely felfedi a láthatatlan atómok és molekulák egymásmellettiségének a szerkezetét és mely ezt az egymásmellettiséget úgyszólván milliószoros nagyításban le tudja fényképezni. Itt van például a szilárdságra és a mechanikai igénybevehetőségre vonatkozó vizsgálat. Itt van a vegyelemzés. Itt van a mikroszkópia, vonatkozzék az szövetekre vagy fémek törési helyeire vagy azok maratási figuráira. És még rengeteg más speciálmódszer, melyek némelyike csodálatosan ötletes.

Ezen a téren rendkívül érdekes és igen fontos vívmány: az anyagok *klíma- és időjárással* szembeni ellenállóképességének *gyorsított eljárású* megállapítása.

A bécsi technológiai iparmúzeumban lévő »építkezési anyagok kísérleti intézetében« egy idő óta egészen újszerű s Európában a maga nemében legelső vizsgálóberendezés működik. Nagy, acélbádogból való, harangformájú szekrény lóg szorosan ama tárgyak fölött, melyeknek az időjárással szembeni ellenállóképességét tudni akarjuk. E harangnak a terében mesterségesen elő lehet idézni bármely időjárásnak a tényezőit: napfényt, esőt, jégesőt, fagyot, szelet, orkánt, hőséget, szárazságot stb. és ezek a tényezők egymással tetszésszerint kombinálhatók. Az esőnél például nemcsak a cseppek nagyságát és bevágódási energiáját lesték a természettől el, hanem tartalmazhatja azokat a por- vagy koromszemecskéket, elnyelt gázokat vagy savakat is, melyeket az eső a nagyvárosok vagy bizonyos iparközpontok fölötti levegőből lesodor. Az itt alkalmazott leglényegesebb fogás azonban az, hogy a természetes időjárási viszonyokat, ahogyan azok egymást az év folyamán követik, vagyis *az évszakokat, százszor gyorsabb tempóban idézik fel, mint ahogyan azok egymást a természetben követik.* Ez a »mesterséges időjárást« szállító berendezés két hét alatt háromszor állít elő szakadatlan üzemben telet-tavaszt-nyarat-őszt. Az időbeosztásnak és az egész tervezetnek kidolgozásához a berendezés vezetősége igénybevette a bécsi központi meteorológiai intézet meteorológiai-statisztikai adatait, — tudni kellett, mennyit süt az év egyes szakaiban naponta a nap s figyelembevenni, hogy sugarai állandóan változó szög alatt esnek a tárgyakra — a napsugárzás ultraibolya részét két hatalmas kvarchiganygőzlámpa szállítja, hősugarait pedig néhány erőteljes elektoromos spiráltest, — tudni kellett, hogy valamely évszakban milyen gyakran s miféle eső esik, — átlagosan véve — hányszor felhős az ég, hányszor s milyen erős szelek fujdogálnak, stb. Meleg levegőt a kvarchomokkal behintett védőbádog alatt elhelyezett két hosszú gázégő segélyével állítanak elő — ez égők égési gázainak szabályozása útján a kísérleti térbe tetszésszerinti mennyiségű vízgőz és széndioxid vezethető. A kísérleti tér légkörét fentről való állandó elszivattyúzás tartja az éppen megkívánt összetételben meg. A berendezéshez szabályozható szélkészülék, hűtőkészülék és még sok egyéb tartozik.

Ennek a gondosan összeállított berendezésnek és a meteorológiai intézet részletes adatainak segélyével *a kísérleti anyagokat arra kényszerítették, hogy az évszakoknak megfelelő légköri viszonyokat lerövidített és sűrített formában viseljék el,* például két héten belül háromszor nyarat-őszt-telet-tavaszt. A megvizsgálandó anyag vagy tárgy a kísérleti térben fekszik, egyideig ott marad és azután a kísérleti intézet leadja a véleményét arról, vajjon a megvizsgálás végett például átadott tetőfedőanyag csak tíz évig vagy pedig harminc évig is ki fog-e tartani.

Ily próba természetesen a többi sokféle, szükséges vizsgálat keretén belül történik, aminők például szilárdságtani, elhasználódási, kopási, vegyi stb. irányú vizsgálatok. De a »mesterséges időjárást« előállító berendezés, melyet *Exner* tanár alapított és mely *Romanowicz* tanár vezetése alatt van, mégis egészen újszerű és fölötte érdekes eszköze kísérleti-technikai úttörő munkának, — és egészen bizonyos, hogy az emberi civilizáció-használta anyagok tulajdonságait illetően nem sejtett, új és gyakorlatilag fontos megismeréseket fog hozni, — és az is bizonyos, hogy nemsokára más anyagvizsgálási állomások is be fogják vezetni.

Neubauer Frigyes
mérnök.

Ötmillió pengőbe kerül az angyalföldi szivattyútelep és a Hungária úti főgyüjtőcsatorna épitése

A pesti oldal északi városrészeiben a szennyvíz és a csapadékvizek levezetésére eddig nem állott elegendő csatornahálózat rendelkezésre. Több mint két évvel ezelőtt kezdték meg a rákosi főgyüjtő építését, amely azóta el is készült. Az ezen lefolyó szennyvizet és csapadékot ideiglenesen egy másodpercenként 200 liter teljesítőképességű szivattyú segítségével emelik át a Dunába. Az utóbbi években azonban a környék erősen beépült és a mellékcsatornahálózat nagyon megnövekedett úgy, hogy az ideiglenes szivattyútelep már nem elegendő, sürgősen gondoskodni kell az északi végleges szivattyútelep megépítéséről. A tervek szerint az új szivattyútelep másodpercenként 10.000 liter víz átemelésére lesz alkalmas. Természetesen gondoskodnak megfelelő szürőkészülékről is, hogy a beömlő víz ne szennyezze túlságosan a Duna folyását. A szivattyútelep építésével egyidőben készítik el a Hungária körúti, mexikóiúti főgyüjtőt a Kerepesi úttól a Figyelő utcáig. Ez a csatornaépítkezés 1,700.000 pengőbe kerül.

Az élet az anyag tulajdonsága

Az élet, az anyag, a mindenség: rezgés

A biológusoknak két nagy csoportja áll hosszú idő óta hareban egymással: a vitalisták és a mechanisták. *Előbbiek az életet a plazma különös képességének, az utóbbiak mechanikus, vagy kémiai ingernek tulajdonítják.* A vitalisták tagadják, hogy anorganikusból élő sejt származhassék, a mechanisták lehetségesnek tartják szintétikus plazma, élő anyag előállítását. *Vannak, akik az életet más bolygókról származtatják és Arrhenius igen szellemes lehetőségét vitatja annak, hogy az élet-csíra hogyan kerülhetett a hideg világűrön át földünkre.*

Az anyag dinamikus felfogása új helyzetet teremt. A határozott elvek és szabályok szerint változó és fejlődő atóm már nem holt, mozdulatlan, anorganikus valami. Megérzi valamely másik anyagrész jelenlétét, azt vonzza, vagy taszítja. Mozog, saját tengelye, valamint az elektrón a magja körül, más anyagrészekkel egyesül, vagy elválik tőlük. *A plazma anyagokat vesz fel és gázt azok elégetéséhez, a felhasználhatatlan, tehát részére értéktelen anyagot eltávolítja.* De mindkettőből alkotórészei energiáját növeli. Szüksége van tehát válogatási képességre, hogy a hasznost meg tudja különböztetni az értéktelentől. Az atóm az anyagot energia, vagy legegyszerűbb formájában veszi fel. Nem kell áthasonítania, feldolgoznia, elégetnie, hogy energiává változtassa. Részére anyag és gáz is egyet jelent. A legegyszerűbb anyag, a hidrogén: gáz. Nincsen szüksége tehát válogatásra.

A plazma a felvett anyagokból növeli térfogatát és tömegét. A növekedés folytatása a szaporodás, ennek feltétele a növekedés. A sejtek összeállanak, szövetkeznek és így fejlődnek. Az atóm magja protonok és neutronok felvételével súlyában gyarapszik, szaporodó elektrónjai pedig tömegét növelik. *Az atóm fejlődik.* Az egy egységnyi pozitív magból és egy egységnyi negatív elektrónból álló hidrogénatóm szabályszerű kvantumok felvétele folytán két egységnyi pozitív magú és két egységnyi negatív elektrónú héliummá, majd fokozatosan 92 egységnyi urránná változik.

Bonyolultabb kérdés a szaporodás, mely helyesebben a fajfenntartást jelenti. Ez ugyan sok esetben a szaporodás tünetével bír, de célja nem ez, hanem valamely forma, faj továbbvitelének a lehetősége. Minden forma képes arra, hogy míg az egyedek mindegyike elmulásra van ítélve, önmagából és magához teljesen hasonló egyedet hozzon létre. Ez az új egyed azután bizonyos feltételek teljesítése után ismét kifejti ezt a képességét. A fajfenntartás az egyszerű egysejtű lényeknél úgy történik, hogy a sejt táplálkozik, tömege, súlya megnő, »elfűződik« és két részre hasad. Bonyolultabb szervezeteknél az egyedből kiválik egy sejt, mely kisebb és egyszerűbb az eredeti szervezetnél, de megfelelő mennyiségű táplálék (anyag-energia) felvétele után ahhoz teljesen hasonló lesz és képes arra, hogy maga is új petesejtet termeljen.

Ez a petesejt a legérdekesebb része a szervezetnek. Még nem szervezet, még nincsenek tulajdonságai, (sem nő, sem hím) de bizonyos feltételek mellett átváltozik ilyenné. *Már találkoztunk ezzel a formával az anyagnál: A neutrón az a semleges tulajdonságnélküli valami, mely egy behatoló energia beavatkozására atómmá változhatik át.* A neutrón az anyag »petesejtje« és az atómok magjában van elrejtve. Mint a petesejt az anyaállatban. Az anyag tehát szaporodni, helyesebben faját fenntartani is képes.

Jóllehet nem helyes az, hogy bonyolultabb szervezetek tulajdonságait vesszük zsinórmértékül a legegyszerűbbek megítélésénél, az anyag mégis megfelel mindazon követelményeknek, melyeket az élettel szemben felállítottak. Mozog, van anyag- (gáz) felvétele és leadása, növekedik, szaporodik és fejlődik. Csak nem válogat, mert erre nincsen szüksége. De vegyük az anyag tulajdonságait alapul s látni fogjuk, hogy szabályai és törvényei elismerést követelnek maguknak minden téren, ahol anyagról, annak többszöröséről és szervezetéről van szó.

A növény, állat, ember anyagból szerkesztett sejtek munkamegosztással dolgozó szervezete. Semleges, tulajdonságnélküli petesejtből (neutrón) keletkezik, születik úgy, hogy ezt egy erő aktiválja. Ennekfolytán két részre szakad: passzív-pozitív-nőre és aktív-negatív-hímre. A két elválasztott fél célja az egymással való egyesülés. Mindenik táplálkozik, anyagenergiát vesz fel s fejlődik. Bizonyos mennyiség (quantum) felvétele után eléri fejlődése felső határát. Megérik. (Pubertás.) Azután már csak energiát ad le, bomlik, míg végre feloszlik, meghal. Ez a folyamat ismétlődik az anyagból szervezkedett sejtnél, a sejtből szervezkedett testnél, sőt a testekből álló szervezeteknél is. Minden az anyag pályáját járja. Fejlődik és bomlik folytonos sorban. Fejlődéséhez más anyag-energiákat használ fel és bomlásakor mások fejlődéséhez szolgáltat anyag-energiát. De az élet maga állandóan hullámzik, formáról-formára. Nem szűnik meg, mert az anyag örök.

Az élet nem néhány szervezetcsoport privilégiuma, hanem az anyag tulajdonsága. Az egész mindenség él. Halál abban az értelemben, hogy az az örök nyugalom, öröm mozdulatlanság, az élet vége és megsemmisülése, nincsen. A születés más formák halála, a halál új formák születése. Szervezetek fejlődnek és szervezetek széthullanak, formák keletkeznek és formák változnak. De az élet ott lüktet a legparányibb anyagban, az atómban és folytatja örök útját az örök mindenségben fáradhatatlanul, megállás nélkül.

Pályája kör, mert ez az anyag pályája is. De ez a pálya nincsen nyugalomban, hanem térben és időben görbül. Ha annak egy pontját mozgásában figyelemmel kísérjük, süllyedő, emelkedő hullámvonalat kapunk. Az élet hullámvonalban száguld. Ugyanazzal a hullámzással, mint amellyel a fény, a hang, a hő, az elektromosság. Mint az anyagnak minden megjelenése. Az élet, az anyag, a mindenség: *rezgés.*

Klár Kornél.

Megtalálták a fojtógázok „ellenmérgét"

Faliszevszki varsói egyetemi tanár hosszú évek óta folytatott kísérleteket a fojtógázok hatásának semlegesítése körül. Fáradozásai árán sikerült is megoldani a kérdést egy készülék segítségével, amelyet most szabadalmaztak. *A készülék néhány másodpercen belül megszünteti a mérgező hatásokat szabadban épúgy, mint zárt helyen.* A készülék gépkocsin könnyen szállítható.

A találmány rendkívül nagy értékű, nem is szólva arról, hogy mennyire gazdaságos, mert megtakarítja a milliókra menő költséget jelentő gázálarcok használatát.

Gyorsabban fognak közlekedni a villamosok

A kereskedelemügyi miniszter engedélyt adott a Beszkárnak a villamos kocsik menetsebességének fokozására. Az eddigi legnagyobb menetsebesség túllépése azonban nem az összes vonalrészekre terjed ki, mégis a legtöbb relációban április elejétől kezdve a villamosok az eddiginél lényegesen gyorsabban közlekednek. A legnagyobb menetsebesség azonban csak akkor alkalmazható, ha a pálya és környezete legalább a kétszeres fékútnak megfelelő távolságra áttekinthető és a vonalon semmiféle akadály nem látható vagy nem várható.

— Megemlékezés Foerk Ernőről. Egy évvel ezelőtt halt meg a szegedi Fogadalmi templom neves építésze, *Foerk* Ernő felsőépítőipariskolai tanár. Ebből az alkalomból a kiváló építész egykori munkatársa, *Sándy* Gyula műegyetemi tanár, a Mérnökegyletben kiállítás keretében mutatta be az elhúnyt művész munkásságát és alkotásait. Kegyelettel emlékezett meg arról a sokoldalú tevékenységről Sándy professzor, amit Foerk Ernő életében kifejtett, különösen az egyházi építkezések, a hazai műemlékek felvétele körül, továbbá a szakirodalom és szakoktatás keretében. Az érdekes kiállítást és előadást nagyszámú és előkelő közönség nézte, illetve hallgatta végig.

Ujabb technikai rekordteljesítmények az amerikai középítkezéseknél

Roppant gátak, óriáshidak, épülerkolosszusok a „depressziós" Amerikában

A gazdasági válság az Egyesült Államok középítkezéseit sem kímélte meg. Amíg a krízis előtt a magánépítkezés évente 8—10 milliárd dollár értékű közmunkát produkált, addig a válság utolsó éveiben ez az összeg egymillárdra csökkent. Igaz ugyan, hogy az állam közmunkaakciója (PWA) és válság elleni akciója (NIRA) körülbelül kétmilliárd dollárt juttat évente építkezési célokra, de még így is a mai építkezési tevékenység a válság előttinek csak 30—40 százalékát teszi ki.

És mégis, ha az egyes alkotásokat tekintjük, még soha el nem ért hatalmas teljesítményeket látunk a közmunkák minden szakáb... monumentalitás szempontjából első helyen áll a *Colorado* kihasználása, egyrészt öntözési célokra, másrészt energiafejlesztésre és Del-Kalifornia vízellátására. A vízi építészetnek ez a rekordalkotása három főrészből áll. Első a Boulder (HOOVER) gátból és vízerőtelepből, mely 220 méter magas ívelt be... al duzzasztja fel a szűk kanjonban kanyargó folyót. Harmincmilliárd köbméter térfogatú t... keletkezik a duzzasztás következtében. Igaz, hogy k... millió köbméter betón kellett a gát megépítéséhez. Egész sor u... Ra... s építési probléma merült föl a 220 méteres fal építésné.. *Így például, hogy a hatalmas betontömegekben a lekötött cement hőemelkedése által okozott térfogatváltozást és repedést elkerüljék, sok tízezer méteres vízvezetékkel hűtötték a tömbökre t... tént.* A gát mellett egymillió lóerős telep a világ legnagyobb vízerőtelepe lesz. A turbinákh... vomócsövek is rekordméretűek: kilenc méter az átmérőjük. A gát már majdnem teljesen elkészült és a víz tárolása is megkezdődött. Eddig körülbelül százmillió dollárt költöttek a gátra.

Kétszáznegyven kilométerre délre a ...lder-gáttól, épül a Colorado folyón a kaliforniai nagy vízvezet... ...méter magas »Parker« gátja. *Innen 390 kilométeres vezeték fogja Kalifornia 13 városát a (...vízével ellátni.* A vezetéknek több mint harmada (140 k... öt méter átmérőjű betónnal kifalazott alagútból áll. Eddig 80 kilométeres alagútszakaszon kezdték meg az építési munkákat. Az aquadukt 220 millió dollárba fog kerülni.

Még lejjebb, a mexikói határnál agazik el a Colorado medréből (Imperial-gát) az úgynevezett All-American öntözőcsatorna, mely 130 kilométer hosszúra van tervezve és 400 köbméter másodpercenkinti vízmennyiségre méretezve. Ez a vízmennyiség az Imperial-völgyben 360.000 hektár területet fog öntözni. A csatornarendszerre 40 millió dollár van előirányozva.

Csaknem ugyanilyen hatalmas alkotás lesz a Columbia folyam szabályozása és kihasználása. Ezen a folyamon az Egyesült Államok területén két nagy gát épül. Az egyik a »Grand Coulée« gát, melynek végleges magassága 150 méter lesz (egyelőre 90 méteresre épül). A mellette létesítendő erőtelep két és fél millió lóerővel többszörösen fölül fogja múlni a Colorado vízerőtelepét. A tárolás által hatalmas területek válnak öntözhetővé. Az építkezés összköltségét 380 millió dollárra becsülik.

Ugyancsak a Columbia folyamon épül a »Bonneville« gát, melynek hajózási zsilipje egy lépcsővel 20 méter szintkülönbséget hidal majd át. A gát mellett épülő áramfejlesztőtelep 660.000 lóerőre van kontemplálva.

A Mississippin és a Missourin is e hatalmas folyamrendszer méreteihez méltó építkezések folynak. *A Mississippi védgátjainak kiépítésére évente 50 millió köbméternyi földmunkát végeznek.* St. Louistól felfelé folynak a lépcsőzési munkálatok. 27 impozáns gát és hajózsilip fogja majd az egész felső Mississippin a hajózáshoz szükséges 2.75 méter vízmélységet biztosítani.

A Missourin nagy méretű mederszabályozáson kívül egy óriási, 75 méter magas, három kilométer hosszú földgát épül, mely a coloradóival majdnem egyenlő tároló medencét létesít. (23 milliárd köbméter.)

Ezenkívül még a Tennessee, a Loup River, a Platte, Rio Grande és sok más folyó völgyében épülnek gátak és védtöltések.

Newyork, Csikágó, Boston és St. Louis nagyméretű vízellátási munkákat végeznek. csikágói aquadukt alagútja 19 km hosszú és 4—5 m átmérőjű. A st.-louisi 20 km-es és 1.25—1.50 átmérőjű acélcsövekből áll. A bostoni pedig 40 km hosszú.

A 220 méteres Boulder-gát után Amerika legimpozánsabb mérnöki alkotásai a s.-franciscói új hidak. Ezek közül az egyik hídóriás 1270 méter pillértávolsággal épúgy, világrekordot jelent, mint a másiknak (St. Francisco—Oakland) 72 méteres alapozási mélysége vízszint alatt. Ily mély szinten kellett kibetonozni a pillér caissonok belsejét. A híd közel öt km hosszú, 28 pillérre támaszkodik és a hajózási csatornaszakaszon a haditengerészet követelményei következtében 60 méterre emelkedik a tenger szine fölé.

Az 1270 méter pillértávolságú »Golden Gate« híd sodronykötelei több, mint méteres átmérőjűek. Maguk a pillérek pedig 225 méter magasak.

Kisebb méretű, de még mindig hatalmas új hidak épülnek szerte az országban: *a Hudsonon, Niagaran, Missourin, Mississippin, a newyorki East Riveren és sok más folyón.*

Az út- és vasútépítés terén is vannak nagy új alkotások. A newyorki Földalatti 80 milliós új építkezéseket végez és a Hudson alatt ismét új alagút épül a newyorki autóközlekedés megjavítására.

Washington százmilliót költött új középületekre, melyek közül az új legfelsőbb törvényszék kilencmillióba, az állami könyvtár épülete pedig hatmillió dollárba került.

Látjuk, hogy a legnagyobb építkezések az árvízszabályozás és a vízellátás terén folynak. Ennek főoka, hogy az állandóan visszatérő szárazságok és árvizek évente sok tízmilliós károkat okoznak az országnak és gyakran még a városok vízellátása is veszélyben forgott. A talajvíz fokozását véli szolgálni a szövetséges kormány egy érdekes terve is.

Kanadától Texasig 1600 kilométer hosszú és 160 km széles területet akarnak befásítani. Dakotán, Nebraskán, Kanzáson keresztül húzódna ez a »szélvédő« öv, melynek egyelőre még sok ellenzője van az említett államokban, hol attól tartanak, hogy a fák nagy vízszükséglete többet fog rontani az éghajlati viszonyokon, mint használni. A munkálatok már el is kezdődtek és tíz év alatt kell, hogy teljesen elkészüljenek. Érdekes, hogy a kormány szakértői többek közt a fásítással Magyarországon elért eredményekre hivatkoznak.

Vajda András
okl. mérnök.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. nyomása. Nyomdaigazgató: Wózner L.

FEKETE és SIENNA **SAPHIR** a legújabb **fénymásolat.** Teljesen szagtalan — 2-3 perc alatt elkészül **FELLNER LEÓ** műszaki papirgyárában Budapest, V., Váci-út 4 Telefon: Aut. 228-48, 229-15

a terassztipus, amikor az emeletsorok visszaugrást mutatnak és a betegszobák fölött és előtt terasszok képződnek, a másik megoldás a kórtermek közé helyezett loggiák elrendezésével akarja a kérdést megoldani, a harmadik pedig a középfolyosó elé helyezett átlós irányu helyiségeket alkalmaz és az igy képződő ferdén fokozott cik-cakos homlokzati vonal zárt szögeibe erkélyeket alkalmaz. Mind a három megoldásnak meg vannak a maga előnyei és hátrányai ugy, hogy ha elfogadható és gazdságos megoldást akarunk létrehozni, akkor leghelyesebb a napfényszükséglet tudatában és az anyagi eszközök számbavevésével a fentemlitett megoldások kombinációjából a legmegfelelőbb, legcélszerübb épitményt előállitani és megtervezni.

A magyar kultuszminiszter rámutatott a balatoni probléma lényegére egy napi lap vasárnapi vezércikkében, melyet mi lapunk hasábjain évekkel ezelőtt megirtunk, de minden maradt a régiben, sőt rosszabodott. A Balaton problémája igen egyszerü, amint a zseniális államférfiu rámutatott, az, hogy *nem lehet a parton épitkezni, pedig a világ minden tó melletti épitkezése igy történik*, a Balaton partján évek óta nincs természetes homokstrand, a gyermekek öröme és egészségének erősitője. Tehát ne várják a Balaton mellé a kisgyermekes családokat, mint régen, mikor a csekély vizállás pompás homokstrandot adott e célra. A felnöttek nem mennek a Balatonra, jó ezt megjegyezni, csak a kis gyermekek miatt. És mivel! ezeknek nincs meg a strandhomok lehetősége, hát nem mennek a Balatonra. Ez az egyszerü oka a Balatoni kultusz hanyatlásának és teljes csődbe jutásának.

HIVATALOS RÉSZ

A Mérnökegyletben Foerk Ernő ismertette a szegedi fogadalmi templom épitésének történetét.

Ezerkilencszánégyben tervpályázatot irt ki a város, amelyen 42 épitész vett részt. Az I. dijat nem adfák ki, a II. dijat Aigner Sánbor és Reiner Károly közös terve, a III.-ik dijat Foerk Ernő és Sándy Gyula terve nyerte el. Hofhauser Antal valamint Gyalus László egy-egy IV. dijban részesültek.

Schulek Frigyes mester résztvett a birálatban. Őt kérte fel a város, hogy egy minben tekintetben megfelelő tervet készitsen. El is készitette, de a felépitését nem vállalta. Ekkor a város Foerk Ernőt, aki a pályanyertesek sorában volt, megbizta a végleges tervezéssel és művezetéssel, két és fél millióra csökkentve az összköltséget. Foerk teljesen sajátlelkéből alkotott, a hármas hajó gazdagon tagozott bazilikális motivumát kihozta a főhomlokzatra, középen pedig az első magyar székesegyháznak tipikus oroszlánkapuját alkalmazta. Az alapokat 1913. év őszén kezdték kiásni. A templom a város legmagasabb pontján épült, amelyet az árviz is megkimélt. Ezer kilencszáztizennégy nyarán helyeztetett el a templom alapköve. Minden remény megvolt arra, hogy a szerződésben kikötött öt év alatt elkészüljön a templom, de a világháboru kitörése miatt bekellett szüntetni a munkát. Ezerkilencszázhuszonkettőbe mindenekelőtt rendbekellett hozni a folytatáshoz a nyolcév rombolását. A város mérnöki hivatala, élén Berzenczey Domonkos főtanácsossal, jó előre biztositotta a folytatáshoz szükéges anyagokat.

A felépitésben Petrovácz Gyula épitészhelyettes és Ottovay István épitőmester érdemes és tevékeny részt vettek. Az eredetileg plébánia-templomnak épült műből püspöki templom lett. A templom egész hossza 80.00 m', szélessége 30.00 m., a kereszthajó hossza 50.00 m. A hajó belső magassága 19.00 m., a kupoláé 30.00 m. Külsőleg a kupola 50.00 m. magas, a tornyok magasság pedig 90.00.

A templom alaprajza rendkivül szép és harmonikus A főoltáron kivül 12 oltárhely van.

Forster Gyula államtitkár került a mérnökegylet élére. ápr. 26 án tartotta évi rendes közgyülését a Magyar Mérnök és Épitészegylet. A közgyülés előtt Szentgáli Antal alelnök kószorut helyeztt a Hősök emlékmüvére.

Hoepfner Guido a külföldön tartozkodó lelépő elnök helyett beszámolót mondott, majd Majorossy Gyula főtitkár terjesztette elő az egylet müködéséről szóló jelentést.

Méhes Zoltán előterjesztésére elfogadta a közgyülés a költségvetést. Lósi-Schmidt Ede dr., a szakirodalom fejlődéséről számolt be.

A pályadijak kiosztása után kihirdették a jövő évi pályázatokat, majd Hoepfner Guido felolvasta Orphanides lelépő elnöknek a közgyüléshez intézet bucsusorait. Dalmady Ödön min. tanácsos, a lelépő elnök érdemeit méltatta, majd rövid beszéd kiséretében átadta Czakó Adolf müegyetemi tanárnak, a disztaggá választásról szóló oklevlet. Czakó Adolfot Hültl Dezső müegyetemi tanár üdvözölte.

Elnökké Forster Gyula államtitkárt, alelnökké Bolemann Géza bánya és erdőmérnöki főiskolai volt rektort választották. Az uj elnökséget Farkas Kálmán minszteri tanácsos üdvözölte

Forster Gyula államtitkár elnöki programjában főfeladatul a közelmultban lezajlott mérnökkongresszus határozatainak végrehajtását jelölte meg és különsen a Mérnöki Kamarával, a közmunkákkal és az ipartörvénnyel kapcsolatos feladatok megoldását emelte ki. Bolemann Géza alelnök annak a reményének adott kifejezést, hogy a magyar mérnökég nevelése biztositéka lesz a magyar igazság diadalra jutásának.

A harmadik alpolgármesteri állás. A Keresztény Községi Párt dr, Wolff Károly elnökletével értekezletet tartott, amelynek napirendjén a harmadik alpolgármesteri állást rendszeresitö szábályrendelet szerepelt. Az első felszólaló *Kossalka* János volt, aki a müszaki alpolgármesteri állás létesitése mellett foglalt állást. Lázár Ferenc, a polgármester vagylagos megoldása hivének vallotta magát, amely megoldás a jogászoknak és a mérnököknek egyaránt lehetővé teszi az állás elnyerését. *Buday* Dezső a müszaki alpolgármester mellett szólalt fel, mert szerinte ma a gazdasági kérdések dominálnak s az életspecializálódást sürgetik. Miklós Ferenc azt vitatta, hogy a kérdés elbirálásánál nem a képzettség, hanem az egyéni rátermettség a döntő. Átmenetileg a vagylagos megoldást találja legmegfelelőbbnek, *Petrovácz* Gyula a törvény értelmében a külön szakképzettségü müszaki alpolgármester mellett beszélt, mert a félmegoldás csak zavarokat keltene. Szőke Gyula elismerte, hogy a közigazgatás átrefolmálása előtt van s ezért nem szabad egyoldaluan megoldani a kérdést. Ugyancsak a polgarmester javaslatát látta a kérdés leghelyesebb megoldásának. Vitéz Csik László a szakemberek előtérbe állitását követelte, Szakáll Antal a jogászok, *Pászthy* János a mérnökök mellett szólalt fel. A vita folyamán elhangzot felszólalásokra *Kossalka* János válaszolt s hangoztatta, hogy ma nem jo adminisztrátort, hanem jó organizátort kell keresni, akit pedig a mérnökök között könnyen lehet találni. Végül az elnöklő Wolff Károly szavazásra tette fel a kérdést, amelynek eredményeképen a párt 23 szavazattal 19 ellenében a polgármester vagylagos javaslata mellett döntött.

A székesfővárosi városrendezési és magánépítési szakbizottság április 13-án tartott ülésében a következő építési engedélyek kiadását javasolta a polgármesternek:

Emeletes családi és lakóházak, nagyobb építkezések.

Kurzweil Marcel, I., Márvány u. 7569, IV. emeletes bérház, tervező: Sárkány István, V., Vécsei u. 4, — A fővárosi alkalmazottak Nemzeti Szövetsége, I., Horthy Miklós út 5031, társasház terv.: mattonosi Baráth L. II., Margit rakpart 15 — Budai Ingatlan r. t' II., Kapás u. 48, 2 drb. hatemeletes bérház, terv.: Vajda Andor és Pál, Retek u. 53—57. — Dévai Vilmos I., Menkina János u. 6—8, két 3 emeletes bérház, terv.: Feith Mihály, V. Katona J. u. 14. — Dr. Demjén Jánosné, IX., Telepi ucca 37241, III., emeletes bérház, terv.: Földes Artur, VII., Nefelejts u. 41. — Budapesti Ingatlanbank rt. III, emletes bérház, terv.: Gnldmann és Antal, VI., Bajza u. 28. — Méhn Antal, II., Szegényház u. 38. III. em. bérház, terv.: Méhn Antal, II., Hattyu u. 7. — Neuhauser Miksa, II., Zárda u. 12—14, III emeletes bérház terv,; Málnai Béla és Szőke Imre, V., Pannonia u. 50. — Rózsabombi házépitő rt. III., Cserje u. 15101, két darab I., emeletes családiház, terv. Molnár Farkas , I., Mihály u. 11. Szemere Nándor I., Vas Gereben u. 8021, öétemeletes családi ház, terv.: Szentgyörgyi Gyula Ujpest Attila körut 2. Wallenfels Károly I., Ügyész u. 10011, II. emeletes lakóház terv.: Érdy Zsigmond, I., Németvölgyi u. 2. Assisi Szent Ferenc Leányai, I., Tárogató u. 11077, II. emeletes t.ldalék, terv.: Kénoszt Vilmos, VI., Bajnok u. 1. — Jakopovits Simon, VII., Klauzár u. 31. II. emeletes lakóház III és IV emeletes ráépités, terv.: Szamek Sándor, VII., Rózsa u. 47.

Dr. Haltenberger Mihály, I., Sánc u. 3, terv. Bánszky Mihály, VIII., Német u. 57. — Nagy Károlyné, Lovas u. 6740. terv.: Tauber Géza VII., Nefelejts u. 56. — Erdős Ármin, VII., Jávor u. 13, terv.: Komor Marcel és János II., Kelety Károly u. 31 — Mogyoróssy István, I., Kelenföld 3834. terv.: Kapitány György I., Mohai ut 114, Kelemen János. Kelenföld 3973. terv.: ifj. Schally József. Major u. 19. Magy. Ált. Ingatlanbank. Somlói ut 5127. terv.: dr. Baráth Béla és Novák Ede. Halász u. 1. — Könczöl György, I., Tétényi ut 3482 terv,: Kapitány György. I., Mohai ut 114. — Kaspe István. I. Kovászna u. 3516, terv.: Kovács Sándor. VI., Andrássy ut 51. — Göbler Ödön I., Sasad dülő 2315. terv.: Diebol Hermann Pesterzsébet, Kossuth Lajos u. 14. — Balla Vilmosné, II., Bimbó u. 12324. hrsz. tervező Wannenmacher Fábián, II., Bimbó u. 15, — Singer és Wolfner irodalmi r.-t. III., Törökvész u. 4/b, terv.: Bálint és Sándor, VII., Király u. 51. — Farkas Ferencz. I., Sasad dülő 2384. terv.: Herth Imre, I., Fürj u. 26 — Komáromi Károly, VII., Czobor u. 96, tervező Ruska István Ujpest, Csányi u. 18. — Szabadi Ferencz, VII., Czobor u. 54. terv.; Spitz Lipot, VII., Baross tér 16. — Zirkelbach Ernő és Vilmos I., Zámori u. 3562. terv.: Czakó László VIII., József u. 20. — Ifj. Weisz Adolf, I., Széchenyi emlék ut 6—8 terv.: Warga Lajos László Nándor u. 11. — Czirenner József, I., Bürök u. 7/c, terv.: Szentgyörgyi Károly, I., Istenhegyi ut 4/b.

A városrendezési és magánépítési szakbizottság folyó hó 20-án tartott ülésében a következő építési engedélyek kiadását javasolta a polgármesternek.

Schimkó György Gyuláné I., Németvölgyi-út 60. kétem. lakóház, terv. Zoltán Miklós VII, Csengery-u. 7; Blau Ernőné IX, Ernő-u. 37773. hrsz, háromem. bérház, terv. Blau Ernő VII, Nürnberg-u. 26: Franka Pál VIII, Romanelli-u. 7. háromem. lakóháztódalék, terv. Franka Pál. VIII, Romanelli-u. 7; Bpest székesfőv. közönsége XIII. ü. o. II. Tölgyfa-u. 13529. hrsz. tüdőbeteggondozó, terv. Balogh Lórand épitésztanár, City Ingatlan rt. VIII, Rákóczi-út 68. háromem. lakóházra IV. és V. em.-ráépités, terv. Ágoston Géza V, Dorottya-u, 9; Modiáno papirgyár V, Váci-út 48, kétem. üzemház, terv. Szőke Imre V, Pannónia-u. 50. Építési és Kertészeti rt. VII, Alsórákosi rétek 31503. hrsz. ötem. bérház, terv. Krausz Gábor VII, Nürberg-utca 42.

Scheffer Antal I, Fürj-u. 8044 hrsz. terv. Maraffkó Ferenc I, Táltos-u. 8; dr. Lobmayer Iván I. Galgóci-u. 18, terv. Makk István VII, Gyarmat-u. 51; Székely Ábrahám VII, Thököly-út 43, terv. Prajda Mihály VII, Komócsi-út 43; dr. Máyer Ernő I, Istenhegyi-út 99, terv. Lux József IV, Régi posta-u. 15; Bornemissza Gábor I, Szent Imre herceg útja 103, terv. Szőlössy Elemér I, Mátra-u. 3; Asztalos József és Mária I, Szojva-u. 8318 hrsz. terv. Kovács Béla, VIII, Nagyfuvaros-u. 27; Van Beck Károlyné I, Mohai-út 35, terv: Beck János Ottó Budafok; Reitter Józsefné II, Árkos-u. 6719 hrsz, terv. Schramek István I, Budaörsi-út 15; Engler Sámuel II, Horváth-u. 18. terv. Tóth József IX, Ráday-u. 12.

Freundorfer Károlyné III, Lelkész-u. 14915. hrsz. terv. Kriska János I, Karolina-u 14.; Szijártó István X, Mogyoródi 163, terv. Kremnszner György, VII, Gervai-u. 70.; Nagy Gáborné VI. Balázs-u. 29989. hrsz. terv, Kremnszner György VII, Gervay-u. 70.; Földesi Vince VI, Dorozsmai-u 29989. hrsz. terv. Pintér András VII, Répásy-u. 15.; Nagy Teréz VI, Ungvár-u 29985. hrsz. terv. Horváth Gyula VII, Ilosvay-u. 26.; Ulrich István VI, Pándorfalu-u. 29989. hrsz. terv. Könyves Kálmán Rákospalota, Zombor-u. 70.; dr. Zinner Károly VI, Jász-u. 94. terv. Csillag Sándor Ujpest; Kőszénbánya és Téglagyár társulat X, Külsőjászberényi-út 7728. hrsz, terv. Hegedüs György VII, Lövölde-tér 7.; Forster János VII, Miskolci-út 31268, hrsz. terv. Kremnszner György VII, Gervay-u. 70. Szabadi Ferenc VI, Dorozsmai-u. 29989 hrsz. terv. Spitz Lipót VII, Baross-tér 16; dr. Kujáni János I, Németvölgy-dülő 8164. hrsz. terv. Stern Sándor Rákoscsaba; Lévay Cyula VI, Felsőőr-u, 29988 hrsz. terv. Hlavay Kálmán VI, Kassai-út 68; Déry Ernő I. Zirzen Jaeka-u. 11, terv. Hanse János, Csillaghegy; Standard Építő szöv. III, Cserje-utca 15101. hrsz. terv. Varsa Lajos V. Nádor-u. 11.; Ádám István I. Denevér-u. 8766 hrsz. terv. Séger Alajos I, Fery Oszkár-út 19; Markus József III. Filatóri-dülő 13639. hrsz. terv. Horváth István III, Vörösvári-út 71; Meltzner Károly III, Majláth-u. 54. terv. Lasecky Márton III. Föld-utca 53.

A gyászoló család mély fájdalomtól lesujtva jelenti, hogy

FOERK ERNŐ

épitész-tanár, felső épitő ipariskola ny. igazgatója, a Ferenc József-rend lovagja, a Corvin koszorú tulajdonosa, számos művészeti és társadalmi egyesület tagja.

folyó év január hó 26.-án este 7 órakor a halotti szentségek felvétele után 66 éves korában hirtelen elhunyt.

Január hó 29.-én d. u. 3 órakor az óbudai róm. kath. temető halottasházában való beszentelése után 30.-án d. u. Szegeden, élete főművében, a Fogadalmi Templom kriptájában helyezik örök nyugalomra.

Az engesztelő szt. mise áldozatot febr. hó 1.-én reggel 8 órakor az óbudai róm. kath. plébánia templomban mondják.

Pihenjen békében!

Budapest, III. ker., Föld-utca 61.

Held János könyvnyomdája, II., Mecset-u. 8.

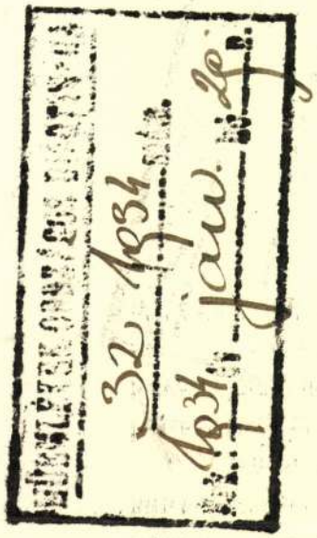

BÜDAPEST 8 KÉSZPÉNZZEL BÉRMENTESÍTVE 934 JAN 28.

Tel.

Műemlékek Országos
Bizottsága.

Vm. Állatkerti u 1

Forrk Ernő

Foerk Ernő

TUDÓSÍTÁS

Moszkva közvetett csecsenföldi kudarca

Folytatás az 1. oldalról

Tavaly novemberben viszont az álláspont kristályosodott ki, hogy Oroszországot mégis minél előbb (akár már idén májusban) fel kell venni a szervezetbe. Ezt a konszenzust törte meg a csecsenföldi hadjárat: ezt követően a csatlakozás vizsgálatával foglalkozó politikai bizottság befagyasztotta a vitát. Bár Moszkva – amely nagyon fontosnak tartaná felvételét a demokrácia fokmérőjeként szolgáló nemzetközi szervezetbe – a napokban a legmagasabb szinten vállalt kötelezettséget az Európa Tanács összes követelményének betartására, a jelek szerint már maga is beletörődött a kudarcba. Legalábbis erre utal a Strasbourgban jelen lévő orosz delegáció vezetőjének beismerése: „A csecsen konfliktus miatt a körülmények nem kedvezőek."

Kovács László egyébként beszámolt arról a megbeszélésről, amelyet az Európa Tanács, illetve az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) vezetői folytattak szerda este a két szervezet együttműködésének fokozásáról. Mint mondta, megállapodtak az információcsere bővítéséről, tevékenységük összehangolásáról (például közös tényfeltáró misszió kiküldésének lehetőségéről), s arról is megegyeztek, hogy az Európa Tanács következő, májusi miniszteri értekezlete felkéri majd a szervezethez nem tartozó EBESZ-tagokat: írják alá az Európa Tanács által kidolgozott kisebbségvédelmi keretegyezményt. Kovács László már korábban bejelentette az Európa Tanács vezetőinek, hogy Horn Gyula magyar miniszterelnök áprilisban Strasbourgba látogat, s beszédet mond a Parlamenti Közgyűlés következő ülésszakán. (MTI)

Tőkés László tartózkodni akar a közszerepléstől

Folytatás az 1. oldalról

Tőkés és a parlamenti frakció tagjai között ezt követően tartott megbeszélésen azonban nem született eredmény, mert bár *Nagy Benedek* visszavonta írását, a püspök külön politikai határozatot is elvárt a képviselőktől. Erre azonban nem került sor. Tőkés László és a 27 tagú képviselőcsoport 15 tagja a testület ezzel kapcsolatos új ülésének az összehívását sürgette. A román kormányzat azonban kampányt indított az RMDSZ ellen, s az ilyen körülmények között január 26-án Bukarestben összeült RMDSZ-képviselők végül 18 szavazattal 6 tartózkodás mellett úgy döntöttek, hogy nem tűzik ülésük napirendjére a kérdést.

Tőkés László nyilatkozatában összefüggésbe hozza a történteket az RMDSZ elleni „kívülről jövő, előre kitervelt és jól összehangolt nacionalista-soviniszta hadjárattal". Miután különböző eszközökkel kiszorították *Sütő Andrást, Kincses Elődöt, Király Károlyt* és *Szőcs Gézát* a romániai politikai életből, véleménye szerint jelenleg a „radikálisnak" és „szélsőségesnek" bélyegzett maradék magyar vezető személyiségek erkölcsi és politikai, vagy éppen fizikai megsemmisítése van napirenden. A felsorolt magyar vezetők sorsáért, illetve politikai lehetetlenné tételéért, valamint a jelenlegi belső megoszlásért az RMDSZ egyes képviselőit és csoportjait is súlyos felelősség terheli – olvasható a nyilatkozatban. A képviselőházi csoportban történt „durva megosztó kísérlet a frakció elnökének és a tagság egy részének cinkos hallgatása folytán azóta megtette hatását és országos, illetve nemzetközi méreteket öltött". Az RMDSZ jövendő politikája és puszta léte, önkormányzati-szervezeti integritása forog kockán – fejti ki álláspontját Tőkés László.

Talán még nem késő tárgyalni

Milosevics nem támogatja a francia kezdeményezést

Újvidéki tudósítónktól:

Szlobodan Milosevics szerbiai elnök folytatja Boszniával kapcsolatos béketörekvéseit. Kedden például több mint száz boszniai szerb közéleti személlyel, köztük az ottani szerbek parlamentjének tizenegy képviselőjével tekintette át a helyzetet. Az elnöki kabinet közleménye szerint a fogadást maguk a boszniai szerbek – egyébként *Karadzsics* ottani vezető ellenzéke – kérte a szerbiai államfőtől, és közösen állapították meg, hogy a boszniai béke a szerb nemzet egészének legfőbb érdeke. Milosevics megismételte álláspontját, hogy a tárgyalások folytatásaként a nemzetközi összekötő csoport tervét kell alapul venni, amit ugyan ő sem tart végleges megoldásnak, de úgy értékeli, hogy mégiscsak ez szavatolja a leggyorsabb rendezést.

A boszniai szerbekkel folytatott megbeszélését a szerbiai elnök arra is kihasználta, hogy véleményt mondjon az újabb békeértekezletet célzó kezdeményezésről, amely *Alain Juppé* francia külügyminisztertől ered. Milosevics ezt a lehetőséget – udvariasan, de világosan – visszautasította, egyúttal letéve a voksot a nemzetközi összekötő csoport javaslata mellett. Milosevicsnek már tegnap alkalma nyílt arra, hogy ezt a véleményét a nemzetközi közösség képviselőivel is közölje, ugyanis fogadta *Lord Owent* és *Thorwald Stoltenberget*, a Jugoszlávia-értekezlet társelnökeit. A megbeszélésről kiadott közleményből semmi konkrétum nem derül ki, de a tárgyalásokat követően Lord Owen újságíróknak elmondta: jelenleg valószínűleg senki sem gondolja, hogy most jött el az ideje egy újabb békeértekezletnek, így Juppé francia külügyminiszter javaslatának is csak egy későbbi időpontban lehet jelentősége.

Az angol diplomata értékelése szerint a legfontosabb felújítani a tárgyalásokat Boszniában és Horvátországban egyaránt. Elmondta, hogy a kéksisakosok kiutasításáról hozott horvát döntés bonyolultabbá tette a helyzetet és ő ugyan nem zárja ki, hogy újabb háború lesz a horvátok és a krajinai szerbek között, de bízik abban, hogy talán mégsem.

Guszton András

A terv, amely sokkolta a szerbeket és a horvátokat is

Védekező elutasítás, kivárással

Zágrábi tudósítónktól:

A javaslat a szó szoros értelmében sokkolta mind a nyilvánosságot, mind az államférfiakat Horvátországban. Érdemi válasz híján ezért Zágráb és Knin reagálása egyaránt védekező és tulajdonképpen azonos; mind *Tudjman* horvát elnök, mind pedig a szerb felkelők vezetői elutasították az úgynevezett „Z-4-es csoportnak" (azaz az USA, Oroszország, az EU és az ENSZ zágrábi követeiből álló testületnek) a horvátországi szerb kérdés megoldására vonatkozó tervezetét. Valójában azonban a megbeszélések csak ezután kezdődnek, és az ügyre nagyban rányomja majd bélyegét Belgrád álláspontja és a boszniai helyzet alakulása.

A „Z-4-es tervnek" nevezett okirat a négy nagykövet vélekedése szerint a horvát nemzet és a köztársaság területén élő szerb kisebbség összetűzésének megoldására irányuló nemzetközi erőfeszítések harmadik fázisának kezdete. Az első fázisban a harcokat állították meg, a második során a gazdasági ellentétek egy részét oldották föl (utakat nyitottak meg, üzembe helyezték az Adria-kőolajvezetéket, helyreállították az elektromos energia- és vízellátást, valamint bejelentették a vasúti közlekedés felújítását); a harmadikban pedig a politikai megoldás van soron. Pillanatnyilag a tervnek csak a vázlatát hozták nyilvánosságra, méghozzá Zágráb és Knin reagálása után, azaz a nyilvánosság előbb értesülhetett arról, mit kell gondolnia az ügyről, mint arról, miről is van szó tulajdonképpen.

A terv szavatolja Horvátország állami szuverenitását, méghozzá a meglévő, nemzetközileg elismert határai között, és elveti a szerb elszakadás bármiféle lehetőségét. Egyidejűleg viszont a szerbeknek az autonómia lehető legmagasabb fokát biztosítja, pontosabban: három különböző autonómiamegoldást a szerb kézen levő, de egymással nem összefüggő három horvátországi területrésznek. A legnagyobb, a Knin székvárosú és a tengerparthoz legközelebb fekvő (az Osztrák császárság alatt katonai határőrvidéknek nevezett) tájegység szerbsége teljes politikai autonómiát élvezne, önálló kormánnyal és egyéb vezető testületekkel, címerrel és nemzeti jelképekkel, valamint saját pénzzel (amelyet azonban a horvát nemzeti bank bocsátana ki). A nyugat-szlavóniai területrész Pakrac székhellyel horvát ellenőrzés alá kerülne, a szerbek pedig kulturális autonómiát kapnának. Kelet-Szlavónia pedig Vukovárostul nemzetközi vezetés alá kerülne, amelyről ugyan egyelőre nem tudni, meddig tartana, de elég kézenfekvő, hogy legalábbis évekig. És – ami a legfontosabb – a terület egésze demilitarizálttá válna a következő öt évre.

Tudjman (időleges?) „nem"-je a javaslatra a következőképpen hangzik: Horvátország elfogadja szuverenitásának visszaállítását, de a szerbek csak azt kaphatják meg, ami már szerepel a horvát törvényekben – méghozzá a kisebbségekre vonatkozó legmagasabb európai normákkal összhangban.

Milan Gavrovic

Amerikai jelentés az emberi jogokról

Mostoha kisebbségi sors

A belgrádi kormány továbbra is égbekiáltó módon bánik a lakosság egyharmadát kitevő nemzetiségekkel, de elnyomja az ellenzéki hangokat magán a szerb közösségen belül is. Hivatalos személyek gyilkosságokat, kínzásokat, brutális veréseket és önkényes letartóztatásokat alkalmaznak a nem szerb lakossággal szemben. Jóllehet egész Szerbiában és Montenegróban a rettegés és az erőszak légköre uralkodik, kiváltképpen a koszovói albánok és a szandzsáki muzulmánok viselik a legszörnyűbb megaláztatásokat – állapította meg szerdán közzétett éves emberi jogi jelentésében az amerikai külügyminisztérium. A beszámoló szerint a kisebbségekkel szembeni elnyomó intézkedések különösen azután szaporodtak meg, hogy a belgrádi vezetés 1993 nyarán nem hosszabbította meg az EBEÉ megfigyelő missziójának mandátumát.

A szlovákiai kisebbségek tavalyi helyzetét taglalva a beszámoló rámutatott arra, hogy a magyar helységnevek feltüntetését és a nem szlovák családnevek bejegyzését engedélyező törvények valamelyest enyhítettek a nemzetiségi feszültségeken. Ugyanakkor megemlítette azt is, hogy vereséget szenvedett a magyar nemzetiségek parlamenti képviselőinek az a javaslata, hogy hozzanak létre parlamenti bizottságot az emberi jogok, az etnikai kisebbségek és a vallásszabadság védelmére.

A Romániáról készült beszámolóban egyebek között az áll, hogy politikai és vallási aktivisták hitelt érdemlő közlése szerint „ismeretlen ügynökök megfigyelik és zaklatják őket". – A kormány általában véve tiszteletben tartja a legtöbb nemzetközileg elismert emberi jogot, habár több eset tanúsítja, hogy a rendőrség fizikailag bántalmazza a letartóztatottakat, és a kormány gyakran elmulasztja felelősségre vonni a vétkeseket. A cigányok elleni diszkrimináció és erőszak folytatódott..., az 1993-ban felmagasztalt nemzeti kisebbségi tanács pedig voltaképpen hatástalannak bizonyult – hangoztatta a jelentés. Hozzáfűzte, hogy kisebbségi illetékesek és más megfigyelők szerint a kormány ritkán fogadja meg a tanács ajánlásait. (MTI)

E témával foglalkozik Tények csapdájában című írásunk az 5. oldalon

A nemzetállam félelmetes üzenete

Csóti György a magyar szomszédságpolitikáról

Csóti György, a Magyar Demokrata Fórum külügyi szóvivője tegnap a kormány külpolitikáját, illetve a magyar–szlovák és a magyar–román alapszerződés kilátásait elemezte újságírók előtt. Mindenekelőtt hangsúlyozta, hogy a magyar kormány csak olyan alapszerződést írhat alá, amelynek a kisebbségekre vonatkozó részével az adott országban élő magyarság legitim képviselői egyetértenek. Véleménye szerint a *Horn*-kormány látszólag ennek az alapelvnek a szellemében dolgozik, de azt is tudni kell, hogy *Vladimír Meciar* Budapesten tett kijelentései ellentétben állnak a most elfogadott szlovák kormányprogrammal, s ez azt jelenti, hogy a szlovák kormányfő bizonyára nem ért egyet az Európa Tanács, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet kisebbségekre vonatkozó ajánlásával. Helytelen az a külpolitikai célkitűzés, hogy csak az ET- és EBESZ-normákat kell figyelembe venni az alapszerződésekben.

Az MDF külügyi szóvivője szóvátette: a Meciar-kormány által elfogadott program Szlovákiát nemzetállamként emlegeti, amelynek félelmetes üzenete van, hiszen azt jelentheti, hogy ezentúl Szlovákiában csak magyarul beszélő szlovákokról lehet szó. Nem értett egyet azzal sem, hogy a magyar nyelvet csak szóban lehet használni, a hivatalos hatóságokhoz csak szlovákul fordulhatnak a felvidéki magyarok. Gondok vannak az alternatív iskolarendszer gondolatával is, amely a magyar oktatás felszámolásához vezethet. A szlovákiai magyar pártok kifogásolják a közigazgatási területi felosztásra vonatkozó javaslatot – mondotta Csóti György, majd pedig elmondta, hogy a szlovákiai magyar pártok képviselőit nem hajlandó fogadni Meciar kormányfő.

Romániában elképesztő dolgok történtek az utóbbi időben, embereket fenyegettek meg, és példátlan módon, a román igazságügy-miniszter és más vezető tisztségeket betöltő politikusok is odáig mentek, hogy kezdeményezték az RMDSZ betiltását, noha a román politikai pártok közül egyedül az RMDSZ teljes jogú tagja az európai konzervatív és kereszténydemokrata pártokat tömörítő EDU-nak. Az EDU-ba tömörült politikai szervezetek minden bizonnyal tiltakozni fognak az ilyen elfogult megnyilvánulások ellen – vélekedett Csóti György.

P. J.

Négyes csúcstalálkozó az egyiptomi fővárosban

Közösen a terror mételye ellen

Tel-avivi tudósítónktól:

Az egyiptomi fővárosban tegnap este nyílt meg Hoszni Mubarak egyiptomi elnök meghívására az a négyes csúcsértekezlet, amelyen a vendéglátón kívül Husszein jordániai király, Jichak Rabin izraeli miniszterelnök és Jasszer Arafat, a Palesztin Önkormányzati Hatóság elnöke vettek részt.

A négyes csúcsértekezlet az egyiptomi elnöki palotában lefolyt díszvacsorával kezdődött, majd együttes tanácskozások voltak, melynek nyomán a részt vevő államférfiak sajtófogadást tartottak és közös nyilatkozatot adtak ki.

A kairói négyes csúcstalálkozó résztvevői nem mindenben értenek egyet, ennek ellenére kidomborították kölcsönös elhatározásukat a közel-keleti békefolyamat továbbvitelére. Ezzel együtt a résztvevők egységesek abban is, hogy fel kell lépni a terror mételye ellen, amely lényegében nem más, mint a béke elleni merénylet.

Politikai megfigyelők szerint majdnem bizonyosra vehető, hogy a *Mubarak* elnök kezdeményezésére tegnap, Kairóban tartott nagy fontosságú találkozó fórumát állandósítják, és ezentúl időről időre ismét összeülnek a négyes csúcs résztvevői.

Jichak Rabin miniszterelnök nem rejtette véka alá nézetét, hogy a palesztinokkal kötött egyezmény további végrehajtása és elmélyítésének üteme mindenekelőtt attól függ, milyen mértékben lép fel a palesztin autonómia a terror ellen, amelynek legutóbbi jelenségei tűrhetetlen helyzetet teremtenek Izrael szempontjából.

Amr Musza egyiptomi külügyminiszter, nem véletlenül, a csúcsértekezlet napjára időzítette a New York Timesnak adott nyilatkozatát, amelyben Izraelt tette felelőssé a békefolyamat lelassulásáért. Musza szerint az a körülmény, hogy Izrael késlekedik az autonómiaegyezmény végrehajtásával, illetőleg a nyugati partvidék városaiból való csapatkivonással, a terroristák agitációjának a malmára hajtotta a vizet, és végső soron ez a jelenlegi problémák kútfője.

A jövő héten egyébként az Egyiptom területén fekvő Tabában (a Vörös-tenger partján, Eilat tőszomszédságában) az Amerikai Egyesült Államok kereskedelmi miniszterének, *Ron Brownnak* az elnöklete alatt összeül Izrael, Jordánia, Egyiptom és a Palesztin Önkormányzat kereskedelmi minisztereinek közös fóruma, hogy megalapozzák az új közel-keleti gazdasági együttműködést.

Dan Ofry

FOTÓ: NÉMETH GYÖRGY/MTI

Mivel Horvátország nem tart igényt a kéksisakosok további jelenlétére, újabb háborús konfliktus veszélye áll fenn. Ezzel összefüggésben közölte jugoszláv kollégájával, Momcsilo Perisics vezérezredessel Németh Sándor altábornagy, vezérkari főnök a Szegeden tartott határ menti találkozón: azt szeretnénk, ha ez Magyarországot semmilyen módon nem érintené

Egy szál ruhában

Tegnap reggel, Nap-kelte a televízióban. – Szerinted Magyarország gazdag ország? – kérdezi az ifjú riporternő. – Eszméletlenül szegény, utálom – feleli honfitársunk, a riportalany.

A többi néma csönd. Az összeállítás ezekkel a szavakkal zárul. Ez hát a végső kicsengés. A tanulság. A slusszpoén. A mondanivaló.

Senki nem fűz hozzá semmit. Hallgatnak az ügyeletes médiatisztek, s ez köztudomásúlag azt jelenti, egyetértenek. Nem szólal meg a kommentátor. A rutinos műsorvezető is elégedetten mosolyog a kamerába.

Bemutatták a példát, hadd terjedjen, elvégre liberalizmus van, mindenki őszintén kifejtheti nézeteit, kifejezheti érzelmeit.

Mindenki?

Kedves barátom, ha csak annyit mondanál egy médiatisztnek: „Szeretem ezt a szegény Magyarországot" – azt a mondatot vajon sugároznák-e vágatlanul?

Aligha. Amíg 1990-ben még csak a hazaszeretet kimutatása tartozott a televízióban a nemkívánatos érzelmek kategóriájába, addig manapság már a haza gyűlöletének tudatos terjesztése folyik ugyanott.

A nyilatkozó fiatalember – jutalmul a Nyitott Társadalom melletti bátor színvallásáért – kap majd egy ösztöndíjat, s máris távozhat New Yorkba.

Jó reggelt, szegény Magyarország! Mi még megmaradunk itt Neked (Veled és Általad), akár egy szál ruhában is, ameddig lehet.

Sz. Z.

Nyelvtudás

Panaszos az ecsédi jegyző: a községi önkormányzat képviselői nem ismerik a jogszabályokat. Ezért vétózta meg már az előző testület döntéseit is olyan gyakran. A mostani képviselőkkel épp hogy kezet rázott, máris összerúgta a port. És úgy döntött: csomagol. Visszatér a hetven kilométerre lévő fővárosba, ahonnan már négy esztendeje eltávozott. Bányaipari tanácsos lesz. A községházán pedig szerkeszthetik a pályázatot, hogy áprilistól is legyen jegyzője a falunak.

Különben a csomagoló jegyző nagy tudású ember. Diplomája kettő: mérnöki, illetve az államigazgatási főiskoláról való. Angol és orosz nyelvtudását pecsétes vizsgapapír igazolja. Csak hát a magyar...

Magyarból mintha kissé gyengélkedne. Sőt, azt rebegetik, hogy – jogszabályismeret ide vagy oda – a kenyértörés oka pofonegyszerű: nem egy nyelvet beszélt a falusi köznéppel.

Márpedig bajba kerülhet megint a volt jegyző, ha netán leereszkednék a bányába, ahová tart. Legutolsó értesüléseink szerint ugyanis a föld alatt sem nyelvvizsga alapján ítélik meg az embereket.

(ász)

Az SZDSZ február 10-11-én, Visegrádon tartja következő frakcióhétvégéjét, amelynek során a kormánykoalíció helyzetét és az eredeti gazdasági program teljesíthetőségét vitatják meg – jelentette be tegnap *Wekler Ferenc*, a párt ügyvivője. A párt ügyvivői addig országjáró körúton gyűjtenek véleményt az SZDSZ-szervezetekben és az önkormányzatoknál a kialakult belpolitikai helyzetről, és megismerkednek az önkormányzati választásokon tisztséget elnyert személyekkel.

Még ebben a félévben megkezdődik az OTP privatizálása

Tárgyalnak is, meg nem is

A jövőben kéthetente tekinti át a kormány az ország pénzügyi állapotát. A kabinet erről azután döntött, hogy meghallgatta a Pénzügyminisztérium előterjesztését a gazdaság 1994. évi teljesítményéről. Nincsenek ugyan még teljesen pontos adatok, de az már valószínűsíthető, hogy lépéseket kell tenni a folyó fizetési mérleg és az államháztartás idei hiányának csökkentésére. Az érintett tárcáknak két héten belül ki kell dolgozniuk javaslataikat a lehetséges tennivalókról.

A tegnapi kormányülést követő szóvivői tájékoztatón megtudtuk még, hogy a testület foglalkozott a társadalmi-gazdasági megállapodás tervezetével. *Kósáné Kovács Magda* elmondotta, hogy a kabinet szerint az eredeti tartalmú megállapodás megkötésének nincs esélye. A sajtóhírekkel ellentétben a kabinet nem állította le a tárgyalásokat, mivel azok érdemben még meg sem kezdődtek. A kormány február 10-én az ÉT-ülésen javaslatot tesz a megállapodás előkészítése érdekében eddig történtek lezárására, és egy új megállapodással kapcsolatos tárgyalások elkezdésére.

– A kormány elhalasztotta a Munka törvénykönyvére kidolgozott módosítási javaslatainak parlament elé terjesztését – jelentette be a miniszter asszony. – A javaslatok a korábbi sikertelen érdekegyeztetési tárgyalások után február 10-én ismét az ÉT napirendjére kerülnek. A kormány mindent megtesz azért, hogy megszülessen a megállapodás, mielőtt a parlament hozzálát a törvénymódosítás tárgyalásához.

FOTÓ: KÖRMENDI IVÁN

Kósáné: – A megállapodás megkötésére nincs kilátás...

A parlament elé e héten került privatizációs törvénytervezettel összhangban még ebben a félévben megkezdődik az ország legnagyobb bankjának, az OTP-nek a privatizálása. A jelenlegi 80 százalékos állami tulajdon várhatóan 25 százalékra apad majd. Zártkörű pályázatra várják a pénzügyi befektetőket, akik a tulajdon 15–20 százalékához juthatnak hozzá úgy, hogy a külföldiek maximálisan öt-, a belföldiek tízszázaléknyi hányadot kaphatnak. Kétszer 10 százalékon osztozik majd a két társadalombiztosítási alap. Szintén 15–20 százaléknyi részvénycsomag kerül a tőzsdére, lehetővé téve a vásárlást a kisbefektetőknek is. Az OTP dolgozóinak tulajdonába várhatóan 5 százalék kerül. A bank értékesítése legkésőbb 1996 decemberéig befejeződik.

A kormány a Polgári Törvénykönyv zálogjogról szóló szabályozásának módosítását terjeszti a parlament elé. Ennek lényege, hogy a hitelhez jutás új feltételeként az ingó vagyonra is lehessen jelzálogot kötni.

A kabinet két és fél milliárd forintot irányzott elő az expó helyett 1996-ban megvalósuló, „Vendégségben Magyarországon" elnevezésű rendezvénysorozatra, amelynek célja a magyar idegenforgalom fejlesztése.

A kormányülésen semmiféle vonatkozásban nem került szóba *Békesi László* lemondása és a koalíciós partnerek vitája.

M. A.

Fokozódó válsághelyzet

Sodródó ország sodródó kormánya

Ingataggá válhat a kormányzás stabilitása, hiszen gyakorlatilag hamarosan nem lesz pénzügyminisztere a kormánynak, és amennyiben a gazdasági folyamatok így folytatódnak, akkor bekövetkezhet nálunk is a mexikói csődhelyzet, a sodródó ország sodródó kormányát valószínűleg csak az a 7 milliárd dolláros valutatartalék mentheti meg, amelyet még az Antall-kormány halmozott fel – mondotta Ferencz Csaba, az MDF alelnöke a tegnap megtartott sajtótájékoztatón.

Az MDF politikusa kijelentette: immár nyilvánvalóvá vált, hogy az 1993-ban megindult gazdasági növekedést fékező politika rossz hatással van az ország megítélésére. Nehezíti a helyzetet, hogy a Magyar Nemzeti Banknak nincs elnöke, s ez is rontja a külföldi megítélésünket. A rossz program következtében megállt a kutatásfejlesztés, válságban van a privatizáció és most már láthatóvá vált, hogy a *Horn*-kormány át nem gondolt változásokat hajtott végre, amikor megszüntette a privatizációs ügyekkel foglalkozó miniszteri tisztséget. A magyar kistulajdonosok és a munkavállalók ki vannak zárva a magánosításból, s ennek következtében a magyar polgárosodás folyamata megállt.

Ferencz Csaba véleménye szerint hiba volt az NGKM felszámolása, erre most már rájöttek a felelős kormányzati személyek is. Az SZDSZ bontogatja a koalíció és a kormányzat stabil hátterét, habár az országban nem volt olyan politikai fordulat, amely ezt indokolttá tenné. Minden hibát nem lehet a szocialistákra fogni – mondotta az MDF alelnöke, majd pedig kijelentette, hogy a kultúrtárcánál harc folyik, amelynek áldozatai is vannak. A koalíció meggyengülésének az az oka, hogy a kisebbik párt, az SZDSZ, a szocialistákkal szemben nem tudja maradéktalanul érvényesíteni a saját érdekeit, ez okozza a a vitákat és ellentéteket. *Herényi Károly* szóvivő kijelentette, hogy a hatvanas évektől nem volt rá példa, hogy szénszünetet kellett volna elrendelni, ezt lehet nevezni akár síszünetnek is, de attól nem változnak a dolgok, mert az csak úri rongyrázás.

Ferencz Csaba elmondta, hogy a KDNP megerősödése az MDF érdeke is, és hosszú távon nem zárta ki, hogy erős polgári szövetség lesz Magyarországon.

Papp János

Sokkoló intézkedések

Az ellenzék heves tiltakozása mellett fogadta el a Fővárosi Közgyűlés a közműdíjak és a BKV-tarifák emeléséről szóló előterjesztést a tegnapi rendkívüli ülésen. Március 1-jétől a távhőszolgáltatások díja a lakossági fogyasztóknál 52,9 százalékkal nő, a vízdíj köbméterenként 39,30 forint lesz (a megnövelt díjakat 12 százalék áfa is terheli), a BKV tarifái pedig átlagosan 33 százalékkal emelkednek. A tiltakozók felhívták a figyelmet arra, hogy a központi áremelésekkel együtt ezek az intézkedések sokkolni fogják a főváros lakosságát.

A javaslat előterjesztője, *Atkári János* főpolgármester-helyettes azzal érvelt, hogy az önkormányzat kényszerhelyzetben van, nem tudja tovább növelni a közüzemeknek nyújtott támogatást. A lakossági hozzájárulás nélkül a szolgáltatások drasztikus romlása következne be. Az MSZP- és az SZDSZ-frakció támogatta az előterjesztést, bár *Győri Péter* (SZDSZ) megjegyezte: „túlemelésnek" tartja az intézkedést, talán nem szerencsés, hogy a díjemelésekből befolyó összegből próbálják fedezni a vállalatok fejlesztését, rekonstrukcióját, az inflációs költségnövekedést, a kintlévőségekből származó hiányt, s ebből képezik a Kompenzációs Alapot is.

– A kompenzációs javaslat nagyon sokaknak juttat úgyszólván semmit – vélekedett *Csúcs László* (MIÉP). – A központi áremelésekkel egy időben biztosan nem realizálható a közműdíjak és a BKV-tarifák emelése.

Demeter Ervin (MDF) szerint a közművállalatok lehetetlen anyagi helyzetéhez a főváros előző négy éve is hozzájárult, ezért az előterjesztést *Demszky Gábornak* kellett volna megtennie. Demeter elfogadhatatlannak tartja, hogy a vállalatok fejlesztését s a hátralékosok tartozását is a lakossággal fizettetik meg. A nagyobb fejlesztésekhez a központi költségvetésből kellene pénzt szerezni.

– Most miért nem próbálkozik ezzel a főpolgármester, úgy, mint az előző négy évben? – tette fel a kérdést a képviselő.

A Fidesz vezérszónoka, *Cselovszky Zoltán* úgy vélte, a kompenzációt is központi zsebből kellene megoldani. Ahhoz, hogy az emelés mértékének jogosságát meg lehessen ítélni, szerinte tudni kellene azt is, milyen áremelésekre számíthat a budapesti lakosság a következő négy évben. A kisgazdapárti *Szabó János* véleménye szerint a fővárosnak is meg kellene próbálni feltárni belső tartalékait, mert kiderülhet, hogy a családoknak már nincs ilyen.

Farkas Péter (KDNP) a távfűtőszolgáltatásokban tervezett 64 százalékos emelést tartotta különösen túlzónak. Farkas Péter lapunknak elmondta: ez az emelés ráadásul nem is húzza ki a közművállalatokat a csávából, hanem csak a régi struktúra, az elavult technológiák konzerválásához elegendő.

(k.cs.)

Vészharangok zúgnak a Dómban

Veszélyben Szeged szimbóluma

Az olasz neoromán stílusban épült, csodálatra méltó szegedi Dómhoz sem volt kíméletes az idő vasfoga. Az évek múlásával az épületre fagyott hó és jég mállasztani kezdte a nem éppen kifogástalan minőségű klinker burkolótéglákat. A falról és a toronyról gyakran hullanak a földre tégladarabok, s szinte csoda, hogy mindmáig nem történt komolyabb baleset.

– *Mikor kezdődtek a bajok?* – kérdeztük *Ábrahám István* nagypréposttól és kanonoktól, a Dóm plébánosától.

– Amikor 1984-ben a templom plébánosa lettem, a kinevező okiratbam feltüntették, hogy haladéktalanul kezdjük el a tatarozást. Igen ám, csakhogy erre a célra egyetlen fillérünk sem volt. Ennek ellenére felvettem a kapcsolatot *Zádor Mihállyal*, a Budapesti Műszaki Egyetem Építéstudományi tanszékének professzorával, aki megvizsgálta a téglákat, a mészkőcsikókat, mintát vetetett, majd elkezdődtek a laboratóriumi vizsgálatok.

– *Ki kell cserélni a téglákat, az alaptól a tetőig?*

– A templom építése 1913-ban kezdődött. Mire kitört az első világháború, a falak az ablakok magasságáig felépültek. Ezekkel a téglákkal máig nincs gondunk, csak a később vásároltakkal. Azok már nem olyan jó minőségűek.

– *Meddig jutottak a templom felújításával?*

– A kis tornyokat és magát az épület falait már renováltuk, s ez nem kevés pénzébe került az egyháznak. Ki is ürült a kaszánk. Hátra van még a munka nehezebbik része, vagyis a két nagy torony megjavítása.

– *Mennyit költöttek az eddigi munkálatokra?*

– Húszmillió forintot. Ennek kétszeresére lenne még szükségünk, hiszen egy-egy toronynak csak az állványozása 13,5 millió forintba kerül, az építkezési munka pedig, szerény számításaink szerint, legalább öt-hat millióba. Ide kell számítani még a 25 százalékos áfát, amit január elsejétől az egyház nem igényelhet vissza.

– *Miből fedezték az eddigi költségeket?*

– A hívők adományaiból és külföldi támogatásokból. Az önkormányzattól és a cégektől, amelyek nagy előszeretettel használják fel termékeiken szimbólumként a Fogadalmi Templomot, egyetlen fillért sem kaptunk. Minthogy a Dóm középületnek számít, nem is tarthatunk igényt pénzre ezektől a cégektől. Csak példaként említeném, ha mindegyik szegedi család ezer forintot adna erre a célra, máris megoldódnának a gondjaink. Ehhez tudni kell, hogy a szegedi polgárok a nagy tiszai árvizet követően hálájuk jeléül, adakozásból építették fel a székesegyházat. Ezért is nevezik sokan Fogadalmi Templomnak. Most is jó lenne hasonló összefogás.

Bálint József

Egymilliárdnak bottal üthetik a nyomát

Hárman előzetesben

Legalább 35 ezer károsult fut a pénze után. Az összeg, amelynek bottal üthetik a nyomát, egyesek szerint meghaladja az egymilliárd forintot. A két évvel ezelőtt indult, s rövid időn belül megfenekelett pilótajáték kitervelői ismét az emberi hiszékenységre alapoztak. Hirdették, hogy aki befizet 16 ezer forintot, annak rövid időn belül 160 ezret fizetnek vissza; aki pedig 160 ezret szurkol le azon mód, azt 11 milliónyi jövedelemmel kecsegtették...

A rendőrség ez év elejére ígérte a nyomozás lezárását, ezért a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányságon *Szilágyiné Bay Lujza* századostól, a vizsgálati osztály fővizsgálójától érdeklődtünk, hol tartanak a szélhámosok ügyével.

– Korábban már tájékoztattuk a sajtót arról, hogy három személy előzetes letartóztatását indítványoztuk, de más gyanúsítottak is szerepelnek a listán – válaszolta Szilágyiné Bay Lujza.

– Hat bűncselekmény kategóriájában folyik a nyomozás.

– *A vádemelési javaslat mikorra várható?*

– Mihelyt megkapjuk a szakértői véleményeket; még ebben a hónapban. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy az elveszett forintok is megkerülnek.

– *Mi derült ki a sértettek köréről?*

– Becsléseink szerint legalább 35 ezer személy érintett ebben. Sajnos, az emberek hiszékenységének nincs határa. Hiába a figyelmeztetés, mindig akad, aki bedől a csalásnak. Szerintem a médiumoknak is óriási a felelőssége, hiszen éppen a Falu Tv műsorában reklámozták a játékot, s ezért sokan bíztak a szerencsejáték legalitásában. Szomorú, hogy amikor a rendőrségi vizsgálat megkezdődött, a szervezők a tévében még mindig lehetőséget kaptak arra, hogy további befizetésekre buzdítsák az embereket. Ma is azt vallják, hogy ha nincs rendőrségi eljárás, fizettek volna. Ez azonban azért sem igaz, mert hozzánk akkor érkeztek az első bejelentések, amikor már hónapok óta senkinek sem utaltak át pénzt.

R. M.

Éhes disznó makkal álmodik

Országjáró körútja során *Szabó Iván*, az MDF ügyvezető elnöke tegnap Nógrád megyébe látogatott. A vizit során rövid megbeszélést folytatott *Szmitnya Sándorral*, a Nógrád Megyei Közgyűlés elnökével, aki szabaddemokrata politikusként, a polgári erők összefogása révén lett Nógrád megye első embere.

Szabó Iván nagy jelentőségűnek tartja a polgári erők közös fellépését. Méltatta, hogy Nógrád megyében igen széles polgári koalíció alakult. A helyi önkormányzatoknak az ország jelenlegi helyzetében jelentős a szerepük. Ahogy Szabó Iván megfogalmazta: a stabilitás bástyái kezdenek lenni, mivel kormányzati szinten ellentmondások mutatkoznak, kaotikus állapot kezd kialakulni. Éppen ezért fontos, hogy a hasonló gondolkodású, hasonló értékrendet megjelenítő pártokkal föllépve, minél közelebb kerülve egymáshoz az ország, a régió működőképességét biztosítani lehessen.

Az MDF széteséséről szóló híresztelésekre reagálva Szabó Iván megjegyezte: – Ezek a történetek olyan politikai ellenfelek szájából hangzanak el, akik észjárásáról csak azt tudom mondani, hogy éhes disznó makkal álmodik. A májusi választások után elég erőteljes belépési hullám indult el, és ez aligha a szétesés jele.

(gáspár)

FOERK Ernő

Budapest III., Zichy-kastély

A Felső Építő Ipariskola a budapesti Állami Felső Ipariskola szakosztályaként alakult 1879-ben, majd az 1898–99-es tanévben önállósult. Célja olyan szakemberek képzése volt, akik a szakma minden ipari vonatkozású területén magas színvonalú munkát képesek végezni. (A Felső Építő Ipariskola a tanítványokat 15 éves kortól – négy elvégzett középiskolai év és négy hónap építési gyakorlat után – vette fel.)
Foerk Ernő (Temesvár, 1868–Budapest, 1934) tanulmányait az Iparművészeti Iskola szobrászati szakán kezdte, majd a bécsi Akadémián, Friedrich Schmidt mesteriskolájában folytatta. 1892-től Steindl Imre irodájában dolgozott, tanított a Műegyetemen, az Ipariskolában, majd 1898-tól a Felső Építő Ipariskolában. Számos bizottságnak, így a Műemlékek Országos Bizottságának is, tagja volt.
A pecsét, mely az iskola diákjainak rajzain szerepel: „Föerk tanár vezetése mellett felvette a budapesti állami felső Építő ipariskola" – magas színvonalat garantál. Ezek a rajzok nagy igényességgel készültek, az épületek és épületrészletek felmérési rajzai a Foerkre jellemző pontosságot, szakmai precizitást, a téma szeretetét tükrözik. Foerk és a Felső Építő Ipariskola többi tanára magas színvonalú oktatásával, vezetésével olyan kvalitásos szakembereket képezett, akik nélkül elképzelhetetlen lett volna a korra jellemző színvonalas építőipari munka.

Budapest III., Fő tér 1., Zichy-kastély, alaprajz, homlokzat.
Sz. j. 1.: May Izsó II. éves., tus, rp., 458 mm x 640 mm.
F.: Volt Zichy-féle kastély. III. ker. Óbuda, Főtér.
J. b. f.: szögletes MOB p., j. j. f.: Föerk tanár vezetése mellett felvette a budapesti állami felső Építő ipariskola. J. j. l.: OMF Tervtár ltsz.: 1084
A reprodukciót készítette: Mihalik Tamás, OMvH.

Váliné Pogány Jolán

VOLT·ZICHY-FÉLE·KASTÉLY·III·KER·ÓBUDA·FŐTÉR·

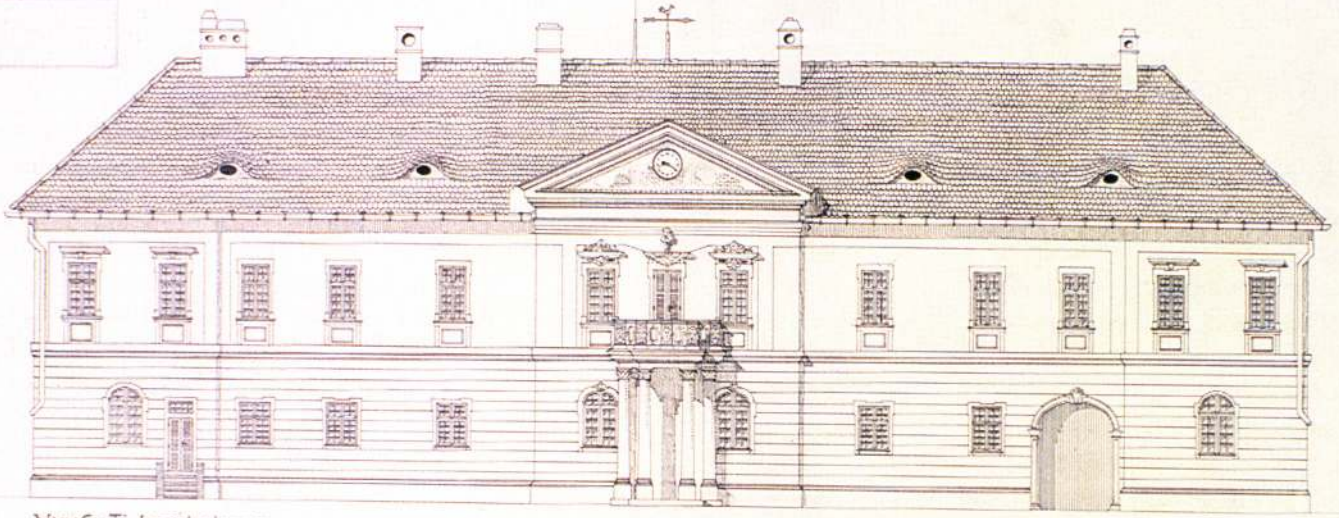

NYUGATI·HOMLOKZAT·

FELVETTE: NEMETH BELA

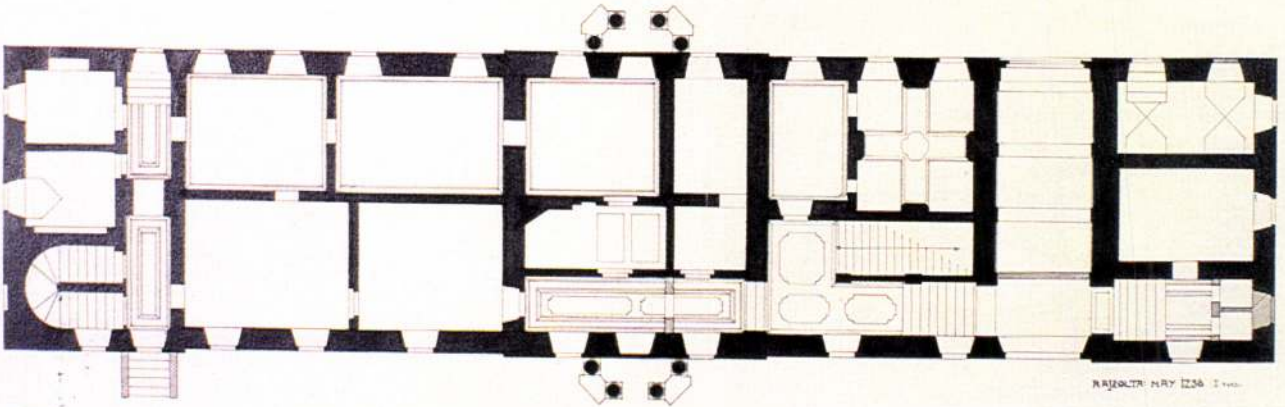

FELVETTE: NAY 1938

FÖLDSZINTI·ALAPRAJZ·

protestálásképen a mindent leigázó halál ellen. Az egész sorozat egyike az utóbbi évek legérdekesebb illusztrált könyveinek.

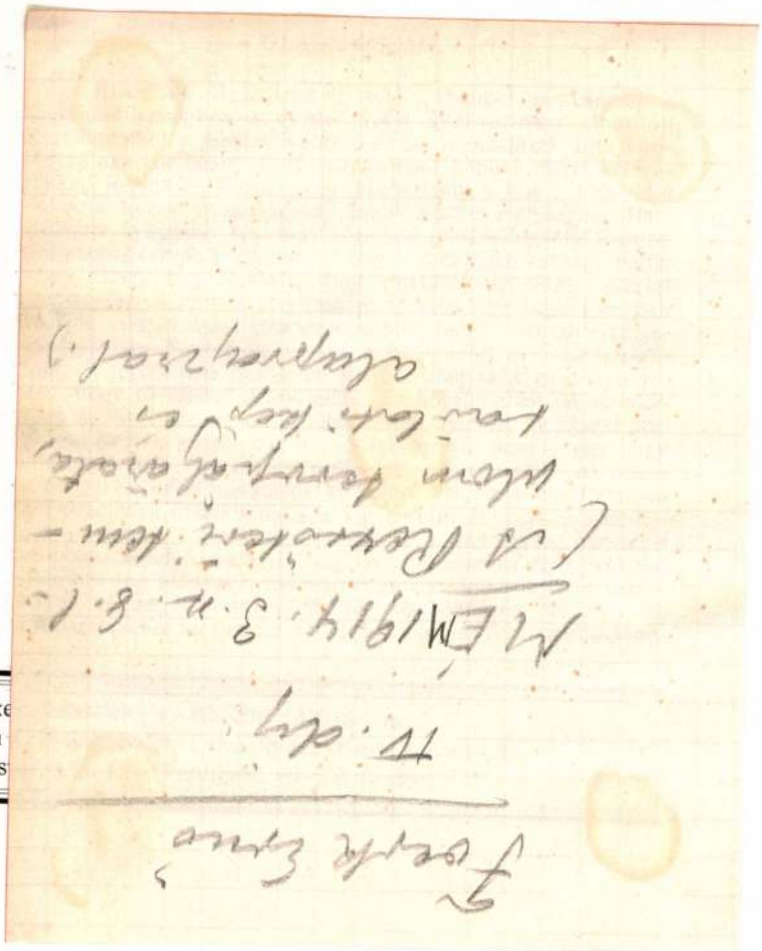

és akinek birtokában szintén egy XV. Dewonshire hercegnőt ábrázoló portré van, amelyet apja állitólag az anyjától kapott ajándékba. A helyzet most már annyira zavaros, hogy különböző pártok alakultak ki az egyes képek mellett, amelyek távol vannak attól, hogy tisztázni tudnák a valódiságért küzdő egyik vagy másik portré autenticitását.

Legujabban a képkereskedésben ugynevezett attestatumokat adnak a képek valódisága mellett, amelyeket egyik vagy másik hires szakértő állit ki. Nemrég azonban a hollandi képek leghiresebb szakértőjével, Hofstede de Groot-al történt meg, hogy valódinak jelentett ki attestatumában egy Frans Hals képet, amelyről rövidesen bebizonyult, hogy hamisitvány. A mükereskedők ma már nem is annyira képekkel, mint attestatumokkal kereskednek, mert a vevő nem azt nézi, hogy tetszik neki a kép, vagy hogy az ő meggyőződése szerint valódi-e, hanem azt, hogv van-e mellette Bode-tól, Friedländertől, Bredius-tól, Hofstede de Groot-tól, vagy más hirességektől kiállitott attestatum. Ezenkivül van a vevők számára egy másik bizonyiték is, amely jóval alsóbbrendü dolog, mint az attestatumok, amelyek végül is tulnyomó többségükben tényleg megbizható és becsületes bizonyitékok. Ez a másik bizonyiték abból áll, hogy milyen nagy árat ért el a kép valamelyik aukción. A közönség számára a legkiválóbb szakértő attestatuma sem ér annyit, mintha a képkereskedő bebizonyitja valamelyik műtárgyáról, hogy az egyik vagy másik aukción

Budapest, 1934. január 31.

FOERK ERNŐ

Meghalt a magyar épitészet egyik kiválósága. Bár sokat alkotott, keveset szerepelt. Meghatóan uri szerénysége távol tartotta őt a forumon való szerepléstől. De azok közé tartozott, akik hiába iparkodnak elbujni, az egyéniségük, a tehetségük révén csak elől kell, hogy járjanak.

Szinte el sem hisszük, hogy eltávozott; csöndben, feltünés nélkül tette. Még egy héttel ezelőtt derüs kedvvel figyelte az Egylet pódiumáról feléje hangzó előadást. Szorgalmas hallgató volt a szónak kettős értelmében. Figyelő szemlélője a körülötte folyó küzdelemnek egy uj, egy jobb szakmabeli életért és alig is szólalt fel.

Pedig mindig volt mondani valója. Az ő nyelve elsősorban rajzaiban nyilvánult meg. El lehet róla mondani, hogy a régi, jó értelemben vett épitőművészeknek talán legeslegjobbja volt. Épitészi nevelése a középkori formák megismerésén és alkalmazásán alapult. Temesvárt született 1868-ban. Az Iparmüvészeti Főiskola szobrászati szakosztályából indult el. Majd királyi ösztöndijat nyert el, a bécsi képzőmüvészeti akadémia elvégzésére. Három évet töltött itt, ahol nagy tehetségével feltünt annyira, hogy magyar fiu létére három izben is győzött tervpályázatokon. 1896-ban Steindl Imre professzor irodájába került és öt éven át vezette a Parlament épitkezésének belső berendezését. Mint Steindl aszisztense öt éven át müködött a Müegyetemen. Ez idő alatt szorgalmasan vett részt épitészeti versenyeken. El is nyerte a lipótvárosi zsidó templom terveire hirdetett pályázat első diját, majd a trieszti zsidó templom nemzetközi pályázatán ugyancsak első dijat vitt el.

Közel harminc esztendőn át volt szeretett tanára a Felső Épitő Ipariskolának, ahonnan 1927-ben igazgatói ranggal vonult nyugalomba.

A templomépitészet volt tulajdonképeni terrénuma. Sándy Gyula müegyetemi tanárral közösségében azonban egyéb épületeket is valósitott

meg. Igy a zágrábi postaépületet, a breznóbányai és nagykőrösi templomtornyokat dijnyertes tervek alapján épitette fel és együtt épitették a daruvári Tüköry-palotát is. A kisebb templomoknak igen nagy számát alkotta meg Petrovács Gyula mérnöktársával együtt.

Élete főmüve a *szegedi Fogadalmi templom* monumentális katedrálisa, amellyel a „Dombaumeisterekkel" méltán vetekedő müvészi polcra emelkedett. Ott is látható kedves mosolygó feje a templom egyik záró-kövén. Tizenhat évi müködését kötötte le ez a grandiózus alkotás, amelybe egész lelkét fektette bele. Mély vallásos érzés sugárzik minden kövéből, az életnek komoly szeretete a mozgalmas külsőről, a szinesen meleg belsőről. A multnak épitészeti hagyományait őrizte meg ebben a müremekben, mint utolsó őrzője egy tradiciós épitészeti iránynak.

Becsülettel, imponáló sikerrel vallott itt hitet a meggyőződése mellett. A templom épitésének leirását az Egylet hallgatóságával közölte és örömmel konstatálta a hallgatóság, hogy egy boldog ember számolt be chef d'oeuvre-jéről, amint azt a Vállalkozók Lapja is megállapitotta beszámolójában. Tanitványai bálványozták *Foerk* Ernőt, aki őket a nyári szünidőkben régi magyar müemlékek szakszerü felvételeinek megrajzolására ösztönözte. Az ifjak rajzai megjelentek kitünő összefoglaló kiadványokban, amelyek mindegyikén a lelkesen tanitó Mester irányitó kezének és szivének nyomai világosan felismerhetők.

A legutóbbi sivár esztendőkben már ennek a kiváló épitésznek is csak kevés munka jutott, de jellemző derüs müvészi kedélyére, hogy mindenképen artisztikummal foglalkozott: egyremásra készitette a maga tervezte és szőtte szines szőnyegeket.

Az Árpád-korabeli templomok fejlődését tudományos alapossággal kutatta és tanulmányait könyvbe fektette le, szintugy megirta a magyar épitészet kis kézikönyvét is.

A Ferenc József-rend lovagkeresztje, a Corvin-koszoru és a pályatársak osztatlan elismerése elsőrendü müvészi érdemeinek, emberi értékének.

A szombathelyi szalézi-rend templomát már nem fejezhette be.

A szegedi Fogadalmi templom kriptájában helyezik örök nyugovóra a drága halottat, akit szerető családján kivül ugyancsak mélyen szerető és tisztelő pályatársai könnyes szemmel siratnak meg.

Komor Marcel.

A 65500/1934 VO/a SZÁMU HÁZADÓMINTESSÉGI DENDELETHEZ

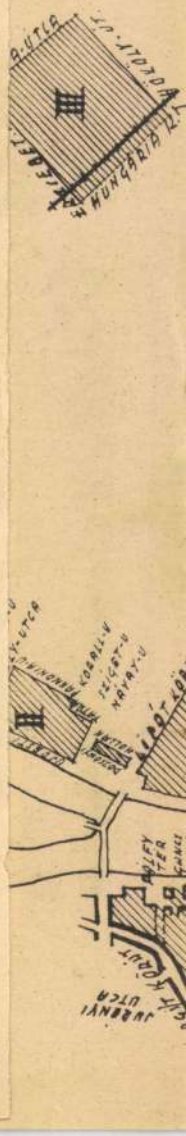

FOERK Ernö

1902, Zágráb, postaig. (Sándy Gyulával)

Poép 34. sill

FOERK Ernő

Genovich és Szörnyi O. javasolják 1930. márc. 3-án a püspöki kar tanácskozásán az Országos Egyházművészeti Tanács tagjának de végül nem választják be

Ld. A püspöki kar tanácskozásai.
Bp. 1984. 163, 169. p.

előség tudományos osztályával
a két intézmény régebbi, együttmüködési
ntetben a Kutatócsoportra konkrét
a pécsi középkori kőtár rendezésének
a zsámbéki és jáki müemlék-
szitésében és helyszini munkáiban
udományos osztálya ez időszakban
akmai jelentőségének, kutatóhelyi
is hárult. Fentieken kivül a
s feladatiban való részvétel,,
edményeiben igen pozitiv volt.
csoportnak hagyományos kutatói és
ntik. Részvételük a Kutatócsoport
ban /igy A magyarországi müvészet.
megbizottakként/ folyamatos volt,
kutatók nélkülözhetetlen
a közgyüjtemények eltérő feladatainak
jának hatásai. Az együttmüködés
legerőteljesebben igénybe vett
Nemzeti Muzeum, különösen:

FOERK Ernő

Tisza István emlékmű.

PÓTÓ János: Emlékmüvek, politika, közgondolkodás. Bp. : MTA Törttud.Int., 1990

22.p., 67.p

- Andrássy-szobor: 29.p. és ill., 68.p.

FOERK ERNŐ épitész

Európai zománcművésség a középkortól a
szecessziőig : Válogatás az Iparművészeti
Muzeum gyűjteményéből, Iparművészeti Muzeum, 1991. A kiállitást r
és a katalógust írta Prékopa Ágnes. Bp. Iparművészeti Muzeum, 1991

15.p.

Hibján Sámuel ötvös egy melltűje, melyet Foerk tervezett

(Kat.67)

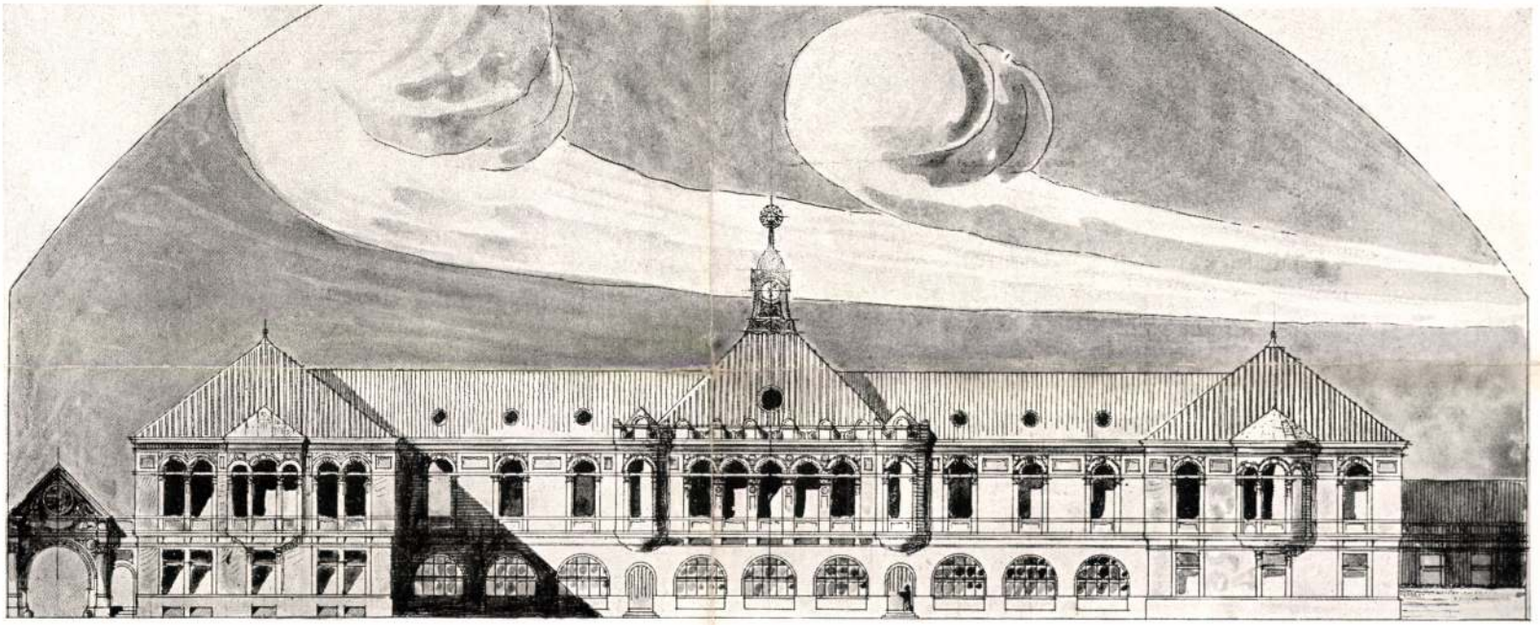

FŐHOMLOKZAT.

MEGVETT TERV. — JELIGE: SÁROS.

FOERK ERNŐ, BUDAPEST.

A sárospataki állami tanítóképző és internátus épületének tervpályázata:

Magyar Építőmüelőret

1909. 6. 4.

27-28. l

[illegible] képpel és alapz-hal

fordítás

3

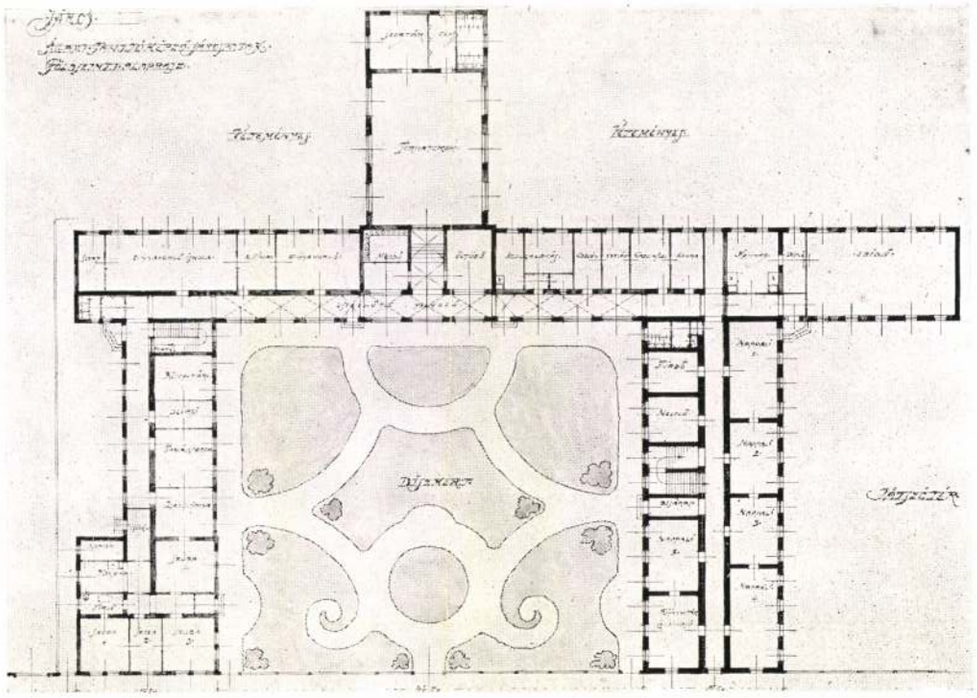

FÖLDSZINTI ALAPRAJZ.

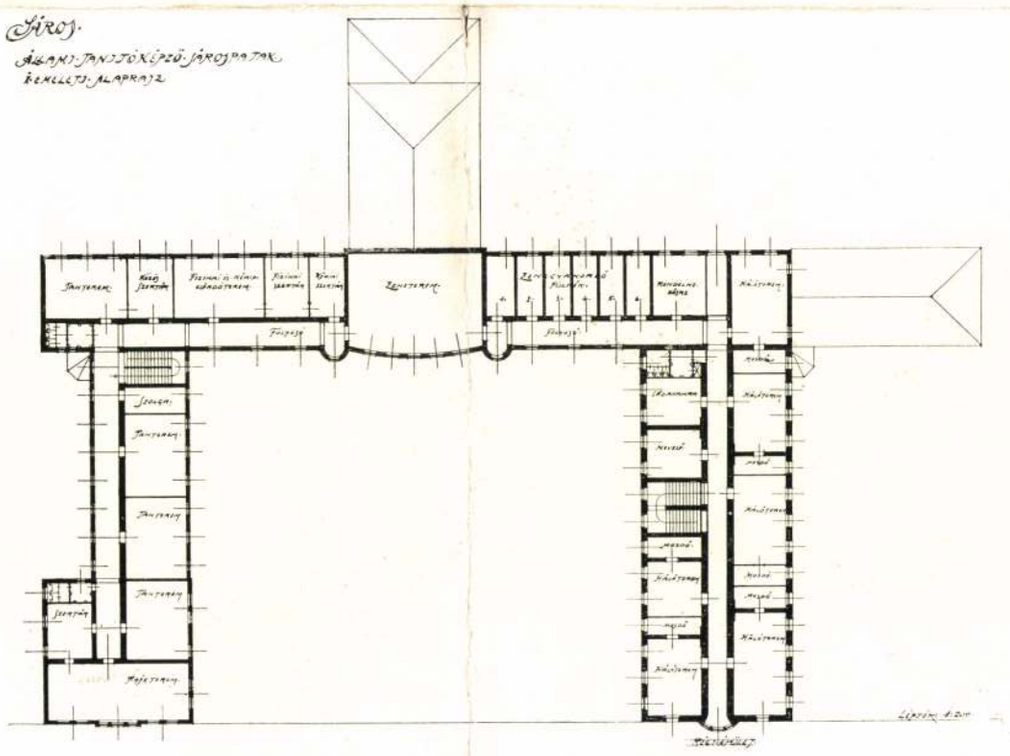

EMELETI ALAPRAJZ.

MEGVETT TERV. — JELIGE: SÁROS. FOERK ERNŐ, BUDAPEST.

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Nagytekintetű Elnökségének

H.

Král Gyula kőfaragómester és kőbányatulajdonos sövid utan vett levelét, melyben az órsai helyreállításhoz még szükséges kőanyag újabb – kőbánetunkénét 30,000 koronára – való felemelését bejelenti, ezzel tisztelettel előterjesztem.

Tekintettel arra, hogy a levélben hivatkozott körülmények tényleg fennállanak és minden terén érezteték hatásukat, továbbá arra, hogy öfszesen még csak két vagon kő (cca 10 m³) van szállítandó, tisztelettel javasolom, hogy ezt az újabb s remélhető utolsó áremelést jóváhagyólag tudomásul venni szíveskedjék.

Budapesten, 1923. jun. 22

Szekkinger tanár
művezető építész

Sandlékhet

Foerk Ernö

kiselejtezett
irat
1948

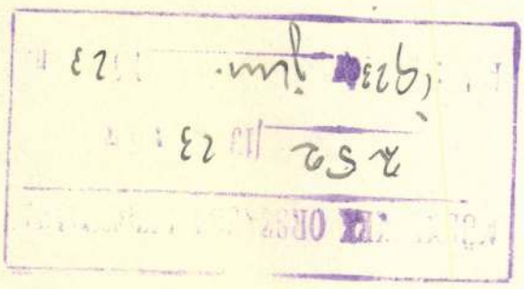

Foerk Ernő

Riselepezett irat

1948-

Javasolom, hogy az ismételten kért belső kiképzés foganatosítása alkalmával a tornytetők is alaposan megjavíttassanak, az ismételten várható, itt órsám fokozott mérvben felléső viharok által okozott károk csökkentésére pedig a harangok fölötti tornytető perkezet alja külön deszkázattal bonttassék, hogy ilyenformán az alulról jövő pélyomás ki ne bonthassa a csempezést.

Az ebből származó költségek, ill. a jótállás ideje alatt is jogosan kért munkabér differencia az ezidei egyházközségi hozzágáulásból fedezhető.

Egyebbírát azt tartom, hogy ezen munkák végeztével a műemlék gondozása végleg az egyházközségnek volna átadandó, mert lehetetlenek vélem, hogy ezután is minden ásó, az emlék használatával járó fentartási költség is gond a Műemlékek Országos Bizottságát terhelje.

Szeged, 1924. máj. hó 30-án

Foerk Ernő tanár
művezető építész

MŰEMLÉK. A ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
149 /1924 szám
Érk.: 1924 év jun. hó 3. n.

Idek utáspúla csatolva.

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Nagytekintetű Elnökségének

H.

Megfelelve a tek. Bizottság 118/1924. sz. a-kelt
rendeletének f. hó 27-én ótsán jártam és
viharokozta károkat megvizsgálva, kosztatálom:
1.) a f. évi február elején ritka hevességgel
dühöngött szélvihar vis major-nak tekintendő,
mely Budapesten is, a vidéken is és így
ótsán is mem egy tetőt batogatott
2.) a viharokozta károkat az egyházközség költségkimélés szempontjából a lekkész bír levelében idézett „helyben szakértőkkel" olyan kezdetlegesen javíttatta, hogy a f. hó elején ismétlődő szélvihar alkalmával kiújúltak és mostanáig sincsenek kielégítően javítva, jóllehet a fedőanyag ingyen rendelkezésükre állott és most is áll; ezáltal a tornyokról lehordott cserepek a főhajó és mellékhajók tetőzetét is több helyen megrongálta
3.) a hivatkozott „régi fedés" a főhajón és apsisokon ezen viharok daszára intakt maradt, bár ez a fedés is teljes terjedel, mében újra át lett rakva, tehát nem a cserépfedő „felületes" műkájában keresedő a hiba, hanem csak a tornyok exponáltabb voltában.

Foerk Ernő

kiselegyezett
irat
1948

MÜEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
275 /1923 szám
Ünk.: 1923 év julius hó 6 n.

Ó-BUDA
FÖLD-U.61

A Műemlékek Országos Bizottsága
Nagytekintetű Elnökségének

Tisztelettel kérem, hogy az 1923-ik
költségvetési évre Ótsára esett és kifi-
zetésre került összegek után műveszetői
tisztelettdíjamat megállapítani szíves-
kedjék.

Tekintettel arra, hogy pénzünk vásárló-
képessége napról-napra hanyatlik kérem
az erre az évre eső összeg mielőbbi kiü-
telését.

Kitűnő tisztelettel

Budapest, 1923. júl 5.

[illegible]

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
166 /1923 szám
Érk.: 1923-ik április hó 25. n.

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Nagykelenföldi Elnökségének

H.

Král Gyula kőfaragó mester 166/923 f.-a sövid úton átlett levelére van szerencsém a következőkben felelni:

Múlt hó 20-án betegesztett egidei munkaprogrammomban ránutattam, hogy elvezéltető egy legkevesebb 30%-os áremelkedés. Ez az árhullám most bekövetkezett és a fenti levél szerint egyelőre 45%-ot tesz ki.

Mivel az ősszi építkezés befejezésére öszesen 40 m³ köre van szükségünk, ez a 45% kb 300,000 kt. differenciát, vagyis öszesen 950,000 kt. jelent.

Tisztelettelyes javaslatom az volna, hogy a folytonnövekvő drágulás mellett leggazdaságosabb volna, ezt a növekedést honoráva mennél hamarább biztosítani az egész kőanyagot, mert félő, hogy ellenkező esetben költség hiányában abba kell hagyni a munkát. Král kérését a 2-2 vagonkénti 200,000 k. előleges kiutalását illetőleg, mit a mai viszonyok mellett indokoltat, méltányosnak tartom és az első 200,000 koronát kiutalását javasolom.

Budapest, 1923. ápr. hó 25-én

Szechkenyi Tanár
művezető szülész

Ad 179/923.

Foerk Ernö

Kiselejtezett
irat
1948

Ó-BUDA
FÖLD-U.61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Nagytekintetű Elnökségének

H.

1/. Král Gyula köpvágómester 179/923 sz.a. rövidesen átutalt levelére nézve tisztelettel javasolom, hogy az új egységárak, mivel azok végösszege az ezési márciusi hó 20-án előírány zott 84,000 k.t az időközben elfogadott 45% emelkedést számítva, nem haladja túl, tudomásul vétessenek és az oszlopok azonal megvedeltessenek, mehogy egy esetleges újabb áremelkedés ezt a tételt is megdrágítsa.

Az oszlopfejek mintázó költségét a rendes téli listában fogom elszámolni.

Bpesten, 1923. máj. 1.

Forchheimer tanár
művezető szilárd

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
344/1922. szám
Érk.: 1922 évi július hó 20 n.

KRÁL GYULA
kőfaragó-mester, kőbánya-tulajdonos
és márványáru-gyártelepe
Budapest, III., Lajos-u. 77—79.
TELEFON 36—27.

Budapest, 1922 ~~julius hó 18.~~

A

Müemlékek országos bizottságának .-

Budapest .-

Hivatkozással a folyó év május hó 4-én beadott ajánlatomra az ócsai templom javitási munkáinál szükséges nyerskövek szállitása tárgyában bátorkodom alantabban a következőket szives tudomásukra hozni: Fenti időpont óta midőn egyidejüleg Feork Ernő épitész tanár urtól vettem a szóbeli rendelést a kövek szállitására, minden tetemesen megdrágult miből kifolyólag a munkabérek és fuvardijak cca 80 %-al emelkedteks igy azon kényszerhelyzetbe jutottam, hogy f. év junius hó 15-ke óta teljesitett és ezentul teljesitendő szállitásokra ajánlati egységáramra 40 % azaz K. 1440.- felülfizetést kell kérnem vagyis m³-ként a K. 5040.- korona egységár elfogadását kérem.-

Azon reményben, hogy t. Cim ezen viszonyok folytán indokolt kérésem teljesitése elől elzárkózni nem fog, és a kőszállitás zavartalan lebonyolitását nekem lehetővé teszi, szives értesitésüket kérve, vagyok

teljes tisztelettel

Király Gyula

Ajánlva.-

Talán elégséges ránutatnom az utolsó esetre, mikor a könyvek kéredelmes biztosítása már egymagában 221,280 kor többletkiadással jár, a műhatérek pedig hétről-hétre emelkednek.

Ismételten kérve, hogy ezekben a nem normális időkben a fűrkséges öfszegek engedélyezése és kiutalása is lehetőleg forrsan simuljon a rendkívüli idők követelte ütemhez, tisztelettel kérem dőtergesztésem tudomásul vételét.

Bpest, 1922. jul. 22-én

Folkhuny tanár
az órsai ref. tepe.
műveztő épitésze

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
344 /1922. szám
Érk.: ... év ... hó ... n.

Foerk Ernő

Ó-BUDA
FÖLD-U.61.

A Műemlékek Országos Bizottsága

Magyarhatóti Elnökségéhez

H.

Hivatkozással a f. é. jul. hó 12-én kelt 323/1922. sz. fölszólításra a következőkben van szerencsém a kivont kimutatást beterjesztni:

A még létesítendő műhely közül újabban

1.) a kőfaragó anyagra Král Egyula beadványa értelmében kér 40% azaz 220.000 k

2.) az ács és cserépfedő műhelyre Czillér antal beadv. ért 30% " 150,000 "

3.) a bádogos műhelyre Küpfer, Stein Ignácz ósvai mester 100% " 56,000 "

4.) műhelyre: 3 kőfaragó, 2 kőmíves 5 napszámos 20 hétre számítva 45% " 160,000 "
(nov. 15)

öszszen 586.000 kor.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy ez a kimutatott öszszeg nem kiszerhetni a várható, de előre ki nem számítható többet kiadás végső öszszegét, mivel az ügyászszerűen és föltartoztathatlanul emelkedő anyagárak és műhelyek lehetetlenné tesznek minden beszületes számítást és előrelátást.

./.

Fock Ernő

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
423/1922 szám
Érk.: év hó n.

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Nagytekintetű Elnökségének

J. C.

Az 1921/22 költségvetési év befejezése alkalmával tisztelettel jelen kérem a Nagytek. Bizottságot, hogy az óvsai ref. templom helyreállítása vezetésével járó építészi tisztelettidíjam megfelelő részletét kiutalni kegyeskedjék.

Az eddig beadott számadások és összeállított hetilisták szerint f. é. aug 25-ig összesen kenek 1,285,000 koronát dolgoztunk föl.

-/- Ebből az összegből a -/- a csatolt „leltár" szerint leltári beszerzésekre kifizettetett kenek 331,000 k.

ezt levonva a főösszegből, marad beépített összeg kenek 954,000 kor

mely összegnek 10%-ára – 95,000 kor

képezedi a m. minisztérium által meg-állapított tisztelettidíjam első részletét.

Bpest, 1922. aug 28.

Forchheimer Tamás
művezető építész

Foerk Ernő

Kiselejtezett
iratok
1948.

MÜEMLÉK. K. ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
459/1923 szám
Érk. 1923 év dec hó 14 n.

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Nagytekintetű Elnökségének

H.

Tisztelettel jelentem hogy az órsai ref. templom tervbe vett külső restaurálási munkálatai f. é. dcz. 1jén befejeztettek.

-/. Az ingyenan felépített tornyokat a -/. alatt mellékelt fénykép mutatja.

A templom külső és belső részleteiről készült pontos felvételek most vannak felrakás alatt és kötelességemnek fogom tartani úgy azokat, valamint az épület stilkritikai méltatását annak idején a tekintetes Bizottságnak bemutatni.

Az egyházközség által óhajtott és vázlatokban bemutatott és elfogadott festési és berendezési munkálatok csak a jövő építési szezon alatt lesznek létesíthetők.

Kérve a tekintetes Bizottságot, hogy az építési munkák befejezése alkalmával esedékes tisztelettdíjam kiutalását elrendelni méltóztassék,

vagyok

Bpest, 1923, dcz. 13.

teljes tisztelettel

Folkusz Ferenc
művezető építész

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS FIZ[illegible]ÁGA
460 [illegible] 23 [illegible]
Érk.: 1923 dec [illegible] 14. n.

Ó-BUDA
FÖLD-U.61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Magyarhitelű Elnökségének

H.

./. Mellékelve van szerencsém ./. Frey István bádogos mester számláját az Ósán végzett bádogos munkákról és Czillér bental építőmester számláját ./. az ugyanott végzett villámhárító munkákról felülvizsgálva tisztelettel előterjeszteni.

Frey számlája mindenben rendben találtatván, teljes összegében azaz 1,777.933 kor értékben kifizethető.

Czillér számlájában a villámhárító munkák 136,124 korona összegben kifizethetők. A f. é. november hó 5-én beadott végszámlájában történt redukciók ügyében a 40%-os regie-tétel elfogadható, mivel azt az árvizsgáló bizottság döntése is támogatja, ellen a már 1922 ben szállított 2 tetőkéhúvó-ajtó újbóli felszámítását egy szolid cégtől egész szokatlanak kell minősítenem, mivel azok csak azért töröltettek, mert vállalkozó hibájából nem voltak elhelyezve. Marad tehát helyesbített és kifizethető összeg 228,317 korona.

A bélyegilletik 3% sól 4.5%-ra való közbeni felemelése és az ezért utólag felszámított 153,670 k. ügyében kérem a tek. Bizottság bölcs döntését.

Budapest, 1923. dezz 12-én

Folkusy
művezető építész

Foerk Ernő

kiselejtezett irat

1925 jan 15.

M.Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterium.-

115.741/1924.szám.-
III.a.

Mult évi december hó 13-án kelt 336/1924. számu felterjesztésére felhatalmazom a tek. Orsz. Bizottságot, hogy Foerk Ernő müvezető épitésznek az ócsai ref. templom restaurálásával kapcsolatban még hátralékos tiszteletdija fejében a rendelkezésre álló javadalom terhére 2,763.413 koronát azaz Kettőmilliőhétszázhatvanháromezernégyszáztizenhárom koronát fizessen ki.-

Budapest, 1925.évi január hó 8-án.-

A miniszter h e l y e t t :

h.államtitkár.-

A Müemlékek Országos Bizottságának,

Budapest.-

Foerk Ernő

Kisalapterek irat -

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
166 /1922 szám
Érk.: 922 év IV/22 hó

Ó-BUDA
FÖLD-U.61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Magyar. Elnökségének

Helyben.

Tisztelettel van szerencsém kérni a tekintetes Bizottságot, hogy a háború következtében abbamaradt következő munkák terveinek és költségvetéseinek járó tisztelettdíjamat megállapítani és kiutalni kegyeskedjék.

1.) a Zimonyi egyedéves emlék biztosítására 1911. jún 17 étől — 1916. jún 8 áig beadott rajzok és költségvetés, 4 helyszíni szemlével

2.) a Poprádi harangláb kozmosítása 1913. ápr 3 étől — 1917. nov. 25 áig beadott rajzok és költségvetés, 2 helyszíni szemlével

3.) a Dési-ref. templom végleges beboltozására beadott 914. évi okt 1-én beadott terv és költségvetése

A felsorolt munkák a megszállás következtében megszakíthattak.

Budapesten, 1922. április hó 10-én

Jaeckling építész

MŰEMLÉKEK ORSZ. BIZOTTSÁGA
201/1922

Ó-BUDA
FÖLD-U.61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Ackibes Elnökségének

Helyben

Csatolta van szerencsém beterjeszteni Nagrand Mihály művezető kérvényét, melyben a kiküldetés első 60 napjára megállapított 180 korona napidíjat a kiküldetés további tartamára kiterjeszteni kéri.

Jóllehet tudatában vagyok annak, hogy a 1921/9100 M.E. sz. rendelet világosan elrendeli, hogy a kiküldetés 60-ik napjától kezdve csak az előbbinek a fele, tehát 90 kor napidíj jár, mégis pártfolólag terjesztem föl, mert az általános drágaság falúhelyen még súlyosabban nehezedik az egyedül álló emberre, amennyiben 120-130 koronára alul alig tud - még a legszerényebben is - megélni, ami abból is kitűnik, hogy az Ótsára való napszámosnak minimum 150, a kőmivesnek 240 koronát kell fizetnünk, még a Budapestről hozott segédeknek ezenfelül 50% vidéki pótdíj is jár.

Azza kérem tehát a Tek. Bizottságot, hogy művezetőinknek ezekben a nehéz időkben valamely formában, talán drágasági pótlékot megszavazni méltóztassanak, ilyenformán a Bizottság egy régi kipróbált emberét anyagi gondoktól mentesíteni kegyeskedjenek.

Brestan, 1922. máj. 6.

Foerkhöny
művezető építész

Foerk Ernő

kiselejtezett
irat.

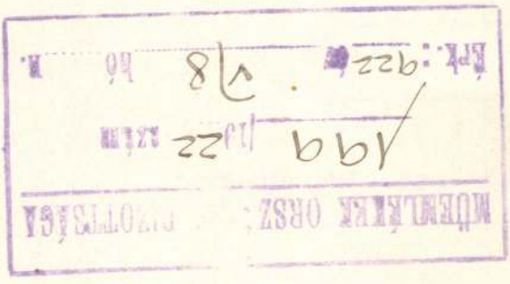

MŰEMLÉKEK ORSZ... BIZOTTSÁGA
199 /1922 szám
Érk.: 922 ... v/8 hó ... n.

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Akiatus Elnökségének

Helyben

Csatolva van szerencsém benyújtani Král Gyula budapesti kőfaragó mester, mint a Kán Páros zsámbéki kőbánya-bérlő budapesti megbizottja költségvetését, mely az ócsai ref. templom helyreállítási munkáihoz szükségelt kb. 120 m³ kőanyag szállítását Herceghalmán wagonba rakva m³-ként az T. sz. minta szerint 3200 koronáért, az Tª sz. " " 3600 koronáért vállalja.

Tisztelettel kérem, hogy a tek. Bizottság lehetőleg az Tª-val mintázott kőanyag mellett határozni kegeskedjék.

Budapesten, 1922. máj. 4.

Szerkhely
művezető építész

sona kölcsöndíjat kér, tehát olyan kár-
bavesszett öszegeket, melyek annellett, hogy
fölöslegesen terhelik az építési alapot, vég-
legesnek sem mondhatók, mert az építkezés
elhúzódása esetén teljesen kiszolgáltatják
a Bizottságot a kölcsönadó követeléseinek.
Tekintve az öszes építési anyagok folyton
tartó emelkedését, gazdaságosabbnak mutat-
kozik az öszes leltári anyag mielőbbi beszer-
zése, mert erős meggyőződésem, hogy a most
beszerezhető anyagot többé cily olcsón már
nem tudjuk megkapni.

A tek. Bizottság bölcs elhatározását
kérve teljes tisztelettel

Brestan, 1922. máj. 4.

Foerkhnöy
az öcsi ref. templom
műv. építésze

Kiselejtezett vás

Foerk Ernő

Ó-BUDA
FÖLD-U.61.

A Műemlékek Országos Bizottságának
Tekintetes Elnökségének

Helyben.

Csatoltam van szerencsém bemutatni Czillér Antal építőmester számláját kísérőlevelével együtt.

A leszállított és szabályszerűen átvett állványfa megbaladja az eredetileg előirányzott köbmennyiséget, (27 m³) mivel az előírt vastagsági méretekat a szállítási határidő rövidsége miatt nem lehetett betartani, az amúgy is nehezen kapható hosszabb és egyébb restaurálási munkáknál kiválóan használható szálfákat pedig — leltári beszerzésről lévén szó — nem akartam levágatni.

A szintén leszállított és a kísérő levélben m³ként 1500 korona kölcsönzödíjét (6 hónapra számítva) felajánlott 200 db, öszesen 12 m³-t kitevő 8/4"-os fenyőszállót illetőleg tisztelettel vagyok bátor javasolni, hogy tekintve a bizottság többszőr hangoztatott elvi álláspontját, a 18,000 k. költséggel járó kölcsönajánlatot ne fogadja el, hanem a 11,94 m³-t a számlázott 7000 koronás egységben 83,580 koronával vegye meg.

Úgyszintén megvendőnek javasolom a 11,000 koronáért ajánlott csigalenclőt, melyért ugyanannyi időért (6 hónap) 2000 ko

MÜEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
272 /1922 szám
Érk.: 922 év VI/12 hó ... n.

Foerk Ernő

Kioeléjtezek
irat.

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

A Műemlékek Országos Bizottsága
Tekintes Elnökségének

H.

Csatolva van szerencsém beterjeszteni a nyár folyamán foganatosítandó ács és csempes munkák Czillér A. építőmester által kiállított költségvetését.

A költségvetés az annak idején (f. é. február 15-én) benyújtott előirányzattal szemben 30% áremelkedést mutat, ami a folytonos emelkedő anyag és munkaárakban leli magyarázatát és csak úgy volna eltüntethető, ha egyes előirányzott tételeket elhagynók vagy egyszerűsítenők.

Tekintve, hogy a hazálag vezetett munkák a munkásság folytonos növekvő igényei mellett aránytalanul drágulnak, az ács- és csempes munkák foganatosítása pedig nagyobbára bontási és javítási munkákra szorítkoznak, kérem hogy a tek. Bizottság azok vállalatba adásához hozzájárulni szíveskedjék.

Budapesten, 1922. jun. hó 9-én

Szekkinger
művezető építész

M.D.K.

Förk Ernő

A lap bemutatja a művésznek az Erzsébet-szobor pályázatra beküldött művét.
Repr.

Magyar Salon, Bp. 1902. márc. hó. XXXVI. kötet 619. lap

Förk Ernő

Tü, zoméncos ezüst.

Die Kunst der Jahrhundertwende

Ausstellung: István király muzeum közleményei, Serie D; Nr. 41. Székesfehérvár, 1965, 33 l.

Förk Ernő

A müvész tagja annak a "jeles épitő és rajzoló
müvész gárdának, amely a magyar alkotmány
székházának megteremtésén munkálkodik"-közli
"Az ezredévi ünnepségek" c. beszámoló.

Otthon, Bp. 1896. junius hó
195-2o4. lap

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
172 1922 szám
Érk.: 922 évi IV 24 hó

Mélyen tisztelt Előadó Úr!

Csatolva van szerencsém a „Magyar építészet fejlődése" cimű öszfoglaló munkámat a tisztelt Bizottságnak bemutatni. Egészen rövidre öszfogva, kb. 200 nyomtatott oldalra terjedő, kb. 200 ábrával illusztrált formában igyekszem ismertetni ezeréves múltunk építészeti emlékeit és bár ezen vállalkozásom nehéz voltát, mégis megkísérlem, mert bevallhatom kötelességnek tartom hazai emlékeink rövid, de öszfoglaló ismertetését.

Remélem, hogy részint meglevő klisék, részint fényképekből, de amennyire lehet eredeti felvételekből is hamarosan öszre lehet szekni azt az illusztratív anyagot, de mely egy ilyen kézikönyv megjelentetésének okvetlenül szükséges.

Előadó Úr jóindulatába ajánlva igyekezetemet

vagyok igaz tisztelője

Szekely

922. ápr. 18.

Foerk Ernst

kiselejtezett
wat

15

Ó-BUDA
FÖLD-U. 61.

Tisztelt Előadó Ur!

Megtisztelő felszólítás ulva válaszolva, a következőkben állítom össze munkásságomat.

ad 1.) 6 füzet szünidei felvételek:
A budapesti állami felső építő ipariskolán
1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917-évi
szünidei felvételei. (felső ép. ipariskola mennyája)

ad 2.) képiratban: 1.) Építészet története – tankönyv
2.) A magyar építészet fejlődése – " "
3.) A szerb építészet fejlődése
4.) Az, építési szerkezetek esztetikája
5.) Árpádkori templomaink alapvajzi fejlődése

ad 3.) Különlenyomatok:
1.) Archäologiai értesítő 1911. első füzet
A kalocsai szt. istvánkori érseki sír.
2.) Magyarország műemlékei IV. kötet
A kalocsai székesegyház

Úgy a „szünidei felvételek" eredeti rajzai, valamint azokuk egyes füzetei tudomásomra szerint hiwatalból küldettek át a Műemlékek Orsz. Bizottságának.

Kitűnő tisztelettel

Folkusz

gyi. felv. hó 18-

Foerk Ernő

kiselejtezett irat

MÜEM[illegible]OS BIZOTTSÁGA
499. /1926. szám
Ér[illegible] 1926. év december hó 31. n.

SCHULEK JÁNOS
MŰÉPITÉSZ.
TELEFON 88—53.

Budapest, 1926. deczember 30.

Tek.

Müemlékek Országos Bizottsága

B u d a p e s t .

Mellékelve van szerencsém F o e r k E r n ő bizottsági tag urnak a magyar épitészet rövid történetét tárgyaló kéziratát visszaszármaztatni.

A nehezen olvasható irással megirt munkát nem találom még nyomtatásra érettnek, amit szerző, müvének több évi pihentetése után, maga is be fog látni. A mü nincsen is kellően kiegyensulyozva, amennyiben egyes részei tul terjengősek, /középkor/ mások pedig /Mária Terézia korszaka/ több méltatást érdemelnének.

A könyv terjedelme meghaladja a közép ipariskolai tankönyv szükségletét, s ha valóban ilyennek készül, megfelelő átdolgozást igényelne.

Teljes tisztelettel

Schulek

Foerk Ernő

irod
2

Mandola Aladár:

A szegedi fogadalmi
templom. Szeged
1930.

U.az. A szegedi
fogadalmi templom
dialektikája.

U.az. A szegedi
fogadalmi templom
Mária-kápolnája.
Szeged 1942

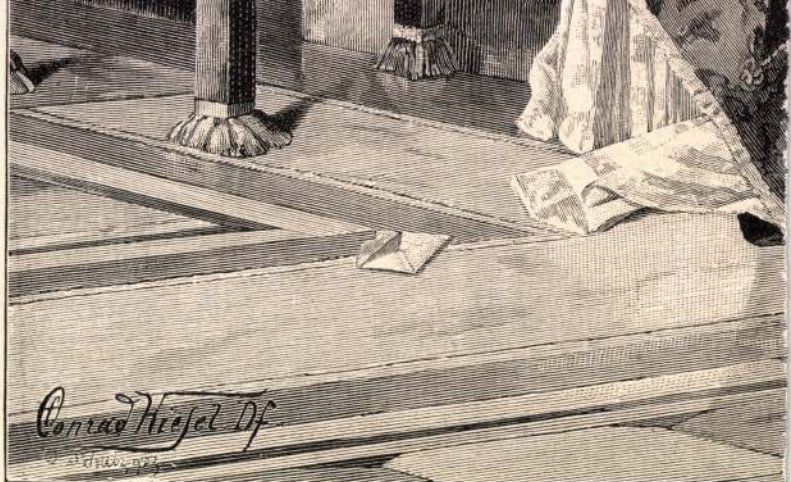

Willkommene Botschaft. Nach de

Nach einer Photographie aus dem Verlag de

Foerk Ernő

Mandola Aladár:

A szegedi fogadalmi templom. 8-r. 6 l. kézzel [1930].

dupl

Gent (1491)

MAGYAR KIRÁLYI P

ZÁLOGÜZLETI LE

BUDAPEST, IX., K

479

/Zü. szám Bu

1940

A Müemlékek orsz

B

Hivatkozással a
10997/939.zü. számu levelünkre
vételi megbizás utján megvásárc
P-t és annak kamatát 3.60 P-t a
nálásával befizetni s a tárgyat

Ajánlott

1 melléklet

Ptp. 451—13. — 1939. 24357. LÉGRÁDY TESTVÉREK R.T., BUDAPEST

Foerk Ernő

Művészeti Lexikon

242 l.

Siena h. n. IV. 232

Foerk Ernő, építész. szül-
1868. II. 3. Temesvárt. Buda-
pesten és Bécsben tanult s azu-
tán Steindl Imrénél dolgozott.
1898-tól a (felső épitő a parzókola
Epers)
tanára. Munkái: Zagrábi
postai és távirda palota, a
szegedi fogadalmi templom.
F. Restaurálta a Kalocsai székesegyházát

~~Foerk Ernő~~

~~Dioszentpáli Tüköry-kastély~~

~~Ferverzér Foerk Ernő~~

~~és~~ Sándy Gyula

MMÉE körl. 1905

XII. füzet XII. füzet.

(A Tüköry-kastély Dioszentpálon, képekkel és műszaki rajzokkal.)

dupl

Vizigóth Koponya VI. 125.

Foerk Ernő

Foerk. A magyar építőművészet rövid története — — — — — — — — 6.—

Foerk Ernö

Magyar Művészet

1925. ~~229~~, 490

Miskolczi ág. hitv. ev. egyház könyvtára

(újtelepi ügy) ~~III~~. 175.

Foerk Ernő

vód

Mandola Aladár:
A szegedi fogadalmi
templom. Szeged,
1930.

Dupl

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Foerk Ernő

A szegedi fogadalmi templom építésre.

P.N. 1929. XII. 29.

Foerk Ernő MDK

Helyőrségi templom Budán, vizf.

Műcsarnok 1909. tavaszi kiáll.

Foerk Ernő MDK

A trieszti zsidótemplom pályaterve, rajzI-II

Tüköry kastély Dóó-Szt.Pálon, rajz

Mücsarnok 1905/6. téli kiáll.

Foerk Ernő

Tervei alapján felépült a negedi Fogadalmi Templom.

Nu. 1930. XI. 9.

Foerk Ernő építész

101 éve született

Nápszava 1969 február 2
10. old

Foerk Ernő

~ réntvett az ópai premontrei templ. restaurálásában.

Rado Jenő: Magyar építészettört. 70. old.
Műszaki Könyvkiadó 1971.

Foerk Ernő
építész

/1868-1934/
Szegedi fogadalmi templom.

Radó: Magyar építészet. 326.
Műszaki Könyv 1971.

Foerk Ernő.

— **Egyházmüvészeti kiállitás Pécsett.** A *Szövetség Magyar Festők, Szobrászok, Épitészek és Iparmüvészek Társasága Virág* Ferenc megyéspüspök fővédnöksége alatt *Foerk* Ernő, *Márton* Ferenc, *Thury* Gyula, *Mihálkovics* Miklós, *Leszkovszky* György és *Damkó* József meghivott müvészek és a Pécsi Képzőmüvészek és Mübarátok Társasága müvésztagjainak részvételével most rendezte meg Pécsett egyházmüvészeti kiállitását. A kiállitást *Virág* Ferenc megyéspüspök vasárnap délelőtt nyitotta meg nagyszámu, előkelő közönség jelenlétében. A kiállitáson a meghivott müvészeken kivül kiváló müvészi alkotásokkal szerepeltek *Gebauer* Ernő és *Miertl* Gyula pécsi festőmüvészek.

+

Nemzeti újság
1929 VI. 11

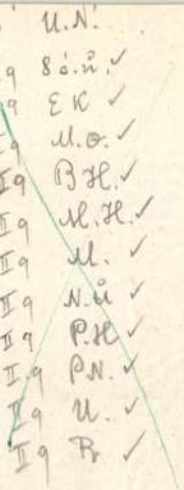

○	U.N.
II q	8 ó.ů. ✓
II q	E K ✓
II q	M.O. ✓
II q	B H. ✓
II q	M.H. ✓
II q	M. ✓
II q	N.ů ✓
II q	P.H ✓
II q	P N. ✓
II q	U. ✓
II q	R ✓

M. D. K.

FOERK Ernő építész

1912-től a szegedi Fogadalmi

templom Tervezője

Schalek munkáját

folytatja

Nagy-Papp-Börtsök: Szeged, Bp. 1960. 199.-
203.

Foerk Ernő

erőd

Budpest monografiája

71. l.

Városháza.

Bp c. u.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Foerk Ernő

l.

Arch. Ert. 1915

376. l. 377. l.

ätvive

Vásárlási tudnivalók.

A műtárgyak eladását kizárólag a műtárosi tal, illetve **Kató Kálmán,** a Nemzeti Szalon árosa eszközli.

A vételár 50%-a a vásárláskor, 50% pedig 8 on belül, legkésőbb azonban a kiállitás bezá- kor fizetendő.

Focsk Ernő

l.

Forst Erzsébet hirác
emlékei
1907

10, l.

IX. tábla

XI. "

<Foerk Ernő>

<> A magyar épitőművészet rövid története. 16-r
272 kép, 224 l.
Kecskemét, 1929.

Gent (697)

get kiutalványozni.

veznem, hogy miután az eredeti számlák
ldettek be, ez összegeket a Felsőmagyar-
um kiadásai között elszámolni nem volt
vetkeztében az előbbi tételt pénztárnap-
ni, az utóbbit pedig be sem vezetni kény-
ól legmélyebb tisztelettel kérnem kell
előlegezett összegnek mielőbbi kegyes

méltóságod legmélyebb tiszteletem őszin-

szeptember hó 18-án.

igazgató.

GYULA valóságos belső titkos
g, stb. stb. urnak, a Müemlékek Országos
iga elnökének

BUDAPEST

Foerk Ernő

épitész

l.

Genthon. Monság

műemlékei. 99. l

1951

Foerk Ernő

l.

Gerő Művészetről

361, 364. l.

1939

Foerk (Förk) Ernö

tagadalmi templom

Horváth Thiorhaged is

22, 23 l.

kiv-jelen

rézl. kalauze

1925

TUDOMÁNYEGYETEM BUDAPEST 5-ST. JIX 17

BUDAPEST
11 XII 12-7

ungar. landw. Landesvereines berufen und bekundete sich in der von ihm gegründeten Fachschrift *Köztelek* als überzeugter Verfechter der Agrarbewegung. Sein selbständiges Werk: *Alföldi gazdálkodás reformja* (Reform der Landwirtschaft des Alföld) erschien wenige Tage nach seinem Tode.

Forster, Johann v., landw. Schriftsteller, geb. 1810 in Miséd, gest. 12. Nov. 1891 als Direktor der Primatialgüter in Esztergom. Von seinen zahlreichen Werken verdient: *Marhatenyésztésünk hanyatlásának okai* (Die Ursachen des Rückganges unserer Viehzucht, 1880) hervorgehoben zu werden.

Forster, Julius, Baron, Kunstschriftsteller, geb. am 21. Dez. 1846 in Esztergom, wurde, nach Zurücklegung seiner jurid. Studien in Budapest und Paris, 1872 ins Kultus- und Unterrichtsministerium berufen und 1883 zum Ministerialrate ernannt. Nach seinem Rücktritte war F. von 1887 bis 1911 als Direktor der Ungar. Bodenkreditanstalt tätig. Er publizierte zahlreiche Studien über die kathol. Kongrua und Autonomie, kirchenhistor. Monographien und Archivforschungen. Mit besonderer Hingebung befasste F. sich mit kunsthistor. Forschungen; er redigierte das Prachtwerk: *III. Béla király emlékezete* (Erinnerung an König Béla III., 1900) und die *Magyarország műemlékei* (Kunstdenkmäler Ungarns, 1905/06), für die er auch mehrere Essays lieferte. Sein Werk: A *műemlékek védelme a magyar és külföldi törvényhozásban* (Der Schutz der Kunstdenkmäler in der ungar. und ausländ. Gesetzgebung, 1906) bildete den Ausgangspunkt der zur Zeit im Zuge befindlichen legislativen Regelung dieser Frage.

Fortunatus, Matthäus, Humanist im XVI. Jahrhundert, gest. 1528 in Eger, gab Senecas *Naturales Quaestiones* mit kritischen Randglossen heraus.

Fóti, Josef Ludwig, Literaturhistoriker, geb. am 12. Feb. 1882 in Budapest, wo er auch seine Universitätsstudien anfangs an der medizinischen Fakultät, später, seiner Neigung für Literaturgeschichte und moderne Philologie Folge gebend, an der philosophischen Fakultät begann. Diese Studien setzte F. in München, Strassburg, Paris (an der Sorbonne und der École des Hautes Études) fort, worauf er 1906 in Budapest zum Doktor promoviert wurde. Nachher kehrte F. wieder nach Paris zurück, wo er literaturgeschichtliche Forschungen betrieb und vollendete seine Studien hauptsächlich an der École des Charbes. Selbständige Werke: A *Toldi monda két idegen eredetű episodja* (Zwei Episoden fremden Ursprunges der Toldisage, 1908), A *római Attila-legenda* (Die römische Attila-Legende, 1910), *Gog und Magog*, *Der annonyme Notar König Bélas* (1912), Az *elbeszélő irodalom egyetemes története* (Universalgeschichte der erzählenden Literatur, unter der Presse), A *történeti kutatás rendszere* (Das System der historischen Forschung, unter der Presse).

Főerk, Ernst, Architekt, geb. 1868 in Temesvár, absolvierte die Budapester Kunstgewerbe- und die Wiener Bau-Meisterschule und beteiligte sich dann in der Kanzlei Emerich Steindls bis 1898 an den inneren Einrichtungsarbeiten des neuen Parlamentsgebäudes. Im letzteren Jahre wurde F. zum Professor an der höheren Baugewerbeschule ernannt. Von ihm stammen zahlreiche Pläne für Kir-

chenbauten, Stadthäuser, Kastelle, Schulen u. s. w. Er ist auch ein rühriger Mitarbeiter der Fachpresse und der Tageblätter.

Földényi, Béla, Schauspieler, geb. am 12. Okt. 1850, gest. 13. Dez. 1895, wurde 1878 als Episodendarsteller am Budapester Nationaltheater engagiert, an dem er zahlreiche Lorbeeren erntete, aber wegen seiner Erkrankung 1889 seine Pensionierung erbitten musste.

Földes, Béla, Nationalökonom und Statistiker, geb. am 25. Sep. 1843 in Lugos, wurde 1872 zum Direktorstellvertreter des hauptstädt. statist. Amtes ernannt, habilitierte sich 1874 als Privatdozent an der Budapester Universität, wurde 1882 zum ausserordentlichen, 1889 zum ordentlichen Professor der Nationalökonomie und Finanzlehre an der Budapester Universität ernannt. F. ist Gründer des nationalökonom. Vereines der Universität, aus welchem beinahe die ganze jüngere Generation der ungar. Nationalökonomen hervorging. Die polit. Laufbahn betrat F. 1905 und ist Reichstagsabgeordneter, Vizepräsident der vereinigten Unabhängigkeitspartei, in deren Schosse er eine äusserst rege Tätigkeit entfaltet. Er gehört zu den hervorragendsten Mitgliedern des Parlamentes. Seine Referate über die Notenbankfrage und über andere nationalökonom. Fragen sind von bleibendem Werte. Eine Reihe seiner wissenschaftlichen Arbeiten erschienen in ausländischen Fachzeitschriften, namentlich in den Jahresbüchern für Nationalökonomie und Statistik (Jena). Wichtigere selbständige Werke: *A nemzetgazdaságtan- és pénzügytan vezérfonala* (Leitfaden der Nationalökonomie und Finanzlehre, 1881), *Papirpénz és agio* (Papiergeld und Agio, 1883), *Nemzetgazdasági és statisztikai Évkönyv* (Nationalökonom. und statist. Lehrbücher, 1883, 1884, 1885), *Magyarország statisztikája* (Die Statistik Ungarns, 1885), *A társadalmi gazdaságtan elemei* (Die Elemente der Sozialökonomie, 5. Aufl., 1910), *A társadalmi gazdaságtan alkalmazott és különös tanai* (Die angewandten und speziellen Lehren der Sozialökonomie, 5. Aufl., 1913), *Quóta-tanulmányok* (Quoten-Studien, 1899), *Az államháztartástan* (Die Staatswirtschaftslehre (Finanzwissenschaft), 2. Aufl., 1912), *A szociálizmus* (Der Sozialismus, 1910), *Közgazdasági Értekezések* (Volksw. Abhandlungen, 4 Bände, 1902/1913), *Statisztikai Előadások* (Statist. Vorträge, 2 Bände, 1904), auch in deutscher Sprache: *Einfluss von teueren und billigen Zeiten auf die Sterblichkeit* (1880), *Individualprinzip, Sozialprinzip und sozialethisches Problem* (1904), *Die Getreidepreise im 19. Jahrhundert* (1905). F. zählt zu den bedeutendsten, auch im Auslande anerkannten Nationalökonomen Ungarns. Er ist ordentliches Mitglied der Ungar. Akademie der Wissenschaften, Präsident der Ungar. University-Extension etc.

Földi, Johann, Gelehrter und Dichter, geb. 1755, gest. 1801, war als Arzt tätig und lenkte schon frühzeitig mit seinen kritischen Studien und Gedichten die Aufmerksamkeit auf sich. Er war auch als Sprachforscher und medizin. und naturhistor. Schriftsteller geschätzt. Seine zerstreut veröffentlichten Gedichte erschienen 1910 in einer Gesammtausgabe.

Földvári, Michael, Sportschriftsteller, geb. am 13. Apr. 1883 in Emőd, erlangte, nach

Foerk Ernö

épitéz

érod.

z

Krück I. 347. l.

Könyvtári tanfolyam VI. 3.

Foerk Ernő

l.

La Rosée

88. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Foerk Ernő

Hegedi fogadalmi
templom

cred

Lechnépmüv 519. l.

nem J: A)

a 19. sz. második
feliben
Techn. Szt. Szü

1928

séges megvilágitás problémáját
-n.A Madonna lesüti a szemét,
randuca-ból.A képet csaknem tel-
ndifferens.Két példanyban van meg,
pore-i magángyujteményben.A jobb
jet valamelyik tanitványa festette
ai San Giovanni in Monte egyik
ecilia oltárképet,melynek keretét
aragó készitette.Ma már csak a
Pinacotecaban őrzik.Ceciliának
onna ábrazolásokon szokasos.Emlé-
ra és balra két-két alakot helyez.
sonló alakjaira helyez.Az alakokat
nyos.hogy nem teljesen Rafael
rek Giovanni da Udinetől,Rafael
érdekesebb Madonna-kompoziciója
nyelv szerint Madonna della
az alakokat ugy helyezi el,hogy
onna nem előkelő hölgy.hanem a
őkben is a póriasságot hangsu-
ett képeinek.Élénk,derüs,mosoly-
einek egyik érdekes példája a
pórias Madonna,Monumentalis
tteret függöny alkotja,csak a
ly finom tónus-ellentéteket hoz
re festette 1517-22 között a
Vatikáni Képtarban őriznek.Giulio
zült.1519-ben már nagyjaban készen
mano fejezte be.Ez volt életének
r haldoklott ezt a képét akarta

Foerk Ernő

vőd

Lechner Ötév

a m. mincsel véd. Szabó

8 ó V. 1927 dec 25

Ocsai templom

Begedi csonka-

torony

restaurálása

1300. *Zalai Fenyv*

Vállig, balrafordulta
kétoldalú plaquetten va
haja, bajusza és körszal
Öltözete : ing álló gallér
az előlapon : »Z. FENYVE
bér közé foglalva : »A MA
LÉKE A STOLZE-FENYVE
MEGALAPITÁSÁNAK ÖTVE
1910«, jelzése pedig az á
ben : »BERÁN«.

Ezüst, méretei 9 : 6·4
1911 január 16-án a Magyar
911). — Kifizettetett 1911 ja
február 8-án (769–911). —
április 15-iki 24090 szvsz. l

Foerk Ernö

l.

Liber Bpest-nobrai

319, 320. l.

Foerk Ernő

l. Liber Byrrhobrai

412. l. 435. l.

438. l.

Foerk Ernő

Andrássy Gyula gróf
szobrának talapzata

lásd

Liber Bpest szobrai
266-l. 269. l.

Toerk Ernő

Bpest. Kapisztrán szt. János, Kapisztrán-tér talapzata

Liber Bpest. szobrai

319.

Müemlékek Országos Bizottsága

tekintetes Elnökségének,

Budapest.

~~Aréna-ut 46.~~

VI. Állatkerti u. 1.

Förk, l. Foerk

L.

Szendrey-Szentiványi

524.l.

Erdélyi Pál VIII. 6.

Foerk Ernő

épitész

L.

Szendrey-Szentiványi

520. l.

625. *József nádor.*

Egész alak, jobbrafo
Jobb kezében csákót tart,
elől kopasz. Huszárezrede
nyirott bajusza és szemöld
valója felett az aranygyap
István-rend jelvényét és sz
érdemkeresztet viseli. Doln
mentéje és nadrágja gazda
csizmája sarkantyús, derek
bal vállán a tölténytáska sz
és tarsoly lóg. A piros ter
könyv és a háttérben függön
terem erkélyéről kertre nyil

Vászon, méretei 69 : 42·2
20 K. — Vétetett a gr. Kre
A megszerzésére vonatkozó ad
lelt. sznál. — Átvétetett 1895 ár
jegyzék XXXIII. — Az átvé
április 8-iki 14895 sz. leirat (1

Kifüggesztésére vonatkozó
retlen festő: József főherceg, M

Foerk Ernő

könyve

< > A magyar épitő-
művészet rövid
története magyar
műemlékek nyomán

Kecskemét
1929.

A könyv illusztrációi-
nak nagy részét
fenti rajzolta
fd.

dupl

A COMITIS PALATINI

A kép alatti csíkon, melyet a bőrszíj fedett, újabb kori irással, e szöveg áll: »N. 3. Nel 1282 si danno a Duccio 8 soldi per una pittura fatta ne' libri del Camerlingo. Nota del libro dei conti del Commune di Siena.«

Fa, méretei 35·5 : 23·5 cm. — 1880 : IV. 2-iki jegyzék 51. *Ramboux J. A.:* 340, pag. 58. Eine Tafel mit dem Bilde des Kämmerers Dni Ghiffolino Nazi, Abbate S. Donati Nel 1282.

Kifüggesztésére vonatkozó adatok az Orsz. Képtban:

1873: 2. *Alte it. Schule:* Buchdeckel zur Zeit des Pfalzgrafen Guido Salviatici mit Portrait des Camerlengo Ghiffol, Mönch aus St. Donato, XIII. Jahrh. — 1876, 1878, 1879: III. 108. *Olasz iskola:* Sienai számadások könyvfedele Salviatici Guido pfalzgróf idejéből Ghiffol Camerlengo, sz. donatói barát arczképével, a XIII. századból. — 1881: 1 B). *Duccio di Buoninsegna* (?): Könyvfedél a sienai község számadásairól, a Camerlengonak Ghiffolino Naci, San Donatói apátnak képével. — 1888: I. 2. *Duccio di Boninsegna* (?): A sienai községi számadások egyik kötetének táblája, a kamarásnak Ghiffolino Nacinak képével diszítve. — 1896, 1897: I. 2. *Duccio di Buoninsegna* (?): Könyvtábla. — 1897: I. 2. *Duccio di Buoninsegna* (?): Buchdeckel. — 1898: I. 2. *Duccio di Buoninsegna* (?): Couvercle de livre. — 1901, 1904: I. 2. *Duccio di Buoninsegna* (?): Könyvtábla.

(Foerk Ernő)
könyvei

( ) A Fogadalmi
Templom tervei:
1914.

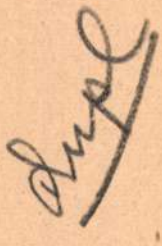

(Foerk Ernő)

<> A szegedi fogadalmi templom építőtervei. Bp. 1914.

Gent (694)

dupl

A Vallás-és-Közoktatásügyi L

191.3...évi 20.690...számv. sz

XIII...ügyosztály

Nagyméltóságú

báró Forste

a műemlékek

Folyó...évi

kelt becses átiratára va

Pintér Imre: A kalocsai főszékesegyház.

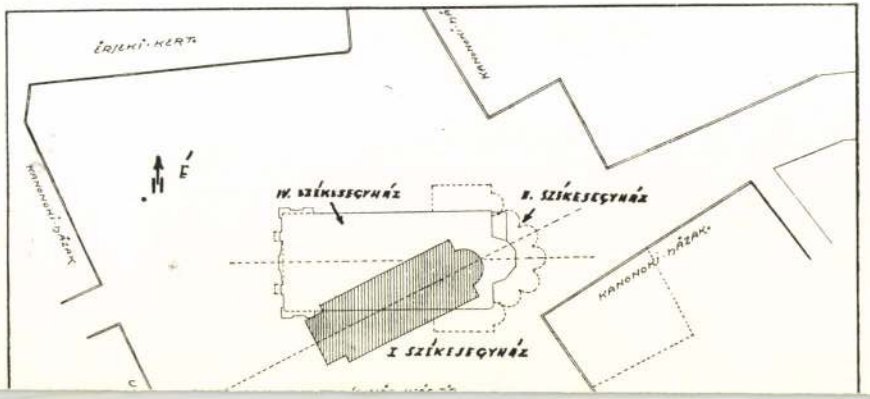

Foerk Ernő

VÁLLALKOZÓK LAPJA KÖNYVOSZTÁLYA

ay,
— 40.— P

Foerk E.: A magyar építőművészet rövid története. 1930. 222 old., sok ábrával, kötve 6.80 P

dupl

nach dem Plane des Herrn T.
Lith. bei A.F.Walzel in Pes
lőbbivel teljesen egyezik,

3./ Neue Kette
irással is/. G.Hawkins del.
von L.T.Neumann in Wien. /A

A lánchid alap
gung der Pesth-Ofner Ketten
nyomat. Körülötte hat képpe
der k. Freystadt Pest. - /
Ant. Stromeyer, Gedr. bei,
769/71. -

Pest-Buda duna

Foerk Ernő

Erőd

Foerk Ernő: A budapesti magyar állami felsőépítőipariskola 1917. évi szimidei felvételei. VI. Török emlékek Magyarországon.

1919

dupl

Foerk Ernő 1868 - 1934

Szeged Fogadalmi templom

Lechner Jenő dr
jegyzete

FOERK Ernő

Sz. M.

Méltatlanul elfeledve

[Foerk Ernő kiáll.]

17/178

Magyar Szi lep. 1984. juli 31. 6.

A

A
le
zőműv
tagjai s
csak n
mű/fő).
a budaj
gatottsá
9. között
Közö
1990-be
egysége
kinti a „r
tek révé
kell teha
mostani
Szövetsé

FOERK Ernő

Puntai Lánló: Egy templomépítő : Foerk Ernő kiállítása. = Új Ember, XL. 38. 1984. szept. 16. 6. p. ill

Bp. OMF Ép. Mar, 1984

FOERK Ernő

Az OMF Magyar Építészeti Múzeumának kiállítása Foerk Ernő építész műveiből. = Műemlékvédelem, XXVIII.évf. 2.sz. 1984 151.p. ill.

Bp., Magyar Építészeti Muz, kiáll. 1984

BUDAPEST. 19

ÜGYINTÉZŐ:

ELŐADÓJUK:

IKT. SZÁMUNK:

egjelent alábbi kiadványt/kiadványokat
számlát átutalással egyenlitjük ki.
Csoport

.....

.....

.....

FOERK Ernő

(Anon.): Foerk Ernő emlékezete: A Magyar Építészeti Múzeum kiállítása. – MN 1984. 163. július 13. 6. p.

– Bp. MÉp. Mű.

lása szerint:
rszerűsitését az 1990. január 1-jei állapot

készitenünk és még ebben az évben meg
ATÓI KI KICSODA kézikönyvet.

etetlen az Ön segitsége, támogatása.
ány pontositását, kiegészitését elvégezni

lépett és jelenleg is az Intézetben dolgozó

kutatók listáját megadni (név, személyi

tt változások szerint, személyenként a
tékű kitöltését;

és személyi szám) megadását, akik nem
lap-kérdéspontokban szereplő adataikat
DA kézikönyvben publikáljuk.

Förk Ernő,
építőművész

A szegedi fogadalmi templom-tér pályázatára kérzített pályaművét megvásárolták.

Nemzeti Ujság, 1928. jan. 14.

FÖRK ERNŐ, tanár, tervező

Az 1891.évi temesvári kiállitás dijazási sorrendjében a II.csoport a"kiállitási érmek".-H/.-sima szegély,körben: 1891.ÉVI DÉLMAGY.IPAR-ÉS MEZŐGAZDASÁGI KIÁLLITÁS TEMESVÁROTT.mezőben zárt babérkoszorú,a magy.korona,melyből sugarak indúlnak ki,alatta diszes kartus.-A tervet Förk temesvari szül.bp.-i tanár tervezte,az érmet Piffl Antal temesvári bádogos készitette.-Aranyozott bronz,ezüstözött bronz,bronz 61.mm. 191.old

G.HÉRY VERA: Az 1891-es temesvári kiállitás éremei 179.old

FOLIA HISTORICA, A M.N.M. Évkönyve, Bp. 1975

FÖRK ERNŐ, tanár, tervező

Az 1891.évi temesvári kiállitás dijazási sorrendjében a II.csoport a"kiállitási érmek".-E/.J.fent angyal,kezét üllőre támaszkodó férfi vállára teszi,mellette egy Hermes-sapkás férfi,kezében bot,előtte zubbonyos férfi ásót szúr le maga elé.A háttérben fellobogó ott épület.Szélvényben:ÉRDEM ÉREM.-A tervet Förk temesvári sül.bp-i tanár tervezte,az érmet Piffl Antal temesvári bádogos készitette.Aranyozott bronz 61 mm.Tüstözött bronz 61 mm. Bronz 61 mm. 191.old

G.HÉRY VERA: Az 1891-es temesvári kiállitás és érmei 179.old

FOLIA HISTORICA, 2. A M.N.M.Évkönyve, Bp. 1973

MDK

Förk Károly Gusztáv és Steger Ernő
nyomdájok

1857 ben vették át Beidel József örökösei-
től a temesvári nyomdát.

Fertinger Károly: Új szakkörténeti munka.

Grafikai Szemle 1900, 1 f. 5-t.

MDK

Förk, bp.- épitész-tanár

Andrejkával közösen tervezett. Románo- góth dolog.

Másik pályatervét Zsolnay-val közösen készitette. A szarkofág szabadon áll s föléje ivek,oszlopok, kupola emelkedik.

Harmadik tervét Füredi-vel készitette, s ennél zárt, pantheon-szerü megoldást választott.

A Kossuth-mauzoleum pályatervei.
Vasárnapi Ujság,1902. 14.sz. 49.évf. 221-2.l.

Förk MDK

Az Erzsébet Emlékmü pályázat, repr.
megvétellel kitüntetett pályamü

Müvészet 1902. 113-120.o.

MDK

Förk müépitő, zsinagóga terve, 3ooo.-forint I.dij.

Pályanyertes müépitészek. Mücsarnok 1899. 155 l.

MDK

Förk Ernő felsőépitőiparisk. tanár

Középitkezések listája. Pesti Napló mell. 1932. jul. 27. 2 l.

MDK

Förk Ernő

Műcsarnok. 1899. 17.sz.

Uri lakásberendezés az iparművészeti muzeumban. 263 l.

M. D. K.

FÖRK Ernő iparművész

Az 1899-i oroszországi osztrák-magyar kiállításon szerepel

Zománcos aranykehely

Magy. or. iparműv. Ek.

Weinerné: Orosz kapcs. 155.

Förk Ernö

l.

Foerk E.

védöállás kiépitése és a mü.erök
megbeszélés tárgyalja.

Gy-2o/1.fhdgy védelmi parancsa/:Szó-
ban megbeszélve:/
.Sz.53.§.

folytatása.

jelentésük alapján f.hó -én délután
megtámadta.A Szentendre felé vezető
ak,de az esti szürkületben és a harc
.
öretolt csapatok támogatására bénitó-
letét és a müutat.
az elöörsök vonaláról többször megismét-

Foerk Ernő (1868–1934) építész munkáról emlékkiállítása
OMF Magyar Építészeti Múzeuma, 1984 június 29
– okt. 10. A kat. ír a kiáll. rend. Pusztai L. Hadik A.
Bp. OMF 56 p. ill.

Bardely Wolf

~~174~~

~~183/3~~

~~185~~

~~203~~

~~204~~

207/1. Kovni Kerkenét

~~231~~

~~234~~

~~239~~

~~240~~

~~241~~

~~242~~

~~244~~

~~246~~

~~248~~

~~254~~

~~625~~

~~706~~

~~742/~~

~~791~~

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPITÉSZ-EGYLET KÖZLÖNYÉNEK HAVI FÜZETEI

III. ÉVFOLYAM. 9—12. SZÁM SZERKESZTI: FEYÉR GYULA 1926 OKTÓBER—DECEMBER.

Árpádkori templomaink típusai.

FOERK ERNŐ.

Resumé. L'auteur démontre sur la base d'exemples pris en Hongrie et de cas analogues à l'Étranger que l'architecture romaine de l'époque d'Árpád suit d'abord — surtout quant aux cathédrales — le style Italien, tandisque plus tard, à l'époque de la construction des églises abbatiales, les cistercites et les prémontres font de plus en plus sentir l'influence française.

Le soit-disant type hongrois-romain est donc le résultat des deux tendances d'art surmentionnées; l'influence allamande ne se fait sentir que dans les parties Nord du pays, elle ne devient forte qu'avec l'apparition du style gothique.

Egyetemes szempontból először *Henszlmann* Imre foglalkozott a magyar építészeti emlékekkel, a művelődéstörténetnek ezzel a speciális ágával és ő is volt az első, aki rendszeres ásatásokkal fényt derített a magyar földön dívott építészeti stílusok kronológiai egymásutánjára. Különösen áll ez az ókeresztény, román és átmeneti kori emlékek időmeghatározására. Ezek nagy részét az országunkra zúdult nemzeti szerencsétlenség — a tatárjárás — szinte teljesen elpusztította, vagy ha ez nem is következett be, a feldúlt építmények helyreállítói azokat többnyire teljesen kivetkőztették eredeti mivoltukból. Ha ez a megállapítás igaz a felsőmagyarországi és dunántúli részekre, mennyivel igazabb az Alföldre és az ország déli részére, ahol a tatárjárás után 200 esztendőre egy második veszedelem szakadt az országra, mely ugyan nem anyira az elpusztításban, mint inkább az elhanyagolás okozta pusztulásban nyilatkozott meg. A török hódoltság egész időhatára, tehát körülbelül 250 év alatt a keresztény állam emlékszerű épületei, a templomok, gondozásban alig részesültek, hisz a gyéren megmaradt hívek önerejükből őseiktől rájuk maradt emlékeiket fönn nem tarthatták. Ezek sokáig nem is állhattak ellen az idő vasfogának és egymásután eltűntek a föld színéről, úgy hogy a fölszínes szemlélő önkénytelenül arra a következtetésre jutott, hogy éppen a magyar faj lakta vidékeken, az ország szívében nem volt emlékszerű építkezés, holott az ország szélein, tehát többnyire a német települők lakta vidékeken, aránylag bőviben találkozunk építészeti emlékekkel: tehát ezt a körülményt is egyik bizonyítékának vehette az a közkeletű, mintegy belénk ojtott hit, hogy a magyar faj kultúrája tulajdonképen *német* kultúra.

Henszlmanné az érdem, hogy mint első rámutatott arra a történetileg bebizonyított tényre, hogy már Szent István alatt a német, kezdetleges kultúra mellett legfőképen olasz szerzetesek és mesteremberek voltak a fejlődő Magyarország tanítómesterei és így a magyar keresztény állam művészete az ősi római kultúra jegyében született és erősbödött.

De viszont *Henszlmann* is tévedett, amikor a szentistvánkori első püspöki templomokra — csak a *székesfehérvári* „állami" templomot kivéve — átlag alkalmazza a Mertens-féle *szükségépitkezés* tételét s így ezen összes legrégibb templomaink keletkezését mintegy *félszázaddal*, néha egy századdal későbbre teszi, amint azt az ideiglenes építkezés állapota esetről-esetre megkívánta.

Tévedett pedig azért, mert figyelmen kívül hagyta a honfoglaláskori Magyarország kultúrális életét és azt az élénk kölcsönhatást, amely különösen Felső-Olaszország és az adriai tengerpart művészi fejlettsége következtében a legközelebb eső Dél-Tirolban, Szlavóniában és Pannóniában (tehát a mai Dunántúl) már régen a magyarok bejövetele előtt rügyeket fakasztott és virágot hajtott. *Nestor* krónikája szerint a magyarok a Tisza-Duna közét a bolgárok *keresztény* szláv alattvalóitól hóditották meg. A *Dunántúl*, Pannónia vagy terra avarorum, a keresztény avarok birtoka volt frank főhatóság alatt. Alsó-Pannónia Karinthiával együtt alkotta 872-ben a keresztény *Sclaviniát*, Sziszek (Siscia) fővárossal, amint ezt a térítésről szóló *salzburgi* feljegyzésekből tudjuk.

Ezt a területet a betörő magyarok *hadiútnak* használták olaszországi kalandjaiknál és ezen a területen szivárogtak be azok a *longobárd* kőfaragó- és építőmesterek, kiknek befolyása a hazai építészet fejlődésére még Szent István uralkodása alatt is tisztán kimutatható.

Nincs tehát okunk föltenni azt, hogy Szent István első püspökségei hozzáértő kezek hiányában hosszú évtizedekig az ideiglenes faalkotmányokra utalva, szilárd templomokban szűkölködtek, ellenkezőleg, amint ezt a székesfehérvári példa is mutatja, sokkal valószínűbb, hogy a király bőkezűsége mellett az egyes püspökök vetélkedtek szebbnél-szebb templomok emelésében.

Azt, hogy Magyarország hátrább volt az építészet fejlődésében, mint nyugati szomszédai, talán csak az ókeresztény-emlékek kronológiájára állíthatjuk, amennyiben monumentális építészetünk csak *Szent István*-nal kezdődik és így a már a III. századtól fejlődő olasz építményekkel szemben határozottan hátrább állunk, bár itt is a legújabb kutatásokból azt következtethetjük, hogy Szent István uralkodása *előtt* is rendelkeztünk *ókeresztény* emlékekkel. Így pl. a *sziszéki*, az *aracsi*, *szalavári*, *szegszárdi*, *monostorszegi*, *pécsi* és *székesfehérvári* leletek többnyire *háromszíjas* szalagmotívumokkal ékeskednek, amelyek a longobárdok építkezései útján terjedtek el a VII—X. századig egyrészt *Felső-Olaszországba* és a Trentinóba, másrészt Dalmáciába és Isztriába, sőt Horvátország közvetítésével a Tiszántúlra Torontál vármegyébe, sőt a gyulafehérvári legújabb leletek bizonysága szerint Erdélybe is. Mindezek a leletek azt bizonyítják, hogy már a magyarok bejövetele előtt ezeken a vidékeken léteztek meglehetős fejlett kultúrájú keresztény egyházközségek. Az *aracsi* motívumok megegyeznek a VIII. és IX. századból való comói, milánói, gradói és spalatói emlékekkel, a *debrői*, *szalavári* és *szegszárdi* leletek pedig a római *trastevere*-i templom motívumaival, úgy hogy már ezekre a részletekre az *egyidejűséget*, tehát *legkésőbben* a a IX—X. századot kell megállapítanunk.[1]

Ugyanis nem fogadhatom el *Henszlmann*-nak azt a véleményét, hogy ugyanazokat a motívumokat ugyanolyan kivitelben az egyik országban korábban, a másikban 50—100 évvel később használták, vagy — amint ő szabatosabban kifejezi — a korai és későbbi stílus *kifejlett* formáit válogatás nélkül *egymás mellett* és *egyidőben* használták. Ez ellen nemcsak a fejlődés örök törvénye szól, amely megengedi ugyan, hogy egymás mellett tanulmányozhatjuk egy-egy motivum *átmeneti* típusát, de amely egy tökéletes típusban megállapodva soha vissza nem tér az *előző*, *kezdetlegesebb* formához, de ellene szól az akkori (középkori) építőgyakorlat is, mely a kötelező vándorévek útján mindenkor élénk és szoros kapcsolatban volt a környező, sőt a távolabb fekvő országokkal is; és ellene szól a kereszténység, később főleg a szerzetesrendek elterjedése az egész világon.

Meg lehetünk győződve, hogy *Henszlmann*, aki az *Östereichische Revue* 1865-ik évfolyamának 2 ik kötetében még egészen határozottan állította, hogy a *magyarországi román építőművészet nemzetisége lényegileg német* és ezt a tévedését 1873-ban teljes férfiassággal bevallotta és kijelentette, hogy éppen a román stílus idejében sokkal élénkebb és közvetlenebb volt a francia kultúrával való érintkezésünk, mint a német, politikailag is gyűlölt szomszédság szintén Franciaországból származott építőművészetével, szorgos kutatás és beható tanulmányozás után módosítja a XII. századról táplált

[1] *Hampel*, A régibb középkor emlékei. II. kötet.

kedvezőtlen ítéletét is és nem állítja apodiktice, hogy *Magyarország egy teljes századdal hátrább van a román építészetben, mint Franciaország és egy félszázaddal hátrább, mint Németország* és hogy *a román építészet Magyarországon csak rövid egy félszázadi fejlődésre tekinthet vissza, mert az összes formákat készen hozták be és válogatás nélkül egymás mellett használták.*

Különösen ezen utóbbi tétele ellen nem lehet eléggé energikusan védekeznünk, mert éppen a XIII. század román építészeti emlékei, az apátsági templomok hosszú sorozata és gazdag változatossága élénken bizonyítja az egészséges fejlődés tényét. Mert mégis csak merész volna föltenni *minden egyes emlékünkről*, hogy csak úgy ötletszerűen építették azt. Föltenni például, hogy a jáki mester nem tudott a lébényi vagy a zsámbéki templomról, az aracsi nem ismerte a titeli vagy a bácsi templomot stb. Az a tény maga, hogy az az úgynevezett *magyar típus* egyáltalában kifejlődött, legvilágosabban mutat a fejlődés folytonosságára, úgy hogy — a gyakorlati működést szem előtt tartva — föltételezhetjük, hogy vagy a már nem létező apátsági templomaink *közül egyiket-másikat még a XII. század közepe felé építették*, vagy pedig ezeket a most még álló templomokat okvetetlenül egy egész sorozat XII. századbeli építmény előzte meg, míg építésük a tökéletességnek azt a fokát elérhette, mely például a *jáki* apsisban és kapuzatban, vagy a *zsámbéki* alaprajzban nyilatkozik meg.

A Szent István *előtti* időbe kell helyeznünk a pécsi festett sírkamarán és újabban felfedett sírokon kívül a *csanádi* és *gyulafehérvári* ókeresztény baptisztériumokat is, amelyek közül előbbi katakombaszerű elrendezésével bizonyára idősebb, mint Szent Gellért kora. Végül a Szent István kora *elé* kell helyeznünk a *sziszeki* 1856-ban felásott *ókeresztény* püspöki templomot, mely nemcsak méreteiben áll közel a *kalocsai* első székesegyházhoz, hanem elrendezésében is valószínűleg mintaképéül is szolgált.

Nehezebb a megállapítás a Szent István alatt alapított. vagy épített püspöki székesegyházakra nézve. Bizonyos, hogy a *székesfehérvári*, az *esztergomi*, a *kalocsai* és a *pécsi* templomokat még Szent István életében fejezték be, előbbi háromról a *Henszlmann* végezte ásatások, utóbbiról pedig a *Schmidt* Frigyes építőművész végezte restauráció napfényre hozta az *ókeresztény* elrendezésű, *sík* mennyezetű bazilika alapsémáját, mind a három tehát az 1000-ik év körül dívó korai román-olasz művészet jellegzetes formáit mutatta és így *egyidejű* a külföldi építőművészet akkori átlagával.

Egyáltalában, ha a szentistvánkori magyar emlékekkel foglalkozunk, behatóan kell tanulmányoznunk az *adriamenti ókeresztény* és *korai* román emlékeket, mely emlékek — már Dalmácia földrajzi fekvése következtében is — elsősorban hivatvák világosságot vetni első emlékszerű építkezéseink eredetére és megmagyarázni sok olyan időbeli és formai analógiát, mely eddig a német omnipotencia hangoztatása mellett még Henszlmannt is téves következtetésekre vezette.

Midőn a magyarok 896-ban Kr. u. az országot elfoglalták, II. *Orseolo* Péter velencei doge volt *Istria* és *Dalmácia* ura, ki azt a bizanci udvartól meghódította, Rövid szláv uralom és a normannok ismételt betörése után 1102-ben *Kálmán* király csatolta először Magyarországhoz, de három évtized után megint Bizanc hatalma alá került. 1143—1180-ig változó szerencsével folyt a háború Velence és Magyarország között, míg végre 1180-ban III. Béla visszafoglalta az egész Adria mentét,

Tehát közel két századon át változóan olasz és bizanci befolyások működtek ezen a vidéken, ahonnét Magyarország a honalapítás első századaiban kapta szellemi táplálékát és hogy a bizanci udvar hatása milyen erős volt abban a korban, mutatja nemcsak Velence legszebb építménye, a mai napig is utólérhetetlen *Márkus*-templom, II. *Orseolo* Péter műve — ő alakította át a bazilikális régi templomot *görög* keresztalakú centrálissá —, de mutatja az ebben az időben keletkezett délfrancia-kupolatemplomok egész sorozata, köztük a leghíresebb St. Front de Perigueux alaprajzilag a Márk-templom hű mása és mutatja közvetetlenül Dalmáciában (X. század) és közvetve hazánkban (XI—XII. század) sok határozottan bizanci és középsziriai alaprajz — így *Esztergom, Vértes-Szentkereszt, Kalocsa, Székesfehérvár* — és szobrászrészletek terjedése. Ezek a bizanci részletek pl. Esztergom, Vértes-Szentkereszt, Pécs, Kisbény, Feldebrő, Székesfehérvár oszlopfejei és tagozatai, már csak azért is érdekesek, mert nagyon hasonlók,

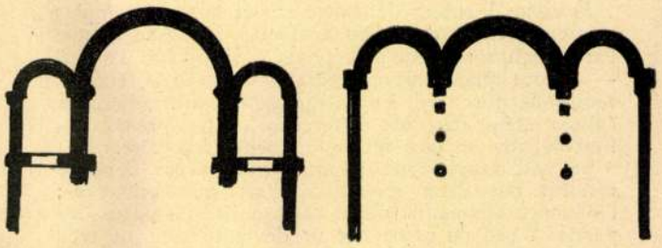

1. ábra. Olasz karzárások, VI—X. század.

néha azonosak a felsőolaszországi (adriamenti) és *délfrancia* XII. századbeli faragványokkal, amelyeket oda is ugyanaz a hullám vetett, a bizanci művészet nemzetközi befolyása.

Így a tipikus magyar karzárás, a három apsis *egy homloksíkon* való elrendezése Dalmácia közvetítésével került át hozzánk Olaszországból, ahol a IX. században S. Ambrogio Milanóban, S. Giovanne in Valle és S. Pietro in Grade Pisa mellett (1. ábra), a X. században Agliate és a modenai dóm, a XI-ben és XII-ben a már boltozott páviai S. Theodoro és Pietro in Ciel d'Oro, mint a cremonai kathedrális mutatják ezt a jellegzetes típust. A dalmát bazilikák pedig nemcsak alaprajzban, hanem a részletképzésben is azonosak a szentistvánkori első székesegyházainkkal (l. Ossero, Grado, Zara). Igaz, hogy ezek a templomok, mint egyáltalában a korai olasz román templomtípus, nem igen használja a tornyok motívumát, legfeljebb ókeresztény mintára mint *kampanilét* alkalmazza. De viszont nem szabad elfelejtenünk, hogy mentől inkább észak felé haladunk, a torony — mint a templom egyik fontos kiegészítő része — mindjobban előtérbe nyomul. Így Északolaszország

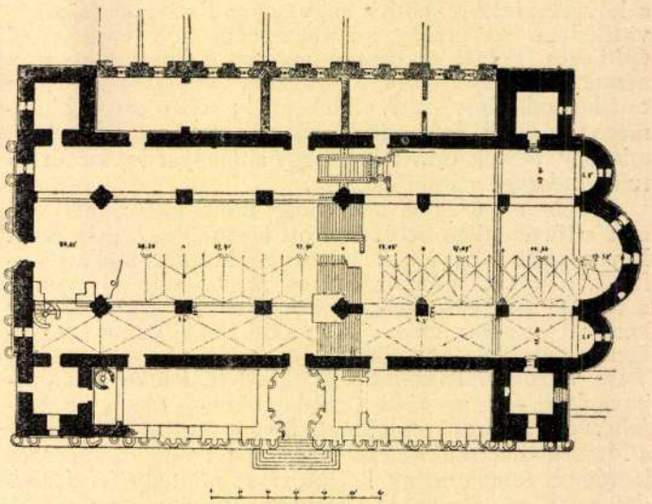

2. ábra. A pécsi dóm régi alaprajza.

már sokkal jobban kedveli a toronymotívumot, mint például Délolaszország építészete és már az ókeresztény építészetben, bár először *Fontanellában* (734) és *Rómában* (752) találjuk említve, mégis *Ravenna* volt az, mely ezt a festői és monumentális kiegészítő részét a keresztény templomnak átvitte a köztudatba.

Magyarországon elengedhetetlen tartozéka lett a keresztény istenházának, olyannyira, hogy csak a legritkább esetben — többnyire szerzetes templomoknál — tapasztaljuk a nyugati toronypár mellőzését (például

Kalocsa, Kisdisznód, Somogyvár, Vértes-Szent-Kereszt, Aracs stb.).

Püspöki templomaink közül legrégibb a *pécsi* székesegyház (2. ábra). Első alakjában valószínűleg már a vezérek korában létesült, de erről az első templomról nincs elfogadható képünk. A mostani templom valószínűleg az 1000. év körül épült, még pedig föltehető, hogy mindjárt *négytornyos* formájában,[2] mint azt az

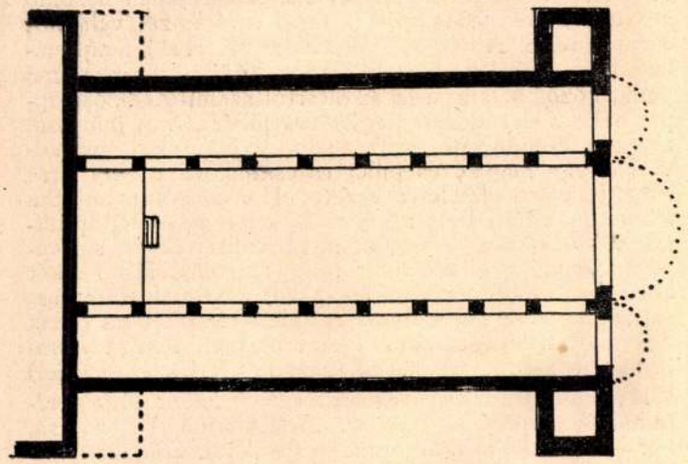

3. ábra. Az augsburgi dóm alaprajza.

ugyanabban az időben (996—1042) épült *augsburgi* (3. ábra), *bambergi, regensburgi, eichstädti*, tehát mind a bajor körzethez tartozó templom is mutatja. Ezek közül a pécsi típust legjobban megközelíti az *augsburgi* dóm, mely mai formájában is, bár megcsonkítva, őrzi az eredeti elrendezést, — a bazilikális hármas hajóhoz csatlakozó négy saroktornyot — bár a nyugati két tornyot lebontották, a keleti, még álló toronypárhoz csatlakozó hármas apsis pedig egy későbbi gót karzárásnak kellett helyet adni. Így a szentistvánkori építészet ezen egyszerűségében olyannyira festői és monumentális templom típusának mai egyedüli képviselője a mi *pécsi székesegyházunk*. Henszlmann abbeli véleménye, hogy a *gurki* (4. ábra) és *sekkaui* dóm szolgált mintául a pécsi székesegyház építkezésénél, nem állhat meg, mivel a *sekkaui* dómot *száz évvel* később (1142), a *gurk*-it pedig *százötven* évvel későbben (1194) fejezték be. E két utóbbit azonban már csak azért sem fogadhatjuk el analógiának, mert mind a kettő csak kéttornyos bazilikának épült, torony nélkül épült a modenai dóm (5. ábra) és S. Michele Páviában is.

Ha tehát a síkmennyezetű pécsi dóm eredetileg ugyanazon elrendezésrű volt mint a 996—1006-ig épült szintén síkmennyezetű *augsburgi* dóm, tudomásunk szerint pedig Pécs már a IV. században, tehát jó 300 évvel

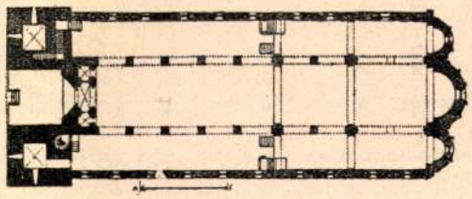

4. ábra. A gurki dóm alaprajza.

korábban mint a szomszéd Salzburg, ahol Rupert püspök a VII. század végén alapította az ottani egyházközséget, mint keresztény hitközség szerepelt, mint azt különben a cubiculumok, a cella tricora és a mellette talált *kő-*

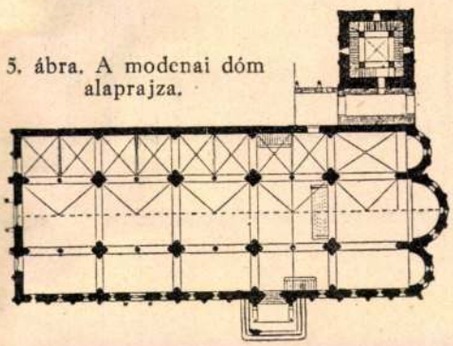

5. ábra. A modenai dóm alaprajza.

szarkofágok (többek Nagy Konstantin monogrammjával) élénken bizonyítják, nehéz volna föltenni, hogy templomát az 1194-ben épült Gurk mintájára építette volna. Mivel abban az időben mind Németország és Ausztria, mind hazánk is építészeti formáit Felső-Olasz-

[2] A Chron. Polonorum szerint 1064-ben Salamon király, Géza és László fejedelem jelenlétében a templom leégett és „a *tornyokból* (sic) lezuhanó harangok rettentőt robbantak".

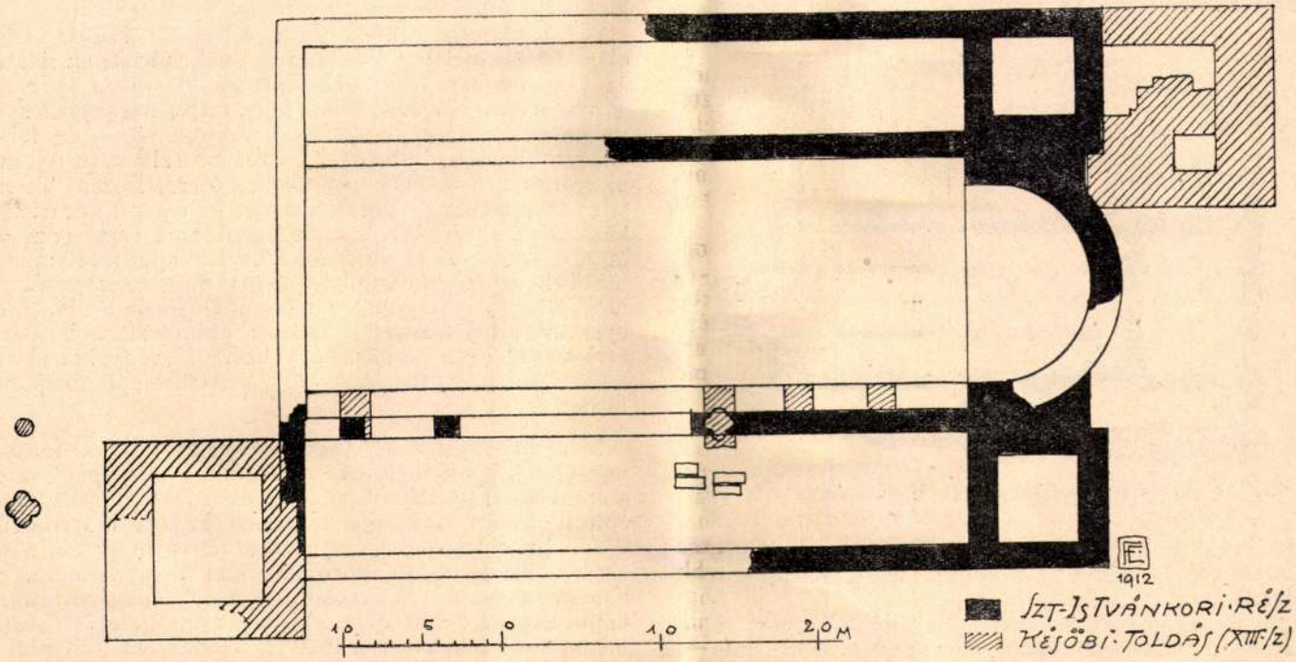

6. ábra. A székesfehérvári koronázási templom alaprajza. (Szerző felvétele.)

országból kapta, Pécs akkori (994-ben) püspöke *Bonipert* pedig Fulbert chartres-i apát tanusága szerint, nagyműveltségű, erkölcsös és *tanult* ember volt, valószínűnek tartom, hogy az ősrégi keresztény *Pécs* négy-

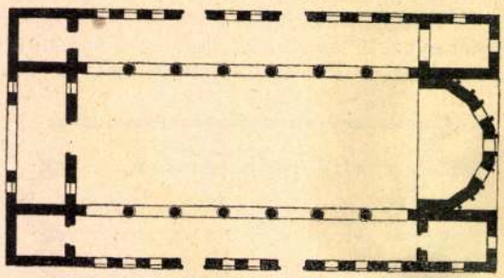

7. ábra. A turmanini templom alaprajza.

tornyos székesegyházával nemcsak Ausztriát, hanem Németországot is megelőzte.

A második hiteles alaprajzot — bár csak földalatti részeiben — a *székesfehérvári* koronázási templomban

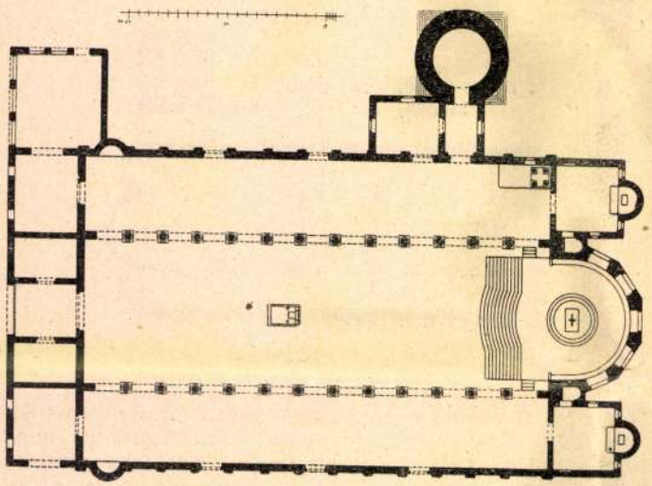

8. ábra. S. Appolinare in Classe alaprajza.

(6. ábra) bírjuk. Henszlmann az 1862-ben és folytatólagosan 1878-ban fölásott templomot szintén a magyarországi *négytornyos* templomok közé sorozta, sőt ezt, mint Szent István felállította példát kívánja tekintetni,

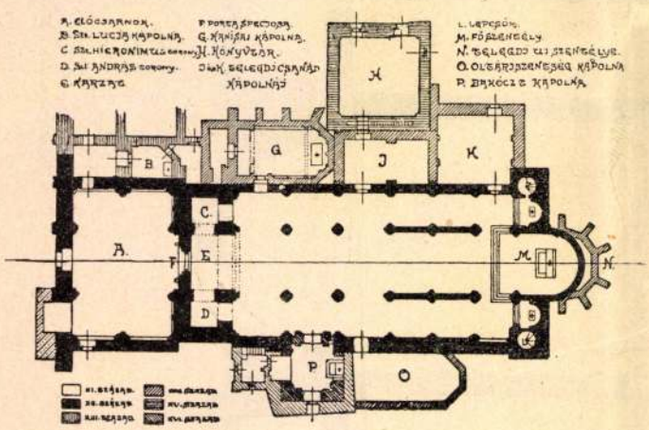

9. ábra. Az esztergomi szentistvánkori bazilika alaprajza.

amelynek mintájára épültek volna a többi püspöki templomok, a pécsi, esztergomi, kalocsai, egri, nagyváradi stb.

Én a magam részéről ezt a megállapítást nem fogadhatom el teljes egészében; nem pedig azért, mert az 1913. évi csatornaásatások alatt újra napfényre került keleti tornyok semmivel sem vastagabb falakkal bírván, mint a csatlakozó hajó falai, szerkezeti szempontokból nem is voltak alkalmasak magasabb falak elbírására és így nem is merném őket toronyalapoknak minősíteni, hanem az ókeresztény bazilikák *oldalkápolnáinak*, (pl. S. Apoll. in Classe) v. kereszthajójának, alapfalának. A *nyugati, később megerősített* torony, esetleg védelmi céloknak is szolgálhatott.

A templom alaprajza tipikus ókeresztény bazilika, 16 oszloppal és sík mennyezettel. Alaprajzban hasonló a középsziriai *turmanini* (7. ábra) és *bakuzai*, valamint a ravennai S. Apollinare in Classe (8. ábra) templomhoz, a florenzi 1013-ban épült San Miniato-templommal pedig közös sajátossága az oltártól számított 3. oszlopár helyett elrendezett *négykévés* pillérpár. A templom *nyugati* homlokzata előtt talált átrium előtt maradványa, egy négykévés pillér és csatlakozó oszlop arra a tarthatatlan elméletre vezette Henszlmannt, mintha a templomot II. Béla uralkodása alatt újra (át) építették volna, mikor is hajóját megrövidítették (!), a szentélyét pedig meghosszabbították (?) volna. Mind a két állítás a későbbi ásatásokkor talált részletek tanusága szerint nem tartható fönn. A talált részletek és indák úgy mint Esztergomban, részint bizanci, részint korai román stílust mutatnak. (XI. század és XII. század eleje.)

Hasonló elrendezésű az esztergomi Szent *Adalbert*-templom alaprajza (9. ábra). Mellékhajóinak lezárása, bár egyvonalban van a *főhajó* apsisával, annyiban különbözik a pécsi típustól, hogy conchái *nem lépnek ki* a keleti homokfalból, hanem azokat a fal vastagságából

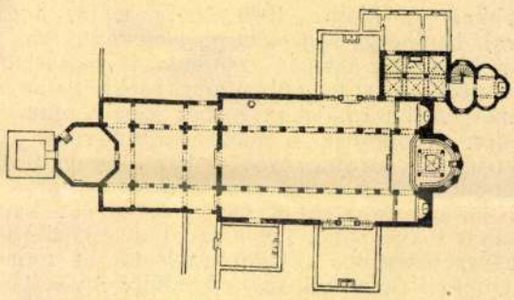

10. ábra. A parenzói dóm alaprajza.

hagyták ki. Vajjon fölöttük torony emelkedett-e, nagyon kétséges, mert az analógiául felhozható bizanci Hagia Theotokosnak, a Parenzo-i dómnak (10. ábra) és a trienti S. Lorenzo-nak sincsenek tornyai.

A négykévés pillérek és a fejezetek stílusa felső olasz és bizanci befolyásokra utalnak. Olasznak látszik az 1188—98-ban Jób érsek alatt épített *porta speciosa* is, vörös és fehér csíkokban felépített márványbéléssel, valamint az ezzel összefüggő, szintén vörös és fehér márványból készült baldachinszerű, oroszlánokon nyugvó előépítmény (pl. Ancona, Genua, Zara, Bozen, Trient stb.) Hazánkban kimutatható ez az olasz származású, kétszínü márványból készült kapuzat az esztergomi és óbudai templomnál, míg az oroszlánkapu motivuma a többi közt (tudomásunk szerint) még a *szepeshelyi, tételi* (Titel) és dömösi templomnál fordult elő. Elég gyakran alkalmazhatták ezt az elrendezést, legalább erre mutat az a szokás, hogy az új törvényeket „inter leones" tehát az oroszlánokkal díszített templomkapuból hirdették ki.

Nem hagyhatom azonban szó nélkül azt a feltűnő hasonlatosságot, mely az esztergomi *porta speciosa* és a franciaországi *arles-i, St. Trophime,*[3] a XII. században épített díszes portáléja faragásai között mutatkozik. Nemcsak a fekvő hosszú síma sörényű oroszlán, mely egyben hasonlít az *anconai* dóm oroszlánjához is, hanem az arra támaszkodó sodrott oszlop és annak kapitelje majdnem azonosak az esztergomi díszkapu megmaradt részleteivel, melyek egyike, az oszlopfej a

[3] Martin, L'art romane en France. Révoil, l'art romane du midi de la France.

primási udvarban, eddig tévesen mint *konzol* szerepelt, holott az alsó részén látható oszloptönk csavarmenete teljesen egyezik az oroszlán hátán szintén rudimentumokban megmaradt oszlopláb megfelelő részével Meglátszik tehát, hogy a XII. század vége felé a bizánci művészet nemcsak Felső-Olaszországot, hanem egyidőben

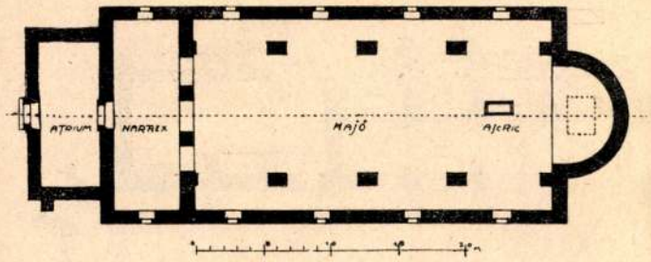

11. ábra. A kalocsai szentistvánkori templom alaprajza.

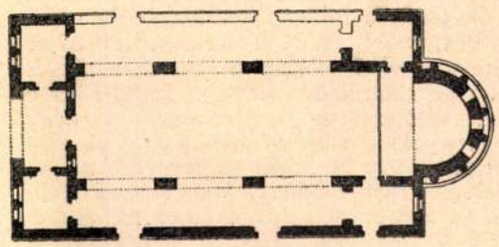

12. ábra. A kvalbluzéi templom alaprajza.

Dél-Franciaországot és hazánkat is meghódította, ahol a székesfehérvári, a pécsi és az esztergomi székesegyházaknál egyformán konstatálhatjuk jellemző díszítő formáit.

A Szent István korában élt *Askrik* építette a kalocsai első templom alapjait, (11. ábra), 1871-ben Henszlmann ásta ki, de mivel akkor a templom legfontosabb része, a szentély nem volt feltárható, mert a második templom szentélye alatt feküdt, Henszlmann pedig ez időben mindig kedves ideájából, a *négytornyos* magyar székesegyházból indult ki, egy kis optimizmussal nem volt nehéz a hiányzó alapfalakat hozzágondolva, itt is ezt a jellegzetes formát megállapítani. Az 1910-ben végzett alapos restauráció idején az új *kripta* létesítésekor ráakadtunk a régi szentistvánkori apsisra, csakhogy az ahhoz csatlakozó keleti toronyfalaknak semmi nyomát nem találtuk. Sőt, amikor ismételten fölásattuk a Henszlmann fölvette templommelletti részt, ott is csalódás ért, amennyiben az ott talált falak *még a nyu-*

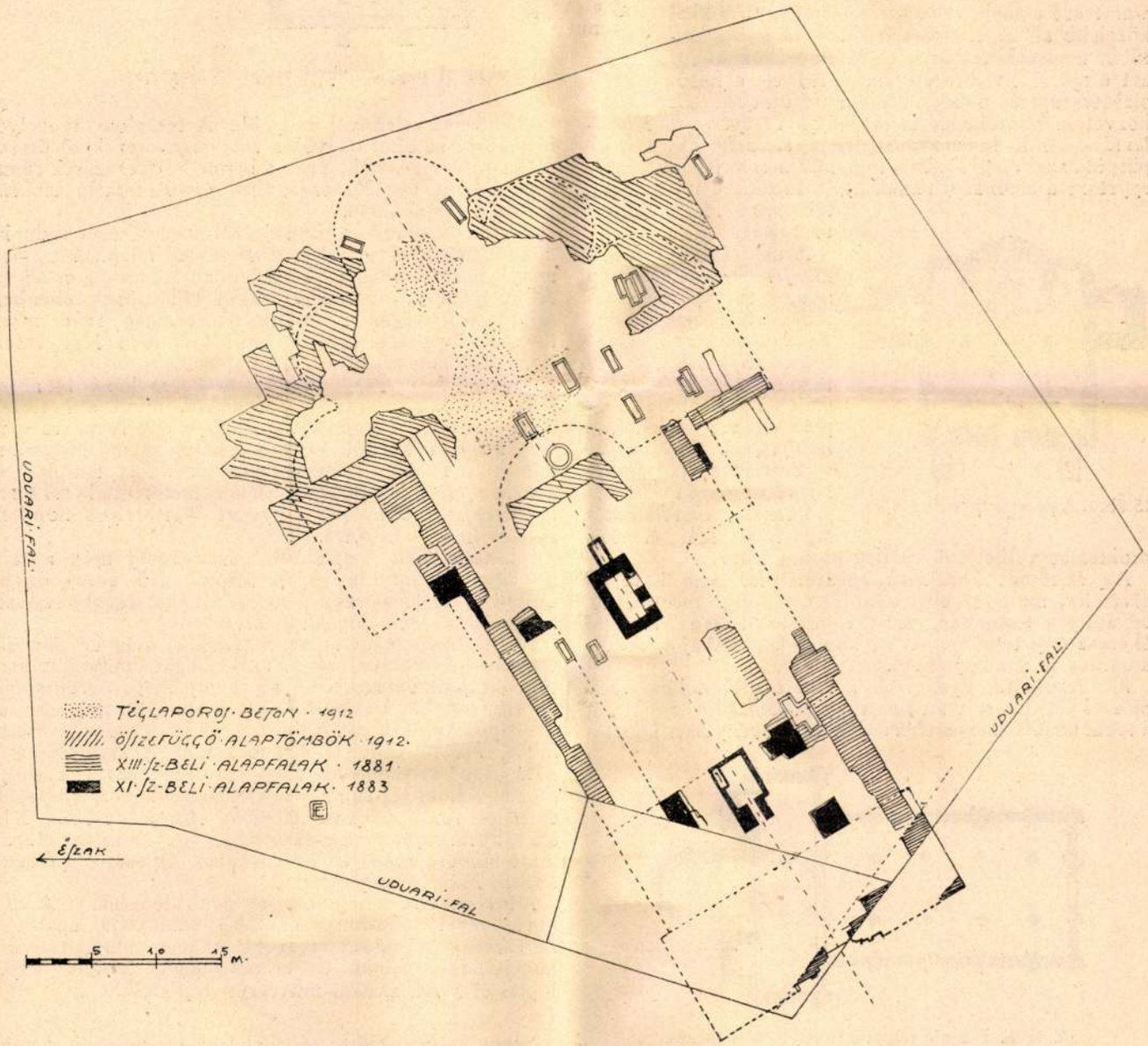

13. ábra. A nagyváradi ásatások alaprajza. (Szerző felvétele.)

gati homlokzatra sem állapíthatták meg a létezett tornyokat, hanem itt is úgy a méretük, mint az elhelyezésük inkább a keresztelendők előcsarnoka, a *narthex* és *átrium* maradványaiként szerepelnek. Az a körülmény, hogy Henszlmann mind itt, mind egyéb ásatásainál sokszor a *vélt falak* helyén megmaradt, lazább összetételű földet, illetőleg általa kitöltött gödröt, vagy árkot a létezett fal teljes bizonyítékául vette, talán magyarázza itt is tévedését az alaprajzot illetőleg. Tényleg az ő alaprajza, az 5 szélesség hosszú, egyhajós, négy sarkán tornyokkal elátott bazilika annyira szokatlan típus, hogy se közel, se távolabb helyeken analógiát nem találunk. Mert a pécsi alaprajz, de az augsburgi példa is merően eltérő, mivel ott a *négy* saroktorony nem keskeny, *egyhajós*, hanem ellenkezőleg, *széles háromhajós* templomtesthez csatlakozik, s így már alaprajzi szerkezetben is megfelel a monumentális külső kiképzésnek.

A talált falrészekből rekonstruálható alaprajz, amint azt a mellékelt rajz is szemlélteti, sokkal közelebb áll az ókeresztény bazilika legegyszerűbb, megszokott háromhajós típusához, amint azt a syriai kvalbluzéi (12. ábra) és a felsőolaszországi és dalmát bazilikák mutatják, sőt közvetlen mintaképét is megleljük az 1856-ban *Kukuljevič* osztrák konzervator leírta *sziszeki* IX. századi püspöki székesegyházban, melynek méretei és kiképzése egyrészt a *salonai* (dalmáciai), másrészt a mi kalocsai templomunkkal majdnem azonosak.

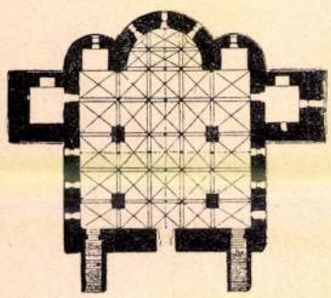

15. ábra. A pécsi kripta alaprajza.

A sziriai emlékek formáinak belejátszása a nyugat román művészetébe egyik legérdekesebb, de eddig még nem eléggé tisztázott kérdése a műtörténetnek. A kisázsiai emlékeknek ebből a szempontból való újratanulmányozása, egybevetve a keresztes hadjáratok közvetítette kulturmozgalmakkal, előreláthatólag még sok érdekes problémát vethet föl, esetleg oldhat meg.

Az átriumot körülzáró *egyszerű* fal nem is olyan kivételes, mint azt első tekintetre hinnők: megtaláljuk ugyanilyen formában, mint Kalocsán, a San *Prassede* ókeresztény templomnál is, ahol a kereszthajók sekély kiugrása is megfigyelhető.

Mindazonáltal gyakoribb a fedett oszlopokkal vagy pillérekkel határolt átrium vagy *paradicsom*, amint azt a többi között *Székesfehérváron* és *Kisbényen* is konstatálhatjuk, mert jobban hozzásimul éghajlati viszonyainkhoz, amiért is német szomszédainknál gyakoribb alkalmazást nyert. Fölépítésben a kalocsai templom szintén a legegyszerűbb típust képviseli: az átriumot egyszerű fal keríti körül, a narthex v. előcsarnokot fal határolja el a templom hajójától. A középső, 8 *m* fesztávolságú hajó mellett jobbra-balra csak egy keskenyebb, inkább közlekedésre szánt mellékhajó húzódik, mely nekiszalad a templom keleti falának, *esetleg valamikor létezett sekély kereszthajónak*, ami a mostani alapmaradványokból már meg nem állapítható. Az apsis átmérője 7·20 *m*

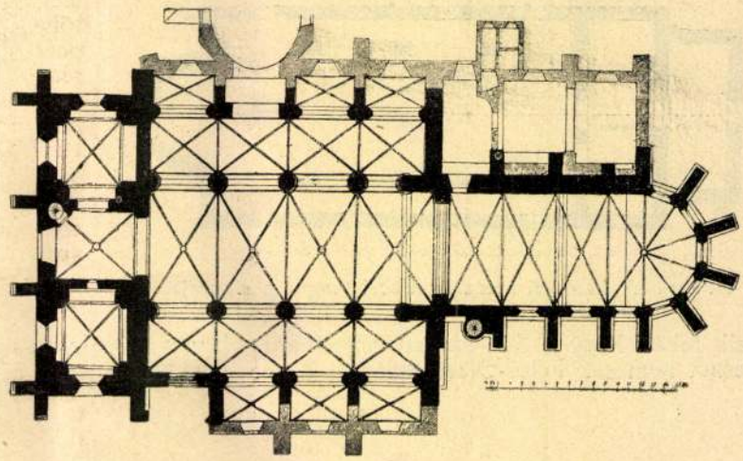

14. ábra. A nagyszombati templom alaprajza.

és félkörnél valamivel mélyebb. A templom tengelyében közel az oltárhoz vörös márványlemezekből összerótt sírládát találtak, mely a benne levő ékszerek tanusága szerint egy XI. századbeli érsek, esetleg *Askrik* tetemeit tartalmazta.

A *csanádi* templom alaprajzáról semmit sem tudunk; mindössze az idén[4] talált részletekből állapítható meg annyi, hogy tényleg a XI. században itt templom állott. A *nagyváradi* maradványokból (13. ábra) ellenben szintén a *kalocsaihoz* hasonló ókeresztény, *tehát olasz* típusra következtethetünk, amit különben Nagyvárad XI. századbeli telepítése is támogat.

Szepeshely és *Nagyszombat* székesegyháza (14. ábra) szintén a XII. századból származik, mind a kettőből csak a nyugati homlokzat és a hajó egy része maradt meg a román korból, hajó és szentély pedig gót stílusban épült ki. Úgy mint a kassai, ez a két templom is a *háromhajós* bazilikák típusához tartozott., karakterét a szepeshelyi templom a nyugati kéttornyos homlokzatban meg is tartotta.

XI. századbeli templomok maradványai még a *pannonhalmi, tihanyi* és *pécsi* kriptáknak (15. ábra), de ez utóbbi kivételével ezek a maradványok tágabb következtetésekre nem jogosítanak.

Ilyenformán tehát a szentistvánkori magyar püspöki templom első típusának az akkori egész művelt nyugaton elterjedt *ókeresztény, síkmennyezetű, háromhajós*, de egy conchás bazilikát kell tekintenünk, míg a *második* típus volna a *pécsi* (esetleg az esztergomi), *háromhajós, három* conchás elrendezés, mely kívül főleg a hatásosan kiemelkedő *négy* saroktornyával ragadja meg figyelmünket és mely egyformán kiképezett nyugati és keleti toronypárjával élénken elüt a későbbi, XII. századbeli. rajnamenti soktornyos, de inkább nyugtalan. mint monumentális székesegyházak típusától (például: Laach, Mainz, Speyer, stb.).

Mindenesetre a *négytornyos pécsi* dóm, melynek egykorúságát az augsburgi analógia bizonyítja, egyike a keresztény művészet legszebb és legmonumentálisabb megnyilatkozásainak és eredetiségével kiváló helyet foglal el a XI. század művészeti fejlődésében.

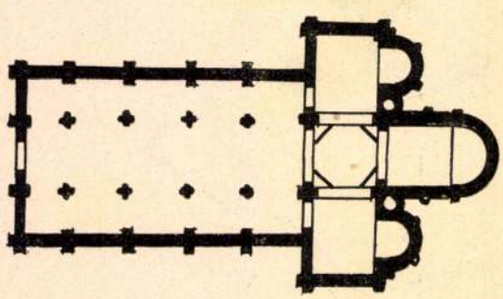

16. ábra. Francia négyezettornyos elrendezés.

*

Szent István előtt a *salzburgi* és *passaui* püspök vetekedtek egymással a Magyarországon fönnállott egyházközségek följebbvalóságáért.

Szent István rövidesen a római szentszék alá helyezte a magyar püspökségeket, ezen öntudatos cselekedetével és erélyes egyéniségével mindig kellő korlátok között tartotta a németek túlkapásait; de utóbb *Péter, Aba*

[4] A cikk még a világháború előtt íródott.

„a XII. század közepe óta a német ősrégi kolostoriskolák kihalnak és a tanulóifjúság tömegesen keresi föl a párizsi iskolákat az új, Franciaországban született szerzetesrendek, a premontreiek és ciszterciták erkölcsi irányzata hódít nemcsak a papság, hanem a laikusok körében is; francia lesz a viselet, a fegyverzet, az udvari élet, sőt a költészet is — a rajnamenti építkezésekben az úgynevezett *átmeneti* stílusban szerepel a francia gót *csúcsív*, a bordás keresztbolt és a támasztóív, de még nem tudja meghódítani, csak egy *félszázaddal* később (1220 után!)... stb." Ami pedig akkoriban állt Németországra nézve, fokozottabb mértékben talál a magyarországi viszonyokra. I. (Vak) Béla királyunk tudomásunk szerint elsőnek hívta Magyarországra Szent-Bernárd-rendjét, a cistercitákat és már 1138 körül *Topuszkóba* (Szlavónia) telepítette őket. Utóda II. Géza 1142-ben *Czikádorra*, a mai Báttaszékre — telepítette a heiligenkreuzi cistercitákat, kik viszont röviddel ezelőtt származtak ide a burgundiai Morimondból, III. Béla 1179-ben közvetetlenül a francia Pontignyből telepíti az *egresi* (Torontál) apátságot, melynek filiája *Kertz* és a szlavon *Szent Kereszt*, 1180-ban alapítja *Zircet*, Clairvauxból telepített szerzetesekkel.

1183-ban Péter cisteauxi apát járt követségben nálunk és utána Béla 1185-ben megerősíti a francia cisterciták összes kiváltságait és minden addig Franciaországban élvezett előjogaikat nálunk is megadja. Cisterciták telepedtek le 1183-ban Szentgotthárdon a francia Troisfontainesből, 1184-ben Pilisen a francia Aceyből és 1190-ben Pásztón, Bélháromkutat, Pornót, Apátfalvát, Pozsegát és Bélakutat stb. már a XIII. században alapítják.

Ezzel a csendes kulturális munkával párhuzamosan haladnak a szent föld meghódítására vállalkozó keresztes hadjáratok, melyek csapatai nagyobbrészt hazánkat is érintették és sok kisebb-nagyobb baj mellett élénk összeköttetést tartottak fenn a művelt nyugattal, 1147-ben Konrád német császár, utána pedig 1148-ban VII. Lajos francia király 70.000 keresztes vitézzel vonult át az országon. 1188-ban megint többnyire francia vitézekből, 1197-ben pedig egy kevert sereg vonult keresztül, melyhez az özvegy királyné, Margit is csatlakozott. III. Béla már első felesége révén, aki châtilloni Raymond keresztes vitéznek volt leánya, szoros kapcsolatba került a francia kultúrával; felesége halála után, 1186-ban megint francia nőt vett el, a francia király Margit nevű nővérét hozva az országba. Emellett Párisban állandóan magyar papok tanultak, Lukács esztergomi érsek is megfordult Párizsban (1154-ben) és mindezek, valamint a félig francia udvartartás következtében nálunk is erősen terjedt a francia kultúra olyannyira, hogy nemcsak a viselet és fegyverzet, hanem a lovagi élettel fejlődött heraldika is teljesen francia mintára alakult.

A XII. század második felére, tehát a szerzetesi, jobban mondva a vallásos élet megújhodása idejére kell tennünk a Franciaországból kiinduló virágzó román stílus térfoglalását hazánkban is. Jóllehet, teljesen konzekvens kiképzésben csak a gyulafehérvári és a kalocsai székesegyházban mutathatjuk be ennek a korszaknak építési fejlettségét, mégis valószínű, hogy nagyobb számban lehettek emlékeink, mert különben aligha lépne föl olyan tökéletességben a XIII. század első szakában az *apátsági templomok magyar típusa*.

Valóban nehéz volna a műtörténet mai állása mellett ragaszkodni Henszlmannak ahhoz a kijelentéséhez, hogy hazánkban a XII. században *nem volt monumentális* építészet, egész korunk Szent László és III. Béla uralkodása között a pangás jegyében állt. Egy pár adat főbb székesegyházainkról ellenkezőt sejtet. A *somogyvári* apátsági templom, egyike a legnagyobbaknak, a XII. század elején, *Pannonhalma*, melyet Vatta lázadása alatt földúltak, 1137—46-ig újraépült, a *kalocsai* és *egri* (Ipolyi szerint szintén körüljárós, francia kápolnakoszorúval) 1150 körül, a *gyulafehérvárit* 1143 előtt, a *nagyváradit*, a *szepeshelyit*, a *nyitrait*, a *kassait*, a *székesfehérvárit*, az *esztergomit* 1180—90 között, a *vértesszentkeresztit*, a *tételit*, a *csanádit*, a *kisbényit*, a *feldebrőit* a század vége felé építették vagy alakították át, tehát egy folytatólagos építkezési gyakorlatra mutathatunk, mely hűen továbbfejlesztette es ébrentartotta a román stílus tradicióit a monumentális építészet terén is.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy apátsági templomaink egyikéről sem maradtak az *építkezés* évszámára vonatkozó hírek vagy feljegyzések, illetőleg ami adat megmaradt, ami a tatárjárás förgetegében el nem pusztult, az többnyire csak a kész, vagy már a régen használatban levő templomról szól.[7]

Püspöki kathedrálisaink elpusztulván, logikusan csak a külföldi kisebb emlékkel szabad összehasonlítanunk hazai templomainkat, ha ebből az összehasonlításból reális hasznot akarunk húzni. Mert ha már székesegyházaink is szerény méretekben mozognak, — így a székesfehérvári koronázó-templom belső hosszúsága 74 *m*,

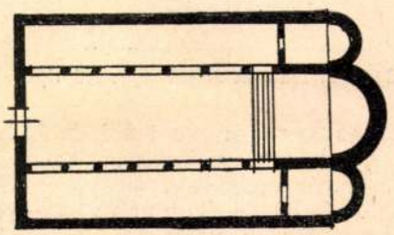

20. ábra. Olasz síkmennyezetű típus.

a pécsi templomé 75 *m*, az esztergomi templomé 60 *m*, a nagyváradi szentlászlókorabeli templomé 60 *m* körül, a gyulafehérvári templomé 60 *m*, míg a kalocsai második templomé csak 56 *m* és a kalocsai szentistvánkori templomé csak 39 *m* volt, — úgy románkori apátsági és vidéki plébániatemplomaink hosszúsága ritkán több 30 *m*-nél, a *deákmonostori* (Pozsony megye) és a *báthmonostori* (Bács m.) grangiák (1222 körül) hasonló alaprajz mellett pláne csak 14—15 *m* hosszúak. Ilyen csekély méretek mellett természetesen csak olyan alaprajzi és homlokzati séma fejlődhetett, mely az említettem méretek mellett is jó külső és belső térhatást biztosíthatott. Ime egyik magyarázata a speciális magyar templomtípusnak, melynek kicsinysége mellett a tér kellő kihasználásával sokkal több férősége van, mint a német — aránylag nagyobbméretű templomoknak. Mert nemcsak a toronyalatti rész hozzápótolása, hanem a mellékapsisok kitolása is a főapsis vonalára, ugyanezt a célt szolgálja. Ez elrendezés mellett mellőzhető volt a *kereszthajó* beigtatása, és ez az egyszerű, minden figyelmet az oltár felé terelő belső annyira megfelelt a mystikumra nem hajló magyar természet-nek, hogy a keresztalakú templom hazánkban egyáltalában nem tudott tért hódítani. A síma, toronynélküli homlokzat, mely valószínűleg a kalocsai, a gyulafehérvári, az aracsi és somogyvári templomokat egyaránt jellemezte, sem konveniált a magyarnak és csakhamar rátértek a Franciaországban az időben mindjobban fejlődő *nyugati toronypárra* és *ablakrózsára*.

Az úgynevezett *magyar* típus szintén olasz eredetű és úgy mint a dóm alaprajza *Dalmácia* közvetítésével jutott el hozzánk. Ez az alaprajz — mely közvetetlenül az ókeresztény kisebb bazilikákból származva — már a IX. századtól és egészen föl a XII. századig az olasz emlékeken kimutatható (S. Ambrogio, Milano, S. Pietro in Ciel d'oro és S. Teodoro, Pavia, la Martorana,

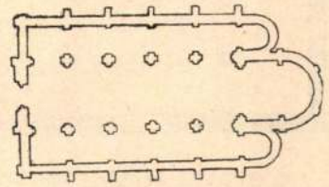

21. ábra. Olasz síkmennyezetű típus.

[7] Különben utalnom kell itt *Revoil* francia műtörténész szavaira is, ki híres munkájában Franciaország románkori emlékeiről beszélve külön hangoztatja, hogy az *alapítani*, *építeni* vagy *restaurálni* kitételeket a legtöbb esetben összezavarják a középkori krónikásoknál. Revoil L'arch. du midi de la france.

Palermo, a modenai dóm és a cremonai kathedrális stb.), (20. és 21. ábra) a kisebb-nagyobb dalmát és tengerparti városok (Pola, Zara, Ossero, Trau és Toscanella) templomai révén átszivárgott Szlavóniába és a Dunántúlra és innét csakhamar, valószínűleg még a XII. század folyamán

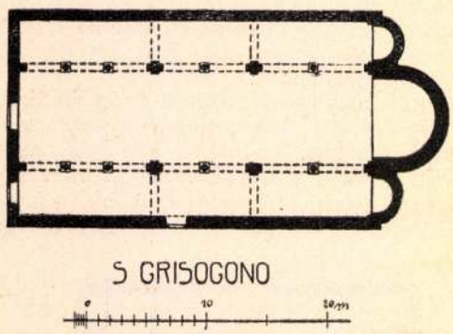

22. ábra. Dalmát síkmennyezetű típus.

meghódította az egesz országot (22. és 23. ábra). Így nemcsak a Bácskában, a kalocsai egyházmegyében Báthmonostoron, hanem Vas vármegyében Jákon, Pest vármegyében Zsámbékon. Torontál vármegyében Aracson (24. ábra), Moson vármegyében Lébényben és Herpályon, Doboka vármegyében Harinán (25. ábra), Somogy vármegyében Somogyvárott, Szilágy vármegyében Ákoson, Szabolcs vármegyében Kaplonyon, Pozsony vármegyében Deákmonostoron, Zólyom vármegyében Korponán és Dobroniván találjuk ezt a különleges alaprajzot.

Csakhogy míg az első bencés apátsági templomok — mint pl. a megmaradt kisdisznódi és báthmonstori kis bazilikák bizonyítják — még az olasz síkmennyezetű toronynélküli típust mutatják, addig ismertebb román templomainkat, a lébényit, jákit, harinait, zsámbékit, aracsit stb. határozottan már *átmeneti* stílusban építik vagy akkor boltozzák be. Ugyanis majdnem bizonyosra vehető, hogy például a *lébényi*, a *jáki*, a *nagycsüri* és *harinai* eredetileg szintén síkmennyezettel készültek és azokat csak később, valamely incidensből kifolyólag, boltozták be. Hogy ezen boltozásnál — eltérőleg a Németországban dívott *kötött* rendszertől, mely a főhajó egy-egy boltmezejére a félolyan keskeny oldalhajó *két* mezőjét számítja — fő- és mellékhajókat *egyforma* széles mezőkkel boltozták be s így a főhajó boltmezeje kivétel nélkül *téglányalakot* nyert, megint csak a francia mester mellett bizonyít (26. ábra). Neuchâtel (Svájc) és Avallon (Burgund) francia példákon kívül analógiának fölhozom az északspanyolországi háromconchás boltozott bazilikákat (Avila, Segovia, Palencia), ahol okmányilag kimutatták a *francia* építészt.

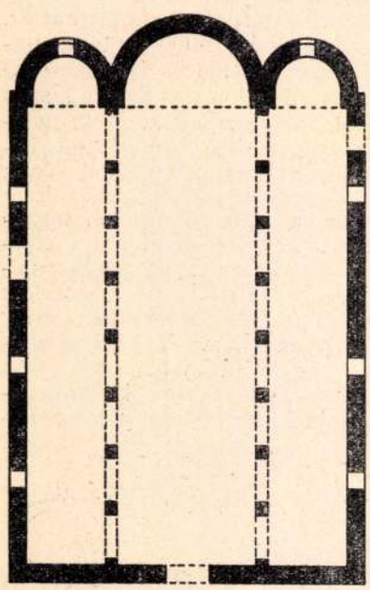

23. ábra. Dalmát síkmennyezetű típus.

A magyar típusú templomok közül mai tudásunk szerint legrégibbnek látszik a *somogyvári* alaprajza (27. ábra). Az apátságot Szent László alapította 1091-ben és ha nem is tételezhetjük föl, hogy mindjárt *templomépítéssel* kezdte, az a körülmény, hogy az alapítás *Odilo*, a provencei Szent-Egyed kolostor apátja jelenlétében történt és az új filiát *közvetetlen* a francia anyakolostor alá rendelte, sőt kikötötte, hogy örök időkre csak *francia* születésű apátot választhasson (mely

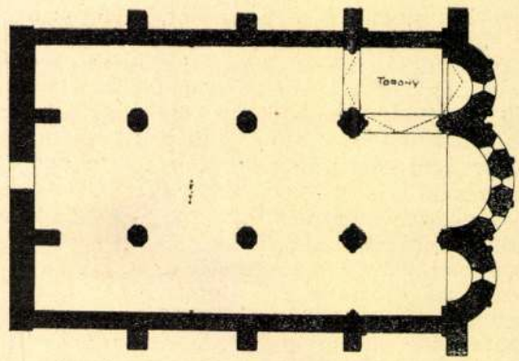

24. ábra. Az aracsi templom alaprajza.

kikötést Imre királyunk 1204-ben megsemmisített) eléggé világosan szól amellett, hogy milyen nagy fontosságot tulajdonított szóbanforgó alapításának, úgyhogy nem igen csalódhatunk, ha a templom építését legkésőbb a XII. század elejére tesszük.

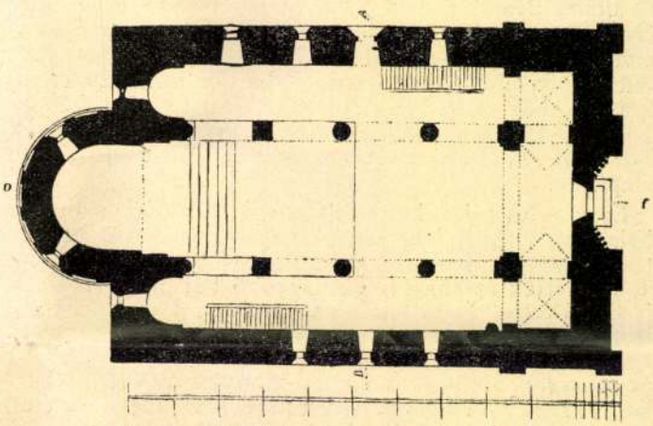

25. ábra. A harinai templom alaprajza.

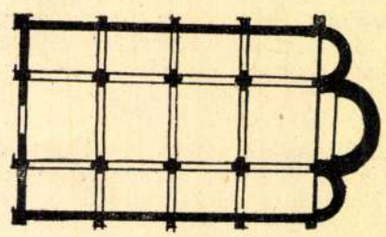

26. ábra. Francia boltozott bazilika.

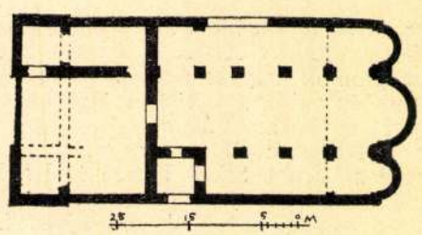

27. ábra. A somogyvári apátsági templom alaprajza.

Ez az alaprajz — noha az apátság lakói franciák voltak — tisztán az olasz típust mutatja és bár tudjuk, hogy ez a XII. században már a *semuri* és *châteauneufi* templomoknál is előfordul — igaz, hogy már boltozva

— mégis föl kell tennünk, hogy már méreteit tekintve, építői az abban az időben épült püspöki templomokat vették mintául. Hosszúsága 54 *m*, szélessége 23 *m* és összesan 7 pillérpárral bírt. Tehát a legnagyobb apátsági templom, melyet ismerünk. Ornamentális részletei (l. *Gerecze* cikkét az *Arch.* közlem. 1897-i köt.) a XII. századba sorozandók.

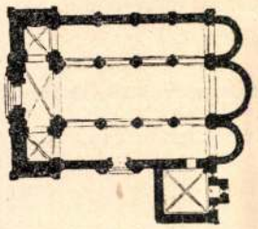

28. ábra. A lébenyi apátsági templom alaprajza.

A legrégibb templomok közé tartozik továbbá tudomásunk szerint a régi bencés apátság maradványa, a *lébényi* templom (1202—06.) (28. ábra), bár erről is már első leírója és későbbi restaurátora, *Essenvein* megjegyzi, hogy mind a kapui, mind a tornyai egy korábbi dátumra — még 1150 körül — mutatnak. Ornamentációja francia kőfaragóra vall. Teljesen francia a jáki, (29. ábra), ócsai és a zsámbéki (30. ábra) templom is és bár ezek építésének pontos idejéről nincs biztos

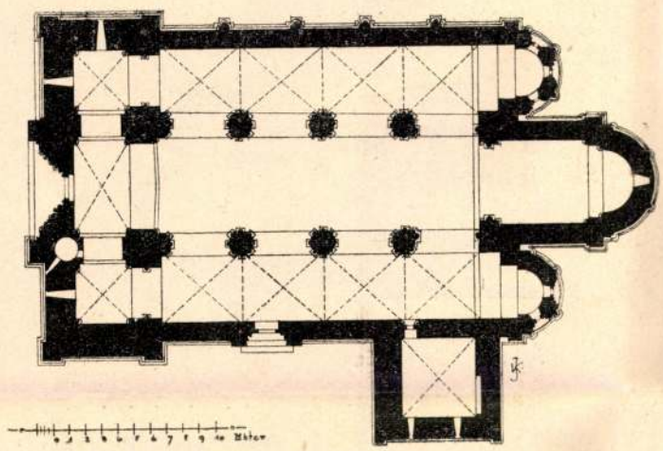

29. ábra. A jáki apátsági templom alaprajza.

tudomásunk, eléggé jellemző adatnak kínálkozik *Wimpfen* im Thal gót templomának (31. ábra) *okiratilag* meghatározott dátuma, mely szerint ez a templom 1261—1278-ig épült, kifejezetten, mint „opere francigenum" egy *Párizsból hozatott* mester által.[8]

Mert ez a wimpfeni *gót alaprajz* a megtévesztésig hű másolata a mi *ócsai* templomunk (32. ábra) alaprajzának, csakhogy míg az ócsai fölépítése még kívül-

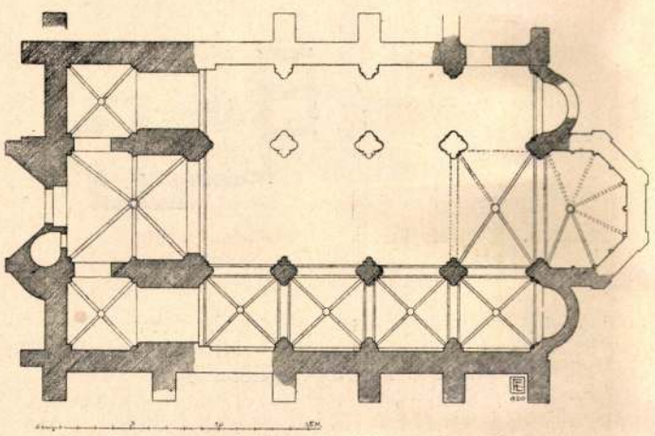

30. ábra. A zsámbéki apátsági templom alaprajza. (Szerző felvétele.)

belül román és a templom 1241-ben már állott, addig a *wimpfeni* teljesen gót. Tehát az *ócsai* templom, mely

[8] Hasak M. Handbuch der Architektur.

pedig alaprajzilag és külső kiképzésében is az utolsó magyar-román emlékekhez tartozik, *francia mestertől* és *korábban* épült mint az *azonos* elrendezésű német emlék.

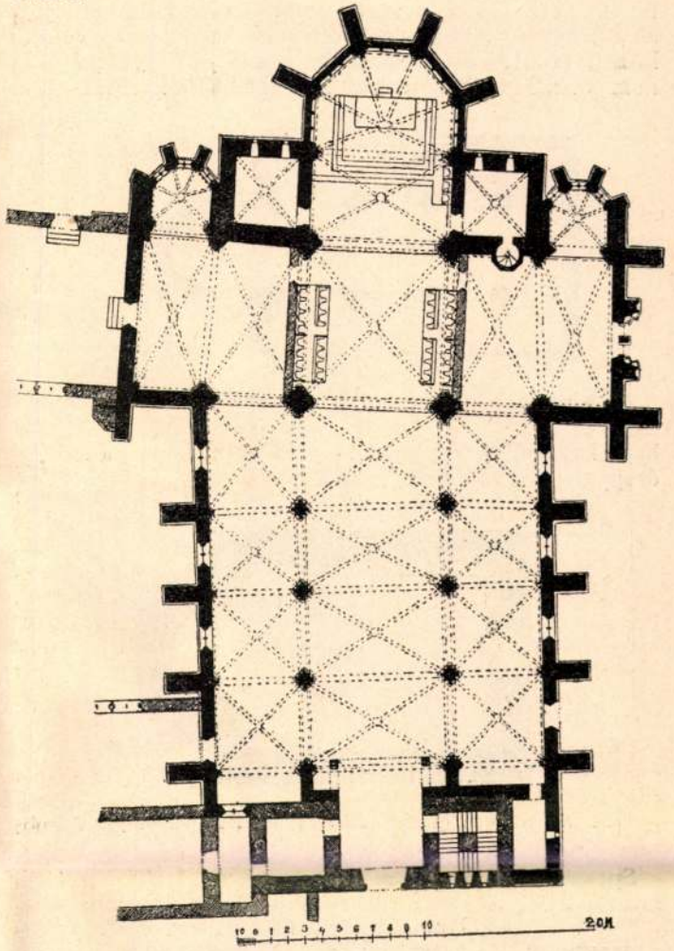

31. ábra. Wimpfen i. Thal templomának alaprajza.

Egész különleges, egymagában álló alaprajzot mutat a *vértesszentkereszti*, valószínűleg *bencés* apátság, melyet 1146-ban találunk először említve mint monostort (33. ábra). Hajója és kereszthajója az *ócsai* típust követi félkörű absidiolokkal, míg szentélye egy négyzetes középtér három oldalához csatlakozó félkörű oltárfülkékkel bővül. Ezt a szentélykiképzést hazánkban

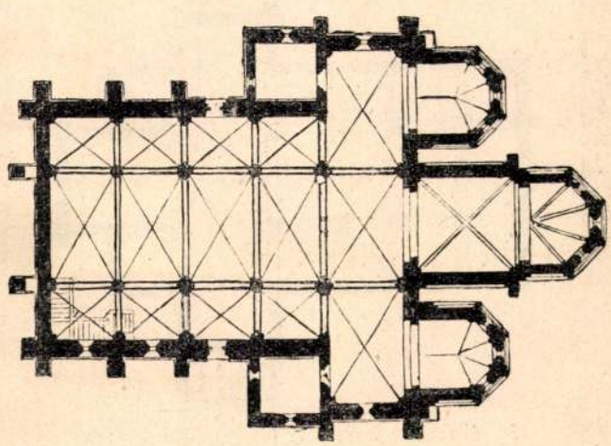

32. ábra. Az ócsai templom alaprajza.

egyáltalában nem találjuk, némileg hasonlít hozzá a hevesmegyei Szent Mária *kettős* templomé (34. ábra). Külföldön is csak az ókeresztény emlékeknél (S. Sotere, Roma, S. Clemente, Ancyra stb.) vagy később több-

rendbeli XII. századbeli analógia a délfrancia St. Honorat de L érins[9] (35. ábra) S. Germain, Querqueville és St. Martin de Londres, a parmai dóm és a romániai *Kurtea d'Argys*. Különben a templom szerény méretei mellett (33 *m* hosszú, 18 *m* széles, kereszthajója 20 *m*) egyike a leggazdagabbaknak, amint azt a romjai között talált sok faragott kő mutatja.[10] Tornya nem volt, két lépcsőtorony csatlakozott a kereszthajó két kiugró szárnyához. Íves sora azonos a lébenyi és gyulafehérvári kiképzéssel.

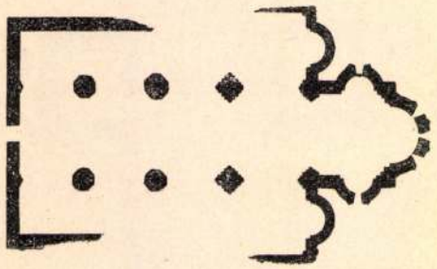

33. ábra. A vértes-szentkereszti rom alaprajza.

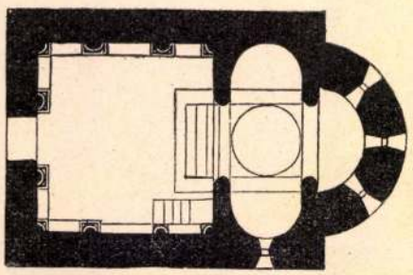

34. ábra. Szent Mária kettős templomának alaprajza.

Speciálisan *francia* a hevesmegyei *Apátfalva* (Bélháromkút) (36. ábra) cistercita apátsági templom, amelyet 1232-ben alapítottak. Ez a jellegzetesen cisztercita alaprajz, melyet különben *Vilars de Honecourt* egykorú (1244) vázlatkönyvében is megörökített, valószínűleg annak köszönhette létesülését, hogy az apátság alapításánál a pilisi apátság reorganizálása alkalmából itt időző három francia apát — a trois fontaini, clairveauxi és aceyi — jelen voltak s így erősen befolyásolhatták az építőmester megválasztását is.

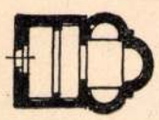

35. ábra. St. Honorat de Sérius.

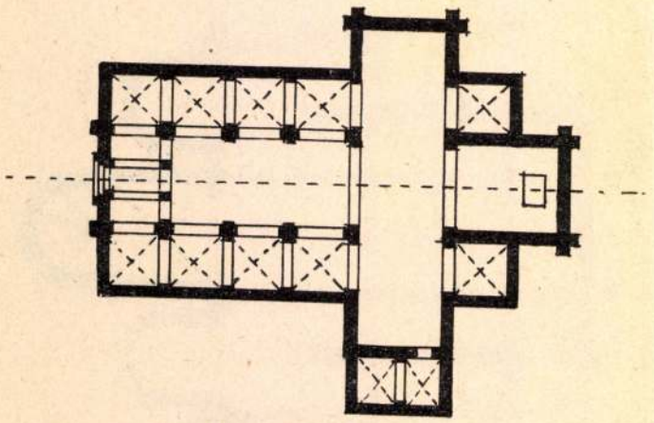

36. ábra. Az apátfalvi templom alaprajza.

Vilars de Honecourt vázlatkönyvében foglalt megjegyzések és rajzok lehetővé teszik annak meghatározását, hogy mikor járt hazánkban. Ugyanis az egyik mértmű alá ezt írja: *Vesci une des formes de Rains des espaces de le nef teles com eles sunt entre II. pilers. Jestoie mandes en le tierre de Hongrie quant Jo le portrais por co lamai Jo miex.* (Itt van egyike a reimsi templomhajó ablakainak, ahogy két pillér közt vannak.

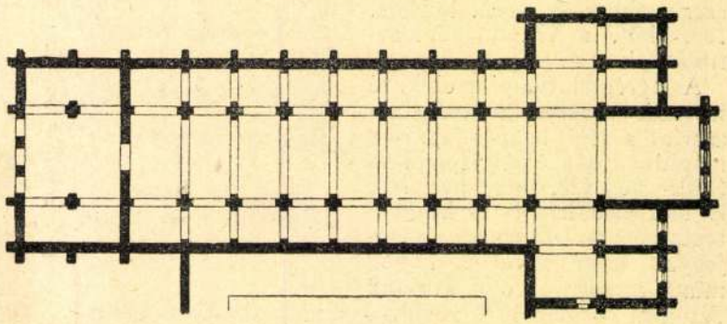

37. ábra. A fontennayi cisztercitatemplom alaprajza.

Magyar földre kérettem, mikor ezt rajzoltam, azért szeretem ezt nagyon.) Mivel pedig a többi rajzok tanusága szerint Vilars a *reimsi* templomot még akkor

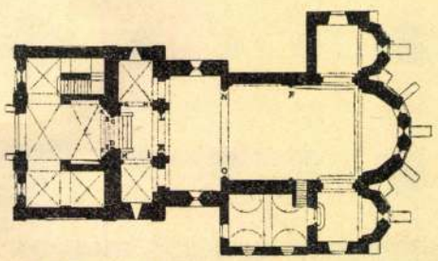

38. ábra. A kisbényi templom alaprajza.

rajzolta, mikor sem a hajók, sem a kápolnák beboltozva nem voltak, mert ez csak 1244 körül történt meg, a vázlatkönyv pedig *magyar.* részleteket is tartalmaz (pl. aquincumi v. nagyváradi piskótaalakú téglapadozat)[11] majdnem biztosnak mondható, hogy Vilars 1241—44 között járt Magyarországon, közvetetlenül a tatárjárás után. Vázlatai *szerkezetileg* már a *gót stílus* alapján állanak, *ékítményben* és alakrajzban még a *román* jelleget mutatják.

Talán a mondottak alapján nem tévedünk, ha Vilars sokat vitatott tartózkodását ennek még az elnevezésével (Bélháromkút) is a francia anyakolostorra (troisfontaine) emlékeztető apátságnak építésével hozzuk kapcsolatba.

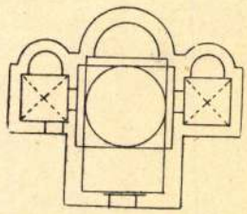

39. ábra. S. Catterina. Pola.

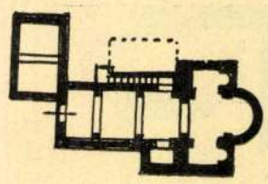

40. ábra. S. Pierre de Maguellonne.

Vázlatkönyvében ugyanis csak általa tervezett vagy épített esetleg olyan templomok vázlatai találhatók, amelyeknél ő maga is közreműködött, mert — amint az a gyakorlatban álló mester természetrajzából következik — holmi ideális tanulmányokkal nem foglalkozik, hanem csak azt rajzolja, ami az eléje tűzött feladat megoldását előbbre viszi. Így magyarázható az akkoriban régen használt egyenes zárású szerzetes templom alaprajza

[9] Dehio I. kötet, 13. lap. Corroyer, l'arch. romane.
[10] Gerecze, Arch. Közlemények 1899.

[11] Tudniillik az 1912. év folyamán Nagyváradon végzett ásatásokkor ott is előkerült ez a jellemző piskótaalakú padozatlemez, még pedig *fehér márványból.*

Villars vázlatkönyvében és ugyanezen alaprajznak felépítése — épp az ő tartózkodása idejében — hazánkban három helyen, *Apátfalván*, az időközben elpusztult *Szent Gotthárdon* és a távol Erdélyben, *Kercen*. A *cikádori* és *zirci* apátsági templom alaprajza nem ösmeretes annyira, hogy abból következtetéseket vonhatnánk. Mindössze

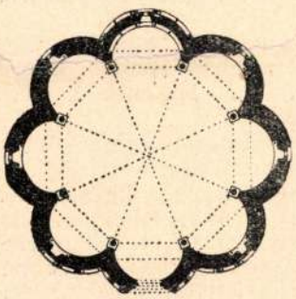

41. ábra. Saint-Michel d'Entraigues.

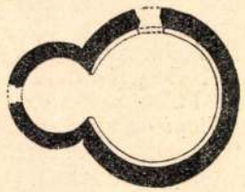

42. ábra. Szt. Antal.

annyit tudunk, hogy szentélye szintén egyenes zárású volt s így valószínű, hogy ezek a hazai ciszterci templomok már a francia *fontenayi* (37. ábra) (XII. század) templom mintájára épültek, úgy amint francia mintára épültek *Heiligenkreuz* (1200 előtt) és *Arnsburg* (1174—1200) ciszterci telepek templomai is. A *kerci* (de candellis) apátsági templom csak annyiban különbözik ezen

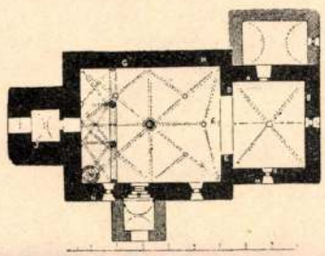

43. ábra. A zsegrai templom alaprajza.

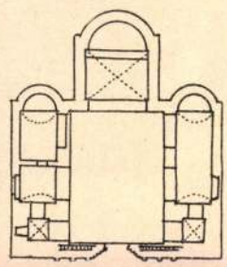

45. ábra. A kisdisznódi templom alaprajza.

szigorú alaprajzi sémától, hogy főapsisza nem négyzetben záródik, hanem a nyolcszög öt oldalával kiugrik a keleti hom.okzat egyenes falából. Mind a három magyarországi templom már az átmeneti stílus formáiban épült.

Bebizonyítottnak vehetjük eszerint, hogy átmeneti stílusú apátsági templomaink így az *apátfalvai, vértesszentkereszti, topuszkói* (1204) *kertzi* (1216) *zsámbéki,*

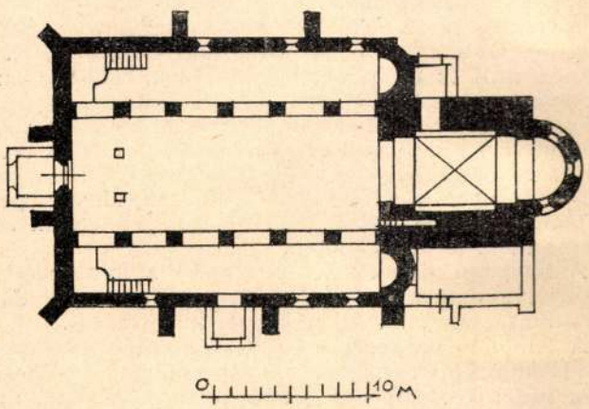

44. ábra. A vízaknai templom alaprajza.

egresi, *aracsi, ócsai* templom stb. közvetlenül a királyaink letelepítette francia szerzetesek által létesíttettek s így mint ilyenek tényleg egykorúak a német emlékekkel, részben azokat meg is előzik, mert például az *otterbergi* cisztercita templom épült 1240-ig, a marienstatti szintén cisztercita templom pedig 1227-ig, mind a kettő átmeneti stílusban, francia *bordás boltozattal* és *bimbos fejezettel.*

A *zsámbéki* és *ócsai* mellett kiváló fontossága van a premontreiek által épített *kisbényi* templomnak (38. ábra), mely még ma is fönnáll. Erről a templomról azt tudjuk, hogy II. András jeruzsálemi útja (1217—18) *előtt már állott.* Építette az *Omodé* nemzetség egyik tagja s eredetileg valószínűleg szintén *síkmennyezettel* készült — amire különben a fejezetek régies ornamentációja is vall — a XII. század közepe táján.

Különleges alaprajza, amely hazánkban megközelítőleg a szintén ősrégi hevesmegyei *feldebrői* altemplomnál található, Olasz- és Franciaországba nagyon gyakori [12] és nemcsak síkmennyezetes, de dongával vagy kupolával is készül. Nagyon kár, hogy az átriumszerű pilléres előcsarnok, hazánk egyedüli ilyen elrendezése, egy értelmetlen restaurálásnak áldozatául esett.

A hajónak sajátságos fokozatos szélesbítése első te-

46. ábra. A börzsönyi templom alaprajza.

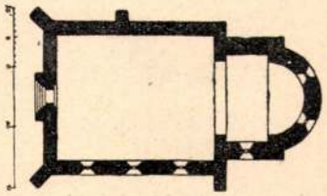

47. ábra. A simai templom alaprajza.

kintetre megmagyarázhatatlan, különösen most, mióta az említett helyreállítás teljesen kivetkőztette az emléket eredeti jellegéből. A Henszlmann-féle alaprajzban azonban még látni a belső hajóbeli lépcső nyomait, míg a mostani, az átrium egy mezejében beépített lépcső újabbi hozzáadás. Itt egy XII. századbeli francia példára hivatkozhatunk (S. Pierre de Maguellonne, dép. Héraut)[13] (40. ábra), mely hasonló elrendezés mellett ugyancsak a hajó *balololdalán* mutatja a falba épített lépcsőt, mely az errefelé hozzáépített káptalan (konvent) helyiségeihez vezet. Ha ezt az elrendezést elfogadjuk Kisbényre is, ami pedig valószínű, mert Kisbényen is *balfelé* vannak nyomai a régi kolostorépítménynek, körülbelül megoldottnak vehetjük ezt a különleges alaprajzot.

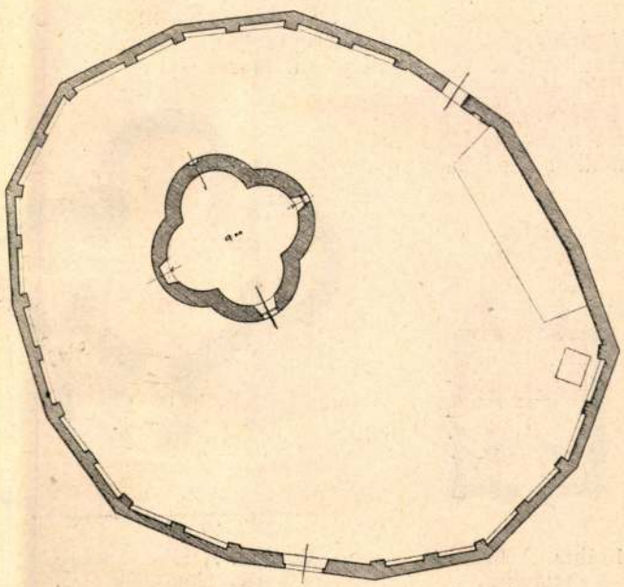

48. ábra. A székelyudvarhelyi Jézuskápolna alaprajza. (Szerző felvétele.)

Kis-Bényen találjuk, szorosan a templom mellett, a hazai körépítmények legérdekesebbikét, egy külsőleg teljesen köralaprajzú templomkát, amely belül — a fal

[12] S. Jean de Val, Saumure, } XI. sz., Loupiac, } XII. sz.
St, Guillem du Désert (Heroult, } Bourg }
Montmajour, Abbaye, S. Maria Ravello, S. Catterina Pola S. Vito, Zara, S. Maria formosa Pola (39. ábra).

[13] Revoil, archit. romane du midi de la France I.

vastagságából kivájva — akár csak a római építményekben — a bejáróval szemben egy nagyobb *oltárfülkét* s jobbra-balra ettől 6—6 kisebb fülkét mutat, nyilván a rendszabály előírta 12 rendtag ülőhelye. Egyébként annyira ki van vetkőztetve eredeti jellegéből, hogy bővebb tárgyalásra alkalmatlan és csak ki akarom emelni,

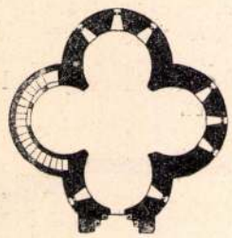

49. A jáki templom alaprajza.

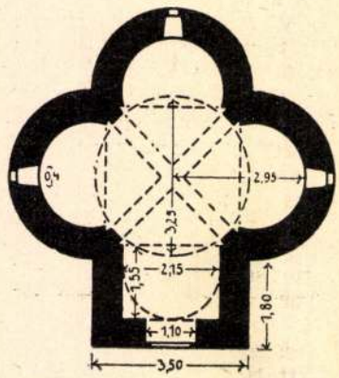

50. ábra. A nonai S. Nicolo templom.

hogy hasonló elrendezést találni a francia Saint Michel d'Entraigues körtemplomában is (41. ábr).[14]

A XIII. század közepe felé alapított *horpácsi* apátsági templomból éppen csak a díszes nyugati *bejáró* maradt ránk, mely gazdag kiképzés mellett semmiben sem különbözik a késői román, így pl. a *tisnovici* és *trebitsi* (Morvaország) kapuzatoktól, tehát nyilván német eredetre vezethető vissza.

Úgyszintén részint Csehország, részint Ausztria közvetítésével épülnek nálunk is — különösen a felvidéken — a részint köralaprajzú — Szent-Antal (42. ábra), Kallós, Szászkézd, Kispeleske — részint legegyszerűbb egyhajós, *négyzetes* apsissal bíró talusi templomok. Ilyen templomokkal különösen Sáros, Szepes és Abauj területén egész sorozattal találkozunk ; típikus elrendezésük egyhajós *síkmenyezetű* test, *dongával* vagy keresztbolttal fedett szentély és *axiális* torony, mely legtöbbször még a jellemző *román* ikerablakkal ékes. Ilyen elrendezést látunk *Dobroniva* (Zólyom), *Tamásfalva*, *Kúti*, *Csötörtökhely* (Szepes), *Tepla*, *Liptószentmárton* (Liptó), *Hernádtapolca*, *Mateócz*, Zsegra (43. ábra) (Sáros), *Selyeb* abauji községben és még sok más helyütt.

Ellenben *félkörü apsissal* végződnek rendesen az erdélyi románkori kis falusi templomok és kápolnák. Példa rá : a *szászfehéregyházi*, *szentbenedeki*, *feleki*, *vizaknai* (44. ábra), *kisdisznódi* (45. ábra), *kelneki*, Magyarországon a *börzsönyi* (46. ábra), a *simai* (47. ábra), *töki*, *békésmegyeri* stb. ; mind a XIII. század derekán, de valószínűleg még a tatárjárás előtt épülhettek.

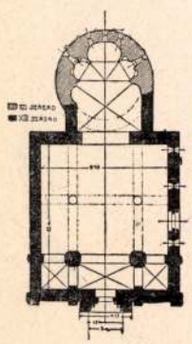

51. ábra. A karcsai templom.

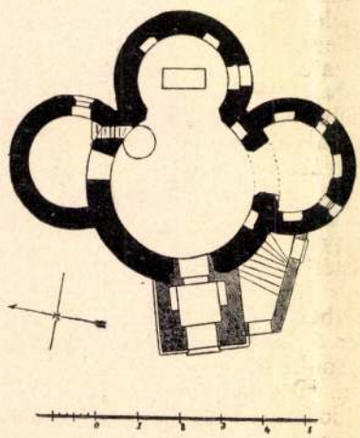

52. ábra. A rábaszentmiklósi körtemplom alaprajza.

A *lóhere*-alaprajzú típust Magyarországon három jellegzetes forma képviseli. A *legkorábbi még síkmennyezettel* bíró példa a székelyudvarhelyi Krisztus kápolna (48 ábra), amely *egymagában* áll egy tojásdad körfal közepén. Ez a körfal, mely eredetileg talán csak a temető vagy *cinterem* elkülönítésére szolgált és úgy Erdélyben, valamint a felsőmagyarországi vármegyékben gyakran található, később — az erdélyi templomerődökben teljes erődítésekké bővül. amelyekkel később bővebben akarok foglalkozni.

Második példája a *jáki* úgynevezett csontház vagy temető kápolna, gazdag kapúzattal és *ívsoros* frízzel, belül kolostor boltozattal (49. ábra). Hasonlít a *tullni*, *mödlingi* és németóvári karnerre.

Harmadik a *haraszti* (Sáros) plébánia templom, amelynek négy conchája fölé keresztbolton négyszögletes négyezettorony emelkedik, alsó részében lőrésekkel a felsőben román, azaz *átmenetkori* ikerablakokkal.

A lóherés alaprajz nyugati conchája elbontván, helyébe a barokk korszakban szerény hosszhajót építettek. A templom alatt elrendezett kriptát római keresztboltozat zárja le. Ez az átalakítás úgyanilyen formában előfordul Dalmáciában, a *Nona-i S. Nicolo* templomnál is [15] (50. ábra), ahol mind a *négyzettorony* mind a *hosszhajó* motívuma is megtalálható, igaz hogy sokkal korábbi időből, de szintén plébániatemplomnak használva.

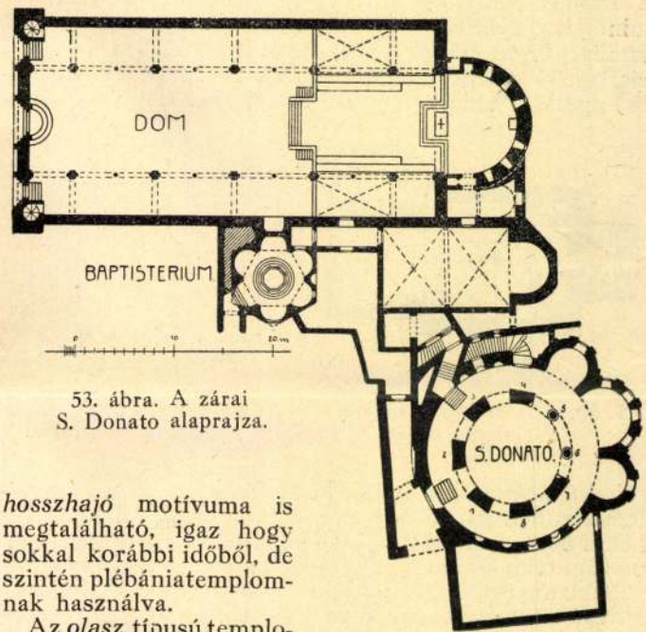

53. ábra. A zárai S. Donato alaprajza.

Az *olasz* típusú templomokhoz tartozik a zemplénmegyei *karcsai* templom is (51. ábra) 1220—30 között felszentelve, a tradició azt mondja róla, hogy *Ratold* casertai származású olasz lovag, aki Buzillával, Roger francia gróf és Sicilia hercege leányával 1120-ban került Magyarországra, 1140 körül kezdte építeni leánya emlékére. Ennek a tradiciónak történelmi alapot adnak a közvetetlen közelben a Hegyalján fekvő Olaszi, Olaszliszka és Patak helységek olasz telepesei, akik úgylátszik egyidőben jöhettek az olasz földesúrral, vagy pedig a templom építésénél segédkezve, később, annak elkészülte után, itt letelepedtek.

A templom homlokzati kiképzése a *lombardiai* és (közvetve) dalmáciai oszlopos oromzatot mutatja. Olasz az oromzat alját tartó két konzol kiképzése is. [16]

A templom két része, a köralakú szentély és a derékszögű hajó körülbelül *egy időben* épülhettek, legalább erre vall a körépítmény *szabálytalan* kiképzése, mely hasonló motívumot mutat mint a hevesmegyei *Szent-Mária* kápolnája és — úgy látszik — sohasem volt centrális belsőnek gondolva.

Emellett a templomocska mellett a *rábaszentmiklósi* körkápolna is említendő (52. ábra), mert különleges, úgyszolván *bizarr* alaprajza Dalmáciában egy szép példányban, Zára *S. Donáto* templomában is előfordul (53. ábra)

[14] Raguenet, Petits édifices historiques, Revoil.

[15] Gerber, Altchristl. Cultbauten.

[16] Fényképét lásd az „Építőmesterek Évkönyve" 1913. kötetében.

Befejező munkám az Vanus Ferenc
cosnagyában

középkori művészkedés, pedig hát a barokkot olyan mélyen lenézte. Csakhogy a tanulása hézagos volt, mert a barokknak nagyszerű tér-ritmusát és a figyelmet bizonyos pontokra koncentráló fortélyát már nem vette észre s ezért unalmassá és szárazzá vált.

A harmadik és talán a legjellemzőbb sajátsága ennek az iránynak a többé-kevésbbé pontos historizálás, valamelyik történeti stílusnak követése, azzal a kettős önámítással, hogy a mai ember is beleélheti magát az elmult stílusokba, azokat változott életviszonyok között is életre galvanizálhatja, sőt tovább fejlesztheti és hogy ez a lényegében másoló és kompiláló művelet is művészet.

Annyit írtak a modern és haladó művészet jogosultságáról, az új anyagok, technikák és feladatok által szükségessé vált megújhodásról, hogy e helyen teljesen feleslegesnek látszik a polémikus állásfoglalás. Mindezeket nem is azért írtam, hogy a szegedi fogadalmi templom eszmei lebunkózását előkészítsem, sőt éppen ellenkezőleg, azt akarom kimutatni, hogy abban az időben, amikor a templomterv készült, nem is lehetett más, mint amilyen és hogy a mi negyedszázados fejlődés folytán megváltozott művészeti szemléletünknek is lehetővé tegyem az okoknak magyarázata révén a templom értékelését és legalább viszonylagos élvezetét. Erre azért is szükség van, mert a templom főhomlokzata előtt egy olyan építészeti mű létesült, mely a legtöbb emberben az összehasonlítás révén a templomra nézve kedvezőtlen értékítéleteket provokál, aminek nem lehet örülni, hiszen a már előbb ott álló templom elé teret építő kiváló művésznek lelkében nem merülhetett fel az a gondolat, hogy a fődologhoz azzal ellentétes keretet adjon. Az igazi művész alkalmazkodik. Igy is történt.

A szegedi fogadalmi templomot meg nem érthetjük, ha szemünk előtt nem tartjuk azt a tényt, hogy annak megalkotásánál nemcsak a mai építészetet és egyáltalán a művészetet irányító, alapvető elv: a cél és rendeltetés és minthogy egyházi művészetről van itt szó, a liturgia érvényesült, hanem a megtervezés korában uralkodó szabály nyomult előtérbe, a történelmi stílus keretei között való megmaradás. Nemcsak arról volt itt szó, hogy egyfelől a szegediek árvízi fogadalmának méltó kifejezés adassék és másfelől egy a városi igényeket kielégítő, a római katholikus liturgia szabályainak megfelelő plébániatemplom alkottassék, hanem hogy a magyar Árpádkori kéttornyú, román stílusú székesegyházaknak vagy apátsági szerzetes templomoknak emléke felújíttassék, az azokon látott szerkezeti és díszítő séma hűségesen betartassék, tekintet nélkül arra, hogy azok között egyetlenegy sincs, amely egy mai plébániatemplomhoz fűzött követelményeknek megfelelne. És mivel kevés a magyar román stílusú emlékanyag, hát a szomszédba vagy távolabbra is elkalandozhatunk az anyagért: Lombardiába, Dél-Franciaországba, sőt Bizáncba is, mert a bizánci és a román stílus nem esnek messze egymástól. Nagyon helyesen nevezték el ezt a válogató művészeti irányt e k l e k t i k u s n a k. E kifejezés nem foglal magában értékítéletet olyan értelemben, hogy a válogató módszer csekélyebb értékű lenne az eredetiségre törekvőnél, mert különben a XIX. század egész architektúráját a művészeti fejlődés menetéből kiesettnek kellene tekinteni, hiszen az mindenestől eklektikus volt, egyszer a történeti stílusok hagyatékával, másszor a népművészet anyagával szemben. Nem is a válogatás ténye maga döntötte el ennek az iránynak az értékét, hanem az, hogy k i válogatott és h o g y a n válogatott. A F e s z l Frigyesekre és L e c h n e r Ödönökre nem mondjuk el azokat a csúnya, epés kritikákat, amelyek napirenden vannak, ha fővárosunk valamelyik külterületén egy romanizáló vagy gótizáló templom épül. Már akkor is szordinósan nyilatkozunk, ha a templom klasszicizáló, mert azt mesélgetjük, hogy a József nádor Pestje mindörökre érvényes. Pedig ami ezeken jó, azt az esztergomi és egri székesegyházakon alkották meg a Packhok és Hildek, a tehetséges és bölcsen válogató mesterek; — ami rossz, azt korunk tudatlanul válogató tehetségtelenjei hordták össze. A szegedi templom terveire a XIX. század végének legnagyobb eklektikusa, S c h m i d t Frigyes volt döntő befolyással, aminthogy a századvég összes magyarországi nagy templomrestaurálásain és új templomépítésein az ő felfogása hagyott nyomot. A pécsi székesegyházat ő restaurálta, a kassai dóm és a budavári Mátyás-templom restaurálása előtt véleményét kérték ki, új templomok építésénél pedig azokat a sémákat variálták, amelyeket ő eszelt ki a középkori stílusformák kultuszának és a m a i egyházi követelményeknek egyeztetése közben. Iskolája az akkori legkiválóbb építésztehetségeket, magyarokat is, hatásának körébe vonta. A szegedi fogadalmi templom mindkét tervezője, S c h u l e k Frigyes és F o e r k Ernő sem kivételek. Ebben kell tehát a magyarázatot keresnünk ahhoz, hogy a fogadalmi templom középkori formákban épült és ebben rejlik minden erényének és fogyatkozásának kulcsa. Nem szabad tehát benne izgató kísérleteket keresni, amelyeknek sikere bizonytalan lehetne. A sokszor kipróbált motívumok ügyes és ízléses felvonultatásának már megvan mindig az átlagsikere. Hátha még egy igazi tehetség nyúl bele a motívumok üstjébe! Persze arról lehetne beszélni, hogy melyik siker az igazi: a törtető küzködések, kutató lázak kaoszából ifjúi ragyogással kibontakozó, talán kissé esetlen újszerűség világrahozatala, vagy egy kissé öregedő, különben szép lénynek híres históriai jelmezekbe rutinosan biztos kézzel való felöltöztetése.

*

A részletekbe bocsátkozás előtt lássunk néhány történeti adatot.

1879-ben volt a nagy árvíz, mely Szeged városát elpusztította. Mikor a szerencsétlenség első döbbenete elmúlt és a város lakóinak lelkébe, az általánosan megnyilvánult segítő részvét hatása alatt, az újjászületés reménysége visszatért, megfogadta a város, hogy hálából az isteni gondviselés oltalmáért és a jövő idők palladiumául templomot épít a Magyarok Nagyasszonya, a Boldogságos Szűz tiszteletére. A fogadalom beváltására azonban csak B o n n a z Sándor csanádi püspök adománya után gondolhatott a város. 1903-ban tervpályázatot hirdetett, melyen 42 építész vett részt. Az első díjat nem adták ki, a második, harmadik és negyedik díjat a korra jellemzően csupa középkori stílusokban dolgozó eklektikus építész: A i g n e r, R e i n e r, F o e r k, S á n d y, H o f h a u s e r és G y a l u s nyerték. Erre a város 1908-ban felkérte S c h u l e k Frigyest, az egyik bírálót, hogy egy minden igényt kielégítő tervet készítsen. Hogy mik lehettek ezek az igények, azt megmutatta Schuleknek tetszéssel fogadott templomterve, melyet Foerk Ernő később lojálisan közzétett egy füzetben. Schulek az építés megkezdése előtt 1912-ben visszalépett. Ekkor Foerk Ernőt, a felső építőipariskola tanárát szólították fel, hogy a Schulek-féle terv kivitelét vállalja. Foerk a Schulek tervének lényegét megtartva, annak részletein változtatott 1913-ban elfogadott tervében. Végre 1913 őszén megindult az építkezés. Az alapkövet 1914 június 21-én tették le, de már július 27-én a közben kitört háború miatt abba kellett hagyni mindent. A falak akkor a főpárkányig voltak felhúzva. 1922-ben lehetett csak folytatni az építést az elhanyagolás miatt megrongálódott falakon. 1930-ban befejeződött és ez év október 24-én országos ünnepély keretében felszentelték a most már püspöki székesegyház rangjára emelkedett templomot. Az építkezés technikai részében P e t r o v á c z Gyula volt F o e r k segítőtársa.

Mielőtt a magam szemével megnézném a magyarországi templomépítkezés legutóbbi korszakának legnagyobb szabású művét, szükségesnek tartok néhány méretet és az építőművész szándékait megvilágító néhány nyilatkozatot közölni az ő mérnök-építészegyleti előadásából. A templom hossza 80 m, szélessége 30 m, kereszthajójának hossza 50 m, középső- és kereszthajójának szélessége 14.50 m, a hajó belső magassága 19 m, a kupoláé belül 30 m, kívül 50 m, a tornyok magassága 90 m.

F o e r k kijelentése szerint ifjúkori művészi ideálját valósította meg azzal, hogy a szegedi templom hármas hajójának gazdagon tagozott bazilikális motívumát kihozta a főhomlokzatra és közepén az első magyar székesegyházak tipikus oroszlános kapuját alkalmazta. A templom stílusára nézve pedig F o e r k úgy nyilatkozik, hogy felsőolaszországi, lombardiai téglaarchitektúra formáiban készült, mint amely stílus úgy az éghajlati viszonyok, mint a történeti vonatkozások kapcsán legközelebb fekszik a magyar pszichéhez. És erre következik az építőipari olasz-magyar kapcsolatok mélységének és régiségének kiemelése a német kapcsolatok rovására. A felhozott példák között ugyan túlnyomóak a franciás ízűek, de a francia hatásokról ninesen szó. Majd meglátjuk, hogy ezek az elvi kijelentések mennyire helytállók.

*

Ha vonaton Szeged felé közeledünk, már messziről feltűnik a fogadalmi templom, és pedig mint egy szépen tagozott, tömegesen tömör építészeti csoport, melynek kupolás középső teste mellett két nyulánk torony áll őrt. Még a tűző nap fényében is meglehetősen egységesen hat így messziről a templom téglafalazatának vörös színe. A közéje rakott kőrészek csak fehér pettyek a nagy vörös szőnyegben. De egészen más látványban van részünk, amint a klinkereinek komoly, sőt kissé komor színeivel nyugodtan ható árkádos udvar kapuján belépünk. Ott áll előttünk egymástól messze két hatalmas torony, közöttük egy vékonypénzű, alacsony orom, melynek alján alacsony árkádok a bejáratot jelzik. Ez volna a templom teste, homloka. A kupolának ebből a nézetből semmi nyoma. Az egész úgy fest, mintha a templom csak tornyokból állna. Igaz, hogy a jó népnek nagyon tetszik a magas torony és enélkül nem is templom a templom, de a kéttornyú templomoknak olyan hatalmas építészeti hagyományai vannak, például éppen abból a korból is, amelynek stílusában a szegedi templom épült, hogy azokat a homlokzat hatásának feláldozása nélkül mellőzni nem lehet. Nézzük csak a zsámbéki, lébényi, jáki templomokat, vagy akár az ócsait, melyet éppen F o e r k restaurált és látni fogjuk, hogy a két torony között homlokzat van, mely felmagasodik és egyenrangúságot követel a tornyokkal a homlokzat monumentális alakításában. Hát még a szász román templomok westwerkjei! Persze meg kellett volna gondolni, hogy azoknak a régi templomoknak főhajószélessége és magassága arányban van a tornyok vaskosságával, de nem lehet arányban a mai plébániatemplom liturgiai követelményei miatt oldalt terjeszkedő, felfelé spórolós méretekkel. Ezért került a két torony nagyon messze egymástól és ezért zsugorodik össze közöttük a hajó. Ezt S c h u l e k jobban megérezte, mint F o e r k, mikor a főhajó ormát két szárnyfal útján összekötötte a tornyokkal és az előcsarnok árkádját az egész hajófronton öt nyílással végigvitte. A front e hiányosságával szemben az árkádos templom előtti tér rövidségét nem lehet komoly ellenvetésként felhozni, hisz nem arról van szó, hogy a tér rövidsége miatt a

front mögötti kupolát nem látni, hanem arról, hogy a front maga nem monumentális.

A másik sajátság, mely a közelből feltűnik, valamennyi homlokzatnak szaggatottsága a felhasznált anyagok színei és kezelése miatt. Tehát nem a tornyokon és a homlokzatokon léptennyomon jelentkező szép árkádok, rózsa- és egyéb ablaknyílások, falszalagok, ormok és csúcsvégződések miatt van kifogásom, mert ezek magukban véve csak a nagyon is kívánatos plasztikai, fény- és árnyékjátékos hatást szolgálják, hanem a vörös tégla és a fehér kő túlságos tónusellentéte, a géptégla holt felülete és a téglák közötti vakolathézagok kikaparása miatt. Ezek egy csöppet sem hasonlítanak a lombardiai tégla-architektúrához, hanem inkább ahhoz a XIX. századi angol építési módhoz, amelynek egyik jól sikerült példája a londoni katholikus Westminster, Benthley műve.

A lombardiai, sőt a poroszországi vagy a breslaui tégla-architektúra követése bizonyára nyugodtabb felületeket hozott volna létre és jobban érvényesülnének azok a finomságok, melyek az önmagukban, a többi épülettagozatoktól különváltan szemlélt architektónikus részletek arányaiban és rajzában bravúrosan megnyilvánulnak. Már itt utalok az oszlopfejek virtuóz megszerkesztésére. Az alapforma ugyan kissé egyhangúan ismétlődik, ámde az indák, virágok, levélesomók változatos lendülete elbájol és arról győz meg, hogy F o e r k a bizánci és román oszlopfej-alakításról elegánsan tudja elmondani a saját, egyéni, de a tizenkilencedik században fogant nézeteit.

A templom oldalsó és hátsó nézete sokkal nemesebb, mint az elülső. Itt teljes mértékben kibontakoznak az alaprajzra rakott épülettagok: a három hosszhajó, bazilikális elrendezéssel, — vagyis a középső hajó magasabb az oldalsóknál, — a hajók mellett húzódnak a kápolnák sorai. A hosszhajókat átmetszi a kereszthajó és a metsződés négyzetén emelkedik fel a csegelyes kupola, melynek hatalmas sátorteteje végső kiesendülése annak az elasztikus vonalakban felfelé törő egységnek, melynek tagjai a kereszthajók végein levő félkörives apsziszok és a hajómetsződés sarkaiba állított tornyocskák. A hajók falait hármas félkörives ablakok, melyeknek középsője magasabb, törik át és írnak le ritmikusan lendülő vonalakat. F o e r k díszítőkedve a főpárkány megszakítatlanságát sem tűri, közbe tornyocskákat iktat, amelyeknek csak élénkítő szerepe van. S c h u l e k tervén ilyen változtatásokat tett Foerk. Annak nagy nyugalmát lüktető mozgásba, vibrálásba oldotta fel. A szentély a hajónál keskenyebb, oldalt a sekrestyék csatlakoznak hozzá, félkörives apsziszát alacsony folyosó veszi körül, s ennek közepébe a keresztelőkápolna fülkéje illeszkedik, mely a szentélyapszisznak a folyosóval elvágott nézetét elviselhetőbbé teszi.

F o e r k temperamentumából logikusan következik, hogy az építészeti tagozásokat és az építési anyag színeit és kezelését nem tartja eléggé dekoratívoknak, a falakat még külön rárakott díszítésekkel, plasztikával, mozaikkal, sgrafittóval élénkíti, szinte már a játékosság határáig és sokszor igazi szükség nélkül. Az oldalhomlokzatokba, jó magasan, alig láthatólag négyszögű mészkődomborműveket falaz bele, amelyeken az emberi főfoglalkozásokat, többek között a szegedi specialitásokat, pl. a kubikosságot, halászatot stb. ábrázolta T ó t h István szobrászművész, lapidáris egyszerűséggel, de jellemző kifejezéssel. A szentély falán alacsonyabban a szentségek hasonló reliefábrázolásai vannak ugyanattól a mestertől. (Kedves kuriózum: a házasulók bal kézzel fogóznak össze.) Ilyen ábrázolásokat a középkorban a templomkapuk bélleteire szoktak rakni. Itt azonban a kapun sincs elég hely. Azért aztán a főhomlokzat oromfalára is jutott az ilyen díszítésből. A régiek négy elemét: a földet, levegőt, tüzet és vizet látjuk itt az elefánttal, sassal, főnixszel és hallal, szirénnel ábrázolva. Az életkorok is, amiket a kölni templomokban a padlómozaikokon szoktak ábrázolni, itt jelennek meg. A gyermekét járni tanító magyar parasztasszony kiválóan sikerült műve Tóth mesternek. A főhomlokzat reliefjein és az árkádok hátfalára karcolt sgrafittos díszítményi szalagokon, Szent István és Szent László és a «Krisztus a glóriában» szobrokon kívül legjelentősebb dísz Tóth mesternek fehér márvány baldachin alá helyezett Madonna-szobra, mely komoly stilizálásával méltóságteljesen reprezentálja a templom védőszentjét, csak a Bambinónak kívánnánk kevésbbé gyermekies pózt és az istenemberségnek erősebb kisugároztatását. Itt nincs helyén a renaissance gyermek. Annál kevésbbé, mert M á r t o n Ferenc kétoldalt feléje fordította hódoló tanítványainak, az apostoloknak arany alapra rakott üvegmozaik mellképeit. M á r t o n megkísérelte a számtalanszor ábrázolt apostolok egyéni jellemzésének új fogalmazását. Az erősen hátragörbülő homlokok és a komor elrévedezések mindenesetre rendkívüli emberek gyanánt érzékeltetik az apostolokat, viszont az erős fekete kontúrok és a rajz érvényesülése a halvány színezés felett az erősen mozgalmas homlokzaton a nyugalmat képviselik a tudatos mester jóvoltából.

A főhomlokzat fénypontjának készült F o e r k nyilatkozata szerint a bejárati p o r t i k u s, sőt ez képviselné a lombardiai formák között a magyarságot. A portikusnak oroszlánok hátára állított, gazdag díszű fejezetekkel ellátott oszlopok által egymástól elválasztott három íve van, amelyek egy-egy kapuhoz vezetnek. Az ívboltozatokon sgraffittó-indák, két fülkében jobbról-balról Szent Gellért és Capistranói Szent János fehér márvány szobrai, az oroszlánok karmai között a pápai tiara és a magyar korona, a főkapu szárnyain rézdom-

borítású ó- és újszövetségi jelenetes medaillonok, Tóth István mintázása után Hekseh és Szöryné munkája, a két oldalkapun fafaragások, egy szóval anyagban, tárgyban, technikában nagy gazdagság van itt. És mégis meg kell jegyeznünk, hogy az oroszlános templomkapuk nem specialitásai az Árpád-kori magyar székesegyházaknak, hisz csak az egy esztergomiról tudjuk és ismerjük az oroszlánokat, sőt az apátsági templomok közül is tudtommal csak a jákin fordulnak elő, míg a karesai kis templomon a kapu felett vannak. Hanem igenis a lombardiai román templomokon mindennapi jelenségek, pl. a veronai S. Zeno. Továbbá ez a kapuelrendezés inkább intim, mint monumentális és így nem versenyezhet az értelemre és szívre ható tartalmú és nagy gazdagságú, régi román kapuzatokkal. Az oldalsó tölgyfakapuk meg nem értett stilizálású indadíszítményei pedig nagyon élénken mutatnak rá az eklektika veszélyeire. Az újkori megörökítés módszere szerint a bal portikusz fülke falán mellszoborral, felírással és művészmonogrammal emlékünkbe ajánlott Foerk Ernőnek azt a nemes igyekezetét, hogy a templomlátogatók lelkében a templombalépés előtt áhítatos akkordot üssön meg, nagyra kell tartanunk. Ezt a célját elérte akkor is, ha a művészetkedvelőnek nem tudott valami meglepőt nyujtani. Törekvése ki fog teljesedni, mikor a kapuk timpanonjaiban a reliefek meglesznek, feltéve, hogy tárgyuk jól lesz megválasztva.

Van a templomnak két portikuszos oldalbejárója is. A baloldali «háború-kapu» a bűn következményeit akarja domborművekben illusztrálni, de olyan gyenge naturalizmussal, hogy élvezhetetlenné vált. A jobboldali «béke-kapu» már szigorúbb stilizálással, kellemes egyenletességgel adja szimbolumait. Taiszer szobrász műve.

Belépve a főhomlokzati kapuk egyikén, egyszerre feltárul előttünk a templom egész interieurje. Szeretnénk ugyan, ha a nyilt portikuszból előbb egy zárt narthexbe — előcsarnokba — jutnánk és aztán magába a templomba, mert ez esetben nem kellett volna a kapunyilások mögé esetlen szélfogó-kalitkákat tenni és nem kellett volna mindig az egész templomot nyitvatartani, hogy a hívek szentségimádásukat elvégezhessék. A feltáruló látvány azonban feledteti ezt a technikai fogyatkozást. A látvány megkapó. A rövid főhajó árkádívei, de még inkább a felettük húzódó törpe galéria — triforium — gyors ütemű ívsorai és a hullámvonalban emelkedő és süllyedő ablakok hamar elviszik tekintetünket a kereszthajóig, majd az annak négyzetes terén emelkedő és még festetlen kupolába röppen fel a meleg sárgásan a térbe tekintő ablakszemekig, aztán ismét lesüllyed a keskenyedő szentélybe s ott megpihen a templomtér christocentrikus középpontján, az egyház szívén, a főoltáron és annak pompázó környezetén, az apszisz öblének hatalmas mozaikképén, az alatta gyöngyöző ablakszemek sugárzásán, lejjebb a bűvösen ragyogó, üvegfestésű ablakokon és egészen az oltár környékén a votív márványdomborműveken, azaz hogy ezeken csak elméletben pihenhet meg, mert az oltár sátra elfödi azokat. Nagy dicsérete ennek a templombelsőségnek, hogy egy pillantással áttekinthető, nincs benne semmi komplikáltság. Az utóbbi évek plébániatemplomépítkezései közül a szegedi fogadalmi templom, mely eredetileg ugyancsak a plébániai istentisztelet céljára készült, — magasan kiemelkedik bőre méretezett, a főoltárra és szószékre szabad rálátást biztosító főhajójával, a magánájtatoskodásnak is bő teret nyujtó oldalkápolnáival, kitünő pontra diszponált kereszthajójával és egyéb praktikumaival, melyek szinte a barokk templomok (Il Gesu Rómában, stb.) kitünő elrendezésére emlékeztetnek. De a puszta gyakorlatiasságon felül az építő értette a módját annak is, hogy a gyakorlati szempontokat hogyan kell összeegyeztetni a művészetiekkel. A templom boltozatai nem feküsznek elérhetetlen magasságokban és mégis templomos méltóságot lehelnek a jó arányok, a kitünő vonalvezetés és a díszítés a maga jól választott formáival és színeivel. Mindezekben nincs úttörés, hisz ez a templomséma már jó régi, hanem van tudás és ízlés; ami nem mindig található meg az eklektikusokban, még kevésbbé a modernség tehetségtelen mímelőiben.

A főoltár szerető gonddal készült és mégsem sikerült kifogástalanul. Asztala alatt az élet forrásából ivó szarvasok reliefje már megpendíti azt a szimbolizálást, mely a templom összes díszítményei között szinte harsogóan jelentkezik. Itt az oltáron nagyon helyénvaló. Egyáltalán a főoltárnak asztala (4 méter hosszú márványlap), gyertyapadja és annak reliefjei (Mannaeső és Krisztus táplálja a tömeget), a tabernaculum és a rajta emelkedő, zöld onyx-oszlopos szentségkitételi baldachin ellen semmi kifogást nem emelek. Liturgiailag helyes, szerkezetileg és díszítésben nem rosszabb a XIX. század neo-román oltárainál. A zománcos alappal, korallokkal, gyöngyökkel, elefántcsont-faragványokkal és lapislazulikkal díszített tabernaculum-ajtószárnyakat, Tarján Oszkár ötvösművész kitünő munkáját, dicsérőleg külön említem. Hogy a búzakalászok és szőlőfürtök stilizálása olyan erőtlen, arról nem ő tehet. Tőle valók az angyalos kandeláberek, az oltári feszület és a gyertyatartók is. Kifogásom az oltár ciboriuma vagyis baldachinja ellen van. Rózsaszínű oszlopai, burkolásai drága márványokból készültek, boltozatán üveg- és márványmozaikok ragyognak, fehéres színe hatásosan válik le a háttér tónusairól és mégis közel sem jut az itáliai román oltárciboriumok szellős könnyedségéhez, sőt áttöretlen lapjaival a szentély igen fontos részeit eltakarja. Elfödi a templom címképét: a Boldog-

ságos Szűzet a gyermek Jézussal (Reischl Károly kartonja után), nemkülönben a fogadalomra vonatkozó történeti domborművek és az ezek között felállított szentszobrok közül legalább is kettőtkettőt. A fehér márvány domborművek az árvizet, Ferenc József király szegedi látogatását, a templomépítési fogadalmat, Noé áldozatát a vízözön után, a templom alapkövének letételét és a felszentelését ábrázolják. A szobrok Ádámot és Évát, a templom és a város védőszentjeit, Rozáliát, Demetert, Flóriánt és Kristófot. Tóth István alkotásai. Ha összehasonlítjuk ezeket a templom külsején látható domborművekkel, melyeket ugyanaz a mester, de sokkal korábban készített, akkor nyomon követhetjük a művésznek a stilizálásban való óriási fejlődését. Itt már a naturának minden esetlegessége elmaradt, az örök érvényű főformák jelentkeznek monumentális egyszerűségben, de tökéletes erővel. Kevés alakkal ki van emelve a jelenetek csattanója. Már nem is történetek, hanem nagy események szimbolumai.

A szentély apsziszban négy nagy ablak van, bennök egy-egy szentnek üvegmozaikképe. Róth Miksa művei, a jó üvegfestés paradigmái. Itt a színes üveg és az ólomkontúrok viszik a szót és nem az üvegre ráfestett képek. Innen van a mély tűzük, drágakőszerű ragyogásuk és az a megbecsülhetetlen sajátságuk, hogy mint színes szőnyegek és síkdíszítmények és nem mint plasztikus táblaképek akarnak érvényesülni. A templom kereszthajójában Zsellér Imrétől vannak üvegfestmények. Ő is tudja művészetének szabályait, anyagszerűen dolgozik és a rajzban legalább is egyenrangú Róthtal, de a színek tüze bágyadtabb nála. A keresztelőkápolnába Johan Hugótól van egypár színes ablak.

A szentély legfényesebb pontja az ápszisz boltozati öblén lévő mozaikkép, Márton Ferenc tervezése, Zsellér Imre munkája. Tárgya a Szentháromság. Az Atya és Fiú magyaros faragású trónuson ülve, megáldják a magyar szent koronát, a Szentlélek galambja fölöttük lebeg. Két angyal, kikhez a magyar címerpajzs van hozzátámasztva, térdelve imádja az isteni személyeket. Kétoldalt három-három angyal áll előrefordulva és imádságba elmerülve. Angyalfejecskék koszorúja egészíti ki a jelenetet. Erre a mozaikra azt mondták, hogy magyaros, mert a ruhákon zsinórdíszítéseket, a trónuson magyaros parasztfaragásokat látunk. Nagy lefokozása volna Márton tősgyökeres faji művészetének, ha az ő magyarságát és ezzel a képnek nagyszerűségét ilyen járulékos apróságokban keresnénk. Ez a kép azért magyaros, mert a magyar népművészet hagyományain nevelődött mester géniusza mutatkozik minden alakjellemzésében, a remek stilizálásban és a kiváló kompozícióban. És azért nagyszerű ez a kép, mert a mozaik-technika tökéletes ismeretével készült. Nézzük csak, milyen kitünően tudja a művész a hajló negyedgömb-felületet az angyalok álló alakjaival és az angyalfejek koszorúival tagozni, anélkül hogy torzítana. És nézzük a síkbanmaradás bravúrjait a kifejezés és érthetőség elhomályosítása nélkül. Itt a rajz uralkodik, a színek diszkrétek és mégis az arany változatos csillogtatása révén pompázó a hatás, barbár hivalkodás nélkül. A kartonnak a mozaikba való átvitele Zsellér mester avatottságát a legfényesebben bizonyítja. Nem kell többé Itáliából kölcsönöznünk mozaikos mestereket.

A szentély mennyezetére egy imádkozó Immaculátát festett Márton tartózkodó lapos alakításban, hogy az ápsziszmozaikot el ne homályosítsa. Kívánesian várjuk a Márton mester által a szentély üresen hagyott boltmezőibe festendő képeket: a magyar szentek hódolatát.

Két oratórium-erkély nyúlik bele a szentély két oldalán a térbe. A jobboldali alatt, a sekrestyebejárat körül egy Foerk terve szerint készült, rendkívül gazdag reliefdíszítés vonja magára figyelmünket. Ádám és Éva a paradicsomban, a románosan stilizált indák között bujkáló állatok, majmok és madarak társaságában. Egyhamar nem tudnék jobb példát idézni arra nézve, hogy egy régi stílus díszítő rendszerébe beleélheti magát a művész, mikor csakis ornamentikáról van szó, mélyebb gondolatok nélkül. Foerknek finom rajzolókészségében gyönyörködünk.

A szentélyt a hajótól egy márványkorlát választja el és ennek bal végén áll a márvány szószék, melynek oldalát a négy evangélista domborművű feje és némi márványmozaik díszíti. Elismeréssel kell szólnunk Foerk tudatos munkájáról, mely a szószék testének szerény kialakításánál érvényesült, hogy a főoltár hatását ne rontsa le. Ellenben az utóbb felrakott vörösréz hangvető födélnek nem tudtunk örülni. Aranylevelekkel díszített lapualakja sem célszerűségi, sem művészeti szempontból nem szerencsés.

A templom többi oltárai közül csak kettőt említek külön, mert a többi unalmas egyformaságban sínylődik, ami az önmagát sohasem ismétlő román stílusnak nem volt a sajátsága. Egyik, a kereszteltár, a kereszthajó jobb végén van és Foerk és Tóth István közös alkotása egyelőre gipszben. De ne is valósíttassék meg soha nemes anyagban, mert szecesszióformái még abból a korból valók, amelyben a művészek még csak tapogatóztak a román stílusban. A másik fehér márvány oltár a kereszthajó bal végén Szent Gellért és Imre tiszteletére van szentelve és Krausz Lajos szobrász műve: Szent Imre és Szt. Gellért szobrai baldachinok alá vannak állítva és reliefek magyarázzák a szent élettörténetét. Nagyon becsületes munkák ezek, amelyek javát adják annak, amit alkotójuk tud. Az oltár középső fülkéjében áll a Szt. Gellért ereklyéjét befogadó karalakú ereklyetartó, Tarján Oszkárnak

a legjobb középkori ötvösmunkákra emlékeztető műve.

A templom énekkarzatát remekbe készült gyönyörű alakos fejezetű, fehér márvány oszlopok és pillérek tartják. A négy evangélista szobra ezek előtt van felállítva. Foerknek a fejében a franciaországi román kapuzatok oszlopszerű szentszobrai foroghattak, mikor az evangélistákat ide a kórus alá rakta, holott azok rendesen Krisztus társaságában szoktak megjelenni. Akármint legyen a dolog, bizonyos, hogy Tóth István a szigorú stilizáló mintázásban megközelítette e szobrokon hét századdal korábbi szobrász-kollégáit.

Az orgonakarzat mellvédjének közepén a sárkányölő Szent György és éneklő angyalok reliefje, ugyanesak Tóth István művei, foglalnak helyet. A tornyok földszintjén levő, később díszítendő kápolnák vertvas rácsos kapui figyelemreméltóak. A máris híres Angster-orgona képzőművészeti részét a kissé sűrűn ismétlődő síp-összefogó szalagok és a sípoknak dekoratív felállítása alkotják.

A fogadalmi templomnak egyetemes dísze gyanánt jelölhetném meg a falfestést, és pedig a figurálist és ornamentálist. Rendszere erősen eltér a középkori szokásoktól. Akkor csak ritkán fordult elő, hogy egy templomot egységes programm szerint szimmetrikusan végtől-végig kifestettek. Bizony többnyire csak egyes pontokon találunk festményeket és annak a pontnak nincs megfelelője a túlsó oldalon, hanem magában áll. A magyar középkori templomok falfestéseiben is megállapíthatjuk az aggodalmas szimmetria hiányát. És éppen ez a szép, ez az igazán festői. A XIX. században fellendült romantikus középkor-kultusz templomait a renaissancetól kezdve a barokkban gyakorolt módszer szerint festette ki, végig és szimmetrikusan, pl. a speyeri dómot vagy a müncheni Lajos-korbeli templomokat. Továbbá ha ez a módszer hivatkozhatott is egyes középkori ilyen festésekre, akkor sem követte igazán azokat, hanem a maga barokk örökségét. Hol van az a XIX. századi vagy mai úgynevezett román stílű falfestés, amely szellemben hasonlítana például a gurki dóm püspöki kápolnájának egységes és részarányos falfestéséhez?

A fogadalmi templom kifestésében is az volt a jelszó, hogy végig, az utolsó sarokig, szimmetrikusan. Persze ez ritkán szokott maradék nélkül sikerülni ott, ahol többen dolgoznak. Itt is megosztották a figurális munkát Muhits Sándor és Márton Ferenc között. Az ornamentálást azonban egy kézre bízták, a Beszédes Ottóéra és a László fiáéra, miután Foerk egy általános vázlatot készített számukra. És ez mentette meg a falfestési dekoráció egységét, mit a figurálisok felbontottak volna. Muhits Sándor ugyanis a középkori miniaturák stílusához alkalmazkodott, mikor a kupolát tartó hevederívek homlokára a prófétákat és az ószövetségi biblia kiváló személyiségeit, Noét, Dávidot, Sámsont stb., a négy csegelyre pedig a négy főerényt, a prudentiát (okosságot), fortitudót (bátorságot), temperantiát (mérsékletet) és a iustitiát (igazságosságot) festette meg. Alakjainak léptékét különbözőkép, az épülettagozat méretei szerint állapította meg, így a négy főerényt óriásokká, a prófétákat viszont törpékké alakította. Erős kontúrokat alkalmazott, de ezeken belül a szivárvány színességére törekedett. A kompozíciók michelangeleszk drámaisága és mozgalmassága még fokozza ezt az élénkséget. Ellenben Márton Ferenc a főhajó két oldalfalára festett négy szent alakját: Assisi Ferenc, Loyolai Ignác, Leo pápa és Lisieuxi Teréz, — en face, nyugodt pózba állította, csak az arcokra rajzolódik ki az érzések jellegzetessége. Rajzol inkább és nagyon mérsékelten színez. Természetesen ez nagyon erős kontraszt lett volna a figurálisok között és ekkor jöttek a Beszédesék, akik egyöntetű keretekbe foglalták a képeket s mint kitűnő technikusok olyan tónusokat, színfoltokat és többé-kevésbbé sűrű szövetű mustrákat raktak fel, amilyenekre azon a helyen éppen szükség volt. Az építészeti tagozatokat is jelentőségük szerint kiemelték, aláhúzták, a mennyezetre aranyos-barnás színfoltokat raktak, amelyek semmit sem ütnek és mégis eléggé ünnepélyesek. Az aranynak kiegyenlítő hatását bőven kiaknázták. Tárgy szerint nincs ebben az ornamentika-tengerben egyetlen eredeti motívum sem, de alkalmazás szerint csillognak az ötletek. A román stílus egész régi díszítménytára fel van itt használva, rendesen jól. A technikájuk hajszálpontos, kivitelük mintaszerű. A pécsi székesegyházon kívül nincs az országban mása. Nem hiába Glasernál tanult Beszédes. Amit a falfestésben kifogásolnom kell, az nem a kivitel módja, hanem a képtárgyak sorrendjének és az alkalmazott szimbolumoknak rendszertelensége. Az Újszövetség fenséges jeleneteit, Krisztus életét hiába keressük itt. Egészen a szentély küszöbéig minden Ószövetség. A szimbolumok pedig az unalomig ismétlődnek és többnek közülök pogány filozófiai és nem keresztényi értelme van. Itt nem ártott volna egy jóravaló programm à la középkor.

Ezekben a halvány kontúrokban próbáltam a szegedi fogadalmi templom művészi színvonalának horoszkópját adni. Azt hiszem, a kritikai megjegyzésekből is kidomborodik az a tény, hogy Szeged lelkes és áldozatos polgárai méltóképpen váltották be fogadalmukat és hogy a templom minden időkben kiváló szentélye lesz a magyarságnak, mely szépségénél fogva melléje állítható a híres votiv-templomoknak, így a bécsi Karlskirchének és Votivkirchének.

SZŐNYI OTTÓ Dr.

A „Műemlékek Országos Bizottsága"

Nagytekintetű Elnökségének

H.

Megfelelve a Nagytek. Bizottság megtisztelő felszólításának, ezzel van szerencsém javaslatomat a felvételek publikálására a a következőkben beterjeszteni. A műemlékek publikálása két irányban indítandó meg: elsősorban publikálandók a Bizottság sajtárában eddig és őszött azon felvételek, melyek a Bizottság megbízásából már erre a célra készültek. Ilyenek volnának alulírott vezetése mellett felvett mugsnai, berethalmi, prázsmári és szász-bogácsi templomerődök, valamint az óbudai Zichy-vadászkastély, a Giergl Kálmán felvette egyetemtéri templom, a Dr Kotsis Iván felvette egyi lyceum és székesfehérvári püspöki rezidencia stb.

./.

másodsorban földolgozadók volnának a Bizottság rajztárában található régebbi felvételek, vázlatkönyvek anyaga, valamint a már egyszer a Bizottság égise alatt helyreállított műemlékek hátramaradt rajzai, mivel kívánatos, hogy a rajztárban minden ismert emlékünknek legalább egy megbízható alaprajza, metszete és homlokrajza találtassék. Ezek az összerajzolások lehetőleg gyorsan, még a tizenkettedik órában készítendők el, ha azt nem akarjuk, hogy az utódállamok, de különösen a csehek, ebben a tekintetben megelőzzenek.

harmadsorban segélyezendők volnának a felső építő ipariskola növendékeinek szünidei felvételei.

Az ország mostoha helyezete mit sok más téren, itt is megalapztotta az iskolas

X

igénytelen, ha nem is eredménytelen munkásságát.

A legszerényebb eszközökkel, de kitartó szorgalommal és el nem lankadó lelkesedéssel végeztük eddig kitűzött feladatunkat és némi elégtétellel tekinthetünk megjelent sárga füzeteinkre, amelyek
1.) az erdélyi templomrödök,
2.) a márkusfalvai emlékeket
3.) a szepességi 2-hajós templomokat
4.) és 5.) a budapesti polgári lakóházat és
6.) a magyarországi török emlékeket tárgyalják.

Az előkészített füzet anyaga, a magyarországi parasztházak és a népmüvészet, nem igen vág ugyan a Bizottság ügykörébe, de annál jobban pártolandó volna a terebe vett Sopron, Kőszeg és vidéke emlékeinek fölvétele és azok egy külön füzetben való megjelentetése, annálisinkább, mivel jóokaró osztrák szomszédaink

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
20 /1922 szám
Érk.: 1922 év II hó 19 n.

már ezt a magyarhoz vidéket (irodalmilag) és kisajátítani készülnek.

Programba veendő ezenkívül

1.) a Balaton melléke somankosi emlékeivel –

2.) Aquinum a magyarországi római iroloma emlékeivel –

3.) Magyarország görög-keleti templomai és

4.) Budapest középületei és templomai.

Ez utóbbi azonban nagyobb apparátust igényel és nagyobb méretű rajzai miatt inkább a Bizottság föntebb említett füzeteiben volna publikálandó.

Végül bátor vagyok javasolni, hogy minden restaurációs alkalmával kötelezteszék az ~~illető~~ vezető építész, hogy az illető műemlék pontos felvételéről és megrajzolásáról gondoskodjék.

Budapesten, 1922. jan. 20-án

Foerkling épüsz
M.O.B.

Kiselejtezek vál-

Foerk Ernő

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
197/1922. szám
Érk.: 1922. május hó 6-án.

Ó-BUDA
FÖLD-U.61.

Jelentés

a M.O.B. megbízásából f.é. május hó 3án a Zsámbék-i és Tök-i kőbányákban tett tapasztalatokról.

Az Ódsai ref. templom tornykiépítésére szükséglet könnyag biztosítására alólírottak mai nap a helyszínén kiszállva, a következőkben beszámolunk:

1.) a Zsámbék község határában fekvő homokmészkő bányák területén Kán János (král) telepét találtuk olyannak, amely a kb. 120 m³ szükséglettet egyenletes, válogatott minőségben szállítani képes volna és amely ezt a szállítást 3 hónapon belül el is vállalja

2.) a Tök határában fekvő hasonló kőzetű bányák jelenleg nem szállítóképesek, köve repedezett, puha és likacsos, nagyon egyenlőtlen, birtokosa Darányi Béla nyug. államtitkár jelenleg nem aknáztatja.

Véleményünk szerint az Ódsai templom kiépítésére a Zsámbéki kő úgy minőségére mint szerkezetére és színére nézve legközelebb állva az Ódsai anyaghoz, legjobb tudásunk szerint megfelelőnek találjuk ezen munka kemszülvitelére.

Budapesten, 1922. május hó 3án

Felelős tanár
művezető építész
Dr. Szőnyi Ott előadó

Hindenburg háláját és bizalmát nyilvánitotta Hitlernek

Berlinből jelentik: Most van az évfordulója annak, hogy *Hitler* Adolf átvette a birodalmi kancellárságot. *Hindenburg* elnök ez alkalomból levelet intézett *Hitlerhez*, amelyben háláját és őszinte elismerését fejezi ki a kancellár odaadó munkájáért és nagy teljesitményéért. Az elnöki kézirat megállapitja, hogy egy esztendő alatt *sok minden történt a gazdasági inség megszüntetésére és az ország talpraállitására.* Hindenburg végül *bizalmát fejezi ki Hitler kancellár és munkatársai iránt*, hogy a szerencsésen megvalósult német nemzeti egység alapján az ujjáépités nagy müvét a jövő esztendőben sikeresen folytatják és Isten segitségével befejezik.

A berlini sajtó lelkeshangu cikkekben ünnepli a nemzeti szocialista forradalom győzelmének évfordulóját. *Göring* porosz miniszterelnök, *Göbbels* propagandaminiszter és Hitler helyettese, *Hess* tárcanélküli miniszter ünnepi cikkekben emlékeznek meg az évfordulóról s Hitler kancellár megbizatását a német történelem kiemelkedő eseményeként méltatják.

Eltemették Fáy Szerénát

Fáy Szerénát, a nagy magyar tragikát, a Nemzeti Szinház örökös tagját nagy részvét mellett temették el hétfőn délután a Kerepesi-ut melletti temetőben. A kultuszminisztérium képviseletében ifj. *Wlassics* Gyula báró, *Bárány* Gerő és vitéz *Haasz* Aladár, a Népszinházi Bizottmány részéről *Ilovszky* János és *Szirmay* Imre jelent meg, ott voltak az összes fővárosi szinházak képviselői s a Nemzeti Szinház egész társulata *Voinovich* Géza igazgató vezetésével. Az elhunyt nagy müvésznő ravatalát a virágok és koszoruk tömege boritotta el s a gyászszertartást *Brogly* Ferenc, az erzsébetvárosi plébánia lelkésze végezte.

Gál Gyula bucsuztatta el *Fáy* Szerénát a Nemzeti Szinház nevében s elmondotta, hogy müvészi nagysága teljesen összeforrt emberi nagyságával. Szinészi pályáján soha nem kereste az anyagiakat, neki *szentség és hivatás volt a szinpad*, növendékeit és önmagát a szépre és nemesre tüzelte s maga is ott hamvadt el a szinpadon. Tökéletes volt mint anya, testvér és kolléga.

— Izzó magyarságodat — mondotta *Gál* Gyula — késő utódaink is tisztelettel és hódolattal emlitik majd meg. Elnémult a gyönyörü hang, de akik ezt valaha hallották, azoknak lelkében örökké fog élni.

Ezután *Ódry* Árpád lépett a Szinmüvészeti Akadémia nevében a ravatal elé és fájó, forró, őszinte szavakban mondott utolsó istenhozádot Fáy Szerénának. A ravatalnál *Géczy* István az Országos Szinész-Egyesület képviseletében, *Gellért* Lajos pedig a Szinészek Szövetsége nevében bucsuzott el a halottól, *Várkonyi* Zoltán a Sziniakadémia növendékeinek fájdalmát tolmácsolta. A diszsirhelynél *Egry* István akadémiai növendék beszélt még s aztán a szinház müszaki személyzete képviseletében *Várheggi* József mondott meghatott hangon bucsubeszédet.

Sulyos visszaélések miatt letartóztatták a mátyásföldi repülőtér két alkalmazottját

Hónapok óta tartó nyomozás után a napokban letartóztatták Mátyásföldön *Jeney* Lajos és *Baróthy* József légügyi alkalmazottakat, akik az ottani repülőtérre voltak beosztva. Mindketten a gazdasági ügyek intézésében vettek részt s az anyagbeszerzés körül tevékenykedtek. Néhány hónappal ezelőtt az illetékes hatóságok tudomására jutott, hogy *a repülőtér raktáraiban nagyobb hiány mutatkozik.* A repülőtéri csendőrkirendeltség, valamint a mátyásföldi rendőrség hosszas nyomozása kiderilette, hogy *Jeney és Baróthy szenet, tüzelőfát és különböző nyersanyagokat a repülőtér raktáraiból elszállitottak* s a községben értékesitettek. Visszaéléseiket a nyomozás adatai szerint már hosszabb idő óta folytatták és *sokezer pengőre rugó kárt okoztak a kincstárnak.*

Jeney Lajos és Baróthy József letartóztatásával a nyomozás még nem fejeződött be, hanem uj irányban folyik a két letartóztatott alkalmazott büntársai ellen. A rendőrség ezzel az üggyel kapcsolatban *többszáz mátyásföldi lakost hallgatott ki részben gyanusitottként, részben tanuként*, a kihallgatások azonban még most is folynak. Eddig *ötven mátyásföldi lakos ellen indult orgazdaság miatt eljárás* A rendőrség ugyanis megállapitotta róluk, hogy összeköttetésben állottak a két légügyi alkalmazottal, akiktől olcsó áron vásároltak szenet, fát és más anyagokat. *Az orgazdák között tekintélyes mátyásföldi kereskedők, villatulajdonosok is szerepelnek.* A feltünő bünügy nyomozásában a közel jövőben még érdekes fordulat várható.

— **Tanuljunk sportszellemet!** A kanadai jéghokkicsapat itt volt s a szombatesti eldöntetlen után vasárnap délben győzött a magyar csapat ellen 7:0-ra. A mérkőzés előtt megkérdezték a kanadai csapat kapitányát, minek tulajdonitja a magyar fiuk előző napi sikeres szereplését, mire ő emigyen felelt volna:

— Fáradtak voltunk.

Itt felhuzta a szemeit a homlokára s egy önérzetes mozdulat kiséretében hozzátette:

— De majd meglátják, mi lesz ezután!...

És megláttuk.

A kétméteres kanadai legények a magyar fiukat, akik egyrészt olyanok voltak mellettük, mintha az unokáikkal játszadoztak volna, másrészt azonban nem hagyták magukat, megrohanták s őszintén és becsületesen legázolták. A mérkőzés után pedig arról panaszkodtak, hogy a magyar fiuk — gorombáskodtak velük...

Elvárjuk a kanadaiaktól, hogy a legközelebb, ha megint Budapestre jönnek, kellő rendszabályokkal elveszik a magyar fiuk kedvét attól, hogy gorombáskodjanak velük. Nevezetesen. A csatáraikat bot helyett felszerelik buzogánnyal. Mert akadhat olyan magyar játékos,, aki nem akar kitérni nekik. A bekkjeiket kézigránáttal. Mert még csak az kéne, hogy valaki meg merje őket közelíteni. A kapust pedig géppuskával. Hogy ha akkora tiszteletlenségre ragadtatná magát valamelyik magyar csatár, hogy a kanadai kapuba még gólt is szeretne lőni: durr bele!

Elvégre is ezeket a magyarokat meg kell egyszer tanitani a sportszellemre!...

— **Amerikai magyarok a magyar igazságért.** Amerikába szakadt véreink szive nem szünik meg dobogni a magyar hazáért. Haza alatt minden trianoni megcsonkitás ellenére az ezeréves Nagymagyarországot értik. Ezt juttatták kifejezésre a chicagói 1848-as magyar betegsegélyző egylet vezetői akkor, amikor megjelentek *Alexy* Lajos magyar konzul előtt és átadtak egy Justice for Hungary felirást viselő selyempárnát, abból a célból, hogy azt a magyar külügyminisztérium utján *Herczeg* Ferencnek, a reviziós liga elnökének továbbitsák. Ezek a derék amerikai magyarok jórészben elszakitott területről valók s a magyar hazához való ragaszkodásuknak igy akarták jelét adni.

DARMOL
az Ön hashajtója is

— **A fasizmus és a hitlerizmus állameszméinek ellentéte.** A Magyar Jogászegyletnek *Oswald* István dr. felsőházi tag, a Kuria másodelnöke elnökletével tartott teljes ülésében *Kovrig* Béla egyetemi magántanár nagy és diszes hallgatóság előtt tartott előadásában fejtegette a fasizmus és a hitlerizmus társadalomelméletét. Az előadó szerint három eszmegócból, Róma, Berlin, Moszkva áramlanak azok a modern politikai eszmék, amelyek a középeurópai tér népeinek közgondolkozását alakitják. Sajnálatos, hogy ezeknek a nagy társadalmi szellemeknek küzdőtere éppen a Duna völgye, amit az előadó azzal magyaráz, hogy *a szebb jövendő igéretét hordozó politikai eszmerendszerek mindig odaáramlanak, ahol a legnagyobb a különbség a nép megszokott, vágyott állapota és a tényleges helyzet között. Kovrig* szerint elhibázott lenne a társadalmi akarat hasonlatossága miatt azonosnak tekinteni a fasizmus és a hitlerizmus társadalomszemléletét. Mert amig *a fasizmusban az állam öncél, a hitlerizmusban pusztán a faj eszköze. Mussolini* a társadalomban kizárólag szellemi értékeket lát, mig *Hitler* miendenekelőtt faji értékeket és éppen a „Führer"-nek ez az erős faji szemlélete ad a nemzeti szocializmusnak naturalista szinezetet, ami erősen kidomborodik különösen akkor, ha ezt Mussolini stato eticojával, a spirituális társadalomszemlélet e sajátos fogalmával állitjuk szembe. Az előadó szerint a nemzeti szocializmus az állam és a gazdálkodás szervezeti különválasztásával törekszik megóvni a politikát az állami berendezést a gazdálkodás részéről fenyegető üzleties szellem befolyásától, addig Mussolini korporációkba tömöriti az olaszságot, hogy ilyen módon az egyént belefejlessze az államba. Ennek a betagolásnak Mussolinitől várt eredménye az államnak és az egyénnek azonosulása és ilyen módon válik az állam szabadsága az egyén szabadságává. Előadó figyelmeztette hallgatóit arra, hogy nincs mindenütt fasizmus, ahol ércekképviseleti rendszerről, rendiségről beszélnek. A hitleri államot éppen ugy nem lehet rendi államnak tekinteni, mint ahog nem lehet a Rooseveltizmust holsevizmusnak minősiteni, csupán azért, mert benne is a tervgazdálkodás eszméje érvényesül.

— **Nem engedélyeztek a szocialisták gyüléseit.** A szociáldemokrata párt január 30-án, kedden a politikai és a gazdasági helyzet, valamint a községi politika megvitatására a főváros tizenöt különböző helyén nyilvános népgyüléseket akart tartani. A főkapitány nem engedte meg a népgyülések megtartását azzal a megokolással, hogy a hozzá érkezett jelentések szerint a gyüléseken a szélsőséges elemek is meg akarnak jelenni és tüntetésre akarják felhasználni az alkalmat.

— **A szolnok—ujszász—zagyvarékási ármentesitő társulatot 232.358 pengő megtérítésére kötelezték.** *Szolnokról* jelentik: A szolnok—ujszász—zagyvarékási ármentesitő társulatnál történt nagyarányu visszaélés ügyében — amely egy évvel ezelőtt pattant ki — most érkezett le a földmivelésügyi miniszter leirata, amely a társulatot kötelezi 232.358 pengőnek a károsultak kezeihez való visszatérítésére. Az ügyben a közeljövőben tartják meg a törvényszéki főtárgyalást.

— **A Credo-egyesületek a házasság felbonthatatlanságáért.** A Credo-egyesületek vezérlő bizottsága P. *Böle* Kornél egyházi elnök és *Szőke* Gyula dr. világi elnök vezetésével tartott ülésén ujból elhatározta, hogy a vasárnapi munkaszüneti törvényjavaslatnak az egyház szabályai figyelembevételével való beterjesztését a kereskedelmi miniszternél megsürgeti. Ezután *Szőke* Gyula dr. felsőházi tag mutatta ki, hogy a mai erkölcstelen életnek a sulyos gazdasági helyzet mellett a legfőbb inditó oka a polgári házasság előidézte züllött állapotokban található fel. Kifejtette, hogy a házasság felbonthatatlanságának követelése nem ellenkezik az állam jogával és kötelességével, mert hiszen az erkölcsi élet megváltozását eredményezi. A vezérlőbizottság az előadás alapján elhatározta országos mozgalom inditását a mai szabadosság megszüntetésére és a házasság felbonthatatlanságának állami elismertetésére, amely utóbbi érdekében törvényhozási rendelkezést fognak sürgetni.

— **A hirlapirók nyugdijintézetének igazgatósági ülése.** A Magyar Hirlapirók Országos Nyugdijintézetének igazgatósága január 30-án, kedden délután négy órakor az Otthon-körben ülést tart.

— **A kárpátaljai magyarság vezére hetvenéves.** Az elszakitott, a csehektől megszállott Kárpátokalján, az *Egry-család* kisgejöci kuriájában bensőséges családi ünnepély folyt le a mult vasárnap. A nemes bakti Egry-család feje, egyben a kárpátalji magyarság őszbeborult, de még mindig daliás vezére, *Egry* Ferenc volt szenátor, a *magyar ellenzéki pártszövetség* országos elnöke ünnepelte a legszükebb családi körben hetvenedik születésnapját.

— **Mégse románul!** Amióta Erdélyben mindennemü magyar meg német nyelvü feliratot eltiltottak, azóta a magyarok és szászok egyre leleményesebb ötleteket találnak ki, csakhogy a román szavak alkalmazását kikerüljék. Az üzleti cégtáblákra csak a vezetéknevet irják föl, mert a keresztneveknek magyaros formáját nem türik. Az orvos rendszerint csak *Dr. Med. Univ.*-ot ir a táblájára, a vendéglős megelégszik annyival, hogy jóltáplált étkező uriembert festet az ajtaja mellé, a borbély meg jólfésült urat meg hölgyet. A *Falatozó* ezt irja ki: *Bodega*, ez olaszul van és mindenki megérti. De a legravaszabb magyarázó felirást a Brassó melletti *Nagykőhavas* utjára találta ki egy turista. Egy ösvényelágazásnál álló tölgyfa utjelző táblácskájára a régebbi *irótz* felirat helyett egy irányjelző nyil alá csak ezt irta: H_2O.

— **Ankét az elvált szülők gyermekeinek sorsáról.** Ismeretes, hogy a Magyar Szülők Szövetsége az elvált szülők gyermekeinek sulyos problémáival nagyszabásu ankéten foglalkozik. Hétfőn *Rottenbiller* Fülöp nyugalmazott államtitkár bevezető beszéde után *Tuszkay* Ödön dr. főorvos orvosi, *Nemesné Müller* Márta igazgatónő pedagógiai szempontból sürgette az ügy rendezését. *Szokola* Leó dr. árvaszéki ülnök az árvaszék fontos preventiv szerepét hangsulyozta és rámutatott arra, hogy a szenzációt hajhászó sajtóval szemben a *Magyarság* a *Ma problémái* rovat révén is a családi élet megbillent egyensulyának helyreállitásáért milyen eredményes munkát végez. *Szentmihályiné Szabó* Mária irónő, *Szabó* Imre református esperes, *Kecskeméti* György, *Bálint* György, *Letkóczyné Osváth* Piroska irók és *Harsányi* Géza tanár szólaltak fel ezután, majd a felszólalások eredményét *Keglevich* Gyula gróf elnök foglalta össze. Az ankétet a közönség nagy érdeklődésére való tekintettel február 6-án, kedden este hét órakor folytatják a szövetség Szerb-utca 25. szám alatti helyiségében.

— **A keresztény magyar asszonyok pártszövetsége** belső józsefvárosi csoportja (VIII., Gyulay Pál-utca 13.) január 31-én délután 6 órakor teaestét tart. Előadó *Masson* Izabella.

A székely árvizkárosultak megsegitése

A székely árvizkárosultak nyomorának enyhitésére ujabban a következő adományok érkeztek a *Magyarság* szerkesztőségébe: *„Török Gábor baráti kör"* Debrecen, a mult évi tagsági dijakból 30 pengő; vitéz *Balogh* János dr. mentőorvos (Debrecen) 7 pengő 50 fillér.

Hatnapos angol ultimátum a franciákhoz a vámok ügyében

Londonból jelentik: *Runciman* kereskedelemügyi miniszter bejelentette, hogy az angol kormány figyelmeztette a francia kormányt, ha hat napon belül ne helyesbiti a legujabb behozatali hányadokra vonatkozó rendelkezésekben foglalt hátrányos intézkedéseket, akkor *az angol kormány megtorló intézkedéseket alkalmaz számos francia árucikkel szemben.*

Craven-Ellis képviselő kérdezte a kincstári kancellárt, hajlandó-e az angol kormány a font sterling aranytartalmát csökkenteni és uj arany egyenértéket megállapitani.

Hore-Belisha kincstári államtitkár kijelentette, hogy ilyen javaslat a mostani körülmények között nem lenne időszerü. A kincstári kancellár ismételten kijelentette, hogy milyen feltételeknek kellene teljesülniök, mielőtt Anglia visszatérne az aranyalapra.

Roosevelt legujabb költségvetése — kilométerekben és tonnákban

Newyorkból jelentik: Az amerikai statisztikusok megállapitották, hogy *Roosevelt* legujabb költségvetésének végösszege — 10.000 millió dollár — ezüstérmékben *egymásra rakva 28.000 kilométer magas oszlopot adna, 294.117 tonnát nyomna és elszállitásához 10.631 vasuti teherkocsira lenne szükség.* Ha az ezüstanyagot Amerika egész népessége között szétosztanák, minden lakosra fejenként öt kilogram ezüst jutna. *Dollár-bankjegyekben egymás mellé rakva az összeg 1,520.000 kilométer hossza sávot adna, ami négyszer olyan hosszu, mint a föld és hold közötti távolság* és kétszer be lehetne vele burkolni a Newyork és Sanfrancisco közötti hires Lincoln-országutat, amelynek hossza 4399 kilométer, átlagszélessége pedig kilenc méter.

Elhájasodásnál, köszvénynél és cukorbetegségnél a természetes **„Ferenc József"** keserüviz javitja a gyomor és a belek müködését és elömozditja az emésztést. Az anyagcserebántalmak gyógyitó eljárásainak több kutatója megállapitotta, hogy a **Ferenc József** viz-kura nagyon szép eredményre vezet.

— **Ügyvéd-sztrájk Brailában.** *Bukarestből* jelentik: A brailai ügyvédek sztrájkba léptek, mert az igazságügyminiszter nem járult hozzá ahhoz a határozatukhoz, hogy az ügyvédi kamarát az igazságügyi palota épületében helyezték el. Az ügyvédek kérésük kedvező elintézéséig egyetlen pörben sem hajlandók megjelenni.

ELŐADÁSOK

Előadások a Tiszti Kaszinóban. Február 5-én csak meghivottak részére *Zedényi* Zoltán vkszt. százados tart előadást „Az 1918. évi német támadások és a katonai döntés lehetősége" cimmel. Február 12-én a Földrajzi Társaság rendezésében *Papp* Károlyné dr.-né tart előadást „Utazásom Amerikában és az Azori-szigeteken" cimmel. Az előadások este hat órakor kezdődnek.

Az *erdélyi férfiak egyesülete* február 1-én, csütörtökön este negyed 7 órai kezdettel, VIII., Rákóczi-ut 15., II. 10. sz. alatti helyiségében, *Asztalos Miklós dr.:* „Masaryk és Benes,, a cseh állam kialakulása" cimmel tart előadást. A kérdés iránt érdeklődőket az egyesület vezetősége ezuton is meghivja.

A *katolikus háziasszonyok szövetségének* disztermében (VIII., Mária-utca 7.) *Ezersky* Nicola orosz pap január 31-én, szerdán délután hat órakor francianyelvü előadást tart „A gazdasági válság és az éhinség Oroszországban" cimmel. Érdeklődőket szivesen látnak.

A *lipótvárosi polgári kaszinóban* (V., Berlini-tér 5.) január 30-án, kedden este hét órakor *Kelemen* Ernő hirlapiró „Az asszonykirály és a nyugateurópai nő" cimmel tart előadást.

— **Előadás a halálraitélt fővárosi autonómiáról.** A *Magyar Nemzetpolitikai Társaságban* szerdán este 9 órakor *Nagy* László dr. ügyvéd, törvényhatósági bizottsági tag előadást tart *A halálraitélt fővárosi autonómia* cimmel, amelyet vita követ. Meghivók kérhetők a társaságnál (VIII., Eszterházy-utca 44).

Megtalálták az „Átkok házá"-nak maradványait

Londonból jelentik: *Kirsopp Lake* amerikai régész, a harvardi egyetem tanára, a régi Samaria helyén folytatott ásatások során *megtalálta Ahab király és Jezebel királyné legendáshirű elefántcsontpalotájának, a bibliában említett „Átkok házá"-nak maradványait.* A romok között husz pompás elefántcsontfaragványt találtak, amelyek valószinüleg a trónt, a királyi palota butorait és falait diszitették berakott lemezek alakjában. Egyes elefántcsontfaragványokat lapisz lazuli, vagy féldrágakő mozaikmüvek diszitettek, másokon gazdag aranyozás nyomai látszanak világos tanujeléül a királyi palota káprázatos pompájának. Tudvalevőleg Jezebel palotáját átkozta meg Ámos próféta ezzel a mondásával: „Az elefántcsontház el fog pusztulni és a nagy palotának vége lesz."

Egypengő kilencven filléres ruhák Fenyvesnél

Sohasem látott módon olcsónak kell lenni — ez a mai kereskedő legfőbb feladata. Olyan árakat kell megteremteni, hogy ez az ár megállitsa az embert, meglepje, kisértésbe hozza, s a végén, mert ellenállhatatlan alkalom, vásárlásra birja. Ilyen árak megteremtésében, ilyen célszerü, ritka, aranyat érő alkalmak felkinálásában Fenyves valóságos mester. Mindig egy-egy közszükségleti cikkre tapint rá, mindig azt hozza vevői elé csekély filléres áron, ami nem lesz felesleg ruhatárunkban, hanem ruházkodásunk egyik legfontosabb darabja. Most is — a Kálvin-téri áruház leltári kiárusitása alkalmából, szezonzáró vására olcsósági versenyfutásában többek között egy egész komplett női ruhát kinál csekély 1.90 pengőért. Ismételjük, mert hihetetlennek hangzik. Fenyvesnél most kötött női ruhák kaphatók szép divatos szinekben nem pamut-, de müselyemfonálból, egy pengő kilencven fillérért. Vagyis azon az áron, amiért egy pár harisnya, vagy egy nadrág, vagy egy sál kerül egyébként, most egy egész női ruhát lehet venni Fenyvesnél. Meg kell magyaráznunk: ez az ár csakis ugy lehetséges, hogy ezeket a ruhákat Fenyves saját kötszövő gyára állitja elő s a cég a vásár tartama alatt jóval az önköltségi ár alatt árusitja. Ugyancsak 1 pengő 90 fillérért meleg női pongyolát is lehet most kapni Fenyvesnél: nem tennisz-, hanem szépmintáju, nyomott flanelből, hosszu ujjal, jól mosható, tetszetős szinekben.

— **Nagy jutalom.** Vasárnapi lapunkban Török A. és Társa Bankház rt. (Budapest, Szervita-tér 3.) a m. kir. osztálysorsjátékra vonatkozó felhivását közöltük. A február 8-tól március 13-ig tartó főhuzások folyamán harmincezer nyereményt és a 300.000 pengős nagy jutalmat sorsolják ki. A főhuzások egész tartamára érvényes vételsorsjegy árak: egész 120 pengő, fél 60 pengő, negyed 30 pengő, nyolcad 15 pengő.

— **Konferencia férfiak részére.** A bencés reálgimnázium tornatermében (VIII., Baross-utca 62.) minden hónap első szombatján este félhét órakor sorozatos konferenciabeszédeket tartanak férfiak részére, melyeket az idén „A hit lelke" gyüjtőnévvel jelöltek. A legközelebbi ilyen konferenciabeszéd február 3-án lesz és tárgya: „Magunk megismerése és a hit". A konferenciákra szivesen látják az intézet diákjainak édesapáit, az öreg bences diákokat és az oblátusokat, de azonkivül minden érdeklődő katolikus férfiut.

— **Ha fáj a feje és szédül,** ha teltséget, bélizgalmat, gyomorégést, mellszorulást vagy szivdobogást érez, igyék minél előtt valódi *„Ferenc József"* keserüvizet.

Legszebb és legalkalmasabb ajándék, ha külföldre könyveket küld!

A magyar hősiesség és a magyar szenvedés kiadatlan okmányok alapján megirt, világszerte elismert dokumentuma

SZENDE ZOLTÁN
könyve:

A MAGYAR KATASZTRÓFA 1918-19.

II. kiadás

180 oldal, nagyoktáv alakban, kartonba füzve ..... P **3.60**

Német kiadása:

DIE UNGARN IM ZUSAMMENBRUCH

1918 FELDHEER—HINTERLAND

240 oldal, nagyoktáv alakban, okmánymellékletekkel, kartonba füzve ..... P **8.-**

Megrendelhető:
könyvosztályunkban, IV., Eskü-ut 6., félem.

— **Beszentelés után Szegedre szállitották Foerk Ernő müépitész holttestét.** Hétfőn délután az óbudai temető halottasházában óriási részvét mellett adták meg a végtisztességet *Foerk* Ernő müépitésznek, a szegedi fogadalmi templom halhatatlan alkotójának. A ravatalt, melyet a képzőmüvészeti társulat Munkácsi-leplével takarták le, elboritották a testületek, a jóismerősök és tisztelők koszorui. A rendkivüli hideg és a fővárostól való nagy távolság dacára is rengetegen jöttek el a temetésre, hogy megható tanujelét adják az elhunyt müvész iránti tiszteletüknek és ragaszkodásuknak. Az egybegyültek között ott láttuk a gyászoló család tagjain kivül Óbuda vezető társadalmát és sok előkelőséget a fővárosból is, müvészeket, barátait és munkatársait. Ott volt *Petrovácz* Gyula országgyülési képviselő, *Schodits* Lajos ny. felsőipariskolai igazgató, K. *Császár* Ferenc, *Körmendy* Nándor, *Orbán* Ferenc müépitészek és tanártársai csaknem kivétel nélkül. Ott volt *Tóth* István szobrászmüvész és *Márton* Ferenc festőmüvész kik az ő vezetése mellett a szegedi Fogadalmi-templom belső müvészi feladatait vállalták, valamint *Zsellér* Imre üvegfestő és *Beszédes* Ottó mester, akik az ornamentális kiképzést végezték. Ott volt *Folkenberg* rendőrfelügyelő, *Pipics* Zoltán társulati titkár, *Wihart* Ferenc épitész és még igen sokan mások. A gyászszertartás pontban 3 órakor kezdődött és *Sagmüller* óbudai apátplébános vezette fényes papi segédlettel és a helyi dalárda gyászdalaitól kisérve. Az apátplébános gyászbeszéde után *Látzay Fritz* Oszkár müépitész, az Országos Képzőmüvészeti Társulat, a Képzőmüvészek Egyesülete, valamint a Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet nevében mondott megható bucsuztatót. — „Lényed összeforrott hivatásoddal — mondotta többek között *Látzay-Fritz*. — Épitész voltál és müvész, épitve müvészit alkottál és ezen tevékenység töltötte be életed, gondolataid és érzéseid minden részét. Alkottál és tanitottál alkotni, és mindezen két irányu tevékenységedben nagyot cselekedtél ..." *Tóbiás* László igazgató, a felső épitőipariskola és tanártársai nevében, mig *Ziegler* Géza épitőmester a temesvári iskolatársak nevében mondott érzékeny bucsuztatót. A gyászszertartás végeztével a sok koszorut, majd a koporsót az iskola bajtársi kiküldötteinek sorfala között emelték a halottasháznál álló zárt autóba, amely Szegedre szállitotta, ahol kedden délelőtt fél 11 órakor *Glattfelder* Gyula csanádi püspök fogja beszentelés után a Fogadalmi-templomnak, élete nagy müvének kriptájában örök nyugalomra helyezn.

— **Az „élő számológép".** *Londonból* jelentik: London legujabb csodája *Lenon Beason* hétéves fiucska, akit „élő számológép"-nek neveznek. Jóllehet, még csak egy éve jár iskolába, a fejszámolás elképzelhetetlen csodáit végzi, többek között tizenkétjegyü számokat szoroz fejből és az eredményt akár rendes alakban, akár forditva, néhány pillanat alatt mondja meg csalhatatlan biztonsággal. Rendkivüli tehetségét ugy fedezték fel, hogy szülei állandóan unszolta, hogy minél bonyolultabb számolási müveleteket adjanak fel neki és édesanyja egyszer több órahosszat tartó irásbeli számitással megállapitotta, hogy a bemondott eredmények mindig helyesek.

— **Kolozsváron leégett a siketnémák intézete.** *Kolozsvárról* jelentik, hogy ott vasárnap kigyulladt és leégett a siketnémák intézete. A tüzvésznél borzalmas jelenetek játszódtak le. Az intézet lakóin vakrémület lett urrá, amely valóságos tömegőrületté fajult. A siketnémák nem akarták az égő épületet elhagyni, ugyhogy katonaságot és csendőrséget kellett kivezényelni. A karhatalomnak elkeseredett küzdelmet kellett folytatnia az őrjöngő betegekkel, amig sikerült őket eltávolitani az épületből. Néhány pillanattal azután, hogy az utolsó ápoltat is biztonságba helyezték, az épület teteje beomlott s a hatalmas épület teljesen leégett. Különös csodával határos, hogy a tüzvésznél senki sem sebesült meg.

— **A Széchenyi Tudományos Társaság közgyülése.** A magyar természettudományi kutatás előmozditására alakult Széchenyi Tudományos Társaság *Popovics* Sándor dr. elnöklésével közgyülést tartott. A társaság müködéséről *Schimanek* Emil főtitkár számolt be. Hétévi fennállása alatt a társaság hatszázezer pengőnél többet forditott a magyar természettudományi kutatás segélyezésére. A kutatási segélyek az egyes tudományágak között a következőképpen oszlottak meg: tehnikai és fizikai kutatásokra jutott 338.400 pengő, mezőgazdasági kutatásokra 135.300 pengő, orvosi kutatásokra 131.800 pengő és matematikai kutatásokra 3000 pengő. A közgyülésen a magyar tudomány és a magyar gazdasági élet előkelőségei jelentek meg. A közgyülés után a társaság szenátusa tartott ülést, amelyen *Chorin* Ferenc dr. szenátusi tag méltatta Popovics Sándor dr.-nak a magyar természettudományi kutatás ügyének felkarolása körüli érdemeit. A szenátus hatévi tartamra ujraválasztotta az ügyvezetőbizottságot. Elnök: Popovics Sándor dr., társelnök: Ilosvay Lajos dr., az ügyvezető-bizottság tagjai: Majláth József gróf, Grósz Emil dr., Kornfeld Móric báró, főtitkár: Schimanek Emil, helyettes főtitkár: Jakobovits Dániel.

Byrd expedíciója életveszélyben!

Londonon keresztül hétfőn olyan rádiójelentés érkezett a délsarkvidéki Bálna-öbölből, hogy Byrd ottani vakmerő expedíciója válságos helyzetbe jutott. A bátor admirális negyvenkét embere sulyos életveszedelemben forog: az egyik ideiglenes tábort ugyanis, amelyben negyvenhárom ember tartózkodik, teljes összeroppanással fenyegeti az uszójég s helyzetük több, mint kétségbeejtő, ezenkivül az expedició Little Amerikában lévő főtámpontján négy ember végleg elszigetelődött a külvilágtól s a jelenlegi időjárási viszonyok mellett egyáltalán nem tud segitségükre sietni még megmaradt huszonhárom emberével ...

Eddig a Bálna-öbölből hétfőn érkezett vészjelentés.

A fölfedezők sorsa mindig bizonytalan s veszedelmektől hemzsegő volt, legtöbb veszély mégis a sarkokon leselkedik reájuk s itt is a Déli Sark titokzatos rémektől leselkedő tájain. Sziklaemberek egytől-egyig és élő hősei a tudománynak, akik az örök jégvilág, a félelmetes éjszaka és az élettelen tájak birodalmába merészkednek el egyszer s minden elszántságuk, vakmerőségük és tudásuk mellett százszor kérdés marad, visszakerülnek-e még egyszer? Hisz gondoljunk csak Nansen Fritjofra, aki éppen három évtizeddel ezelőtt indult el *Fram* nevü hajóján az Északi Sarknak! Három esztendőn még a hire is elveszett s Isten csodája volt, hogy váratlanul visszatért Európa legészakibb fokára. Avagy ott a Scott kapitány megrenditő példája, aki a Déli Sarkot rohanta meg 1911 végén. El is vánszorgott a Sarkig, ahol azonban tragikus meglepetés érte: a Sarkon ott találta már kitüzve Amundsen norvég lobogóját, aki néhány nappal megelőzte őt. Scott kapitány visszafelé való küzködése a hősiesség epopejája marad minden időkre! Ott is veszett, alig tizenöt kilométerre a sátortól, amelyet élelemmel megrakva hagytak vissza, utolsó lehelletéig, haldokolva is jegyezgetvén naplóját. A tudomány legkeményebb hőse volt ez az angol kapitány... És a déli sarkvidék tájain hunyta le utolszor fáradt szemeit Shackleton is, éppen, amikor negyedik utjára indult...

És most jelentés érkezik, hogy a legvásságosabb helyzetbe jutott Byrd admirális. S épp a legrosszabb időben! A Déli Sark körül most kezd alászereszkedni a téli éjszaka, nagy feketeségbe merülnek jéghegyek, hófuvatagok, a hideg itthoni szemmel elképzelhetetlen s olyan hóviharok tombolnak e setétség alatt, amelyek leseprik lábáról az embert. S ebben az irtózatos itéletidőben, alig látva néhány lépésre, próbálnak most segiteni egymáson Byrd és szerteszóródott vakmerő legényei...

Mély megindultsággal kivánunk nekik jószerencsét!

— **Katonabecsület.** A bajtársias érzés és az egykori ellenfél megbecsülésének megható esetéről irnak a londoni lapok. A világháboru kitörésekor történt, hogy a német csapatok Ostende mellett zsákmányul ejtették egy skót ezred dobjait. *Hamilton* tábornok néhány héttel ezelőtt levelet intézett *Hindenburg* német birodalmi elnökhöz s arra kérte, adja vissza a skót ezrednek a dobokat, amelyek most a berlini hadimuzeumban vannak elhelyezve. A tábornok levelére a napokban válasz érkezett és pedig Hindenburg elnök szivélyes hangu meghivása, hogy a tábornok személyesen látogassa meg őt s vegye át a dobokat. Hamilton tábornok az ujságiróknak tett nyilatkozatában meghatottan emlékezett meg Hindenburgról, a világháboru legnagyobb katonájáról, aki loragias gesztussal csak öregbiti azt a tiszteletet, mely nevét világszerte övezi.

HALÁLOZÁS

Benkő Gyula, a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének tiszteletbeli elnöke 27-én életének nyolcvanadik évében elhunyt. Temetése 30-án, kedden délután félnégy órakor lesz a Kerepesi-ut melletti temető halottasházából.

Róna Gyula dr. fővárosi felsőkereskedelmi iskolai tanár 49 éves korában elhunyt. Temetése kedden délután fél 4 órakor lesz a rákoskeresztúri uj temetőben.

Grimm Gusztáv volt könyvkiadó, az Országos Állatvédő Egyesület egyik alapitója és 37 éven át ügyvezető alelnöke, életének 86 évében elhunyt. Temetése 30-án délután három órakor lesz a Kerepesi-uti temető halottasházából.

Rusznyák Béla, az Európai Áru- és Podgyászbiztositó Rt. igazgatója e hó 29-én váratlanul elhunyt. Özvegye, fia és nagyszámu rokonság gyászolja.

— **Mielőtt bármilyen biztositást köt,** vagy biztositási ügyében intézkedik, forduljon a *Magyarság biztositási osztályához*, IV., Eskü-ut 6, félemeiet (telefon: *888-66), ahol naponta délelőtt 9—2 óráig dijtalan szakfelvilágositást és utbaigazitást kap.

Mikor, hová utazzunk?

A Magyarság társasutazásainak naptára

Február 1—4. Három és félnapos üdülőutazásunk *Lillafüredre*. Részvételi dij, vasuti és autobusz-utiköltséggel, elsőrangu ellátással, minden költséggel *56 pengő*.

Február 3—4. A *Magyarság* különvonata *Bécsbe, Az ember tragédiájának bécsi előadására*. A különvonat szombaton reggel hét órakor indul Budapestről és vasárnap éjfélkor érkezik vissza. Részvételi dij: III. o. gyv. ülőhellyel, jó szinházjeggyel 27 *pengő 70 fillér*.

Február 8—16. Kilencnapos társasutazásunk *Párisba*. Részvételi dij: III. o. gyv. ülőhellyel, hideg-meleg folyóvizes szállodákban történő elszállásolással, elsőrangu étkezéssel, transzferrel, borravalókkal, 45 napon belül felhasználható egyéni visszautazási jeggyel, mindössze *264 pengő*. Csak vasuti jegy, tetszés szerint 45 napon belül Svájcon, Németországon át történő visszautazással: III. osztályon *170 pengő*, II. osztályon *270 pengő*.

Február 14—24. Tizenegynapos társasutazásunk *a francia Riviérára, Nizzába és Montecarlóba*, a világhirü nizzai virágcsata idejére. Részvételi dij: III. o. gyv. jeggyel, kitünő szállodában, folyó hideg-melegvizes szobákban történő elszállásolással, elsőrangu étkezéssel, borravalókkal, *mindössze 245 pengő*. (Jelentkezéseket erre az utra csak korlátozott számban, a jelentkezés sorrendjében jegyezhetünk elő.)

Március 3—6. A Magyarság dalos-vonata *Münchenbe és Linzbe*, ötszáz magyar dalos hangverseny-utja alkalmából. Résztvételi dij, III. o. gyv. jeggyel, kitünő ellátással, gyönyörü programmal, hangverseny-jegyekkel, borravalókkal *88 pengő*.

A fenti társasutazások részletes programját kivánságra dijtalanul megküldi a *Magyarság Utazási Osztálya* (IV., Eskü-ut 6. Klotild-palota. Telefon: *888—66). Személyes jelentkezés naponta *reggel 9 órától este 6 óráig*, szombaton 9—1-ig.

— **Sulyos baleset a fürdőszobában.** Tragikus szerencsétlenség történt vasárnap este *Elek* Árpád dr. miniszteri tanácsos Lónyay-utca 20 szám alatti lakásán, ahol a miniszteri főtisztviselő negyvenhárom éves felesége a fürdőszobában, fürdés közben, rosszul lett. Az uriasszony elszédült s nekiesett a forró vaskályhának, ugyhogy sulyos égési sérüléseket szenvedett. A mentők eszméletlen állapotban vitték a Rókus-kórházba.

— **Hirtelen halál a Rácfürdőben.** A Rácfürdőben hétfőn délelőtt egy hatvan-hetven év körüli, egyszerüen öltözött gyászruhás nő bérelt kádfürdőt s amikor a fürdési idő leteltével rátörték az ajtót, holtan találták a kabin padlóján. Valószinüleg szivszélhüdés ölte meg. Iratok nem voltak nála, kilétét egyelőre megállapitani nem tudták. A rendőri vizsgálat folyik.

— **Elitélt valutaüzérek.** A büntetőtörvényszék *Horváth*-tanácsa hétfőn tárgyalta *Schwartz* Frigyes szakács, *Latinovics* Szaniszló, *Fleischmann* Zsigmond, *Frank* Izsó ügynökök és *Tusák* Ottmár volt értékpapirkereskedő bünügyét, akik ellen fizetési eszközökkel elkövetett visszaélés büntette volt a vád, Schwartz Frigyesnek volt 480 dollárja, amit — a vád szerint — a vádlottak segitségével a zugforgalomban értékesitett. Schwartz azzal védekezett, hogy hosszu időn keresztül külföldön volt és amikor megtakaritott dollártőkéjével hazajött Budapestre, nem tudta, hogy az idegen pénzt *be kell jelenteni*. Latinovics sirva ismerte be bünösségét és azt adta elő, hogy valaki beugratta őt a dollárelladásba. Később tudta meg, hogy egy besugó áldozatául esett. A többi vádlott is, Tusák Ottmár kivételével, beismerte bünösségét, nyomorral védekeztek. A törvényszék Tusák ügyét elkülönitette ettől a pörtől, mert vele kapcsolatban még rendőrségi tanukihallgatás vált szükségessé. A többi vádlottat pedig fejenként kéthónapi fogházbüntetést szabott ki. Egyuttal elrendelte a lefoglalt dollárok elkobzását. Az itélet nem jogerős.

— **Letartóztatott ékszertolvajok.** *Balassa* Jánosné pénzügyi tisztviselő özvegye feljelentést tett a főkapitányságon nevelt leánya, *Nagy* Julia ellen, aki *Biró* László nevü autófuvarozó ismerősével négyezer pengő értékü ékszert ellopott az özvegyasszony lakásából. Balassáné elpanaszolta, hogy néhány hetet kórházban töltött s nevelt leánya ezalatt fosztotta ki. Nagy Juliát és Biró Lászlót a főkapitányságon letartóztatták.

x **A gyermek legjobb** erősitő tápszere a *Zoltán-féle csukamájolaj*.

Foerk Ernő: A szegedi Fogadalmi-templom főbejáratának részlete. Mintázta Tóth István, márványból faragták a Seenger Béla R.-t. műhelyében
Hochrelief an der Votivkirche in Szeged. ✦ Relief du portail de l'église votive à Szeged.

Foerk Ernö

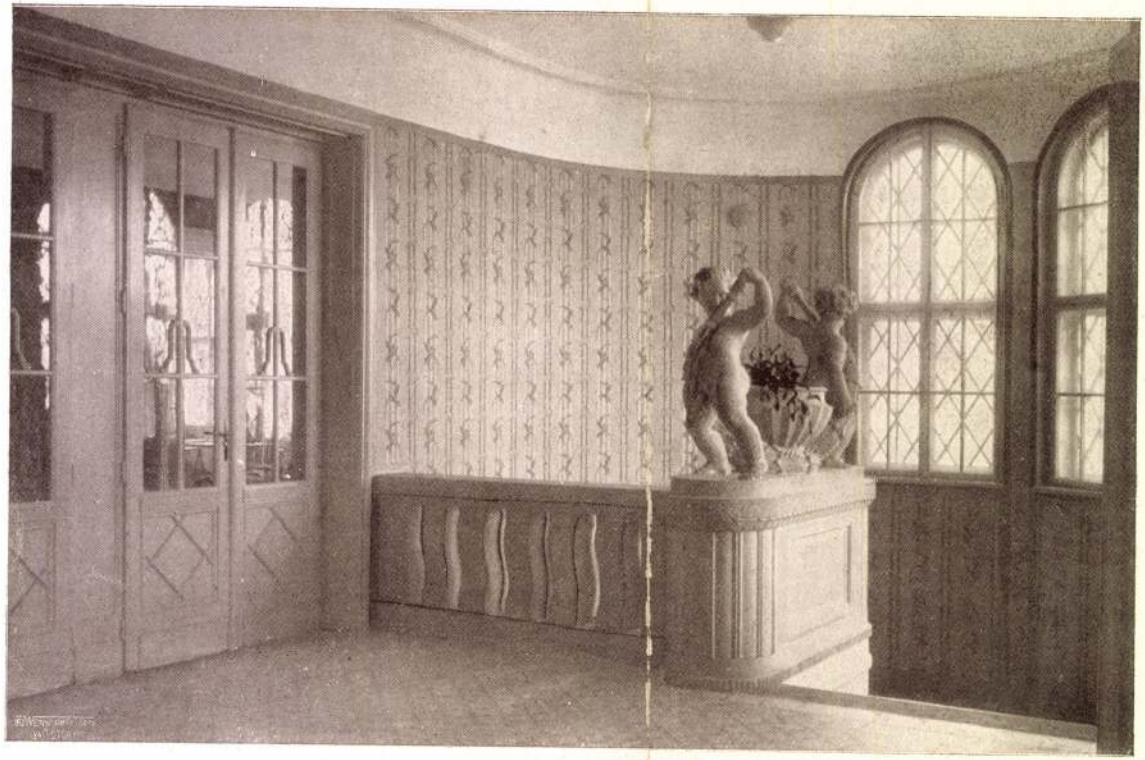

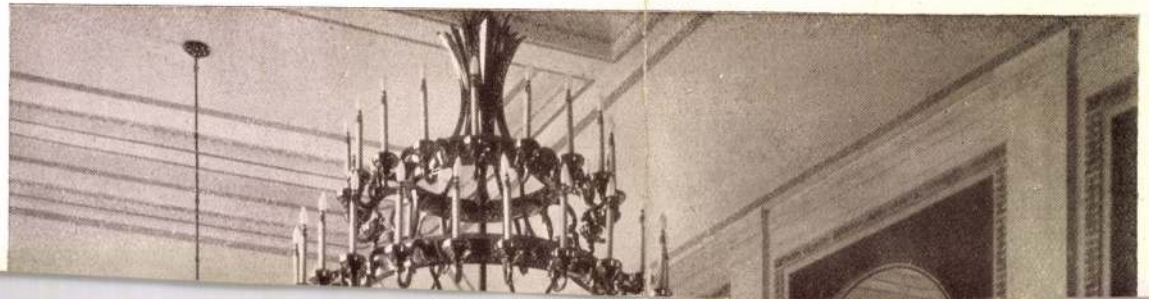

Foerk Ernő

MAGYARSAG 929. IX. 1.

A mi értékeink

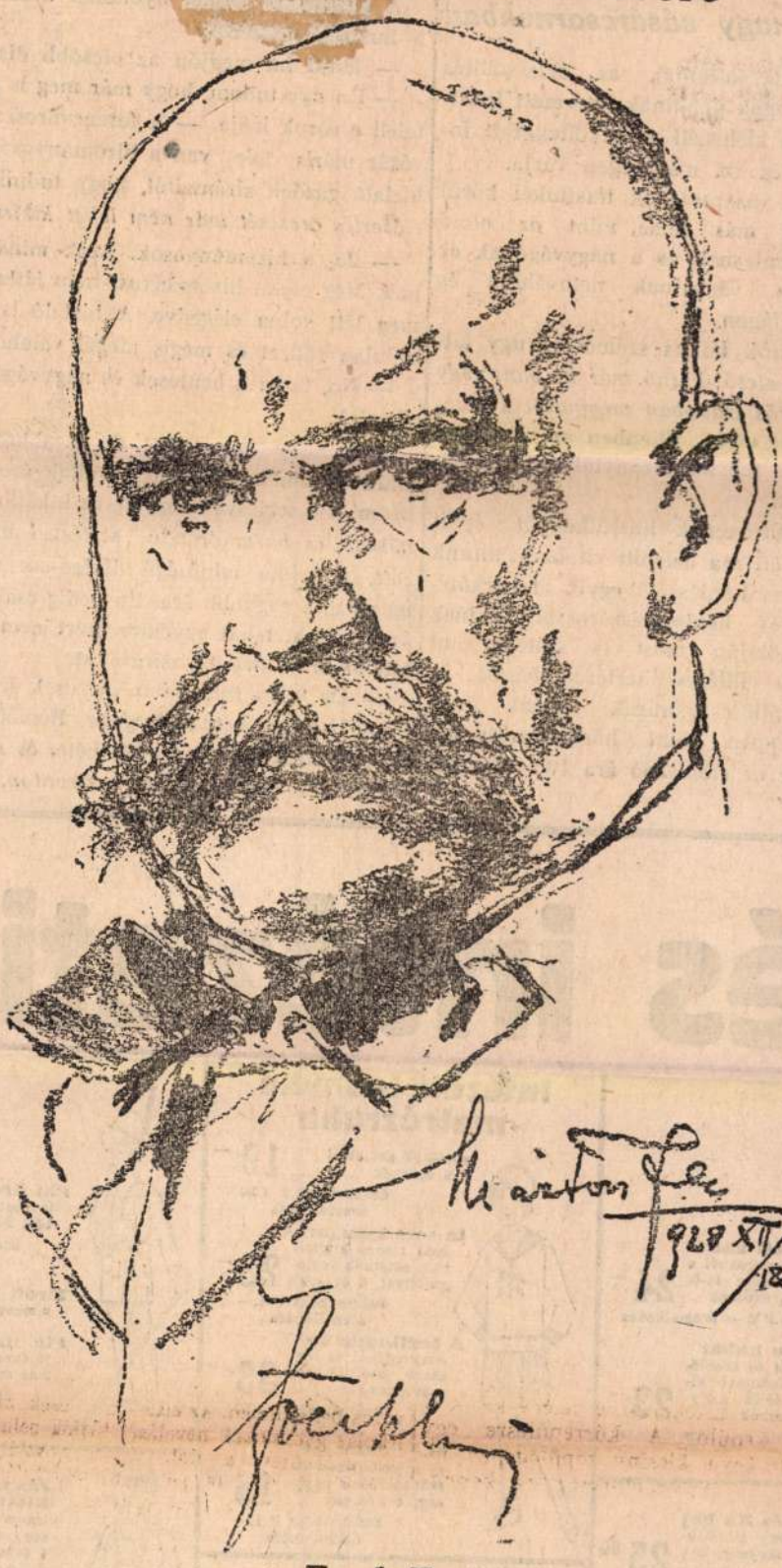

Foerk Ernő

Egy alkalommal már megjelent arcképe a *Magyarságban*, mikor élete főművéről, a hatalmas szegedi fogadalmi templomról irtunk. Foerk a legkiválóbb, legkomolyabb magyar építészek egyike először szobrásznak készült. Mint egyszerü származásu bánáti gyerek, Temesvár ösztöndijával jött el Budapestre szobrásznak, de még az iparmüvészeti iskolán belátta, hogy építésznek született, igy került Pucher József hires építőmester irodájába, majd sok diplomás pályázót megelőzve, a király ösztöndijával a bécsi képzőmüvészeti akadémiára. Az öreg Pucher fedezte fel benne a tehetséget és büszke lévén alkalmazottjára, maga is megtoldotta az ösztöndijat.

A bécsi akadémián egészen beleélte magát abba a komoly, históriai, nagy történelmi stilusokat kedvelő szellembe, mely munkáit jellemzi. Bécsben Schmidt professzorhoz került, aki, mint a pécsi dóm restaurálója maga is folyton nagy müemlékeket épitett ujjá s Foerk Ernőnek ömellette is csupa monumentális, történelmi szellemü megbizásból jutott rész. Első önálló munkája történelmi jelentőségü épitkezésnél volt, ő vezette a pesti parlament belső berendezési munkáját a milleneumtól egészen a befejezésig, amiért rendjellel és brilliáns melltüvel tüntették ki.

Ennél az épitkezésnél szerette meg a másik nagy öreg mester, a parlament épitője, Steindl, aki mellett aztán, mint asszisztens müködött a müegyetemen. 1899-ben érte életének első és talán egyetlen csalódása, egy szerre két zsidó templom épitését pályázta meg, a lipótvárosit és a triesztit, mind a két helyen (a triesztinél nemzetközi versenyen) első dijat nyert, a megbizás mégsem lett az övé, hiszen keresztény létére nem is kellett volna erre számitania. 1898-ban hivták meg a felső épitőiparisko1ához tanárnak. Itt Sándy Gyulával, pályázat utján, egész sor hatalmas épületet épitettek fel, igy a zágrábi postapalotát, a breznóbányai, nagykőrösi tornyokat és a diósdi Tüköry-kastélyt. Ezeknek az épitkezéseknek legnagyobb része egyben restauráció is, régi épületeknek történelmi hangulatát kellett visszaállitania és Foerk ezekben a munkákban is egész egyedülállónak bizonyult.

Városy Gyula dr. kalocsai érsek a kalocsai régi székesegyház kiépitését bizta rá, a Müemlékek Országos Bizottsága a márkusfalvi Márjássy-kastélyt és az ócsai árpádkori templomot, Odescalchi hercegnő a tőzséri kis kastélyt épittette át vele, de e félig restaurációs munkák mellett egész sor önálló monumentális megbizást kapott. *Petrovácz* Gyulával együtt harmincnál több kisebb-nagyobb templomot épitettek.

Igy jutott el életének legnagyobb munkájához. 1914-ben, a háboru kitörése előtt Szeged rábizta a fogadalmi templom épitését. E müve a felsőolaszországi téglaarhitekturából indul ki, de sok egyéni részlete mellett valahogy mégis az árpádkori magyar—román müemlékek szellemét lehelli. A magyarországi románstilü müemlékekben van ennyi bizánci hatás. E stilusba, a monumentális egyszerüség ellenére is, roppant eleganciát tudott belevinni. A szegedi templom külső méreteiben a csonka ország egyik legnagyobb temploma, belső térfogatában Nagymagyarország templomai között is a második helyen áll s büszkesége a mai magyar épitészetnek.

Foerk Ernő rengeteg megbizása mellett sokat foglalkozott arheológiával és mütörténeti irodalommal, tanulmányai jelentek meg a kalocsai Szent István-kori érseki sirról, az akvinkumi és viktóriatelki ásatásokról, az árpádkori templomokról, melyeket senki sem ismer jobban nála a magyar mütörténelemben. Végzett az Akadémia megbizásából mütörténelmi kutatásokat, egyszóval: amilyen friss, eredeti, monumentális erejü épitész, éppen annyira számottevő alakja a magyar elméleti mütörténelemnek is. Mint ember a legtisztább, a legpuritánabb jellem, hetven év nehezedik vállaira, mégis friss és fáradhatlan, ma is olyan lelkes, mint huszonhatéves korában. Büszke arra, hogy bérházat sohasem épitett, mindig megmaradt a nagy feladatoknál s a kenyérkereset sohasem vezette az alkotásban. Müvész maradt ő a legiparibb jellegü épitészet világában is, becsületes, erős idealista költő.

A nagyvásárcsarnok husfülkékből épült sikátorai között ma délelőtt vitába szálltunk erről a kényes kérdésről egyik fehérkötényes, kövérkés hentesmészárossal, akinek az árjelző táblája n most is változatlanul 3 pengő 20 filléres sertéscombárak és 2 pengő 40 filléres zsírárak vannak megmervitve. Éppen mint három—négy hét előtt, amikor az élődisznó ára 190 fillér körül járt.

neten is a sertésvasdron, de ez [illegible] csak a *másod- és harmadrendü sertésnél mutatkozott*. A prima minőségü disznónak most is meg van a nagyobb ára. Én pedig csak prima árut tartok, tehát egyelőre ezért nem szállithatom le a hus- és zsirárakat.

— De talán remélni mégis csak lehet?

— Hogyne, kérem, hogyne. Remélni lehet és kell. Nem adok neki két hetet és *nagy árváltozások lesznek itt a husfronton*. A hiz-

és intézeti

Fiu átmeneti kabát elsőrangu anyagokból a legjobb kivitelben 45-ös nagyság 2½ évesnek ... **24.—**
Számonként P 2.— áremelkedés

Angolos fiu kabát plüsch gallér és kézelővel a leggondosabb kiállításban 45-ös nagyság, 2½ évesnek ... ... **23.—**
Számonként P 2.— áremelkedés

Leányka és fiu boj kabát arany gombokkal, 45-ös nagyság, 2½ évesnek **25.80**
Számonként P 2.— áremelkedés

Gyermek intézeti boj kabát elsőrangu sötétkék boj kelméből végig gloth és vatelin bélészel 45-ös nagyság... **35.—**
Számonként P 2.— áremelkedés

Fiu sifon hálóing, szines szegéllyel 6 évesnek **3.20**
Számonként P —.30 áremelkedés

Zefir nappaliing, 2 gallérral 30-as... ... ... **4.—**
Számonként P —.40 áremelkedés

Zefiring, apacs és turista fazónban 28-as szám... ... ... **4.—**
Számonként P —.30 áremelkedés

Leányka cipők, Ia kivitelben kézimunka, barna és fekete

Sz.	26—30	31—35	35—40
P	13.20	16.40	22.80

Leányka és fiu tornacipők elsőrangu gyártmány

Sz.	26—30	31—34	35—41
P	4.80	5.20	5.50

Intézeti leányka matrózruha

sötétkék seviotból 6 évesnek ... ... **19.—**
Számonként P 1.50 áremelkedés

Ia sers kamgarnból finom kivitelben, sötétkék duplagallérral, 6 évesnek **23.—**
Számonként P 2.— áremelkedés

A legfinomabb anyagból és legszebb kiállításban, 6 évesnek ... ... **33.—**
Számonként P 2.50 áremelkedés

Fehér damaszt és csikos intézeti vászonból 55-ös nagyság, 6 évesnek ... **16.50**
Számonként P 1.— áremelkedés

Szines leányka kabát szép plüsch gallérral, rendkivül kedvezményes ár 45-ös nagyság, 2½ évesnek ... ... **18.—**
Számonként P 1.50 áremelkedés

Oroszos, magasan csukható szőrmegalléros, gyapju szövetkabát, 45-ös nagyság **25.—**
Számonként P 2.— áremelkedés

Leányka hálóing, mosott sifonból, 2-es szám, 50 cm hosszu ... **2.60**
Számonként P —.20 áremelkedés

6 éves leánykának, 75 cm. hosszu **3.49**

Intézeti hosszuujju hálóing elsőrangu mosott sifonból, 6 évesnek... ... ... **6.—**
Számonként P —.20 áremelkedés

Leányka ing vagy nadrág mosott sifonból 1. szám 40 cm. hosszu ... **1.20**
Számonként P —.15 áremelkedés

Nadrág vagy szoknya combiné himeve, 2-es szám, 45 cm hosszu ... ... **2.—**
Számonként P —.20 áremelkedés

Fiu tiroli nadrág Ia fusztiánból (őrdögbőr) 3-as számu ...
Számonként P - áremelkedés

Tiroli nadrágtart himezve... ... ...

Fiu tiroli öltöny jó fusztiánból, 3-as szám ... ...
Számonként P 2 áremelkedés

Leányka intézeti klottkötény, előirásos ujjnélküli faszon, 45-ös nagyság, 4 évesnek ... ...
Számonként P — áremelkedés

Ugyanaz Ia klottból, 45-ös nagyság
Számonként P — áremelkedés

Gyermek-lelbchen, erős sifonból, himezve 1 évestől ... ...
Számonként P áremelkedés

Leányka intéz ing v. nadrá 6 évesnek, 65-ö nagyságban ... ...
Számonként P áremelkedé

Fiu fekete boxcipő erős kivitelben, 36—39 szám ...

Ugynnez dupla talppal ...

Cserkész ci vizhatlan, tehén

Szám	36—39
Pengő	21.80

Ia barna nye sportcipő

Szám	26—30
Pengő	15.70

Lakk pántos varrott

Szám	18—22
Pengő	9.20
Szám	27—30
Szám	13.50

Levente sapka drapp ...
sötétkék ...

Harisnyák, kötöttáruk

nek pamut patent harisnya, fekete, szürke és barna szinekben 1. szám... ... ... **—.50**
Számonként P —.5 áremelkedés

flór patent harisnya, fekete, drapp, szürke és barna szinben 1. szám **1.30**
Számonként P —.15 áremelkedés

lecos patent harisnya, fekete, drapp, szürke és barna szinben 1. szám **1.60**
Számonként P —.20 áremelkedés

t gyapju pullover vagy mellényke minden szinben 3 évesnek **5.50**
Számonként P —.50 áremelkedés

ermekruháink és kabátjaink széles felhajtással és mindenkor
ben készülnek.
az előirásos formaruhákból nag
a legolcsóbb árakon.

GYAP
ARNO
i-ut 74

Kitüntető életrajza:
MMÉE körl
1934. II. 18
(l. az anyagban)

A gyászoló család mély fájdalomtól lesujtva jelenti, hogy

FOERK ERNŐ

építész-tanár, felső építő ipariskola ny. igazgatója, a Ferenc József-rend lovagja,
a Corvin koszorú tulajdonosa, számos művészeti és társadalmi egyesület tagja

1934)

folyó év január hó 26-án este 7 órakor a halotti szentségek felvétele után 66 éves korában hirtelen elhunyt.

Január hó 29-én d. u. 3 órakor az óbudai róm. kath. temető halottasházában való beszentelése után 30.-án d. u. Szegeden, élete főművében, a Fogadalmi Templom kriptájában helyezik örök nyugalomra.

Az engesztelő szt. mise áldozatot febr. hó 1.-én reggel 8 órakor az óbudai róm. kath. plébánia templomban mondják.

Pihenjen békében!

Budapest, III. ker., Föld-utca 61.

Held János könyvnyomdája, II., Mecset-u. 8.

Foerk Ernő

Foerk Ernő

1930 november 1, szombat MAGY

A szegedi Dóm-tér művészete

Szeged, október hó.

Aki egyszer lelkesedik a művészetekért, akit megigéz egy festmény, szobor vagy épülethomlokzat szépsége, azzal könnyű feledtetni a mögötte rejlő reáliákat: honnan? miből? milyen viszonyok között?

Igy vagyunk mi is, akik pár kilométernyi távolságra az országhatártól, de trianoni nyomoruságunk kellős közepében ezen a zimankós, szürke őszi délutánon rójuk a szegedi fogadalmi dóm hatalmas terének mintás pádimentumát.

★

Különös említést érdemel a márványberakással diszitett szép szószék, az oltársátor (cibórium) és a finom tagolásu oltárok arhitekturája, valamint *Beszédes* festőmester reprezentativ és választékos faldiszitményei.

★

A hatást azonban a testvérművészetek összemüködése teszi teljessé.

Már a homlokzat fülkés architrávja felett feltünik *Márton* Ferencnek pompás *tizenkét apostolmozaikja,* amelyek markáns jellemzőerejükkel, nagy stilizáló készségükkel és dekorativ szinpompájukkal emelik az első benyomás erejét. A hatás még csak fokozódik

M. 1930. XI. 1.

Foerk Ernő MDK

Emléktorony, vizf.

Mücsarnok 1908/9. téli nemzetközi kiáll.

Foerk Ernő
építész MDK

A z ócsai templomtornyok /1918/

Gerő: ÉpMüe 54.old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

és Sándy Gyula hőrös terve második díjat nyert a pozsonyi póstapalota pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1902. XXIII. évf.

szept. 24 sz. 9. old.
okt. 1. " 3. "

Föerk Ernö

ivád

Szegedi Szemle

1931. 3. sz. (A Fogadalmi templom díszítő művészete.)

Dupl

h. 65

36. Die Städte Kamenz und Pulsnitz, bearb. v. C. Gurlitt.
I.–IV. +1. – 289. ll., I.–III. Répes tábla. n.o., 1912.

37. Amtshauptmannschaft Großenhain, bearb. v. C. Gurlitt, I.–IV. +1. – 566. ll., ——— n.o., 1914

Foerk Ernő

arcképe Lajtha Führer Ilustól

Repr

MAGYAR. EPITOMUVESZET

1930. 7-8 sz.

A szegedi fogadalmi templom stílusa neoromán.

arcképpel

dupl

Foerk Ernő

wed

Mandola Aladár

A szegedi fogadalmi-
templom
Szeged 1930.

Dupl

Foerk Ernő

l.

Ráth György 1896

155. l.

átírve

Foerk Ernő

MAGYAR MŰVÉSZET

1925. ~~II~~. 490 ~~7~~ 0

T.3697.

őrtornyokkal megerősitett város
g három lovas alak köti le figyel-
tér felé halad. Felirata a lebegő
tani ábrák vannak:

7.1 : 11.2 cm.

Foerk Ernő

lásd

Ráth György 1896

166. l. 167. l.

átírva

egjegyzés: A
felhasználása az erödités alkalmazó

7./Kérdöpont:

Átismétlendő:H

IX. Felterés

Az elöretolt csapatokat
Szentendre D-nél kb.egy szd.erejü elg
müuton hosszu elg. menetoszlopot látt
közben erejét megállapitani nem tudtá
Saját tüzérségünk az el
tüz alatt tartotta Szentendre D.terü
A hajnali szürkületben
lödö pu. és gsz.tüz. hallható.

Foerk Ernö

U. 1824

l.

Magy MÉE Közl.

1917 Tel. Kötet. 96, 97 l.

dupl

vegyes

1 Köt. 4r

Klobusiczki,

de Zettény, Antonius

Materia tentaminis publici,

quod ex anni huius scholastici praelectionibus
quovis cui libuerit periclitante subibit
in Collegio Regio Theresiano Societatis Jesu
illustrissimus dominus comes — philosophiae
in secundum annum auditor. Die ... MDCCLVIII.

SZEGED

magyar glóbusznak ezekről a remekmívű abroncsairól megértjük a magyar élet sokoldalúságát és mégis szívós összekapcsolódását, belső egységét. Ezeknek a hidaknak akármelyikén megállva ilyen kapcsolatokat észlelünk, — erős ellentétek hatásos kapcsolatait. Régi város és új város, hegy és síkság, gótika és barokk, Mátyás és Széchenyi, mélyre süppedt járda és a világ legszebb korzójának aszfaltja . . . A sugárút alatt Európa első földalatti villamosa fut (1896), de hova igyekszik: ahhoz az emlékműhöz, amelyen Árpád s a hat vezér indul be a városba s amely mögött, egy szép és hangulatos tó mentén híres magyar épületek rekonstrukciói sorakoznak, élükön Hunyadi János erdélyi, vajdahunyadi renaissance-várával. Nemrég még ott makacskodott az egészen modern s merészségében gyönyörű Erzsébet-híd budai torkollása körül a régi Buda maradványa, a festői Tabán apró házaival, híres kiskocsmáival. (Ma park bontakozik a helyén s a Mátyás király vadászkastélyának emlékét őrző régi házzal szemben tervezik Budapest fürdőváros egyik legszebb fürdőszállóját.)

Azután a múzeumlátogatások sora nyílik — az archeológiai és történelmi szempontból kiváló Nemzeti Múzeumtól a magyar és külföldi remekekben egyaránt gazdag Szépművészeti Múzeumig

Foerk Ernö

Életr. arck.

Váljubal

155. l.

dupl

RÉPERTOIRE DE L'HISTOIRE DE L'ART EN ALLEMAGNE

Conditions de souscription

L'œuvre entière doit comprendre 4 volumes à paraître en 50 livraisons environ. Chaque livraison est formée de 4 feuilles d'imprimerie soit 64 pages du dictionnaire. Chaque volume contient environ 12 livraisons. Il sera livré une couverture quand un volume sera terminé.

La commande de la première livraison n'engage que pour le premier volume.

Chaque livraison du premier volume coûte RM 5.85 pour les souscripteurs au lieu de RM 6.50. Ce prix de faveur n'est accordé que pendant le temps de livraison du premier volume.

Les souscripteurs recevront les volumes suivants avec la même réduction.

Comme il ne paraît qu'une livraison tous les deux mois le souscripteur a une dépense de RM 35.— seulement par an.

Les souscriptions sont reçues chez

J. B. METZLER, LIBRAIRE-ÉDITEUR, STUTTGART

Foerk Ernő

tervezte a bpesti
angyalföldi szent
Mihály-templomot
Épült 1930-34

erőd

Biertempl

XII. l.

átírve

Foerk Ernő's

(2) Foerk Ernő: A kalocsai székesegyház. /Kny. Forster-Magyarország Müemlékei./ 2 o, 74 K, 28 L, Budapest 1915.

(1) Foerk Ernő: A szegedi fogadalmi templom épitőtervei. o, K, L, Budapest, 1914.

(3) Foerk Ernő: Árpádkori templomaink tipusai. /Kny. M. Mérnök-és Épitész-Egylet Közlönye./ 4 o, 53 K, 15 L, Budapest, 1926.

(4) Foerk Ernő: A magyar épitőmüvészet története. 8 o, K, L, Budapest, 1930.

dupl 1/11

Foerk Ernő+Petrovácz Gyula: A kalocsai érseli főegyházmegye ujabb templomépitkezései. 1907-1911. 8 o, 32 K, 48 L, Budapest, 1912.

Foerk Ernő

– nekrolog

irod

Sz. Gy.: Fork Ernő.

Magyar Műveszet

1934. 55. l.

Kentiványi Gyula.

↑ alatt

6322

aume Aba-Novák : Les damnés.... 37
aume Aba-Novák : Christ portant la
ix et la Déscente de la Croix..... 38
Molnár-Contat : La Sainte famille.. 40
Molnár-Contat : La Mère bénite.... 41
Molnár-Contat : St-Antoine préchant
r les poissons..... 43
Molnár-Contat : Notre-Dame. Trip-
ue t. Prédelle du triptyque..... 44
ndre Nagy : Croquis des peintures
rales au chapelle du rimetière de
s..... 45, 46, 48
aurent. Pierre. Prêt de la collection
nicipale au Musée Diocésain de Vienne 52
nne, La Vierge et Jésus. Pierre. Prêt
la collection municipale au Musée
césain de Vienne 52
en verre. Syrie ou Mésopotamie.
IIe siècle. Prêt du Trésor de Cathéd-
St Etienne au Musée Diocésain de
nne..... 53
en verre. Syrie XIIIe siècle. D'après
réproductions de l'œuvre : « Chefs
euvres dc l'art mahometan » par A. G.
re et H. R. Martin. Edition F. Bruck-
nn A. G. Munich 1912..... 53
ait du duc Rodolphe IV. Musée Dio-
n de Vienne..... 60
e centrale de l'autel de Ober-St. Veit
H. Schäuffelein. Musée Diocésain
Vienne 61

MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPITÉSZ-EGYLET

Budapest, IV., Reáltanoda-utca 13-15. Telefon: Aut. 85-3-30.

NAPIREND:

1935. március 26-tól.

Kedden, *március hó 26-án, délután 6 órakor* **a vízépitési szakosztály ülést tart,** melynek tárgya: *Molnár Dénes* székesfővárosi műszaki tanácsos előadása: *A felszini vízellátás és a víztisztító berendezések.*

Szerdán, *március hó 27-én, délután fél 7 órakor* **a választmány 724. számu ülése.** Tárgyak: 1. Elnöki bejelentések. 2. Főtitkár, igazgató, szerkesztő, könyvtárnok jelentése. 3. A lejárt egyleti pályázatok eredményeinek és a jövő évi pályázatok kiirásának tárgyalása. 4. A közgyűlés egyéb tárgyai. 5. Tagfelvétel és taguljelentkezés. 6 Indítványok. **Ülés után vacsora.**

Csütörtökön, *március 28-án, délután fél 7 órakor* **az ut-, vasut- és hidépitési szakosztály ülést tart,** melynek tárgya: *Frigyes Sándor* előadása: *„A legújabb német és francia vasúti híd szabályrendeletek kritikai ismertetése.“*

Pénteken, *március hó 29-én, délután 6 órakor* **a geodéziai szakosztály ülést tart,** melynek tárgya: *Várhegyi János* előadása: *„Telekkönyv és telekkönyvi térkép“*

Szombaton, *március hó 30-án, délután 6 órakor* **a gépészeti, elektrotechnikai és gyáripari, valamint a bányászati és kohászati szakosztály a Magyar Anyagvizsgálók Egyesületével együtt ülést tart,** melynek tárgya: *Hans Melhardt* okl. gépészmérnök, a wieni hegesztéstechnikai intézet igazgatójának vetített képekkel kísért német nyelvű előadása: *A fölhegesztés (Auftragsschweissung).*

Hétfőn, *április hó 1-én d. u. fél 7 órakor* **a mű és középitési szakosztályok ülést tartanak,** melynek tárgya: 1. *Sándy Gyula:* Foerk Ernő emlékezete. 2. Folyó ügyek, indítványok. — *Ülés előtt 6 órakor a Működő-bizottság ülést tart.*

Szerdán, *április hó 3-án délután 5 órakor az* **Egylet beruházási ankétjének** *folytatása, dr. Ujlaki Müller Pál: „A beruházások közgazdasági jelentősége“* cimű, korábban megtartott előadása kapcsán.

Szombaton, *április hó 6-án délután fél 7 órakor* **a bányászati és kohászati, valamint gépészeti, elektrotechnikai és gyáripari szakosztályok együttes ülése,** melynek tárgya: v. *Gálócsy Zsigmond* előadása: *A pécsi kokszmű és ujabb üzemi adatainak ismertetése. — Ülés után vacsora az Egyletben.*

Hétfőn, *április hó 8-án este fél 7 órakor* **a mű- és középitési szakosztály ülést tart,** melynek tárgya *Rainer Károly* előadása: *Thébe nekropolisza, Ramesszeum és Medinet-Habu.*

Kedden, *április hó 9-én* **és szerdán,** *április hó 10-én* a Magyar Mérnök- és Építész Egylet közgyűlése a már közzétett meghívó szerinti tárgysorozattal.

Az alábbi, közgazdasági tárgyú előadások idejét és helyét később fogjuk közölni:

Prokisch János: A magánépítkezés előmozdítását szolgáló építési hitelkeret létesítéséről.

Görög Frigyes dr., a Tébe előadója, mint vendég, előadása: Amerika gazdaságpolitikájának újabb fejleményeiről.

Dr. Ing. Günther Bandat, az Österr. Kuratorium für Wirtschaftlichkeit (az osztrák racionalizálási bizottság) ügyvezetőjének németnyelvű előadása: A racionalizálás célkitűzései és eredményei Ausztriában.

Wallace Clark, ipari és szervezési tanácsadómérnök angolnyelvű előadása: Az ipari szervezés újabb irányai Amerikában és Európában.

MÉRNÖKÖK NYOMDÁJA, BUDAPEST

NYOMTATVÁNY.

Foerk Ernő

Müemlékek Országos Bizottsága

Tekintetes Igazgatóságának

B U D A P E S T

Szépmüvészeti Müzeum, Városlig.

ad 32/1934. 4003.

Dic. 1934. febr. 1.

A budapesti magy. kir. állami felső épitő ipariskola tanári testülete és tanuló ifjusága mélyen lesujtva, fájdalommal jelenti, hogy nagyrabecsült és szeretett tanártársuk

FOERK ERNŐ

épitész, nyug. igazgató tanár

az Épitőmesteri Képzettség Megvizsgálására Szervezett Bizottság tagja, a Képzőművészeti Társulat választmányi tagja, az Országos Szépművészeti Tanács tagja, a Műemlékek Országos Bizottságának tagja stb. A Ferenc József rend lovagja, a Corvin koszoru tulajdonosa, áldásos élete 66-ik évében, alig maradván ideje a 33 éves eredményes tanári működésének kipihenésére, folyó hó 26-án nemes lelkét visszaadta a Teremtőnek.

A megboldogult az iparoktatás, de különösen épitőiparisko lánk legelső pillérei közül való, intézetünk felejthetetlen tanára, a tanuló ifjuság atyai gondozója volt.

A megboldogult földi maradványait január hó 29-én, délután 3 órakor az óbudai róm.-kath. temető halottas házában való beszentelés után 30-án délután Szegeden, a Fogadalmi Templom kriptájában, mely élete legnagyobb alkotása volt, helyezik örök nyugalomra.

Budapest, 1934. évi január hó 29-én.

Emléke közöttünk örökké élni fog.

MDK

Foerk Ernö, ép. tanár

a m.kir.áll.felső, épitő ipariskola tanárát magasabb rangosztályba sorozták.

S.H.I.:
Az épitőiparoktatás kitüntetettjei.
Ép.Ip. 1924. 12-14.sz. 39.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

Sándy Gyulával közösen készített tervvel (1500 koronás) első díjat nyert a zágrábi postapalota pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1901. XXII. évf.
jul. 24. sz. 7. old. (tévesen „Török")
aug. 28. " 3. old. helyesen írva.

M.D.K.

Foerk Ernő MDK

Batthyány örökmécs, vizf.

A hágai békepalota pályaterve, rajzI-IV.

Mücsarnok 1906/7. téli nemzetk. kiáll.

Foerk Ernő MDK

A Rudasfürdő pályaterve, rajz

Műcsarnok 1907. tavaszi kiáll.

Foerk Ernő

*** A szegedi fogadalmi templom freskópályázata.** *Szegedről* jelentik: *Klebelsberg* Kuno gróf kultuszminiszter a vasárnapot Szegeden töltötte. A Fogadalmi templom freskó-zsürijének ülésén *Somogyi* Szilveszter polgármester elnökletével résztvettek *Klebelsberg* Kuno gróf kultuszminiszter és *Glattfelder* Gyula megyéspüspök is. *Foerk* Ernő előadó bejelentette, hogy a Fogadalmi templom freskóira *Istókovics* Kálmán, *Harangi* Jenő, *Muhics* Sándor, *Udvary* Pál, *Nagy* Sándor, *Márton* Ferenc és *Éber* Sándor adtak be pályamunkákat. A zsüri döntött a beérkezett pályamunkák fölött és ugy határozott, hogy miután kivitelre alkalmas mü nem érkezett, az első dijat nem adja ki. A második, 1500 pengős dijat egyhangulag Nagy Sándornak itélte a zsüri, miután azonban *Foerk* Ernő kijelentette, hogy Nagy Sándor freskói nem a templom oldalfalaira valók, a kultuszminiszter az állam számára vásárolta meg azokat. Igy az 1500 pengős második dij Muhics Sándornak jutott, a harmadik 600 pengős dijat Udvardy Pál kapta, Istókovics Kálmán pályamüvét 600 pengőért a város vásárolja meg.

M. 1929. XII. 10.

M. 929. XII. 10

Foerk Ernő

NM. 1929. XII. 6.

I UJSÁG 929. XII. 6

— (Foerk Ernő ünneplése.) Meleg, bensőséges ünnep keretében bucsuztatta csütörtökön délután nyugalombavonuló régi érdemes igazgató-tanárát, *Foerk* Ernőt az *Állami Felső Ipariskola*. Az ünnepelt, mint ismeretes, egyike Magyarország legkiválóbb templomépitő müvészeinek, aki részben egyedül, részben *Sándy* Gyula, *Petrovácz* Gyula és más kiváló épitészek közreműködésével mintegy hatvan müvészi kivitelü templomunkat tervezte és épitette, köztük az ország második legnagyobb templomát, a szegedi fogadalmi templomot. A csütörtöki ünnepet az iskola növendékeiből alakult *Ybl Miklós Diákegyesület* rendezte *Foerk* Ernő volt tanitványainak, tanártársainak és épitésztársainak részvételével. Ennek keretében történt a *Tóth* István szobrászmüvész által tervezett és mintázott emlékplakettnek, valamint a *Foerk-dij* alapitására vonatkozó kodexszerü fundációs levélnek átadása, amelyet *Marton* Ferenc festőmüvész tervezett s a szövegét *Reischl* Károly és a bucsuzó tanár növendékei irtak. Este az ünnep vendégei a Spolarits-vendéglőben baráti lakomára jöttek össze, amelyen K. *Császár* Ferenc épitésztanár, *Schoditsch* Lajos igazgató, *Ferenczy* Emil főigazgató, *Müller* Pál épitész, *Petrovácz* Gyula országgyülési képviselő, *Sándy* Gyula müegyetemi tanár, *Suján* Pál, *Éber* József és *Marton* Ferenc köszöntötték az ünnepeltet, aki mély meghatottsággal köszönte meg az ünneplést.

ság minden rítusú papsága és az oly a
dásosan működő női szerzetek iránti há
láját a nagy nyilvánosság előtt is leróni
— Hálával telik el a lelkem — mon
dotta — mindazért a lelkes örömért, a
mellyel amerikai katolikus honfitársain
fogadtak, a kedves és nagyon jóles
figyelem megannyi megnyilatkozásáért
amellyel ottani tartózkodásom alatt el
halmoztak és amely elsősorban mind a

MDK

Foerk Ernő, épitész

Tárlatok. Képzőművészet, 1933. 59.sz. 88. l.

Foerk Ernő

* **Egyházművészeti kiállitás Pécsett.** A Szövetség Magyar Festők, Szobrászok, Épitészek és Iparmüvészek Társasága *Virág* Ferenc megyéspüspök fővédnöksége alatt *Foerk* Ernő, *Márton* Ferenc, *Thury* Gyula, *Mihálkovics* Miklós, *Leszkovszky* György és *Damkó* József meghivott müvészek és a Pécsi Képzőmüvészek és Mübarátok Társasága müvésztagjainak részvételével most rendezte meg Pécset egyházmüvészeti kiállitását. A kiállitást Virág Ferenc megyéspüspök vasárnap délelőtt nyitotta meg nagyszámu előkelő közönség jelenlétében. A kiállitáson a meghivott müvészeken kivül kiváló müvészi alkotásokkal szerepelt *Gebauer* Ernő és *Miertl* Gyula pécsi fetőmüvész.

Magyarság
1929 VI. 11

Foerk Ernő.

A szegedi fogadalmi templom körüljárásának rendezésére kiírt pályázatra beérkezett pályaműveket a bíráló bizottság döntése alapján, megvizsgáltak.

Magyarország, 1924. jan. 11.

Foerk Ernő,

a Műcsarnok téli tárlatán látjuk Torján Oszkárral közösen készített a képviselőház itt kiállított aranyozott bronz szavazóurnáját (emlétre)

Magyarság, 1928. dec. 16.

Foerk Ernő MDK

Tripoliszi plébániatemplom terve

Az angyalföldi templom tornyának terve

Műcsarnok 1931 Művészcsoportok kiállitása

MDK

Foerk Ernő

Helyörségi templom Budán, vf.

Képzőm. Társ. 1909. tav. kiáll. kat. 41.l.

MDK

Foerk Ernő

Fábián G.dr.: Magyarország iparoktatásának története az utolsó száz évben. Épitő Ipar - Épitő Müvészet. 1932. dec. 1. 23-24.sz. 9o.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

Petrovácz Gyulával körös terve megvételben részesült a Szent Imre kollegium uj templom- és iskola pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1910. XXXI. évf.

márc. 16. sz. 11. old.

Foerk Ernő, építés M.D.K.

és Petrovácz Gyula tervezter a kalocsai érseki hatóság megbízásából a tavankuti r. k. templomot.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1908. XXIX.évf.

ápr. 1. sz. 12. old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész-tanár

Petrovácz Gyulával hőrösen nyert megbízást a kalocsai székesegyház alapos restaurálására.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1909. XXX.évf.

márc. 31 sz. 11. old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

Sándy Gyulával közös tervei megvételében részesült a bécsi hadtörténelmi múzeumi palota pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1903. XXIX. évf. jun. 3. sz. 12. old.

MDK

Foerk E. és Sándy Gy.

A nagykőrösi ev. ref. templom tornya, vf.

Képzőm. Társ. 1907/8. téli kiáll. kat. 51.l.

MDK

Foerk Ernő

Magyar Művészet 1934. 2. sz. 56.l. ~~xxxx~~ 55.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építés

4000 K-ás harmadik díjat nyert a kőbányai Ferenc József jubileumi templom tervpályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1914. XXXV. évf.

febr. 18 sz. 13. old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész-tanár

nég tervvel vett részt a Mag. hérnök és Építész egyet felhívására rendezett hős. emlékmű kiállításon.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1915. XXXVI. évf.

dec. 22. sz. 8. old.

Foerk Ernő MDK

A trieszti zsidótemplom pályaterve I-II, rajz

Tüköry kastély Dió-Szt.Pálon, rajz

Mücsarnok 1905/6. téli kiáll.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész - tanár

és Petrovácz Gyula körös tervei szerint a pestmegyei Gyón községben épülő ref. k. templomra kiírtak a versenytárgyalást.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1915 XXXVI. évf.

márc. 24. sz. 7. old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész-tanár

nyert megbízást a szegedi Fogadalmi templom műszaki műveleteire és műveretésére, melyről Schuler Frigyes és fia Schulek János lemondottak

Vállalkozók Lapja, Bp. 1912. XXXIII. évf.

dec. 4. sz. 10. old.

MDK

Foerk Ernő

Tárlatok. Képzőművészet 1931. márc. 69.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

második díjat nyert a Balkány-örökmécs emlék pályázaton.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1907. XXVIII. évf.

márc. 13. sz. 13. old.

MDK

Foerk Ernő és Sándy Gyula

A Rudasfürdő pályaterve. Építészeti rajz

KMTárs. 1907. tav. kiáll. kat. 34.l.

MDK

Foerk Ernő

Az ócsai ref. templom. Kibővitette Foerk Ernő.

Klebelsberg emlékkiáll.tárgym. 1933. 34.lap

MDK

Foerk Ernő

Helyőrségi templom Budan. Vizfestm.Mgt.

Műcsarnok, 1909.tav.kiáll. 41.l.

Forek Ernő MDK

Az aradi kulturpalota pályaterve, rajz

Forrk Ernő Breznóbányai torony, rajz

Miccormok 1905. tavaszi nemzetközi kiáll.

Foerk Ernő

wód
2

ehe Y: A

ére

Berktemeszkönyv
nyomdászat és birlapszod. tört.

6.o. 1900. 18, 19. l. (F.E.
atyjának életrajza, arc-
képpel)

tanulságos eredményeket tüntetne elő.-

Ennek kapcsán elnök megjegyzi, hogy az ásatásokat ép akkor, midőn a legérdekesebb romok föltárása javában folyt, a munkálatokat abban kellett hagyni, mert a pénz elfogyott; ennélfogva a közgyűléshez tiszteletteljes előterjesztés volna intézendő, hogy a 2000. ftnyi adományt legalább 1000. ftal megtoldani méltóztassék.-

MDK

Foerk E.

A nagykörösi ev.ref.templom tornya, vizf.

Mücsarnok 1907/8. téli kiáll.

Foerk Ernő

cred

Berk Temérmei

etc. J.

és oár emlék

106, 120. l.

Tört. és Rég. Ért.

XXIV. évf. h. o. 1908

Foerk Ernő

l.

Berzsiged

9, 10 l.

Enczay D.

város
ugabb
műszeri
alkotásai

Kg. Városok
Lapja

1937
14. s.

Kászon h.n. VII.155.

Foerk Ernő

ívód

Budapesti Hírlap

1913. máj. 25

(Döntés az Erzsébet
királyné emlék-
pályázatról.)

U. 307.

an.

ságot. Közűlök az egyik
jobbrafordult és pipázik,
ököl, hol vágott dohány
a pipát fogja és mutató-
ásik beszél, jobb kezével
sz és bal kezét a látogató-
dik pedig a hordó mögött
ever és baljában poharat
ltözete: prémes kucsma,
magasszárú csizma, öv a
tett szíjon. A beszélgető
, zöld dolmányt, szűk
ros folttal, topánt, sárga
t visel. A harmadik, a ki
tó, kucsmát kék béléssel
öpenyt hord.

. — Lelt. sz. 880. — Véte-
rchtold Arthurtól 200 K-án
lius 9-én. — Elszámoltatott
— Az elszámolást jóváhagyta
határozat (251–900).

latok. 1907: IV. 24. *Ismeró kuruczok.*

Foerk Ernö

vrod

Bund Grabowiecky

schuch-

40 l

A m. mův-i
alkotásos
szemléltető
ismertetése
1942

Foerk Ernö

ind

Budtechnfejl. 587. l.

ny-Orphanides:

töre 590. l.

1867-1927

1928

Caesarion, l. *Julius Caesarok és Kleopatra.*

Caesarizmus. Az az uralom, mely fegyveres erejére támaszkodva a maga önkényét demokratikus színezetű intézkedések által igyekszik az alsóbb társadalmi osztályok szemében népszerűvé tenni.

Caesar non supra grammaticos (lat.). A császár nem áll a nyelvtudósoknak. Zsigmond csász. és kir. egy alkalommal tévedésből a *schisma* szót nőneműnek vette s megparancsolta, hogy ezentúl nőnemű legyen. Mindazáltal a szó nem változtatta meg nemét, mert *C.*

Caesura: az időmértékes verssorban az a nyugvópont, amely a sort az egyik taktus közepén osztja kétfelé.

Café-chantant (fr. kafé-sántán), azelőtt Café-concerts, zenés kávéház, ahol zenedarabokat adnak elő. Az első *C.*-ok a nagy forradalom alatt keletkeztek Párizsban.

Caffagiolo (kaffadzsóló). Toscanai város Bologna mellett, ahol a XVI. sz.-ban művészi értékű majolikaedényeket készítettek.

Caffieri (kafiéri), *Jaques* (1678—1755) és ennek fia, *Philippe* (1714—74), neves párizsi bronzöntők és díszítőszobrászok.

Cagliari (kályári). Szardinia fővárosa. 61.000 l.

Cagliostro (kalyosztró), *Alexandre gr.* (1743—95). Valódi neve Balsamo József, szemfényvesztő, nagy sikerrel szerepelt több európai udvarban. Párizsban a nyaklánctolvajban való részessége miatt, Rómában pedig mint szabadkőművest zárták el.

Caillaux (kajjó), *Joseph Marie Auguste* (* 1863). Francia államférfi, több ízben pénzügyminiszter. Családi ügyeinek szellőztetése miatt felesége Calmette szerkesztőt (Figaro) 1914 márc. agyonlőtte, kit a bíróság előtt

Angliába Doverrel szemben. Századokig az angolok birtokában volt, 1558-ban szabadult fel. 73.000 l.

Calamus (C. rotang.) Kúszó pálmafaj Keletindiában; szárai spanyolnád néven kerülnek kereskedésbe.

Calasanzi (-zanci) *szent József* (1556—1648). Előkelő spanyol család sarja. A hazájában fényesnek ígérkező egyházi pályáról lemondva Rómába megy, hol az ifjúság vallásos nevelésének szenteli életét. A piaristarend alapítója. Ünnepe aug. 27.

Calcit, l. *Mészpát.*

Calcium, l. *Kalcium.*

Calderon de la Barca, *Pedro* (Madrid, 1600—1681). Lope de Vega és Tirso de Molina mellett a spanyol aranykor egyik legnagyobb drámaköltője. Jezsuita-kollégiumban nevelkedett s Salamancában végezte egyetemi tanulmányait. Első színművét tizenhároméves korában írta s tizenkilencesztendős fővel már a korabeli legkiválóbb költők közé számították. 1625 és 1635 között részben a megszállt olasz területen, részben Flandriában katonáskodott. Ebből az időből való gyönyörű szimbolikus drámája, Az élet álom (1633). 1635-től kezdve IV. Fülöp hivatalos udvari költője s a madridi királyi színház igazgatója. Nevezetes fordulópontot jelent életében az 1651. esztendő, melyben A zalameai bíró remek lélekrajzával

Calderon.

Foerk Ernő

rod

nyi k:

Csapparmarchat. Tecku. fil. tört. 1328

560. l.

562. l.

564. l.

madik oltárkövét. A bikaölő Mithra
dombormüben ábrázoló oltárkő már
1885-ben a Nemzeti Muzeumba kerül
A föliratokból kitünik, hogy a per
napistennek szentelt kis szentély
Mithreum katonai jellegü volt. Az
oltárkő megemliti Camponának más
iratokról is ismeretes helyőrségé
"ala I. Thracum veteranorum"-ot. C
nában különösen nagy kultusza leh
a keleti napsitennek, amennyiben a
ség területéről, néhai Gross Józs
volt törvénybiró ó-utcai házának
lős kertjéből is ismeretes egy mi
kus feliratu ~~xxxx~~ oltár, amely arr
is tudósit, hogy "in templo Mucapo
sacro", tehát a thrák csapatok he

Foerk Ernő

irodmához, ócsai ref. templom

K:a

Csányi műemlrestaurálás

16. l. 1943.

39. l. képpel

Foerk Ernő

U. 1197

Délmagyarország.
(Szeged). 1914. jan. 27.
(Pillich Kálmán F. ellen.)

gyár társulat
Igazgatóságának

Budapesten.
V Klotild u. 3/a.

...ríteni, hogy a nagymél-
... és köröktatásügyi minisz-
...ámu a M. O. B hoz
körölte, hogy mivel a
...almi adóvállság fel nem
...n. a Könénbánya s Tégfagyár
... számlájában felszámított
...óvállságot fizettesse vissza,
... számlájából hozza le-

Foerk Ernő

szegedi fogadalmi
templom

erőd

A.)

Csikvári Szeged

96 l.

Várm. Szecsgi. III.

1939

Foerk Ernő

u. 1761.

Délmagyarország

1914. márc. 6.

(Schulek Károlyné.)

ár még nem rendelkezik,
ág ama kérelmét is tol-
etséges volna, kegyesked-
s a könyvtár részére
küldeni.

váló tisztelettel
Méltóságodnak
kész szolgája

Hamar Istvány
könyvtárőr.

Fork Ernő

ínyer
ennes

a karácsoni
hall (1899)
MI 1900
1-2. h.

DDJ 1900

Förk Ernő

A kalocsai nőkes-
egyház alaprajza.
XII. sz.

Repr.

Divald Magyar Művészet

32. l.

1927

képpel

ÓZSEF MŰEGYETEM
. TECHN. INTÉZET
NYOMDÁJA.

Foerk Ernő

Éber L.: A bgi áll. Felső építő ipar isk. 1912: évi tűm ilei felvételei

l.

Arch. Ert

1913. 183, 184. l.

U. a. 1913-14.

AÉ. 1915.

376, 377. l

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Foerk Ernő

wód
z

Entz Géza: A
déli ref. templom
Kolozsvár 1942.
6. l.

Settignano, Desiderio da, Firenzei

Nobrász VIII. 220.

Foerk Ernő

írod

Z

Építő Ipar

1913. 52. z. 564-65

(A szegedi fogadalmi templom építő tervei, hiperrel, ~~tervrajzokkal~~.)

és rajzmellékl

Foerk Ernő

Építő Ipar – Építő Művészet 1926. 18. l

A törökkori dsámik és türbék Magyarországon. A Műemlékek Országos Bizottsága által rendezett előadássorozatban vasárnap délelőtt *Foerk* Ernő tanár „Dsámik és türbék Magyarországon" cimmel tartott vetitett képekkel kisért előadást. Az előadó röviden rámutatott arra, hogy a közel százötven esztendeig tartó török uralom természetszerüen török világot is teremtett a meghódított Magyarországon, melynek legpregnánsabb kifejezői a bazárok, fürdők és mecsetek. Különösen az utóbbiakat, melyek — ha nagyobb számban fordulnak elő — egész keleti jelleget kölcsönöznek a magyar városoknak. Az egykoru metszetekben különösen Buda, Pécs, Nagyvárad, Temesvár, Eger és Szigetvár viselnek törökös jelleget. Majd ismertette a török dsámi külső és belső elrendezését, annak két főtipusát, a kupolás és teremalaku dsámit, amelyek ugy a közeli Balkánon, mint hazánkban is előfordulnak. Ismertette a magyarországi türbéket és azok megmaradt példáit: Gül Baba sirját Budán és Idrisz basa sirját Pécsett, azoknak analógiáját és fejlődését, különösen a szomszédos Balkánon.

Gutmann J. és Társa
Rákóczi-út 16.

Foerk Ernő

röd

z

Épitő Ipar

1913. 51. sz.

(A szegedi fogadalmi templom, tervrajz Eal.)

a miniatúrista Szent Ferencet és a fr
Ezek festésénél rendkívül fínom, me
dolgozik, fehér, sárgás, szürkés szí
frappáns hatásokat ér el a művész. Fo
kelteti Szent Ferenc elhivatottságát és
szerzeteseknek az élet ezer tarkaságával
tatkozó lemondását.

A miniatúrista Szent Ferencet nem
zelésben, nem erős, robosztus szentként
hanem fínom ecsetjével úgy varázsolja
Poverello mindenkor, már gyermeki k
élt. Aszkétikus, törékeny alakjának egys
ságában a madarak, virágok édes testvé
del Sole ihletett poétája elevenedik meg a

*

Hol készült ez a kódex és ki lehete
A díszítések vizsgálatánál első pillantásr
zavarba jön a kutató, bár világosan érzi
művész alkotására bukkant: oly mester
talán nemcsak elsőrangú miniatúrista,
tékeny táblaképfestő is volt. A miniatúr
tetre híres Quattrocento-művészek eml
Gentile da Fabriano, Beato Angelico,
Sassetta alkotásait. Ugyanakkor a növényi
egyes motívumai a legkülönbözőbb olasz
lusjegyeit mutatják. A betűk és a széles h
festése, amint a betűszárra 8-as alakban
indamotívum a Firenzei Scuola del Con
Angeli XIV. századvégi díszítőmodorára
És feltünedezik, igaz, hogy teljesen aláre

Foerk Ernő

d.

yelár A

Edvi Bp minti-
útmut
212. l
215. l
1896

Foerk Ernő

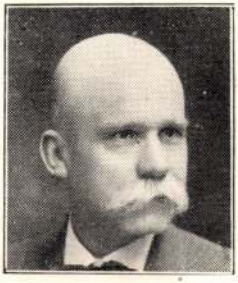

FOERK ERNŐ
igazgató,
lapunk munkatársa.

Építő Ipar — Építő Művészet
1926. 1—4. sz.

Gutmann J. és Társa
Rákóczi-út 16.

Foerk Ernő

az alábbi szakosztály elnökévé fentit választottak –

Építő Ipar – Építő Művészet. 1929. 68. l.
(A Magyar Képzőművészek Egyesületének Építőművészeti szakosztálya)

Focsa Ernő

A magyar építő-
művészet rövid tör-
ténete c. könyvének
ismertetése Fábián
Gáspártól

ÉIÉM. 1930. 5-6.
sz. 22. l.

9. A középiskola legmagasabb osztályát elvégezte-e

10. A középiskola II-ik osztályát elvégezte-e? .....

11. Az elemi népiskola VI-ik osztályát elvégezte-e?

12. Az iparos- és kereskedőtanonc iskola III-ik osz

13. Az elemi népiskola IV-ik osztályán felül az ipa
elvégezte-e? .....

14. Ipari üzlet, vagy vállalatnál, — ideértve a bány
közlekedést is, — dolgozik-e az utolsó 5 éven
szakításokkal ugyanegy munkanemben (szakmáb

15. Őstermelés körében vezető munkási, vagy felügyel

16. A 14. és 15. pontok alá nem sorolható egyéb köz-,
bármely foglalkozás körében legalább 5 év óta

17. Ha nem volt 5 éven át, volt-e legalább 3 éven

18. Katonaságnál, vagy csendőrségnél kiszolgált alt

19. Az országos színészegyesületnek tagja-e? .....

20. Mióta lakik Budapesten? .....

JEGYZET: Ebből a nyomtatványmintából szü
(IV., Központi városház II. em. 21

Foerk Ernő

irod

Építő Ipar – Építő Művészet

1929. 181. l. (F. E. ünneplése.)

Mint az állami felső építőipariskola igazgató-tanára, nyugalomba vonult. Ebből az alkalomból ünnepelték. Átadták neki Tóth Istvántól mintázott emlékplakettet és a Foerk-díj.*

* alapítására vonatkozó fenn-dáti és levelet, meg Márton Ferenc kivül.

Ez a kis oszlopfő pompás farag
egyik dísze. *(40. kép.)*

Inkább a XI. századba kíván
tott 9. sz. mellvédtöredék, melynek
hármas szalag, másikat pedig cs
díszíti. Különösen korainak látszik
faragója még nem ismeri, de nem
szeti formáit, kitölti vele az egés

Foerk Ernő

Restaurálják a Szegényház-téri templomot. A Szegényház-téri templomot megépülése óta most tatarozzák először. A restaurálási költségek mintegy 600.000 pengőt reprezentálnak, s a műemlék bizottság *Foerk* Ernő építész-tanárt bízta meg a restaurálási munkák vezetésével.

Építő Ipar – Építő-Művészet. 1931. 110. l.

Pozsony.

A vár látképe.

A hegység felől felvett lá
letei fölött a főegyház uralkod
kiemelkedő négy tornyával.

Czeruzarajz, mér. 27.3

Sz.n. 13
379-902-

Foerk Ernő

l.

Ezredevés kiáll lat. 1896.

XII. csop. 44. l.

Faipan.

Budapest, 1933 március 31.

$x + y + z = 9$

$\frac{x}{y} = \frac{2}{3}$

$\frac{y}{z} = \frac{3}{4}$

$x + y + z = 9$

$3x = 2y$

$4 3z = 4y$

$3x = 2y \mid 2$

$3z = 4y \mid 1$

$6x = 4y$

$-3z = -4y$

$6x - 3z = 0$

$x + y + z$

$x = \frac{2}{3}y$

$2) \quad z = \frac{3}{4}y$

$\frac{2}{3}y + y +$

$2y + 3y$

$5y$

$5y +$

$5/3$

15

Helyesírás! 2(.)

$\frac{1}{2}$ c L Sült

Foerk Ernő

a bpest-tripoliszi
pléb. templom belső képe.
(azonos a törökörivel??)*
képe repr.

ÉIÉM, 1930. 33-34.

* A külső Vaci
uton van,
azonos!

GOS BIZOTTSÁGA.

etes értesi-

s Bizottsága közleményeinek

tes könyvtára

ján megküldöttük.

Foerk Ernő

terverte a bpesti
törököri templomot
képe (rep. és alaprajza)

ÉIÉM. 1930. 31–32.
sz.

GOS BIZOTTSÁGA.

értesiteni, hogy a

a közleményeinek harmadik

tára számára a Franklin-

Foerk Ernö

l. Interv. de

Exp Milan de 1906

39. l.

Hongrie.
Ministère royal hongrois
du Commerce. Expos.
des écoles nationales
d'enseignement
industriel. Exp 1906

Foerk Ernő

kiáll. érem.

Közlezrkiáll

1267. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 485418

Foerk Ernő

I

l.

Gy: M. fogadalmi és

Fábián emlékemplomok

3 – 4, 6. l.

tegyed

é. n.

77. *Campi iránya.*

Foerk Ernö

Kérnitette az alábbi
nem bekötési táblai-
nak tervét

Fort III. Béla m. kir.

VI. C.

emlékezek

1900

TÁRGYMUTATÓ-CSOPORT

SZÁRMAZÁSI HELY

MESTER

SZEMÉLYI VONATKOZÁS

EGYÉB MUTATÓBA VALÓ ADAT

Foerk Ernő

d.

Fitt(ler-)György

52 l. 57 l.

a világ sparm.-e Párisban

1900

(Kny MI)

Foerk Ernő

lásd.

Életr. arch.

Gellért Madarics

168. l.

3 évtized
tört
élete-be
1932

F.

Európa R. T.

Kiadóhivatala

Budapest.

B. V.:

Foerk Ernő: A magyar építőművészet rövid története. 222 oldal, nagyszámú képpel, Budapest, 1929.

Foerk Ernő, aki az építőipariskolán a magyar építőmesterek generációinak egész sorát nevelte, e kis kötetben rövid foglalatát adja a magyar építőművészet történetének, dióhéjban összefoglalván a magyar építészet multját. A szöveget számos kép kíséri, igen nagy részben a szerző saját vázlatai nyomán. Addig, amíg valaki a magyar építészet történetét alapos és beható kutatások alapján oknyomozó módszerekkel meg nem írja, örülni kell az ilyen kis összefoglalásoknak, amelyek alapos tájékozást nyujtanak a fiatalságnak, mint pedig az érdeklődő laikusoknak is. Szabadjon azonban kifogás tárgyává tenni a képek igen nagyrészének nyomdailag kevésbé sikerült kivitelét. Az egyes klisék sajnálatraméltó elmosódott ábrázolást nyujtanak, hogy még emlékezeti segítségül sem használhatók. Bizonyos, hogy ennek oka a költségkímélés volt és ezáltal a könyv minél olcsóbban legyen előállítható, azonban épp ez a minőségbeli hiba az, ami az olvasóközönséget szűkre fogja korlátozni.

Végül még örömmel idézzük a könyv utolsó mondatát: *„Bizonyos azonban, hogy átmeneti korszakot élünk és — fölszabadulva az egyes stílusok rabszolgaias utánzásától, lassan, de biztosan abban az irányban haladunk, mely az új szerkezetek és új közintézmények kényszerű hatása alatt előbb-utóbb egészséges új stílust eredményez."*

Dr. B. V.

e művész úgy az ipari építkezések terén, mint a lakóházépítés terén egyaránt jól alkot. S ebben különbözik Bonatztól, akinek romantikus házacskáiban nem lehet megismerni a Neckar-zsilipek nagyszerű kézírását.

Der Baumeister. 1930 januári szám.

Az Innsbruckban dolgozó Lois Weizenbacher legújabb munkáit közli, nevezetesen az igen hatásos barmeni villát, melyre még vissza fogunk térni. További terveinek ötletes szabad alaprajzi formája megkapó.

Foerk Ernö

wod

Gál, Ladislas: L'architecture religieuse en Hongrie du XIe au XIIIe siècles. Paris 1929.

WIENER FORSCHUNGEN

ZUR KUNSTGESCHICHTE

Herausgeber Julius Schlosser

Der erste Band

DIE ALTE UNIVERSITÄT IN WIEN UND IHR ERBAUER JEAN NICOLAS JADOT

von

JUSTUS SCHMIDT

Foerk Ernő

vöd

z

Genthtörökmüemlém

319. l.

Budé

1944.

Edény-gyűjtemény az esztergomi mú-

zeumban VIII. 60.

Foerk Ernő

épitesz

l.

T: Mocsi

Gerevich romankonstrukció

33, 70, 71, 154, l. 1938

185, jegyz

Érkezett 1905 júl. 26.

690/1905 sz. (Bpest, 1905 júl. 19. $\frac{14778}{\text{III. ü. o}}$ számo. sz. a)

A v. és k. o. min. számvevőtége érvényesíti Mejérpataky László halasi és Dvorák Rac, építész. szakmegbízott békés vabai és pozsonyi útiszámlát. (Közöltetett az érdekeltekkel. VII. 26.)

Foc) Frk Ernő

l. Gereczerajtáránál

7: a MoB

281. h. 1 Gyére

Forsler: Mors
mineralerei
I. k
1905

-ai (29/905-457/905), az elszámolási
7-ei a 14683 szush. levirat. (689/905).

1747. Skuteczky

A minden

A réznüves ~~[illegible]~~ ek ~~[illegible]~~ ~~részben pedig~~ készülőfélben lévő ~~zépült~~, ~~[illegible]~~ vezető munkás és ben fekvő pólyás babát, kis anyja ~~nyekkel~~. A rövid hajú és beret vá re akasztotta és bőrkötényt meg vel kötötte be és puffasztott újjú öten ~~vannak~~. ~~[illegible]~~ térdére vett, egy hátra ~~[illegible]~~ tett kerek beszélgetőnek szavait; ~~[illegible]~~ tott bögréből kanalai, egy ha előre hajolott, ~~hogy valamit~~ fölül különféle lána közi le ky Döme 1899."

Vászon, méretei 107:1

Vétetett 1900. január

F jobbra fordulban ül

F és, jobbra harman képeznek csoportot

F Az előbbiek ~~kölül~~ egy

F Az előttök lévő rosárban edények látszan

Foerk Ernö

l.

Gostpecsinchereggh.

198, 243, 280 l.

[illegible] A

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1939

Foerk Ernö

l.

Grön Pins I

82. l.

1900

1901

NAVAL WAR COLLEGE

Foerk Ernő

wód

Gosztonyi Gyula:

A mérnök szerepe a műemlékvédelemben.

Pécs, 1940. 79. l

Foerk Ernő

terverte a külső váci uti (tripolisi) szent Mihály-főangyalról cimzett rk. pléb. templomot, melynek építése 1929 őszén indult meg.

Y: Abpi ek

Hanseregyházközségek

186. l.

első 10 éve

1930

Magyarország műemlékei. II. kötet. Bp. 1906. 285—286. l. — Berzeviczy: Beatrix királyné. Bp. 1908., 298. és 312—313. l. — Michel: Histoire de l'art. III. kötet, 2. rész. Páris, 1908., 870. és 885—886. l. — Velics László: A zománc. Magyar Iparművészet, XIV., 1911., 226. l. — Kupcsay Feliczián: Esztergomi séta. Vasárnapi Újság, 1913., 872. l. — Esztergom vármegye... Bp. é. n. 43. l. (Képe 319. l.) — Lepold: Esztergom egyházművészeti jelentősége. MIP, XXIII., 1920., 58. — Csánki, Desiderio: La corte

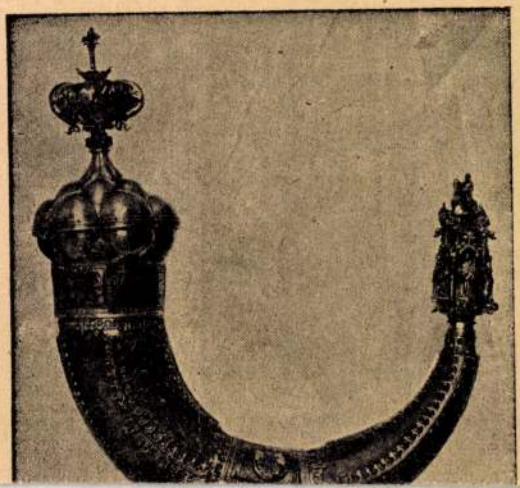

Föerk Ernő

XIII. Tomori- és Babér-
utcák sarkán (tripoliszi)
Szent Mihály-templom.
Terverte Jenti. Épült
1930.

Á

Halász Bp. 20 évc
1920-1939

Ji. l - 1939

mint egy antik hérőszt, római öltözetben és fegyverzetben ábrázolta a művész.

Az antik művészet továbbélését még tisztábban mutatja a bécsi ú. n. *Dioskorides*-kézirat, mely Galla Placidia testvére számára, valószínűleg Justinianus idejében, bizonnyal Konstantinápolyban készült. Stílusa még a hellénizmus jellegzetességeit viseli magán, bár az is lehetséges, hogy ezek az elemek alexandriai, vagy kisázsiai kéziratból származnak, illetve, hogy egy ott festett kézirat másolatával van dolgunk.

Ez utóbbi kézirat már a bizánci művészet kereteihez tartozik, még ha az antik elemek más forrásból, a másolt mintából kerültek is át. A bizánci művészet fejlődésére majdnem végzetesen ható képrombolók másfélszázados harca után, a IX. században készült könyvművészeti emlékeken változatlanul felismerhetjük az antik művé-

Foerk Ernő

torvonte a külső váci
uti rk. pléb. templomot
Épült 1929–30.

átr. M.; a tört-i

Horvátemplép ítés Bpen

33. l. – 1946

203
1938.

Országos Műemlékvédő Bizottság

Tekintetes Elnökségének

Budapest

Iparművészeti Múzeum

üléstér út.

Foerk Ernő

vód

Honéczy Aladár

Árpád sírjának kutatása.

Bpest, 1912. 60. l.

Förk Ernő Tivadar

szobrász

1884–87.

Éinisk 1930. 83. 1.

Evangelisti, olasz építész

VIII. 223

Foerk Ernö

Daruvary Tüköri
Kastely
l. Szegedi Fogadalmi
templom Repr.
Hongrie – Magyarország

Préface. Paris – Bp.
Oppert. é. n. 5. l.
7. l.
Képpel

[illegible]évi julinskó 13.-án.

[illegible]

számo. aligazgató.

Szállítja Szénágy & Béla

Foerk Ernö

Kat. Lex.
II. k. Bp. 1931
130. l.

41.

Müemlékek Országos Bizottságának

Budapest.

IV. Hőgyész u. 10.

REFORMATUS LELKESZI HIVATAL
BUDAPEST

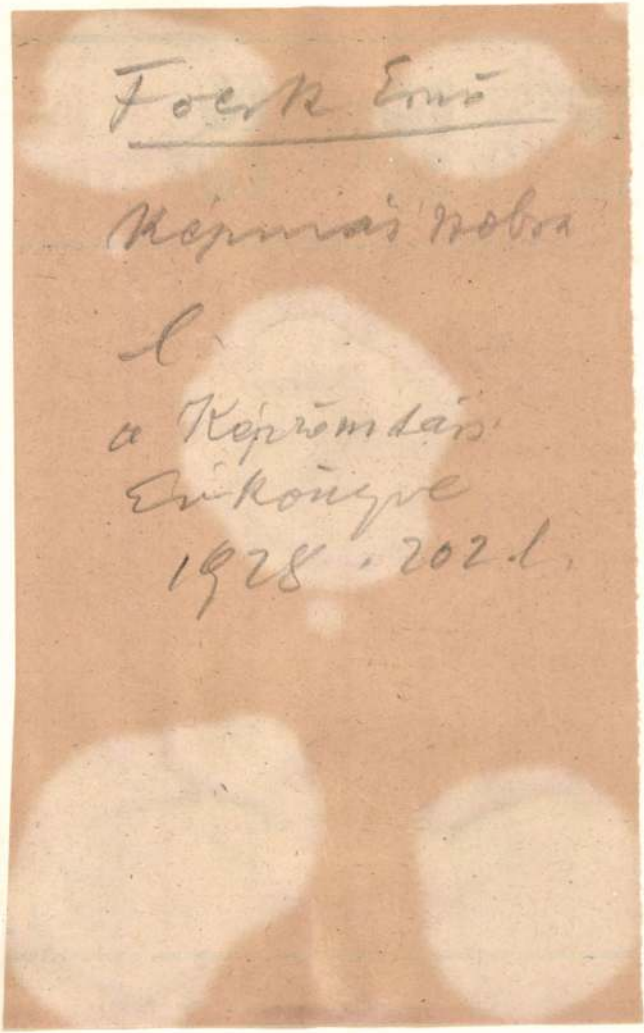

Foerk Ernő

Képmás Nobra

l.

a Képzőmtárs

Évkönyve

1928. 202 l.

CAPITOLO NONO

381. Numero dei vani costruiti nei censimenti 1911, 1921 e 1931 . . . . . » 346
382. Vani costruiti in Roma dal 1909 al 1931 . . . . . » 347
383. Addensamento della popolazione dal 1881 al 1931 . . » 348
384. Il Duce parla dal balcone del Palazzo Chigi . . . . » 349
385. Il Duce tra gli operai al Teatro di Marcello . . . . » 350
386. Il Duce nel Quartiere popolare di Piazza Montanara . » 351
387. L'Accademia al Foro Mussolini (arch. Del Debbio) . . » 352
388. Foro Mussolini: Il Campo . . . . . » 353
389. Foro Mussolini: Ingresso all'Accademia . . . . . » 353
390. Foro Mussolini: Il monolite . . . . . » 354
391. Particolare del Foro Mussolini . . . . . » 355
392. Il Ministero delle Corporazioni (arch. Piacentini e Vaccaro) . . . . . » 356
393. Salone del Ministero delle Corporazioni . . . . . » 357
394. Plastico della Città Universitaria . . . . . » 358

Foerk Ernő

vrod

Karczsebet

ori M. gr. nim chiós
deleitése
az

Emlék Cesar Bis-hoz
az E. Mirné
emlékére 26
1932

11. l. 12. l.

BUDAPEST
42 II 13 17

Foerk Ernő
épitesz
igen bő életrajz

lásd

Karczagmagyállam
474, 475. h.
élete
1932

Árpás, r. k. templo
Bánfalva (Wanndo
Dörfel, várkastély.
Feketeváros, várfa
Fraknó, vár.
Győr-Szakolcza, te
Hegykő, várrom.
Horpács, r. k tem
Kabold, vár.
Kesző, vár. (?)
Kis-Höflány, csúc
Kis-Marton (Eisen
Régi vár.
Régi sáncz.
Lancsér, várrom.
Laktó, vár. (?)
Lakompak, erősít
Léka, vár. (?)
Macskakő, várro
Márczfalva, temp
Nagy-Marton (Ke
Nagy-Czenk, új t
Ruszt, r. k. temp

Foerk Ernö

- Tonelli-Sujetty:

zrgd

Kiss Szeged

MVM. 1927

241. l (archeppel)

T. EUROPA RT.

Budapest.

Kérem további intézkedésig kiadványaikból az alábbi példányszámokat küldeni:

Magyar Nemzet			
Független Magyarorsz.			
Film, Szinház, Irodal.	4		
Képes Sport			
Magyar Rejtvény Ujság			

Pergel Kálmán
aláírás.

Orosi, 1942 január hó 27

F ö r k E r n ő

Kertész K. Róbert: A magyar művészet közelgő eseményei. Pesti Napló. 1926.jan.12. /Képpel./

Foerk Ernö

lárt

Korrespondenzblatt

1915. 30. 1.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Foerk Ernö

irod

Kertész 1940

216.-

k R. a m. épitészet
a millenn. tól
a tépmino
kiwe
1940

K JEGYZÉKE.

Foerk Ernő

vied
2

Lechner Jenő dr:
Az Országos Műemlék-
bizottság ujabb mindió-
dése. Építő Ipar –
Építő Művészet.
1928. 3-4. sz (jan. 15.)

Foerk Ernő

Bpest. Andrássy Gyula
Kossuth Lajos tér telpazata.

Liber Bpest (Cserk-Paeter) sobrai
és emeldáblái

1934

es

265.
266
269
319
320
412
435
438

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

3

Föerk Ernő

Breznóbányai ev. és nagykörösi ref. templom tornyának ujjáépítése (Sándy Gyulával)

Kalocsai székesegyház restaurálása.

Ócsai ref. templom.

Szegedi fogadalmi templom munkálataival kapcsolatban alt Demeter-templom XIII. századbeli Tornya.

Luxépmenthelyre – 55 i. l.

állítása.

Techn. fegl. Zrit

1928

szin,
jabban
nlékek
ésemet
ott
nösen
es
az
15.000
tisz-

oan bá-
lenciád
kat.
A mai
gotikus

Föerk Ernő

l.

Y.: M.

Balogh Katornyok

32. l.

1935

Foerk Ernő

irod

Bártfai Szabó László:

Óbuda egyházi intézmenyei a középkorban.

Bp. 1935. 29. l 30. l.

Foerk Ernő

neker.

Szentiványi Gyula:
Foerk Ernő. Magyar
Művészet 1934. 55. l.

Foerk Ernő

Szefeltex 290 l.

Bő Elektr.-arch.
u. o. 588. l.

< Foerk Ernő >

Könyve

< > A kalocsai né-
kesegyház. Különlenyomat a Magyarország műemlékei
IV. kötetéből.

dupl

fd

an der Helst.

Eltemették Amsterdamban 1670
ber 16-án.

pe.

jobbrafordultan állva és szem-
ıyujtott jobb kezében parancs-
csipőjére támasztotta. Hosszú
öke barna, szeme kék, bajusza
ézelős ingének ujja bő, rojtos
ctiszti kabátja felett pedig egy
a és kardjának széles pántja
erítővel letakart asztal van, a
át tette. Az előtérben jobbról
tenger foglalja el hadihajók-

öl ágyúkkal lövöldöznek. Az
balra:

. helst. f.
57

9·5 cm. — Lelt. sz. 4316. —
gróf Pálffy János hagyománya
908). — Átvétetett a pozsonyi
ber 20-iki 1908 : Ö. 186–441
912 november 20-iki jelentés
2 szeptember 27-én (1894–912)
-jén (1892–912) mint a Magy.
Az átvételt tudomásul vette a
12 deczember 1-jén 1908 : Ö.
12), a vallás- és közoktatásügyi
árczius 17-ki 179096 sz. hatá-
entetett 1913 márczius 16-án

adatok a Szépművészeti Múzeum-

M
920 (43:6)
976 (75)
1 (1006)

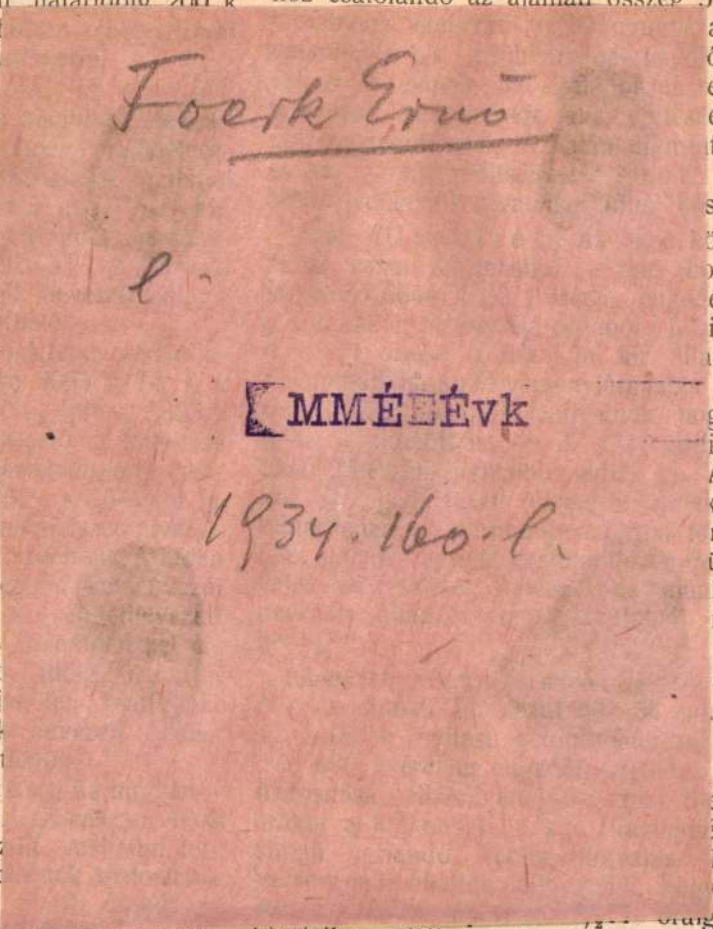

hirdettetik. A
hoz csatolandó az ajánlati összeg 5%-
a b
ő le
észl
eti
ta
pe
szer
özsé
ozzá
élye
i u
mép
hirc
gy
ig r
Az
k m
rtén
üsza
lati
meg
é p
. sza
ujb
e
én
ész
hirc
aj
hivatalhoz adják be. Az ajánlathoz az
összeg 5%-ának megfelelő bánatpénzn
állampénztárnál történt letételét igazoló
csatolandó. A műszaki művelet és részle
tételek nevezett államépitészeti hivatalnál

los üzlete
ráter-utca 3.
ut sarok. :: :: ::
:: :: :: Jó izlés, kitünő munka. :: ::
Ajánlom magam háló-, ebédlő-, uri szalon szobák, iroda
üzletberendezések izléses kivitelére.
Butortisztitást, nullitorozást, javitást

szék átalakitási munka.)
bolcsvármegyei „Erzsébet“ közkórház
es viz csatornázási és tisztitási és ürszék
ási munkálatainak biztositása céljából
sztus 10-én d. e. 10 órakor Nyir-
án a vármegyeháza kis tanácstermében
ó versenytárgyalás hirdettetik.
égrehajtandó munkálatok a következők:
satornázás és a tisztitó berendezés léte-

A kórházi épületekben levő összes árnyék-
nek vizöblitéses rendszerre való átalaki-
s csatornahálózatba való bekapcsolása.
rázni lehet ugy az összes munkálatokra,
az egyes munkacsoportokra külön-külön.
csoportba tartozó munkálatokra vonatkozó
ki művelet Nyiregyházán a m. kir. állam-
zeti hivatalban megtekinthető és az ezen
latokra vonatkozó költségvetés példá-
ént 6 koronáért megkapható. A II-ik cso-
tartozó munkálatokra vonatkozólag pá-
kötelesek ajánlatukhoz részletes tervet
tségvetést csatolni. Az ajánlatok a fenti
d. e. 10 órájáig adandók be az alispáni
l iktatójába. Az ajánlathoz az ajánlati
g 5%-ának megfelelő bánatpénznek a
gyházi m. kir. adóhivatalnál történt leté-
igazoló nyugtatvány csatolandó.

ozsvár. (Vasbetonfödém beépi-
A kolozsvári m. kir. erdőigazgatóság,
svári (Bocskay-tér 6 sz.) székháza másod-
ti csaposgerenda födémeinek elbontására
z előirt szerkezetü vasbeton födémek be-
si munkálataira pályázatot hirdet. Az épi-
födémek területe mintegy 1042 m². A
k és feltételek julius 19-étől kezdve a
ir. erdőigazgatóságnál Kolozsvárt, valamint
o g h Kálmán mérnöknél (Budapest, I. ker.
k-utca 14 szám.) betekinthetők, a hol is
ati lap és költségvetési ürlap, nemkülönben a
kiirási müvelet 8 koronáért megszerezhető.
atok csakis a kiszolgáltatandó ajánlati ür-
szövegével

megyei felsőmuzslyai
előirányzat 2190 k
egyes munkára külö
tartozik az ajánlott
adóhivatali pénztárn
fizetni és az arról
csatolni. A tervek,
részletes feltételek
gatóságnál megtekin

Lugos (Hidak
állitása, utép
toknak biztositása
államépitészeti hivat
d. e. 10 órakor ta
Kiadásra kerül:

1. A szeged—tem
208—209 km. köz
zetének helyreállitás
2. A lugos—orso
szak. közt lévő 45
lási munkái 3571 k
3. A báziás—or
utmesterségében lé
reállitási munkái 1
4. A báziás—or
mesterségében lévő
km. szak. közt b
munkái 9344 k 37
5. A báziás—o
mesterségében lévő
234. 282. és 287.
munkái 4727 k 21
6. A báziás—o
mesterségében le
munkái 412 k 85
7. A sztrázsa-
közuton lévő 1.
ténck helyreállitási
8. Az arad—
14—15 km. szak
helyreállitási munl
9. A kavarán—

Foerk Ernő

l

MMÉEÉvk

1914. 66. l.

Elsőrendű referenciák.

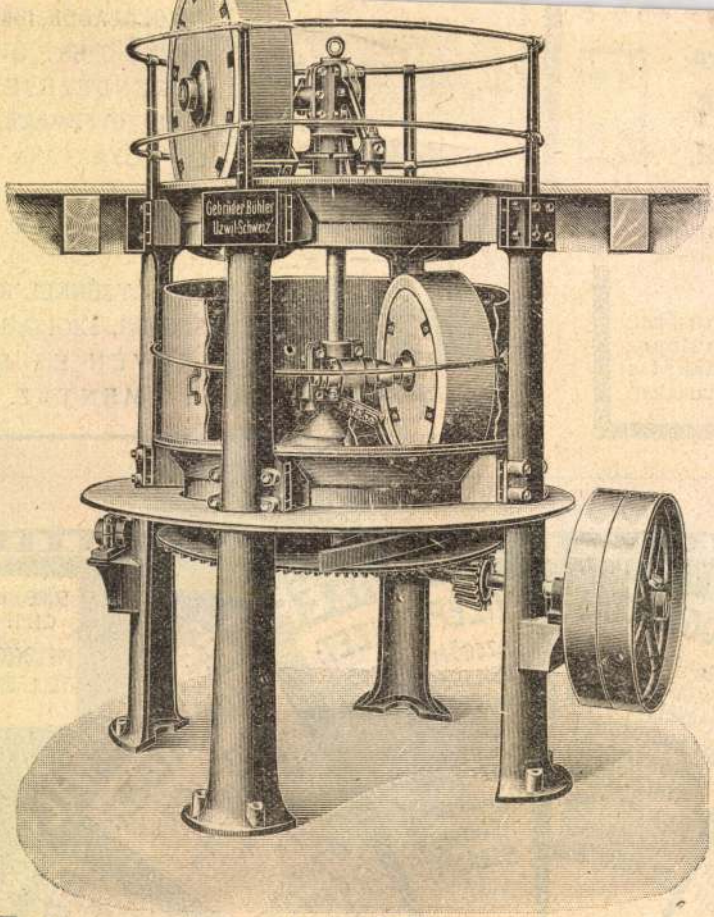

BÜHLER ÉS DRÖSSLER

FON 26—79. Budapest, VI., Andrássy-ut 51. TELEFON 26—79.

Hirdetések és előfizetések

felvétetnek a kiadóhivatalban

BUDAPEST,

IV. kerület, Régi posta-utca 3. sz.

Foerk Ernő

A MAGYAR ÉPITŐMŰVÉSZET rövid történetét írta meg Foerk Ernő az építőipariskola tanára, aki maga is régi és jónevű gyakorló művelője az architektúrának. Könyve 222 oldalas terjedelmű és szövegrészében a magyar építészet multját foglalja össze, a nagyszámú kísérő kép azonban nem eléggé sikerült s így rendeltetését, hogy tájékoztatást nyujtson az alkotásokról, nem tölti be.

Magyar Iparművészet

1930. 80. l.

FRANKLI

ELŐ

magyar irodalmi

Lakás	példány-szám	frt	kr.

Fürk Ernő, építész (VII. 123. l.,
Művészeti és Irodalmi Értesítő)

Foerk Ernő

wod

—

Némedy Szeged 422. l.

Néprm. e
Várm. tvc.
I. Csoprád
vm
1939

Foerk Ernő

A szegedi fogadalmi templom pályatervei. (Aigner Sándor & Rainer Károly, Förk & Sándy, Ybl Lajos, Hickisch Rezső, Schoditsch Lajos tervei). Magyar Pályázatok, IV. 10.

Kapcsvár IX. 163

(Művészet 1907, 71. l.)

nincs cód.

Hivatalos tisztelettel

hó 28.-án

F r a k n ó i V i l m o s s.k.

orsz.főfelügyelő.

< Foerk Ernő >

Könyve

< > A szegedi fogadalmi templom épitőtervei. Különlenyomat az Épitő Ipar 37 évfből. Bp. 1914. Számos minaki rajzzal.

Dupl

Lásd a feldolgozásnál.

Könyvtáramban

< Foerk Ernő >

könyve

< > A magyar építő-
művészet rövid tör-
ténete magyar mű-
emlékek nyomán.
Kecskemét, 1929.

dupl

Fl.

(Foerk Ernő)

Könyve

(1) A szegedi fogadalmi templom építőtervei.
Bp. 1914. 20 lap

Dupl

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Foerk Ernő

az alábbi pályázatom megvétel

MAGYAR. EPITOMUVESZET

1928. 2. sz. (A szegedi Fogadalmi templomtér környéke rendezésének tervpályázata.)

műszaki rajzok-kal

Kat. Cirill és Metód
Prot. Cirill

CSÜTÖR TÖK

8

Kat. Erzsébet kirné
Prot. Teréz

Ujhold 5 ó. 13 p.

PÉNTEK

9

Kat. Veronika sz.
Prot. Lukrécia

Izr.: Ab. R.

SZOMBAT

10

Kat. Amália
Prot. Amália

Izr.: Matoth, M.

28. HÉT • 1937. JULIUS HÓ • 31 NAP.

Foerk Ernő

epitesz

Munkarnok (Sparm. Társ.)

1908 [illegible] egyházmuv. Eiatt

81. l. 82, 83-l. 84 l.

Raics János:

Derékig, hét nyolczad jobbra,
hosszú haja, szeme s szemöldöke, ≠
ja felett a nyakába vetett kettős l
fekete.

Olajfestés, vászonra, mér

Magy Kept. 3.

NB. Olvasható a képen: „Pesky

Foerk Ernö

A váci-utiszent
Mihály sk. templom
neoromán
Ferverte jenti Repr.

MAGYAR. EPITOMUVESZET

1930. 7-8 sz.

27. l.

Nyffel

Foerk Ernő

nem F. terverte a temesvári millennium templomot, hanem Ybl Lajos. Lásd az utóbbi életrajzában.

Szárnyasoltár része a rozsnyói
székesegyházban VIII. 49

Fork Ernő

cród

Magyar Hírlap

1913. máj. 25.

(Döntés az Erzsébet-
nobor pályázatán)

U. 304

~~864~~
883

nellig s balra fordulva van ábrázolva. Előre
zemöldöke őszbevegyült, bajusza s szakálla le-
ngarak veszik körül s nyaka meztelen. Sötét
llérja álló. Zelrése a jobb váll felett:

S.
RVA
uS.

· 33·5 : 22·8 cm.

Faerk Ernő

Sándy Gyula Faerk Ernő emlékezete c. tartott előadást a MME Egyletben 1935. ápr. 8.-án

MME Közl
1935. 178 l.

Foerk Ernő

Szód

MMÉEKözl.

1917. 96 (97) l. 106 l.

-h.-s.

(A budapesti m. kir. állami felső építőipariskola szimidei felvételei az 1912-15. évben, képekkel.)

Üvegablak: Ipolyi címere XIV. vzázadi modorban. XIX. sz. 59×35 cm.

Foerk Ernő

A szegedi mérnökegyletben 1914. febr 24-n a szegedi fogadalmi templomról tartott előadást -

MMÉE Közl

1914. 24 i. l.

Foerk Ernő

1930. márc. 23-án a mérnökegyletben A Hegedi fogadalmi templom ismertetése címen tartott előadást.

MMÉE Közl

1931. 204. l.

GR

Foerk Ernö

l.

Magy Muemlékei

IV. k. 249. l.

253. l.

255. l.

260 l.

267 l.

Focik Ernő

l

Magy Műemlékei

III. 298. 299. l.

300. l.

Foerk Ernő
mod
z
Magyarország
1931. febr. 24.

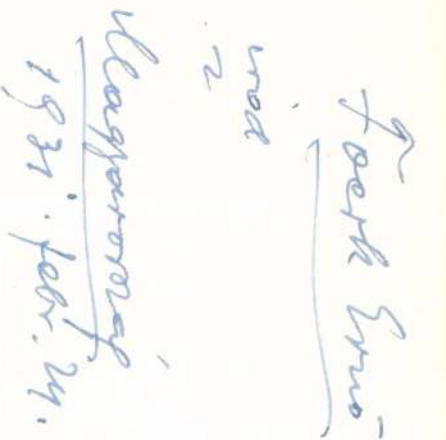

KIÁLLÍTÓ MŰVÉSZEK NÉVSORA.

Aba Novák Vilmos f. Zsolt-utca 7. (61, 237.)
Andrássy János sz. Fő-utca 44. (275.)
Andrejka József sz. Újpest, Tavasz-utca 22. (134.)
Antal Károly sz. Váci-utca 45. (307, 456.)
Antal Loránd f. Lipót-körút 15. (163.)
Aradi Edvi Illés f. Tavaszmező-utca 1. (282, 283.)

Basilides Sándor f. Rákosszentmihály, Gusztáv-utca 1. (80, 102, 215.)
Grófj Batthyány Gyula f. Hunyadi János-út 23/a. (167.)
Bánáti Sverák József f. Szentendre, Művésztelep (336.)
Bánovszky Miklós f. Dráva-utca 12. (101.)
Back Ö. Fülöp sz. Teréz-körút 17. (130.)
Benkhard Ágost f. Lágymányosi-utca 17. (87, 322.)
Berán Lajos sz. Ybl Miklós-tér 4. (113, 133, 160.)
Berény Róbert f. Városmajor-utca 36. (40, 44, 229.)
Berkes Antal f. Wesselényi-utca 69. (333.)
Bernáth Aurél f. Tigris-utca 51. (202, 206.)
Betlen Gyula sz. Kelenhegyi-út 12. (448.)
Biai Föglein István f. Balaton-utca 10. (389.)
Boldizsár István f. Személynök-utca 7. (73, 320.)
Bor Pál f. Eskü-út 6. (391.)
Boruth Andor f. Tátraszéplak. (264.)
Bory Jenő sz. Andrássy-út 71. (110.)
Bosznay István f. Fő-utca 2. (28, 306.)
Brabéczné Wellisch Margit f. Kossuth Lajos-tér 4. (388.)
Brüll Aladár f. Kelenhegyi-út 12. (262.)
Burghardt József f. Rákosszentmihály, Imre-utca. (356.)

Foerk Ernő

l.
Magy. Mineralogia
III. 267. l. 284,
285, l.
289. l.

40. Richart

Működött a XVII. sz. végén és a XVIII. elején.

40. Pálffy Miklós gróf.

(ig latható, kissé

Derékon alól, jobbra ~~néz~~ fordu,
balját pedig sisak~~ján~~on nyugtatja. ~~Á~~
gon viseli. Középütt elválasztott p
nak, szemöldöke barna, szeme tenger
~~be öltözött.~~ Nyakkendője fehér, vál
kék. Oldalán kard lóg. A háttérbe
a kép hátán ~~lévő~~ négy sor~~nak~~ fa~~szöveg~~
Velleris Eques, et Regni Hungariae
Februarii 1732.

560

Felirata

(5K)

Vászon, méretei 138: 104
~~A Nemz. Muz. képtárából.~~
Át. Képt. 113.

Kifüggeszthetére vonatk
A Nemz. Muzeumb
– 1873: T. 38. – 1876: VIII. 48. – 1
904: máj. 2.
– 1883: VIII. 336.
A Tőrz. Képcsarnokb

~~Toerk Ernő~~ Sándy

Gyula

műcs
cid

az alábbi pályázaton
III. díj

Magyar Pályázatok

1906. 5. n. (A palicsi
fürdő pályatervei,
műszaki rajzokkal.)

Foerk Ernő

épitész

laid okv.

Lex Magy Társ

62 a. l.

azonos azzal, aki az
iparmuv. iskolában
szobrászatot
tanult.

Focsk Ernő

rend

Malkowsky, G:

484 l

Die Pariser Weltaus-
stellung in Wort u. Bild

Berlin, 1900

WOLAUSCHÉK GYÖRGY

BUDAPEST, VI., SZONDY-UTCA 75. SZÁM.

Telefon 43—10. Telefon 43—10.

Budapest, 1920. Sept. 10.

Szállitó-levél.

Nagy Szentiváni Gyula dr. urnak.

Sziveskedjék az alant felsorolt árúkat átvenni:

GYÖRGY

Foerk Ernő

Mandula Aladár dr.:

A szegedi fogadalmi templom Mária Kápolnája. Szeged 1942.

ez év márczius havában New-Yorkban a Morgan-féle gyüjteményt árverezték. Két részben került eladásra, t. i. külön a képek, s külön a szobrok és egyéb tárgyak. A képek, kivétel nélkül újabb mesterek művei, mesés árakon keltek el, s összesen 240 képért 4 és fél millió frank folyt be. Igy Corot egy-egy tájképét 73,000 frankkal, Millet egy művét ugyanannyival fizették. Az árverés azt bizonyítja, hogy az amerikai kedvelők veszélyes versenyt csinálnak az európaiaknak.

~~Csányi Károly~~

~~Foerk Ernő~~

Kertész K. Róbert

Lechner Jenő

Lux Kálmán dr

mús. céd

irod. 2

Mariay Ödön: Budapest műemlékei. Szózat. 1925. máj. 5

Szent György ábrázolása kályhafiókon

II. 220, 223

Föerk Ernő

l.

L: Vezető Ep
trofeai
mezőcsb-ben

Medvecy

17. l.
51. l.
57. l.

1939

Foerk Ernő

Lrod
2

Mandula Aladár dr

A szegedi fogadal-
mi templom drá-
lektikája. Szeged
1940.

melyről szó van, első rendű fontossággal

*

A berlini királyi porczellángyár
hosszabb idő óta évenkint tárlatot szokott
dezni a czélból, hogy tevékenységéről é
elért eredményről a nyilvánosság előtt szá
jon. Az idei tárlat előzőinél szélesebb kö
mennyiben az utóbbi négy és fél évet fo
egybe. Ez azért történt, mert a mostani
gató eddigi működését, s az elért technik
művészi haladást együttesen ohajtotta b
tatni. A tárlattal kapcsolatban az igazga
irásbeli jelentést is bocsátott közre, m
gyár tevékenységét irányzó elveket rö
ismerteti, s statistikai adatokat tartalmaz
idő szerint Európában állami nagy porcz
gyár három van: a sèvresi, a meisseni
berlini. Sèvres kizárólag az állam részére d
zik, tekintet nélkül az eszközökre és a
ségekre a legnagyobb művészi befejezett
törekszik, termékeit az állam elajándéko

Foerk Ernö

wod

er P: itineli

Müllépprodalmunk

584. l

587. l

590. l

Teeru

fegl

fiii

1867-27

1928

Foerk Ernő

Wod szegedi dom

Nemzeti Magazin

1930. nov. 9.

kép ekkel

af den svenska fornforskningens resultat)

83. – 182. H.

(Stockholm)
P. A. Norstedt & Söner
e. n. (1874)

Végül nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy a Henszlmann által felásott sírok közül tizennégy párhuzamosan volt elrendezve az istvánkori épület hossztengelyével és noha Henszlmann ezek közül a σ, τ, υ, ε, ζ, η és γ jelűeket mint a templomon kívülieket jelzi, mégis ezek egyike az a papi sírhely, melyben hasonló helyzetben és hasonló formában találtatott a nem ezüstből, hanem vörösrézből készült az a sírkehely,

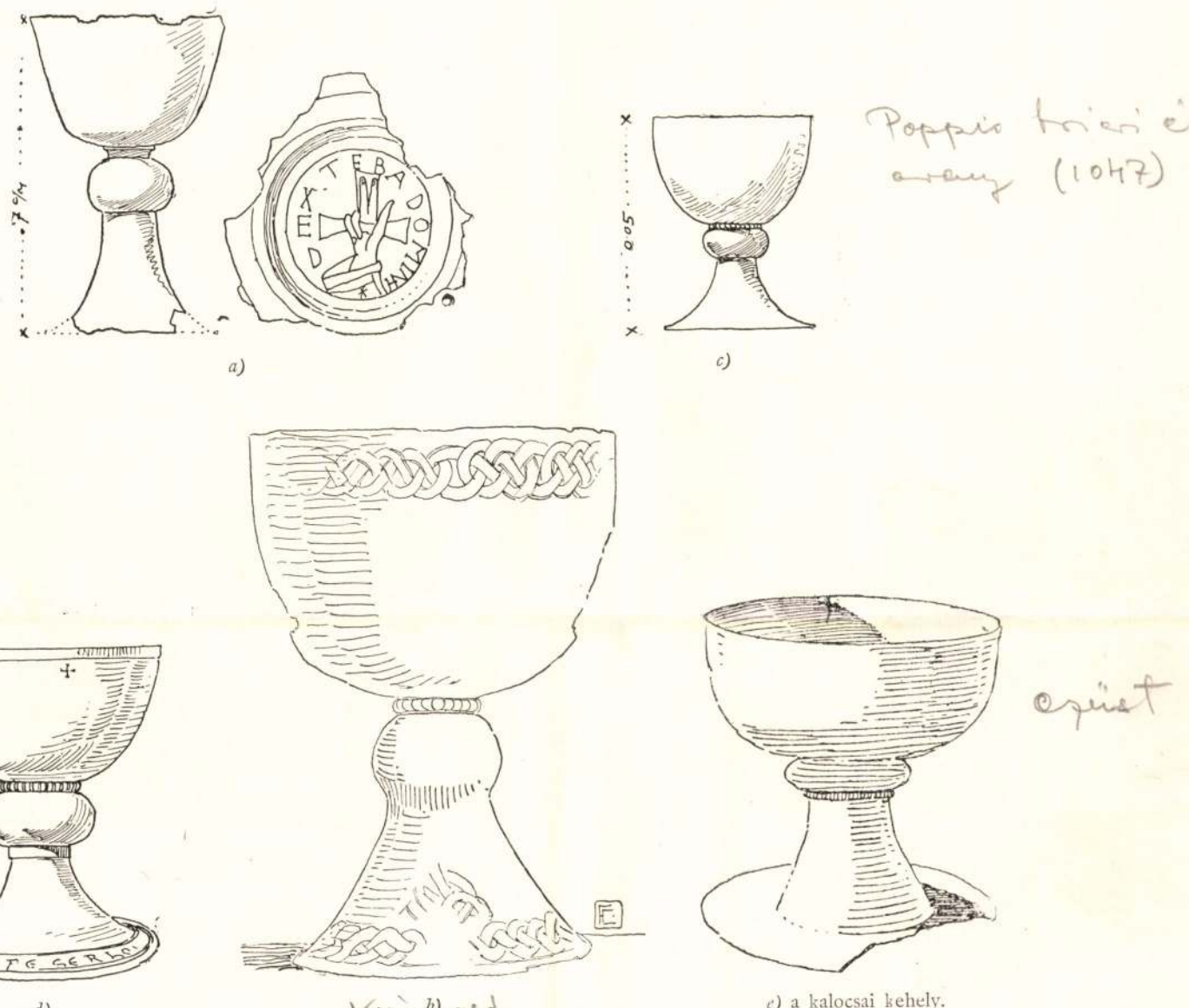

70. Sírkelyhek összehasonlító táblázata.

mely mint az általam talált kehely párja, azóta a Nemzeti Múzeumban van letétben. A sírok Henszlmann szerint a XII. századból származnak.

Mivel ezen sírok mind a föltételezett déli mellékhajón belül találtattak és pontosan megtartják a nyugat-keleti hossztengelyt, nagyon hajlandó volnék ezt a körülményt is a háromhajós bazilika javára írni, annál is inkább, mert — ha mint Henszlmann is bizonyítja, — a XI—XII. században laikusokat is temettek a templomok mellékhajóiba és előcsarnokába, nem valószínű, hogy a föltalált papi személyek közül az egyiket, a ki pedig a melléadott kehely tanubizonysága szerint magasabb rangban lehetett, a templom falán kívül földeljék el.

Az ujabb ásatás alapján föltételezett pillérbazilika hossza atriummal 40 m, szélessége 16 m, a főbejáró szélessége 9 m, az apsis belső átmérője 7·20 m, a narthex szélessége 5 m, az

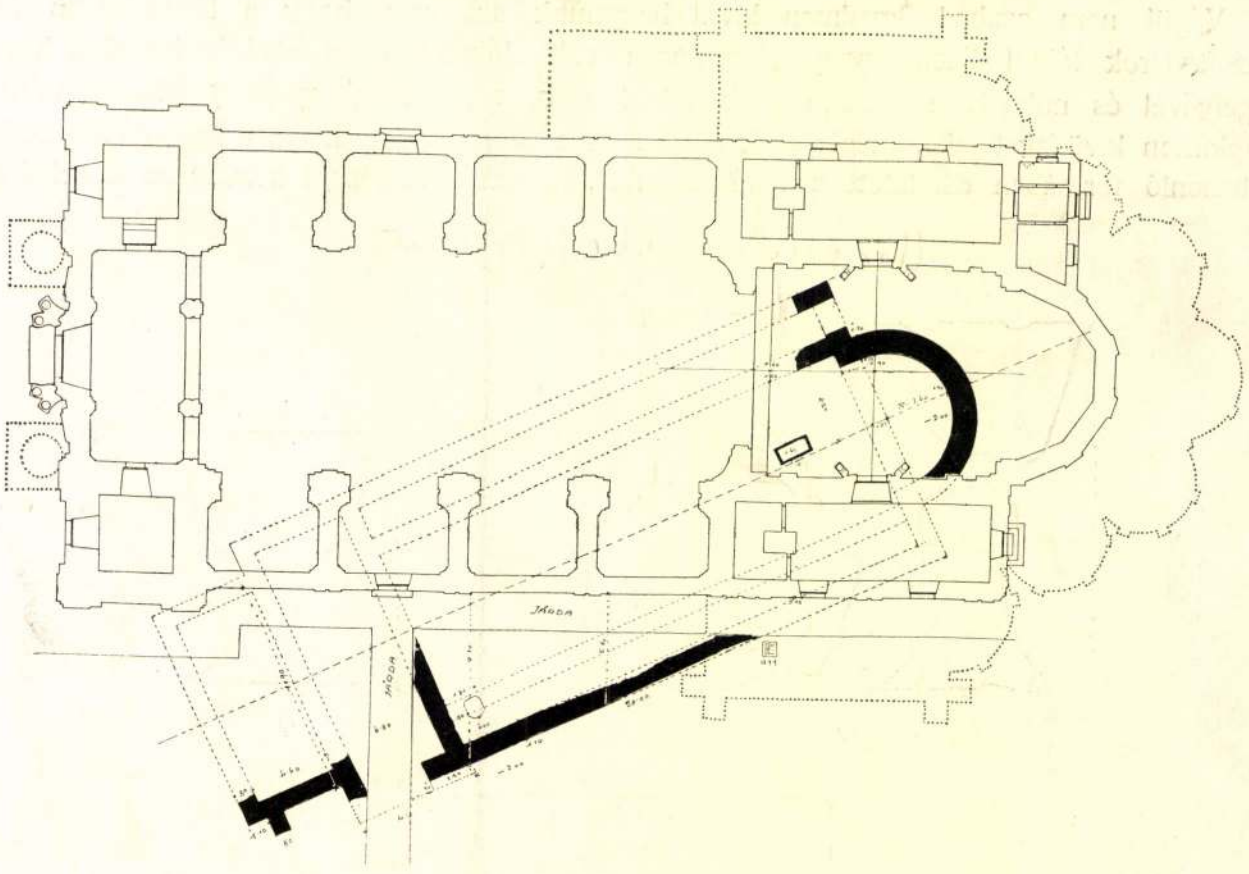

71. Az 1910—11-iki ásatások eredménye.

esetleg létezett nyugati atrium szélessége 4·50 m, hossza 10 m; tehát hosszúkás, téglányalakú. Az atrium bejárata meg nem határozható.

Anyaga az 1·30 m széles alapfalakban római darabtéglával és terméskővel kevert öntött falazat; a nyugati homlokzaton felmenő falazat téglával és faragott kővel váltakozó rétegeket mutat (l. 73. ábra), melyek közül két-két téglaréteg 13 cm, egy-egy kőréteg pedig 15 cm magas. A téglák mérete 26/13/5 cm.

Külső kiképzése hasonló lehetett a középsyriai és nyugati ókeresztény székesegyházak kiképzéséhez (l. 74. ábra), csakhogy nem kőkvaderekből épült, mint a syriai mesterművek, hanem inkább nyugati módszer szerint váltakozó kő- és téglarétegekből, a mely színes sávok alighanem egész külső díszét is képezhették. Hiszen építőik valószinüleg olaszországiak, a híres monte-cassinói szerzetesek tanítványai voltak.

A 75. számú rajz a XI. századbeli templom egyetlen díszítményét mutatja: egy ajtórészletet, melynek sekély profilirozása és antikizáló szegélydísze jellemzően rámutat ókeresztény

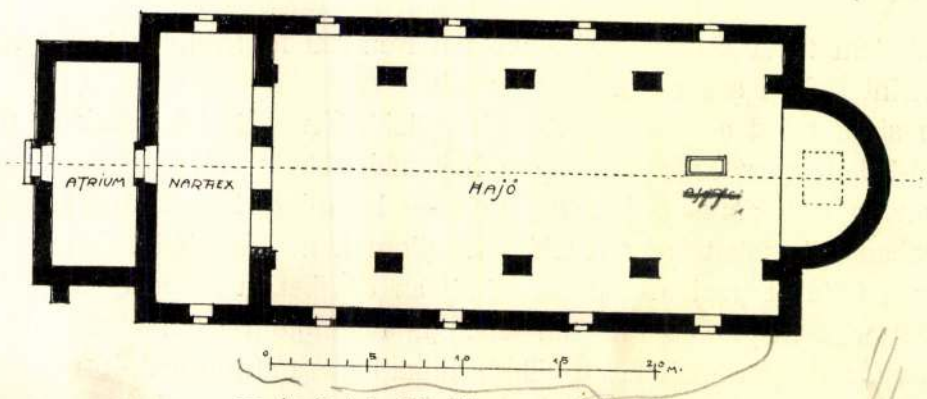

72. Az istvánkori bazilika restaurált alaprajza.

eredetére. Ezt már Henszlmann is kiemelte és az ő byzanczi analógiái mellett nem tartom feleslegesnek a hozzánk közelebb eső ravennai és dalmácziai emlékek tanúságára hivatkozni. Az eredeti kő jelenleg a Nemzeti Múzeum lapidáriumában van letéve.

A 76. ábrában bemutatott kő annyira idegen a kalocsai maradványok közt, hogy sem az első, sem a második templom emlékeihez nem lehet sorozni. Föltehető, hogy ez a darab csak véletlenségből — és alighanem Pécsről — jutott Kunszt érsek kalocsai gyüjteményébe.

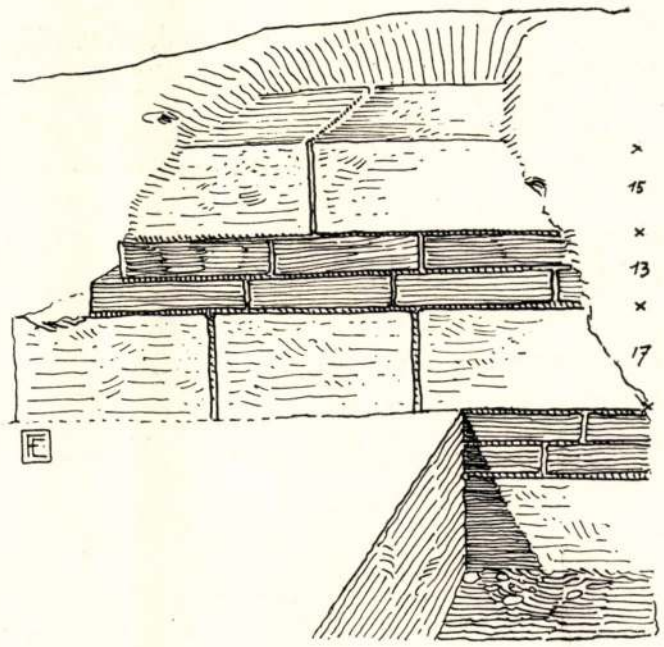

73. Részlet az istvánkori bazilika alapfalaiból.

Ezen a helyen különben rá kell mutatnom a kalocsai első székesegyház valószinű közvetlen mintaképére is, t. i. a Sziszeken (Szlavoniában) 1856 körül kiásott ókeresztény templomra, mely Kukuljevič conservator jelentése szerint teljesen épen találtatott a föld alatt (hossza 40 m, szélessége 18 m), mozaikpadlóval, kőoltár és keresztelő részleteivel, domborművek és falfestmények nyomaival.[1]

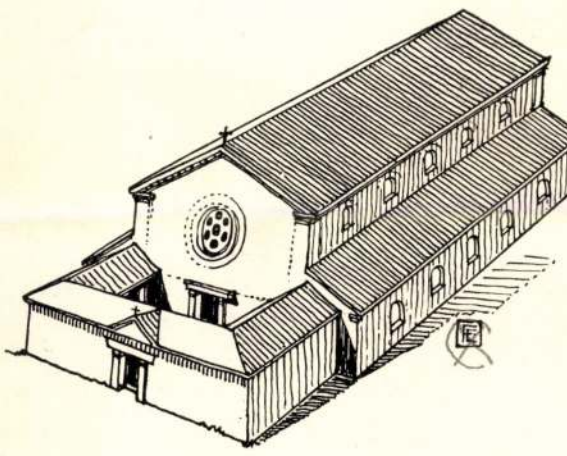

74. Az istvánkori bazilika rekonstruált képe.

Hogy ez a két püspöki templom végül úgy alaprajzi elrendezésében, mint főméreteiben, — 40 m hosszúság és 20 m szélesség — egyezik a Salonában, a régi római kulturával dicsekvő tengerparti városban legujabban kiásott szintén püspöki templommal, alig tulajdoníthatjuk merő véletlenségnek.

★

Ez az első püspöki templom körülbelül 1135-ig állhatott régi alakjában, tehát addig az ideig, a mikor II. (Vak) Béla, a bácsi székhelyet megszüntetve és a két székeskáptalant egyesítve az érsekség székhelyét Kalocsára helyezte.

Ezen királyi tény egyszerre megszüntette a régi templom elhanyagolását és mintegy varázsütésre uj életet öntött az ősi városkába, úgyhogy csakhamar a templom kicsinynek is bizonyulhatott és az általános fölbuzdulásban foglalkozhattak egy uj, gazdagabb és hatalmasabb székesegyház felépítésének eszméjével.

De míg a régi templom — bár nem volt helyesen keletelve — mégis a környező, úgy látszik ősrégi épületekkel szegélyezett szabályos tér kellő közepén állott, addig az új templom — nyilván a teljes keletelés kedvéért — egészen ferdén illeszkedik ebbe a térbe (77. ábra). Éppen csak arra ügyeltek, hogy a régi szen-

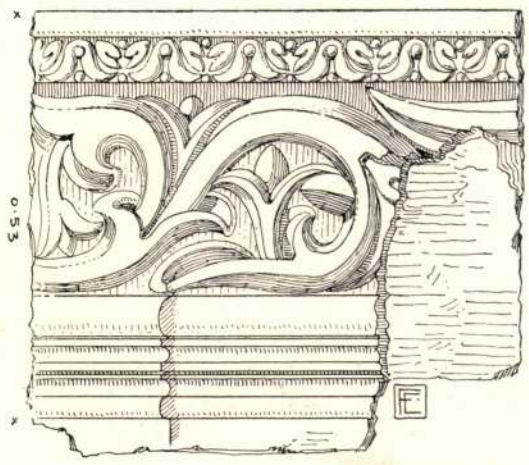

75. Szobrászati részlet az istvánkori templom kapuzatáról.

[1] Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Band II. pag. 81. 1857.

tély, a benne eltemetett alapítóval, Asztrikkal (?) érintetlenül az új, nagyobb szentély alá kerüljön s így minden hányattatástól megóvassék.

A kalocsai második templom azonban már nem olasz mester munkája, vagy helyesebben, olasz befolyás eredménye, mint az első kalocsai, a székesfehérvári, az első pécsi, az óbudai, titeli, csanádi stb., hanem határozottan franczia jellegű, franczia alaprajzzal, körüljárós szentélylyel és radiális kápolnákkal s így nyilván abba a második, XII—XIII. századbeli emlékcsoportba tartozik, mely magában foglalja a kalocsain kívül egyrészt az egri, nagyváradi és gyulafehérvári székesegyházakat, másrészt a kisbényi, jaáki, zsámbéki, ócsai, aracsi, egresi és bácsi templomokat, a báthi és deákmonostori grangiákat és Erdély egy-két falusi templomát, előrebocsájtva, hogy — mint az a dolog természetében is rejlik — a székesegyházak építését határozottan inkább a XII. századba kell helyeznünk, míg a kisebb tem-

76. Szobrászati részlet Kunszt érsek kalocsai gyüjteményéből.

plomok ujjáépítése inkább a reformált franczia szerzetesrendek — cziszterczíták és prémontréiek — betelepítésével hozandó összefüggésbe.

Mindezen templomok közül a legjellegzetesebb a mi kalocsai második székesegyházunk (l. 78. ábra). Annyira franczia ez az alaprajz, hogy nemcsak akárhány hasonló van Burgundiában, pl. a háromkápolnás St. Néctaire le Haut (l. 79 *a)*) és a négykápolnás elrendezésű clermonti N. Dame du Port (l. 79 *b)*, hanem teljesen olyan áll még a mai napig is a Mayenne-départementban, Avesnières községben: az 1140—50-ig épült Notre-Dame templom, mely háromhajós, kereszthajóval ellátott bazilika (l. 79 *c)* ábra), és hátul körüljárós, ötkápolnás szentélyben végződik, a fő- és kereszthajó keresztezésében pedig négyzettornyot hord.[1] Ez a magyar szempontból oly érdekes építmény nyugoti homlokfalán nem nyert tornyokat, hanem jellemzően, a három hajó tetővonalával zárja a homlokzatot, hogy a négyzettorony motivumát ezzel hatásosabban kiemelje, míg a mi kalocsai alaprajzunk ugyanezt a hatást két kecses köralaprajzú lépcsőtorony elrendezésével még fokozza,[2] mint ezt a nagyváradi székesegyháznak 1358-ból származó rajza is tanulságosan mutatja.[3]

[1] Raguenet: Petits édifices historiques. IV. évf. 44. szám.
[2] Mint pl. a boschervillei apátsági templomnál (12. század).
[3] Bécsi Képes Krónika.

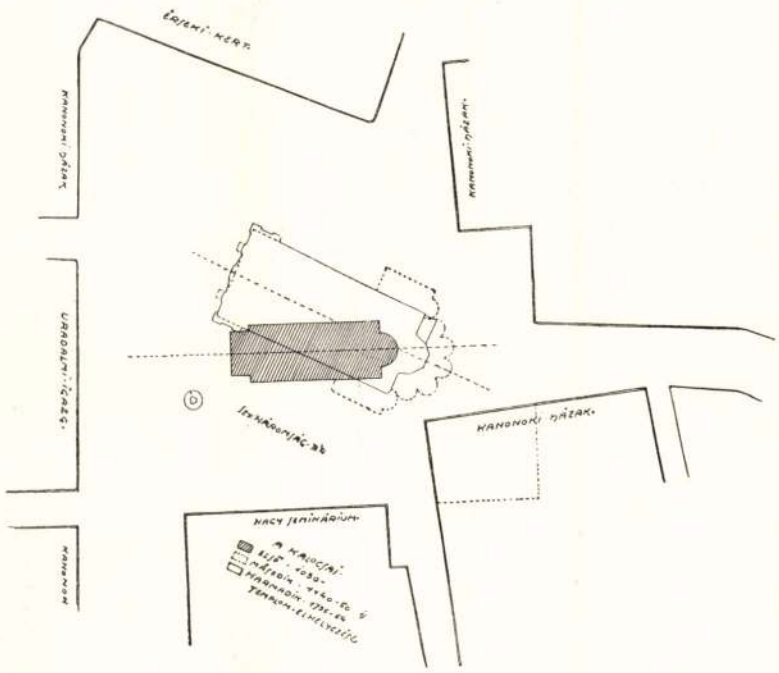

77. A kalocsai templomok elhelyezése.

De nemcsak franczia földön, a körüljárós szentély hazájában találjuk a kalocsai alaprajz párját: szakasztott olyan a spanyolországi poblet-i kolostortemplom elrendezése is, (l. 80. ábra), melyet szintén 1150 körül franczia mesterek építettek.[1] Tehát ez a három templom majdnem egyidőben épült, egy építőiskola mesterei által, a román stilus fénykorában. És ha hozzáveszszük, hogy Ipolyi feljegyzései szerint az egri székesegyház és a nagyváradi templom szintén franczia körüljáróval és sugaras kápolnákkal volt kiképezve, a gyulafehérvári templom négyzettornya pedig még mai napig is kimutatható, ezen négy püspöki székesegyházunkon alakilag is igazolható a franczia építőművészet befolyása a XII. század folyamán. A 81. és 82. számú rajz templomunk ideális, a kiásott alaprajzból és a franczia analogiákból rekonstruált nyugati és keleti homlokzatát mutatja.

A második kalocsai székesegyház keletkezését Henszlmann a XIII. század első felére teszi. 1230 május havában ugyanis Ugrinus kalocsai érsek egy általa aláírt okmányban (l. Katona I. 278.), mely a kalocsai nagyobb — Sz. Pálnak szentelt — templomban kelt, elintézi a zágrábi püspök és a rassechai templomosok egy vitás ügyét.

Ez az Ugrinus, II. Endre királynak meghitt embere, volna tehát a második kalocsai székesegyház építője, hiszen — mint Henszlmann mondja — elődje, meraniai Berthold, a ki 1206—1218-ig ült az érseki trónuson, sem fiatalsága, — kinevezése alkalmából még kiskorú volt — sem jellemének fogyatkozásai és folytonos pénzszüke miatt nem tisztelhető meg ezen monumentális épület alapításával, míg Ugrinus 1219—1241-ig tartó hosszú és áldásos működése alatt nemcsak elkísérte királyát a szomorú kimenetelű keresztes hadjárat viszontagságaiban, nemcsak pénzt gyűjtött egy második keresztes háború költségeire, hanem ő maga ajánlotta a pápának egy uj szyrmiai püspökség alapítását (Bánmonostor, Katona szerint) és maga tette lehetővé annak létesítését és javadalmazását is. A zsidók és izmaeliták túlkapásai miatt hazánkat sujtó interdictumot befolyásával visszavonatta. A sajómenti ütközetben a tatárokkal vívott véres viadalban, 1241 április 11-én ő is elesett.

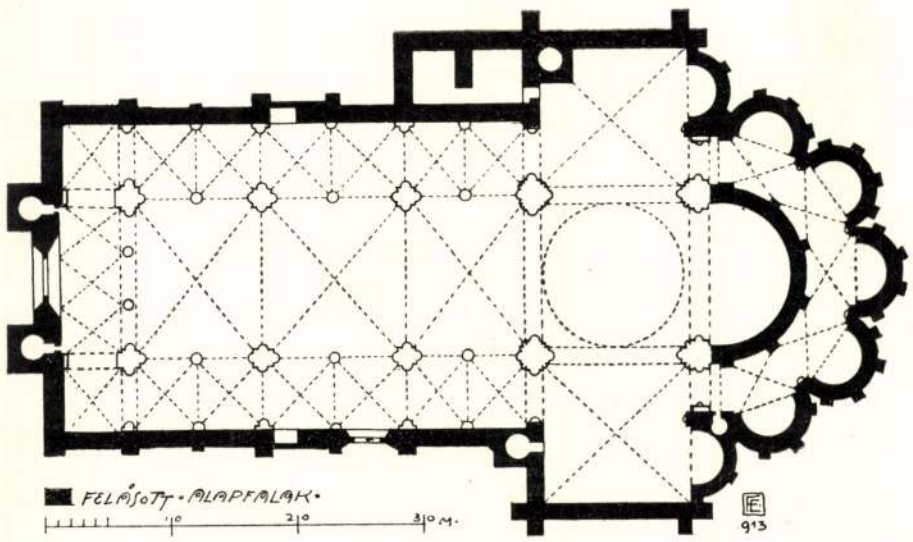

78. A kalocsai második (XII. századbeli) templom alaprajza.

[1] Fäh: Kunstgeschichtliche Wanderungen durch Katalonien; Die christliche Kunst, II. évf. p. 78.

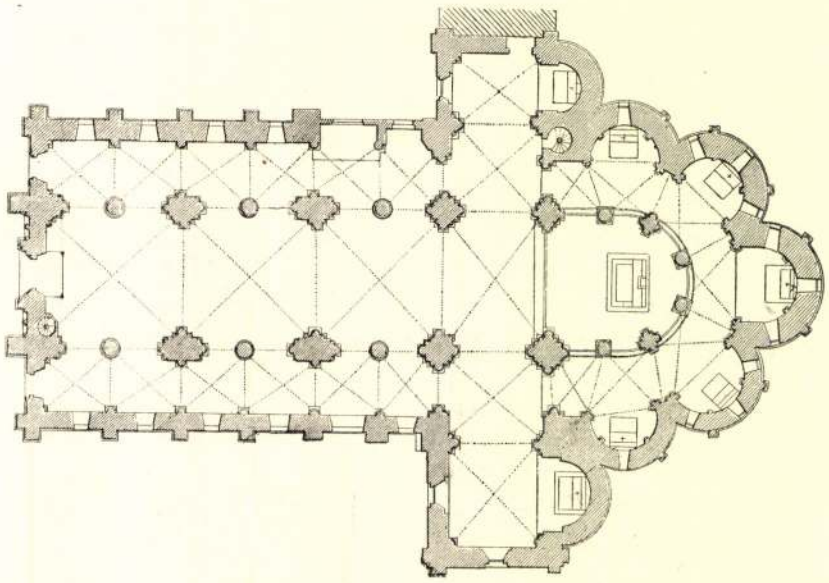

79*c)* Az avesnièresi Mária-templom alaprajza.

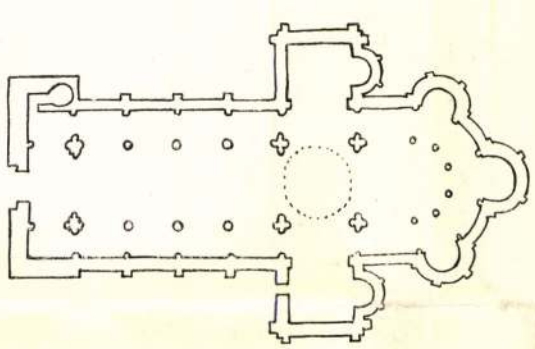

79*a)* St. Néctaire le Haut (Puy du Dôme.)

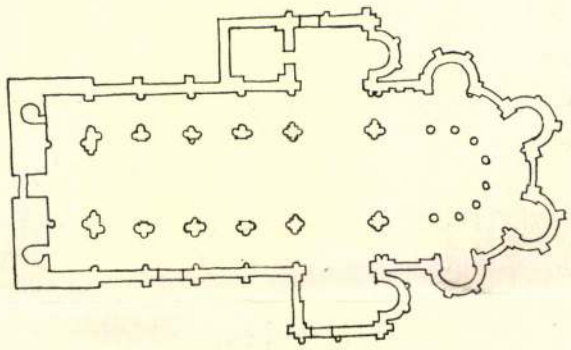

79*b)* Clermont, Notre-Dame du Port.

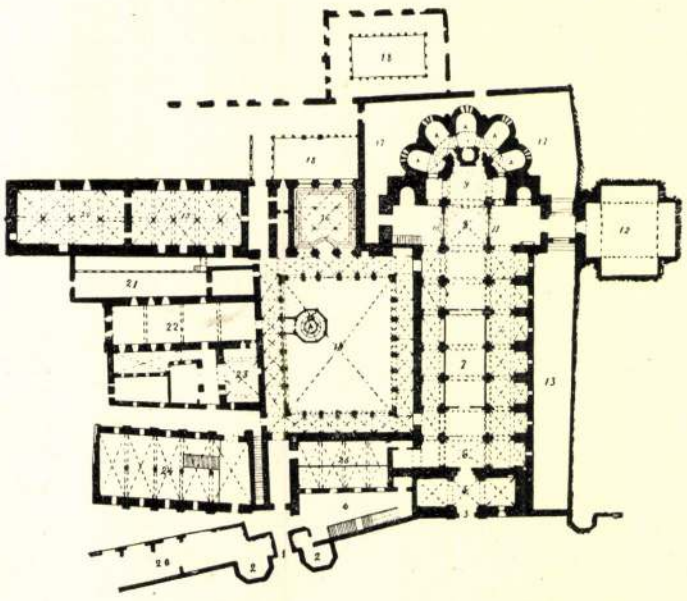

80. A pobleti (Spanyolország) kolostortemplom alaprajza.

De bármennyi valószínüség szól is ezen meghatározás mellett, mégis hajlandó vagyok a templom építését — az előzőleg felsorolt adatokra hivatkozva — inkább a XII. század második felére tenni.

Ugyanis Lukács esztergomi érsek, ez a nagyműveltségű, vallásos és a mellett aszkéta szellemű magyar főpap, a kiskorú III. István híve, vonakodott megkoronázni az ellene föllépett II. László, majd IV. István nagybátyját és inkább börtönbe vettette magát meggyőződéséért. Helyette Mikó kalocsai érsek mindkét esetben vállalta a kényes feladatot, később III. István megbízásából követségbe is ment Manuel görög császárhoz és békét hozott az országnak. Sőt mikor Lukács érsek 1173-ban nem akarta megkoronázni a Görögországban nevelt III. Bélát

81. A kalocsai második templom rekonstruált képe. Előlnézet.

sem, a pápa egyenesen megbízta az akkori kalocsai érseket (Cosmos?),[1] hogy koronázza meg az uj királyt. Könnyen belátható, hogy ilyen körülmények között mennyire emelkedett tekintélyben és súlyban a kalocsai érseki szék.

Ebbe az időbe kell, hogy essék a kalocsai második templom alapítása is. Mintaképe, az előbb említett avesnièresi Mária-templom, 1147-ben már kívül készen állott, mikor VII. Lajos franczia király sok burgundi nemes kíséretében a Szentföld felé igyekezve, Magyarországon vonult keresztül. Ezen 1147. évi keresztes táborban kell keresnünk a második kalocsai templom mesterét, a ki valószínüen az avesniéresi templomnál is közreműködött volt. Mert különben megmagyarázhatatlan volna ez az úgyszólván teljes egybevágódása a két egymástól olyan messze eső műemléknek, annál is inkább, mivel az 1188—98-ban II. Fülöp Ágost

[1] Schematismus cleri colocensis et bacsensis. 1909.

franczia király, III. Béla sógora, II. Henrik angol és I. Rőtszakálú Frigyes német uralkodó vezetése alatt lezajlott keresztes hadjáratok után 1205-ben alapított topuszkói (Szlavonia) cziszterczita kolostor már csúcsives formákat mutat, a mi már csak azért is kiemelendő, mert megdönti a Henszlmann révén elterjedt azt a régi balhitet, hogy Magyarország a román és gót stilus formáit csak nagyon későn, mintegy évszázados késedelemmel vette át a külföldtől, holott ez és sok más egyéb adat is világosan mutatja, hogy Sz. István és Sz. László idejétől kezdve, kik mindketten lelkes hívei voltak a clunyi világnézetnek, Magyarország a franczia kulturával mindig szoros és élénk összeköttetésben maradt egészen a XIII. század kezdetéig, a mikor aztán II. Endre felesége, andechsi és meraniai Gertrud befolyása és német

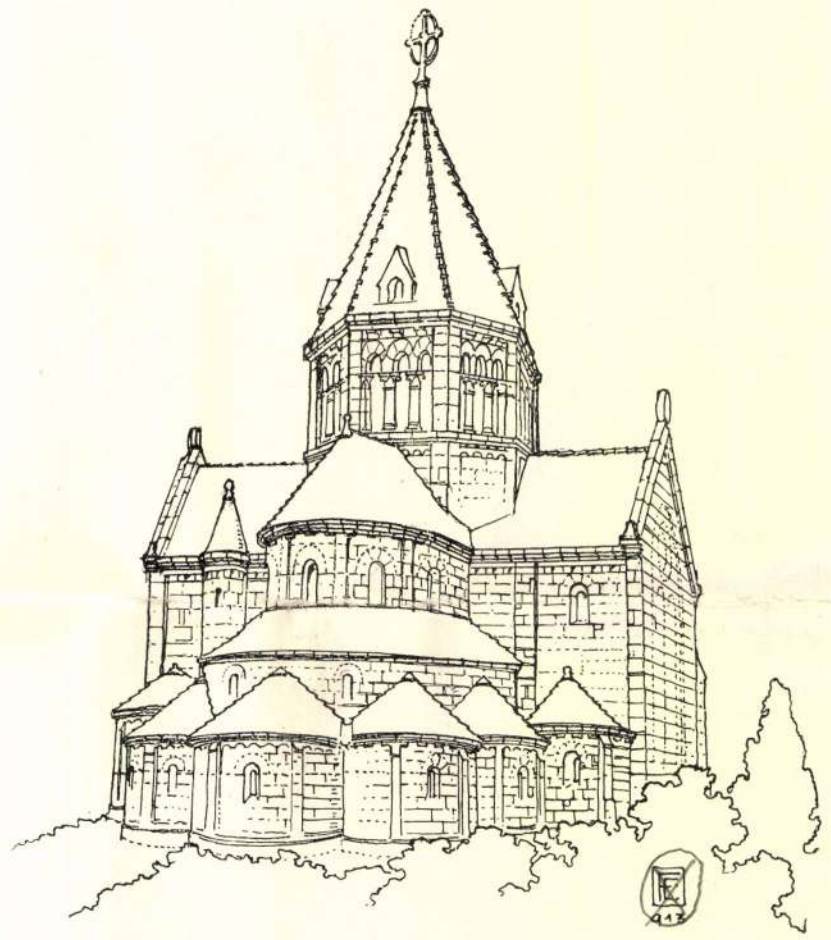

82. Ugyanaz. Hátnézet.

környezete egyidőre megszakította ezt a miránk nézve oly üdvös viszonyt, bár Gertrud megöletése után második felesége, Jolántha alatt megint franczia lett a magyar király udvartartása. Sőt tekintetbe véve, hogy a hildesheimi St. Godehard templom, Németország ez egyetlen, bár kezdetleges elrendezésű román körüljárós bazilikája, csak 1172-ben lett befejezve, talán nem tévedünk, ha úgy erre, mint a gót stilus terjesztésére nézve az elsőbbséget [1] magunknak vindikáljuk.

Hogy e mellett még a XIII. század közepéig használatban maradt a román stilus formaköre, jóllehet a szerkezete már a korai gót csúcsívet és bordás keresztboltot használja, nem

[1] A wimpfeni apátsági templomot, mely alaprajzilag teljes mása a mi késői román ócsai templomunknak, 1263-ban építette föl gót stilusban egy Párisból meghivott franczia építőmester (... qui tunc noviter de villa Parisiensi e partibus venerat franciæ opera francigeno basilicam ex sectis lapidibus construi jubet... pag. 39.). L. Adamy. Architektonik des goth. Styles.

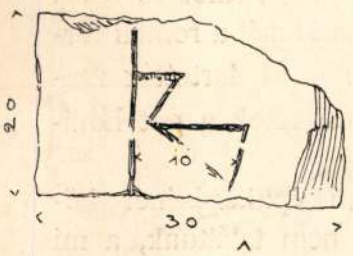

83. Elhelyező jel.

84. Ravazdi Márton kőfaragó sírtáblája.

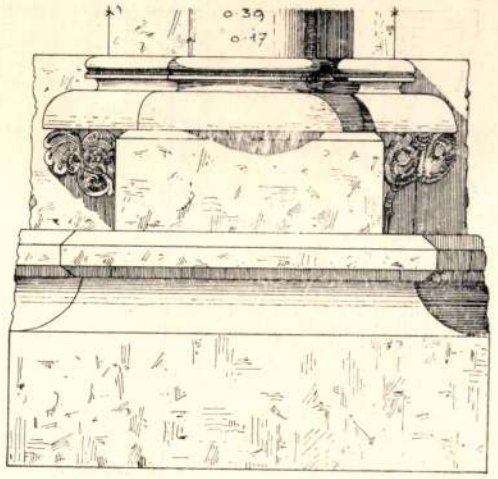

86. Faloszlop a második templom mellékhajójából.

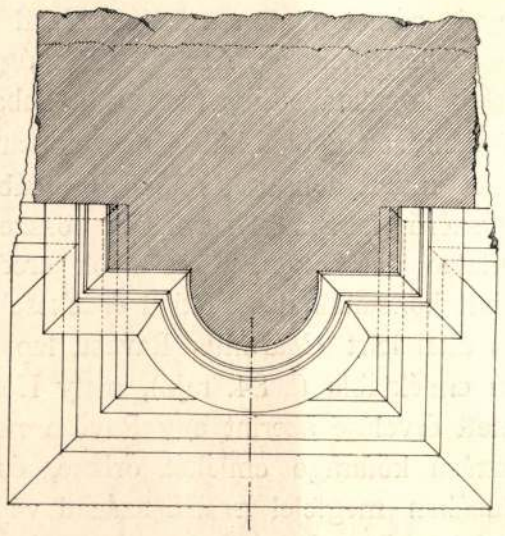

85. Faloszlop a második templom mellékhajójából.

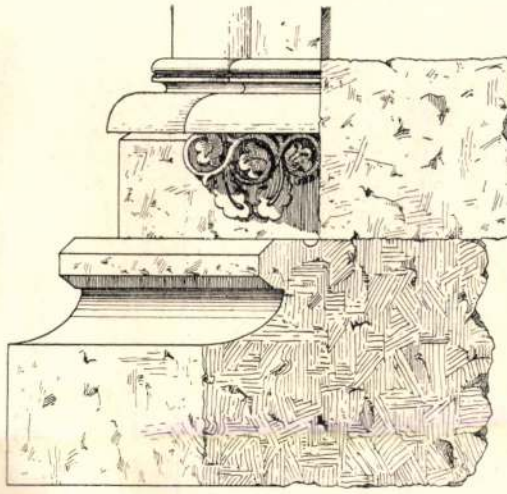

87. Faloszlop a második templom mellékhajójából.

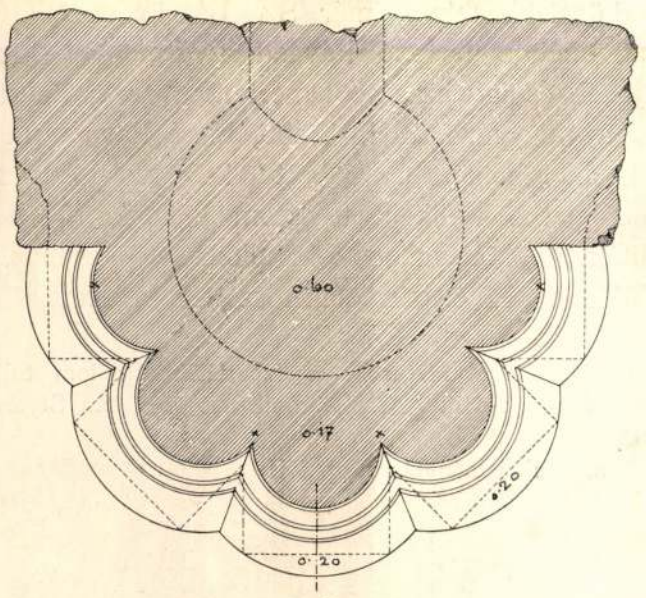

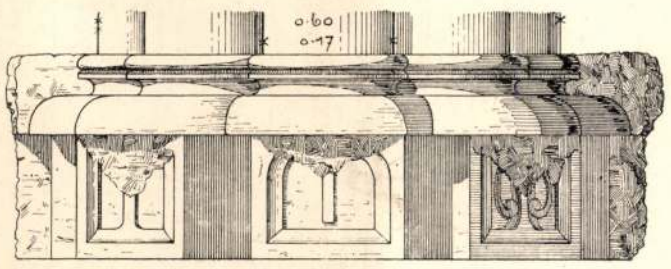

90.

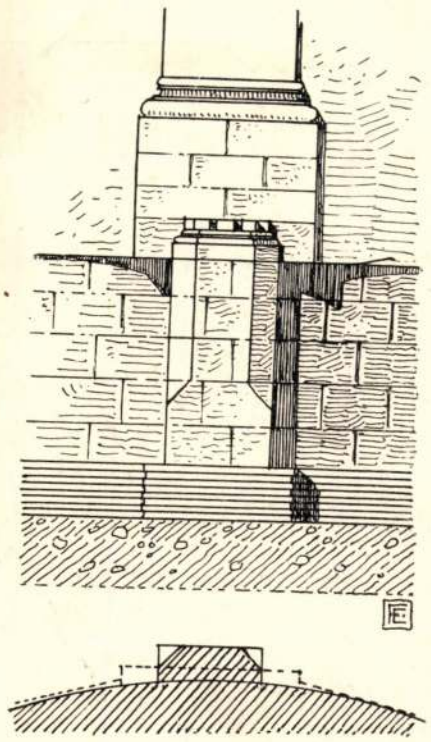

88.

88—90. Faloszlop a második templom körüljárójából.

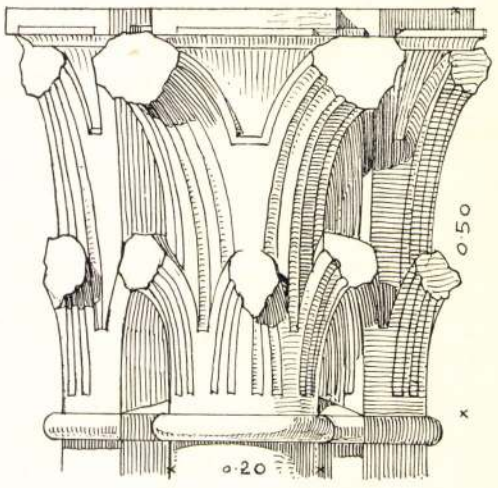

91.

93.

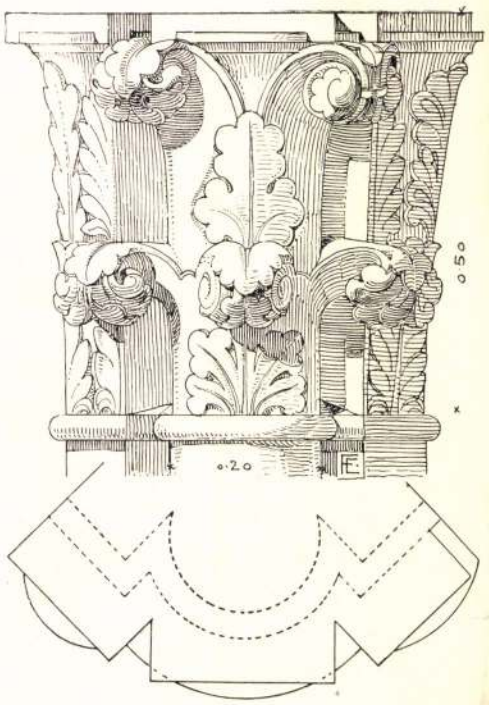

92.

csudálhatjuk, mivel ugyanezen jelenség német és olasz szomszédainknál is megfigyelhető, a kiknél a román formák szintén a legnagyobb szivóssággal tartották magukat és csak nagyon nehezen engedtek a gót hódításnak.[1]

A kalocsai második templom építkezésénél kőfaragó mester- és legényjegyeket nem találtunk, a mi különben teljesen egyezik az ezen jegyek keletkezéséről megállapított adatokkal. Ugyanis ki van mutatva, hogy a mesterjegyek német földön a XIII. század folyamán keletkeztek és terjedtek el. Azelőtt csak úgynevezett elhelyező jelek konstatálhatók, melyek azonban ritkán és csak véletlenül az épület külsején szerepelnek. Ilyen elhelyező jelet mutat a csatolt rajz is (83. ábra), mint látható, egyszerű keresztező vonalak összetétele és olyan idomtalan darabokon, hogy azok eredeti helyzete már nem konstatálható. Sokkal érdekesebb a már Henszlmann által leírt «Martinus Ravesu lapicida jacet hic» felirású emléktábla (l. 84. rajz), mely Henszlmann kissé erőltetett érvelése szerint egy Ravèse nevű franczia származású kőfaragó emlékét őrizné, és a mely egész ductusában megfelel a XII. század végéig uralkodó antikizáló betűtypusoknak. Én ezen igénytelen kőfaragót, a ki még mesternek sem czímezte magát, a sokkal közelebb fekvő, már Sz. László alatt (1093) Pannonhalmához tartozó Ravazd győrmegyei község szülöttjének és így az első ismert magyar kőfaragónak tartom, a mi annál valószínűbb, mert Ravazd már a rómaiak alatt ismert és lakott[2] hely volt és az itt állott ősrégi Sz. Wilibáld templom köveit később felhasználták Sz. Mártonban a templom felépítéséhez.[3]

Különben az összes talált részletek, fejezetek, lába-

[1] 1253-ban épül Mainzban a Szentlélek templom teljesen román formákban. Adamy, Architektonik des gotischen Styles.

[2] Czinár.

[3] Römer, Tudománytár 1840. XII.

94.

91—94. A középső pillérek sarok fejezetei.

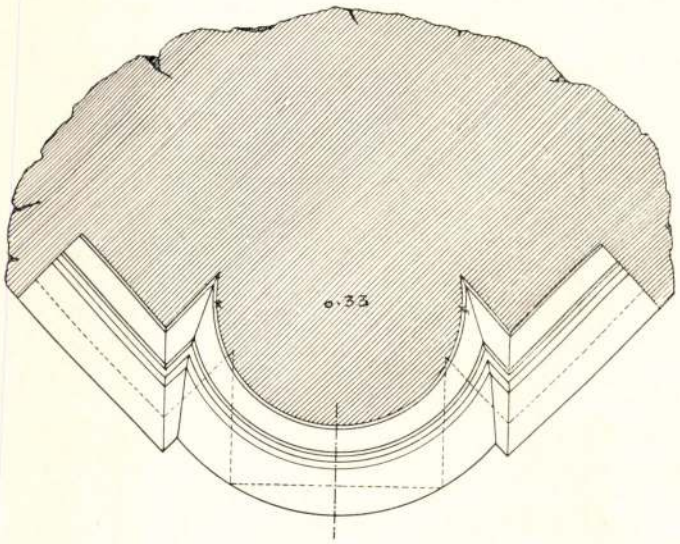

95. Zúg oszloplábazata.

96. Zúg oszloplábazata.

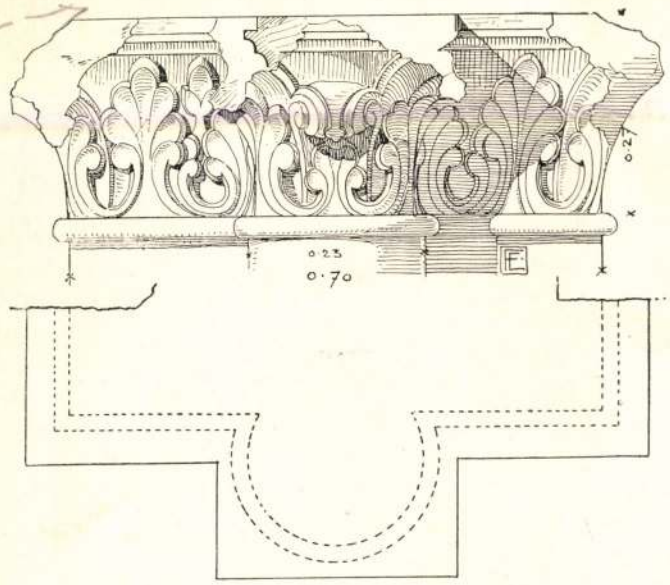

99. Pillérfej.

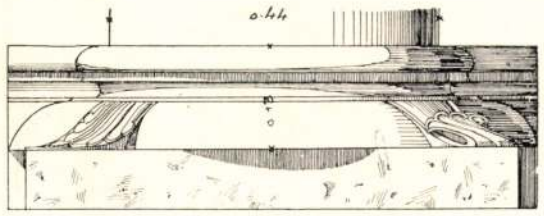

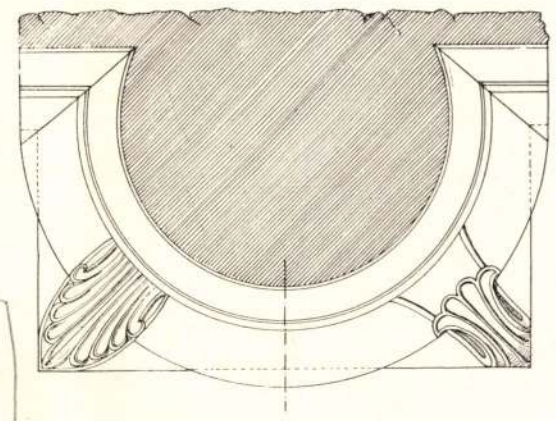

97. Oszlopláb.

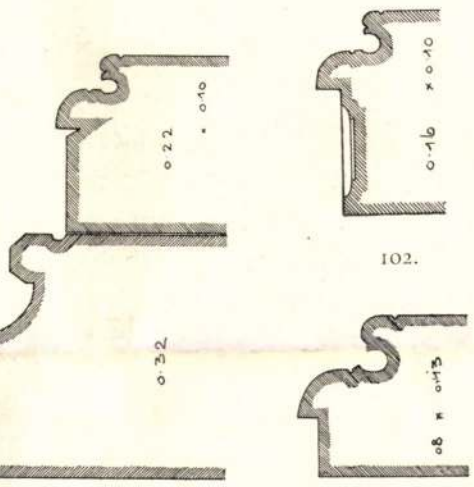

102.

104. 103.

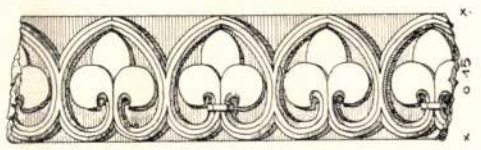

105.

102—105. A második templom lábazati profiljai.

100. Faloszlop fejezete.

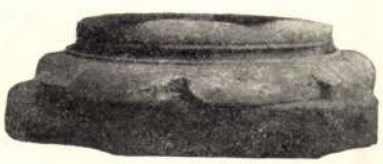

98. Oszlopláb.

101. Faloszlop fejezete.

106. Konzol a második templomból.

108. A kalocsai székesegyház főhomlokzata.

107. Konzol a második templomból.

zatok, falpillérek stb., miket részint már Henszlmann is bemutatott, részint pedig rajzok és fényképek nyomán először most közöltetnek, határozottan a XII. századra utalnak.

A második templom megmaradt részletei nagyobbára a budapesti Nemzeti Múzeum lapidáriumában vannak elhelyezve hozzáférhető, de meglehetős sötét helyen.

Mivel a Henszlmann által közölt ábrák a hazai sokszorosító művészet akkori fejlettségéhez mérten meglehetős kezdetlegesek, ezeket is újonnan felvettem és bemutatom. Többnyire faloszlopok maradványai, amint azt a jobbról-balról csatlakozó lábazati lemezek világosan mutatják. Ezek közül a 85., 86., 87. és 88. számú ábrák a mellékhajó falából kiugró pillér lábazatát, a 89. és 90. számú a szentély körül járó pillérlábát, a 91., 92., 93. és 94. számúak a főhajó pillérfejeinek sarokoszlopait, a 95. és 96. számú pedig az előcsarnok zugoszlop-lábazatát ábrázolják. Az ezen lábazatok alsó részén látható díszes oszlopaljak mintáját láthatjuk a Páris környékén és felsőfranciaországi XII. századbeli székesegyházak kapuzatain.

A szentély oszloplábainak egyikét mutatja a 97. és 98. számú rajz és fénykép, míg a 99. számú rajz nyilván a négyezet egyik pillérének részletét adja. Ez annyi hasonlatosságot

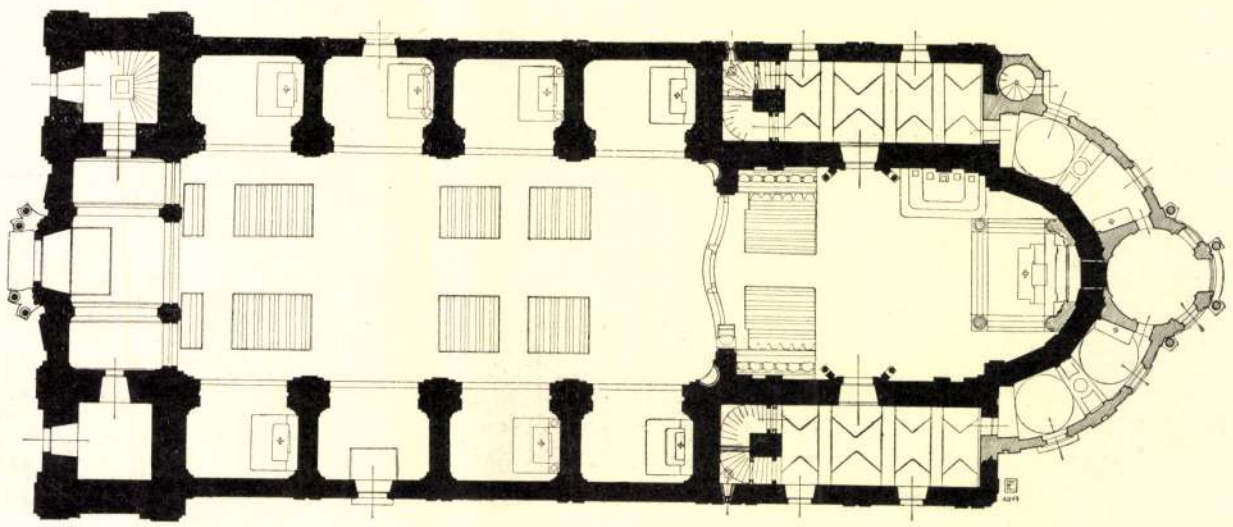

109. A kalocsai harmadik székesegyház végleges alaprajza. Főoltár és körüljáró új.

mutat az avesnièresi példa nem mindennapi pillérképzésével, hogy önkéntelenül is egy közös iskolára kell gondolnunk.

A szabadon álló oszlopok és pillérek némely részletmaradványai helyben Kalocsán egyes házakban befalazva találhatók. Ilyenek a 100. és 101. szám alatt közölt közel egy méter magas oszlopfejek.

Mindezen fejezetrészletekre jellemző a levélidom egyes vájatainak sekélysége, az egész tagozás lapos karaktere, mely csak a levélvégződések bimbóiban fejlődik erőteljesebb kiképzésre.

110. A kalocsai székesegyház új szentélye.

Sőt, ahol gazdagabb részletet látunk, mint pl. a 92. sz. fejezetnél, az a gazdagság is csak a körrajz tagozottságában mutatkozik, míg a plasztikája egészen elenyésző, inkább csak a bevésett konturra szorítkozik. Ugyanezt a jelenséget tapasztalhatjuk hazai emlékeinken, a szepeshelyi dóm és ősi püspöki kápolna megmaradt fejezetein, csekélyebb mértékben a vértesszentkereszti és pilisszentkereszti ásatásoknál napfényre került szobrászati részleteken is.

Úgy a levéltagozás ductusa, mint az oszloplábazatok mélyen alávágott vájatai és egyéb részletei, lásd a 102., 103., 104. és 105. sz. rajzot, világosan mutatják a XII. századbeli franczia kőfaragó-iskola minden sajátságait.

111. A kalocsai székesegyház szentélye.
(Restaurálás előtt.)

A 106. és 107. sz. rajzban bemutatott fényképek a kalocsai érseki rezidenczia földszinti folyosóján befalazott két figurális részletet tüntetik fel, melyek egyike két meztelen alakot ábrázol, közben egy önkényesen stilizált növénynyel, míg a másik jelmezes csoport nagyjában hasonlatosságot mutat a kisbényi templom figurális oszlopfejezetével. Mindakettő eredetileg konzolnak szolgálhatott, és a templom legrégibb részeihez tartozott.

A bimbós fejezetek nálunk a franczia származású somogyvári benczés templom analógiája szerint a XII. század második felére, tehát a hazai román stilus virágzása idejére tehetők, míg a primitiv figurális fejezetek hazánkban — mint pl. Kisbényen, Kalocsán és Somogyváron is — legkésőbb ezen század végére helyezhetők. Franczia-országban az első primitiv bimbós fejezetek Páris környékén már a XII. század első felében konstatálhatók, a figurális fejezetek ellenben a X. századig nyúlnak vissza.

Őszinte meggyőződésem, hogy különösen a románkori templomok eddigi kormeghatározása már nem tartható fenn, a mennyiben minden ujabb ásatás csak azt látszik bizonyítani, hogy az eddig olyan terméktelennek itélt XII. század tulajdonképpen melegágya volt egész románkori művészetünknek.

*

Ezen második székesegyház azonban nem sokáig állhatott fényében. Koboli László kalocsai érsek (1342—45.) VI. Kelemen pápának panaszkodik,[1] hogy Kalocsa város a tatárjárás alatt teljesen elpusztult, egészségtelen mocsarak környezik s kéri a pápát, hogy székhelyét Péterváradra tegye át. Ugyancsak hasonlóan nyilatkozik Keszei Miklós (1356—58.), a ki 1357 aug. 7-én kelt levelében arra kéri VI. Incze pápát,[2] hogy mivel székhelye, Kalocsa, kietlen helyen fekszik, silány, hitvány temploma pedig alaktalan és a vidékiek nem igen látogatják, engedjen Ő szentsége négy vagy ötévi búcsút mindazoknak, a kik az esztendő főbb ünnepein az érsek vagy helytartója miséjén jelen vannak.

112. A kalocsai székesegyház belseje.
(Restaurálás előtt.)

Úgy látszik tehát, hogy a tatárjárás nagy kárt tett az épületben, utána pedig oly szegénység uralkodott az országban, hogy pl. 1255-ben Buzád Tamás érsek kénytelen volt 150 márka kölcsönt felvenni, hogy a kinevezési taxát meg-

[1] Regesta Clem. VI. (Winkler érseki könyvtáros szivességéből.)

[2] Regesta Innoc. VI. (Winkler könyvtáros szivességéből.)

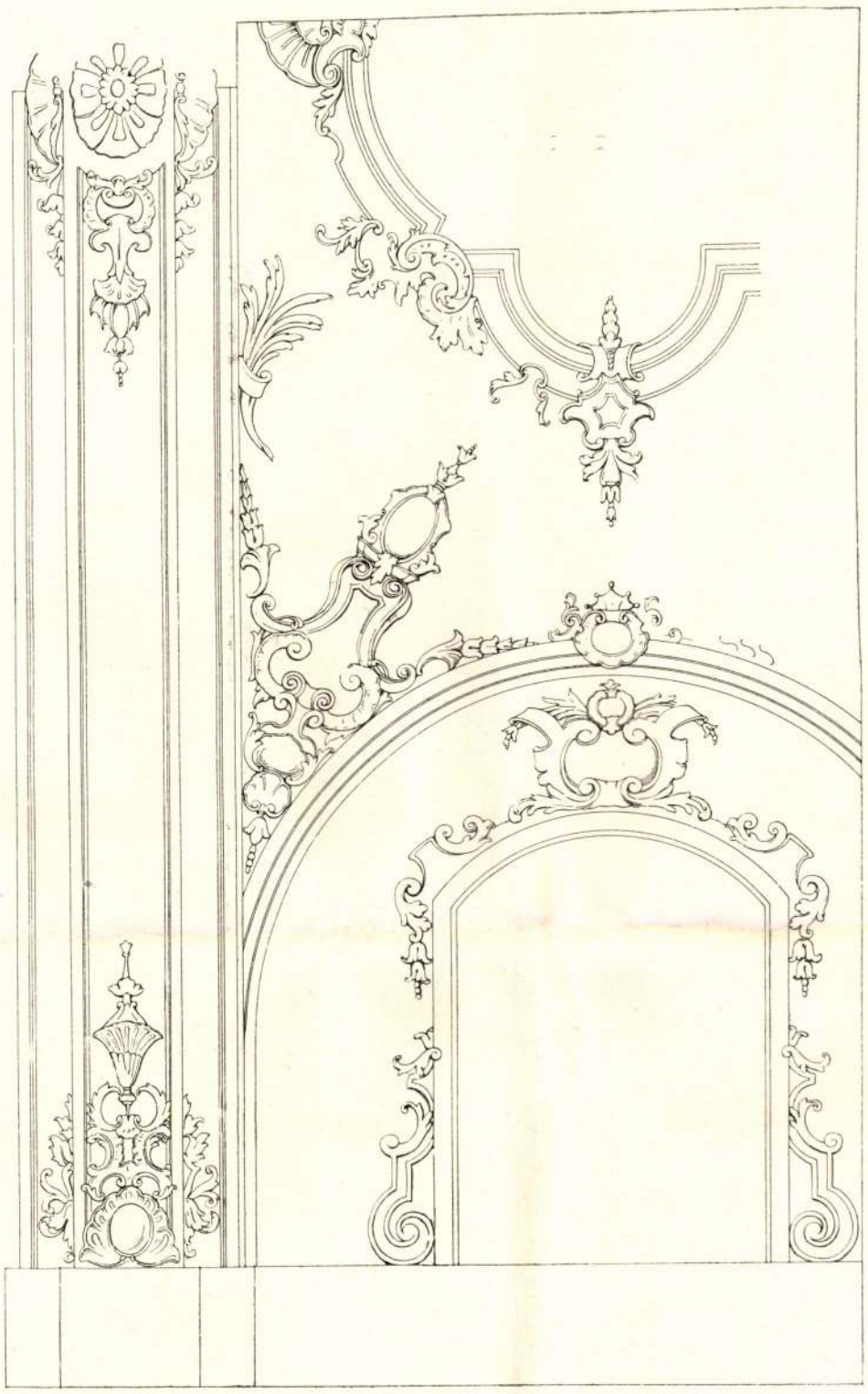

113. A kalocsai székesegyház stuccós mennyezetrészlete.

fizethesse és még 1360-ban is a római szentszék több érseknek a kinevezését nem expediálta ugyan ezen okból kifolyólag.[1]

De — úgy látszik — Nagy Lajos királyunk alatt ujra felépítették a székesegyházat, mert nemcsak a meglevő kövek között találni több gót izlésű részletet,[2] hanem az ebből az időből származó feljegyzések között mind több javadalmas oltárról esik szó. Így 1380-ból a Boldogságos Szűz Mária, 1397-ből Sz. Magdolna, 1404-ből Sz. Anna oltárát javadalmazták a székesegyház jóltevői.[3]

[1] Winkler könyvtáros adatai. — [2] Henszlman, Die Grabungen des Erzbischofs von Kalocsa.
[3] Monum. Vatic. I—IV. m. (Winkler.)

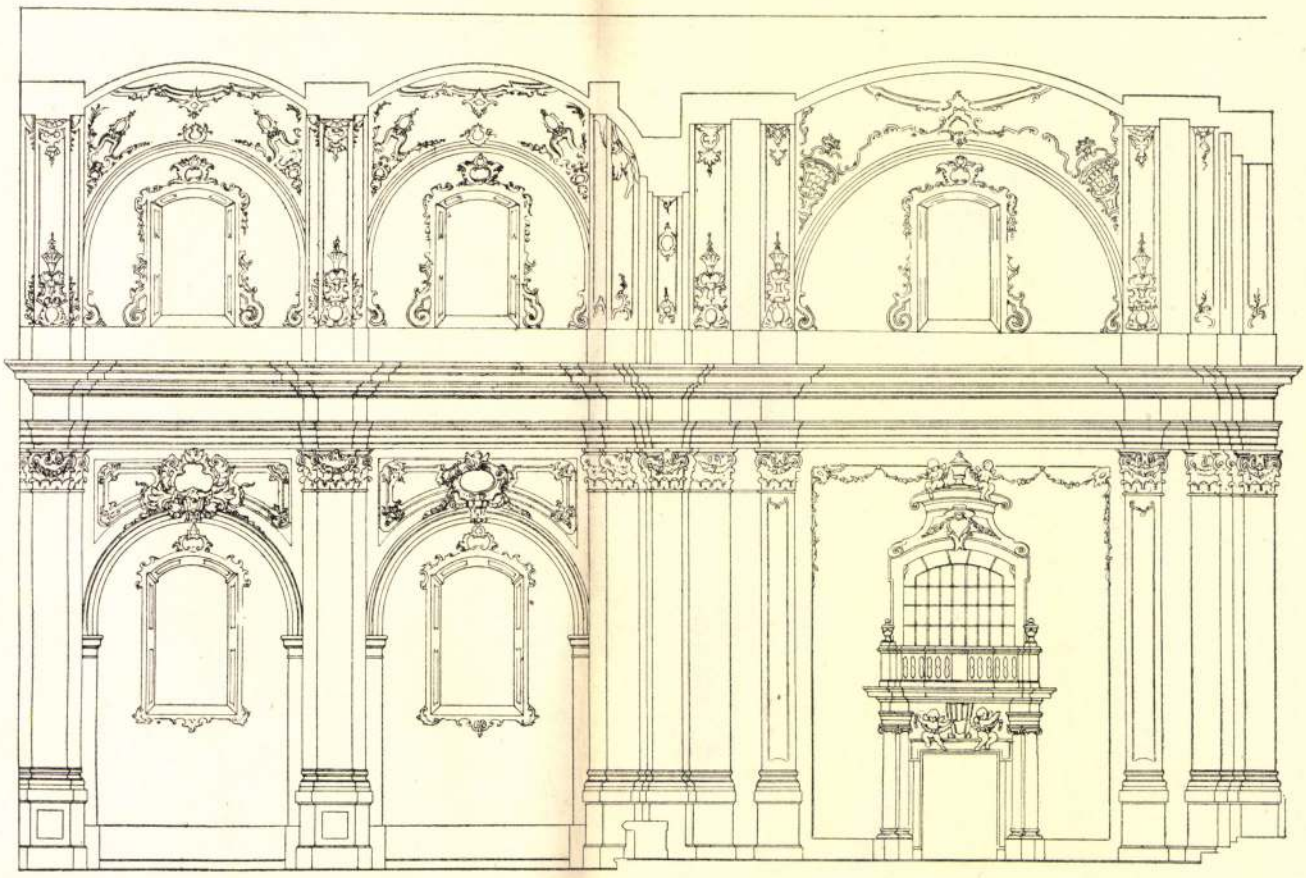

14. A kalocsai székesegyház belseje. Hosszmetszet.

Bővebb adataink ezen átépítésről nincsenek, a mohácsi vész után pedig Kalocsa török uralom alá került és még csak az 1602. évből találkozunk annak említésével, hogy a Buda vára sikertelen ostromától felszabadult hajdúk a Tisza—Duna közét pusztítván, Kalocsát és benne a gyönyörű (?) székesegyházat felgyujtották.

A székesegyháznak két magas tornya volt (Istvánffy); egyik tornyáról Patachich Gábor érsek megemlíti, hogy abban egy csodatevő Szűz Mária volt befalazva. Különben pedig a templom romokban hevert volna, a mi azonban alig hihető, mert nemcsak a mostani székesegyház falai követik híven az előbbinek körvonalait, hanem a szentélyzárás belső oszlopsora helyén tömör, félkörű fal húzódik egészen a főpárkány magasságáig, a mely különleges elrendezést a barokk mester semmiesetre sem választja, ha a körülmények itt — valószínűleg a szentélyfal ép állapota — nem szorítják arra. Tény az, hogy a körfal földalatti része még máig is mutatja a románkori apsis tömör kőkvaderekből rakott alapzatát (88. ábra), a mely ép úgy, mint a csatlakozó körfolyosó és a sugárszerűen elrendezett öt kápolna szoros összefüggésben volt egymással.

Az eredetileg fennállott szentélyapsis lefödése ugyanis eredetileg fölnyúlt a hajó főpárkányának magasságáig; a templom végződése tehát tökéletesebb, organikusabb volt, sőt a körüljáró egyrészt és apró conchái másrészt még külön lefödést nyerve, az így keletkezett szentélyzárás nagyon festői elrendezést mutatott (82. ábra).

1691-ben Kollonich Lipót gróf biboros kalocsai érsek a törököktől visszavívott érseki székhelyen csekély számú híveinek kápolnát emelt s ott maga mutatta be az első szentmisét. Ez a kápolna azonban I. Lipót alatt szintén leégett.

Széchényi Pál gróf, adminisztrátor szintén tervbe vette a székesegyház fölépítését, de röviddel kinevezése után történt elhalálozása (1710.) ebben meggátolta. Utóda, Csáky Imre gróf szintén így járt vele.

Zajezdai gróf Patachich Gábor érsek nevéhez füződik a harmadik székesegyház felépítése.

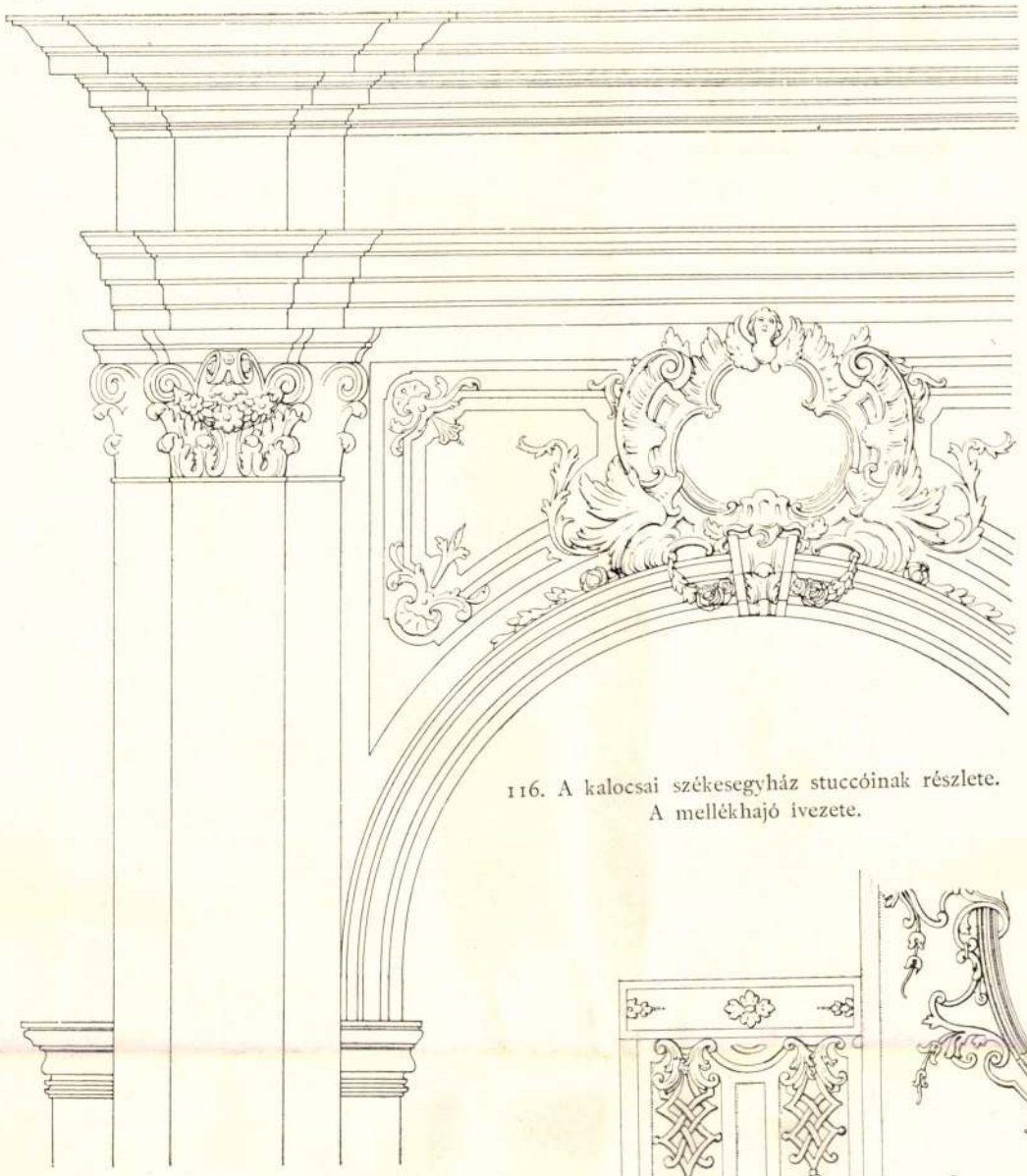

116. A kalocsai székesegyház stuccóinak részlete.
A mellékhajó ívezete.

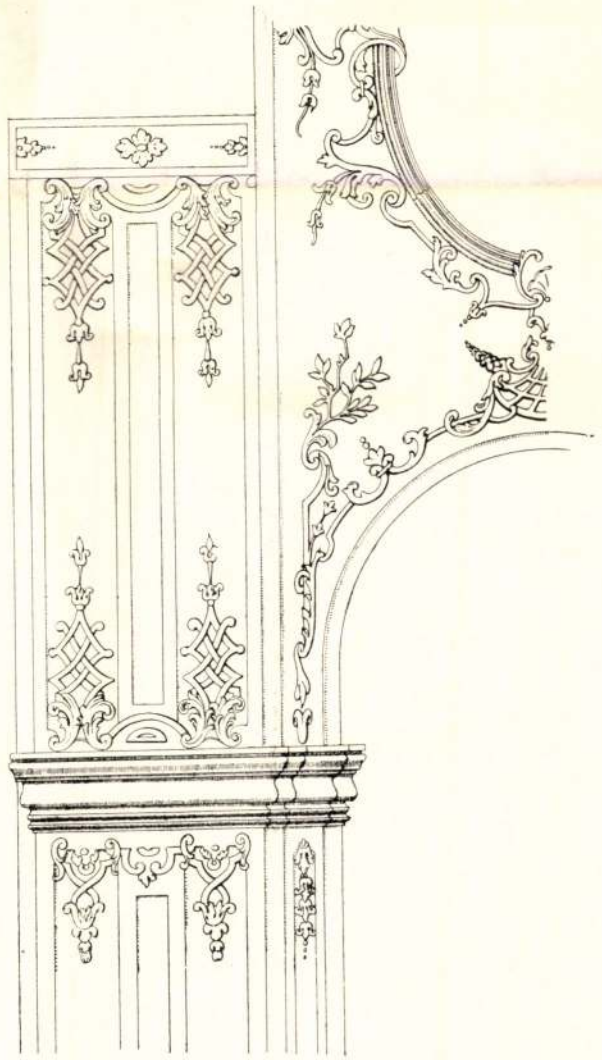

115. A kalocsai székesegyház stuccói.
Heveder részlete.

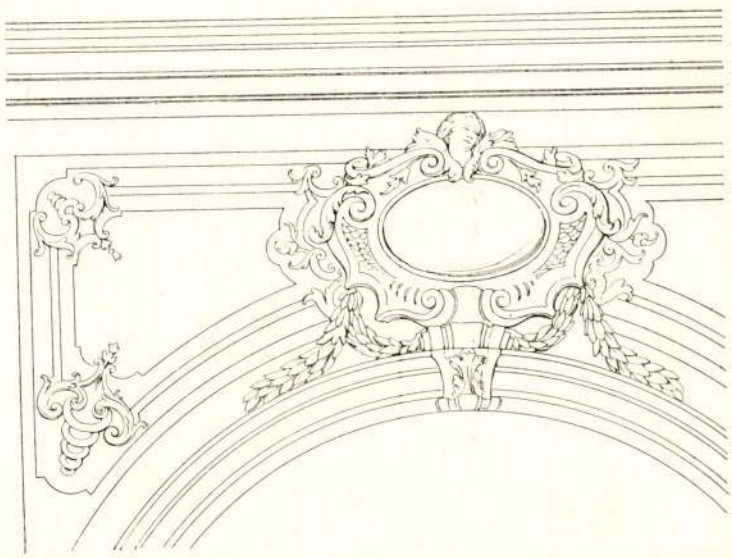

117. A kalocsai székesegyház stuccói.
Mellékhajók ívezete.

1735-től 1738-ig fölépült az első része, ekkor megakadt, mert az egyházmegyében épülő 13 templom túlságosan igénybe vette jövedelmeit s így a folytatás utódjára, gróf Csáky Miklósra, befejezése pedig gróf Klobusitzky Ferenczre maradt, a ki 1754-ben fölszentelte az uj székesegyházat (108. ábra). 1795-ben villámcsapás elhamvasztotta a tetőt és a tornyok sisakjait, mire gróf Kollonich László érsek a tornyokat, a fő- és oldalhajók tetejét vörösrézzel fedette.

1816-ban a villámcsapástól ujólag elhamvasztott székesegyházat végre befejezték s augusztus 25-én Klobusitzky Péter szatmári püspök, Kollonich érsek fölkérésére, ujólag fölszentelte a templomot.

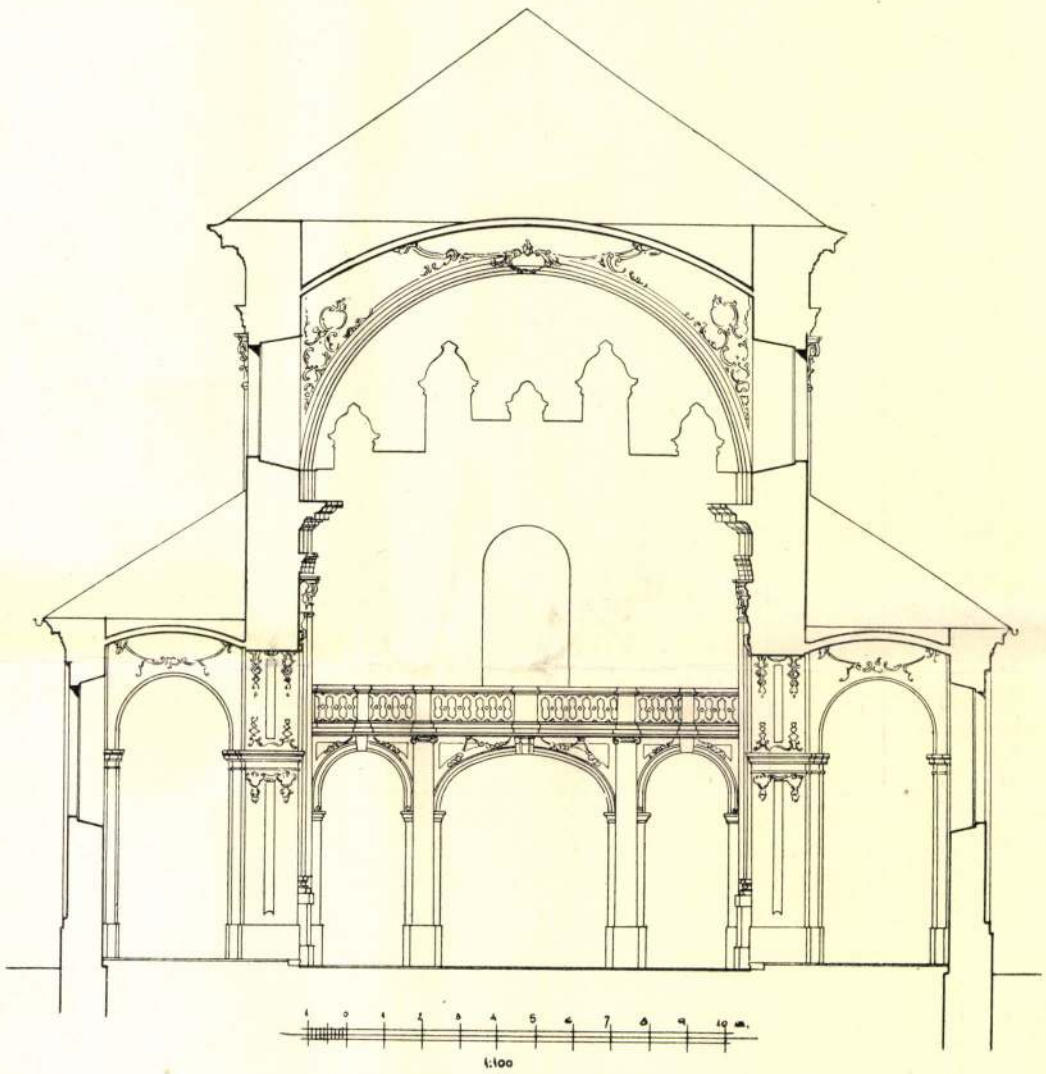

118. A kalocsai székesegyház keresztmetszete.

A kalocsai székesegyház mostani alakjában a második templom alapfalain épült, valószínűleg a még fennállott oldalfalak, torony és szentélyzárás falainak felhasználásával (l. 109. ábra). Mindössze az a változás történt, hogy a román templom kápolnakoszoruját elejtették és a főhajó pilléreit távolabb helyezték egymástól, miáltal a boltmezők száma is csökkent. De míg ez az utóbbi körülmény semmi hatással sem volt a székesegyház külső megjelenésére, addig a szentély körül elhúzódó kápolnakoszorú elhagyása kellemetlenül megcsonkította és megváltoztatta az ezen motivumon felépülő szentélyzárást (l. 111. ábra).

Innen magyarázható a szentély korábbi sivár, ki nem elégítő képe is, mely természetes és logikus nyúlványaitól megfosztva, tökéletlen, befejezetlen alkotást nyujt, a mi annál kellemetlenebb volt, mivel a székesegyház épen ezen csonka részével fogadta a vasút felől jövő idegent.

Ezen kellett elsősorban segíteni s így az 1907—1910 években foganatosított helyreállítási és bővítési munkák, a Műemlékek Országos Bizottsága hozzájárulásával, a szentély művészi kiegészítéséből indultak ki. Ugyanis a szentélytől jobbra-balra elterülő kanonoki és plébánosi sekrestyét körfolyosóval kötöttem össze, mely a románkori kápolnakoszorút pótolva, némileg visszaállította az ősi elrendezés festőiségét, különösen azzal, hogy a szentély végében elhelyezett kripta-bejáró kápolnaszerű építménye kisméretű kupolájával kellemesen kiemeli és hangsúlyozza az épület hossztengelyét (l. 110. ábra).

A szűkebb szentély alacsonyabb gerinczvonala vörösrézbádogból készült huszártoronynyal van ellensúlyozva, úgyszintén a felemelt főtető, valamint a melléktetők egyrészt tetőablakokkal, másrészt pedig attikafallal kapcsolódnak a régi homlokzathoz.

A homlokzat maga teljesen megmaradt, mindössze a főhomlokzaton a Patachich-czímer egy emelettel maga-

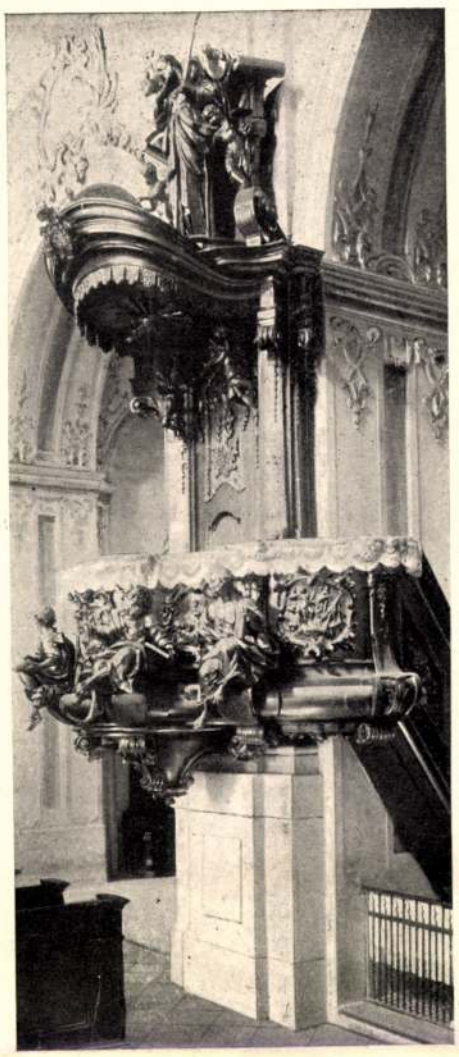

119. A kalocsai székesegyház szószéke.

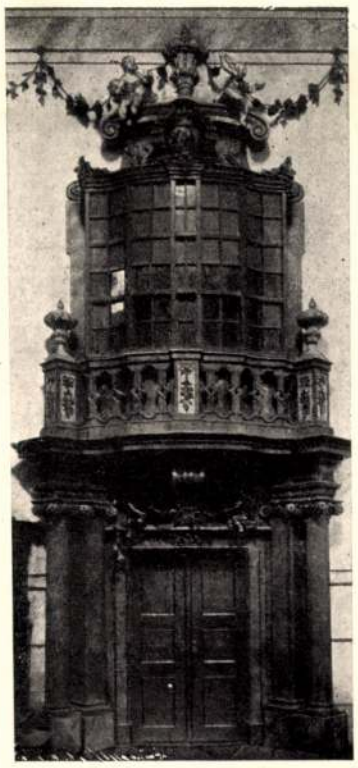

120. A kalocsai székesegyház oratóriuma.

121. A kalocsai székesegyház főoltára.

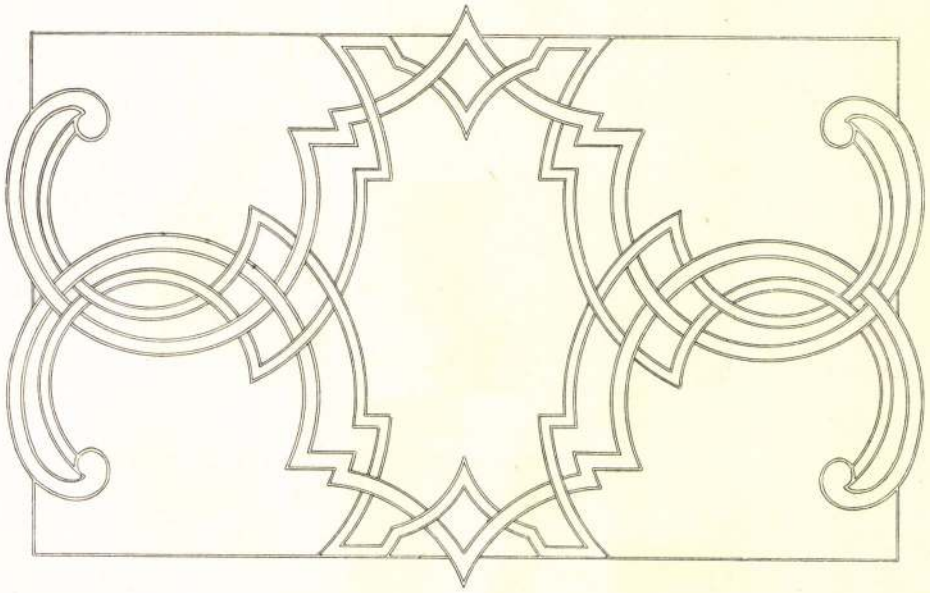

122.

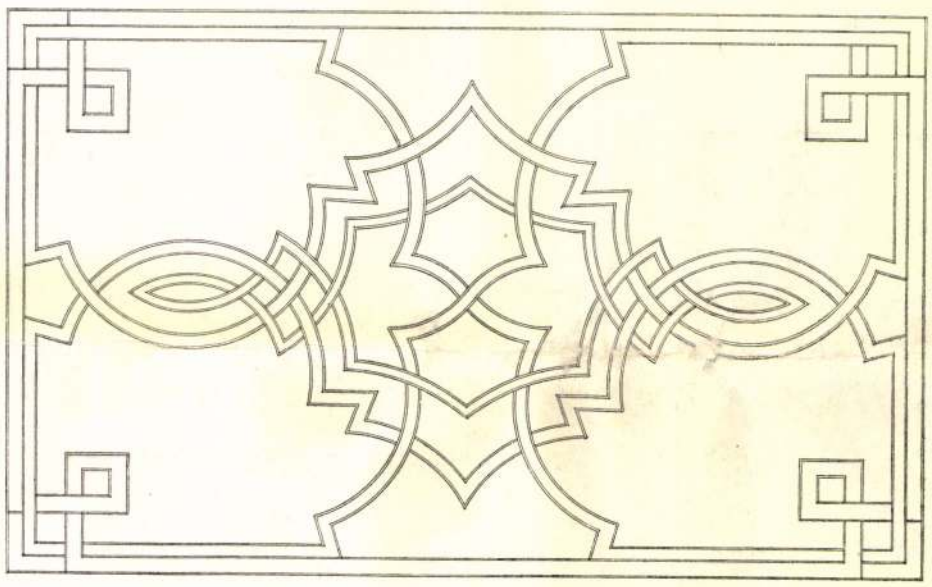

123.

124.

122—124. A sekrestyeajtó intarsia-betétje.

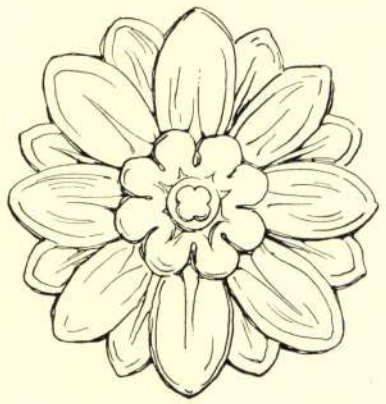

127.

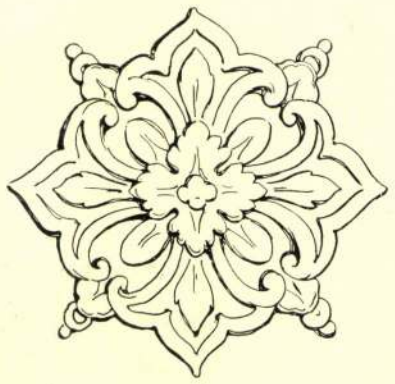

128.

129.

127—129. Stucco rozetták.

125.

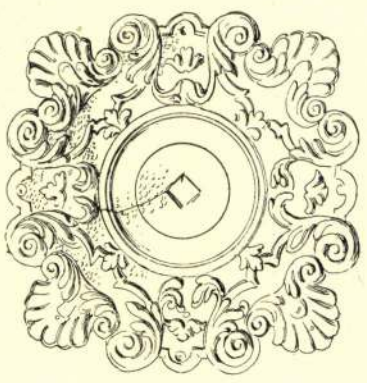

126.

125—126. A kalocsai sekrestyeajtó sárgaréz veretei.

sabbra tétetett, az eredetileg kontemplált helyére, hogy az így fölszabadult orommezőben helyt adjon a Boldogságos Szűz és a magyar szentek domborműveinek. Egyébiránt gondosan meg kellett szabadítani az egész homlokzatot az évszázados meszelés kérgétől, úgyhogy most az ablak- és ajtókeretek gazdag kőfaragó dísze megint régi pompájában ragyog és dícséri mestere művészi vésőjét.

130. A kalocsai székesegyház belseje.

Az épület belsejét jellemzi a boltozatok és boltövek gazdag stuccódiszítése. Ezek a gyönyörű (l. 112—114. ábra), gazdag keretbe foglalt domborművek öt kompozicióban ábrázolják, — az orgona-karzattól kiindulva, — 1. Sz. Jeromos, 2. Sz. Ágoston, 3. Sz. Ambrus, 4. Sz. Gergely Egyházatyákat és 5. az Egyház diadalát. A szentélybe allegorikus relief készült.

Szépen egészítik ki ezeket a reliefeket az oldalkápolnákon és íveken gazdag változatosságban alkalmazott stukkódiszítések, melyek méltóan sorakoznak hazánk legszebb ilyfajú emlékei mellé (l. 115—117. ábra).

Mesterei valószínüleg olaszok voltak, legalább erre enged következtetni az érseki levéltár következő följegyzése a kanonoki sekrestyére vonatkozólag 1740-ből: «duo Stucaturistae ex Italia excolebant sacristiam archiepiscopalem, illustrando illam diversis sacrae scripturae figuris...» Simonetti Dániel szemináriumi tanár tervei szerint. A mesterek neveit nem írták fel.

A szentélyt és folytatólag a templom hajóját gr. Batthyány József érsek díszíttette 1768—70-ig és pedig úgy a templom belső berendezését, festését és aranyozását helyrehozatta, mint a stuccó-munkákat is készíttette: «fornicem et latera variis ex gypso figuris, plastico labore...», tehát boltozás és egyéb munkákról is szól (l. 119—129. ábra). Azért teszem fel, hogy az egész templomot, mert egyrészt a szentély és hajó ornamentális díszei között semmi eltérés sem mutatkozik, holott az eltérés nagyon is feltünő a kanonoki sekrestye darabos és a templom finom és lendületes stukkói között, másrészt pedig nem tehető fel, hogy a szentélyen egymagán két évig dolgoztak volna. Pattachich érsek 1783-ból származó ajánlólevele, melyet egy «Martinus Carolus Kellerer artis plasticae magister» érdekében intézett a pannonhalmi főapáthoz, nem említi, hogy a templomon dolgozott és alighanem az ez időben épült kastély nagytermének stuccó-mesterére vonatkozik, mert külön hangsúlyozza az «ornamenta plasta» kifejezést, figurális díszről pedig egyáltalán nem tesz említést.

A mint már említettem, feltünő a különbség a kanonoki sekrestye és a templom hajójának stuccói között. Utóbbiak úgy általános elrendezés, valamint az egyes részletek — fejezetek, kartusok, hevederek és boltmezők — keretezésének kivitelében olyan magasan állanak, hogy hozzáfogható finomságú stuccó-munka abból az időből talán csak a — sajnos, 1912-ben lebontott — temesvári piarista templomon találtatott.

Ezen kiváló mesterek nevei nem jegyeztettek fel, még azt sem tudjuk, hogy milyen nemzetiségűek voltak, de feltehető, hogy mint abban az időben általánosan, és mint a kanonoki sekrestye példája is mutatja, ezek olasz földről, a stuccó igazi hazájából származtak hozzánk.

A templom belsejének befejezését a régi főoltár képezte. Ezt az «Egyházi tár» (Uj folyam 1835, I. füzet) szerint «négy, a párkányig szabadon emelkedő, két oldalt ívekkel csatlott faoszlopok és az ezek tetejéről merészen öszvenyuló, egy, a boltozatig magasadó gömbölyeg mennyezetet emelő hajlatok alkotják».

Ugyanezt az elrendezést mutatja az érseki palota dísztermében supraportában ábrázolt templomalaprajz is, úgy hogy tulajdonképpen nem kellett egyebet tennem, mint a Kunszt érsek romanizáló idejében barbár módon beállított ikonostázszerű byzanci izű oltár helyébe életrekelteni a régi baldachinos oltárt és ennek kiegészítéseképpen befejezni és lezárni a szentély hátsó falát (l. 121. ábra).

Mindkét feladat jól sikerült és most a székesegyház belseje régi fényében ragyog és Isten segítségével megint századokon keresztül szolgálhat magasztos hivatásának.

A helyreállítás költségeit, 330,000 koronát, a fenkölt gondolkozású megboldogult érsek, dr. Várossy Gyula viselte.

Foerk Ernő.

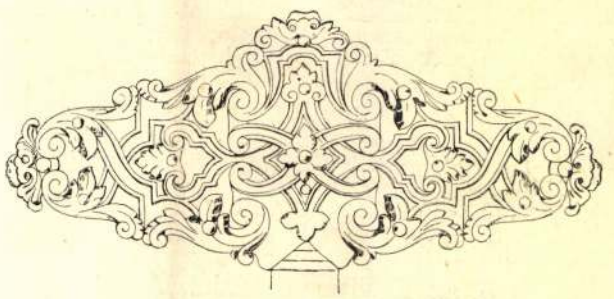

131. A kalocsai sekrestyeajtó sárgarézverete.

Foerk Ernő

a sárospataki állami
domitóképzőintézet terve,
megvételre ajánlva

Pesti Hirlap
1909. jun. 15. (Pályanyertes tervek.)

1750. Kímfy Lajos:

Nympha.

A természet szakad
gyöngéd ~~barna~~ lány össz
ja, ~~mi közben~~ szemeit beh
lázik. ~~Kibontott~~ Barna
vel bal lábára nehezed
nyert el helyezte ~~a mester el~~, mögö
ződnek vissza és a háttérb
alól jobbra: „KUNFY 1899.

Pastell, méretei 10
Vétetett 1900. II. 20

– Elszámoltatott 1900:
molást Indomásul v
rat (689/900).

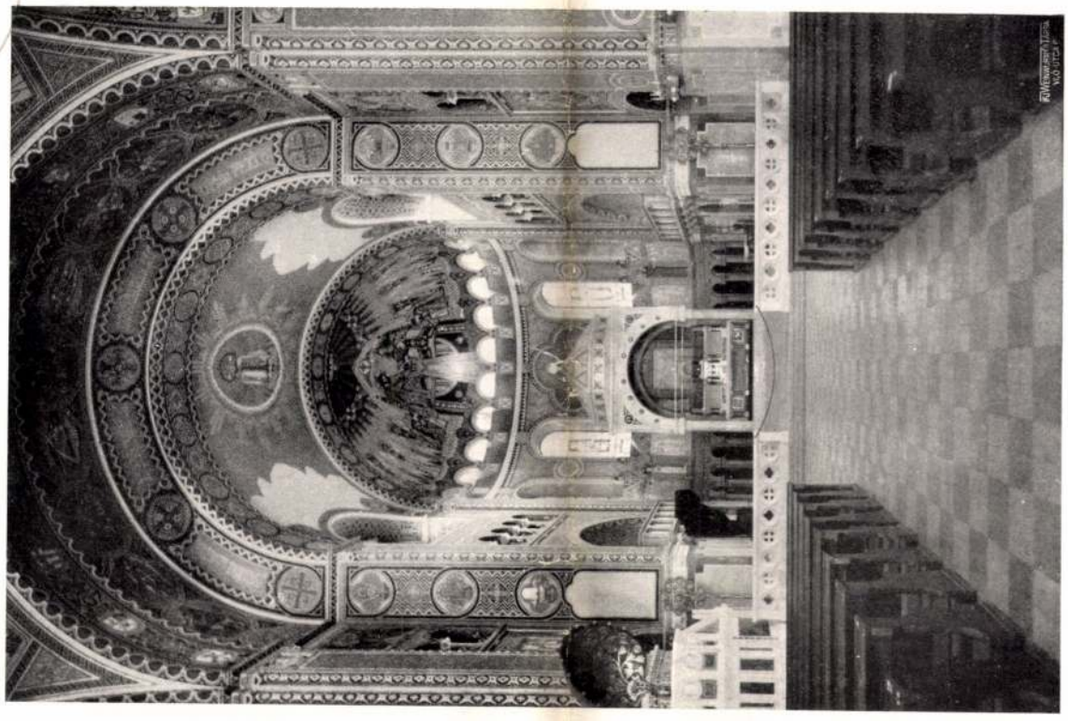

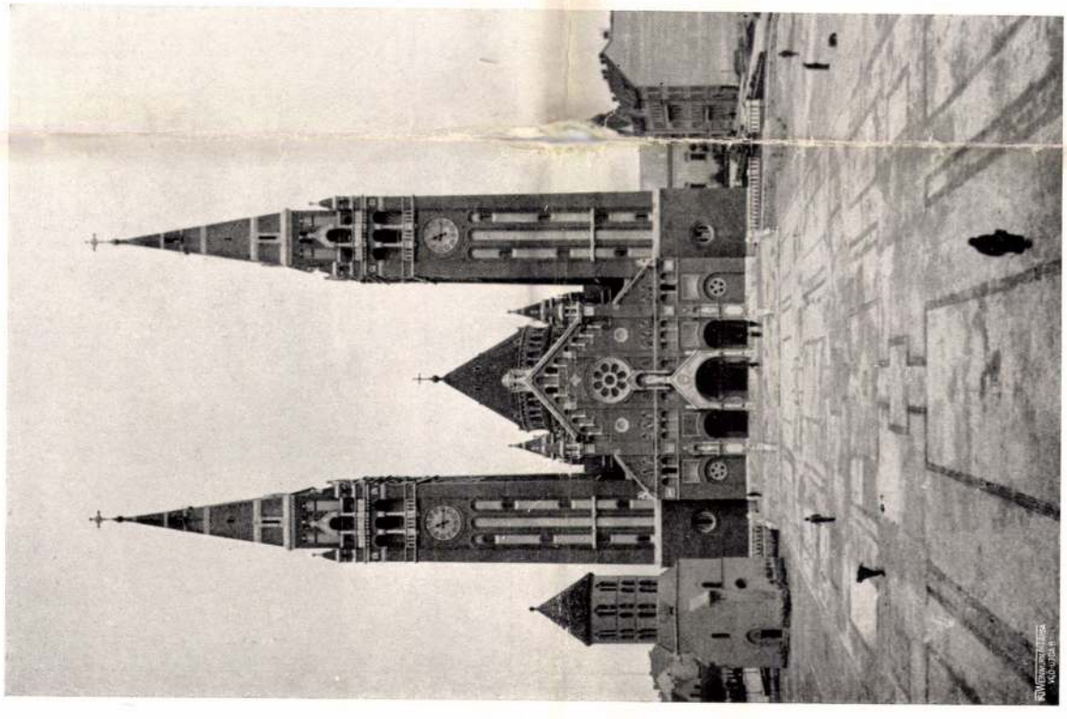

Foerk Ernő: A szegedi fogadalmi templom. Fent: Részlet a templom belsejéből. Lent: A fogadalmi templom látképe. — Ernst Foerk: Die Votivkirche von Szeged. Oben: Partie aus dem Kircheninnern. Unten: Ansicht der Kirche. — Ernest Foerk: The Votive-church in Szeged. Above: Inner part of the church. Below: View of the church.

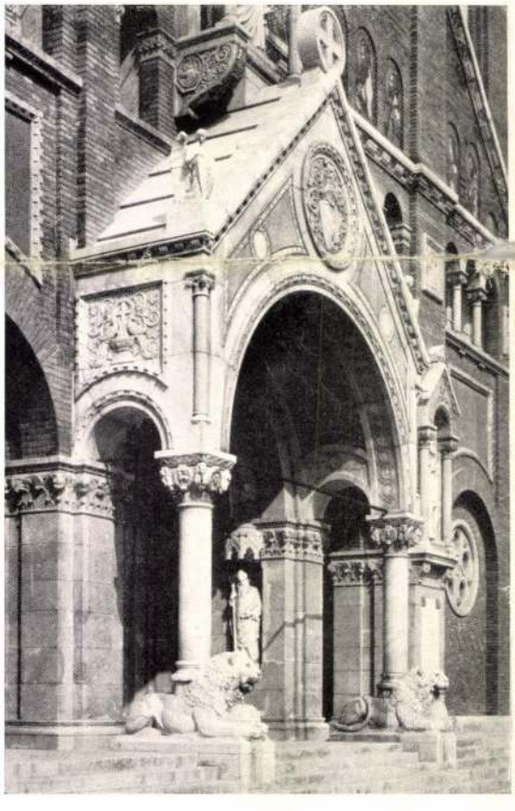

Foerk Ernő: A szegedi fogadalmi templom.

Fent: Oszlopfő. Foerk Ernő terve alapján mintázta Tóth István. Lent balra: A templom kapuzata. Lent jobbra: Részlet a templom belsejéből. A díszítő festés Beszédes Ottó és László munkája. — Ernst Foerk: Die Votivkirche von Szeged. Oben: Kapitell, Entwurf von Ernst Foerk, modelliert von Stephan Tóth. Unten links: Portal der Kirche. Unten rechts: Partie aus dem Kircheninnern. Die ornamentale Wandmalerei von Otto und Ladislaus Beszédes. — Ernest Foerk: The Votive-church in Szeged. Above: Capital of a column, after the design of Ernest Foerk modelled by Stephen Tóth. Left below: Entrance of the church. Right below: Inner part of the church. Ornamental paintings by Otto and László Beszédes.

ERHOLUNGSHEIM „AM HOFACKER“

BEI AFLENZ, DEM ‚STEIRISCHEN DAVOS‘

STEIERMARK ist bereits durch die Natur geradezu prädestiniert, dem Kranken seine Gesundheit, dem Genesenden seine neue Kraft zurückzugeben: Luft und Quellen stellet hier die Natur der erholungsdürftigen Menschheit zu Diensten.

Am Hofacker bei Dörflach, östlich von dem am Südabhange des Hochschwab (2278 m) gelegenen Markte Aflenz, aber noch höher als dieser bekannte Luftkurort, liegt unser Heim. Hufeisenförmig von Wald

Lakószoba.

umgeben, nur gegen Süden zu offen, bietet die Anstalt ausser der köstlichsten Ruhe alle klimatischen Vorzüge des Tales. Im Norden der Anstalt erhebt sich Berg auf Berg bis zu den über 2000 Meter hohen Mauern der wild zerklüfteten Aflenzer Staritz.

Das Heim umfasst 22 Patientenzimmer, die entsprechenden Gesellschafts- sowie Wirtschafträume,

Felső fekvőcsarnok.

Ordinationszimmer, Bäder, Dusche, Liegehallen etc., und ist den modernsten Anforderungen der Hygiene entsprechend eingerichtet.

Die Anstalt hat eigene elektrische Zentrale, eigene Wasserleitung mit denkbar bestem Quellwasser und eigene Kläranlage (System «Dittler»). Die Zimmer haben von den Gängen aus zu bedienende Kachelöfen.

Wie schon aus Vorstehendem zu ersehen, eignet sich unser Heim insbesonders für Rekonvaleszenten nach akuten und Patienten mit chronischen Erkrankungen der Atmungsorgane. Schwerkranke werden nicht aufgenommen.

Das Heilverfahren besteht hauptsächlich in hygienisch-diätetischer Lebensweise der Patienten, Freiluft-Liegekur (System Bremer-Dettweiler) im Winter auf den Liegehallen, während der warmen Jahreszeit nach Tunlichkeit im Fichtenwalde und in der den einzelnen Fällen angepassten spezifischen Behandlung (Tuberkulinkuren). Die Anstalt steht Winter und Sommer unter ärztlicher Leitung und kann der Arzt bei der beschränkten Anzahl der Patienten weitgehendste Individualisierung walten lassen.

Buchberg.

Hausarzt:

DR. J. MAYER AFLENZ

Pflege und Leitung:

GERTR. u. ER. v. ALLIZAR

Dullwitz (Hochschwab.)

PENSION SPLENDID BUDAPEST

IV. KER., VÁCZI-UTCZA 12. SZÁM. TELEFON: 26—80.

A főváros lakásügyi viszonyait szolgálják az utóbbi években keletkezett pensiók, melyek között is természetesen megvan a kellő fokozat. Éppen ez okból helyesen kell megválasztani azokat a pensiókat, a hol rövidebb-hosszabb tartózkodásra megtelepszünk. Fővárosunkban feltétlenül elsőrangú a *Splendid Pensio* (Váczi-utcza 12.), mely Budapest legelőkelőbb részében van, berendezése

Lakószobák a Splendid Pensióban.

és ellátása a legkitünőbb. Szobái elegánsak, tágasak, világosak és minden kényelemmel vannak ellátva, a kiszolgálás is elsőrangú. A ki már lakott ezen pensióban, az mindenkor teljes megelégedéssel gondol arra vissza, s adandó alkalommal a legszivesebben is keresi föl újból. Az árak is mérsékeltek, illetve teljesen méltányosan vannak megszabva. A szebbnél-szebb termek közül itt két lakószobát mutatunk be és ezen pensiót a legjobban ajánlhatjuk az előkelő közönség figyelmébe.

SCHMIDT JÁNOS UTÓDA SCHMIDT FERENCZ

MŰARANYOZÓ ÉS OLTÁRÉPITŐ ✦ BUDAPEST, X., KŐBÁNYAI-ÚT 53. SZÁM.

A CZÉG alapítója Schmidt János volt, a ki igen szerény méretben kezdte meg működését. 1880-ban munkáit egyházi ruhakereskedőknek szállította s szorgalmas munka után sikerült neki közvetlen a megrendelő közönség részére készíteni és szállítani a templom-berendezési szükségleteket. Különösen a tiroli hasonló czégek versenyével kellett ezen magyar iparnak megküzdenie. E czélból fiát Schmidt Ferenczet kiküldte külföldi tanulmányútra, ki Münchenben kezdte meg tanulmányait, s ezeket Párisban és Londonban gyakorlatilag folytatta, ezután nagyobb európai utat tett s ismét Münchenben folytatta tanulmányait, a hol Kolmsperger W. nagynevű egyházi festő mellé került s különösen Bajorországban több nagyobb

A tavankuti róm. kath. templom főoltára. Feörk Ernő tanár rajza után.

munkában vett részt, így a híres Landsbergi Szent Domonkos-rend templomának restaurálásában is nagy része volt. Schmidt Ferencz hazánkban az első vizsgázott templomi műtárgyak restauratora, mely tanfolyam elvégzéséhez állami ösztöndíjat kapott.

Tanulmányai befejezése után hazajött és átvette atyja műintézetének vezetését, s kiváló munkaerők alkalmazásával ma olyan színvonalra emelte műintézetét, hogy e szakmában nemcsak fölveheti a versenyt bármely más nagy külföldi czéggel, de azokat úgy művészi kivitel, mint kiállítás, megbizható munka és méltányos ár tekintetében is fölülmulja. Az itt bemutatott főoltár is egyike a czég sikerültebb műveinek.

Foerk Ernő

cod

Revai XXI. 347. l.

Mélyen tisztel

A Műemlékek Ors
előadássorozat iránt eddig is ta
van szerencsém arra kérni a mély
a legközelebbi előadásunkra vona
tést nb. lapjának ..... szá
kintettel, díjtalanul közölni mé

Egyuttal szeren
szóló beszámoló ismertetést, ugy
nak az előadást követő legközele
sék.

Kiváló tisztelet

Budapest, 1928.

Foerk Ernő

Foerk Ernő:
Szegedi Fogadalmi templom.

Képpel

Rât Str. 298. l
299. l.

Pintér Imre: A kalocsai főszékesegyház.

Foto: Magyar Film Iroda. Békefi Károly.

A kalocsai főszékesegyház.

Foerk Ernő

wed

Winkler Pál:

A Kalocsai érseki főszékes-egyház 1010-től napjainkig.

Kalocsa, 1929.

Johann Bernhard Fischer von Erlach »Historische Architektur«-jában pedig az ívsokszöghöz a körmotívum is párosul, de formai jelentőségében az ívsokszögek mellett még háttérbe szorul, noha az ívsokszögek összefonódását már meg-megszakítja.[59] A formafejlődés utolsó fejezetét a székesfehérvári székesegyház tornyait összekötő pártakorlát és a szóbanforgó szentélykorlátok alkotják, hol a két motívum — a pártakorláton még barokos hatású ellipszisek és megnyujtott ívsokszögek — már jelentőségében egyenrangú szerepet nyer.

Érdekes, hogy Faller Jenő Salzburgban felfedezett egy teljesen azonos mustrájú korlátot, mely a Dómtéren álló és 1766—1771 közötti időből való Immaculata szobrot veszi körül. E korlát, szerinte, minden bizonnyal a székesfehérvári és tatai korlátok kifaragása után készült s ezzel kapcsolatban valószínűnek tartja, hogy a korlát eme érdekes motívuma Tatáról, illetve Székesfehérvárról került ki Salzburgba.[60] Noha

Förk Ernő

vrd

Vasárnapi Ujság 1907.

214. l. (A Batthyány-
örökmecses.)

U. 1647

II-ik díjat nyerte.

a Müemlékek Országos Bizottsá
ge alól, a Müemlékek Országos
ifj. báró Wlassics Gyula dr.-
sága fenn idézett miniszteri
lyettesének. Ifj. báró Wlassic
gos Bizottságának vezetését át

K.m.f.

~~Fork Ernő~~

Petrovácz Gyula

Mincs kalocsai vékonegyh.
cód rest.

cód

Velvándor –

174. l.

Dvadásaim
az egyházi mino-rol
1912

Foerk Ernő

l. A: M. ipari tanulatalak [illegible] a

Vig Párisi [illegible]

1900

1901

64. l.

67. l.

68. l.

Foerk Ernő

Petrovácz Gyula:

Huszonöt év a kalocsai érseki egyházmegye építő munkájában.
1904-1929. 50 l.
Bp 1929-

Genf (1771)

köroktatásügyi Ministertől

...uyai ..... egyházmegye
...atalos használatra a .....
...irottságának megküldöm
...vi aug. ..... hó ?? n
...meghagyásából

L. Á.

...anácsos

Foerk Ernö

Wód
?

A; a m. univ. Zürich

Péter. I.

1930

18. I. 29. l.

30 d.

Schmidt Lajos, hol és nu-
or és hol halt meg?
: Sobor Zsuzsanna, hol és
hol halt meg?
kötöttek házasságot?
ürzsönyben született 1860-ban.
nyi plébánosnak, aki érte-
Lajos és Sobor Zsuzsánna
en születtek és házasságot sem
át most semmit sem tudok

ről a birtokában eredeti ok-
azt nehány napra nekem
edig valamit tudna is róluk,
ó megírni. Előre is hálás
szerető unokaöccse
r Szentiványi Gyula
t XI. Lágymányosi utca 16.

Foerk Ernő

1910-12. ben végzett asatást

irod

Pintér Imre. Ascherik érsek főpapi sírja és az első főszékesegyház Kalocsán. Technika 1942. 286-287. l. felmérési rajzokkal

Müv.

c. 58

1 köt. 8r

Lázár
Béla dr.

Paál László

11 melléklettel és 59 rövegbe nyomott képpel

(Művészeti Könyvtár
sorrenti

Foerk Ernő

l.

Saly László dr.

Az egyetemi templom.
Bp. 1926. 76. l

538

1908.

tus 4-én.

szemlélhető

en, a melyet széles folyó szel
enső partján pedig fáktól körül-
itt-ott kisebb-nagyobb olvadásnak indult
. Jobbról, de a sorban álló há-
asszony tünik fel, ki piros fej-
szoknyát és kék kötényt visel. Az
ól jobbra: Szlányi L. 1905/4.

1 cm.--

Foerk Ernő

lásd

Pintér Imre:

A kalocsai főszéke-
egyház. Bp 1942.
11 – 19. l. 2 kegyel
26, 28, 31, 48. l. – 69. l.

A római hadiutképek úgyan nem tüntetik fel Kalocsát, de az érseki palota földszinti folyosóján lévő római feliratos kövek, melyek a palota építésekor kerültek ki és Kalocsa közelében fekvő Bödd=Bakod=pusztai római sír aranyleletei[2], továbbá az Imsós=szigeti castrum mégis a római telep valószínűsége mellett szólnak.

Kalocsa a népvándorlás korában szarmata=jazig település volt, Szent István idején pedig keresztény magyarok lakták, erre mutatnak a környék helynevei is ú. m. Csanád, Doboka, Fajsz, Solt, Tass, Taksony. Éppen ez a már meglévő keresztény kultúra volt oka annak, hogy Ascherik a Szent Istvántól 1010 körül alapított püspökség székhelyéül Kalocsát választotta, bár ez az egyházmegye legészakibb részén feküdt. Lehet, hogy hozzájárult még ehhez az is, hogy Szent Istvánnak Kalocsa körül is voltak birtokai.

Ascherik, a szentéletű első kalocsai érsek[3] (1010—1015),[4] Szent István munkatársa indította meg az itteni építőkultúrát az első, valószínűleg fából készült székesegyház és az ugyancsak fából készült érseki palota építésével.

A kalocsai érsekséget valószínűleg 1010 körül[5] Szent István alapította. Érsekei felváltva használták a kalocsai és bácsi címet

Foerk Ernő

ved

Rados Jenő

Szepességi gót
kéthajós templomok.
Bp. 1934. 6. l.

2090. Stetka Gyula:

Női arczkép.

A térdig ábrázolt hölgy jo
legyezőt tart és balját térdén nyugt
barna. Kalapja, homlokát védő fátyo
fekete. Keblére rózsát tüzött. Arany
gallérja és kézelője fodros. Jelzése

Vászon, méretei 105.5: 77

Vétetett 1901: XII. 23-iki

Focsk Ernő

9.kérdőponthoz.

1.

Az ipermind

Ráth György 1896-bar

155, 166, 167, 296, 297. l. (189)

9.kérdőponthoz.

Az áthajózáshoz
műszaki anya

Az egyes vizijárművek
külmótoros rohamcsó
ladikok és rohamcsó
pontonok között 25 r
A parthossz szükség
egy rhhamcsónakosz
egy könnyü hadihido
egy szabv.hadihidos
Ezek a parthosszak
gendők, evezéssel való áthaj
folyószélesség 1/2 - 2 szer
Nehéz viszonyok közö
hidverésre kölön - külön mü
Az áthajózás alatt a hidver
ja az áthajózásra rendelt a
az áthajózási anyag a hidve
vül sem az áthajózásra, sem
rendszerint nem szükséges, m
szabv.hadihidoszlopok anya

Foerk Ernő

Revai XX. 253. l.

Foerk Ernö

Erdd V.

Rothmag Forsch

627. l.

Die siebenbürgisch-sächsische Kunst in der magarischen Forschung

Archiv 1915.

39. k.

Bács-Bodrogvármegye IV. 176.

Foerk Ernő

l. A: ar) ~~l~~

Schoenöbudai PP/templ

g. l.

tehágtérpiji Tudósító

1933 jul. 47. 4

14. Strana.

Foerk Ernő
épitész

l. A)

Schoen Óbuda

22. l.

Mallyából

1935

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Foerk Ernő

u. 1257

Cs. Sebestyén Károly:

Schulek a fogadalmi templom terveiről.

Délmagyarország

1914. febr. 15.

Kiváló tiptelettel

Dr Kárdos Rennig
igazgató

zottsága Tek. Elnökségének

Budapest.

Foerk Ernő

Irod
2

Somogyi Antal dr.

A modern katolikus művészet.
Bp. 1933
127. l.

KÖNYVTERMÉS
KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
BUDAPEST VI, Ó-UTCA 27 — TELEFON: AUT. 16-1-16, 16-9-76

Budapest, a postabélyeg kelte.

Mélyen tisztelt Megrendelőnk,

Mellékelve megküldjük b. számlája következő havi törlesztéséhez szükséges befizetési lapot és kérjük, hogy azzal az 1-én esedékessé váló

RÉSZLETÉT

átutalni sziveskedjék. Szokott pontosságát előre köszönjük. Mindenkor készséggel állunk rendelkezésére.

Tisztelettel köszöntjük

Foerk Ernő

A Corvin, koszorival tüntették ki.

Pesti Napló

1931 febr. 21.

U. 3147

KÖNYVTERMÉS
KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
BUDAPEST VI, Ó-UTCA 27 — TELEFON: AUT. 16-1-16, 16-9-76

Budapest, a postabélyeg kelte.

Mélyen tisztelt Megrendelőnk,

Mellékelve megküldjük b. számlája következő havi törlesztéséhez szükséges befizetési lapot és kérjük, hogy azzal az 1-én esedékessé váló

RÉSZLETÉT

átutalni sziveskedjék. Szokott pontosságát előre köszönjük. Mindenkor készséggel állunk rendelkezésére.

Tisztelettel köszöntjük

KÖNYVTERMÉS

Foerk Ernő

Nemzeti Újság

1930. nov. 9.

(A. szegedi fogadalmi templom a magyar művészet igazi remeke)

m Gemälde von Konrad Kiesel.

Photographischen Gesellschaft in Berlin.

Foerk Ernő

szül.

Pécsi Figyelő. 1900. febr. 2. (A Zsolnay-gyár a párisi kiállításon.)

Fodor Ernő

Ország-Világ.

1912. 578-579. l.

(Újabb templomépítkezések a Kalocsai érseki főegyházmegyében, képekkel)

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPITÉSZ-EGYLET KÖZLÖNYÉNEK
HAVI FÜZETEI
IV. ÉVFOLYAM. 9—10. SZÁM SZERKESZTI: FEYÉR GYULA 1927 AUGUSZTUS—OKTÓBER.

A szerb-ortodox templomtípus fejlődése.

FOERK ERNŐ.*

Résumé: L'auteur démontre d'après des études locales, que l'architecture clericale serbe-orthodoxe hésita pendant les premiers siècles entre les influences de l'orient et celles de l'occident et ne développât son type propre, que durant les siècles suivants.

A szerb építészet fejlődését helyesen csak úgy ítélhetjük meg, ha szemelőtt tartjuk azt az ingadozó politikát, mely, századokon keresztül Bizánc és Róma hatalmi igényei közé állítva, mindig azon volt, hogy az ország függetlenségét és hatalmát lehetőleg csorbítatlanul fenntartsa.

Hol Bizánccal szövetkeztek a nyugati hatalmak ellen, hol pedig, ha a bizánci szövetség nyomása nagyon érezhetővé vált, Rómánál és a nyugat császárainál kerestek támogatást. De nagyjában azt lehet mondani, hogy állami intézményeikben inkább nyugat felé hajlottak, míg vallási dolgokban erősen a kelet befolyása alatt állottak.

A szerbeket a VII. században Heraklius görög császár hívta be az avarok ellen; ezek miután vállalt kötelezettségeiknek megfeleltek, letelepedtek Szerbia és Bosznia mai területén és a IX. században Baziliusz császár unszolására áttértek a keresztény hitre, elfogadva egyúttal a keleti szertartást. 1019-ben Baziliusz legyőzve a szomszédos háborgó bolgárokat, egyúttal a szerbeket is görög fennhatóság alá kényszerítette. 1079-ben Mihály vajda fölvette a kralj (király) címet és VII. Gergely pápától elismertette uralkodását. Utána közel egy századig dúltak a belső és külső háborúk, míg 1159-ben megerősödve Stefan Nemanja alapította az első nemzeti dinasztiát. Fia, aki 1195-ben követte a trónon 1222-ben egy Rómából (!) nyert koronával meg is koronáztatta magát. Utódai alatt megizmosodott az ország és Stefan Dusán első cárja alatt elérte hatalmának csúcspontját.

Ekkor (1334—55) Nagyszerbiához tartozott Macedónia, Albánia, Tesszália, Bulgária és az Északi Görögország. De már közel volt a bukás is. Fiai között felosztva az országot, csakhamar egyenetlenségek támadtak az egyes vetélytársak között, és amikor Murat szultán megtámadta az országot, *Lázár* cár ellene szállt ugyan, de a koszovói (rigómezei) véres csatában kilenc fiával együtt elesett. Fia Stefán Lazarevits és sógora Vujk Brankovits, mint II. Bajazid szultán vazallusai osztozkodtak az országban, mely hatvan évvel később (1459) teljesen török uralom alá került.

Ha ezekbe a történeti adatokba próbáljuk beleállítani az ismertebb szerb és albán (montenegrói) bizánci emlékeket, a kolostorokból, lavrákból kell kiindulnunk.

A szerb templomépítészet a kolostorok szűk világából indult ki. Rendesen valamely szent vagy remete életéhez fűződik egy-egy kisebb templom építkezése, mely eleinte csak az istentisztelethez szükséges legfontosabb kellékekkel bír és olyan szűk méretű, hogy a legtöbb esetben a gyakori bővítés sem tudott lépést tartani a hívők szaporodásával s így az eredeti kis szentély eltűnik és helyébe nagyobb, díszesebb templom épül. Így történt ez a többi között *Gornyákon*, ahol a mai templomtól nem messze látni még *Szent Száva* barlangtemplomát a Mlava mentén.

Szveti Száva, Nemanja fia, a szerb nép apostola, nemcsak vallásos buzgóságával, hanem a szellemi élet minden terén kifejtett fáradhatatlan működésével szolgálta népe boldogulását. Már 16. életévében az Athos hegyen járva, ott felöltötte a barátruhát s attól fogva egy teljes félszázadon át, egészen az 1237-ben bekövetkezett haláláig, buzgón munkálkodott abban, hogy Isten szava mindenhová, még az ország legelhagyatottabb részeibe is eljusson s e célból mindenütt, ahol járt, kolostorokat, templomokat alapított, vagy ha azt nem lehetett, emlékkereszteket állíttatott. Külföldi utazásain bő alkalma volt megismerni a bizánci virágzó kultúra megnyilatkozásait és amint szeretett népét az ortodox vallás tanításaiban megerősítette, önálló szerb egyházat hasítva ki a görög patriarchátusból, úgy kiindulásnak elfogadva a bizánci művészet formakörét, ezek alapján igyekezett önálló szerb egyházi stílust is teremteni.

Theodosius barát Szt. Száva életrajzában írja, hogy Zsicsa építéséhez sok kőművest és tapasztalt márványmunkást hozott Görögországból, akiket tanított, hogy díszítsék az épületet, továbbá „mivel a templom nagy és dísztelen volt, márványmunkásokat és festőket hozott Konstantinápolyból".

Nem ragaszkodott szigorúan a görög művészet kiforrott, sokszor megmerevedett formáihoz, hanem felhasználva mindent, amit *Bizáncban*, *Szalonikiben*, Jeruzsálemben, Sziriában és egyéb az egykori kereszténység szempontjából fontos tartományokban látott és tapasztalt, tudását mindenütt hasznosította az új építkezések alapításánál és világlátottságának élő tanubizonyságát látjuk mindazokban az istenházakban, amelyek részint még a XII., de nagyobbára a XIII. században keletkeztek. A templomtípusok eme változatossága élénk ellentétben van a XIV. század második felében megállapodott és mintának elfogadott *háromkonchás* elrendezéssel, amelytől eltérés már csak a gazdagabb vagy egyszerűbb kiképzésben, az építőanyagok mineműségében tapasztalható.

Szent Száva már gyenge ifjúságától kezdve a görög Athos-kolostorok — lavrák — hatása alatt állott: így nem is csodálhatjuk, hogy mint meglett ember és a szerb nép szellemi vezetője, igyekezett hazájában is egy ilyen vallási középpontot teremteni s erre a célra legalkalmasabbnak találta az *Ovcsár* és *Kablyár* vadregényes vidékét, ahol aztán a XIII. század folyamán röviddel egymásután föl is épült hét kolostor, amelyek közül legjelentősebbek a *Troica* (Szt. Háromság), *Jovanje* (Szt. János), *Nikolje* (Szt. Miklós), *Blagovestenye* (Mária mennybemenetele), *Sretenje* (Mária tiszt.) és *Vavedenje* (Angyali üdvözlet) kolostora.

Annál is inkább szükség volt erre a vallási középpontra, mert a Balkánon elszaporodott különféle vallási szekta, de különösen a X. században Bulgáriában keletkezett *bogomilok* felekezete, amely ellensége volt minden alakításnak és ábrázolásnak, szentképeket a rossz szellem műveinek, a templomokat odúknak és a démonok barlangjainak nevezte és ezért a fanatizált nép vallási őrületében nem egyszer lerombolta, kifosztotta a templomokat, aláásta az ortodox vallás tekintélyét, míg végre a XIV. században Stefán Dusán kiirtotta a meg nem hajoló híveket.

A kolostorok területe, mint szentelt berek, rendesen falakkal különíttetett el, ritkábban ezek a falak külön tornyokkal erősíttettek, úgyhogy kívülről valóságos vár benyomását teszik. Legszebb ilyen példa *Manasszia* kolostor a Resszava mentén. De azért rendesen megelégedtek a fal mentén húzódó gazdasági épületek, lakócellák és istállók emelésével, amely épületekhez nagyobb kolostorokban csatlakozik egy külön vendégszárny előkelőbb vendégek és búcsúsok méltó elszállásolására. Az épületek nem egyszerre készültek, ötletszerűen, a szükséghez mérten emeltettek egymásmellé és így kivitel tekintetében is nagyon különböznek egymástól.

A szerb kolostorok nem nagyon népesek, legtöbbjében csak egy kalugyer vagy barát lakik állandóan, aki a nép lelki szükségleteiről gondoskodik és a templomot magát rendben tartja. Csak a nagyobb kolostorokban

* Szerző ezt a tanulmányt és felvételeket a Magyar Tudományos Akadémia megbízásában 1916—17-ben végzett tanulmányút alkalmából végezte.

pl. Ravanicán, Manasszián, Decsánon, Ipeken székel egy-egy archimandrita, aki néhány duhovnikkal — baráttal — és djak-kal (tanulóval) lakja a többnyire szerény helyiségeket. *Studenicán* volt a királyság leggazdagabb és legnépesebb kolostora. A kolostorudvar közepén áll a templom, szentélye rendesen *kelet* felé, tehát a főbejáró ezzel szemben nyugaton van elrendezve. De azért nem ritka az az elrendezés sem, amikor a főbejáró a *déli* oldalon nyílik, a nyugati ajtó vagy be van falazva, vagy egyáltalában hiányzik.

A templom mögötti része a körülkerített területnek rendesen temetőnek használtatik, a nevesebb halottak pedig, uralkodók vagy építtetők az épület belsejében temettettek el vagy kőszarkofágokban pihennek (Decsán, Lyubosztina stb.)

képesfal egy nagy, gazdagon díszített keresztben végződik.

Az egyes emlékek időrendbeli beosztása fölötte nehéz: hiányzik minden megbízható adat, mert amit Kanitz első alapvető művében fölemlít, mindig csak az illető kolostor alapítására vonatkozik, ami nagyon ritkán egyezik a templom építése idejével. De ha egyezne is, ez a dátum nyilván csak az első istenházára vonatkozik, amely vagy nincs is már meg, vagy pedig annyiszor lett átépítve vagy bővítve, hogy eredeti formájáról mi sem maradt ránk. Ehhez járul még a templomok szűk, homályos és tagozásnélküli belseje, mely egész díszét csak a festéstől várta és konvencionális formáiban alig fejlődött az évszázadokon keresztül. Azért csak a legnagyobb óvatossággal kell fogadnunk az egyes

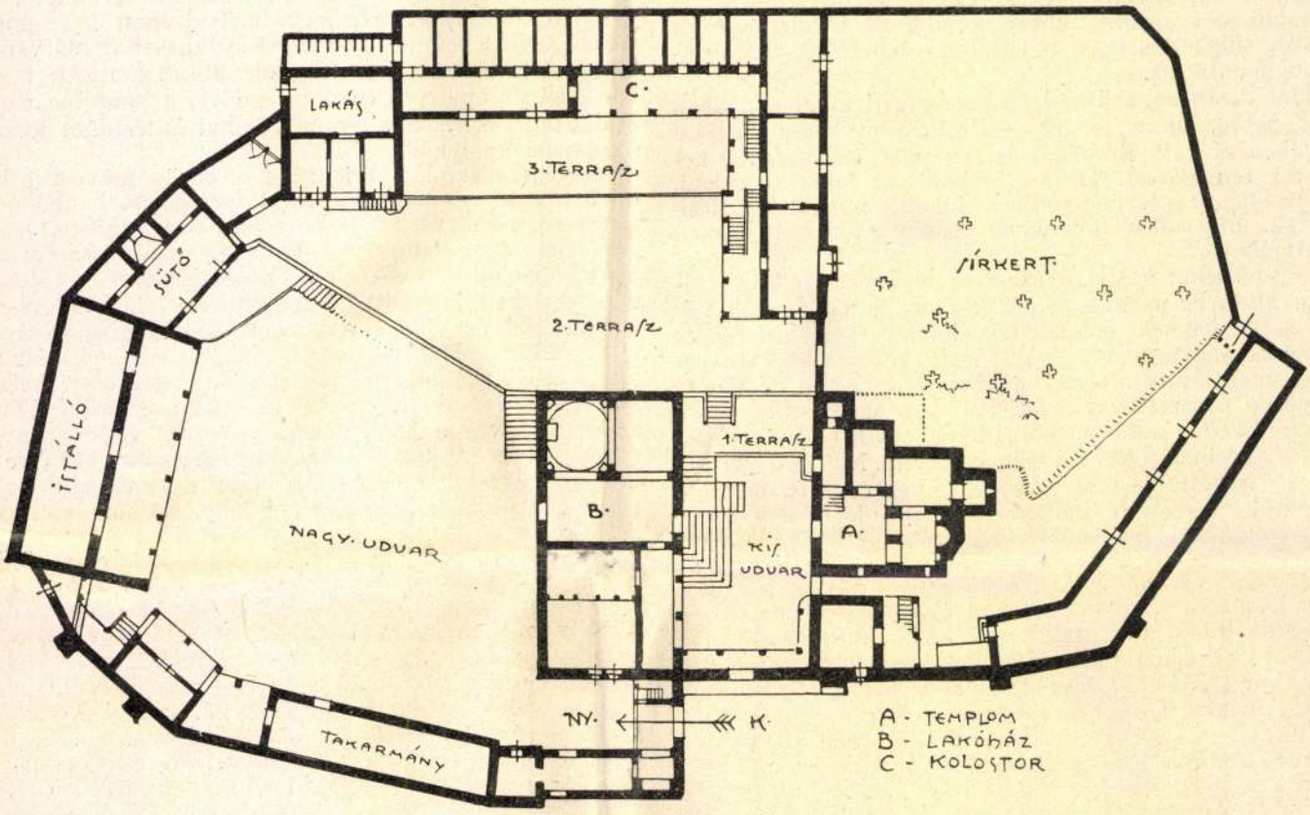

1. ábra. A dévicsi kolostor alaprajza.

A többi terület, az udvarok kivételével, veteményesnek vagy virágkertnek használtatott és nagyban hozzájárul a *lavrák* barátságos külsejéhez.

A templom maga komor, szűk, sötét, mindenképen hozzásímul a szlávságnak a misztikumhoz hajló természetéhez. Belső síma felületei mindenképen festésre vannak számítva, a *freskótól* várják igazi befejezésüket, anélkül el sem képzelhetők.

A kupola boltozatában rendesen Krisztus Pantokrator, a világ ura, a magas, szűk ablakokkal világított tamburban az apostolok, a pendentifokban az evangelisták vannak ábrázolva. Az öveken és pilléreken az egyházatyák, az egyház oszlopai szerepelnek.

A templom berendezésének legfontosabb része az *ikonosztáz*, mely hivatva van a tulajdonképeni szentélyt — amely csak a papságnak szól — elválasztani a hívőktől. Rendesen a kupolatér hátsó, keleti falához csatlakozik és három ajtóval nyílik a templomtér felé. A középsőn jár be-ki a pap, mögötte látszik a tulajdonképeni oltár, amelynél a szentmise folyik, jobbról-balról a segítőpapság közlekedik. A főnyílástól két oldalt jobbra a *Megváltó*, balról a *Szent Szüz* képe nyer elhelyezést, míg a mellékajtók szárnyai rendesen Mihály és György arkangyal képeivel díszíttetnek. A főnyílás fölött a templom védőszentjének képe, a fölötte két vagy három sorban elhúzódó képsorozatban pedig a szentek legendája ábrázoltatik. Legfölül a

írott adatok megbízhatóságát is. Nem sokkal jobban állunk azonban a részletformákkal sem; azáltal, hogy román és bizánci primitiv és fejlett formák alkalmaztatnak egyidőben és egymás mellett, fölötte ingadozóvá válik a kormeghatározás ez a második segédeszköze is.

A legprimitivebb ortodox szentély a *dévicsi* kolostortemplom, mely átmenetileg mecsetnek is szolgálhatott, semmiféle építészeti tagozatot nem mutat, úgy kívül mint belül a legegyszerűbb, tisztán szerkezeti formákra szorítkozik és díszítését csak a belső gazdag kifestésében leli. Ez a bizánci ízű freskófestés, mely kevés változattal és alig észrevehető fejlődéssel némileg enyhíti a templomok szűk voltát, misztikus színpompájával elviselhetőbbé teszi a sötét templomok barlangszerű belsejét.

A *dévicsi* alaprajzhoz legközelebb áll az *üszkübi Szveti Spas* szintén ortodox templom, melynek legnagyobb dísze a diófából faragott monumentális *ikonosztáz* fala. Gazdagabb az *ipeki Szveti Patriarki* vagy *Szent Szávának* szentelt kolostortemplom, bár itt a szellős oszlopos előcsarnok már engedményeket tesz az olasz szabadabb felfogásnak. A tradiciók szerint 1213-ban készült el, a Nemanja-dinasztia második uralkodója alatt. Ezzel azonban ellenkezik a mostan álló állítólag legrégibb rész gótívű kettősablaka, nyolcszögű oszlopocskával és bimbós fejezettel, amely motívumok

más albániai analógiák szerint csak közel száz évvel később jöttek használatba.

A templom elrendezése követi az ortodox típust, mint azt az egész Balkán félszigeten, Görögországban éppúgy mint Romániában, Bulgáriában úgy, mint Szerbiában mindenütt találjuk.

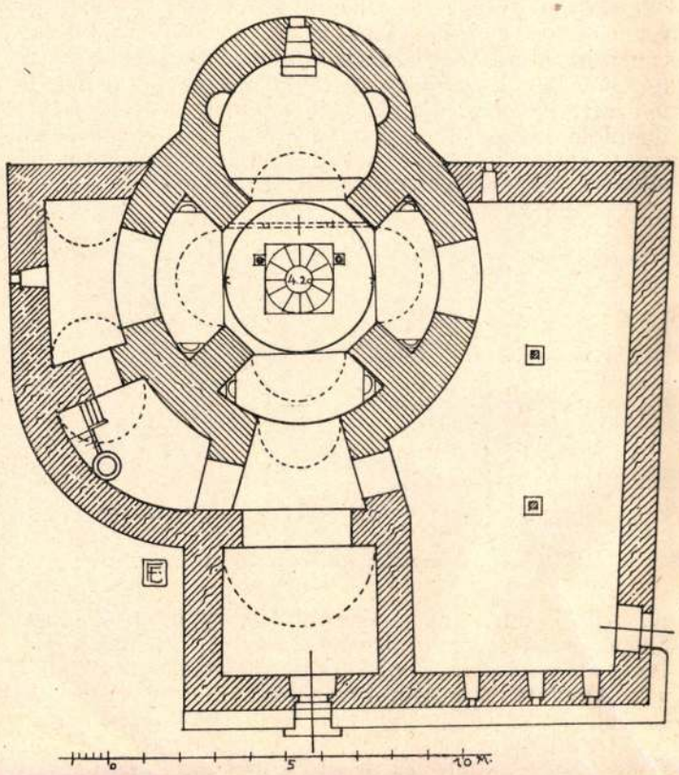

2. ábra. „Petrova crkva" Novipazar mellett.

A kupolás templomok közül legősibb formákat mutat a *Petrova crkva*, mely a régi Rascia területén, tehát az őszerb állam bölcsőjében épült és mai napig — eltekintve az ügyetlen és nagyon is megkülönböztethető toldásoktól — érintetlenül áll egy kis domb tetején, ősi sírkert közepén. Ez a kis centrális templom, mely talán még a XII. századból származik, eltér Szerbia minden más emlékétől, teljesen központos elrendezése

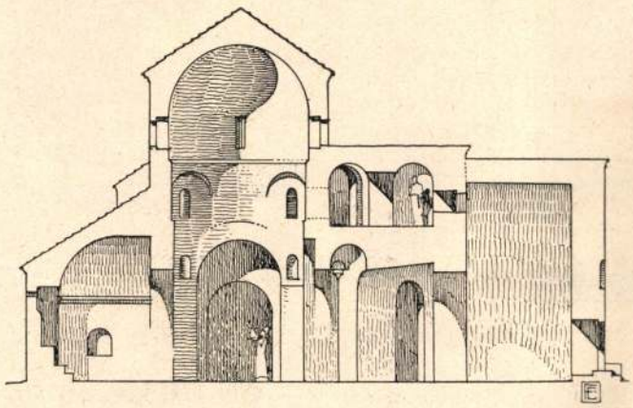

3. ábra. A Petrova crkva metszete.

talán legjobban az ókeresztény baptiszteriumokhoz volna hasonlítható. Négy diagonálisan álló pillérhez csatlakozik kelet felé a háromnegyedkör alakú apsis, míg a középtér körüli határfal körben záródik. Ez a köralakú határfal a tető alatt is folytatódik, úgyhogy itt egy dongával födött körfolyosó képződik, mely négy ablakkal nyílik a középtér felé és kétoldalt az apsis felé el van falazva. Az apsissal szemben úgy alul, mint az emeleten egy trapezalakú előtér csatlakozik a körépítményhez, a közlekedést a felső körüljáróba most fa-

lépcső közvetíti. A bejárattól balra dongával födött, jobbra faoszlopos, vízszintesen fedett mellékhajó épült, utóbbi nyilván csak a múlt században. Formailag az egész templom nagyon szegényes, a nyolcszögű, az apsis fölött belapított kupolán kívül csak a csegely átmenetek érdemelnek némi figyelmet, valamint azok a régi sírlemezek, melyek a jobboldali mellékhajó kikövezésére használtattak. Egész Szerbiára szokatlan elrendezése már abból is megítélhető, hogy a podvinjei járásban (Valjevo mellett) fekvő *Tronosa* kolostor krónikása úgy emlékszik meg róla, hogy *Titusz* apát (?) építette Szt. Péter és Pál tiszteletére, *„alakjára pedig hasonlít egy pogány templomra"*.

Szokatlan a szerbiai alaprajzok közül a *banjszkai* (Mitrovica mellett) erődített templom is. Sem általános elrendezésben, sem részletekben semmi koncessziót nem tesz a bizánci építőművészetnek, sőt úgy alaprajzban, mint külső kiképzésben — pl. a keleti és dél homlokzat felváltva fehér és piros márványsávokka való burkolása — annyira rokon a felsőolaszországi

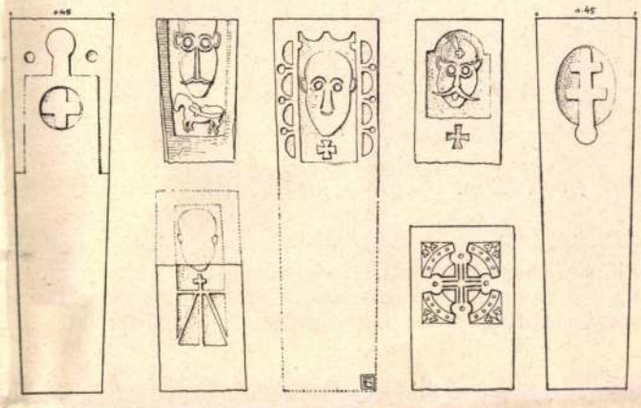

4. ábra. Sírlemezek mint padozatburkolat.

középkori művészet formáival, hogy bízvást a nyugati (olasz) kultúra legkitóltabb bástyájának nevezhetjük a Balkánon.

Ebben a korszakban Milutin cár uralkodása alatt (1275—1334) élénk kereskedelmi összeköttetés és kölcsönhatás volt Szerbia és Raguza, illetve Velence, azaz Felsőolaszország között, ami megmagyarázza az épít-

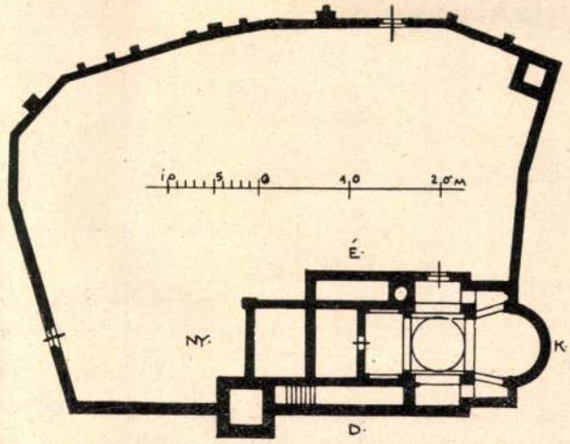

5. ábra. A banjszkai templom alaprajza.

kezések erősen *olaszos* jellegét, de régen fel voltak tárva és virágzó üzemben tartva, a szerbiai (rudniki magyar, koproniki és novobrdói, raguzai és szász bányászok) bányák is, melyek gazdag kincsei előteremtették e nagyobbára márványból emelt templomok költségeit. Az előbb említett *banjszkai* Szt. István-templom mellett, mely szintén *Milutin* cár alatt épült a XIII. század utolsó éveiben, a *Studenicai* kolostortemplom és a *decsáni* Szt. István-templom leghíresebb képviselői ennek az *olaszos* iránynak.

A *banjszkai* erődített templom a hasonnevű, melegforrásairól nevezetes falu fölött áll egy kb. harminc méter magas dombon. Főelrendezése egy latin keresztalakú templomalaprajz, melynek keresztezésében egy 5·50 méter átmérőjű kupola emelkedik. A keletre csatlakozó apsis átmérője jóval nagyobb, mint a kupola nyílása, miáltal a két mellékhajó nyúlványa erősen összeszűkül. Ezen nyúlványok egyikében találjuk a föntebb említett kis apsidiolt, míg a másikba lett utólag beleépítve a törökök imafülkéje, a *mihráb* és

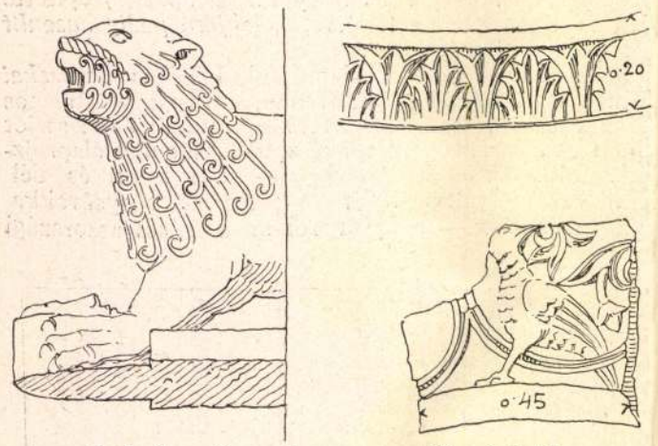

6–7. ábra. Banyszka, ornamentális részletek.

pedig féloldalason Mekka felé keletelve. A déli mellékhajó úgylátszik már eredetileg védelemre épült és csatlakozik a nyugati őrtoronyhoz. Szintúgy az északi sem szolgálhatott istentiszteleti céloknak, mert emeleti falában most is konstatálhatni a falazott kandalló maradványait. Különben pedig ebbe építették bele a törökök az adaptált mecset minaréját is. A kupola úgy kívül, mint belül mohamedán formákat mutat, holott a templom egyéb részletei, mint a külső homlokzat, piros- és fehérsávos márványburkolatával, a szentély belső, bizánci

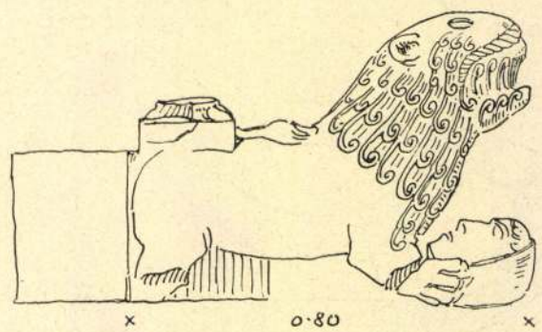

8. ábra. Banyszka, oszloptartó oroszlán.

metszésű levelekkel díszített vállpárkánya és különösen a mostani a védőfal külső síkjába befalazott oroszlánalakok és a faluban található egyéb részletek, határozottan a nyugati keresztény középkor mellett tanuskodnak.

Különösen szépek, valóságos mesterművei a stilizálásnak, az említett oroszlánok. Fókaszerű fejeik párhuzamosan haladó, tincsbe végződő sörényekkel vannak borítva, bajuszuk is be van sodorva és kétoldalt hozzásímul a gömbölyű pofákhoz. Fülek és szemek majdnem elvesznek a sörények között, mely utóbbiak a nyakrészre is átterjednek. Két elülső lábuk arccal fölfelé forduló emberfejet tart, míg hátulsó részük oszloplábat tart egyszerű, attikai profillal. Az összes szobrászati részletek tiszta fehér márványból készültek, technikájuk a legfejlettebb dalmát és északolaszországi emlékek faragásaival azonos, az oroszlánok félig ugrásszerű mozdulata azonban inkább a dalmát analógiákra (Trau, Spalató stb.) utal.

Egyáltalában a régibb szerb emlékek még nem mutatják azt az egységes és jellemző háromkonchás elrendezést, melyet a szerb ortodox templomokra tipikusnak ismerünk. Mind a *banjszkai* rom, mind a *zsicsai* koronázótemplom és a *szopocsáni* templomrom is inkább a nyugati típushoz hajlik, amennyiben a hosszhajós templom tengelyében keleten csak egy, félköralakú nagy apsis, nyugaton pedig rendesen harangtorony állott. Ez a harangláb eredetileg szabadon állott — mint pl. máig Studenicán — később pedig mint Zsicsán, Szopocsánon és Pavlicán összeépíttetett a templommal. Az így támadt előcsarnok vagy narthex eleinte csak mint a szűkméretű templom kívánatos bővítése szerepelt, később pedig elengedhetetlen tartozéka lett a szerb ort. templomnak.

Az előcsarnoknak ez az utólagos beiktatása nagyon föltűnő a *zsicsai* és *pavlicai* templomnál, előbbinél azért mert mostani rom állapotában tisztán mutatja a később, hozzáépítés tényét, utóbbinál, mert a külsőleg összei

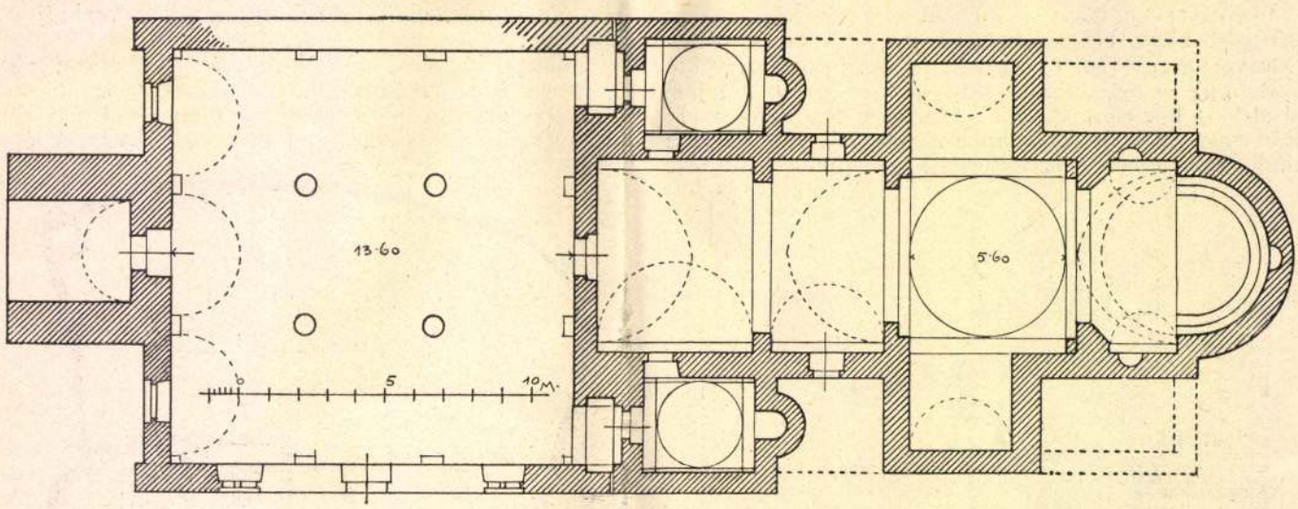

9. ábra. A zsicsai koronázótemplom alaprajza.

egyeztetett homlokzat mellett belül gót keresztbolttal köti össze mind a templom, mind a torony román eredetű építményét. De tisztán kimutatható a *studenicai* templomnál is, ahol az előcsarnok primitív gót keresztboltjai a legkezdetlegesebb módon, úgyszólván brutálisan csatlakoznak a márványburkolatú templom finom faragású homlokzatához.

Kevésbbé feltűnő, de azért még mindig elég jól kivehető az utólagos bővítés a *arilyei* XIII. századbeli és a *gracsanicai* XIV. századbeli templomnál, míg a *trojicei* XIII. századbeli és a későbbi XIV. és XV. századbeli tipikus, háromkonchás emlékeknél — így *Lyubosztinán, Manasszián, Kalenitsen, Krusevácon, Ravanicán* és *Velucsén* az előcsarnok vagy narthex már

szerves, elválaszthatatlan alkatrészét képezi az ortodox szerb templomtípusnak és egyszerre épül a templommal magával.

A szerb nemzet leghíresebb temploma a *Kraljevo* mellett álló *Zsicsai ősrégi* koronázó templom. Kolostorát II. István király — Stefán Nemanjič és fia Radoslav alapította a XII. század vége felé Péter és Pál apostol tiszteletére, míg a templom Szent Száva tiszteletére a XIII. század elején (1219-ben Szent Száva kimondja a szerb ortodox egyház függetlenségét) épült és nem-

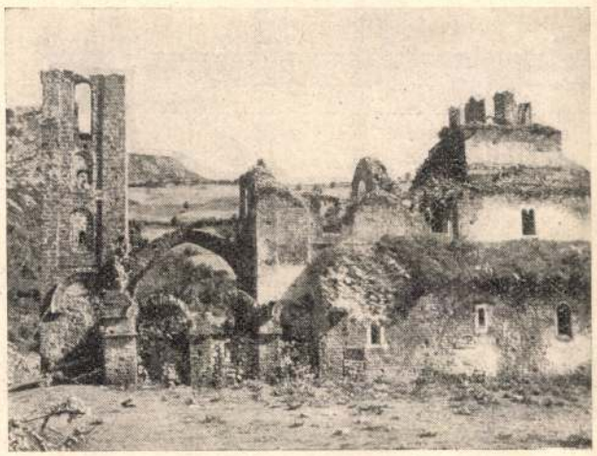

10. ábra. A szopocsáni templom romjai.

sokára (1220?) a szerb királyok koronázó temploma lesz. Ezt a századokon át romokban heverő templomot és kolostort csak a mult században karolta föl *Milán* Obrenovics király és úgy-ahogy restauráltatta. Mai szánalmas külsejétől eltekintve, a templom különösen belső kiképzésében méltó régi hírnevéhez és már csak azért sem nevezhető kezdetlegesnek, mert összméreteiben legnagyobb, nemes arányaiban pedig legszebb temploma Szerbiának.

Alaprajzilag három részből áll: az egyik a tulajdonképeni templom, a másik a harangtorony, a harmadik a később közbeépült, háromhajós előcsarnok.

A templom alaprajza első pillanatra nagyon különösnek látszik két asszimetrikus kereszthajó nyúlványával és kétoldalt hozzáépített mellékkápolnáival. De mindjárt szervesebb lesz, ha a Valtrovics által rajzolt és 1876-ban még látott két mellékhelyiséggel, a prothesissel és a diakonikonnal kiegészitjük. Ilyen kiegészített formában az alaprajz majdnem azonos a Novipazár melletti *szopocsáni* templomrommal, ahol a két mellékhelyiség és az előcsarnok egy része még áll. A középhajó 6·50 mm széles, tompa csúcsíves dongával záródik és félkörű apsisben végződik. Egész belső hossza 23 méter. Pontosan a középhajó közepén kezdődik a kupolatér, mely alig 40 centiméterre kiugró félpillérekre támaszkodik és alsó részében féloldalasan elhelyezett 3·40 méter oldalhosszú négyzetes nyúlványokban nyilik. Eredeti kiképzése a mostani agyonrestaurált formában nem ismerhető fel: a szopocsáni analogiából kiindulva valószínű, hogy kívülről egy háromhajós bazilikára hasonlíthatott.

A középső kupola nyolcszögű otromba ívsávokkal díszített tamburon áll és fölül egy nagyon rosz formájú kupolatetőben végződik, az oldalkápolnák fölött álló kisebb kupolák hengertesten állanak. A homlokzat követi a hármastető szerkezeti motivumát s eredetileg egy nagyobb középső és két kisebb duplaablakkal birt. Ezek az ablaknyílások később az elébe épített előcsarnokba nyíltak s az utóbbiak azért kívülről be is falaztattak. A templom külső homlokfala váltakozó kő- és téglasávokból készült, olyanformán, hogy egy 20 centiméteres kőrétegre mindig három, összesen 35 centiméter magas téglaréteg következik. Utóbbiak itt úgy mint Banjszkán és Ipeken is még a régi, 42—22—8 centiméteres téglaméretet mutatják. Jelenleg az egész templom be van vakolva.

Belül a templom megőrizte ősi jellegét és gyönyörű arányait. Kis méretei dacára is (a kupola mindössze alig 5·50 méter átmérővel bir) nagyon tágasnak és szellősnek látszik és ellentétben a szerb templomok komor, szűk voltával, barátságosnak, világosnak mondható. Az apsisban (presbiteriumban) duplalépcsős körpad húzódik, a

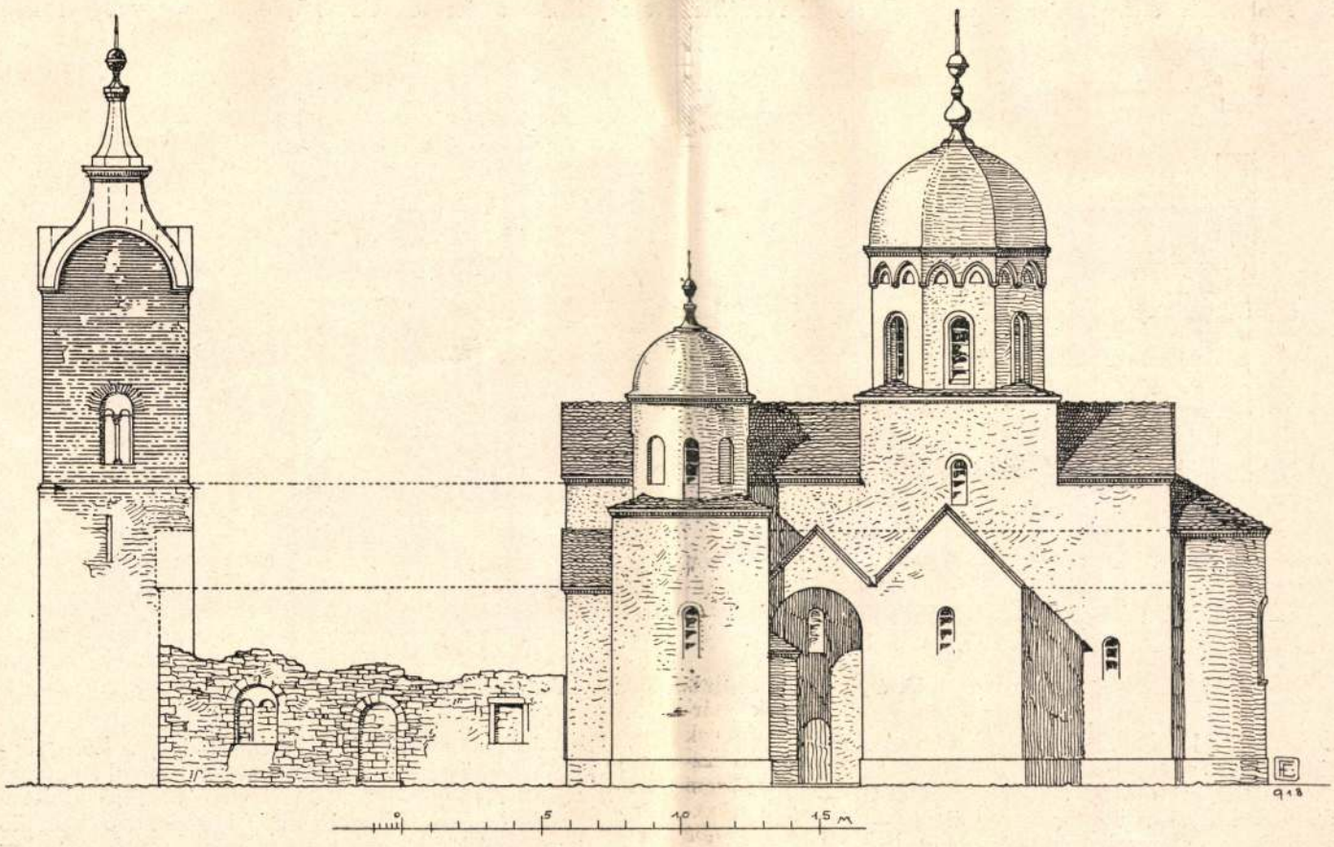

11. ábra. A zsicsai koronázótemplom homlokzata.

fölötte levő nagy duplaablak későbbi keletű, valamint kesőbbi az ízléstelen ikonosztáz is, mely száraz barokk profilokkal rontja a templom művészi hatását. Ezt a művészi hatást a szerencsés belső arányok mellett leginkább a régi nyilván XIII. századbeli freskók gazdag sorozata biztosítja, melyek bár a kupoláról és apsisról lehullottak, mivel a templom sok ideig használatlanul és fedetlenül állt, mégis a templom többi részében olyan jól konzerválódtak, hogy szerencsésen kikerülték azt a helyreállítási processzust, amely a XIX. században az ország legszebb emlékeit — így a studenicai kolostortemplom freskóit is — egy vállalkozó szellemű mesterembernek kiszolgáltatva, teljesen kiforgatta művészi mivoltukból.

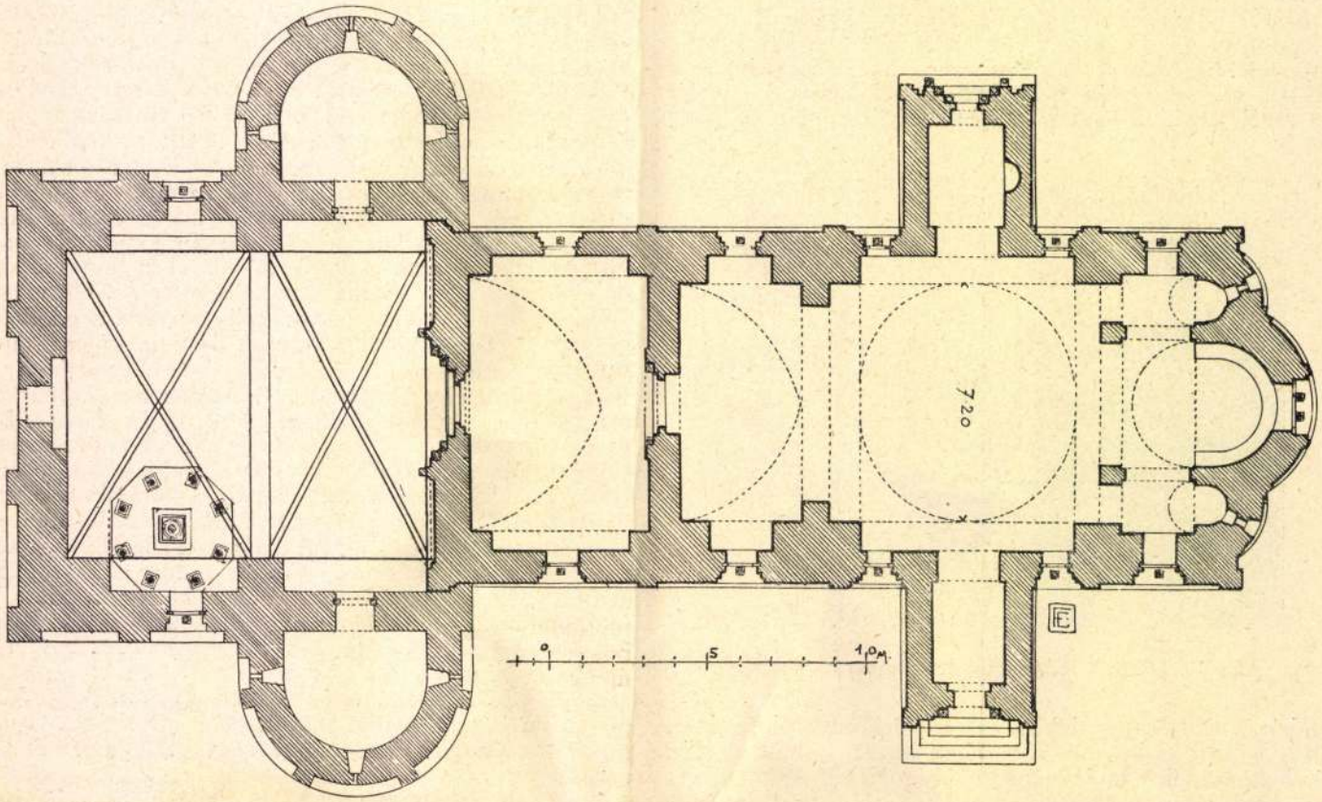

12. ábra. A studenicai templom alaprajza.

E freskók közül legszebbek azok a nyugodt méltósággal egymásmellé sorakozó templomatyák, melyek az apsisfal felső részét díszítik. Bő fehér-fekete köntösbe burkolva lépkednek ezek a szép aggastyánok, fejeiket alázatosan meghajtva. Ugyanilyen szépen vannak stilizálva az egyes pilléreken ábrázolt Szent György, Mihály és Gábor arkangyal, valamint a templom alapítóinak alakjai is: a férfiak bő köpönyegben vagy római (bizánci) jellegű vértezetben, a nők szintén bő, gyöngyökkel és ékkövekkel kivarrt, merev ráncokba omló öltözetben. A templom nyugati falán az ajtó fölött a Szűz Mária halálát ábrázoló nagy kompozició hasonló formában ismétlődik majdnem minden szerb ortodox templomban.

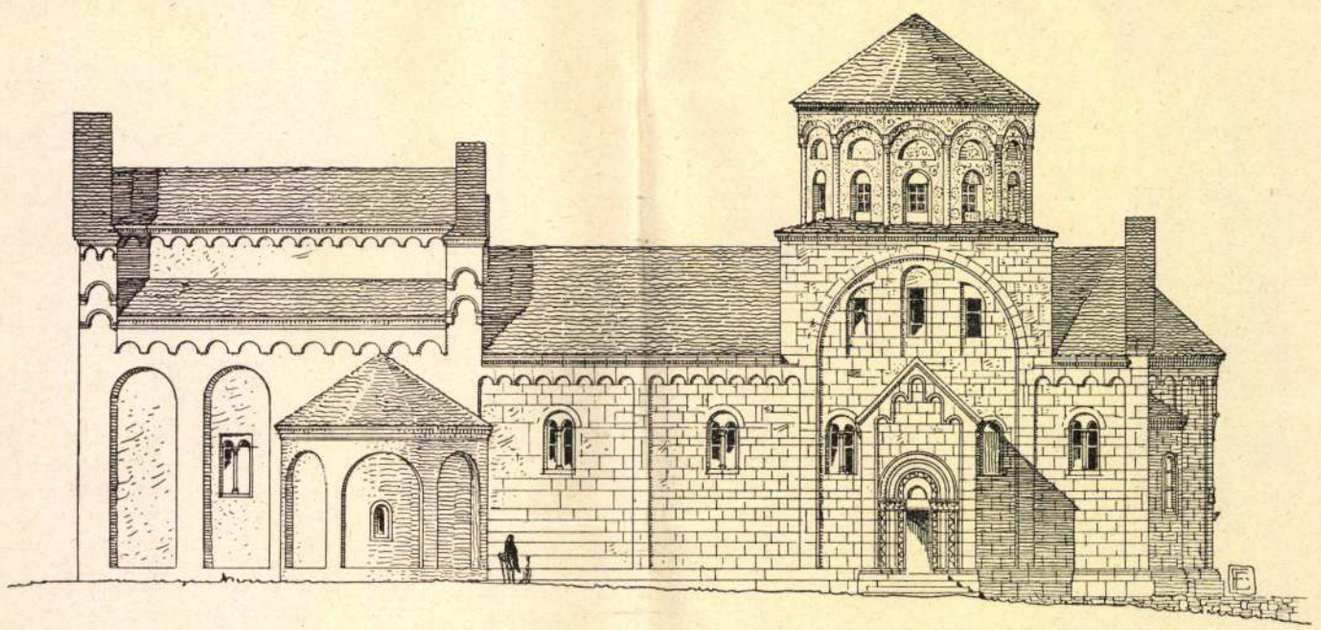

13. ábra. A studenicai templom oldalhomlokzata.

Az épület külseje ma nagyon szánalmas állapotban van: az utólag közbeépített előcsarnok teljesen elpusztult, csak a szélső falai állanak még, torony és templom pedig olyan sok viszontagságon ment keresztül, hogy teljesen kivetkőztek ősi formájukból, még azt sem tudjuk eldönteni, hogy tényleg burkolva volt-e ez a

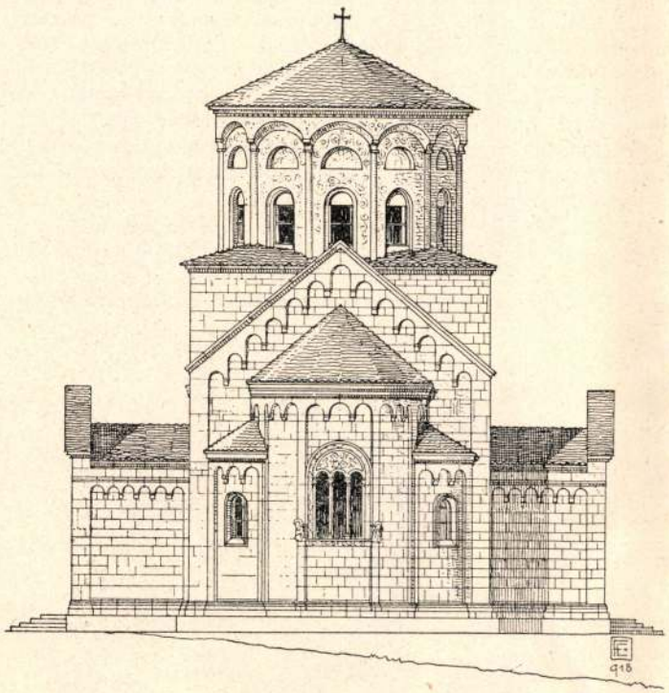

14. ábra. A studenicai teplom apsisa.

templom is, avagy a Theodosius barát említette márványmunkások, kőmívesek és festők inkább csak az utólag hozzáépített előcsarnok részleteivel foglalkoztak. *Valtrovics*[1] első összefoglaló munkájában úgy véli, hogy a jelenleg álló *zsicsai* templom nem lehet az első „márvány"-templom, mert nagyon silány anyagokból (terméskőből és téglából) készült, ami — szerinte — nem egyeztethető össze a szerb koronázótemplom legendáris gazdagságával és pompájával. Ő úgy gondolja, hogy az első, márványból készült templom valami okból elpusztulván, a méltatlan utódok ezt a második, kezdetleges templomot építették a helyébe.

Ez az utóbbi feltevés azonban nem nagyon valószínű. 1207-ben Szent Száva, I. Nemanja István fia visszatérve az Athos hegyéről, tüzes lelkének teljes erejével azon dolgozik, hogy az önálló és független szerb egyházat megalapítsa. Életleírásában, melyet Theodosius barátnak köszönhetünk, olvassuk, hogy „mivel a templom (Zsicsa) nagy volt, de nem elég díszes" Bizáncból márványmunkásokat és festőket hozatott, hogy mint a szerb királyok jövendő koronázó templomát „az ő akarata és útmutatása szerint díszítsék". Tehát a templom már állott és valószínűleg *István* — az első Nemanja fia és Szt. Száva bátyja — építette a XIII. század első éveiben.

A *studenicai*[2] híres kolostor és búcsújáróhely — a carszka lavra — Szerbia legrégibb hiteles helyei közé tartozik. 1196-ban *Stefan Nemanja*, az első szerb fejedelem, miután fia javára lemondott a trónról, *Szimeon* néven ide vonult vissza és itt élt mint barát hosszabb ideig. Később (1203) fia Rostko, baráti néven Szt. Száva, ide hozatta apja tetemeit, amelyek sokáig itt is pihentek, míg 1227-ben a *zsicsai* koronázótemplomban örök nyugalomra tétettek.

A templom legtágasabb istenháza Szerbiának, kupolája 7·20 *m* fesztávolságú, az egész templom előcsarnokkal együtt közel 40 *m* hosszú. A *studenicai* kolostortemplom épületén nyilván három építési korszak különböztethető meg. Az első templom 1196-ban már állott mai nagyságában és pedig terjedt az apsistól egészen a második előtér faláig és valószínűleg vagy csak terméskőből épült, vagy pedig mint a *zsicsai* koronázótemplom, váltakozó kő- és téglarétegekkel bírt. Ennek az első építkezésnek látható maradványa a később bevakolt és festett kupolatambur. Az első épületben látható tompa csúcsív meg nem téveszthet, ha szem előtt tartjuk ennek a szerkezeti motivumnak az ugyanabban az időben, sőt már korábban is létesült délolaszországi normann és szaracén emlékeken való sűrű szereplését.

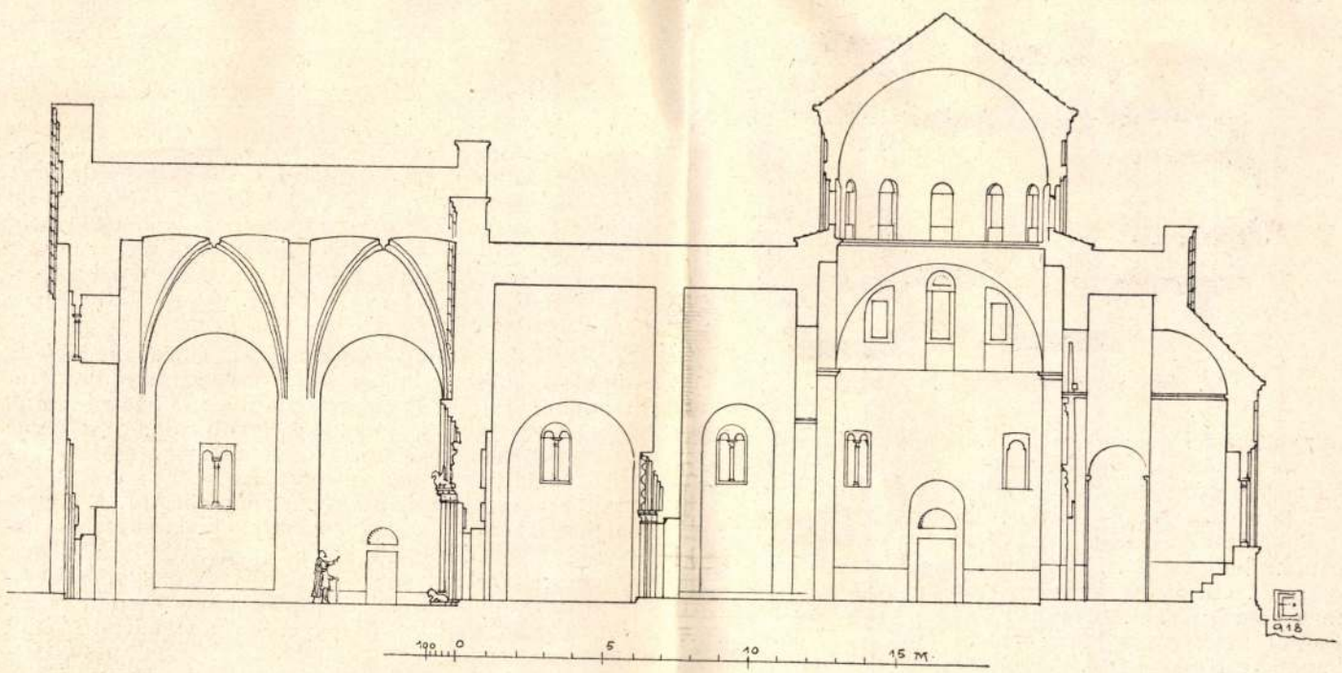

15. ábra. A studenicai templom hosszmetszete.

Amint tényleg előfordul Studenicán kívül Zsicsán, Arilján, Banjszkán, Trojicán és más, a hagyomány szerint legrégibbnek vallott emlékeken is. A második építési korszak összeesik a szerb építőművészet legnagyobb

[1] *Valtrovics*, Mittheilungen über neue Forsch. a. d. Geb. d. serbischen Kirchenbaukunst, Wien 1878. Lehmann & Wentzel.

[2] Először ismertetve *Kanitz*: Serbiens byzantinische Monumente. Folio. Wien, 1862. Staatsdruckerei.

fellendülésével, amikor az egyszerűbb termés- vagy vegyes kőfalazat már nem felel meg a pompaszerető fejedelmek igényeinek és helyette előszeretettel a *márvány* használtatik építőanyagnak, vagy — mint Studenicán is — burkolatnak. Mert azt hiszem nem csalódunk, ha a templom márvánnyal burkolt részét *nem új épületnek* vesszük, hanem a régi — már korábban épült — templom külső, utólag készült burkolatának, mely alkalomkor készült az új — meglehetős szervetlen — két előcsarnok (déli és északi) és a belső és külső díszkapú is, míg a kupola külső fala, hogy jobban összemenjen

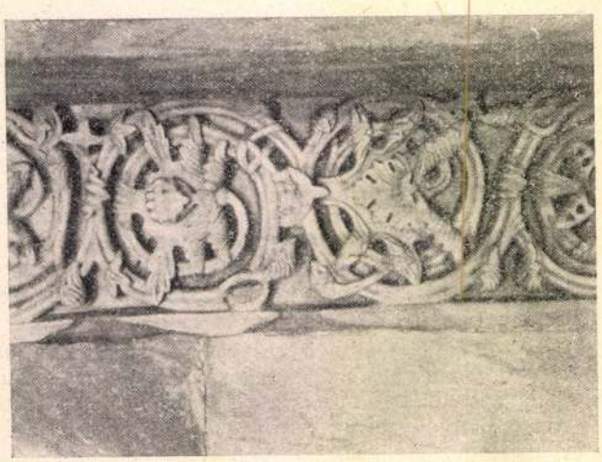

16. ábra. Részlet a studenicai márvány főkapuról.

az új márványhomlokzattal, bevakoltatott és utólag befestetett. Mert csak nehezen volna elgondolható, hogy amikor az egész templomot márványból építik, épp a kupolát, annak legkimagaslóbb részét, sokkal silányabb anyagból, primitivebb formákban építsék.

Ez az olaszirányú építési korszak — a *decsáni* templom okmányilag bizonyított építését korhatározónak véve — egészen 1331-ig terjedt, mert nem hisszük, hogy ezen

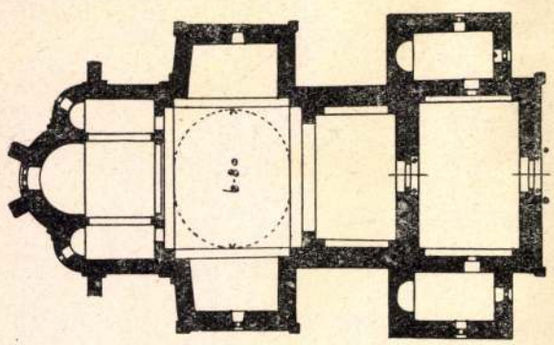

17. ábra. A gradáci templom alaprajza.

időponton túl ebben a modorban építettek volna, mivel a szerb építészet legjellemzőbb típusa a lóherealakú hármaskoncha már a XIV. század elején kezd kialakulni (pl. Pavlica, Nikolje, Vavedenje stb.).

A harmadik építési korszakban (valószínűleg *Dusán* cár uralkodása alatt 1331—55) készül az otromba előcsarnok, külsőleg a márványtemplom román formáinak meg nem értett utánzásával, belül két primitiv keresztbolttal befödve és jobbra-balra egy félkörű mellékkápolnával megtoldva. Az előcsarnokon belül áll a régi keresztelő kút, melynek nyolc duplaoszlopon álló sátortetője (most romban) azt látszik bizonyítani, hogy valamikor *szabad ég* alatt állott a homlokzat jobboldalán. Az előcsarnok különben úgy toldatott az eredeti márványhomlokzathoz, hogy utóbbi teljes szélességében látható maradt, míg az oromzat emelkedő ívsávjai félig a keresztbolt sapkája alatt vesznek el. Főérdeme, hogy megmentette a márványtemplom gazdag faragású főkapúját, mely egyike Szerbia legszebb műkincseinek.

A templom alaprajza különben sok rokonságot mutat a *Helena*, Uros král neje által 1275—80 táján épített, most azonban romokban heverő *gradáci* templommal.

A *gradáci* alaprajz csak annyiban különbözik a *Studenicaitól*, hogy az ott, valamint *Zsicsán* csak tapogatózva megkísérelt kereszthajó motívuma itt már majdnem szerves alkatrészként szerepel. Az előcsarnok mellé épített két kápolna egyenes ismétlése a *zsicsai* motívumnak. Új csak az apsis mellett alkalmazott két támpillér s így tehát az egész alaprajz a korábban épített *zsicsai* és *studenicai* templom továbbfejlesztésének mondható és fejlődéstörténetileg is megerősíti a két legfontosabb szerbiai templomépítmény építési korát. Kupolája átmérője (6·80 méter) megközelíti a *studenicait* és szintén *ovális*.

A *studenicai* és *gradáci* alaprajznál a szentély 3 konchában végződik és pedig olyformán, hogy a kupolatér keleti fala két beleállított pillérrel három részre oszlik, melyek középső nyílása képezi a tulajdonképeni nagy

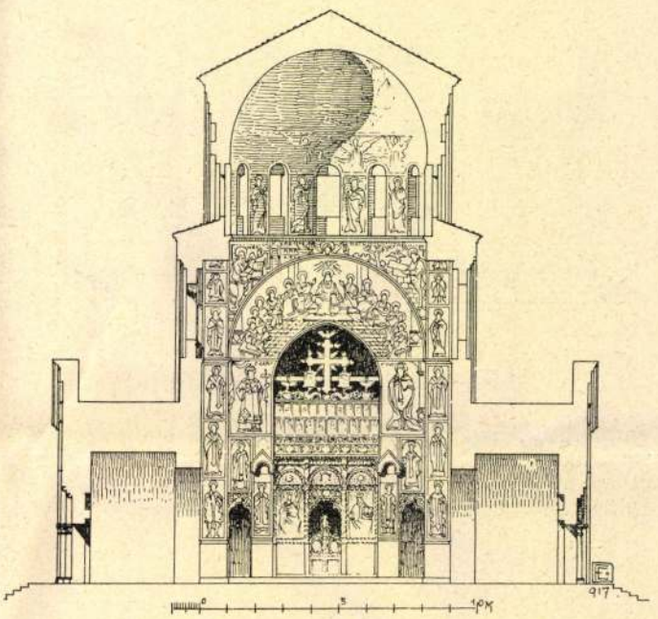

18. ábra. A studenicai templom kupolája.

főapsist, az oltár helyét, míg a jobbról-balról elválasztott rész szintén egy-egy kisebb apsissal zárul. Ez a két mellékhelyiség a későbbi *Arilyénél* és *Troicánál* külön helyiséggé fejlődik a *prothesis* — azaz előkészítő és a *diakonikon* — a segítő papság helyisége, míg a véglegesen megállapított szerb típus visszatér a studenicai bizánci származású típusra. Lásd Gracsanica, Manaszia, Ravanica, Krusevác stb.

Az eredeti márványtemplom már magában foglalja a föntebb említett tipikus előcsarnokot, mely úgy mint a templom hajója is, tompa csúcsíves dongával zárul. A belső világítása kizárólag nyolcszögű oszloppal osztott hosszú, dupla ablakokkal történik, csak a főapsis tengelyében találunk egy szélesebb méretű, két finom oszloppal alátámasztott hármas ablakot. A kupola tamburja tizenkét magas, keskeny ablaknyílással világíttatik. A később épült, formában nagyon kezdetleges, de nyilván férőképesség szempontjából nagyon szükségelt előcsarnok és annak kétoldalt kidomborodó kápolnája hasonló módon, bár gyérebben világíttatik mint a templom maga.

A formai kiképzést tekintve feltűnő az *ívsávok* céltudatos alkalmazása: úgy a hosszhajók mint az előcsarnokok és apsisok párkányait kivéve a legtisztább román félköríves formában készültek és lizénákkal kapcsolódnak az alsó lábazatos párkány profiljaira. Eme tiszta román formák mellett idegenül hat a kupolanégyzet szegényes kiképezése és a kupoladob bizánci ívű, szegmens ívű befejezése és alacsony kúpformájú befödése. Az ablaknyilások külső kiképzése átmenetet

képez az előbbi kor szimpla ablakréseiből a későbbi mértműves ablak gazdag tagozásához.

Többnyire duplaablak formájára van kiképezve, körvagy nyolcszög-keresztmetszetű középoszloppal és sima orommezővel. Leggazdagabb a középső apsis nagy *hármasablaka*, melynek alaki kiképzése teljesen egyezik a később tárgyalandó *decsáni* templom két *hármasablakával*, úgy hogy valószínűnek látszik, hogy ez az ablak ugyanattól a mestertől készült mint a decsáni. Ugyancsak feltűnő az egykori szabadonálló, most pedig a hozzáépített előcsarnokból nyíló *főkapu* majdnem szó-

19. ábra. Studenica, mellékkapu.

szerinti egyezése a *decsáni* kapumű motivumaival, úgy hogy már ez a tény egymagában is bizonyítja, hogy a *studenicai* templom kevéssel a *decsáni* előtt épült, illetve utóbbi közvetlenül ennek elkészülte után épült.

Gyönyörűek az ajtónyilást keretező indadíszek és az ajtómélyedéseket borító, virágkonzolokon guggoló szentek alakjai, a vizszintes heveder alsó síkján az áldást osztó Krisztussal, fölötte pedig a tympanum az archaisztikusan, mereven stilizált ülő Szüz Máriával.

Az oroszlánokon nyugvó, szabadon álló oszlopok tetején jobbra griffmadár, balra pedig ugró oroszlán tartja a negyedkörprofilban kiugró gazdagon faragott, mindenféle csudaállattal átszőtt, indákkal díszített, félköralakú ormozatot. Az oszlopfejezetek sematikusan tartott akanthus-levelekkel vannak díszítve, az abskus a legfinomabb tagozatú bizánci levélfrizzel ékes. Ebbe a díszes keretbe építették bele a bővítés alkalmával a mostani kis ajtónyilást. Alaprajzi elrendezésben egyszerűbb, bár sok finom részlettel bővelkedő a déli mellékbejáró ajtaja csavart oszlopaival és szinte klaszszikus római mintára emlékeztető szent díszítésével.

Közös sajátossága az összes kapuzatoknak és félkörű zárású ablakoknak a lépcsőzetesen kiugró tagozatoknak mind jobban növekedő magasbodása. Az előcsarnok főformáiban úgymint egyes részleteiben is megértetlen kontár kezektől származó, silány utánzata a márvány templom nemes formáinak.

Ezzel az emlékkel rokon a Balkán félsziget legnemesebb építménye, a XIV. század első felében épült *decsáni* kolostortemplom.

A nagy országúttól félreeső, de azért könnyen megközelíthető kies völgyben, nemes gesztenyeerdő közepében fekszik a híres búcsújáróhely, mint az ortodox szláv világban régen ismert, a nyugati kultúra előtt azonban meglehetős ismeretlen, egyetlen ép, igazi műemléke a keresztény Balkánnak, mely tudomásunk szerint 1331-ben fejeztetett be. Alaprajza nem nagyon szerves: ingadozik a homályos, szűk, keleti ortodox és a szellős, tágas nyugati templomtípus között, amennyiben egyesíteni igyekszik amannak hármas apsisát és szűk kürtőszerű kupoláját emennek rendes kereszthajójával

20. ábra. A decsáni templom.

és csarnokszerű, háromhajós főhajójával. Ebből a kompromisszumból született az a különleges kupolamotivum, mely ily szokatlan elrendezésben seholsem található: belül a *kéthajós* kereszthajó és a hármas főhajó keresztezéséből, kívül a nagy csarnoktető második, *hátsó* részéből emelkedik ki.

Máskülönben az egész templom a legtisztább olaszromán stílusban épült, legfeljebb az állati motívumok bizarrságából és fantasztikumából lehet következtetni, hogy művésze nem olasz ember, hanem a közelebb fekvő dalmát építőiskola egyik mestere lehetett. A déli bejáró feletti felírás szerint a templomot *Vitus* kattarói mester építette.

Külsőleg a templom — az egy kupolától eltekintve, mely azonban, mint említettem, nem *szervesen* nő ki a templom testéből — semmiben sem különbözik az olasz-román síkmennyezetű bazilikáktól, még a homloksík fehér- és pirosmárvány sávoktól tagolt felülete is megerősíti ezt a hasonlatosságot. Köröskörül egy kb. 40 cm. magas márványpad húzódik, az apsistól balra pedig egy szabadon álló harangtorony emelkedik, mindkét motivum szintén szokatlan az ortodox templomépítészetben és szintén nyugoti mintára utal.

Az előcsarnok és apsis ablakai félkörben záródnak a

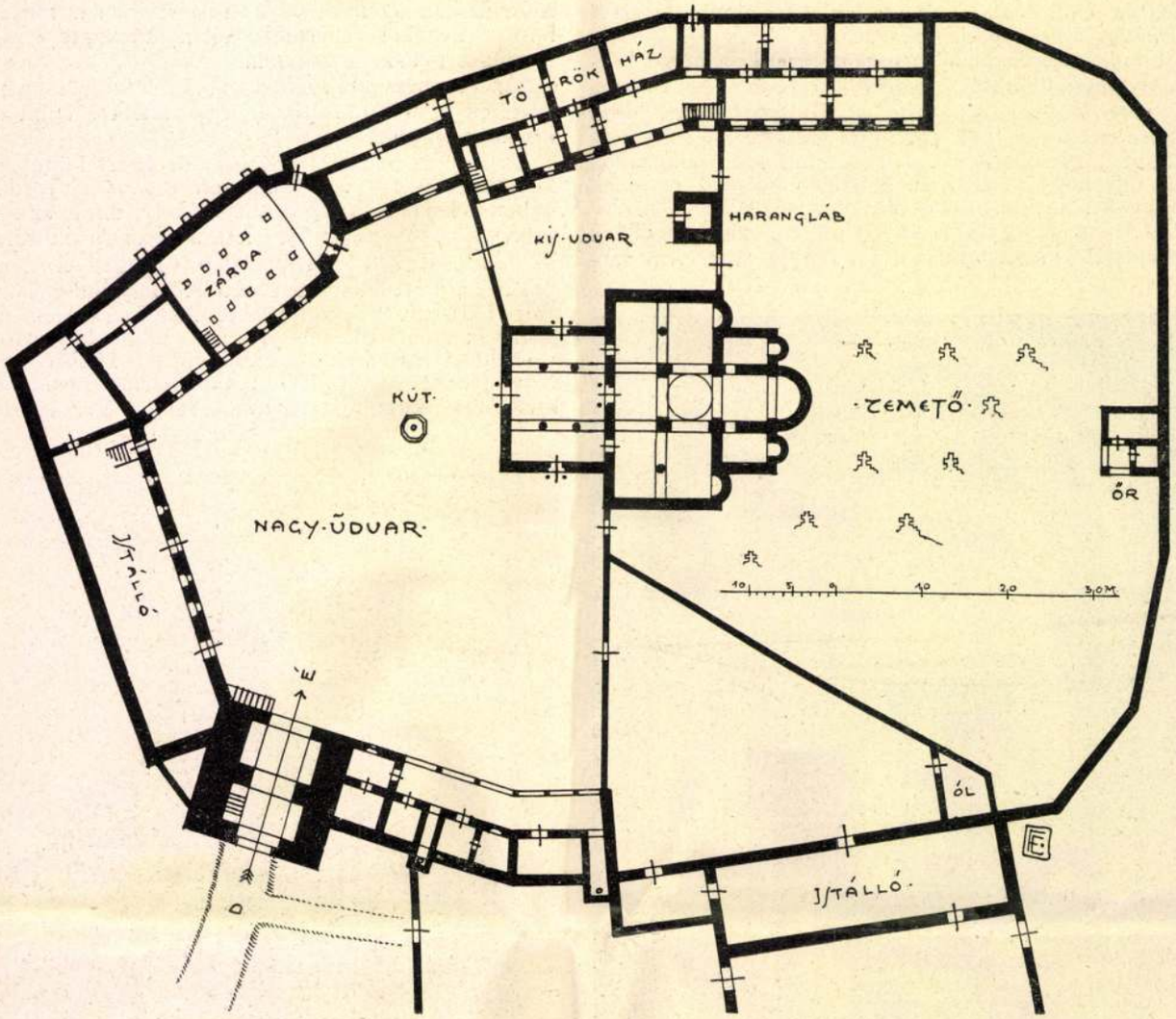

21. ábra. A decsáni kolostortemplom alaprajza.

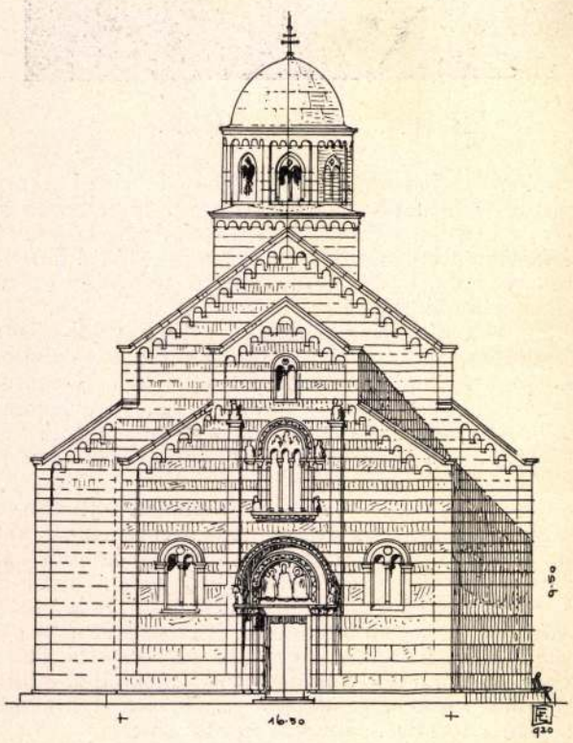

22. ábra. A decsáni templom főhomlokzata.

23. ábra. A decsáni templom apsisa.

kereszthajó és kupolái csúcsívben. A szimpla ablakok profilirozása egy határoló pálcikára és mély rézsűre szorítkozik, míg a nagyobb, dupla vagy hármas ablakok vékony, nyolcszögű oszlopocskákkal tagoltatnak, melyek fölül félkörű ivecskékkel hidaltatnak át.

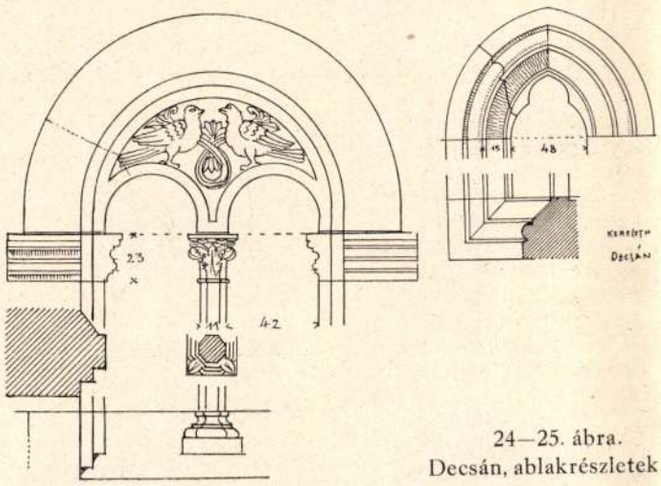

24—25. ábra. Decsán, ablakrészletek.

Az orommezőkben egy mátkapár, groteszk stilizált állatok, kígyó és sas, és rozetták felváltva alkalmaztatnak.

Még gazdagabbak, azaz groteszkebbek a kereszthajó

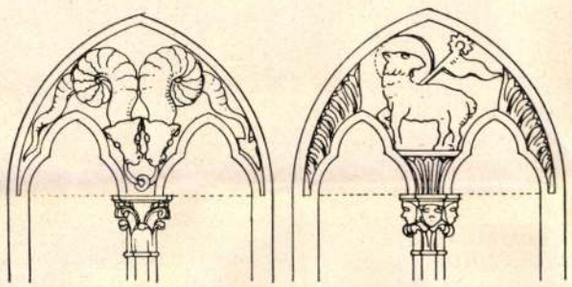

26. ábra. Decsán, ablakrészletek.

kettős ablakai, ahol kutyafejű kígyók és kigyófarkú kakasok tekerőznek az orommezőben, míg az ablakkeret egy egyszerű rézsűre szorítkozik. A főapsis kettős ablakainak tympanonja át van törve és mértműszerűen tagoltatik.

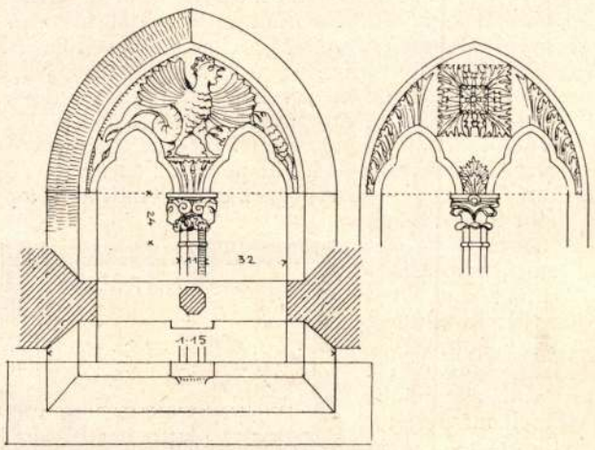

27. ábra. Decsán ablakrészletek.

Leggazdagabb a főhomlokzat és a nagy apsis hármasablaka. Kiképzésben teljesen egyeznek, csak az orommező kitöltésében variálnak. Az ablakosztó gerendák vagy oszlopok itt is nyolcszögűek, az egyes összekötő ivecskék magasbítvák, csakhogy a főhomlokzaton a középső akanthus-fejezetek helyett ugró oroszlán és griffmadár támasztja alá az abakust. Az oroszlán emberfejet, a griffmadár szamárfejet tart a karmai között. Mindössze csak 22 centiméter magasak, azért a nyolcszögű oszlopocskák is csak 10 centiméter átmérővel birnak. Ezt a hármasnyílást egy szintén magasbított körív foglalja össze, melynek gazdag ornamentális kerctébe apró emberi és állati alakok vannak beleoldva. A közbefoglalt orommező megint aránytalan nagy állatgroteszkekkel van kitöltve, míg az ivecskék profilja gazdag faragással ékes.

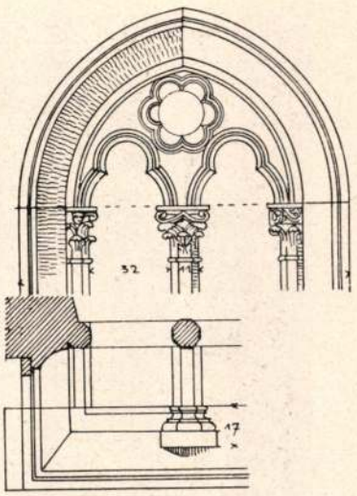

Az ortodox templom sajátságos elrendezéséből folyik, hogy a nyugati főhomlokzati kapun kívül (mely csak az *előcsar-*

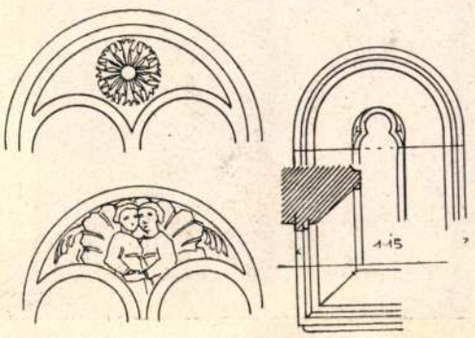

28. Decsán, ablakrészletek.

nokba nyílik) az előcsarnokban, tehát fedett helyen *még egy* főkapu nyílik a tulajdonképeni templomba.

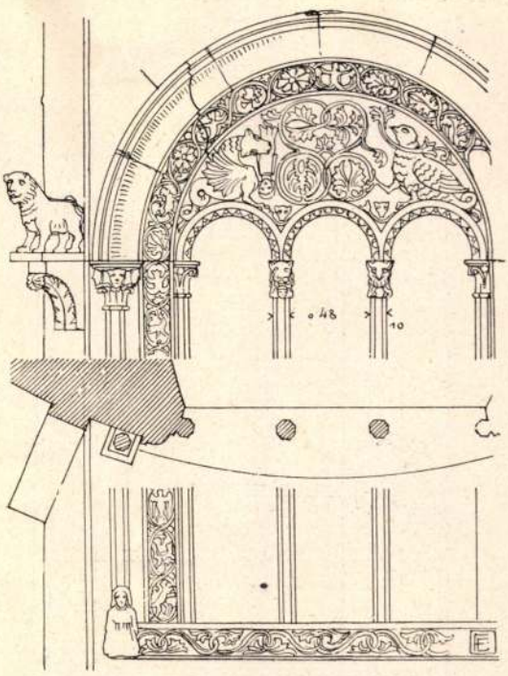

29. ábra. Decsán, az apsis ablaka.

Ez a második — belső — főkapu úgymint Studenicán, Ravanicán és Banjszkán itt is megtalálható és pedig *még gazdagabb* kiképzésben mint a külső, amennyiben összes ott felsorolt részletein kívül a két szelső, szabadon álló oszlop *oroszlánokon* nyugszik, amelyek éppúgy mint a *banjszkai* oroszlánok felfelé néző

emberfejet tartanak a karmaik között. Éppúgy a fejezetek abakuszai fölött kiugró oroszlánok is hasonlóan mint a banjszkaiak egy-egy vékony plintuson állanak és lefelé

30. ábra. A decsáni templom mellékkapuja.

néző szamár- vagy ökörfejet tartanak a lábaik között.

Ezeknél az emlékeknél, amint már említettem, úgy az alaprajzban, mint a részletekben is két befolyást kell

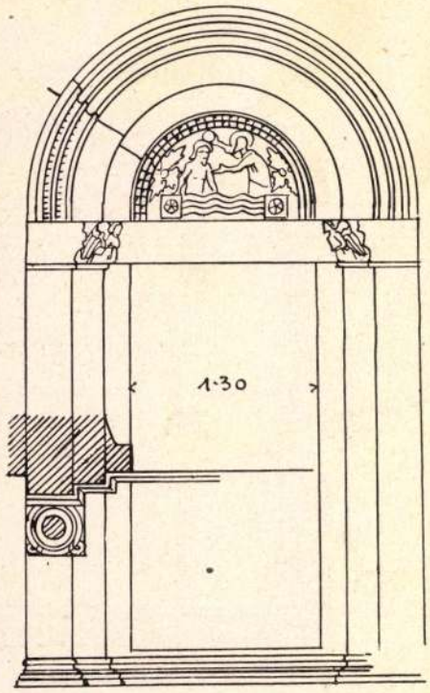

31. ábra. A decsáni templom mellékkapuja.

konstatálnunk: az egyik a bizánci, mely már a vallás révén is hatalmába kerítette az egész Balkán civilizációját, a másik pedig az olasz kultúra fejlettsége, mely a szomszédos Dalmácia révén állandóan éreztette hatását a közel Albániában is. Hogy egyik sem került ki győztesen, láttuk már a fenti méltatásban, sőt azt mondhatjuk, párhuzamosan haladt a két befolyás mindvégig, mert amikor a *decsáni* emlékkel, úgylátszik, túlsúlyra emelkedett volna az olasz művészet, a törökök szorongatásai alatt mindjobban gyöngülni látjuk a Balkán keresztény kultúráját, hogy utóbb teljesen a török világbirodalom új eszméinek hódoljon be.

Az olasz művészet első emlékének okvetlenül a *Banjszkai* templomromot kell tartanunk, nyilván a XIII. század első feléből vagy közepéből. De feltűnő, hogy úgy kecsesen stilizált oroszlánjai és akantuszai, mint a homlokzat piros-, fehérsávos márványburkolata sem a szemben levő Apuliára, hanem a jóval távolabbi Liguriára és Toszkánára, Genua, Lucca és Piza vidékeire utalnak, jóllehet az Anjouk alatt Apuliában is élénk művészeti élet pezsgett. De lehet, hogy ez a körülmény összefüggésben van azzal a történeti ténnyel, hogy a Nemanja-dinasztia egyik uralkodója 1222-ben (dacára ortodox voltának) Rómából koronát nyert.

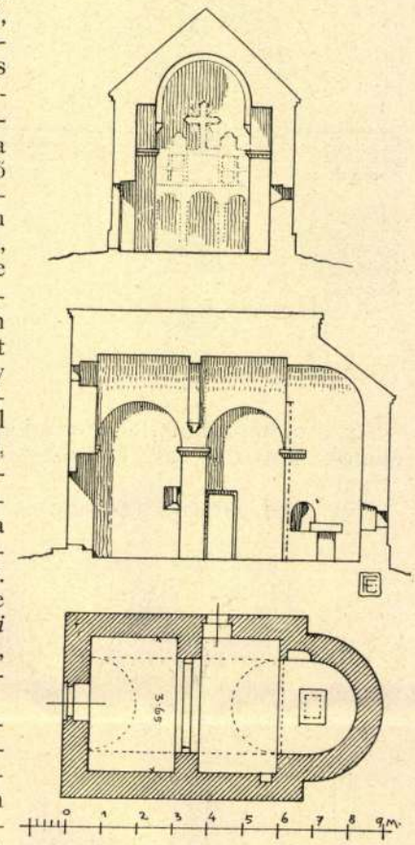

32. ábra. Zsicsa.

Közvetítő szerepe lehetett a *studenicai* templom bővítésének, amennyiben az ott előforduló oroszlánon nyugvó oszlop és gazdag indadísz már sokkal közelebb áll a *decsáni* kolostortemplom művészetéhez, mint — tekintve az itt előforduló korai gót részleteket (csúcsív, nyolcszögű oszlop, mértmű és ablakrézsű) — a szembenlevő olasz partok analogiája szerint legkorábban a XIV. század első felére tehető. Emellett szól a figurális dísz zabolátlan, fantasztikus alakítása, oroszlánok és griffek dekorativ alkalmazása is, mely motivumok a szomszédos Beneventben és a bitontói dómnál is konstatálható.

A fentebb említett kápolnákhoz hasonló legegyszerűbb templomtípust képviselik a szintén kisméretű *godovicsi, zseleznicai, vavedenjei* és *Szt. Száva* templom Studenica mellett: egy egyszerű, dongával fedett hosszhajó, melyben az előcsarnok mindössze egy keresztövvel van elválasztva a szentélytől, kívül pedig az egész egy tető alatt van összefoglalva. Amíg az eddig említett templomok nem igen térnek el a nyugaton fejlődött templomtípus főalakjától, a mostan tárgyalandó istenházaknál tisztán kivehető az az igyekezet, hogy az ortodox vallás speciális igényeinek megfelelve, egy különleges szerb-ortodox típust alkossanak. Ide tartozik elsősorban a *narthex* szerves kapcsolata a templom hajójával, másodsorban pedig a szentély szoros kapcsolata a kupolatérrel és végül a képfal (ikonosztáz) monumentális kiképzése. Úgy az elsőre mint a másodikra találunk példát az előbb említett templomoknál is. Egyiknél az egyiket

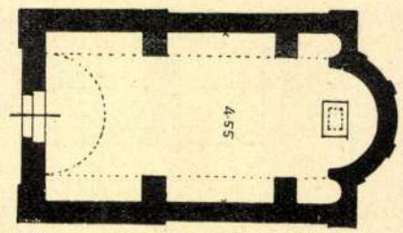

33. ábra. Zseleznica.

a másiknál a másikat, de inkább csak tapogatózva és kisérletképen.

Az első ortodox típushoz számíthatjuk nyilván a

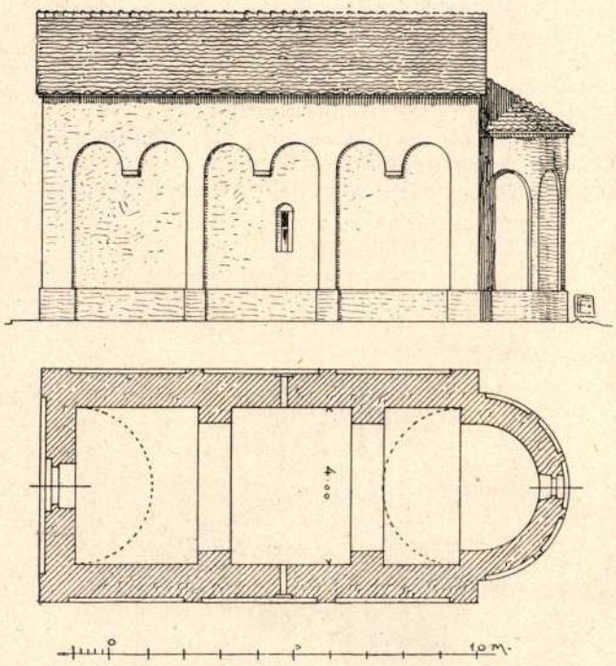

34. ábra. Vavedenje.

szerb athoshoz tartozó, a Kabláron épített *Blagovestenye* (Angyali üdvözlet) kolostortemploma. Mint kifejezett kereszthajós templom épült valószínűleg a XIV. század elején (1602-ben öt lett építve) olyformán, hogy a kívül nyolcszögű kupolatest a keresztfalra támaszkodik. Az ezek által 3·50 méterre szűkített kupolatér kürtőszerűen emelkedik 12 méter magasságra. A szentély egyetlen nagy konchában végződik. Az előcsarnok itt még hiányzik, azaz csak ideiglenes üvegfalakból készült. Úgymint a *jovanjei* templomnál, itt is megmaradt az eredeti templom két márványgyertyatartója három lábalakú oroszlánfejekkel díszített lábazatával Különben. ez a márványgyertyatartó sok analógiát mutat a Dalmáciával szembenfekvő olasz partvidék középkori művészetével. A blagovestenyei templommal rokon a *brekovai*, *jezsevici*, *dracsai* és *volbavjai* templom is: mindeniknél a kupola egy külön keresztbeállított dongára támaszkodik.

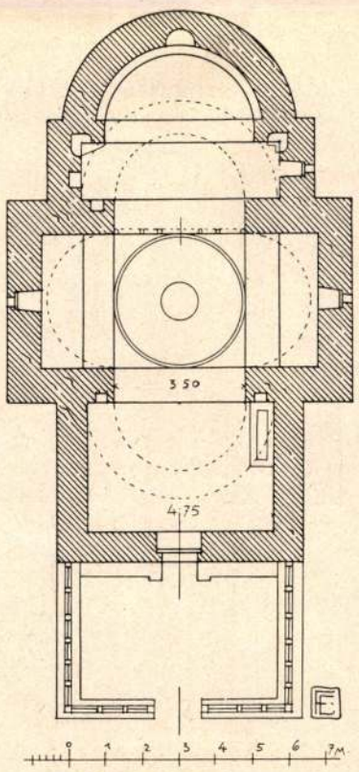

35. ábra. Blagovestenye.

Legtökéletesebb formája ennek a kimondott kereszthajós tipusnak az a megoldás, mikor a szentély már az alaprajzban is határozottan kifejezésre hozza a *béma* három alkatrészét: közepén a *presbiteriumot* (az oltárrészt), jobbrabalra tőle a *prothesist* (előkészítőt) és *diakonikont* (segédkező papság helyét).

Ez a nyilván a bizánci építészettől átvett hármasosztás, mely formailag már a *studenicai* és *gradáci* templomnál előfordul és legprimitivebb formában már a *dévicsi* szentélynél is található, a *troicei* és *arilyei* XIII. századbeli templomoknál nyeri legkifejezőbb alaját.

Itt a presbitériumtól fallal elkülönítve és csak ajtóval összekötve fekszik baloldalt egy kamara a prothesis, jobboldalt pedig szintén egy kamra a diakonikon (mely

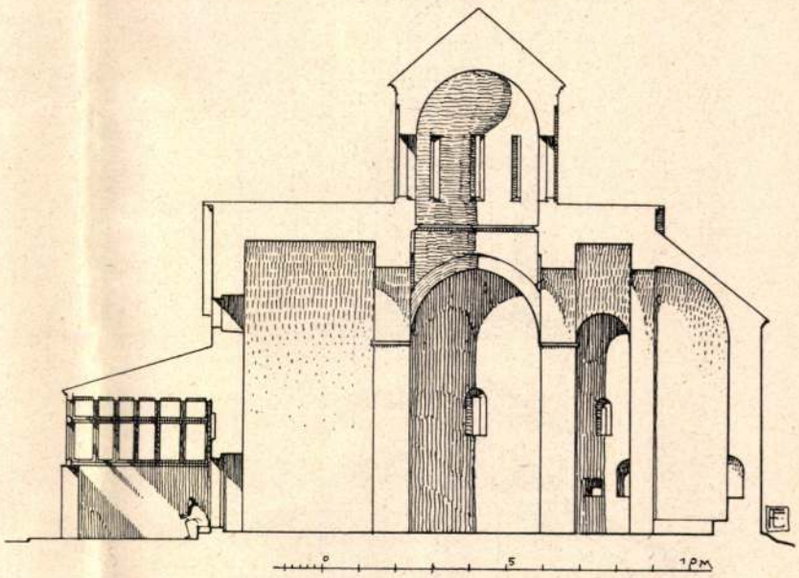

36. ábra. Blagovestenye. Metszet.

sokszor kincseskamrának is használtatik), mindkettő a kereszthajóból megközelíthető. A keleti homlokzatból csak az oltárfülke apsisa emelkedik ki, míg a két mellékhelyiség *egyenes* fallal záródik. úgyhogy kereszt-

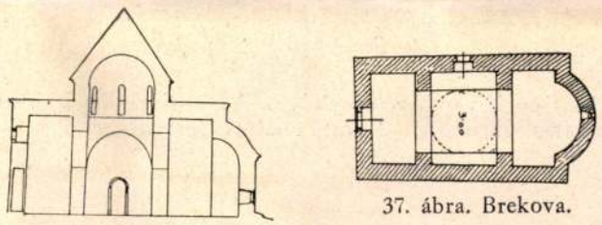

37. ábra. Brekova.

donga és mellékkamra együtt alkotja a kereszthajó külső rizalitját. Hogy mennyire nem szerves ez az összevonás, legjobban látszik a *román* formákban tartott *arilyei* templomnál, ahol a kereszthajó belső kettős osztásával szemben a homlokfal külsőleg két íves sávokkal összekötött lizénával *három* részre van osztva. Ezek-

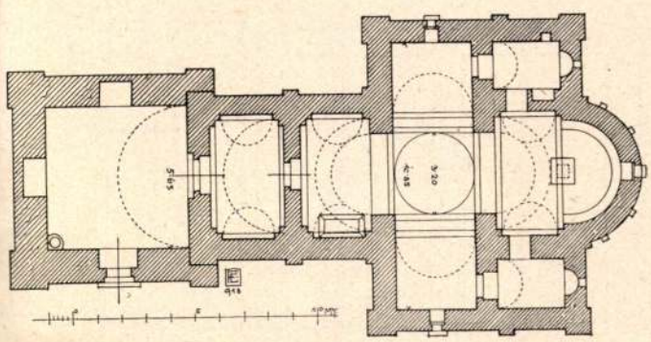

38. ábra. Az arilyei templom alaprajza.

nek a lizénáknak egyike éppen az ablak tengelyébe esik s ezért megszakad.

Az *arilyei* templomnál az apsis konchája félkörű, míg a *troicei*nél az apsis kívül ötszögben záródik, a dongák boltívei pedig félkörűek, míg a kupolát alátámasztó ivek az általánosan elfogadott nyomott csúcsivet mutatják.

Az *arilyei* templomot 1272—75 között építette — még Uros cár uralkodása alatt *Dragutin*, a későbbi boszniai alkirály. Legjellemzőbb motivuma a homlokzaton alkalmazott hármas csúcsív, mely fölül mindig egy nagy

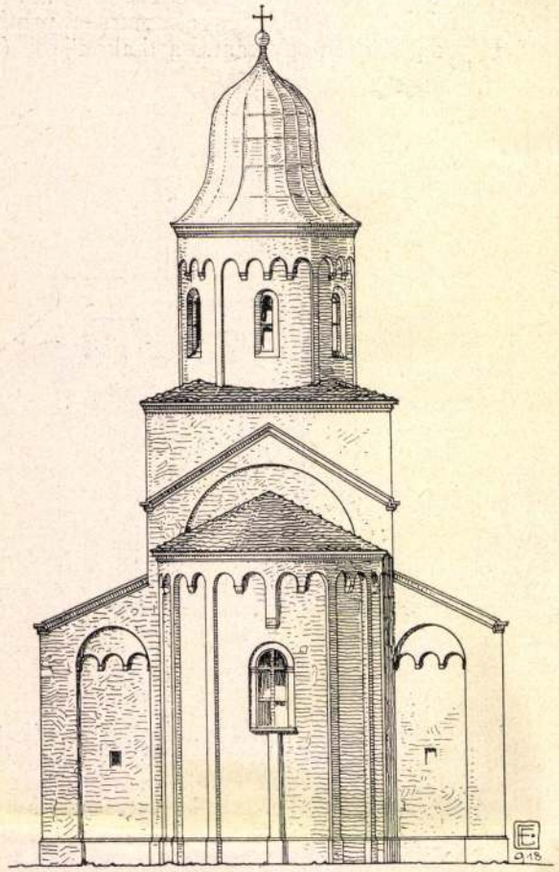

39. ábra. Arilye. Szentély.

félkörívvel van összefoglalva. Az apsison ez az összefoglalás mindig 2—2 ívezet után történik, úgyhogy az

40. ábra. Arilye, hosszmetszet.

apsis ablaka itt is félbeszakítja a leszaladó lizénát. A kupola teste kerek és egymás között 4 ívezettel összekötött lizénával van hatrészre osztva, s így tehát 6 ablakkal megvilágítva, fölül egy furcsa hagymaalakú sisakkal van lezárva. Az egész templom kívül-belül be van vakolva, szép freskói közül Katalin, V. István királyunk leánya, Dragutin neje is szerepel. Az utólag hozzáépített nartex külsőleg összemegy a templommal, egész díszleten.

Érintetlen, első formájában tanulmányozhatjuk a *troicei* kis templomot. Alaprajza, mint megemlítettük, teljesen egyezik az előbbivel, csak egyszerűbb, amennyiben külső megjelenésében legközelebb áll a nyugati — speciálisan erdélyi falusi templomok architekturájához.

Legdíszesebb része a tizenkétszögű sarokoszlopokkal hangsúlyozott kupolatambúr, mely felül erőteljes párkánnyal zárul és egyszerű, meredek kúptetőben végző-

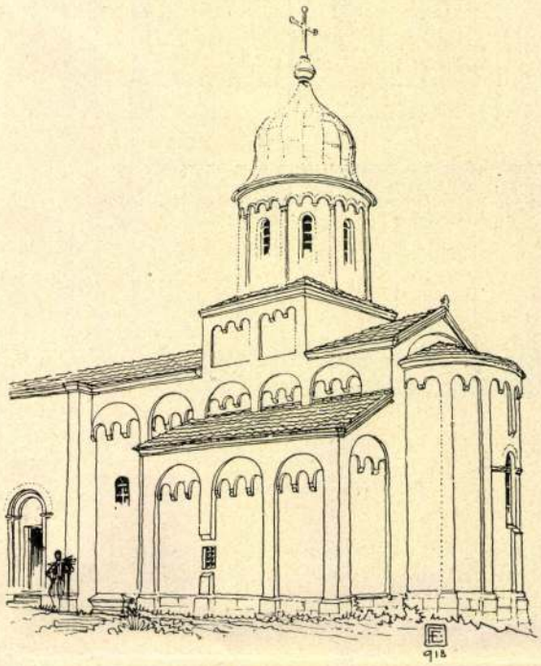

41. ábra. Arilye, távlati kép.

dik. Az ablaknyilások részint plasztikusan díszített, részint pedig átlyukasztott márványlapokkal vannak elzárva. A valamikor a nyugoti homlokzat elé épített kisméretű és alárendelt előcsarnok most el van bontva.

Annál érdekesebb a belseje ennek a mintaszerű kis építménynek, mely pontos munkájával és jó arányaival kevés követőt talál a szerb építészetben.

Mindjárt az előtérben egy keresztbeállított dongán áll egy lapos kupola, a későbbi kétkupolás templom belső példája. De míg ez a kupola inkább csak belső dísznek szolgál, a következő, a kereszthajóra állított kupola magasan kiemelkedik az épület fölé és belül is kellően hangsúlyozza az ikonostáz helyét. Az összes dongák félkörűek, csak a kupolát alátámasztó boltívek tompa csúcsívben záródnak. Különös dísze a kereszthajó boltozatának, hogy dongái egykét ivezet alakjában kiugró boltozatra támaszkodnak. A bémának jobboldali kamrája, nem tudni mi okból a presbitérium felöl el van falazva.

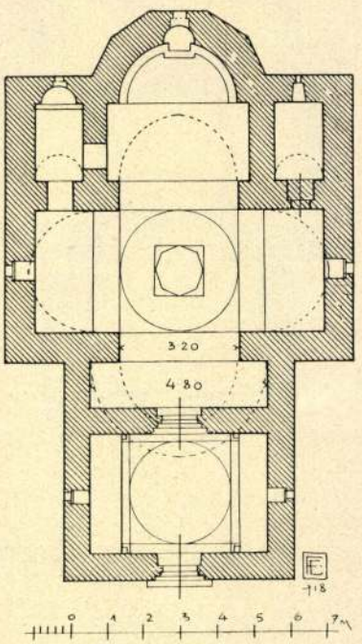

42. ábra. Troice.

Az egész templom padozata nagy kőlapokkal ki van rakva; a kupolatér közepén, nyilván az ambo helyén,

egy gazdagon, félig keletiesen díszített, 1·23 *m* átmérőjű kőrózsa fekszik. A kupola átmérője 3·20 *m*, a templom legnagyobb szélessége 8 *m*. A templom nyilván a XIII. századból származik és valószínűleg egykorú az előbb

43. ábra. Troice távlati képe.

említett *arilyei*-vel és a hasonló elrendezésű, szintén a szerb Athos-kolostortemplomhoz tartozó *Sretenyei* templommal. A szintén a XIII. századból származó *Pridvoricai* templom a Studenica völgyében csak abban különbözik tőle, hogy kívül ívessor díszíti a kupola *nyolcszögü* tamburját.

Amint láttuk a szerb templomépítészet majdnem összes típusai a XIII. századból származnak és egymás mellett fejlődtek és használtattak egészen a XIV. század közepéig, amikor a szerb templom legtípikusabb alakja, a *háromkonchás* elrendezés, melynek ősi alakját már a Nikolye-i kolostortemplomban megismertük, mindjobban elterjedve, kiszorítja az összes eltérő formákat és egyedül uralja a szerb orthodox templom építészetet. Ez a háromkonchás típus szintén a XIII. századból származik és legelső képviselője szerb földön az ibarvölgyi *pavlicai* templom Raska mellett. Az athéni Agia Theotokos mintájára épült, külsőleg féltiz szög zárású konchákkal és egyenesen lezárt mellékapsidiolokkal.

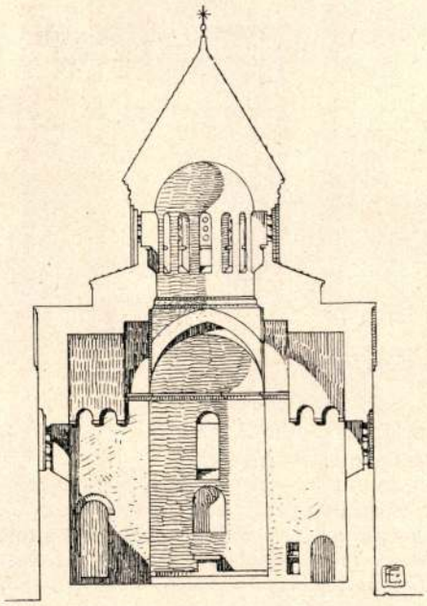

44. ábra. Troice, metszet.

Belsőleg legjellemzőbb eltérése az eddig tárgyalt típusoktól, hogy a kupola nem keresztbeállított dongán áll, hanem négy *szabadon* álló oszlopra támaszkodik. Az összes ívek és dongák félkörzárásúak, magasbítvák és egymásközött olasz módon kötőgerendákkal vannak összekapcsolva. Az oszlopok lába és fejezete a legegyszerűbb formákban készült. A kupola tamburja kívül nyolcszögű és alacsony sátortetővel zárul. Ablakai lépcsősen beugró körívekkel vannak keretezve. Az egész kupola négyzetes alépítményen áll, a dongák motívuma bizánci példára külsőleg szegmens ívű párkányzattal jeleztetik.

A templommal egyidőből származik az eredetileg szabadon állott harangtorony is, amely kívül három eme-

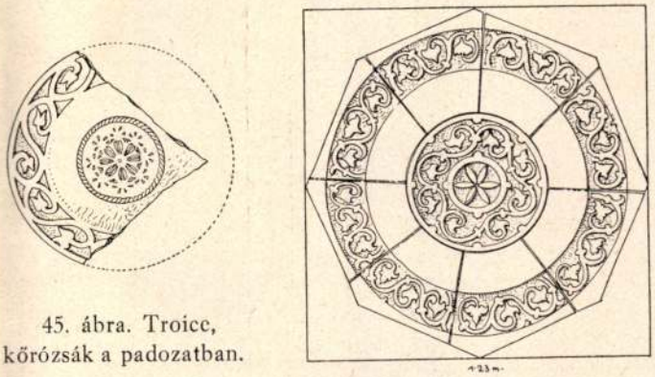

45. ábra. Troice, kőrózsák a padozatban.

letsorban ívsoros frizzel és lizénákkal tagoltatik és utolsó emeletében ikerablakkal ékes. A templom és harangtorony közötti tér később (alighanem a XV. században) átboltoztatván, most a templom narthex-ét alkotja. A templom kívül-belül be van meszelve, csak hellyel-közzel a mészréteg alól kibúvik valamikor gazdag belső freskója.

Erre a mintára épült Milica cárnő áldozatkészségéből 1389 után a Trsztenák melletti *Lyubosztinán* kolostortemplom is, csakhogy már a késői szerb építőstílust jellemző formában váltakozó kő- és téglarétegekkel és különleges, félig bizánci-mohamedán, félig velencés ornamentikával, mely itt csakugyan a kőrészletekben figyelhető meg, mivel az egész homlokzat egy újabbkori restauráció alkalmával bevakoltatott.

Ugyancsak a típusnak leggazdagabb változata belül *négyoszlopos*, kívül pedig *ötkupolás* megoldás, mint azt a *Ravonicai*, Manasziai és *Gracsanicai* templom mutatják.

A *Ravanicai* templomot és zárdát egy 11 tornyos vár közepén Knez Lázár építette 1375-ben a Ravana partján. A várat a törökök 1435-ben lerombolták, a templomot pedig híres freskóitól megfosztották.

Az alaprajz lóhere alakú, három, egyenként 5 felülettel lezárt kampóval, négy szabadon álló kévés pillérrel és háromhajós előcsarnokkal. Az összes dongák félkörben záródnak, a kürtőszerű kupola átmérője 4000 méter. Külsején szabályosan váltakoznak a színtégla és kőrétegek, kőből vannak az ablakok és ajtókeretek is.

A középső kupola mellé sorakozik *átlós* elrendezésben az épület négy sarkában, de belülről nem látható négy kisebb kupolaépítmény, alakilag hasonlóan kiképezve, mint a főkupola, ami nagyban emeli az épület festői megjelenését. Az előcsarnok itt is csak utólag készült magassági méretei messze alatta maradnak a főépület méretein. A csatlakozó kolostorépület egyszerű, semmitmondó.

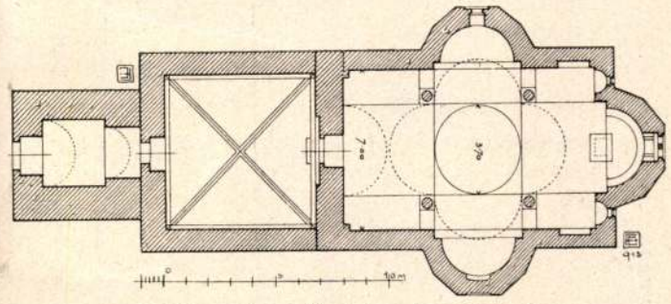

46. ábra. A pavlicai templom alaprajza.

A Rasszava mentén hatalmas tizenkét tornyú vár közepén áll a *manasziai* kolostortemplom is. Építette Knez Lázár fia és Bajazid szultán veje *Stephán Lázárevics* despota (1405–27).

Alaprajza azonos a ravanicaival, mutatja azonban a fejlődését, hogy előcsarnoka egyszerre épült a templommal s így szervesen hozzátartozik. A szentélyben nemcsak a főapszis, hanem a mellékabridiolok is külön és

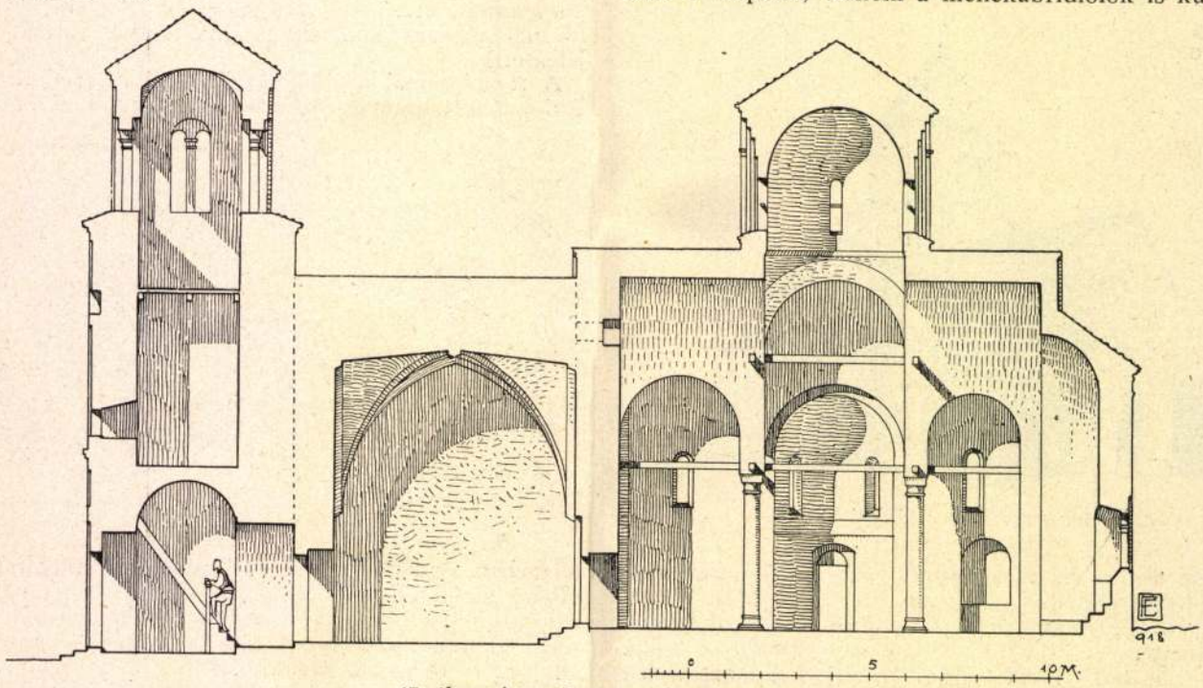

47. ábra. A pavlicai templom metszete.

48. ábra. A pavlicai templom oldalnézete.

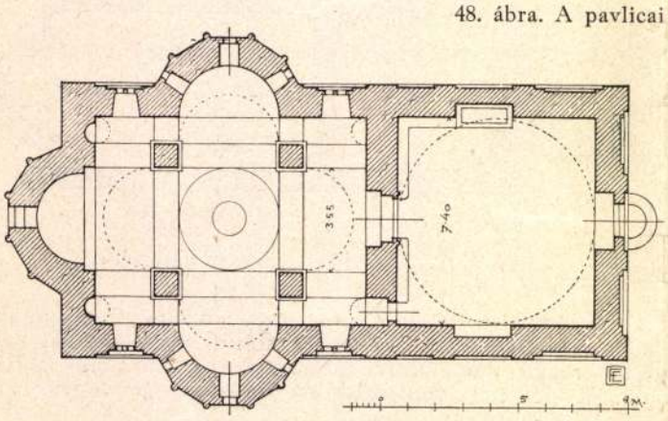

49. ábra. Lyubosztina, kolostorttemplom.

sarokoszlopokkal hangsúlyozott lezárást kapnak. A kupola átmérője 2·90 méter.

Eme *ötkupolás* templomok legdíszesebbike a Lázár cár haláláról emlékezetes Rigómezőn emelt *Gracsanicai* templom. Ennél az épületnél szembetűnő a bizánci művészet befolyása, mert nemcsak az alaprajza, hanem összes külső és belső részletei is szoros rokonságot tartanak macedón, bolgár és görög emlékekkel. Eltekintve az ebben az időben már általánosan elfogadott kő- és tégla sávos homlokzatkiképzéstől, a rizalitok félköríves lezárása, a kupolaoldalak félköríves bevégződése és a kupolatetők félgömbalakú kiképzése mind a keleti formaképzés felé hajlik és mindinkább eltávolodik a *zsicsai*, *studenicai* és *arilyei* egyszerűbb, de nemesebb nyugatiabb típustól. Még a megszokott két oldal konchának

elhagyása is koncesszió a görög, athéni Theotokos templom mintaképének. Az előcsarnok itt is alacsonyabb, mint a templom maga s valószínűleg szintén csak később épült hozzá. Valamivel egyszerűbb — szinte átmenetet képez a későbbi *kruseváci* típushoz — a studenicai 1317-ben épített kis templomocska, melynek narthexe nincs és apsidioljai csak a fal vastagságából vannak kispórolva, azaz kívülről négyszögoldalakkal záródnak, míg a főapsis, mint rendesen a tízszög öt oldalával záródik.

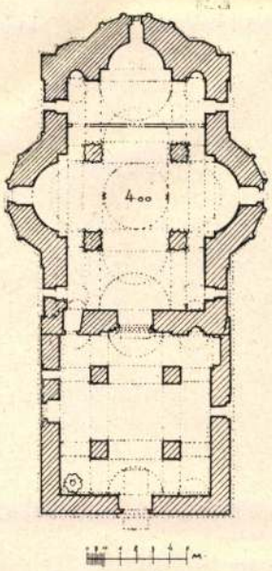

50. ábra. Ravanica.

A most tárgyalt négyoszlopos és háromkonchás templomokban érte el a szerb-ortodox templomépítészet legtökéletesebb alkotásait. A jellemző bizánci háromosztású szentély egyesül a szintén bizánci eredetű ötös kupola motívumával, jóllehet a főkupolát kísérő négy kisebb sarokkupola csak üres dekoratív játékká fajul, mivel a templom szerény méretei nem engedik ezeknek a játékkupoláknak belső érvényesülését. Úgyszintén a kupolát alátámasztó 4 pillér vagy oszlop is éppen csak a pavlicai templomnál lép föl önálló, helytágító hatásában, mivel a későbbi emlékeknél — megint csak a szerény méretek folytán — inkább szűkítőleg hatnak az amúgy is szűk belsőben.

Azért nemsokára látjuk is, hogy a szerb építőművészet, ahelyett hogy ezt a legdíszesebb alaprajzot fejlesztené (esetleg a méretek növelésével) inkább az alaprajz *egyszerűsítésével* igyekszik megoldani a kérdést. Ez az egyszerűsítés is visszanyúlik a XIII. század elején a Kabláron épített *Szveti Nikolje* (Szent Miklós) kolostor templomára. A kolostor maga egyike a legegyszerűbbeknek, mindössze

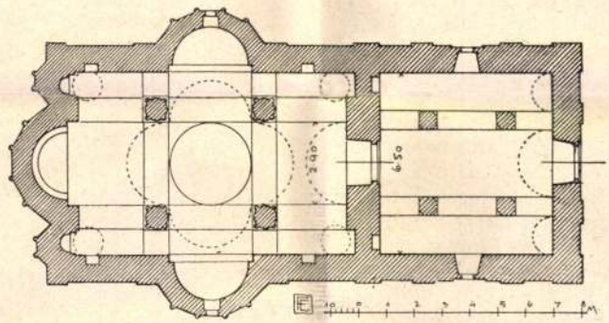

51. ábra. Manasszia.

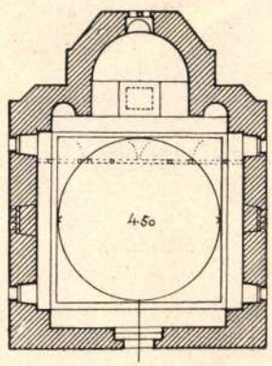

53. ábra. A studenicai kis templom.

a Morava fölé kihajló, fakonzolokon nyugvó emelete bír valami érdekességgel. Ezzel szemben a temploma egyike a legérdekesebbnek, mert bár szentélye három konchával záródik, ez a záródás mégsem úgy

alakul, hogy egy középső kupolához csatlakozik, hanem a mindvégig dongával fedett templomtér az ikonosztáz előtt jobbra-balra félköralakban kihasal és így inkább az őskeresztény templomtípusokhoz hasonlít. Míg a szentély főapsisa, valamint oldalfalai is apró, félköralakú fülkékkel vannak tagozva, belső fesztávolsága 3·50 méter. Az előcsarnok egybe van építve a hajóval és — mint az — dongával záródik. Az egész belső

52. ábra. A gracsanicai templom.

— még a kőrészletei is — egy finom stukkóval van borítva és csak ezen eszközöltetett a festés, mely különösen ornamentális részleteiben sok középkori motivumot őrzött meg. Kívül egészen primitiv vakolt felületeket láttat. A templom ősi volta mellett bizonyít az a lábazati részlet, mely az udvarban hever és valamely márványgyertyatartótól származik, mint az a *blagovestenyei* analógia bizonyítja: háromláb formájára van faragva s minden láb felső részén oroszlán fej van kifaragva. Szép részleteket őriz ezenkívül a *kőpadozat* is.

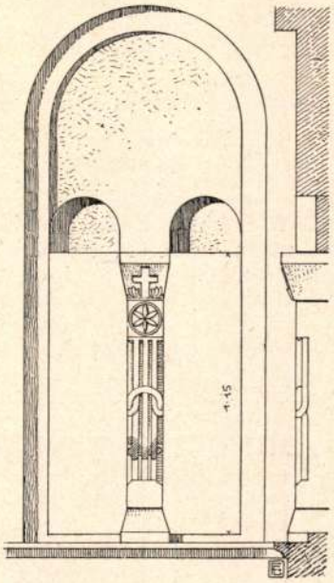

54. ábra. Krusevác, apsisablak.

Knéz Lázár idejében (1398—99) épül a *kruseváci* királyi templom, a Lázárica, mint első példája az új, végleges szerb-ortodox templomtípusnak. Megtartja a lóherealakú háromkonchás elrendezést, de kihagyva

belül a négyoldalon álló oszlopot és kívül a dekoratív mellékkupolákat, a szentélyt is egy nagy konchával zárja le, a mellékapsidolokat pedig a fal vastagságából spórolja ki és kívülről teljesen elhanyagolja. Ehelyett

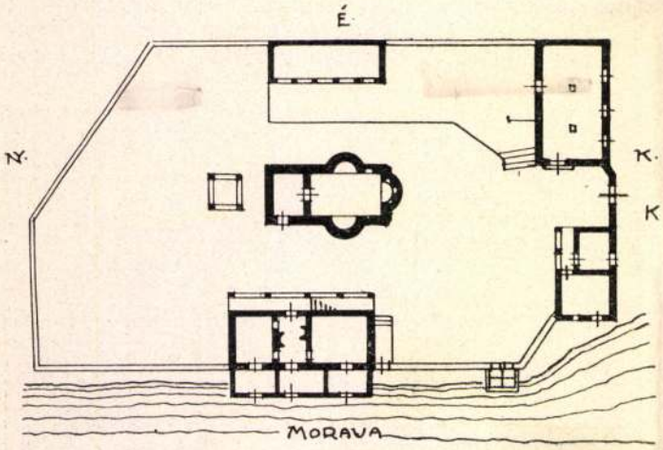

55. ábra. Szv. Nikolje kolostor.

az egész külsőt lizénákkal és oszlopocskákkal gazdagon tagolja, az előcsarnokot pedig szerves összefüggésbe hozza a templom testével. A templom külsején szabály a hármas téglasorok és kváder rétegek következetes váltakozása, míg ablak és ajtókeretek kivétel nélkül faragott kőből készülnek.

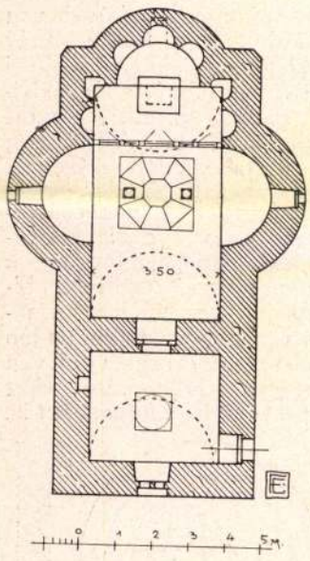

56. ábra.
Szv. Nikolje temploma.

Nyilván már a XIV. századból származik a *szemendriai* kis templom, mely ezt az egyszerűsítést végleges formában mutatja. A hagyomány szerint 1010-ben épült volna, de ez az adat nyilván csak az alapításra, illetőleg egy előbbi templomra vonatkozhatott; a mostani templom úgy alaprajzilag, mint belső és külső kiképzésben ehhez a csoporthoz tartozik, mely magában foglalja a kruseváci *Lazaricán* kívül a *velucsei, gornyáki, nauparai, volbavjai* és *dracai* kis templomokat is és tipikus lett a szerb-ortodox istenháza későbbi fejlődésére is.

Mindössze 11 méter hosszú, 5 méter széles, kupolája 2·80 méter átmérővel bir, olyan méretek, amelyek alig fordulnak elő a nyugati országok építészetében.

Már állandó háborúskodás között, mint a török szultán vazallusa építi *Iwan Brankovics* despota (1485—1503) a *Velucsei* nagy kolostortemplomot, az utolsó nagy nemzeti emléket, mely után fejlődés nincs, csak hanyatlás. Sajnos, ez a templom is kivülről teljesen el van rontva, amennyiben az itt és Kalenitsen alkalmazott váltakozó kő- és téglarétegek könyörtelenül be vannak vakolva.

Ebben az időben (1400 körül) vándorolnak ki a szerbek

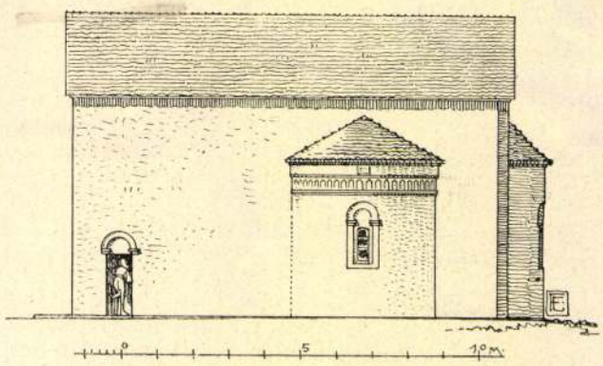

58. ábra. Szv. Nikolje külső nézete.

első ízben Magyarországba, letelepednek *Szentendrén, Ráckevén, Csepelen* és *Budán.*

Brankovics György despota alatt történik a szerbek második letelepedése *Temes, Torontál* megyében és a *Szerémségben*, melyet csakhamar Lázár Brankovics despota alatt — 1454 után — harmadik is követ, mig a *baranyai* és *siklósi* szer-

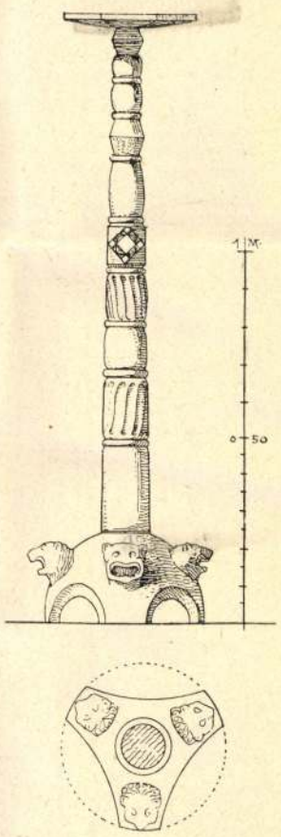

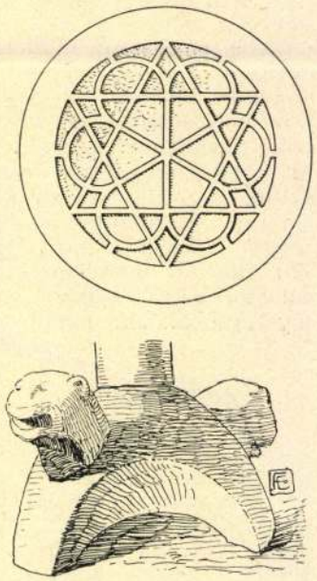

59. ábra.
Szv. Nikolje, kőrészletek.

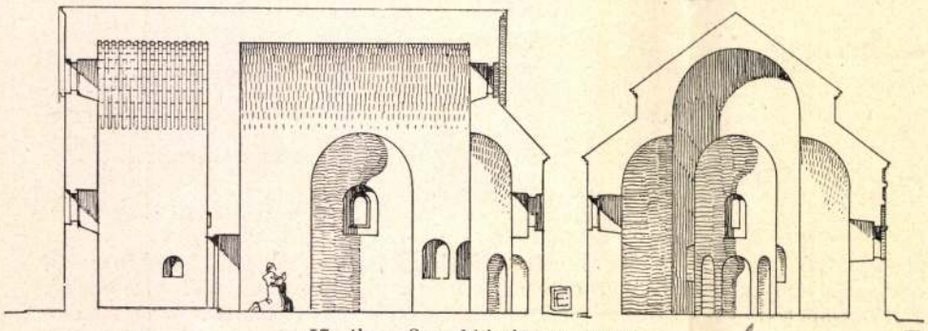

57. ábra. Szv. Nikolje metszete.

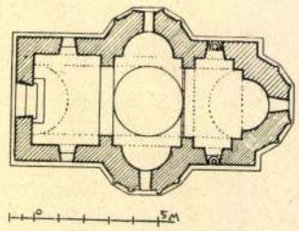

60. ábra. A szemendriai kistemplom alaprajza.

A befejező oldalt lásd Pollack Mihály-
e-magjában vagy a komplett példányban

Foerk Ernő

könyvt

< > Sopron barok lakó-
házai.
A magyar királyi
állami felső épitőipar-
iskola 1926-27. tanév
szünidei felvételei.
Bp 1929.

Fenti vezetéseret
készültek
felvételek

Bad.tz Ottó. Madonna.

<Foerk Ernő>

<> Árpádkori templomaink lipusai.
(Kny. A MMÉE Közlönye 9-12.h. vol. 53 Kép 15 l. Bp. 1926

Gent (696)

13-án.

ztelettel

Mihalik József,

kir. tanácsos, előadó orsz. felügyelő.

Foerk Ernő

cikke

<> Az óbudai aquaeductus. Budapest Régiségei. X. Bp. 1923. (Szerző rajzaival.)

<> Ujabb leletek a Viktoria telkén. Budapest Régiségei X. Bp. 1923. (Szerző rajzaival.)

IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÉS ISKOLA KÖNYVTÁRA

10 szám. Budapest, 1943 I 27

Kérem a következő művet:

(A mű szerzője, címe és szakjelzése.)

Art and Decorative AB 63

Art and Progress AB 186

Archív 37 II

(Az olvasó neve, állása és lakása.)

Gábor grafikus

< Foerk Ernő > bevezető tanulmánya

< > Török emlékek Magyarországon.
A budapesti magyar állami felső építő ipariskola. 1917-ik évi szümidei felvételei. VI.
[Bp 1919]

793. *Szacsvay Imre.*

Mellig látható, balrafo
haja, szemöldöke, bajusza

szeme szürke. Ingének és
lehajtott, nyakkendője, mel
kötött, mellénye kivágott.

Vászon, méretei 68 : 55
40 K. — Vétetett a gr. Kr
A megszerzésére vonatkozó a
lelt. sznál. — Átvétetett 1895 á
jegyzék XIV. — Az átvételt
8-iki 14895 sz. leirat (159–96)

(Foerk Ernő)

L) A kalocsai szeres-
egyház. Kny. Ma-
gyarország Dinem-
lékei. 74 k,
28 l. Bp. 1915

Gent (695)

756/913. Az.

Jegyzék

az érvényesitett utiszám

1.) Szöts Imre
2.) Schulek ~~Frigyes~~ János 229.50
3.) Lux Kálmán 167.4
4.) Möller István 10.- ✓
47.76
47.76
34.40
34.-
34.40
32.8
38.-
Buzássy: 80.2

5.) Fridli Sándor 36.40
13.6
6.) Sztehlo Ottó

< Foerk Ernő >

< > A regedi fogadalmi templom építőtervei.

20 l, 9 tabla és 3 ábra. Szeged, 1914. kny. ÉT.

Következő kiállítás :

Április 3 ..... Fenyő György
Április 24 ..... Simon György János

(Foerk Ernő)

könyve

( ) A budapesti magyar királyi állami felső építő ipariskola 1912. évi értesítője. Bp. 1912

fd.

<Foerk Ernő – Petrovácz Gyula>

tovább

<> A kalocsai érseki főegyházmegye újabb templomépítkezései. 1907-11. 32 kép 48 l. Bp. 1912

Gent (698)

Sept. 27. 1913

Nagyméltóságu

Báró F o r s t e r G y u l a urnak
v. b. t. t. ,förendiházi tag, Miemlékek Országos Bizottsága Elnökéhez.

BUDAPEST.

S Ü R G Ő S K É R E T E:

R e i n i n g e r I. L á s z l ó
dunaszerdahelyi történetiró, bizotts

< Foerk Ernő >

cikke

< > A kalocsai

nt. Istvánkori szőkes-

egyház érseki sírja.

Arch. Ért. 1911. 19—

33. l. számos

ábrával

kben a történelmi órákban. Fegyvertársam a le=
iklós, aki félországot hódított meg a nemzeti nép=
yvertársam minden jóérzésű ember, aki rendet,
és kalandmentes külpolitikát akar.
nhez, jóakaróimhoz. Szeretettel hivom őket, csat=
z. Én becsületes iparkodással szolgáltam minden
iájáért, küzdöttem a panamák ellen és segítettem
em tehát a főváros közönségétől, hogy segítsen

me és bizalom fűz hozzám: **ne irjon alá senki=
n nem jönnek olyan ajánlási ivvel, melyen
erepel.**

a sorsdöntő választások előestéjén

Payr Hugó.

(Forrk Ernő)

1) A Kalocsai Szent István-kori székesegyház északi szárnya. 15 l. Bp. 1911.

Gent (693)

ganyozott vasbá-

jesen készen 2.- 2000.-

Összesen korona 7000.-

1.

Kiváló tisztelettel

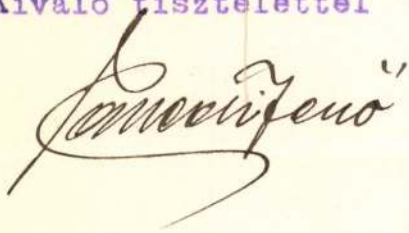

<Foerk Ernő – Sándy Gyula>

tovább

< > A Tükory-kastély Diósszent-palon. MMEE Közl. 1906. Képek-kel

Gent (699)

iszter 1913. szeptember 27-én 146425.
mpénztárhoz int. rendeletének mása:

fényképész által a Müemlékek Orsz.
ett fényképfelvételek ára fejében
5/:992:/K-t engedélyezvén, u asitom
en összeget a Müemlékek Orsz. Bizott-
nyugtájára, elszámolás kötelezett-
s tárcám fent megjelölt alnaplójá-

iteléül:

Foerk Ernő, építész (1868–1934). 2) Folytatás

PRÁZSMÁR.

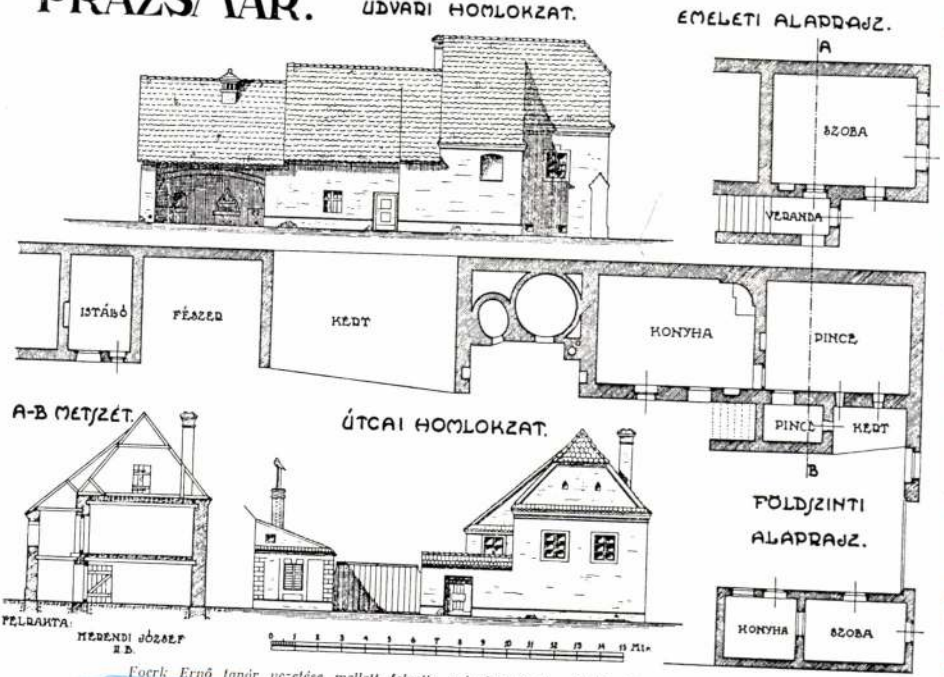

Foerk Ernő tanár vezetése mellett felvette a budapesti állami felső építőipariskola 1918–1925.

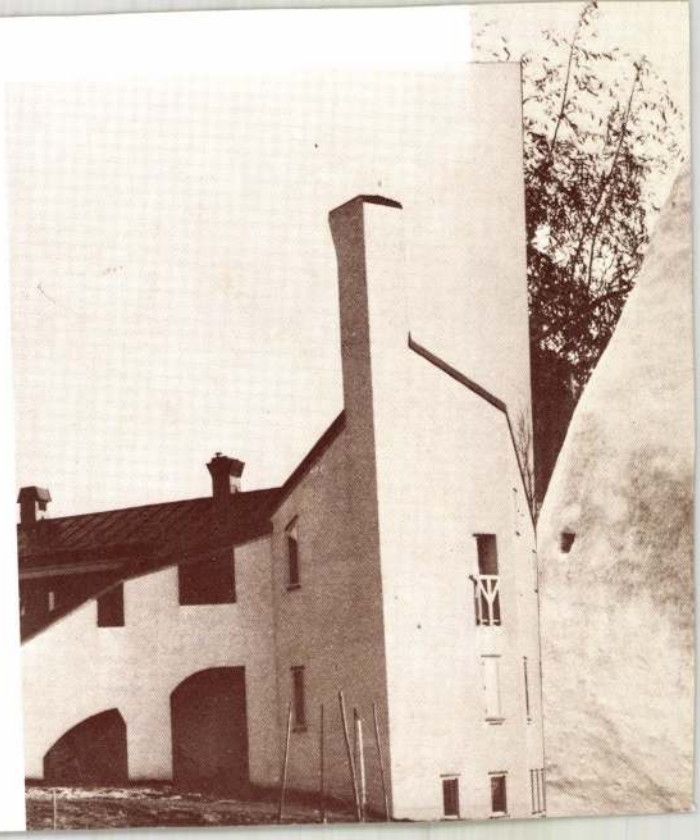

Foerk Ernő, építész (1864–1934). 10) Folytatás.

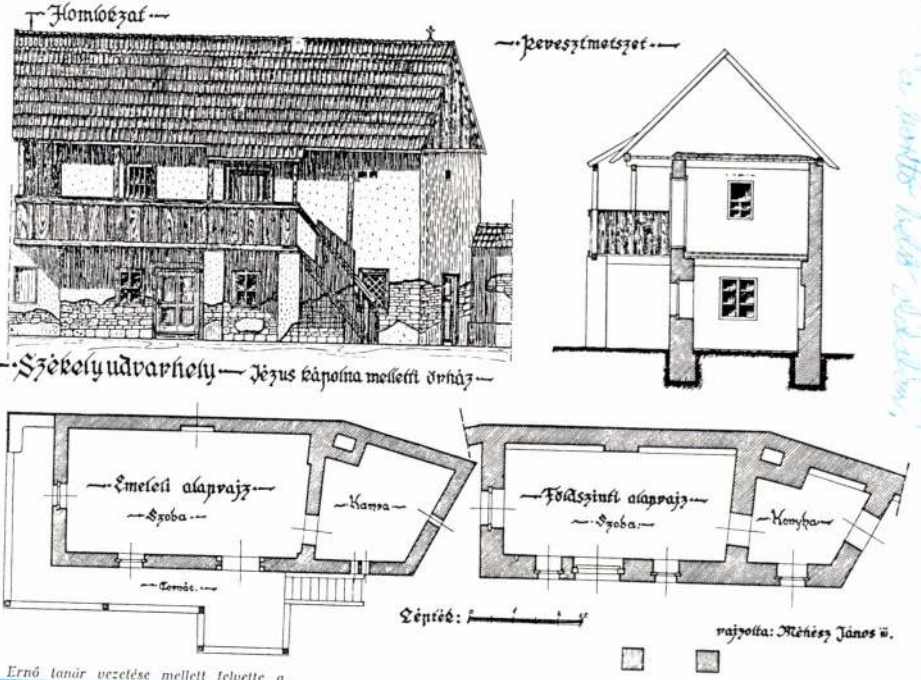

Foerk Ernő tanár vezetése mellett felvette a budapesti állami felső építőipariskola 1918–1925.

égének folyóirata / LXXIX. évfolyam. 1988. 2. szám.

tanak az alig-épületek?

egyzetei
természetes anyagú
sépités és településfejlesztés

ügy harminc évéről
san előidézett
rnyezetkárositásról
ge

Foerk Ernő

tervezte a Ferencich
téren álló Cziráky-
házat (1896)

Thirring Bpest

59. l
93

Reál. m
uti kalaug.
1.
1919

~~HAVONKÉNT~~

~~III. ÉVF. 6-7. SZ.~~

ÉBRESZTŐ
ÓRA

KAPHATÓ
MINDEN ÓRÁS ÉS ÉKSZER-
ÜZLETBEN

KISPÁL

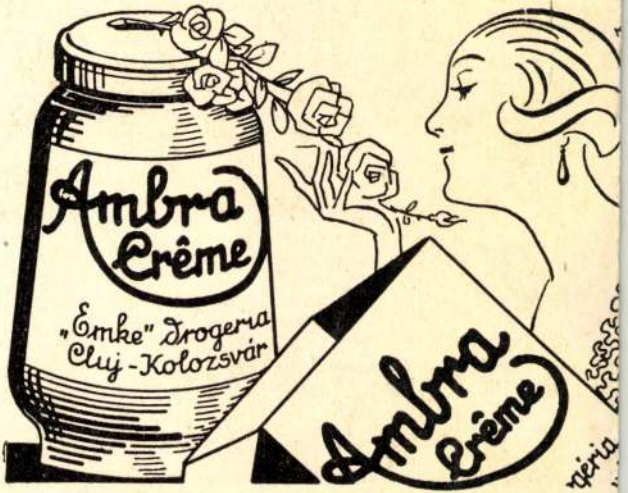

Foerk Erno

irod

Thieme - Becker

XII. 134-l.

(Lyka)

Európa hírlap és könyv
terjesztő vállalat

Budapest
V. Visegrádi utca 30

Foerk Ernő

zvód

s

Szőnyi Ottó dr

A pécsi székesegyház és Magyarország műemlékei szent Mór korában. Szent Mór emlékkönyv. Pécs, 1936. 356-l.

Nicholson W. Fülöp
gépgyára
Budapesten

1. ábra.

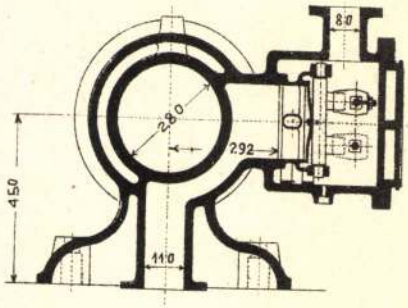

Foerk Ernő

ved

Szönyi Otto

A szegedi fogadalmi templom. Magyar Iparmuvészet

1925. 1. sz.

Foerk Ernő

orvod.

Szegedi Szemle.

1931. IV. évf. 3. f.

(A szegedi fogadalmi templom diszítőművészete)

Foerk Ernő

erő

Szegedi Uj Nemzedék. 1930 okt. 19.
(Mehány nő a fogadalmi templom és a püspöki kápolna festéséről.)

173. – 268. ll.

Stockholm
J. Haegström
1871

MDK

Foerk Ernő és Füredi Richárd

~~yixemlékx~~ Kossuth-emlékmü pályaterve

Kossuth emlékmü. Müvészet, I. évf. 19o2, 225 l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

a Corvin lánc-i
Keresztkitüntetésben
részesült.

Vállalkozók Lapja. Bp. 1930. LI. évf.

okt. 30. sz. 3. old.

H.D.R.

Foerk Ernő, építés-tanár M.D.K.

vr. állami felső építő ipariskola igazgatója, 35 évi tanári működés után nyugalomba vonult.

Vállalkozók Lapja. Bp. 1929. L. évf.

dec. 7. sz. 3. old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész-tanár

halálának eg. éves évfordulója alkalmából a kerülőeglet szakosztályi ülésén Sándy Gyula méltatta az elhúnyt érdemeit és felsorolta összes műveit.

Vállalkozók Lapja. Bp. 1935. LVI. évf.

ápr. 3. sz. 3. old.

MDK

Förk Ernő

A Magyar Mérnök- és Építész-Egyletnek egy nagyváros pályaudvarának tervelésére kiirt pályázatán pályamüvét dicsérettel tüntették ki

Müvészet 1903. 141.l.

Foerk Ernő, építés M.D.K.

terve 1000 pengős megvételben részesült a szegedi Fogadalmi templom környéréncs városrendezési pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1928. XLIX. évf.

jan. 18. sz. 6. old.

Foerk Ernő, építész M.D.K.

Schuller Frigyes terveinek módosításával épített szegedi fogadalmi templomait ismerteti a lap egy képpel.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1928. XLIX. évf.

márc. 7. sz. I. old.

M.D.K.

Föczk Ernő, építész

tervei szerint épült
újpesti Fémipari Szaris-
kolát körli a lap egy nagy
fényképpel és három rész-
let-felvétellel.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1928. XLIX. évf.
ápr. 25. sz. VI. old.

M.D.K.

Foerh Ernő, építész

és Petrovácz, Gyula körös tervei alapján épült fel Zá-honyban hrg. Odescalchi Miklós kastélya.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1928. XLIX. évf.

ápr. 12 sz. VI. old.

MDK

Foerk Ernő

Lechner Jenő: Budapest műemlékei.(Foerk Ernő: A török hódoltság műemlékei.)

Magy.Művészet,1925.1.sz. 60.l.

Foerk Ernő építész

Tér és Forma, 1929

II. évf. 344-349.

K. M.: Lónyay Gyula munkái.

Foerk Ernő épitész.

Művészet.

VI. évf., 1907.

134.

Foerk Ernő, épitész

Művészet, II., 1903. 426.

Kitüntetések

Förk Ernő építész

lásd Foerk E. alatt is!

Magyar Iparművészet 1900

1/2. sz. 1-21. o.

Diener-Dénes József: A karácsonyi kiállítás.

Förk Ernő

Magyar Sparunüvészet, 1901

S.sz. 232-234. o. III. mell.

Szemelvények a Révai-féle könyvtáb la pályázat pályaműveiből. (repr.)

Fönk Ernő

építész

Foerk-ről is írta nevét

Magyar Iparművészet, 1897/98.

I. évf. 4. sz. 145.–162. o.

Lyka Károly: A magyar iparművészet
karácsonya.

Förk Ernő

építész

Magyar Iparmüvészet, 1897/98.

I. köf. 4. sz. 163.–166. o.

a Thék G.-féle Longomagyar plakátpá-
lyázatának eredménye.

Förk Ernő (Foerk E.)

építész

Magyar Iparművészet, 1897/98

I. évf. 3. sz. 113.-114. o.

A Magy. Iparműv. címlap-pályázata.

Förk Ernő

építész

Magyar Iparmüvészet, 1897/98.

I. évf. 6/7. sz. 320. o. – Különfélék.

A levélbélyeg-pályázat nyertesei.

Förk Ernő, ätrös

Iparműrészet 1896-ban 166.

MDK

Förk Ernő, épitész, ezüstérem

Wlassics: Párisi kiáll.kitün ~~et~~tései. Mücs. 19oo. 326-7 l.

MDK

Förk Ernő rajzoló

Diener-Dénes: Magy.Iparm.Társ. karácsonyi kiáll.
Magy. Iparművészet, 1899.

M.D.K.

Foerk Ernő
építész

Neoromán alkotása.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959. 117.l

Foerk Ernő
építész

M.D.K

Schulek tervei alapján az ő átdolgozásában
került megvalósításra a szegedi Fogadalmi templom.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959.

132 l.

Forrk Ernő
építész

M.D.K

A Fogadalmi templom belső terveresét végezte.
A Szent Keresztet oltárt Tóth Istvánnal közösen alkották.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959.

134 l.

Foerk Ernö, épitész.

A budavári Szent-Miklós torony a domonkoxrend egykori templomának tartozéka. A templomhajó megmaradt alapfalai 1916-ban kerültek napvilágra. F. végezte ill. ellenörizte és mérte fel a feltárt maradványokat.

A diszes karzat karcsu pilléreinek talpköveit. eredeti helyükön találta. Megállapitotta e karzat épitési idejét, mely megegyezik a csonkatorony épitési idejével./XV.sz.utolsó negyede./

dr.Lux Kálmán: A budavári Szent-Miklós torony. Különlöny havi füzetei. 1925.II. évf. 4-6 sz. 45-51.l.

MDK

Förk Ernö, épitész

a választmány tagja lett. XXVÁXXXX

a végrehajtó bizottság tisztikarának kiala-
kitása 1929 ápr.22.-én.

Nemzetközi épitész kongresszus Budapesten. 1929.máj.26
MDK Közl. 135.136.1.

Förck Ernő
iparművész

MDK

nyerte el a Révai testvérek által meghirdetett könyvtáblapályázat II. díját 150 K.

—: A Magyar Iparművészet

Grafikai Szemle 1901 évf. 10 sz 158 l.

mdk.

Förk Ernő
grafikus

részt vett műveivel a kiállitáson

÷ Ex-libris kiállitás az Sparmüvészeti
Muzeumban
Grafikai Szemle 1903 évf. 5 z. 75 l.

M.D.K.

Förk [Ernő] építész

[Úgy tudom Foerk-nek irta a nevét]

Irodájával együtt résztvett a Végrehajtó bizottság munkájában

XII.Congrès International des Architectes Budapest 1930. Compte-rendu. Bp.1931. 17.old.

MDK

Förk Ernö, ip.müv.-tervezö

egy modern és kényelmes lakás ebédlöjét ö tervezte. Az eddigi német szokástól eltéröen nem sötétszinü, hanem derült és világos, ami az ebédlö jellegének jobban megfelel.

Az iparmüvészeti muzeum karácsonyi kiállitása.
"Budapest" 1899. 374.l.

Förk Ernő M.D.K.

fali óra terve

készitette: Nagy József
repr.

György Kálmán: Az iparmüvészeti a párisi kiállitáson
A világ iparmüvészete Párisban. 1900. Szerk. Pittler
Gamill és György Kálmán
Kiny. a Magyar Iparmüvészet 190[illegible]. évi folyamából 5711.

Förk Ernő M.D.K.

férfi dolgozó szoba terve

készitették: áll ipari szakiskolák.

repr.

Györgyi Kálmán: Az iparművész t a párisi kiállitáson
A világ iparművészete Párisban 1900. Szerk.. Fittler Kamill és Györgyi Kálmán
Klny. a Magyar Iparművészet 1900. évi folyamából 52.1.

M.D.K.

Förk*) Ernő, építész

Sándy Gyulával együtt első díjat nyert a trieszti izraelita hitkörség 1903 év végén új zsinagóga építésére meghirdetett tervpályázatán, amit azzal a keserű megjegyzéssel ismertetjük a szerzők, hogy ugyanez évben nálunk a magyar műszaki kert az a megalázás érte, hogy egy vidéki középület terveit, minden pályázat mellőzésével külföldi építészektől szerezték be.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.

1905. 39. köt. (II. füz.) 33. old. 2 szöv. ábra I-II. rajz mellékl.

*) Tudtommal „ez" vel írta a nevét

MDK

Förk Ernő ép.

Különfélék. Magy. Iparmüvészet 1897-98.
230. l.

MDK

Förk Ernő müépitő

Különfélék. Magy. Iparmüvészet 1897-98. 229. l.

M.D.K.

Förk Ernő, építész

Sándy Gyulával közös tervvel megvételt nyert a Sárvár-fürdő pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1904. XXV. évf.
dec. 14. sz. 9. old.

Förh. Ernő, építész M.D.K.

és Sándy Gyula körös terve
második díjat nyert a Po-
rsonyi Első tatarázpénztár
intézeti házának pályáza-
tán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1904. XXV. évf.

dec. 14. sz. 8. old.

Förh Ernő, építész

M.D.K.

Sándy Gyulával hőrösen két tervvel pályázták a breznóbányai ág. ev. templom torony-pályázatán, ahol az 1500 koronás első és az 500 koronás második díjat is ők nyerték el.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1903. XXIV. évf.

nov. 18. sz. 6. old.

M.D,K.

Förk Ernő, építész

és Sándy Gyula hőrös terve az egyik második díjat nyerte el a triesti zsidó templom pályázatán. (Az első díjat nem adtak ki.)

Vállalkozók Lapja, Bp. 1904. XXV. évf.

jul. 6. sz. 3. old.

MDK

Fork és Schömer, épitészek.

M-csarnok. 1899. 155.l.

MDK

Fork Ernő és Schömer építészek.

I.dijat nyertek.

A Budapest lipótvárosi Zsinagóga.
Épitő Ipar. 1899. 96, 1o3, 124.l.

MDK

Förk műépitő

A pesti zsidó hitközség által a Lipótvaros-
ban épitendő zsinagóga terveire kiirt pá-
lyázaton a 3000 forintos I.dijat Förk és
Schömer műépitők terve nyerte.

Cikk: Pályanyertes műépitészek.

Műcsarnok, 1899. 155.l.

MDK

Förk Ernő

A budapest-lipótvárosi zsinagóga pályaterve, építészeti rajz.

A budapest-lipótvárosi zsinagóga pályaterve, építészeti rajz.

Műcsarnok 1904/5 téli kiáll.

MDK

Förk Ernő

Tanulmány a Kossuth-szobor elhelyezéséhez, épitészeti rajz

A budapest-lipótvárosi zsinagóga pályaterve, épitészeti rajz

Műcsarnok 1904/5 téli kiáll.

MDK

Förk Ernő és Sándy Gyula

A pozsonyi posta és táviróház pályaterve, építészeti rajz

Műcsarnok 1904/5 téli kiáll.

MDK.

Förk Ernő

A pozsonyi posta- és táviró-épület tervpályázatán az looo koronás II. dijat kapta.

Müvészet, 19o2. 354.l.

MDK

Förk Ernö,

tervét a pályabiróság megvásárolta.

Pályanyertes/?/ levélbélyeg-tervek.
az Ip.müv. Muzeum tavaszi kiáll. voltak láthatók.
Magyarok. 1898. 31.l.

MDK

Förk Ernő

Zománcozott melltű, az Iparműv.Társ.1899.évi tárlatán.A műtárgy az Iparműv.Muz.számara vásarolt művek között.

Cikk: A miniszter vásarlásai.

Magyar Iparművészet,1899. 38.l.

MDK

Förk Ernő

Magyar Iparművészet, 1900. 122-126. l. képek.

MDK

Förk Ernő

A magy. iparművészek törzskönyve. Magyar Iparművészet 1903. 46-47. l.

Förk Ernő MDK

terve, repr. 150 koronás dij nyertese

Szemelvények a Révai-féle könyvtábla-pályázat pályamüveiből.
Magyar Iparmüvészet 1901. 233.o.

Förk Ernő MDK

épitész, Erzsébet emlékmü pályázat 19o2.

Magyar Mérnök és Épitészegylet Közl.19o2.IX.tábla

MDK

Förk Ernő

Czakó E: Az ipm Mus. exlibr. kiáll. kat. 1903.

69.l.

MDK

Förk Ernő építész

Egyesületeinkből. Vállalk. Közl. 1907.márc.20. 4.l.

EA.....Itsz

MDK

Foerk Ernő

Az egykori Szent Demeter-templom tornya Szegeden. A M. kir. József Nádor Müegyetem Középkori Építészeti tanszékének közleményei 21. Bpest 1943. /Különlenyomat a Technika 1943. 3. számából./

MDK

Foerk Ernő

örröklámpa, kov.sárgaréz és aranyozással,
Városy Gyula érsek rendelésére

Pintér Imre: A kalocsai főszékesegyház.
Bp. 1942, 69 l.

Foerk Ernő

repr.: Az Ali pasa Dzsámi alaprajza
Foerk Ernő után

22.o. 13. kéo.

Bf

Molnár József: Szigetvár török emlékei. 1958.

Foerk Ernő
építész

M.D.K.

A szegedi Fogadalmi Templom Schulek Frigyes tervei alapján Foerk átdolgozásában [illegible] került megszabásra.

Bálint Sándor: Szeged városa. Bp. 1959.

1328.

M.D.K.

Foerk Ernő-

Méltatás

Bálint Sándor: Szeged városa, 1939 Bp. 134 l.

M.D.K.

Förk Ernő, építés

Sándy Gyulával közösen készített pályatervének ismertetése a hágai béhepalotára kiírt nemzetközi pályázaton.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1907. 41. köt. 305. old. XIX. rajzm.

M.D.K.

Förk Ernő, építész

tervezte, Schömer Ferenc-cel együttesen, a budapest-lipótvárosi zsidó templomot. Ismerteti:

H. Gaál Adorján:

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. Bp. 1899. 33. hót. 125-130. old. 3 szöveg-abra, VII-VIII. rajzmellék.

Förk Ernő

MDK

Majolika kut, épitészeti rajz

Műcsarnok 1904/5. téli kiáll.

MDK

Förk Ernö, építész

"Három szin" jeligés terve számára Thék Endre szives volt egy harmadik 5o koronás dijat föl-ajánlani. /Irásáról itélve a "Ha" jeligés terv is Förk E.-töl származik./ Ez dicséretet nyert.

A Thék Endre-féle zongoragyár plakát-pályázatának eredménye.
Magyar Iparmüvészet. ? 163-164.l.

MDK

Förk Ernő

Műcsarnok 1904/5. téli kiáll. kat. 58.l.

MDK

Förk Ernő iparm.

Hivatalos tudósitások. Magyar Iparmüvészet 1899.
179 l.

MDK

Förk Ernő építész

Kiállitások. Vállalk. Közl. 1909. ápr.7. 2. l.

MDK

Förk Ernő építész

Föv.hirek. Váll. Közl. 1907. máj. 29. 9. l.

M.D.K.

Förk Ernő, épitész

Schömer Ferenccel közösen készitett terve nyerte el az első díjat a budapesti zsidó templomra kiirt pályázaton.

A Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Heti Értesitője, Bp.
1899. XVIII. 53. old.

MDK

Eldölt pályázatok.

Förk Ernő

Magyar Iparművészet 1901. 232.o.

MDK

Förk Ernő

A sárospataki tanitóképző intézet épületének tervp. tervét megvették.

Művészet, 1909. 398.lap

MDK

Förk

Magyar Pályázatok, 1904/5. 11.sz. 9-12.

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula. Pozsonyi posta és távirda épület.

Magyar Pályázatok, 1903. 1.sz. 16-17.l. 33.l.

MDK

Förk Ernő

Magy. Pályázatok, 1904/5. 2.sz. 10-11.l.

MDK

Förk Ernő

Sándy Gyula és Förk Ernő. A hágai béke-palota.

Épitő Ipar, 1907. 147.l. Képekkel.

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula, a breznóbányai harangtorony pályázaton I - II dij.

Magyar Pályázatok, 1903. 11.sz.

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula: Előtanulmány a bpesti Erzsébet-örökimádás templomához. Épitészeti rajz. Mgt.
Sándy Gyula és Förk Ernő: Előtanulmány a bpesti Erzsébet-örökimádás templomához. Épitészeti rajz. Mgt.

Képzőm.Társ.1904.tav.kiáll.kat. 36.lap

MDK

Förk Ernő

A Szt.György-tér lezárása. Vizfm.(építészeti) Mgt.
Vasuti indóház. Epitészeti rajz.Mgt.

Képzőm.Társ.1904.tav.kiáll.kat.36.lap

MDK

Förk Ernő

Sándy Gyula és Förk Ernő: Előtanulmány a bpesti Erzsébet-örökimádás templomához. Építészeti rajz.Mgt.

Sándy Gyula és Förk Ernő: Előtanulmány a bpesti Erzsébet-örökimádás templomához. Építészeti rajz. Mgt.

Képzőm.Társ.1904.tav.kiáll.kat.36.lap

Foerk Ernő müépitész

A Felső Épitő Ipariskola, az Iparmüvészeti Iskola saját épületében, a Müegyetem és a Képzőmüvészeti Főiskola a Nemzeti Szalonban rendezett kiállitást. Mindhárom tárlatot Mátrai Vilmos ismerteti:

A Felső Épitő Ipariskola tanári kara: Sujan Pál festőmüvész, kiváló rajzpedagógus rendezte a Felső Épitő Iskola kiállitását.

Schoditsch Lajos müépitész, Foerk Ernő a Parlament épitésének egyik vezetője, most a szegedi Bazilikát épiti, Harmath Ödön szobrásztanár vezeti és látja el az iskolát müvészi gipszmodellekkel.

A három tárlatról szóló kritikában szereplő teljes müvésznévsort lásd: Márton Ferenc nevénél.

Élet, Bp. 1923. juli. 1. XIV.évf. 13. sz. 309. lap.

MDK

Förk Ernő

Magy. Pályázatok, 1903. 4.sz. 12-14.l.

Foerk,ép.

27.sz. lovas szobrászati rész: 15oo K.
A lovasszobornak képzelt Erzsébet királyné emlékhez a bemutatott architektura szerény. A szobor sikerült, de nem látunk alkalmat Erzsébet királyné -országos- emlékének kifejező megörökítésére.

Munkatárs: Tóth szobr.

Hermann-Ohmann: A pályázat eldöntése. Erzsébet-emlékmü. - Magyar Iparmüvészet. 1916 258-262.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

Tóth István rajzával közösen készített terve egyik negyedik díjat nyert az Erzsébet-emlékmű pályázaton.

Építőipar - Építőművészet, Bp. 1916. évf. 27. sz. 162. old.

Foerk Ernő és Tóth István

MDK

Erzsébet-emlékmü pályázat, megvásárolt pályamü

Müvészet 1913. 216 l. Kép.

MDK

Förk Ernő épitész és ifj.Mátrai Lájos szobrász

Juszt F. cikke az Erzsébet-emlékmüről. MMÉE, 1902, IV.f. 153-63 l, képek

MDK

Förk Ernő épitész és Füredi Ignác szobrász

Juszt F. cikke. az Erzsébet-emlékmüről. MMÉE,
1902, IV.f. 153-163 l. képek

MDK

Foerk Ernő - Tóth István

Erzsébet emlékmü pályaterve

Müvészet XII. évf. 1913. 2o6-11 o. illusztr.
2o5-36 l. között

MDK

Foerk Ernő - Mátray Lajos

müve az Erzsébet emlékmü pályázaton.
Megvétellel kitünt. pályamü

Müvészet I.évf. 1902, 2.sz. kép 116, 117. o.

MDK

Förk Ernő és Füredi Rikárd

az alábbi pályázaton pályamunkájukat a 4000 koronával dijazott második csoportba sorolták

Az Erzsébet-emlékmü második pályázata. Művészet 1903. 278.l.

Förk

Mátrai-Förk terve az Erzsébet-emlékmű pályatervén.

Lyka Károly: Az Erzsébet-emlékmű.

Művészet, 1902, 105-110.l.

MDK

Förk

Füredi-Förk terve az Erzsébet-emlékmű palyatervén.

Lyka Károly: Az Erzsébet-emlékmű.

Művészet, 1902. 105-110.l.

M.D.K.

Förk Ernő épitész

Füredi Ignác szobrásszal körösen készitett Erzsébet-emlérmű pályáművét a zsüri megvásárlandóvak itélte. Ismerteti.

A Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye, Bp.

1902. 36. kót. 163. old. IX. t.

Fórk Ernő, építész M.D.K.

ifj Mátrai Lajos szobrásszal kőrösen készitett és megvásárlásra javasolt Erzsébet-emlékmű pályázatát ismerteti:

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1902. 36. kót. 163. old. IX. t.

MDK

Foerk Ernő - Tóth István

Az Erzsébet emlékmü pályaterve, az eml.mü főnézete és E. lovas főalakja. A zsüri által megvásárolt pályamü, gipszmod. fényk.

Müvészet XII.évf. 1913, 216.

44.85780 Közl. Ny. - 1000 db - 30

Foerk Ernő, építész M.D.K.

tervét 350 K-ért megvásárolták a sárospataki tanítóképzőintézet pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1909. XXX.évf.

jun. 16. sz. 14 old.

Förk Ernő

Cziráky-ház a Ferencieh terén.

Bpmusz 212.l

Dupl

Foerk Ernő

U. 1335.

Délmagyarország.

1914. márc. 27.

(mit épitsen F. ?)

vk. 51.2 : 112.9 cm.

dig kezdete: A, Thurn daraus die
s befejezése: Z. Geschw. Stuck zu

s
is
a Joh.

Térkép.

Az allegorikus ábrázolásc
BRODT, WIHAZ, ZWORNEK, RATSCHA
NICOPOLIS, NISSA, CHATCHEK, SE
képei, illetőleg térrajzai nye
mondatszalagon balra:

balra: REGNUM BOSNIAE,
SLAVONIAE, HUNG.
puorum in his
munimentorum ich
dibus Norib.
jobbra: REGNI SERVIAE
BULGARIAE
partibus addit
munimentor
Ichnographia.
fölül jobbra a keretben: Theat
Belli inte
CAROL. VI

M.D.K.

Förk Ernő, építész

Sándy Gyulával körös műve 1500 koronás harmadik díjat nyert a szegedi fogadalmi templom pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1904. évf. XXV.

jun. 15. sz. 3. old.

Foerk Ernő, építész (1868-1934). A.) Folytatás.
Furbaky Péter: adalékok az Óbudai Plébániatemplom építéstörténetéhez és mestereinek tevékenységéhez.

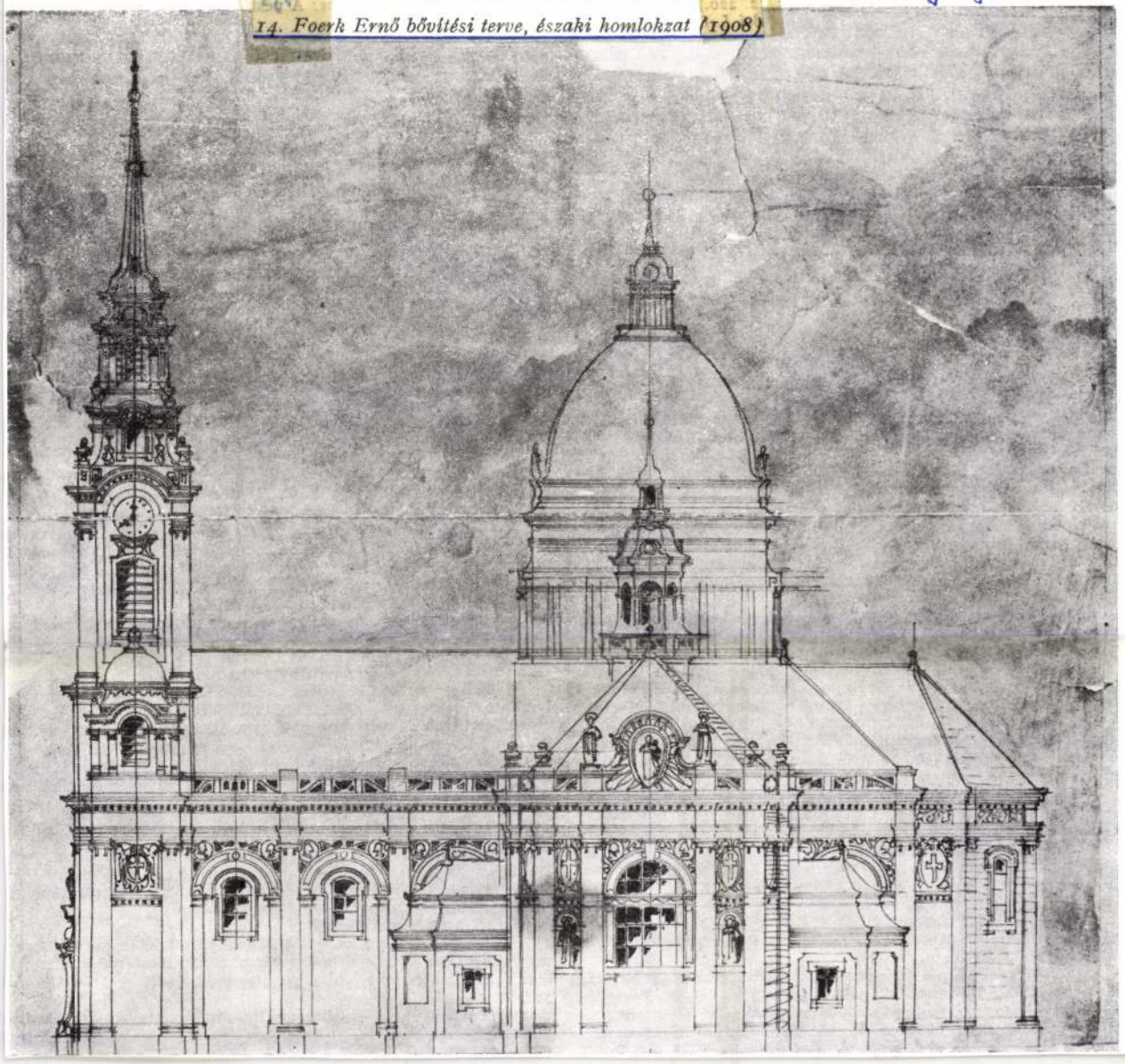

14. Foerk Ernő bővítési terve, északi homlokzat (1908)

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIII. évf.
3-4. szám, 175-old.

történtek: több barokk szobrot tiroli mesterek műhelyében készült szobrokkal cseréltek ki.[104] 1886—87-ben a Fővárosi Mérnöki Hivatal készít terveket a templomban tervbe vett kisebb átalakításokra.[105] (Az Országos Építési Igazgatóság 1867-ben megszűnt.) A tervek alapján a déli kapu elé kis előcsarnokot emeltek neobarokk kőkeretes kapuval, ide és a főbejárat nyílásába új rácsajtókat helyeztek. A belsőben több új ajtó készült. A sekboltozat kifestésére.[109] A II. világháború utáni helyreállítás Klimscha Artúr és Borsos László tervei szerint 1957—58-ban folyt le.[110] Ekkor bontották le a fő homlokzat szélfogó-előcsarnokát, visszahelyezve a főbejárat kőkeretét a főhomlokzat síkjába. Lebontották a sekrestye északi toldalékát is, és két oldalszárának fedélszékmagasságát jelentősen csökkentették[111], így újra előbukkantak a szentély 1796-ban félig befalazott ablakainak alsó részei.

Farbaky Péter

Rövidítések

BFL	= Budapest Főváros Levéltára	MÉ	= Művészettörténeti Értesítő
BTM	= Budapesti Történeti Múzeum	MV	= Műemlékvédelem
ÉÉT	= Építés-Építészettudomány	OL	= Országos Levéltár
klny.	= különlenyomat	OMF	= Országos Műemléki Felügyelőség
köt.	= kötet	TBM	= Tanulmányok Budapest múltjából

JEGYZETEK

1 *Schoen Arnold* 1932—38 között a főváros megbízásából írta meg „Budapest egyházi, felekezeti építményeinek törzskönyve" című kéziratát. *(Horánszky Nándor:* Schoen Arnold munkássága. Ars Hungarica VII. (1979)1. sz. 75—88.) Ebben a monumentális feldolgozásban szerepel egy fejezetként a templomról írt „Az óbudai Szent Péter és Pál-plébániatemplom és műtárgyai" című munkája. Ezt—rövidítve—két helyen is publikálta: *Schoen Arnold:* Az óbudai Szent Péter és Pál plébániatemplom. Egyházközségi Tudósító. IX. évf. 1933. július. 47. sz. 6—9., valamint az „Óbuda múltjából" című, több tanulmányt is tartalmazó műve részeként. Budapest 1935. 19—22.

2 *Schoen Arnold:* Óbuda és környéke barokk kori építészetének története. Kandidátusi disszertáció. Budapest 1960. (Kézirat az MTA könyvtára kézirattárában.)

3 *Horler Miklós* és mások: Budapest műemlékei II. (Szerk.: *Pogány Frigyes).* Budapest 1962. 430—446: *Schoen Arnold—Horler Miklós:* Lajos utca. Szt. Péter és Pál-plébániatemplom.

4 A templom teljes építéstörténetét ld.: *Farbaky Péter—Vén Zsuzsa:* Budapest III. Lajos utca. Óbudai r. k. plébániatemplom. Budapest 1984. Kézirat (tudományos dokumentáció) a Fővárosi Műemlékfelügyelőség gyűjteményében.

5 *Csorba Csaba:* Az óbudai Szt. Margit egyház és környékének kutatása. Budapest Régiségei. XXIV. Budapest 1976. 1. köt. 257—274, ábrák: 2. köt. 69—73.

6 *Gárdonyi Albert:* Buda és Pest keresztény lakossága a török hódoltság alatt. TBM. V. 1936. 29—30. és *Gál Éva:* Óbuda helyrajza a hódoltság végétől a XIX. század közepéig. TBM. XIX. Budapest 1979. 121.

7 *Schoen Arnold:* Óbuda múltjából. Budapest 1935. 19—20.

8 Pfister András Ausztriából származó, Pesten megtelepedett mester volt. (ld. előző jegyzetet).

9 Weingartner Lipót az ausztriai Stainkirchben született, 1724-ben vették fel mesternek a pesti ácsmesterek céhébe. *(Schneider Róbert:* Pest város ácsmestereinek czéhkönyvébe fölvett mesterek névjegyzéke 1695. évtől 1858. évig. Budapesti építő mesterek, kőmíves-, kőfaragó és ács mesterek ipartestülete. VIII. évkönyv. Buda polgárjogot nyert lakosai, 1687—1848. Budapest é. n. (1940 körül), kéziratosan kiegészített példány, Budapest Főváros Levéltárában. I. 338.)

10 Mayer János Mihály 1714 körül született Braithban, 1741-ben vették fel a pesti polgárok közé. Működéséről ld.: *Schoen Arnold:* A budapesti központi városháza. Budapest 1930. 124—126. 1743-ban lett kőfaragómester a pesti céhben. (A pesti kőmíves- és kőfaragó czéh tagjai. A régi mesterkönyvek szerint. Az eredeti után összeállította *Schneider Róbert.* Budapesti építő mesterek, kőmíves-, kőfaragó és ács mesterek ipartestülete. VIII. évkönyv. Szerk.: *Jakabffy Ferencz.* Budapest 1912. 212.)

11 Nevét Schoen Arnold nyomán Paur formában használjuk.

12 *Thieme, Ulrich—Becher, Felix:* Allgemeines Lexikon der Bildender Künstler. Bd. XXVI. Leipzig, 1932. 305.

13 *Schneider* 10. jegyzetben idézett műve, 211.

14 Schoen Arnold hagyatéka a BTM Kiscelli Múzeumban, mesterek anyaga, 28. számú boríték: „Paur János György 1692—1752" cédulái (a továbbiakban *Schoen:* Paur). A hagyatékkal kapcsolatban ld. *Horánszky* 1. sz. jegyzetben i. m.

15 *Illyefalvi* 9. jegyzetben i. m. 232.

16 *Guzsik Tamás:* A budapesti szervita templom és kolostor építéstörténete. MÉ. XXII. (1973) 1. sz. 7.

17 *Schoen:* Paur.

18 16. jegyzetben i. m. 7.

19 *Schmall Lajos:* A pesti régi városház története. H. n. é. n. (Budapest 1897.) 33.

20 Pesti tanácsülési jegyzőkönyvek. 1721. szeptember 1 (Schoen: Paur).

21 ld. a 19. jegyzetben.

22 19. jegyzetben i. m. 34. A Schmall által Schleppnek írt mester valószínűleg azonos Schölpp József városi mesterrel, akit 1726-ban vettek fel a pesti céhbe. 10. jegyzetben idézett *Schneider*-mű 211.

23 *Réh Elemér:* A régi Buda és Pest építőmesterei Mária Terézia korában. Budapest 1932. 23. és *Schoen Arnold:* A budapesti központi városháza. Budapest 1930. 129.

Foerk Ernő, építész (1868–1934).

2.) Folytatás

Farbaky Péter: Adalékok az Óbudai Plébániatemplom építéstörténetéhez és mestereinek tevékenységéhez.

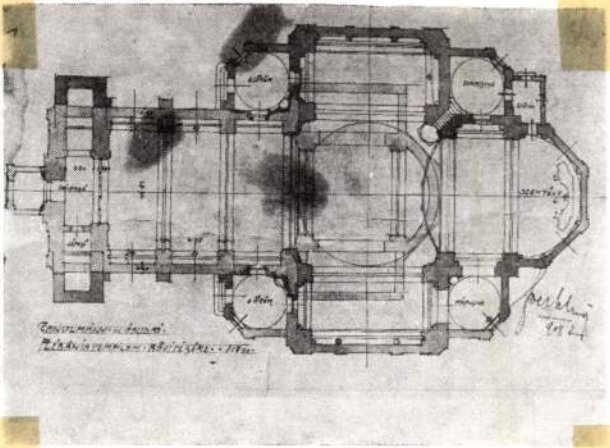

15. *Foerk Ernő bővítési terve, alaprajz (1908)*

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIV. évf. 3–4. szám, 176–old.

Az 1988-as Szt. István-évforduló alkalmából nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt a Kalocsai Érseki Kincstár. A kiállítás, amelynek létrehozását az érsekség és a városi tanács közösen tette lehetővé, a főszékesegyház kanonoki sekrestyéje fölötti, emeleti oratóriumában nyert elhelyezést.

A tárgyak nem szakadnak ki a templom közegéből, a stukkódíszes falak között festett faszobrok állnak a vitrinek mellett, és a falon átszűrődik az orgonamuzsika. A múzeumi kiállítás steril környezetben, mesterségesen elrendezett „műtárgyaival" szemben itt a történelem teremtette kapcsolat köti össze a tárgyat környezetével, a kettő egymás hitelét erősíti. Az építészeti díszítés összecseng a vitrinek barokk tárgyainak forma- és motívumkincsével. Ez a stílusharmónia, a hiteles környezet és a tárgyak megőrződő szakralitása olyan páratlan légkört teremt, amely mélyen megragadja a látogatót.

Technikai szempontból azonban bizonyára sok problémát jelentett a kiállítás rendezése, az oratórium ugyanis meglehetősen szűkös lenne a gazdag gyűjtemény elhelyezésére. Az ötletes megoldások révén azonban ez is a kiállítás erényévé válik, s a két kis helyiség egy-egy, káprázatos tárgyakkal teli kincseskamrává változik. A vitrinek egy részében hasonló korú, de különböző rendeltetésű darabok alkotnak gondosan komponált együttest, míg a többiben azonos típusú tárgyak, miseruhák, pásztorbotok, körmeneti keresztek sorakoznak.

A kiállítás mindkét helyiségének tárgyai a gyűjtemény egy-egy kulcsdarabja köré szerveződnek. Az anyag korábbi részének középpontjában az az érseki sírlelet áll, amely a századunk elején végzett ásatás idején került elő. A megtalált vörösmárvány koporsóban egy férfi csontváza feküdt, mellén ezüstkehellyel és patenával, mellette ezüstfejű pásztorbot, a ruhafoszlányok között arany főpapi gyűrű és mellkereszt, valamint három érseki palliumtű. A feltárást végző *Foerk Ernő* föltételezése, hogy az első kalocsai érsek sírját fedezte föl, tévesnek bizonyult. *Asztrik* (Asrik), más néven Anasztáz érsek, akinek sírját Foerk megtalálni vélte, az államalapítás korának egyik fontos személyisége volt.

1030–1010) és utódjának, Dávidnak (i. e. 1012–972) ellenséges viszonyáról Sámuel próféta első könyve számol be részletesen. Az Úr jóindulatát engedetlensége miatt elvesztő Sault a „gonosz lélek kezdé gyötörni". Alattvalói ezért a következőt javasolják királyuknak: „Parancsoljon azért a mi urunk szolgáidnak..., hogy keressenek olyan embert, aki tudja a hárfát pengetni, és mikor az Istentől küldött gonosz lélek reád jön, pengesse kezével, hogy te megkönnyebbülj" (Sám, I., 16: 16.). Erre a megtisztelő feladatra egy szépen muzsikáló juhászfiút, Dávidot találták a legalkalmasabbnak. Dávid, miután végérvényesen a királyi udvarban maradt Saul lelki támaszaként és fegyverhordozójaként, egyre nagyobb közkedveltségnek örvendett. Nemcsak Saul lányának szerelmét és

Foerk Ernő, építész (1868-1934).
Prékopa Ágnes: a Kalocsai Érseki Kincstár.
Művészet, 1994, 11-12, 52-53 old.

1. a Kalocsai székesegyház berendezése

A Kalocsai Érseki Kincstár

The archi-episcopal treasury of Kalocsa

The archiepiscopal treasury of Kalocsa opened its gates to the public in 1988, on the anniversary of St. István. The exhibition organised jointly by the archbishopric and the town council was arranged in the oratory on the floor above the cathedral's prebendal sacristy.

The objects did not lose contact with the church: painted wood sculptures stand beside the vitrines among the stuccoed walls, and organ music is coming through the wall. Contrasting with the "objects of art" arranged artificially in the sterile environment of a museum exhibition here the objects are linked to their environment by a relation created by history: the two increase each other's authenticity. Architectural decoration harmonizes with the forms and motifs of the baroque objects in the vitrines. This harmony of style, the authentic environment and the preserved sacrality of the objects create an unparalleled atmosphere deeply fascinating visitors.

From the technical viewpoint the arrangement must have caused many problems: the oratory is not spacious enough for giving room to the rich collection but ingenious solutions have made a virtue of necessity, and turned the two small rooms into treasuries full with gorgeous objecta. In some vitrines items from the same age but for different uses are carefully composed into an ensemble; in others objects of identcal type, vestments, croziers, processional crosses are on display.

In both rooms the objects are organised around a key piece of the collection. In the earlier part of the material this is the archiepiscopal sepulchral find which has turned up during excavations in the beginning of the century. A skeleton of a man was lying in a red marble coffin with a silver chalice and paten on his breast, beaide him a silver-headed crozier, a gold pontifical ring and pectoral cross and three bishop's pallium pins were found among the shreds of his garment. The hypothesis of *Ernő Foerk* who made the exploration was that he had found the grave of the first archbishop of Kalocsa; this proved to be an error. Archbishop *Astrik* (Asrik) or Anastase whose grave olerk believed to have found had been an important

2. A Szt. István-ereklye részlete.

2

3

A nagy műveltségű, világot járt főpap pápai legátusként került Magyarországra. Ő hozta Rómából *István király* számára a koronát és a pápai bullát, majd 1002-ben a kalocsai püspökség élére került, később pedig az érseki címet is elnyerte. Az ő időszakából származik a kalocsai székesegyház első épülete, amelynek alapfalai az államalapításkori építészet fontos emlékei.

A szentéletűnek ismert Győr nembéli *Saul* érsek (1192–1202) neve is fölmerült a sírlelettel kapcsolatban, amikor azt a stíluskritikai vizsgálat a XII. század végére helyezte. Kérdés, hogy bizonyítékok híján érdemes-e föltétlenül tényleges személyhez kapcsolni a leletet, mindenesetre a kiállítás katalógusának szerzői, *Dávid Katalin* és *Hunyadi László* sem térnek ki ilyen részletekre, csak a kormeghatározást közlik.

A sírlelet korát követő időszakból egyetlen emléket sem találunk a kiállításon, holott a XIII. század elejével kezdődik az érsekség történetének egyik, nagyszabású művészeti tevékenységgel kísért virágkora. A székesegyház második épületének ekkortájt meginduló építkezései az egykorú Magyarország egyik leghatalmasabb templomát hozzák létre, amelynek különlegessége, hogy a jelenleg ismert középkori építészeti emlékeink között egyedülállóan a francia katedrálisok mintájára épült; ezt bizonyítják szentélykörüljárós-kápolnakoszorús elrendezést mutató alapfalai és azok a töredékek, amelyek az épületet díszítő faragott kövekből előkerültek. (Ez utóbbiak közül többet megtekinthetünk a Magyar Nemzeti Galériában, míg a „kalocsai királyfej" néven ismert töredék, amelynek egy másolatát a kanonoki sekrestyével szomszédos helyiségben is láthatjuk, a Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállításán szerepel.) Az egykori leírások elragadtatással említik a hatalmas székesegyházat s annak gazdag díszítését. Hasonlóan pompás egyházi szerelvények tartozhattak az épülethez, amelyekből azonban egyet sem látunk a kiállításon. Ez a kincstár, amelynek középkori anyagát szinte csak az ásatásból származó sírlelet jelenti, hiányossága révén maga is történeti dokumentummá válik, hiszen a török idők pusztításai Kalocsát sem kímélték. A harcok során a székesegyház 1602-ben tűzvész áldozata lett, és egy évszázadon át romokban hevert.

personage in the age of the establishment of the kingdom. The erudite and widely-travelled prelate had come to Hungary as a papal legate. He brought the crown and the pope's bull from Rome to *king Stephen;* in 1002 he became head of the bishopric of Kalocsa, and later won the title of archbishop. The first building of the cathedral of Kalocsa whose ground-walls are important relics of architecture of the age was built in his time.

The name of the saintly archbishop *Saul* (1192–1202) from the clan of Győr was also mentioned when the critical analysis of its style put it at the end of the 12th century. One may ask whether, in the absence of evidence, the find must be absolutely linked to a concrete person; the catalogue gives only its age.

There is nothing from the period after the sepulchral find in the exhibition although the beginning of the 13th century marked the golden age of the history of the archbishopric accompanied by monumental artistic activity. The second building of the cathedral was started: when completed, it was one of the most monumental churches of Hungary in the period and is very special inasmuch as of our so-far known medieval architectural relics this is the only one built after the example of French cathedrals. The proof is the arrangement of its ground walls with a ring of chapels and sacristy-ambulatory, and the fragments of the carved stones decorating the building. (Several of the latter are in the Hungarian National Gallery, while the fragment known as the "royal head if Kalocsa" is an item of the permanent exhibition of the Hungarian National Museum). Here we can see a copy of it in the room by the prebendal sacristy. Contemporary descriptions speak of the monumental cathedral and its rich ornaments with awe. The other church equipment belonging to the cathedral must have been also splendid but the exhibition does not show any. This treasury whose practically only medieval material is the sepulchral find is a historical document in itself with its very paucity showing that the ravages of the times of the Turkish occupation did not spare Kalocsa. In 1602 it was consumed by fire, and lay in ruins for hundred years.

A főszékesegyház harmadik, ma is álló épülete az előzőekhez hasonlóan korának egyik kiemelkedő jelentőségű művészeti emléke. Sajnos nem maradtak fenn a *Csáky Imre* érsek által rendelt tervek, amelyek nyomán a templom lényegében 1735–1754 között elké-

The third building which exists is also an outstanding artistic relic of its age. Unfortunately the plans ordered by archbishop *Imre Csáky* have not been preserved: the church was built according to them between 1735 and 1754 but the interior furnishings, the stuccoes

1 A kanonoki sekrestye berendezése/ *Furnishings of the prebendal sacristy*

2 A Szt. István-herma részlete/ *Detail of St. Stephen's herm*

3 Szt. István-herma/ *St. Stephen's herm*, Bachruch munkája, Pest, aranyozott ezüst, drágakő, 155×77×100 cm, 1894–1896

4 Részlet a kiállításból/ *Detail of the exhibition*

5

szült, a belső berendezés kivitelezése, a stukkódíszítés és a tornyok megépítése azonban a század utolsó negyedéig elhúzódott.

A nagyszabású barokk együtteshez tartozó felszerelési tárgyak a kincstár kiállításának fontos darabjai. A remekbe készült kelyhek, úrmutatók, ereklyetartók között felhívja magára a figyelmet *Reichenpfalter Simon* pesti ötvös 1767 körül készített monstranciája, amely a bravúrosan trébelt figurális és ornamentális díszen túl hegyikristály kövekkel is sűrűn kirakott. E kövek nem drágakő értékük miatt érdemelnek figyelmet, hanem azért, mert rendkívüli csillogásuk a látvány egészének pompáját emeli, és még a távoli szemlélőt is elkápráztatja: méltán volt tehát „a főoltár nagy barokk monstranciája".

A magas művészi színvonalú barokk tárgyakat bemutató kiállítás nem is kaphatna méltóbb bevezetést, mint amit a kanonoki sekrestye földszinti termének teljes szépségében helyreállított együttese kínál számára. Az olasz mesterek készítette mennyezeti stukkódíszt és a berendezés faragott bútorait megcsodáló látogató az oratóriumba vezető lépcsőn felérve folytathatná ugyan a barokk tárgyakban való gyönyörködést, tekintetét azonban azonnal megragadja az a hatalmas, aranyozott,

6. Körmeneti kereszt, ezüst, 91 cm. Déco, 1959.

and the towers were completed only in the last quarter of the century.

The objects of the monumental baroque equipment are major items of the exhibition. Among the gorgeous chalices, mostrances and shrines the mostrance of *Simon Reichenpfalter*, a goldsmith of Pest, merits special attention. Made around 1767, it has not only brilliantly embossed figurative and ornamental decorations, but is thickly set with mountain-crystal stones; they are not precious stones but their extraordinary brilliance enhances the splendidness of the sight and dazzles spectators also from a distance, hence it deserved its place as the "great baroque mostrance of the main altar".

This exhibition displaying baroque objects of high-standard artistry could not have a worthier introduction than the ensemble in the ground-floor hall of the sacristy restored in its full beauty. The visitor admiring the ceiling stuccos and carved furniture made by Italian masters, arriving to the oratory on the steps, could continue his enjoyment of the baroque objects but he is instantly gripped by the buste of Saint Stephen, a monumental one-and-a-half-metre high silver sculpture weighing at least a centner, gilded and decorated with precious stones and enamel. Beside the sepul-

ékkő- és zománcdíszes, félmázsányi ezüstből készült, másfél méter magas mellszobor, amely Szt. István királyt ábrázolja, és amely a sírlelet mellett a kiállítás másik központi darabja. A szobrot 1894–1896 között készítette a budapesti *Bachruch* ötvöscég, amely a császári és királyi ékszerész címmel dicsekedhetett. A Szt. István-hermát *Császka György* érsek vásárolta meg, s halála után az a főszékesegyház kincstárába került. Ez a nagyszabású ötvösmű a magyar századvég történelemszemléletének, nemzettudatának, hőskultuszának minden ízében jellegzetes kifejezője.

A fej összegző és méltóságteljes megformálása a középkori ereklyetartó hermák (pl. a győri *Szt. László*-herma) stílusát követi. Az ábrázolás az attribútumok révén történeti hűségre törekszik, amint ezt a szobor koronája, a magyar Szent Korona mása is példázza. Ám éppen a dokumentumértékre való törekvés és a középkor által ösztönzött, de szárnyaló képzelet kettőssége avatja ezt az ötvösművet a historizmus jellegzetes emlékévé. A király vállán lévő „koronázási palást", melynek finom hímzését a már-már anyagszerűtlenségig vitt cizellálás érzékelteti, az eredetin nehezen kivehető részeket „rekonstruálni" kénytelen, s így a XIX. század jellegzetes, a középkort újragondoló stílusa érvényesül a formaadásban, amelynek leglátványosabb példája a palást hátán levő dicsőséges Krisztus alakja.

A zománcozással és ékkövekkel díszített talapzatot gótikus architektúraelemek tagolják, mezőikben domborművű jelenetek mutatják be a szent király életét, a talapzat négy szélső fülkéjében pedig egy-egy angyal plasztikus alakja látható. A mai néző számára anakronizmusnak tűnhet Szt. István és a gótika találkozása, mindennek azonban egy XIX. századi műalkotás ad keretet. A pillanatnyilag ismeretlen modellőr ugyanis magától értetődő természetességgel nyúlt a gótikus stílushoz, amelyet a historizmus kora par excellence középkori formanyelvnek tekintett. A gótikát, a katedrálisok építésének és az egyházi művészet virágzásának időszakát a XIX. század egyszersmind a katolikus egyház évszázados múltjának jelképeként is értelmezte, így az államalapító, egyházszervező szent király szobrának pompáját csakis a gótikus díszítés adhatta.

Egészen más módon fejezi ki István király alakjának jelentőségét, történelmi súlyát a szobor készítéséhez felhasznált anyag minősége és mennyisége. A gót betűs vésett felirat tanúsága szerint 48 246 gramm ezüst kellett a szobor elkészítéséhez. Az ötvösművészet tárgyai általában nem túl nagy méretűek, s értéküket a felhasznált nemes anyagok mellett az aprólékos, magas technikai ismereteket föltételező, időigényes kézi munka ad-

5 Ampolnák és szenteltvíz-hintő, tálcával/ *Altar-cruets and holy-water sprinkler with tablet*, PK mesterjegy, Bécs, 1779

6 Körmeneti kereszt/ *Processional cross*, ezüst, 91 cm, Bécs, 1859

7 Úrmutató/ *Monstrance*, Reichenpfalter Simon munkája, aranyozott ezüst, hegyikristály, 78×28,8 cm, Pest, 1767 k.

such as the *St. Ladislas* herm of Győr. The representation tries to be historically authentic as exemplified by the sculpture's crown, the copy of the Hungarian holy crown. The duality of the attempt at documentaryfidelity and the soaring flight of imagination stimulated by the Middle Ages makes this work a characteristic monument of historicism. The "coronation robe" on the king's shoulders whose delicate embroidery is suggested by the almost dematerialized chasing is compelled to "reconstruct" the details hardly visible on the original, and hence the modelling characterizes the 19th century concept of "re-thinking" the Middle Ages, its most spectacular example being the figure of the glorious Christ on the back of the robe.

The pedestal decorated with enamel and precious stones is divided by Gothic architectural elements, in their fields relief scenes show the life of the holy king, and in the four outside niches of the pedestal one sees the plastic figure of an angel in each. Today's spectators may think that St. Stephen and the Gothic style do not fit but they are within a 19th century work of art. The momentarily unknown modelling artist has resorted to the Gothic style with self-understood naturalness: the age of historicism has considered it a pre-eminently medieval idiom. The 19th century interpreted the Gothic style, the age of cathedral-building and the golden age of church art also as the symbol of the secular past of the Catholic church; only Gothic ornaments could do justice to the worthy sculpture of the state-founding, church-organizing holy king.

The quantity and quality of the material utilized for the sculpture express the significance and historical weight of the figure of Stephen in a very different way. According to the Gothic-lettered inscription they needed 48 246 grams of silver. The objects of goldsmithry are, in general, not too large; beside the noble material they utilize their real value resides in meticulous, time-consuming handwork supposing high-standard technical knowledge. Representation expressed through the quantity of precious metals is not unknown in the his-

chral find this is the other central item of the exhibition. It was made between 1894–96 in the *Bachruch*-goldsmithry of Budapest boasting the title of imperial and royal jeweller. The St. Stephen herm was bought by archbishop *György Császka* and after his death it was put into the cathedral's treasury. This monumental goldsmith's work is the characteristic expression of the Hungarian historical view, national identity and hero cult in the late 19th century.

The recapitulative and dignified shaping of the head follows the style of medieval shrine herms

8

ja. A nemesfémek mennyisége révén kifejezett reprezentáció nem ismeretlen ugyan az ötvösség történetében, de példái, ezzel a művészettörténetileg kiemelkedő fontosságú, ékszerészek készítette különleges szoborral együtt műfajhatárokat súrolnak.

Láthatjuk tehát, hogy a tárgy tervezői és készítői minden lehetséges eszközt megragadnak, hogy István király alakjának jelentőségét a reprezentatív pompa nyelvén kifejezzék. Ez a nagyszabású alkotás egymagában is képet ad egy olyan gondolkodásmódról, amely időben nincs is olyan nagy távolságra napjainktól, de amelynek értékeiről az utókor néha hajlamos megfeledkezni. A historizmus korából más szép és jellegzetes darabokat is találunk a gyűjteményben, legnagyobb számban kelyheket, de a változatos típusú tárgyak között találunk körmeneti keresztet, vagy olyan, román kori formákat felelevenítő kézereklyetartót, amely a Szt. István-bazilikában őrzött Szent Jobb-ereklyetartó tervezőjének, *Lippert János*nak a nevéhez fűződik.

A kincstár ötvösgyűjteménye a XX. századi anyaggal zárul. A nagy kiállítási felületet igénylő liturgikus öltözeteket úgy komponálták be a vitrinek összképébe, hogy azokat időről időre cserélni lehessen, illetve a miseruhák egy része olyan vitrinben sorakozik, amely „bepillantást" enged a darabok közé. A legelső, teljes egészében látható miseruhát itt is váltogatják.

A látogató számára a tájékozódást kis katalógusfüzet segíti, amely a műtárgyak rövid leírásán és több fotón kívül az egyes liturgikus tárgyak rendeltetését és szimbolikáját címszavanként összefoglaló ismertetést is közöl mindazok számára, akik kevéssé járatosak a katolikus liturgiában.

Tudjuk, a kalocsai érsekség kincstárának csak egészen kis töredéke élte túl a történelem viszontagságait, s elcsodálkozunk a ránk maradt gyűjtemény gazdagságán. A kiállítás megnyitása óta folyamatosan érkező látogatók nagy száma bizonyítja, milyen fontosak az utókor számára azok a művészeti emlékek, amelyek az évezredes múltra visszatekintő érseki székhely, Kalocsa történelméről tanúskodnak.

Prékopa Ágnes

Foerk Ernő

Ahol az ország legszebb tere és egyik legszebb temploma épül

Szeged, december hó.

(*A Magyarság kiküldött tudósitójától.*) Mintha valami őskori város romjait ásnák ki a föld alól, olyan kép fogadja az embert Szegeden, ha kimegy a fogadalmi templom terére. Csonka házfalak, omladékok, téglahalmazok százai meredeznek a nagy térségen, föl az árpádkori templomtorony mögött

Foerk Ernő építőművész-tanár, a szegedi fogadalmi templom tervezője

huzódó utcától, le egészen a piarista iskoláig, meg a Tiszánál álló egyetemépületekig. Mint az amfiteátrumok feltárásánál, frissen kihányt lyukakkal, négyszögalaku gödrökkel van tele a mező, ásóval dolgoznak benne a kubikosok, sárosan fagyosan, nyakig bebujva a gödrökbe, mintha régi csontokat keresnének, lovaskordélyok nyikorognak, csákányok csengenek, gyül a fatörmelék, a falakból kibontott régi tégla hosszu uj falakba, egész utcákat raknak ki az ócska téglából. Rakásokban áll oldalt a sarkaiból kiemelt üvegajtó, rozsdás kályhadarabok, ablakrámák, sarokvasak. Két-háromszáz munkás nyüzsög a romokon s ha nem látnánk oldalt, hogyan bontják a szélső két-három kis emeletes házat, nem vernék be az ablakokat előttünk s nem látnánk innen, hogyan hullanak az üres ablakrészek között meredező falak nagy csákánycsengés és mészporfellegek között, csakugyan valami romváros kiásásának hinnénk az egészet.

Pedig Magyarország legnagyobb arányu városrendezése folyik ma itt. *Most bontják le a hetvenegyedik épületet* és még tizenhatot fognak lebontani, száz ház tünik el tehát a föld szinéről. öt utcának a Szív-, Ipar-, Szegfü-, Révai- és Pécsi-utcáknak minden háza. Minden kis viskót letarolnak, a Tiszapartig, az egyetem uj hatalmas fehér épületsora üres térségre szabadul ki. Két és félmillióba kerül a lebontás, planirozás a lakásszerzés száz ház lakóinak. Az egyetemi hozzájárulással együtt összesen hétmillió pengőt költ a város, hogy itt egy gyönyörü 107—108 méteres átmérőjü négyszögü teret kapjon, körül három oldalról sötétvörös téglából készült ötméteres árkádokkal és a tér mindenütt egyformán huszonnégyméter magasságu, egyforma kiképzésü épülethomlokzatokkal legyen körülvéve, mert ezekhez az árkádokhoz épül majd az uj püspöki palota és az uj kémiai intézet homlokzata, egy magasságban az egyetemek homlokzatával. És ez a nagy városrendezés, bontás, tarolás, kilakoltatás, azok az ötméteres vörös árkádok, melyek már a terveken is valami északolasz város hangulatával hatnak, végeredményében mind az uj fogadalmi templomért készülnek, azért csinálják őket végeredményében, hogy az utolsó időknek e legnagyobbméretü magyar épitészi alkotása még jobban kiemelkedjék, még jobban hangsulyozódjon, ne ugy álljon, mint a legtöbb alföldi város nagy diszes középületei, árván, társtalanul, ormótlan idegenséggel, egy nem hozzávaló falusi, balkánias környezet közepén, hanem stilusban, hangulatban ugyanolyan szépségek keretezzék. Mint a butor szőnyegre, a kép rámába, az ékszer foglalatba kerüljön és megszabaditsák, megtisztitsák minden zavaró mellékhatástól.

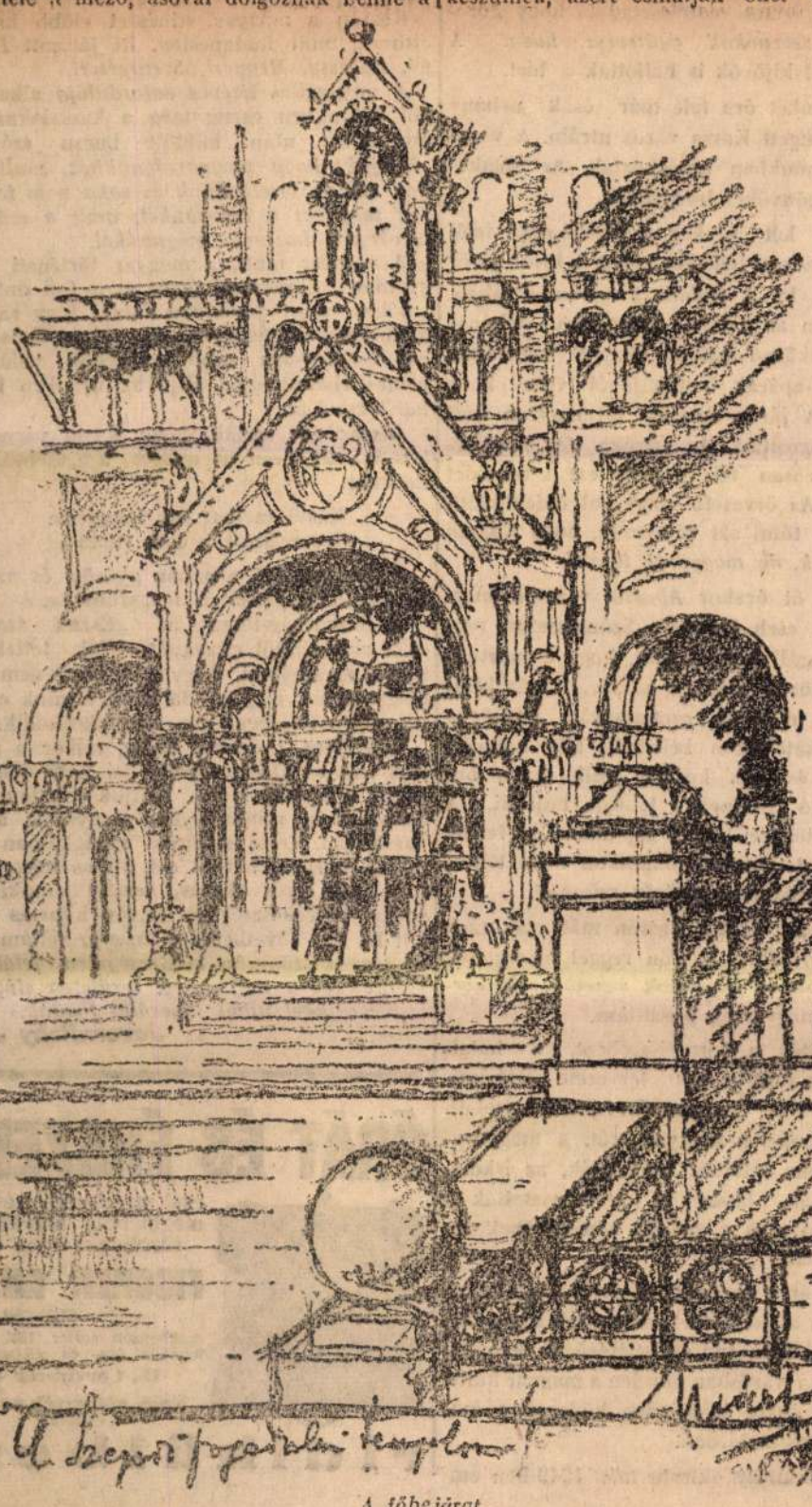

A főbejárat

Tizenöt esztendő óta épitenek

A mi századunkban már egészen szokatlan, hogyha egy épület tizenötéve épül. Még szokatlanabb, ha rajta igazi márványból, nagyértékü kőfajtákból, igazi bronzból készül minden, minden kődiszét, ornamensét, igazi müvész mintázza meg, igazi müvészek tervezik freskóit, mozaikjait, éveken át helyszinen készül minden kis zuga, nem gyárilag, hanem a tervezőmüvész felügyelete mellett, aki minden komolyabb munkánál ott áll, a kőfaragó, a mozaikrakó, a márványcsiszolómesterek mögött, fehér köpenyben, ő vezet minden vésővonást, még a hatvan méter magasra felrakott tornyocska gombját és párkányait, igazi müvészi hittel, mint azok a mesterek, akik a renesszánsz fejedelmeinek és bibcrosainak épitettek.

Pedig a szegedi fogadalmi templom igy épült s igy készül most is lassan, sok-sok év müvészálmait gondosan összerakva. Keletkezéstörténete is emlékeztet a müvészet nagy korának idejére, adományok, kegyes alapitványok mecénások hozták létre és segitik időről időre, köztük a legnagyobb mecénás: a város. Az 1878-as árviz után tett fogadalmat a város egy hatalmas templom épitésére. 1881-ben alakult meg a fogadalmi templom épitőbizottság s mindjárt kihasitottak a város földjéből háromezer holdat, az alsótanyán, a mai szerb határ mellett. Jövedelmét tőkésitették és alapitványokat tett a templomra Bonnitz akkori csanádi püspök és több magányos. Pályázatra csak huszonhét esztendő mulva, 1903-ban került sor. Azonban eredménytelen maradt s igy a város a birálóbizottság elnökét, *Schulek* Frigyes müegyetemi tanárt bizta meg a terv elkészitésével. Schulek megcsinálta a terveket, de az épités megkezdése előtt visszalépett, helyette Steindl Imre, egyik neves tanitványa, a felsőépitőipariskola mai igazgatója, *Foerk* Ernő kapta meg a megbizást. *Foerk* csak akkor volt hajlandó elvállalni a munkát, mikor megengedték neki, hogy Schulek terveit revideálja és részletekben teljes szabad kezet kapjon.

Torony a toronyban

1913 májusában állottak neki a munkának, de mindjárt az első napokban rendkivüli esemény történt. Amikor hozzáfogtak, hogy a mai templom helyén álló barok plébániatemplomot lebontsák, a munkások észrevették, hogy a torony falába egy régebbi torony falai vannak beleépitve. Foerk rögtön megállittatta a munkát, megvizsgálta a falban talált régi falakat s megállapitotta *hogy a baroktoronyban egy sokkal régebbi, talán még az Árpádok idejéből származó korai gótstilü torony van beleépitve,* mégpedig ugy, hogy belülről is elhurkolták. A legnagyobb óvatossággal fogtak hozzá, hogy kibontsák a kettős burokból. Érdekes három ablaksoros, hatszögletü toronytest bukkant elő, gótikus ikerablakokkal és támpillérekkel. Hogy milyen érdekes „lelet" volt ez, mutatja, hogy a Müemlékek Országos Bizottsága azonnal rátette kezét. Hiába akarták leromboltatni a szegediek, szerintük a templom főhomlokzatát zavarja —, a kis torony ma is ott áll a főbejárattól balra. Mint ahogy a kassai dóm mellett ott áll az árpádkori Mihálykápolna vagy a négyszögü Orbán-torony, meg a firenzei dóm mellett a Battisterio és San Giovanni tornya. Lehet-e szebb kontrasztot képzelni, mint mikor egy ilyen monumentális utód mellett ott áll sokszázados kis ős? Csak fokozza az uj templom monumentalitását és muzeálisabb hangulatot ad a térnek.

Aki a felépült uj templomot megnézi, csodálattal látja, hogy falai tizennyolc méter magasságig egy árnyalattal feketébbek és patinásabbak, sőt fönt *tizennyolc méter körül egy övben egészen elsötétül a tégla* és ez öv fölött a két tornyon felirás huzódik végig, a hat-hétszázéves sirfeliratok betüivel: *„Az nem lehet, hogy annyi szív — hiába onta vért."*

A fekete öv

Ez a sötét öv mutatja, meddig jutott az épitkezés a háboru kitörése pillanatában. Mert mikor a mozgósitást kiplakatirozták, abban az órában mindenki lecsapta itt a vakolókanalat és a szó legszorosabb értelmében minden azon mód maradt, malteres dézsa, hordók, állványok, talicskák, vakolókanalak. A téglák benne maradtak a kötél-liftekben vagy a feljárókon szétszórva. Az állványok ott rothadtak el az épületen, a malter visszafolyt a falakra s az a szenny, amelyet az állványzat tetejéről a háborus éveken át lemosott az eső, mind odafolyt vissza a falak tetejére, ott csorgott le a háborus évek szennye, ahol ma az a sötét öv van. Az a fekete öv ott fenn tizennyolcméter magasságban, maga az emberiség történetében végigvonuló szennyöv: a világháboru fekete öve. Menynyire megállott akkor az élet, az épitész egyetlen embert sem tudott kapni, aki az állványokat lehordja vagy a meszet elvigye. Ugy állott minden öt és féléven át esőben, hóban, sárban, rommá rothadva, a gerendák egymásután hullottak, az alapitványok is szétmállottak lassan, a kihasitott birtokok jövedelme is elment a szegénységben. Csak 1920-ban indult meg aztán; társadami akcióval, gyüjtéssel szedték össze ujra a szükséges pénzt és megindult az épitkezés a fekete öv

EGYPTIAN
MELACHRINO
CIGARETTES
Kapható KACCAY TAMÁS dohányárudájában Budapest, IV., Mária Valéria-u. és Türr István-u. sarok valamint az összes különlegességi dohányárudákban, továbbá az elsőrangu szállodákban, éttermekben és kávéházakban.

Herczeg Ferenc
uj regényét
Északi fény
január elsején
kezdi közölni
az
Uj Idők
a magyar uricsaládok
képes szépirodalmi
hetilapja
Negyedévre 6.40

Uj Idők
kiadóhivatala
Budapest
VI., Andrássy-ut 16
Kérek dijtalan mutatványszámot
az Uj Idők-ből
Név: .....
Foglalkozás: .....
Cim: .....

fölé. Előbb azonban az építész beillesztette a felirást: „Az nem lehet, hogy annyi sziv...“

Huszonkétemeletes állvány, ötezer kőtömb, kilencvenmázsás harang

Száz-kétszáz ember dolgozott azontul az épületen éveken át s hogy mekkora arányok bontakoztak ki, legjobban a következő adatok mutatják: A falak rézvörös szegedi téglából épültek, a tetőt vörös cseréppel fedték, csak itt-ott az erkélyekhez, párkányokhoz kellettek kövek, mégis ezekhez az „apróbb diszekhez“ *négy-ötezer darab* kötömb fogyott el, *hétszáz köbméter* faragnivaló kő kellett ezekhez az „apróságokhoz“, melyek mázsákat jelentenek. *Huszonkétemeletes állványra volt szükség*, mig a kilencvenméteres torony sisakjáig jutottak, hét állványhid kötötte össze építés alatt a két tornyot, *körülbelül ötszáz köbméter állványfa fogyott el.* A tornyok alapfala két és félméter vastag, a csucsukra tüzött aranykereszt szára is *öt méter hosszu*, tehát kétszerese egy kocsirudnak s a baloldali toronyban van az *ország legnagyobb harangja*, kilencvenhárom mázsás, állványzattal együtt százhusz mázsa. Falakat bontottak ki, hogy felhuzhassák, átmérője akkora, hogy egy szekér elfér alatta lovastól. Mindenütt a legnemesebb anyagokat használták s a több vonatot kitevő diszkövet a dunaharaszti, süttői, budakalászi bányákból hozták. Ugyanazt a kemény, kompás kőanyagot, melyből a rómaiak Aquincumot, meg a székesfehérvári országutat épitették. A főbejárat oszlopaihoz, szobraihoz, meg az oltárokhoz szép szürkés, vagy rózsás ruskicai márványt hozattak.

Az utolsó ajtózárig minden nemes anyag itt és szédület fogja el az embert, ha megáll a homlokzat alatt. Van magasabb torony az országban, de ennek a két sima, vörös toronynak hatása mindegyikét felülmulja. Nincsenek rajtuk kiugrók, párkányok, toronyfiókák, hogy a sima felület monumentalitását zavarják. Ugy szökik fel mindkettő, mint a gyertyaszál. törés, vizszintes tagozás nélkül, csak függőleges tagozással Ebben a két toronyban henne van a román stil egész monumentalitása, alattuk érzi az ember igazán, mennyivel inkább magyar itt a magyar síkságon a román stil a maga zord, sima középkori felületeivel, mint minden más stilus. Az Árpádok jutnak az embernek eszébe, e tornyok alatt, fenséges zordságu vártemplomaikkal, a pécsi székesegyház, a jaáki templom, Csanád ur négytornyu egyháza, mert ezek a román egyháztornyok egyuttal vártornyok voltak a király páncélos papjai őrködtek benne, a puszta felett. Ezekből harcoltak az Árpádok a pogánysággal.

A fogadalmi templom tornyaiban ódon monumentalitás van. Ugy őrködnek itt az alföldi sikság felett, mint két dárda, pedig nyoma sincs ezen az épületen a zordságnak. A vöröstégla fehér ködiszitése finom, szinte csipkehatásu. A főkupola is sok apró fehér erkélykével és rácsos párkánnyal szinte cukorral lepett torta. A tornyok karcsusága sem észak középkora, az olasz kompanille ilyen karcsu. A portálé rózsaabiaka és gazdag kőornementikája sem pusztai talán egy kicsit édeskés volna is mindez román stilnek, ha nem lennének azok a remek, tiszta, sugár arányok. Schulek terve talán zordabb volt, középkoribb, simább, de merevebb, nem volt még benne a tömegeknek az a tetszetős nagyszerü életteljes ritmusa, mint most. Azon a terven nem uralkodott ilyen bátran két karcsu torony.

Mintha a kereszteshadak korában járnánk

Kivül már csendes az épület, bent még évekre szóló munka folyik. A főbejáró boltozatán létrás állványokon dolgoznak a kőfaragók, autószemüveggel. Százhusz és száz harminc pengőt kapnak egy háromnegyed négyzetméteres kőminta kifaragásáért, más fél hétig tart munkájuk, elképzelhetjük, mibe kerülhet a négy-ötezer kőminta.

Itt a főkapunál csiszolt márvány minden abból faragta *Tóth* István az öt kapudiszitszobrot: fönt Magyarország királynéját, Mária, kétoldalt Szent István és Szent László királyokat, lent Kapisztránt és Szent Gellértet. Ő mintázta a két márványoroszlánt is, amelyek a főkapu oszlopait tartják, a templom egész szobrászmunkája az övé, ő mintázta itt a legutolsó kis ornamentikát. Csodálatos munkát végzett. A szobrászok legnagyobb része ma lenézné az ilyen aprólékos diszitő munkát. Mesteremberhez valónak tartaná, legfeljebb üzletből vállalná. *Tóth István a legutolsó kis indadiszből is művészi problémát csinált.* Beleélte magát a középkorba, a román szobrászat primitiv monumentalitásába, mint senki más. A portálét tartó két oroszlán olyan, minha a keresztes hadjáratok oroszlánszivü vitézeinek siremlékére készültek volna. A hajó első pillérjeibe beillesztett négy evangélista is csodálatosan egyszerü redőzetü merev mintha valami középkori templomból hozták volna és ha végignézzük a legapróbb diszeket, az egész középkor felelevenedik előttünk, az összes középkori szimbólumok és titkos jelek: a pelikán, aki vérével eteti fiait, a griffmadár, a szalamandra, amely nem ég el a tüzben, az unikorisz, hétfejü vidra, angyalkák, amint két-két griff nyakát fogják, vagy vérebet tartanak, melyekben ördög lakik.

Az orgonakarzat alatt is középkori hangulatok ébrednek. Hol az a templomkarzat nálunk, ahol építész és szobrász igy összetalálkozott volna? Középen Szent György sárkányölő dombormüve, kétoldalt a karzat kőrácsai között apró hárfázó, trombitáló, doboló angyalakok ülnek, igy ábrázolták a zenét a középkori kórusokon. Két szélről két medaillonban egy angyal orgonázik, a másik meg hegedül. A freskóknak, mozaikoknak fentartott faldarabok még üresen fehérlenek, még csak a fehér kőornamentikával népesült tele a templom, máris tele van hangulattal.

Márton Ferenc mennyezetfreskója

A kereszthajót deszkával rekeszették el, ott ma is istentiszteleteket tartanak a régi baroktemplomból megmaradt faoltárokon. Az apszisban állványra rakva emelkedik, föl egészen a mennyezetig, ott már a mazaikrakó mesterek dolgoznak. Itt fogják kirakni a mennyezetre *Márton* Ferenc hatalmas, hétméter széles mennyezetmozaikját, másfélméter nagyságu angyalalakjaival, emberfölötti erejü Atyaisten és Jézus alakjaival büszkesége lesz a magyar freskónak.

Fölmászom az állványokon, föl egész a

Az árpádkori torony a romok között

Harmincöt év előtt és most

A szentélyben már beillesztették *Róth* csillogó üvegablakait, a csiszolók is befejezték már itt-ott munkájukat, de azért még a legjobb jósok szerint is évekig fog tartani a belső diszités. Hiába tervezik a felszentelést az árviz ötvenéves évfordulójára, tavaszra,

a téren, ahol most az ország legnagyobb városrendezési tervét hajtják végre. Csakugyan, boldog és büszke lehet az a polgármester, kinek városa ilyen építészt, szobrászt, ilyen festőt foglalkoztat, ilyen templomot emel, hozzá ekkora keret, a legszomorubb időkben.

Oláh György

Kassa megszállásának tizedik évfordulója

1918 december 29. A *Gömör*-szepesi érchegység és az *Eperjes*-tokaji hegylánc szegletében elterülő szép városra, kuruc *Kassa* városára tiz év előtt e napon gyász borult. Sötét köd takarta a várost. A természet is gyászolt. Vasárnap volt. Délelőtt a dóm, a premontreiek, a franciskánusok, a domonkosok, az orsolyaapácák temploma, a Szent Mihály-kápolna, a Kossuth Lajos-utcai lutheránus templom és a Harang-utcai református templom zsufolásig megtelt hivőkkel. Buzgón imádkoztak. Az utcára is kihallatszottak a „Boldog asszony anyánk“ és az „Isten áldd meg a magyart“ áhitatos hangjai. A főbb utcákon szokatlanul sokan jártak-keltek. Sugdosva adták az emberek szájról-szájra, hogy elvonult az önként összeállott kicsiny, de lelkes védő osztag és hogy *közeledik a zsarnokok gyülevész hada.* A templomból kijövők is hallották a hirt.

Déli tizenkét óra felé már csak néhány ember lézengett Kassa város utcáin. A város lakói otthonukban bezárkóztak. Az ablakokon a függönyöket leengedték.

Délután két órakor a Bankó-erdő felől óvatosan, szinte félénken, idegen lovas járőr ereszkedett le. A *Bubics Zsigmond*-utcában, ugyanabban az időben nyugdijas dohánygyári munkásnő haladt, elnyült kosarában az orsolya-apácák konyhájából vitte haza ebédjét. A járőr vezetője tót nyelven kért tőle felvilágositást. Az anyóka tört magyarsággal, dacosan felelt, hogy ezt a beszédet *nem érti.* Az őrvezető magyarul érdeklődött. Az anyóka tótul azt válaszolta, hogy *Kassán nem csehek, de magyarok laknak.*

Délután öt órakor *Abosról* vasuton megérkeztek a cseh katonák. Szánalmasan néztek ki. Megállapitható volt, hogy a honvédség és a közös hadsereg raktárait már kiraboltták. A rongyos csukaszürke nadrágba bujtatott katonákon békebeli, alig használt diszkabát és kék köpeny volt, de a bakancsból jó részének a lábujja bujt ki. A tisztek legtöbbje fekete sapkában és fekete nadrágban tetszelgett, oldalukon nagy tábori látcső és hatalmas pisztoly csüngött.

Délután hat órától Kassán már csak *cseh katonák cirkáltak.* Hétfőn reggel elkergették a hatóságok és hivatalok vezetőit. Megkezdődött a magyarság pusztitása.

Ledöntötték a honvéd-szobrot, a hatalmasnak és fenségesnek tervezett Rákóczi-lovas szobrára összegyüjtött pénzt elrabolták, elfojtották a magyar szót, a magyarokat börtönbe vetették, kiüldözték, az iskolákat bezárták, lassankint lesorvasztották a magyar ipart és a gyárak kéményeinek tüzét kioltották.

Kassa város magyar, német és tót lakossága néma ajakkal türt, de a cseh uralomba beletörődni nem tud és beletörődni nem fog soha. Kassa városban minden a magyar multtal forrott össze és minden ködarab a magyar dicsőséget hirdeti.

IV. Béla király okirata már 1249-ben említette meg Kassa, a „villa regia“ szabadalmairól. Utána a királyok és fejedelmek a hüséges és nagyszorgalmu polgárokból álló várost ujabb kiváltságokkal ruházták fel. A szövetséges rendek 1706 december havában II. Rákóczi Ferenc elnöklete alatt Kassán tartották gyülésüket és a város polgárai nagy lelkesedéssel sorakoztak a fejedelem zászlaja alá.

A szabadságharcban a kassai vörös sipkások, a világháboruban pedig a kassai honvédek. 34-esek, 5-ös huszárok, tüzérek a magyar katona becsületét öregbitették.

A dóm, az *Orbántorony, a Rákóczi*-muzeum a magyarság nagy és elkeseredett küzdelmeit, a magyarság szenvedéseit, a magyarok dicsőségét hirdetik.

Kassáról küldötte szét az ujjáébredés korában *Kazinczy* Ferenc a magyar irodalom első szózatát és Kassán dolgozott a magyarságért a *Magyar Muzeum* és az *Orpheus.*

Kassán a magyar színészet előbb kapott otthont, mint Budapesten. Itt játszott *Déryné, Egressy, Megyeri, Szentpéteri.*

A megszállás *tizéves évfordulója* alkalmából fülünkben cseng még a kassaiaknak a megszállás után küldött bucsu szózata: *„Igérjük, hogy magyarságunkhoz, multunkhoz méltón viselkedünk és soha nem tagadjuk meg azt a kincsünket, amit a születés törvényén hoztunk magunkkal.“*

A magyar mult, a magyar történeti hagyomány, a nemzeti érzés és a faji öntudat valóban, mint diadalmas északi fény ragyog a megpróbáltatásokon keresztül és Kassa város őslakossága rendithetetlenül, valamint nemes elszántsággal állja az uj „Pro libertate“ csatáját.

Ötszáz éve annak, hogy Kassa város lakossága 22 éven át nyögte a „zsebrákok“ uralmát:

„Kassa mellett egy felvárban
Tivornyázott a cseh rabló“.

A magyar erő azonban győzött és az önkényuralmat akkor is megszüntette.

A Szabadság-téren az „Észak szobra“ előtt az övéiktől elszakadt ifjak tettek ma ujabb fogadalmat, hogy lelkükben nem lesz megnyugvás, mig szétdarabolt hazánk egyetlen rögén is idegen nép zsarnokoskodik.

Esténként 7 órakor pedig, mikor a rádió Kassáról az Orbán-torony ősi nagy harangjának kongását hozza, halljuk mindannyian Kassaiak és mindannyian magyarok, amint harsányan, érces szózattal szivighatóan hirdeti a harang, bárhol élő összes magyaroknak, hogy erős akarás, serény munkásság, acélos tettrekészség és szivós kitartás mellett be fog következni a magyar feltámadás, *el fognak tünni a mesterségesen felállitott határok és a megszállott területen sinylődő testvéreinkkel ujból egyesülni fogunk.*

Javornitzky Jenő

ÓRÁT ÉS ÉKSZERT

csak szaküzletben és régi megbizható helyen vásároljunk. Ilyen cég

FISCHER ARTAL

(ezelőtt GRETSCHL)

szakképzett mester 132 év óta fennálló óra- és ékszerüzlete

II., Corvin-tér 5.

Nagy választék prima ezüst

ridikülben.

Foerk Ernő

** A Szövetség Magyar Festők, Szobrászok, Építészek és Iparművészek Társasága Virág Ferenc megyéspüspök fővédnöksége alatt Foerk Ernő, Marton Ferenc, Thury Gyula, Mihálkovics Miklós, Leszkovszky György és Damkó József meghivott művészek és a Pécsi Képzőművészek és Művészbarátok Társasága művésztagjainak részvételével most rendezte meg Pécsett egyházművészeti kiállitását. A kiállitást Virág Ferenc megyéspüspök vasárnap délelőtt nyitotta meg nagyszámu, előkelő közönség jelenlétében. A kiállításon a meghivott művészeken kivül kiváló művészi alkotásokkal szerepeltek Gebauer Ernő és Miertl Gyula pécsi festőművészek.

Nyugat

1929 VI.11

nak, címe:

(esetleg postatakarékpénztári számlájának száma)

ül

ért

[redacted]

[redacted] *fizetendő.*

bélyeg *nyugta* *bevonandó.*

Ellenjegyzi «.....» főosztály:

	Bevétel	Kiadás
	Pengő	Pengő

yomda, Budapest.

Foerk Ernő

— **Egyházművészeti kiállitás Pécsett.** A Szövetség Magyar Festők, Szobrászok, Építészek és Iparművészek Társasága Virág Ferenc megyéspüspök fővédnöksége alatt Foerk Ernő, Márton Ferenc, Thury Gyula, Mihálkovics Miklós, Leszkovszky György és Damkó József meghivott művészek és a Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága művésztagjainak részvételével most rendezte meg Pécsett egyházművészeti kiállitását. A kiállitást Virág Ferenc megyéspüspök nyitotta meg nagyszámu, előkelő közönség jelenlétében. A kiállitáson a meghivott művészeken kivül Gebauer Ernő és Miertl Gyula pécsi festőművészek szerepeltek.

Pécsi Hirlap
1929 VI. 12

.....

a magyar királyi államvasutak főpénztára ált

.....

Pengő

azaz

A ..... Pengő ..... fillérről kiállítandó .....

.....

.....

Budapesten, 192 .....

Utalványozza « ..... » főosztály:

.....

A könyv lap-száma	Számlázás

Foerk Ernő"

fejezte be Schulek Frigyes tervei-
nek keresztülvitelével a szegedi Fogadalmi templomot.

Merényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest 1970.

331

Foerk Ernő

a bécsi akadémián tanult.

Merényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest 1970.

181

Foerk Ernő

és Schulek Frigyes tervezték a pécsi Fogadalmi templomot. (1914-30) 37 m. hosszúságú.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest, 1970.

331

Foerk Ernő

Lassakkát

megszerezte az újonnan megalakitott Építészeti Múzeum.

Beszámoló az Országos Müemléki Felügyelőség 1968-1969-ben végzett munkáiról.

Müemlékvédelem , 1970.4.sz. 193-2ol. l.

197. l.

Focsk Ernő

meghagyta tugeden a szent Demeter torony maradványát azzal, hogy az az ő művét nem vonthatja.

Sápi Lajos: Népi emlékek Debrecenben. - Müemlékvédelem, 1970.4.sz.234-236.1.

235.1.

Forrk Ernő

városi főmérnök 1923-ban még 50-nél több
2-3 m magas pillért rajzolt le az aquincumi
vízvezeték maradványaiból

Póczy Klára: Római kori műemlékek védelme Magyarország
Műemlékvédelem, 197o. 1.sz. 11-22. l.

11.l.

FOERK ERNŐ, épitész

A szegedi Fogadalmi Templom épitésénél Foerk szabadon értelmezte a kikötéseit és az új terveknél azt kell ta pasztalnunk,hogy a tervezőnek minden lényeges kérdésben sikerült keresztülvinnie akaratát,amely a templom vala mennyi fő részét érintette-sajnos nem is kedvezően.
16.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom építéstörténetéhez 7.old.

A Móra Ferenc Múzeum évkönyve, 1972/73. I.
Szeged, 1974

MDK

Foerk Ernő és Sándy Gyula

A szegedi fogadalmi templom pályaterve. Épitészeti rajz

KMTárs. 1906. tav. kiáll. kat. 43.l.

MDK

Foerk Ernő és Sándy Gyula

A kultuszminiszterium pályaterve. Építészeti rajz

A szegedi fogadalmi templom pályaterve. Építészeti rajz

KMTárs. 1906. tav. kiáll. kat. 43.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

tervei szerint építendő szegedi Fogadalmi templomnak a háboru miatt elmaradt építkezését megrendir, egelőre a 700 személyt befogadó szentely megépitésével.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1922. XLIII.évf.

márc. 29. sz. 4. old.

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula a szegedi fogadalmi templom tervp. III. dijat nyertek.

Épitő Ipar, 1904. 239.l.

FOERK ERNŐ, épitész

Szeged polgármestere 1925-ben utasitotta Foerk-öt,hogy Fadrusz Jánosnak"Krisztus a keresztfán" c.müvének az épülő templomban jelölje ki ahelyét,de ő erről megfeled kezett.Csak 1971-ben került a Dóm Dömötör kápolnájába. 11.old

VARGA JÓZSEF: Adataok a Szegedi Fogadalmi Templom épitéstörténetéhez 7.old.

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. 1972/73. I. Szeged, 1974.

FOERK ERNŐ, épitész

A szegedi Fogadalmi Templom épitését 1921-ben folytatj
ja Foerk ,de csak 1930-ban készült el..Belső diszitése
még befejezetlen maradt. 18.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom épi
téstörténetéhez 7.old

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73, I. Szeged,
1974.

FOERK ERNŐ, épitész

A szegedi Fogadalmi Templom épitését vette át Lechner F
Frigyestől.A város ragaszkodott az eredeti Lechner ter
vekhez,de Foerk saját elképzeléseit is megvalósitotta.
A tanácsnál huzavona van emiatt és még 6924-ben sines
Foerk kezében teljes egészében jóváhagyott terv.
15.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom
építéstörténetéhez 7.old.

A Móra Ferenc Múzeum évkönyve, 1972/73. I.
Szeged, 1974

FOERK ERNŐ, épitész

A templom oldalnézetén is lényegesen módositott.Schulek körablakait háromosztású nyilásokkal helyettesitette,a nagy körablakot az oldalbejárattól a homlokzatra tette a nyolcszögletü kupolát tizenhatszögletüre módositotta. Problematikus a kupola dupla és tarka árkádsoros beöltöztetése és Tóth István ősfoglalkozásokat ábrázoló domborműve alig látható magasságban vannak. 16.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom épitéstörténetéhez 7.old

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. I.
Szeged, 1974.

FOERK ERNŐ, épitész

ő a tornyokat két méterrel hátrább helyezte. Igy le kellett mondania az épitészeti elemekről, mellyel Schulek a a tornyok és a hajó összetartozását biztositotta, az ezek helyetti disz az épitészeti szervezettség hiján, a román diszitőmotivumok idegen halmazává vált a homlokzaton. Másodszor a torony teljesen elszakadt az épület egészé től. 16.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom épitéstörténetéhez 7.old

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. I.
Szeged, 1974.

FOERK ERNŐ, építész

Nehezen tudjuk követni szándékát a tornyok óra feletti részének diszitésénél, közelről a magasban élvezhetetlenek, távolról nem látszanak és inkább tärkitja, mint diszíti az épitményt. A toronyvégződés falazással való kialakitása az időállóság jegyében történt, Schulek hagyományos megoldásával szemben. 16.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom építéstörténetéhez 7.old.

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. I. Szeged, 1974.

FOERK ERNŐ, épitész

Terv változtatásai nál tovább rontotta helyzetet a to
tornyok 76 méterről 93-ra történt megnövelése, melyek mé
még igy hátrább helyezve sem hagyták érvényre jutni a
mellettük szinte eltörpülő homlokzatot. Egymástól távol
helyezve ugyanakkor képtelenek megteremteni a remélt
monumentalitás tömeghatását. 16.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom
épitéstörténetéhez 7.old.

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. I.
Szeged, 1974.

FOERK ERNŐ, épitész

Lechner

~~XXXXXXX~~Frigyes a szegedi Fogadalmi Templom tervezője ~~1919-ben~~ 1912-ben szerződése felbontását kérte.-Sok név került forgalomba,de kiderült,hogy élő épitész tervének kivitelezését közülük senki sem vállalta.Végül Foerk felsőiparis kolai tanár,a Schulekkel kötött feltételek szerint hajlandó a tervek kiegészitésére és az épitkezés levezetésére. 15.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom épitéstörténetéhez 7.old.

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. I. Szeged, 1974.

Foerk Ernő müépitész

"A Szegedi Fogadalmi templom vitás tervei" cimmel a lap bemutatja két épitőművész terveit:
Schulek Frigyes: fenti templom homlokzata és az oldalrészlete a müvész tervei szerint készült.

Foerk Ernő: "A Szegedi Fogadalmi templom oltárképe",
A templom homlokzata és oldalrészlete a művész tervei szerint készült.
A lap bemutatja mind a négy képet.
Repr.-ók.

ÉLET, Bp. 1914. márc. 22. VI. évf. 12. sz. 358, 359, 36o, 361 lap.

FOERK ERNŐ, építész

Schulek Frigyes a szegedi Fogadalmi Templom Terveiben a homlokzatot egy síkban tervezte elhelyezni és a főhajó homlokzatát két szárnyfal segitségével összekapcsolta a tornyokkal, az előcsarnok árkadjait pedig öt bejárati nyilással az egész homlokzaton végigvitte. Foerk Ernő a tornyokat két méterrel hátrább tette, két kedvezőtlen hatást ért el vele. 16.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom építéstörténetéhez 7.old.

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. I. Szeged, 1974.

FOERK ERNŐ és SÁNDY GYULA, épitészek

Szegeden a Fogadalmi templom épitésére 1904-ben pályá zatot hirdettek.Az első dijat nem adták ki.-A III.dijat Foerk Ernő és Sándy Gyula együttes pályamüvének itélték oda.-Sem a helyét,nem jelölték meg,sem a stilusát nem kötötték ki,csupán azt kérték,hogy történelmi stilusban tervezzék. 12.old

VARGA JÓZSEF: Adatok a Szegedi Fogadalmi Templom épitéstörténetéhez 7.old

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73. I. Szeged, 1974.

Foerk: Ernő, építész

A szegedi Fogadalmi-templom építésére 1880-ban pályázatot hirdettek, a pályázatot Schulek Frigyes nyerte el, de miután költségvetését soknak találták, így Flörk Ernőt bízták meg és eszerint a terv szerint történt 1914. máj. 21.-én a templom alapkőletétele.

A szegedi dóm.

1979. I. 19. Televízió 17.40 (Gné.)

Foerk Ernő

Kitüntetések a Kálvintér beépitésének eszmei tervpályázatán

Művészet 1911. 353.o.

MDK

Foerk Ernő épitész

Rákóczi-siremlék tervpályázata. Épitő Ipar, 19o9, okt. 3. 362 l.

MDK

Foerk Ernő

Petrovácz Gyulával nyerte a zentai szt.Istvánról nevezett főtemplom pályázatán a IV-ik dijat

Kalocsai Néplap 1912.nov.24. U.54.

M. D. K

FOERK Ernő

Felvékli rajz a volt viktória téglagyár telkén feltárt közép-kori templom és kolostor romjai-ról (1911.) repr.

Budapest müemlékei II. p. 1962. 500, 501. l.
502.

MDK

Foerk György

Többezer főnyi közönség jelenlétében leleplezték gróf Tisza István szobrát. Pesti Napló 1934. ápr. 24. 4-5.l.

MDK

Foerk Ernő építőművész

Foerk Ernő állitotta helyre azt a XIII.sz.-beli csonka tornyot, amelyet a szegedi fogadalmi templom előtt állott és lerombolásra itélt barokk templomocska tornyából hámoztak ki.

Lechner J.dr.: Az Orsz.Műemlékbizottság ujabb müködése.

Épitő Ipar - Épitő Művészet, 1928. Jan.15. 9-11.lap

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

tervei szerint megkezdődött a temesvári uj kath. szeminárium építkezése. 600.000 K. költségelővránnyzettel

Vállalkozók Lapja, Bp. 1913. XXXIV. évf.

nov. 12. szl 12. old.

Foerk Ernő, építész

M.D.K.

nyert megbízást a szegedi Fogadalmi templom művezetési munkáira (melyet Serulet Frigyes nem vállalt) - öt éven át évi 1000 K. tisztelet dij ellenében. A város iránti odaadása jeléül, díjtalanul vállalta a még hátralévő tervezési munkáket.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1913. XXXIV.évf.

febr. 12. sz. 11. old.

MDK

Foerk Ernő építész

Magyar Iparmüvészet 1916. 255 l. 256 l. képek

M.D.K.

Foerk Ernő, épitez

csznici tervehet és költségvetést készitett a csanádi új püspöki rezidencia részére

Vállalkozók Lapja, Bp. 1913. XXXIV. évf.

jan. 29. sz. 11. old. +
febr. 5. " 7. "

MDK

Förk Ernő és Sándy Gyula

a zágrábi országos jelzálogbank terv-pályázatán pályamunkájukat megvásárolták

Művészet 1903. 141.l.

MDK

Förk Ernő

Medgyaszay István: Schulek Frigyes. Ünnepi beszéd az MMÉE-ben 1911.nov.2e-án./Épitő Ipar 1911.48.sz./

Förk Ernö, ép.

A földmivelésügyi miniszteriumi palota pályatervei. Terve: a főhömlokzatának architekturáját teljesen a régi keretben képezi ki, s igyekszik minél többet megtartani belöle. Stb.

A birálati jegyzökönyvből.

Magyar-Pályázatok. 1907. 6. sz. Képekkel.

M.D.K.

Fürk Ernő, építész

Sándy Gyulával közös terve 1000 koronás harmadik díjat nyert a Palics-fürdő kiépítésére kiírt pályázaton.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1906. XXVII. évf.
márc. 21. sz. 10 old.

MDK

Förk Ernő

A zágrábi posta és távirda épület, Sándy Gyula és Förk Ernő terve.

Épitő Ipar, 1903. 15.sz. Rajzokkal.

Fürk Ernő, építész M.D.K.

Füredi Richárddal közös műve 1000 Koronás nagyvételt nyert a Kossuth-mauzoleum pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1902. XXIII évf. márc. 26 sz. 3. old.

MDA

Förk Ernő

A Kossuth Lajos siremlékre hirdetett palyazaton Förk Ernő és Füredi Richard tervét megvételre ajánlotta a bizottsag.

Cikk: A Kossuth-mauzoleum tervei.

Vas.Ujs.1902. 49.évf. 13.sz. 207.l.

M.D.K.

Fork Ernő, (bpesti) építés

a temesvári Gyárvárosban hétemeletes bérházat tervezett.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1900. XXI évf.

jan. 6 sz. 6 old.

M.D.K.

Förk Ernő, építész

és Sándy Gyula tervei szerint bővítik a békési kosárfonó-iskolát

Vállalkozók Lapja, Bp. 1903. XXIV. évf.

Arapk. 2. sz. 6. old.

Förk Ernő

MSK

épitész

Templom épitész Tiszakálmánfalván.

Vállalkozók Közlönye 1908. jan.15.4.o.

Förk Ernő

MDK

Nyilvános fürdő terve, vizf.

Vázlatok, toll.

Nyilvános fürdő terve I-III. vizf.

Műcsarnok 1896. ezredéves kiáll.

M.D.K.

Förk Ernő, építés

Sándy Gyulával közös terve 600 koronás megvételt nyert a zágrábi bankpalota pá-lyázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1903. XXIV.évf.

febr. 18. sz. 9. old.

M.D.K.

Förh Ernő, építész

terve a vasuti indóház-
ra hürt építészeti vag pályá-
zatot dicséretet nyert.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1903. XXIV.évf.

márc. 25. sz. 4. old.

MDK

Förk Ernő és Sándy Gyula

Nagykanizsai főgimn. és társasház tervpályázata.

Művészet, 1904. 278 l.

M.D.K.

Toerk Ernő, építész

tervezte a Tisza István szobor talapzatát, melynek figurális részét Zala György és Orbán Antal mintázták, a melyet nagy ünnepség keretében leplezték le a Parlamenttől északra fekvő parkban.

Vállalkozók Lapja. Bp. 1934. LV. évf.

ápr. 25 sz. 4. old. + 1 fk.

М.Д.К.

Ѵѣдомости Бюро. Вр. 1934. IV. бчf.

аг. отд.

MD K

6. Foerk Ernö, épitész

Zala György szobrásszal közösen vett részt a pályázaton.

A Rákóczi emlékmü tervpályázat.
Vállalkozók Könyve. Bp. 1989 okt. 6. 6.l.

Förk Ernő MDK

iparmüvész

A müvészi ipar a stockholmi kiállitáson.
Magyar Iparmüvészet 1897-98. 119-125.o.

MDK

Förk Ernő

A MI cimlap pályázata. Magyar Iparművészet, 1897-98. 113-118. l. képek.

MDK

Förk Ernő

II. dij

A Batthyány örökmécs-emlékpályázat. Művészet 1907. 134.l.

MDK

Förk és Füredi

Pályamunkájukat megvásárolták

Kossuth-emlékmü pályázat. Müvészet 1902. 225.l.

MDK

Förk és Sándy, építészek

a pécsi vigadó pályatervén részt vett.

Magyar pályázatok. XV. 9.
Művészet. 1966. 424.l.

M. D. K.

FOERK Jenő építész

Ilőli emlékmű építészi munkája Óbuda v. k. pliboniatemplom főhomlokzatán (1926.)

Szobrász: Tóth István

Készült: Kvál Gyula Kőbovagómű-helyében

Budapest müemlékei II. Bp. 1962. 433. l.

MDK

Förk Ernő

A Batthyány-örökmécses. Vasárnapi Ujság 1907. 54.évf. 11.sz.

MDK

Förk Ernő épitész

Szombathely város közkutja. Magyar Iparmüvészet 1902. 30.l.

MDK

Förk Ernő

A Steindl-cég helyisége. Magyar Iparművészet 1940. 132.l.

MDK

Förk Ernő

A sárospataki állami tanitóképző-intézet tervp. tervét megvásárolták.

Cikk: A Sárospatakon ...

Magy.Épitőművészet, 1909. 6.sz. 32.l.

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula: Breznóbányai toronyterv. Építészeti rajz. Mgt.
Sándy Gyula és Förk Ernő: Breznóbányai toronyterv. Építészeti rajz. Mgt.
Förk Ernő és Sándy Gyula: A fiumei tengerészeti akadémia pályaterve. Építészeti rajz. Mgt.

Képzőm.Társ.1904.tav.kiáll.kat.36.lap

Foerk Ernő, épitész

l.: Ottovay István

dr Bátyai Jenő: Ottovay István 34.

Élet és Tudomány, Bp. 1977. jan. 14.

XXXII/2

Faork Ernő

M.D.K.

Méltatás

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959. 139 l.

Foerk Ernő

Méltatás

P. Szűcs Julianna: Az idérőjel csapdája.
Művészet, 1977. december – 2 lap.

Foerk Ernő

épített

dr Kismarty Lechner Jenő gyűjtése.

FOERK ERNŐ Foerk Károly Gusztáv nyomdatulajdonos fia

szül. Temesvárott 1868. február 3-án

épitész-tanár, a Ferenc-József-rend lovagja, a Korvinkoszoru tulajdonosa

Temesvár város ösztöndijával végezte a budapesti iparmüvészeti főiskolát 1888, utána

Őfelsége magyar müvészösztöndijával a bécsi Képzőmüvészeti Akadémiát 1892, Schmidt Frigyes dómépitő vezetésével és ott három akadémiai dijat nyert

1891 - 1901-ig vezette mint Steindl Imre tanár asszistense az állandó Országház belső berendezését és kifestését ugyanakkor az erzsébetvárosi templom " " " " "

1898 óta a felsőépitő ipariskola tanára

1899-ben a Budapestlipótvárosi zsinagóga tervpályázatán I. dij

1900 " a szükebb " " " " " " " " " szintén I. "

1904 " a triesti " " " " " " " " II "

1909 " a szegedi fogadalmi templom tervpályázatán II. "

1910 " megbizás a kalocsai székesegyház restaurálására

1911 " " " " " " " " városház épitésére Petrovácz Gyula mérnökkollegával együtt, akivel 1924-ig több mint 25 kisebb-nagyobb vidéki templomot épitettek

1913-ban ~~[illegible]~~ megbizást kapott a szegedi fogadalmi templom felépi-

~~1926-ban felépit~~sére és azt 1930-ban be is fejezte

1926 " az államtól megbizást kapott az Ujpesti fa- és fémipa pari szakiskola felépitésére

1930-ban a székesfőváros tanácsa megbizta a külső váciuti Szent-Mihály-plébániatemplom felépitésével

~~1912 -~~ Irodalmi müködés: Szünidei felvételek nyölc füzete (1912-1930)

1911 - A kalocsai érseki sir /Archeológiai értesitő /

1907 - Az Aquincumi aquaeductum /Budapest régiségei/ X.

1929 - A magyar épitőmüvészet rövid története. /Szerző/.

Tanulmányutak:

1898 - 1914 - 1928 Németország, 1899 - 1916 - 1920 Olaszorsz

kitüntetések:

Budapest - Páris - MIlánó - aranyérem

1912-ben Sándy Gyula épitészkollegájával elnyerte és megépitette a Zágrábi póstát, a Besztecebányai és Nagykőrösi templomtornyot, a darnóvári Tükörykastélyt, a Mérnöki Kamara, az Épitőmesteri bizottság,

A Magyar Mérnök és Épitészegylet, a Müemlékek országos Bizottságának, a Régészeti egyesületnek, a Képzőmüvészeti tanácsnak, a Képzőmüvészek Egyesületének törzstagja

FOERK ERNŐ építész [Temesvár, 1868.II.3.-Bp., 1934.I.26.]

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990 **51 - 52.p. ill.**

FOERK Ernő épitén

Szent Kúrin plébániatemplom.
1930

Szent Márton egyházmegyéje. Szerk. Szamos Rudolf. Szombathely : Pannon Műhely, 1991
44– 46 ill

FOERK Ernő

RADOS Jenő: Kémeknek néztek bennünket. =
Pavilon, 2/3.sz. 1990. 48 - 50. p. ill.

1918-as expedició MTA részéről Koszovóban és
albániában müemlékek felmérésére, ezen vett részt

Németh Lajos előadásában a múzeum funkcióina
elemezte. Állandó, de minőségében mindig változó fi
zeumok pedagógiai szerepe a közművelődésben, a fe
ban, az iskolán kívüli nevelésben. Mindig kifejeződik
tevékenységében az adott szaktudományok korabeli
választhatatlan szemléletük a kortárs művészet helyze
potától is. Ha ma a múzeumok válságáról van szó, ak
említett jellemvonások és funkciók elbizonytalanodá
magyarázatot keresni. A pedagógiai és közművelődés
fogalmazását nehezíti, hogy az avantgarde új irányai
a vizuális kultúra egyre inkább hangzatosan és tudat
gén halmazzá lett, nem fogadott el semmiféle célori
lyosbította a helyzetet, hogy a múzeumokon belül e
arányeltolódás következett be a közművelődési funkc
mányos feldolgozás igénye és lehetősége között. Töb
mányág született és vált önálló diszciplínává – mint p
antropológia, a szociológia, a szemiotika stb. –, me
san megkérdőjelezik az eddigi szaktudományok érvé
azokkal ellentétben nem elsősorban tárgyorientációj
szettörténet vonatkozásában pl. nemcsak és nem el
adott kor művészeti emlékei a kutatás tárgya, hane
lom képszükséglete", a tárgy sem csak esztétikai obje
„civilizációs objektum". A modern művészet ugyancs
jelezte a művészet korábbi tárgyorientációját. Minde
zeológiáját paradox helyzetbe hozza: egyrészt él mé
másrészt egyre erőteljesebb a funkcióorientáció fel

Marosi Ernő az időszakos és állandó kiállítások kérd
kozott. Álláspontja szerint a múzeumok gyűjtőteve
természetes célkitűzése az univerzális jelleg. Haza
között ennek megvalósítása elsősorban a fővárosi mú
rul. Az egyetemesség követelményével viszont elle
a múzeumok specializálódása („szépművészeti", „ip
„történeti" területekre), ill. a „fővárosi" és „országos",
szeti Múzeum esetében pedig az „egyetemes" és „ne
sa. Az univerzalitás igényét nagy mértékben kielégíth
sok különböző fajtái. Módszertani szempontból lénye
ran nem kellően érvényesített követelmény az erede

Föerk Ernő MDK

Templomtanulmány, épit.rajz

A szegedi fogad.templ.szentélye,épit.rajz

Műcsarnok 1922 jubileumi kiállitás

MDK

Föerk építész

Magyar Pályázatok, 1905-6. 8.sz. 12-13.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

a Szegedi Osztály ülésén tartott előadásában szembeszáll azzal a feltogással, mintha haránkban csak a németek-lakta vidéreken lennéner műemlérek. Ismerteti a tatár- és törökdulás ellenére is meglevő, vagy írott emlékekből ismert alföldi műemlékeinket és a szegedi Fogadalmi Templomnak Schuler Friggestől szár ./.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.
1914. 48. kötet. 180. old.

Foerk Ernő, építész

M.D.K.

... mező terveit, valamint a módosított terveket.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1914. 48. köt. 180. old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

nagy élelegretü és számos saját felvételével illusztrált tanulmányában értekezik az Árpádkori templomaink tipusairól.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1926. 60. köt. Havi füzetek III. évf. 9-12. sz. 113-126. old. 53 szöv. ábra.

Foerk Ernő MDK

épitész

Magyar Iparmüvészet 1911. 260.o.
Az egyházmüvészeti tanfolyamok.

Foerk Ernő

MDK

épitész

Épitő Ipar - Épitő Művészet 1930. 1-2.sz. 7,8.o.

MDK

Foerk Ernő építész

A mü- és közép. szakoszt. ... ülésének jegyzőkönyve.
MMÉEKözl. 1929. VI.9. 147 l.

Foerk Ernő MDK

tervét megvették

A szegedi fogadalmi templom-tér rendezésére kiirt tervpályázat.
Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye
1928. II. 19. 53.o.

MDK

Foerk Ernő

Éber L.: Erzsébet királyné emlékszobra. MI 1916.
219.1.

Foerk Ernő

MDK

A Társulat köréből. Magyar Iparművészet, 1910.
8. sz. ~~xxxxxxx~~ X.1.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

kapott megbízást a Várbeli szt. Miklós templom főfelmaradványainak felvételére, melyekre az állampinktár építkezésének alapozása körben bukkantak. Itt egy sírbolt is került elő 1488-as évszámmal, s egy eddig még meg nem fejtett körírattal és nagméretű, domborművű mesterjeggyel.

Építőipar - Építőművészet, Bp.1916 évf. 41 sz.
243. old.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

terverte Sándy Gyulával együttesen a Darnvár melletti Diósszentpálon örv. Tükörv Alajosné kastélyát.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp.

1905. 39. köt. XII. füz. 501-505. old. 8 szöv. á XV. ik rajzm.

MDK

Foerk Ernő építőművész

Eredetileg Schulek Frigyes foglalkozott a szegedi dóm tervezésével. A terveket utóbb Foerk Ernő építőművész átalakitotta s feladatát nagy művészettörténeti tudással oldotta meg.

Gróf Klebelsberg Kuno: A szegedi gondolat.

Magyar Iparművészet, 1932. 1-2.sz. 2-6.l.

MDK

Foerk Ernő építész

Corvin koszorut kapott

ÉTÉM. 1930. 41-42.sz. 168 l.

Pécs müemlékei Foerk Ernő" MDK

Foerk Ernő a bpi.felsőépitőipari tanfolyam hallgatóival mérte fel Pécs törökkori müemlékeit.

Gosztonyi Gyula:A mérnök szerepe a müemlékvédelemben.Pécs,194o, 79 l.

MDK

Foerk Ernő

Pécsi egyházmüv. kiáll. Dunántul, 1929, jun. 12. 5. l.

Foerk Ernő

építész
Szegedi fogadalmi templom

Műcsarnok 1934. dec. 1935. jan.
Jubileumi kiállítás

MEK

Foerk Ernö, épitész

végezte az épitészeti részt a szobron.

A Tisza István-szobor szerelése. Képpel.

Pesti Hirlap Képes Melléklete.1932.dec.14.

MDK

Foerk Ernő építész

MM és ÉE, 1929. jun. 23. 158. l.

Foerk Ernő

MDK

épitész

Csaba Rezső: Sorsunk és épitészetünk.
Hajlék 1944. 95.o.

MDK

Foerk Ernő

dr.F.G: Szakirodalom. Építő Ipar - Épi ő Művészet, 19
1927. jnan. 1. 4 5.l.

MDK

Foerk Ernő

Képzőművészet, 1935. 12.o. kép

MDK

Foerk Ernő

szegedi fog.tpl.

Képzőművészet. 1929. 20.sz. 127-8.l.

FOERK ~~Jenő~~ Ernő épitész
(1868-1934)
Ásatások Kalocsán 1904-

M.D.K.

Szeged, Fogadalmi Templom

Rados Jenő: Magyar épitészettörténet Bp. 1961.

50, 316 . l.

Foerk Ernő

MDK

Jubiláris épitészeti kiállitás a Műcsarnokban. Épitőmesterek Lapja. A Munkaadó. 1934. dec. 13.

A helyreállított épületben a Tiszán inneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteménye kapott helyet. A kiállított tárgyak három nagy témakört ölelnek fel. Az első, Comenius sárospataki tartózkodásával, pedagógiai működésével foglalkozik, a második a sárospataki kollégium a magyarországi iskolatörténet — írásos dokumentumait és a régi felszerelési és oktatási-szemléltető tárgyakat mutatja be. Ezenkívül református templomi berendezési és felszerelési tárgyakat, edényeket, textiliákat is láthatnak a látogatók, az újjáalakított kiállítási tárlókban.

Az összegyűjtött anyag dr. Újszászi Kálmán gyűjteményi felügyelő és Takács Béla múzeumigazgató munkáját dicséri.

Az épület helyreállítása az Országos Műemléki Felügyelőségének megbízásából, az O.M.F. nyíregyházi építésvezetőségének kivitelezésével 1966—67-ben készült. A terveket és a történeti kutatást a Városépítési Tudományos és Tervező Intézet Műemlék Osztálya készítette 1965—66-ban.

Gazda Anikó

PUSZTULÓ MŰEMLÉKEINK

NÉPI EMLÉKEK DEBRECENBEN

Széchenyi utca 44.

Hazánk területén az ismert magyar építészeti emlékek között idegen behatástól mentes létesítmény alig található.

Mégis talán a földrajzi helyzetnél fogva aránylag kisebb idegen behatást találunk az Alföld szellemi központját képviselő Debrecen építészetében. A nyugati hatás ide már lecsendesedve érkezett. A reformáció idején a város korán, a XVI. század közepén egységesen áttért az új vallásra és egyéni utat keresve szakított az addig kötött formaképzéssel.

Ez a törekvés kimutatható nemcsak a már korábban kialakult jellegzetes alföldi település város-szerkezetén, hanem a különböző alkotásokon, mindennapi eszközökön felhasznált díszítéseknél is. A debreceni ötvösmunkák, fejfák, sírkövek, cseréppipák, szűrminták jellegzetes magyaros díszítésűek.

A fejlődésében a legnagyobb irányító erőt mégis a politikai helyzete jelentette, ugyanis a török-hódoltság másfél százada alatt a három részre szakadt ország területeinek találkozásában feküdt és bár mind a három uralomnak felváltva adózott, a városra irányító szerepe egyiknek sem volt. Sőt a Bocskai és Rákóczi szabadságharca alatt is a harci szerencse állásának megfelelően hol a kuruc, hol a labanc sarcolását szenvedte, de támogató befolyását egyiknek sem élvezte hathatósan. A legtöbb segítséget, mely szellemiekben és anyagiakban is megnyilvánult az erdélyi fejedelmektől nyerte. Így a város fejlődése saját erejére támaszkodva belülről indult és ennek következtében a hagyományokat őrző kialakult formák legtovább fennmaradtak. Azok a környékről beköltöző iparosok, kik Debrecenben otthont nyertek, a magukkal hozott ismeretekkel gyarapítva átvették a helyi szokásokat és tovább alkalmazták, fejlesztették azokat.

A város fejlődésének önállóságára jellemző Dr. Zelizy Dániel által 1882-ben „Debrecen sz. királyi város egyetemes leírásában" 1880-ból közölt összefoglaló kimutatása, mely szerint az 51. 122 lakosa közül 15 építész vállalkozó, 29 kőműves vállalkozó, 345 segéd, 75 tanonc, 26 munkás, 37 ács vállalkozó, 179 segéd, 23 tanonc és 7 munkás, összesen: 736 szorosan vett építőmunkás élt a városban. Szakember hiánya miatt idegenek betelepedésére nem volt

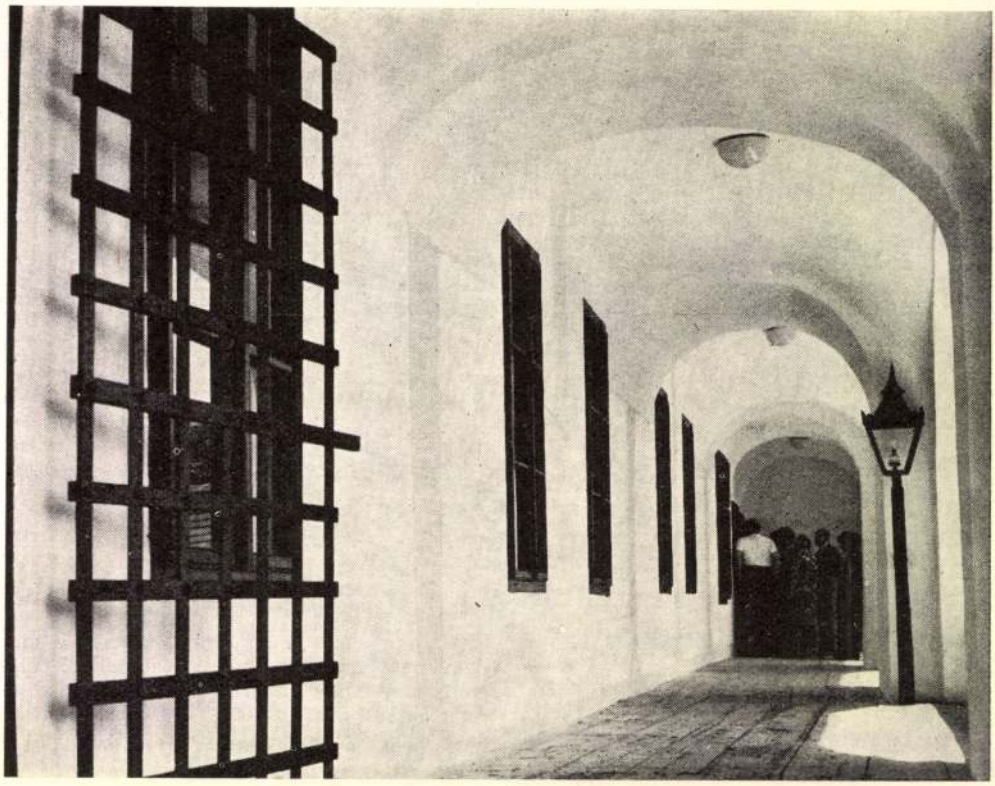

3. Az emeleti folyosó a megnyitás napján, 1967 június 24-én

nyílászáró szerkezetek mérete, — ritkán helye — változott, a válaszfalak az 1819-es alaprajzhoz viszonyítva ugyanazon a helyen maradtak.

A helyreállításnak ezért, csak kevés részletében kellett változtatnia, hogy az épület az eredetihez hasonlóvá váljék. Az épület alaprajzi rendszere változatlan maradt, a belső helyiségekben — a kiállítás rendezése és korszerűsítése érdekében — néhány változtatás történt. A nyugati falon levő két belső ablakfülkét befalaztuk, néhány későbbi átépítést mutató ajtónyílást megszüntettünk és a nyílások axisát helyreállítottuk. A múzeumi igényeknek megfelelően a keleti helyiség egyik ablakát ajtónyílássá alakítottuk át. Az emeleti ajtószerkezet és az ablakrácsok hasonlók — de nem azonosak — az eredetivel. A földszinten, a nyugati homlokzati apácarácshoz hasonló, egységes rácsokat helyeztünk el az ablakszerkezetek közé. A múzeumi iroda és kiállítási helyiségek bejáratához új védőrácsot helyeztünk el. Az emeleti folyosó hiányzó szakaszát, fagerendás födémmel kiegészítettük. Az épület korábbi bádogfedése helyett műemlék-palafedés készült.

Az 1878. évi rajz alapján történt falkutatás, az eredeti barokk architektúrát feltárta, így ennek alapján készülhetett a homlokzat helyreállítása. A pilaszterek helye, magassági és vízszintes mérete, az eredetivel megegyező. Az épület színezésénél, az építési korszakokat igyekeztünk szétválasztani oly módon, hogy ez az épület homlokzati egységét túlságosan ne befolyásolja. Az eredeti barokk épületet két színnel (sárga és fehér) színeztük. A Berna-sornak a Csengettyű-szárnyhoz csatlakozó részét — melyet később lebontottak — fehér meszeléssel jelöltük. Ugyancsak fehér meszeléssel készült a déli árkádos folyosó külső és belső fala. A folyosó belső falát — a folyosó egysége érdekében — meszeltük fehér színnel s ezen a korábbi homlokzati architektúrának csak a pilaszterrendszerét jelöltük — a mezők színezését mellőztük. A homlokzat eredeti színezése barnás, sárgás meszelés volt. A helyreállítás során a jelenlegi környezet színhatását mérlegelve, az eredetinél erősebb színeket választottunk. A homlokzat festéséhez szükséges szintetikus festékanyagot, a Rotterdami Református Egyházkerület ajándékozta az épület helyreállításához.

Bajcsy-Zsilinszky u. 42.

szükség, mivel általában a helyi iparosok képességét meghaladó létesítmények nem készültek. Ha mégis megtörtént beköltözés, annak a jobb megélhetés lehetősége volt általában az indító oka.

Az 1802. június 11-én Debrecen nagy részét elhamvasztó tűzvész után, mely alkalommal leégett az ősi református Kollégium és a gótikus templom, az új Kollégium majd a Nagytemplom felépítésére Péchy Mihály készített tervet, melynek kivitelezését debreceni szakemberek végezték. Minthogy a gyakorlatukban ilyen nagyméretű építkezés még nem fordult elő, az építés irányítására Gyöngyösről jött segítő szakember. Az 1803–16-ig épülő Kollégiummal megszületett az ország első nagyméretű klasszicista stílusú iskolája, melynek tervezése és kivitelezése idegen befolyástól mentesen jött létre. Vakolt homlokzati kiképzése bár nem hasonlítható össze az esztergomi Bazilika nemes-anyagú kőburkolatával, de a tervezés művészi alakítása a finom ritmusú homlokzat kiképzésében és a kivitelezése a klasszikus párkányok és díszítő elemek tisztaságában az ország egyik legjobb hazai klasszicista műemlékévé emeli.

A XIX. század elején a városban általában irányadóul elfogadott klasszicista stílusban épült fel a jelenlegi Bem tér 2. szám alatti magas-földszintes sörház épülete, mely mint ipari műemlék van nyilvántartva. A közel 150 éves épületet az utóbbi időkben többször átalakították nem éppen sikeresen. A második világháború ütötte sebek pedig még mindig kijavítatlanul állanak a falain. Minthogy az épület a régi Libakert magas szintű beépítésre tervezett lakótömbjében fekszik, jelenleg a városrendezési elgondolások szerint lebontásra van ítélve. Többször hangzott már el a megmentésére javaslat, de ezideig még egy sem jutott el a megvalósulás lehetőségéig, pedig a javaslatba hozott vendéglátó üzem részére az épület igen alkalmas lenne nemcsak a hagyományát tekintve, hanem az épület szerkezetét, felépítését és helyét véve figyelembe. Ugyanis a sörház egy kis magaslaton épült és az előtte elhúzódó út rendezésével mintegy 70 cm-es bevágással a közel 8 m-es párkány magasságú épülete kiemelkedve magas fedelével, igen jellegzetes városképet nyújthatna. A jelenlegi zártsorú beépítési modorban készült tűzfalas kiképzését körülereszes megoldással lehetne kellemesebbé tenni. Megmaradásával nem rontaná az új lakónegyed városképi megjelenését, mivel egy teljesen más kort képviselve annak csak értékmérője lenne, mint ahogy a szegedi Fogadalmi templom előtti téren; a tervezője Foerk Ernő büszkén hagyta 1930-ban a hatalmas méretű alkotása mellett szerényen meghúzódó, a XIII. századból származó Szent Demeter torony maradványát azzal, hogy az az ő művét nem ronthatja. Az épület körkeretes homlokzati nyílásai nagyméretű zárt kapualja és mintaszerűen boltozott pince helyiségei megfelelő karbahelyezéssel még hosszú ideig hirdethetnék a hazai mesterek munkáját.

Megmentése annál is fontosabb lenne, mivel az igen kevés műemléki épületünkből jelenleg már csákány alá került ez évben az ott épülő Vásártér és üzletház helyének biztosítására a műemlék jellegű Csapó utca 32. szám alatti későbarokk lakóház, a XVIII. század végéről, az úgynevezett régi Tatay-ház. Ezzel az épülettel eltűnt a Csapó utca legjellegzetesebb lakóháza.

Pusztulás fenyegeti a még fellelhető régi debreceni cívisházakat a tervezett új városrendezés végrehajtása során, mivel azok általában a város belterületén fekszenek. Itt a tervezett nagyobb lakósűrűséget csak többszintes épületek elhelyezésével lehet biztosítani, aminek előfeltétele a régi földszintes házak szanálása. Ezek lebontásával pedig eltűnnek az őseink küzdelmes életét megörökítő jellegzetes debreceni lakóház formák, a három ablakos, oromfalas utcai homlokzattal és külön kisajtóval, valamint nagy kocsibehajtó kapuval ellátott falazott kerítésével. Eltűnnek a lakóházak udvari részén végighúzódó boltozott tornácok, az elmaradhatatlan muskátlival, a mellvédeken és a hangulatos leánderes udvari feljárólépcsővel, mint jellegzetes civis udvarképek. Ilyen a XVIII–XIX. századfordulón késői barokk stílusban készült Széchenyi u. 44. számú lakóépület az utcára lekontyolt oromfalával, melynél már a legutóbbi helyreállítás alkalmával lefaragták az eredeti párkányokat és csak a jellegzetes formai kiképzése őrzi még eredetiségét. A boltozott nagykapu és különálló kisajtó a cívisházak jellegzetes alakját képviseli.

Hasonló formakiképzésű a XIX. század elejéről a Szappanos utca 6. számú, vagy a Bajcsy-Zsilinszky u. 42. szám alatti cívisház zártsorú beépítési modorban, hol az eredeti díszítések még nagy részben megmaradtak. Elpusztult

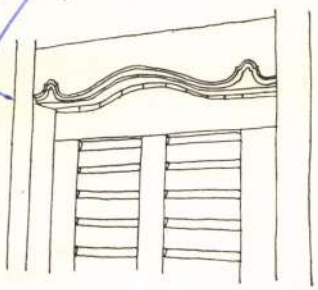

Lorántffy utca 8.

azonban a fából készült gyalogjáró kisajtója, melyet már jellegtelen vasajtóval pótoltak. Ezek a házak, melyek többszáz éves kialakult lakóház formákat rejtegetnek magukban még a sok átalakítás, vagy az úgynevezett modernizálás ellenére is őrzik az alföldi ember sajátos életformájának emlékeit, így feltétlen védelmet kívánnak.

Pusztulásra vannak ítélve a hangulatos faragott kapuk és kisajtók is, melyeknek magyar bajusz formájú szemöldök gerendája lassan már csak emlék marad. A Lorántffy utca 8. számú ház bejárati ajtó szemöldök gerendája egy jellegzetes kialakítását őrzi ennek a gyakorlati formának, melynél a bajusz felkunkorodó vége is ki van faragva jelképesen az eredeti magyar bajusz alakját követve. Az ajtófélfa és kisajtó már későbbi időből valók, de már száz évesnél azok is régibb eredetűek. Bár a faragott kapuk készítéséhez általában tölgyfát használtak, idővel az is korhadásnak indult s minthogy újat már nem készítenek, eltűnnek lassan Debrecen utcáiról. Ezek nem élveznek műemlék védelmet, de mint népi emlékek feltétlen megóvást kívánnának, ha más módon nem lehet, áthelyezéssel.

Mint népi emlékek érdemelnek említést a kisajtókon alkalmazott kovácsoltvas kilincsek és címek, melyekből lassan alig maradt már néhány darab a régi kisajtókon, mivel felváltja őket a gyárilag készült típuskilincs és cím. A XVIII–XIX. századfordulóban használatos formát képviseli a Csemete u. 5. szám alatti kisajtó kilincse és címe, melyhez hasonló kidolgozású néhány darab még található a régi ajtókon. Figyelemre méltó a kilincs és kulcslyuk körü[illegible] szükségből alk[illegible]

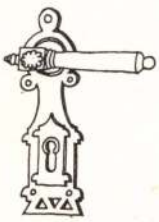

Csemete utca 5.

Száz évvel ezelő[illegible] nádfedeles volt Deb[illegible] fedésmódot eltiltották és ma már egyetlen nádfedeles lakóépület sincs a városban. Zsindely fedést is alig lehet találni, mert új nem készül és a régiek lassan elpusztulnak. Ma már a feledés homályába veszett a zsindely fedeles házak tetőterének megvilágítására és szellőzésére használt jellegzetes borjúszájas tetőablak, mely a hosszan elnyújtott íves formájáról kapta a népies nevét. Ugyanis a zsindelyfedés természetének megfelelően a tetőablakot hosszú lankás lejtővel alakították ki, hogy a zsindely sorok rajta törésmentesen átfussanak. Jellemző a zsindelyfedés népszerűségére, hogy Debrecenben a kőpalafedést kőzsindelynek, míg a cserépfedést cserépzsindelynek nevezték. Ez a szóhasználat már a múlté.

A város épületei – minthogy a közelben építésre alkalmas követ nem lehet találni – legjobb esetben téglából készültek. A legközelebbi lelőhelyről, Tokajból vagy Nagyváradról tengelyen, igen nagy költséggel szállított követ legfeljebb lábazatnak, ablakok és ajtókeretezéshez, vagy párkány kiképzésnek használták. Így Debrecenben a homlokzatok készítésénél művészi szintre emelkedett a habarcsból kialakított díszítőelemek alkalmazása, mely virágzását a századforduló eklektikus épületeinek homlokzat kiképzésénél érte el. Ezek a munkaigényes homlokzatok már pusztulásnak indultak és a most folyó sortatarozások alkalmával nem kerülnek eredeti formájukban felújításra, hanem a párkányokat, kiugrásokat lefaragva általában sima vakolással készülnek. Ezzel lassan eltűnnek a város főbb utcáiról a klasszikus homlokzatú épületek, ami városképi szempontból igen káros, mert a megjelenésük sivárrá válik.

A lakáshiány enyhítésére tömeges, előregyártott elemekből készült lakóházakat építenek, ami nagyfokú tipizálást, külsőben is sablonszerűséget eredményez. Lassan elvesztik az egyes lakótelepülések, a városok egyéni jellegüket, karakterüket. A benne lakó, az életét egyhangúnak szinte eseménytelennek, unalmasnak érzi. Feltétlen szükséges, hogy az új településeknél és különösen a megmaradó részeknél a művészi értéket vagy emléket jelentő létesítményeket védjük, őrizzük, mert ezzel nemcsak elődeink iránti megbecsülésünknek adunk tanúbizonyságot, hanem a most élő embernek és utódainknak is biztosítjuk az élethez feltétlen szükséges kellemes és hangulatos környezetet. Soha ne feledjük, hogy az ember életének legnagyobb részét az otthonában, illetve annak körzetében éli le, így tisztaságáért, egészséges kialakításáért, de kellemes megjelenéséért is felelősséggel tartozunk.

Sápi Lajos

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

Szegedi Fogadalmi templom
tervének távlati rajza

Építőipar - Építőművészet, Bp.1915.39.évf.
34.sz.201.o.

MDK

Foerk Ernó

Sándy Gyula és Foerk Ernő. A hagai béke-palota tervpályázata.

Epitő Ipar, 1907. 162.l.

MDK

Foerk Ernő építésztanár

A szegedi fogadalmi templom kereszthajója már teljesen elkészült. A méreteiben hatalmas arányu románstilű székesegyház épitését Foerk Ernő építésztanár vezeti.

(D.F.G.) : A szegedi fogadalmi ...

Épitő Ipar - Épitő Művészet, 1925.jan.1.
4.lap

MDK

Foerk Ernő épitőművész

A XIII.sz.-ból való ócsai ref.templomnál nemcsak helyreállitási munkát végzett, hanem a két hatalmas kőtorony stilszerű megtoldásával a korszerű követelményeknek is megfelelővé tette a templomot.

Lechner J.dr.: Az Orsz.Műemlékbizottság ujabb müködése.

Épitő Ipar - Épitő Művészet, 1928.Jan.15.
9-11.lap

Foerk Ernő

Az épitészeti anyagban kisebb gyüjtemény képviseli F.E.-t, az állami iparoktatási intézetek tanárainak kiáll.-án.

M.934.VI.3.

M.D.K.

Foerk Ernö, építész (1868-1934)

szegedi Fogadalmi templo-
mának homlokzati képét közli
a szerző, egész oldalon.

Antal Kampis: Kunst in Ungann,
Bp. 1966. Corvina

357. old.

N.D.R.

Foerk Ernő

52. 851.

FOERK ERNŐ. Január 26-án hirtelen halt meg Budapesten *Foerk Ernő*, aki főleg mint templomépítő szerzett magának nevet. Foerk jobbára történeti stílusban tervezte épületeit, melyek közül a román stílusban épített szegedi fogadalmi templom a jelentékenyebb. Foerk Ernő jeles pedagógus is volt, aki tanítványainak közreműködésével a műemlékfelvétel ügyében eredményesen tevékenykedett.

Foerk Ernő Temesvárott született 1868 február 3-án. A bécsi építészeti mesteriskolán *Schmidt Frigyes* tanítványa volt, azután *Steindl Imre* irodájában az új országház belső kiképzésén és berendezésén dolgozott. 1898-tól a felső építőipariskola rendes tanára volt. *Sándy Gyulával* társulva, 1903-ban építette a zágrábi postapalotát s 1904-ben a diószentpáli Tüköry-kastélyt. 1907—1911-ig a kalocsai érseki főegyházmegye területén Petrovácz Gyulával közösen számos templomot épített. Foerk restaurálta és bővítette a kalocsai székesegyházat, tervezte ugyanitt az új főoltárt és az érseki sírboltot. 1912-ben nyert megbízást a temesvári emléktemplom, a püspöki palota és szeminárium építésére, a következő évben pedig Szeged város bízta meg fogadalmi templomának építésével. Az utóbbi *Schulek Frigyes* kivitelre már régebben elfogadott terveinek felhasználásával 1913—1930-ig épült. 1914-ben Foerk építette a nagyszombati gimnáziumot, 1922—1924-ig restaurálta az ócsai románkori templomot, majd tervezte és építette az újpesti állami fa- és fémipari szakiskolát (1929), a budapesti Tomori-úti, Szent Mihályról elnevezett plébánia-templomot (1930—1931) és a Szent Kvirinus vértanu püspök emlékének szentelt szombathelyi szalezianus templomot (1932—1933). Foerk irodalmi művei közül megemlítjük az „Árpádkori templomaink típusa" című dolgozatát, melyet a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet 1927-ben a Hollán-díjjal tüntetett ki. Tanítványaival együtt hazai műemlékekről készített felvételeit 1917-ig 6 füzetben adatta ki a felső építőipariskolával. *Sz. Gy.*

Magyar Művészet
1934. 2. szám.
169.

Csupán az tudhatja lelket az emlékezés által fölemelni, aki annak a közösségnek, amelyhez tartozik, az életét bensőleg együttélni képes, s annak a multjába merítve lelki gyökerét, jelenét és jövője akartát úgy tudja érezni, mint a saját testi-lelki valóját.

A művészet is ilyen szellemország, híveit a világszemléletük, természetük és törekvéseik és akarásaik közössége egy nemzetként fogja össze. Emberi sorsuk is egy mederben folyik.

Ma ennek a nagy és örök szellemi birodalomnak a hű alattvalói ünnepelnek, megemlékezvén Szinyei-Merse Pálról, aki elment és Szinyei Merse Pálról, aki velük maradt.

Megilletődéssel és félelemmel vállaltam el a Szinyei-Társaság részéről a nagy megtiszteltetést, hogy a mai alkalommal e serleget én emeljem fel és én szólítsam Szinyei szellemét közénk.

Hogy ez a megtisztelő megbízatás megilletődéssel töltött el, — természetes. Hiszen még ily időtávolból is fáj idézni a személyi elválás gondolatát azzal kapcsolatban, akivel az ember éveken át, naponta órákat töltött együtt, a baráti, vagy jobban mondva fiúi érintkezés meghitt közelségében.

De: bármennyire kivételes jelenség volt is számunkra Szinyei, mint ember; — bármily nagy élményünk is volt a mindennapi együttlét évek során át Vele — és bármennyire ki vagyunk is téve a kísértésnek, hogy ilyenkor főleg személyi és megható emlékeinkkel foglalkozzunk, mégis el kell fojtanunk most magunkban a megilletődést s az örök elválás gondolatának elégikus hangulatát, mert ezeken az emberi érzéseken és személyi szempontokon messze túlemeli alakját az a fel-

Foerk Ernő, építész, budapesti állami felső építőipariskolai tanár; szül. 1868 febr. 3-án Temesvárott. Tanulmányait Budapesten az iparművészeti iskola szobrászati szakosztályában kezdte, majd a bécsi építészeti mesteriskolában Schmidt Frigyes tanár vezetése alatt fejezte be. Budapesti tanulmányai alatt szülővárosa, a bécsi akadémiai évek alatt pedig Ő Felsége művészeti ösztöndíját élvezte. Ismereteinek tökéletesbítése czéljából Schmidt tanárral Alsó-Ausztriában, Steindl Imre építésztanárral Erdélyben, a műegyetem növendékeivel Berlinben s utóbb a tégla architektura tanulmányozása czéljából több ízben Felső-Olaszországban járt. A bécsi építészeti mesteriskola elvégzése után Steindl Imre irodájában kapott alkalmazást, ahol 1898-ig dolgozott s részt vett az új országház belső berendezési munkálataiban is. Közben tanársegéd lett a műegyetemen, majd az ipariskolához, s végül 1898-ban a felső építőipariskolához nevezték ki rendes tanárrá. F. tanári működése mellett számos tervpályázaton vett részt s a következő pályadíjakban részesült: a budapest-lipótvárosi zsinagóga tervpályázatán Schömer Ferenczczel közösen I. és II. díj, a triesti zsinagóga tervpályázatán I. díj, a zágrábi posta és távirda épület tervpályázatán I. díj, a szegedi fogadalmi templom tervpályázatán II. díj, a breznóbányai templomtorony tervpályázatán I. és II. díj, a nagykőrösi templomtorony tervpályázatán I. díj, a sophiai egészségügyi palota tervpályázatán megvétel, a bécsi közös hadügyminiszteri palota pályázatán megvétel, a hágai békepalota nemzetközi pályázatán megvétel, a Győri Első Takarékpénztár székházának tervpályázatán Román Miklóssal közösen I. díj, a sárospataki tanítóképző intézet épületének tervpályázatán megvétel, a Kálvin-tér beépítésének eszmei tervpályázatán megvétel, a zentai szent István-temp-

lom tervpályázatán megvétel, az Erzsébet királyné emlékmű 1913. évi pályázatán Tóth István szobrászszal közösen megvétel, ezeken kívül iparművészeti pályázatokon több I. és II. díj. F. tervei alapján épültek: a zágrábi főposta palota, a breznóbányai templomtorony, a nagykőrösi templomtorony (valamennyinek tervét Sándy Gyulával közösen készítette), továbbá a jánoshalmi rk. templom bővítése, a szatmári püspöki házi kápolna, a tiszakálmánfalvi rk. templom, a kalocsai székesegyház restaurálása stb. 1913-ban Szeged város törvényhatósága megbízta, hogy Schulek Frigyes kivitelre elfogadott tervei alapján építse fel a szegedi fogadalmi templomot. F. az eredeti terv némi módosításával készítette el a részleteket, melyek elfogadtatván, 1913 őszén fogott a templom építéséhez.

A budapesti Műcsarnok kiállításain F. 1896-ban jelent meg először s azóta szorgalmas kiállítója a tárlatoknak. A külföldi kiállítások közül a budapesti új zsinagóga és a szegedi fogadalmi templom díjnyertes pályaterveivel, valamint a breznóbányai és nagykőrösi templomtornyok kiviteli terveivel párisi, bécsi és milanoi kiállításokon vett részt. Kitüntetései: Bécsi akadémia: Füger-érem, Páris: arany- és ezüstérem, Milano: aranyérem, Pécs: ezüstérem és végül a Ferencz József-rend lovagkeresztje (1907). F. tagja a Műemlékek Országos Bizottságának.

A Képzőművészeti Társulat kiállításain következő műveivel szerepelt:

Foerk Ernő

FOERK ERNŐ építész meghalt 1934 január 26-án, 66 éves korában. Egyike volt azoknak a keveseknek, akik a huszadik század építészeti forrongásai között is a retrospektív, történeti stílus irányzatát követik s a modern anyagokat és technikákat történeti formák mezébe öltöztetik. Annak a dombaumeisteri iskolának volt a tanítványa, melyet báró Schmidt Frigyes alapított meg és amelynek hazánkban Steindl és Schulek voltak a meghonosítói. A középkori, de főleg a gótikus művészetnek voltak a rajongói és több-kevesebb tehetséggel feleleventői. Foerk a budapesti parlamenti épületen, Steindl oldalán fejlődött ez irányzat jelentősebb bajnokává, akinek élete munkáját a szegedi fogadalmi templom tetőzte be. Ennek méltatását a „Magyar Iparművészet" szegedi száma hozta. A barokk stílussal a kalocsai székesegyház szentélyátalakításán került szembe és a kalocsai érsekség területén bővített és átalakított, sőt újonnan épített falusi templomokon. Az ő barokkja azonban a szecessziónak formavilágába merült. A pesti tripoliszi Szent Mihály- és a szombathelyi Szent Quirinus-templomon modern eszközökkel is csak a régi formakánont valósítja meg. A világi építkezés terén az újpesti fém- és faipari szakiskola mutatja be ugyanezt a multba néző felfogását. A műemlékrestaurálás izgató problémáját az ócsai református templomon oldozgatta. Mint a felső építőiparískola tanára, tanítványait a műemlékfelvétel sokszínű világába vezette be a felsőmagyarországi, erdélyi, török és budai műemlékek publikálása révén. A szakirodalomnak is munkása volt. Az iparművészettel való kapcsolatai a templomi berendezések tervezése útján keletkeztek. Dekoratív formái nem voltak ugyan önállóak, de a jóízlés határain belül maradtak. Hasznos életének fáradságát a szegedi fogadalmi templom kriptájában fogja kipihenni.

Dr. Sz. O.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET 1934. 40. l

kiállításra. Köszönetet mond a kiállítási bizottság nevében a propagandabizottságnak a segítségért és kéri további támogatását. Elnök határozatilag mondotta ki, hogy az elhangzott javaslatok a lehetőséghez képest kivitelre kerülnek s ezekután több tárgy nem lévén, az ülést berekesztette.

1933 december hó 4-én a társulat bíráló-bizottsága Helbing Ferenc elnöklésével ülést tartott, amelyen megjelentek Lakatos Arthur, ifj. Richter Aladár és Helbing László titkár.

Helbing Ferenc elnök üdvözölte a megjelenteket és az ülést megnyitotta. Bejelentette, hogy a mai ülés tárgya a karácsonyi kiállításra beküldött kiállítási anyag felülbírálata. Felkérte a tagokat, hogy a beküldött anyagot tekintsék meg. Ezekután a bizottság tagjai a beküldött kiállítási anyagot gondos és lelkiismeretes munkával átvizsgálták és a művészi és kiviteli szempontból meg nem felelő anyagot kiselejtezték. Elnök a bizottsággal egybehangzóan megállapította, hogy nagyon kívánatos volna, ha a kiállítók a karácsonyi kiállításokra nemcsak a napi forgalomban levő tárgyakat küldenének be, hanem szebb és értékesebb kiállítási darabokkal is, hogy a kiállítások színvonala megfelelően emelhető legyen.

1933 december hó 12-én az igazgatóság és gazdasági bizottság Seenger Béla elnöklésével ülést tartott, amelyen jelen voltak Lakatos Arthur, Ligeti Miklós, dr. Gulden Gyula, Szablya Frischauf Ferenc, Szablya János, Helbing László titkár és Deák István mérnök.

Seenger Béla elnök üdvözölte a megjelenteket és az ülést megnyitotta. Helbing László titkár jelentette, hogy Miklós Andor, halála alkalmából a társulat részvétiratot küldött az Est-lapok szerkesztőségének. Jelentette, hogy a M. Kir. Külkereskedelmi Hivatal a karácsonyi

Kétféle módon hajtják végre az adótörlesztési rendeletet

A pénzügyminiszter magyarázata a 250 pengő „előirásáról"

Az adóhátralékok ötévi részletfizetéséről szóló kormányrendelet végrehajtása körül nagy félreértések támadtak. A rendelet előirja, hogy a részletfizetési kedvezményben csak azok az adózók részesülhetnek, akiket vagy hivatalból felvesznek a kedvezményes adófizetők listájára, vagy pedig január 31-ig beadványban kérik a részletekben való fizetés engedélyezését. Véleményeltérések ott keletkeztek, hogy *mekkora összegü hátralék fennállása esetében kell irásban kérni a kedvezmény megadását és mekkora az az összeg, amelyen alul külön kérelem előterjesztése nélkül engedélyezik a részletfizetést.*

A kormány rendelete azt mondja, hogy azok az adózók, akiknek az 1933 évi együttesen kezelt *adóelőirása 250 pengőnél kevesebb,* azoknak *nem kell kérvényt előterjeszteni,* azok hivatalból megkapják a részletfizetési engedélyt. 250—500 pengő adóösszeg esetében az adófelügyelőség, 500 pengőnél nagyobb előirás esetén pedig a pénzügyigazgatóság adhat törlesztési kedvezményt.

A közönség egy része, sőt több adószámviteli osztály és adófelügyelőség a rendeletnek ezt a pontját ugy értelmezte, hogy az 1933. évi „előirás" összegét ugy kell kiszámitani, hogy abban már a hátralék is bentfoglaltassék. Máshol viszont az a vélemény alakult ki, hogy csak az 1933. évi adótartozás összegét kell figyelembe venni annak eldöntésénél, hogy kérvény adandó-e be, vagy kérelem előterjesztése nélkül kell engedélyezni a részletfizetést, tekintet nélkül arra, hogy mennyit tesz ki a hátralékos adóösszeg. A rendeletet ilyen módszer alkalmazása mellett *két irányban hajtják végre.* Például az egyik adószámviteli osztály *külön kérvény beadását követeli* azoktól, akiknek 1933. évi adótartozása *a hátralékokkal együtt kétszázötven pengőnél több volt.* A másik adószámviteli osztály pedig csak abban az esetben kér irásbeli beadványt, ha az *1933-ban kivetett adók összege meghaladja a 250 pengőt,* az adóhátralékot ebből a szempontból egyáltalán nem veszik figyelembe.

Mivel a rendelet homályos intézkedése következtében a közönség, sőt az adóügyi hatóságok sincsenek kellőképpen tájékozódva és mivel az adókedvezmény kérelmezésének határideje *e hó 31-én már lejár,* a *Magyarság* munkatársa a pénzügyminisztérium egyenesadó-osztályától kért felvilágositást, hogy a rendelkezésnek melyik értelmezése helyes. A pénzügyminisztériumban munkatársunk előtt hangsulyozták, hogy a 250 pengő „előirt" adóösszeget ugy kell értelmezni, hogy azok az adózók, akiknek 1933. évben 250 pengőnél kisebb volt az adókivetésük, ennél kevesebb összeget róttak ki rájuk, szóval *250 pengőnél kisebb összeget kellett 1933. évben adó cimén fizetniök,* azoknak tekintet nélkül a hátralék bármilyen nagy összegére, a részletfizetés engedélyezés iránt kérvényt *nem kell* beadniok. Azoknak, akiknek az *1933. évben esedékes adójuk 250 pengőt meghaladta, irásbeli kérvényt kell az adószámviteli osztálynál beadni, még akkor is, ha a régebbi adóhátralékuk 250 pengőnél kevesebb.* A kérelmet azonban *e hó 31-én, szerdán okvetlenül elő kell terjeszteni, mert a később beadott kérvényeket nem veszik figyelembe.*

Aki a részletfizetési kedvezményre igényt tart, akár kérvényt adott be, akár kérelem előterjesztése nélkül vették föl a kedvezményes adófizetők névsorába, *az adóhátralékának 1/60-ad részét január 31-ig az adószámviteli osztálynál okvetlenül be kell fizetni,* mert a kormány rendelete a kedvezmény megadásának egyik feltételéül állapitotta meg azt, hogy az első részletet január végéig az illető adófizető beszolgáltassa.

Óriási vesztegetési botrány derült ki Prágában

Prágából jelentik: Az általános takarékpénztár beperelte a preraui *Weigel*-fegyvergyárat egy 168.000 koronára szóló váltóért. A tárgyalás során a cég képviselője kijelentette, hogy a váltó vesztegetési pénzről szól: *a cég kénytelen volt a népjóléti minisztérium egyik főszámtanácsosának ötszázezer korona jutalékot adni, hogy állami megrendelésekhez jusson.* Minthogy nem volt elég készpénze, a hátralékról váltót adott a főszámtanácsosnak és ez ezt leszámitoltatta. A tárgyalás során kitünt az is, hogy a fegyvergyár ezen az összegen kivül még 700.000 koronát fizetett ki különböző magasrangu tisztviselők megvesztegetésére. A cég képviselője kijelentette, hogy *Csehországban ez általános szokás,* más módon a gyárak nem tudnak állami megrendeléshez jutni.

A cseh kormány kezébe akarja kaparintani a felvidéki katolikus egyházi birtokokat

Prága, január 30

Ciriaci nuncius, akit a cseh kormánynak a diplomáciai életben annyira szokatlan eszközökkel sikerült kimarni Prágából, már rég elfoglalta uj állását Lisszabonban, de azért váratlanul ujra megindult ellene a cseh sajtóoffenziva. Kétségtelen, hogy az Európa tulsó végében müködő főpapot ma már kevéssé érdekelheti a cseh kormánysajtó nyelvöltögetése s hogy ez mégsem szünt meg, illetőleg hogy ujra kiujult, annak oka az, hogy *előre terrorizálni akarják az uj nunciust, nehogy akadályokat gördítsen az annyira áhitott cseh terv: a felvidéki érsekség felállitása és a ma még jogilag az esztergomi hercegprimásság tulajdonát alkotó egyházi birtokok és javadalmak idecsatolása elé.* Ha egyszer a Vatikán ezeket a birtokokat a felvidéki érsekségnek adja át, majd gondoskodik róla a cseh kormány, hogy a maga kezébe kaparintsa.

A terrorizálási harcot *Hodzsa* miniszter saját külön sajtóembere, *Zipser* Gusztáv inditotta meg. Eredetileg Hodzsa lapjában, a *Kassai Magyar Szóban* akarta elhelyezni a támadást, de az agrárpárt helyi vezetői idejekorán közbeléptek, hogy Hlinkáék a távozott nuncius elleni durva támadást ki ne használhassák a vallásos felvidéki lakosságnál az agrárpárt ellen. Ezért *egy ungvári emigráns lapban, a Magyar Világ-ban jelent meg a cikk. A lap tulajdonosa nem ismeretlen Budapesten sem: Preusz Mór, egykori kommunista népbiztos.* Zipser ezt a cikket a jobban hangzó „Szepessy Gusztáv" névvel jegyezte. *Elárulja a támadás egyik értelmi szerzőjét: Kmetykó Károly dr. nyitrai püspököt.* Kmetykó a cseh kormány jelöltje a tervezett felvidéki érsekségre és siet is a bizalmát előre meghálálni, amennyiben kitiltotta a nyitrai templomokból a magyar szót és pusztitja tüzzel-vassal egyházmegyéjében a magyar felekezeti iskolákat.

Kmetykó már a nyáron biztosra vette, hogy sikerül a Vatikán hozzájárulását megnyerni a felvidéki érsekség felállitásához, illetőleg ennek első lépéseként az elszakitott magyar egyházi birtokok és javadalmak ügyének rendezésére. Ciriaci, aki a katolikus egyház egyetemes érdekeit komolyan védte Prágában, ekkor már a cseh kormánysajtó keresztüzében állt. *A Vatikán azonban ismerte a csehországi viszonyokat és Kmetykó jelentkezése eredménytelen maradt.* Csalódottan tért haza szeptemberben Rómából és Zipser Gusztávnak adott nyilatkozatában elmondotta, hogy *a Szentatya a pesti propaganda és a prágai nuncius információi alapján nem szorgalmazza az érsekség és az egyházi birtokok rendezésének kérdését, mivel nem akarja a „magyar szent korona és apostoli királyság" hátrányára meghozni a döntést és ezzel elismerni a békeszerződést.*

A cseh kormány szeretné mindenképp véglegesittetni egyházi téren is a trianoni szerződést, hogy megszakadjon az érintkezési jog Esztergom és a felvidéki egyházmegyék között. Ha Kmetykót ültetheti be oda érseknek, ezzel a Hlinkától vezetett katolikus tótság felett is befolyást nyer rajta keresztül és sikerül akkor a Vatikánnál is aláaknázni a tót autonómista mozgalmat. *Prágának ezek a tervei és ezért igyekszik már előre ráijeszteni az uj nunciusra, hogy az valamiképpen utjába ne álljon ezeknek a terveknek.*

Pezsgőztek és magánautón jártak-e razziázni a zenezárórát ellenőrző detektivek?

Hetek óta nagy az izgalom a budapesti kávések között. Már az ismert és sokszor ismertetett panaszaikon kivül sokan közülök most azt sérelmezik, hogy *az utóbbi időben különösen sürün jelennek meg náluk a zárórát ellenőrző detektivek,* akik razziaszerüen valósággal behatolnak a kávéház ajtaján, hogy megállapitsák, szól-e még a zene éjjel egy óra után. A régi jó békevilágban reggel két óráig szólhatott a muzsika minden kávéházban. A háborus zárórarendeletek csökevényének tartják még ma is a kávések azt, hogy *egy órán tul csak külön, drága pénzen beszerezhető engedély alapján muzsikálhatnak.* Szerintük a mulatóhelytulajdonosok érdekeit szolgálja, hogy náluk már egykor le kell tenni a vonót és a szakszafont a zenészeknek. Ugyancsak a mulatóhelytulajdonosokat okolják azért, mert alig néhány fővárosi kávéházban engedélyeztek táncot. A sürü razziázás természetesen kellemetlen a kávésoknak, azt mondják, hogy vendégeik lassan el-elmaradoznak a detektivek megjelenése óta. Panaszaikkal elsősoraban ipartestületükhöz fordultak s legutóbb *az ipartestület székházában népes taggyülésre jöttek össze a zenés kávéházak tulajdonosai.* Ezen a gyülésen olyan felszólalások hangzottak el, amelyek már szakmai érdekeken tulmenően is a közvélemény elé kivánkoznak.

Razzia autótaxin

Az ipartestületi taggyülést *Mészáros* Győző elnök nyitotta meg. Az első felszólaló *Gellért* Zsigmond, ismertette kartársai sérelmeit s hangoztatta, hogy soha eddig nem tapasztalt eréllyel ellenőrzik a detektivek a kávéházak zenezáróráját. Teljesen lehetetlen szerinte pontban egy órakor megparancsolni a vendégeknek, hogy tovább egyetlen nótát se huzassanak el. Ha nem engedik a zenét játszani, elmarad a vendég, ha engedik, sulyos pénzbirsággal sujtja őket a rendőrség. Elmondotta ezután, hogy tudomása szerint *a razziák azóta ilyen sürüek és szigoruak, amióta a budapesti mulatóhelytulajdonosok Tarján Vilmost kávést választották meg elnökül* és Tarján a főkapitányhoz intézet b adványában a zenéskávéházak zenezárórájának fokozottabb ellenőrzését kérte.

Elmondotta ezután, hogy *a zenezárórát ellenőrző két detektiv értesülése szerint több helyen, ahol még nem ismerték őket, egy óra tájban pezsgőt rendeltek* és csak később fedték fel kilétüket, ha tovább is szólt a zene. A detektivek egy-egy éjszaka a város különböző pontjain lévő kávéházakban jelentek meg gyors egymásutánban *és magánautón vagy taxin közelitették meg az egymástól távol eső helyiségeket.* Felvetette a kérdést, hogy a *köztudomásuan rosszul fizetett detektiveknek miből telik pezsgőre, taxira* s vajjon helyeslik-e feletteseik, hogy hivatalos eljárásuk során szivességből kölcsönadott autót vesznek igénybe. Elképzelhetetlennek tartja ugyanis, hogy kincstári pénzből fedeznék ezeket a kiadásokat.

A bár-kávéházak ellen

Mészáros Győző elnök erre kijelentette, hogy mindezek nyilván alaptalan pletykák, de több jelenlévő kávés megerősitette a felszólalót, aki kifejtette még ezután, hogy *a mulatóhelytulajdonosok, legutóbb a náluk alkalmazott pincéreknek artistanőknek, zenészeknek megtiltották, hogy más kávéházba járjanak, mint ujonnan megválasztott elnökük helyiségeibe.* Ezután egy mulatóhelytulajdonos szólalt fel, aki kijelentette, hogy *alkalmazottaiknak nem adtak kifejezett parancsot az illető kávéház látogatására, csupán felkérték őket erre,* mert igy akarták meghálálni elnöküknek az érdekükben kifejtett tevékenységet.

Tarján Vilmos azt hangoztatta ezekután, hogy eljárása korrekt volt, mert *mielőtt a beadványt eljuttatta a főkapitányhoz, bemutatta azt az ipartestület elnökének.* Mészáros Győző végül kifejtette, hogy a főkapitányhoz intézett beadvány nem a legá'is kávéházakra vonatkozott, hanem *a café-bárok ellen irányult,* amelyek anélkül, hogy a rendkivül magas engedélydijakat fizetnék, teljesen mulatóhelyszerüen müködnek. Leszögezte, hogy *két ilyen tipikus bárkávéház van Budapesten* s ezeket az ipartestület nem hajlandó védelmébe venni.

A taggyülés ezzel véget ért, de a kávések továbbra is elégedetlenek és hir szerint *más módon akarják megszüntetni a zenezáróra engedélyezés körül tapasztalt sérelmeiket.* A kávések és mulatóhelytulajdonosok harca ugy látszik tehát, még folytatódni fog. Biztosan csak akkor ér majd véget, ha a nyomasztó gazdasági válság már elmulott és megint mindenkinek lesz miből szórakoznia. Mert ugy látszik, nem a detektiv sok, hanem kevés a vendég.

Ischias, az idegcsomók és ideggyökerek gyulladása. Oka: meghülés, megerőltetés, sérülés. Kezelése: természetes pöstyéni iszappal töltött „Gamma Kompresz"-szel. 30-szor használható. Minden patikában kapható. Felvilágositás-főraktár: Pöstyén fürdő iroda Károly-körút 3/a. Telefon: 45-3-82.

Százhatvan középfoku erdőgazdasági szakiskolát végzett erdész van állás nélkül

Az uj idők szelleméhez hiven az évszázados multakra visszatekintő magyar erdőgazdaságba is, nyugati mintára, 1918-tól kezdve a szakképzés terén bevezették a középfoku erdőgazdasági szakiskolát. *A terv az volt, hogy az osztrák középfoku iskola mintájára közép- és kisebb magánerdőbirtokok részére kellő szakképzettségü és általános müveltséggel biró kezelőszemélyzetet képezzenek ki hároméves tanfolyammal.* Az iskola megnyitása alkalmával tett sok hivatalos igéret között az is szerepelt, hogy ugyanazokat a jogokat adják majd meg, mint a külföldi iskoláknál: főként a középiskolai érettségivel való egyenértéküséget, hogy a végzettek szükség szerint más pályákon is elhelyezkedhessenek! (Erre főleg most azért lenne szükség, mert a trianoni békediktátum Magyarország erdeinek 14.6 százalékát hagyta csak meg.) Természetesen sokan jelentkeztek az erdészeti szakiskolába, mely esztendőkig minden fennakadás nélkül végezte is kötelességét, de a földmivelésügyi kormány látva, hogy tulságosan sok erdészt fognak kiképezni, 1930-ban bezáratta a szakiskolát.

S ma az a helyzet, hogy százhatvan középfoku erdészeti szakiskolát végzett erdész van az országban, akik nem tudnak állást kapni és kenyér nélkül tengődnek. Nem erdőmérnökök és nem altisztek — ez a szerencsétlenségük. Minősitésük nélkül más pályákon elhelyezkedni nem tudnak, mert a szakiskolát nem minősitették a középfoku iskolákkal egyenjogosult intézménynek, jóllehet a szakiskola tananyaga minden tekintetben megfelel az osztrák és a román erdészeti erdőiskolák tananyagának, melyeknek elvégzése középiskolai végzettséggel egyenlő. A középfoku iskolát beszüntették, de megfeledkeztek erről a százhatvan végzett emberről, akikről az iskola megnyitása óta semmiféle gondoskodás nem történt, hiába kilincselnek a földmivelésügyi kormánynál, sehonnan se kapnak támogatást. A helyzet ma az, hogy az erdészeti középiskolát végzettek erdőgazdasági elhelyezkedése a felső- és alsófoku szakképzés tultermelése miatt teljes lehetetlen még erdőőrként is, más pályára pedig — mert egyenjogositásuk még ma sem történt meg — csak az előképzettségként megkövetelt középiskola negyedik osztályával mehetnek. Százhatvanan kilincselnek, kérvényeznek, hogy ha azon a pályán, amire készültek, elhelyezkedni nem tudnak, másutt kereshessenek megélhetési lehetőséget. De eddig a földmivelésügyi minisztériumban nem sokat törődtek velük... Vajjon az erdőtörvény képviselőházi tárgyalásánál gondolnak-e rájuk?

Az orosz—japán viszony egyre romlik

Tokióból jelentik: A képviselőház keddi ülésén *Nagashina* képviselő kérdést intézett az orosz—japán viszony jelenlegi állásáról. *Hirota* külügyminiszter válaszában kijelentette, hogy *a szovjetunió valamennyi határán orosz csapatokat vonnak össze,* amit figyelemreméltó ténynek tekint. Japán semmit sem tesz, ami orosz aggodalomra adhatott volna okot. Sajnálatos dolog, hogy *Oroszország határszéli haderőinek megerősitésével izgatja a japán népet.* Én — mondotta a japán külügyminiszter — kölcsönös megegyezések mellett vagyok, amelyek rendeznék a két ország közötti viszonyt.

Mindazon mérgezési esetek leküzdésénél, melyeket romlott élelmiszerek idéznek elő, a természetes „Ferenc József" keserüviz azonnali használata fontos segédeszközt képez.

HÍREK

Husz és félezer méter magasságot értek el az orosz sztratoszféra-repülők

Moszkvából jelentik: Kedden délelőtt 11 óra 17 perckor az Ossoaviachim nevü léggömbbel *orosz pilóták ujabb sztratoszféra-repülést végeztek. A léggömb 20.600 méterig emelkedett,* mint azt szikratáviró utján a gondola belsejéből jelentették. A léggömb tovább szállt a magasabb régiók felé.

Moszkvából jelentik a késő esti órákban: A sztratoszféra-rekord megjavitására irányuló második orosz kisérlet *teljes sikerrel járt.* A sztratoszféra-léggömb keddi felszállása alkalmából 20.600 méteres világrekordot ért el s többórai sima repülés után a késő délutáni órákban szerencsésen leereszkedett a föld szinére. *A léggömb többórás utja folyamán földsik-távolságban mindössze ötvenkilométeres utat tett meg.*

— **A kalocsai főegyházmegye uj beosztása.** *Zichy* Gyula gróf kalocsai érsek a székeskáptalan és a papság meghallgatása után a kalocsai főegyházmegyét három főesperességre osztotta be és az eddigi nyolc esperesi kerületet tizenegyre emelte, mindegyikhez beosztván január 1-től illetékes plébániákat. Esperesi tisztségükben megmaradtak *Tóth* István a kalocsai, *Katona* István a géderlaki, *Szendelbach* János a hajósi, *Kurcz* Adolf a keceli, *Gonczlik* Kálmán a bajai, *Horváth* Alajos a mélykuti kerületben, mig uj esperesek lettek: *Horváth* Károly a miskei, *Schopper* Antal dr. a bácsalmási, *Petres* János a bácsbokodi, *Szabó* István a jánoshalmai és *Ternay* György a garai kerületben. *Makay* Gábor kunbajai plébánost az érsek felmentette a bácsalmási kerület esperesi tisztsége alól. *Horváth* Ferenc elnyerte a bátmonostori plébániát, *Szabó* Sándor pedig bátyai kisegitő adminisztrátor lett. *Hegyi* László id. lelkésznek ment Keserütelekre, mig segédlelkészi beosztást kaptak: *Murányi* Péter Jánoshalmán, *Tamás* József Kecelen, *Németh* Zsigmond Nagybaracskán, *Iványi* Endre Fajszon, *Farkas* János Sükösdön, *Pető* Benő pedig Csátalján.

— **A zágrábi érsek sulyosan megbetegedett.** *Zágrábból* jelentik: *Bauer* Antal érsek, a délszláv katolikus püspökök feje, az epehólyag és az azt környező szervek gyulladása következtében komolyan megbetegedett. A zágrábi orvosi kar három három tagja a beteg főpap ágyánál tanácskozást tartott és jelentést adott ki, amely szerint a betegség ugyan a javulás irányában fejlődik, de a beteg állapota mégis komoly.

— **A Friedrich-párt tiltakozó gyülései a fővárosi javaslat ellen.** A *Friedrich*-párt elnöksége legutóbb elhatározta, hogy Budapest minden kerületében tiltakozó gyüléseket rendez a kormány fővárosi törvényjavaslata ellen. Kedden délután 6 órakor a terézvárosi pártszervezet a *Liszt Ferenc*-téren tartott gyülést, melyen *Tauffer* Gábor dr. országgyülési képviselő nagy beszédben ismertette a kormány törvényjavaslatát és felszólitotta a polgárságot, hogy inditson harcot a főváros autonómiájáért. *Tomor* Béla a munkanélküliségről beszélt, *Ravasz* Illés pedig statisztikai adatokkal bizonyitotta, hogy a Gömbös-kormány eddig semmit sem tett a munkanélküliség megszüntetésére. Este nyolc órakor a *Csángó*-utcában az angyalföldi szervezet tartott tiltakozó gyülést, amelyen *Tauffer* Gábor dr., *Kovács* Károly, *Müller* Gyula, *Tonigold* Ferenc és mások beszéltek. A zuglói pártszervezet gyülésén *Castelli* Kont ismertette a párt álláspontját.

— **Orvosi hir.** *Solymossy* András dr. gyermekgyógyász rendelőjét I., Bertalan-utca 20. szám alá helyezte. Telefon: 58-6-87.

— **Nagy László dr. előadása a fővárosi autonómia kérdéséről.** A Magyar Nemzetpolitikai Társaság *szerdán este 9 órakor* vitaestét rendez a fővárosi autonómia kérdéséről. A bevezető előadást *Nagy* László dr. ügyvéd, törvényhatósági bizottsági tag tartja a régi és uj törvények szembeállitásával. Meghivók kérhetők a társaság helyiségében (VIII., Eszterházy-utca 44).

— **Halkülönlegesség — lochnessi módra.** *Londonból* jelentik: A lochnessi szörny legendája ugyan szétfoszlott, a főváros utcáiról azonban nem tünt el a szörnnyel kapcsolatos felirások. A reklám még fokozottabb mértékben használja ki a szörny divatját, mint az elmult hetekben. Most már az éttermek étlapjaira is rákerült a lochnessi szörny elnevezés és a legelőkelőbb londoni éttermekben is bevezették a legujabb fogást: „Halkülönlegesség — lochnessi módra". A lapok hirdetési rovataiban a legkülönfélébb árucikkeket hirdetik Lochness elnevezéssel. Most már lehet kapni lochnessi fogkrémet, benzint, sört, cipőt stb. Ujabban már egy uj gyerekjátékot is árusitanak, amelyet igy hirdetnek: „Hogyan lehet elfogni a lochnessi szörnyet?"

— **Agyvértódulás,** szivszorongás, nehéz légzés, félelemérzés, idegesség, fejfájás, lehangoltság, álmatlanság a természetes *„Ferenc József"* keserüviz használata által igen sokszor megszüntethetők.

— **Tizenötéves fennállását ünnepli az ÉME.** Az Ébredő Magyarok Egyesülete fennállásának *tizenötéves* évfordulója alkalmából február 3-án, szombaton délután fél 6 órakor *jubiláris diszközgyülést* tart a Budai Vigadó összes helyiségében, amelyre *Csillér*y András dr., az ÉME elnöke, meghivta azokat a társadalmi és bajtársi egyesületeket is, amelyekkel az ÉME annakidején szorosan együttmüködött. A meghivólevélben Csillér*y* András dr. röviden ismerteti az 1919 elején történt megalakulás elszánt szereplőinek magatartását, a vörös csőcselékkel való küzdelmet, majd az ÉME másfél évtizedes, tisztes multját, amely után a jubileumi nap közös ünnepe az ÉME-nek és fegyvertársainak.

— **A vagyonváltság-buza ára.** A pénzügyminiszter a mezőgazdasági ingatlanok vagyonváltsága fejében fizetendő buza árát a földmivelésügyi miniszterrel egyetértően februárra métermázsánként 7 pengő 70 fillérben állapitotta meg.

— **Kecskemét társadalma meleg ünneplésben részesitette Horváth Mihály dr.-t.** *Kecskemétről* jelentik: Kecskemét város társadalma, élén *Fáy* István főispánnal és *Zimay* Károly polgármesterrel, meleg ünneplésben részesitette *Horváth* Mihály dr.-t, orvosi müködésének félszázados jubileuma alkalmából. Horváth Mihály, akinek már atyja is neves kecskeméti orvos volt, több cikluson képviselte városát az országgyülésben és hosszu éveken át mint a városi kaszinó és a kecskeméti takarékpénztár elnöke müködött közre a legnagyobb odaadással városa társadalmi és gazdasági életének fejlesztésén. A város társadalmának osztatlan megbecsülését különösen a háboru alatt érdemelte ki, midőn mint a Vöröskereszt kecskeméti vezető orvosa meleg emberszeretettel fáradozott a háborus sebesültek ápolásán és gyógyitásán. Szombaton a kecskeméti városháza közgyülésterméhen ünnepélyes közgyülés volt, amelynek során Verebély Tibor dr. egyetemi tanár, az országos orvosszövetség elnöke átnyujtotta Horváth Mihálynak a Pázmány-egyetem aranydiplomáját s tolmácsolta az országos orvosszövetség üdvözletét.

— **Ujabb épitkezések.** A városrendezési és magánépitési bizottság keddi ülésében a következő épitési engedélyek kiadását javasolta a polgármesternek: *Soltl* György és felesége VII., *Szent Domonkos*-utca 32.823, kétemeletes bérvilla, *Fekete* Mihály és felesége VI., *Tengerszem*-utca 92, családiház, *Gyalog* Kálmán VII., *Gervay*-utca 84, ikerház.

— **Imre József professzor emlékbeszéde Semmelweis Ignácról.** A Budapesti Orvosi Kaszinó kedden este a *Royal*-szálló különtermében tartotta ezévi *Semmelweis-bankettjét* amelyen nagyszámban jelentek meg a fővárosi orvostársadalom előkelőségei. Az ünnepi vacsorán *Kövesi* Géza dr. igazgatóorvos mondott üdvözlőbeszédet, amelynek elhangzása után *Imre* József dr. egyetemi tanár tartott emlékbeszédet Semmelweis Ignácról. Megemlékezett a nagy magyar orvos tragikus sorsáról és felfedezésének körülményeiről, rámutatva Semmelweis tragédiájára, amely abban áll, hogy a másoknál hamarabb felismert igazságot akarta tantételül elfogadtatni olyanokkal, akik saját dogmáikat igazságoknak hitték. Imre professzor ezután Semmelweis munkásságának ismertetésébe kapcsolódva, saját munkásságának különböző eredményeiről számolt be, a jelenlevők nagy tetszése mellett. Ezután *Lobmayer* Géza dr. egyetemi magántanár az orvosi kaszinó elnöksége nevében üdvözölte az orvosprofesszori kart, majd *Temesváry* Rezső dr. egyetemi magántanár, *Domán* Imre dr. főtitkár és mások felszólalásával a vacsora véget ért.

— **Harmincszázalékos árengedmény az edényplacon.** 17 budapesti és környéki kereskedő közös elhatározással akciót kezdeményezett, hogy lehetővé tegyék egyes háztartások részére a zománcedények beszerzését az eddigi áraknál sokkal olcsóbban. Ezért 30 százalék árengedménnyel árusitják, egyelőre 30 napig a kipróbált minőségü „Titán"- és „Globus"-edényeket. Az akcióban résztvevő cégek neveit mai, szerdai hirdetésünkben közöljük.

— **Eltemették Foerk Ernőt.** *Szegedről* jelentik: A szegedi fogadalmi templom nagynevü alkotójának, *Foerk* Ernőnek földi maradványait hétfőn, a gyászszertartás után, Óbudáról Szegedre szállitották. Hétfőn este nyolc órakor érkezett meg Szegedre a koporsó, amelyet a fogadalmi templom toronyalatti kápolnájában ravatalozták fel. Kedden a kora reggeli óráktól kezdve a közönség sokasága kereste fel a ravatalt. A temetési szertartás délelőtt 11 órakor kezdődött. A város képviseletében *Pálfy* József dr. helyettes polgármester volt jelen; *Széky* Tibor dr. rektor vezetésével megjelent az egyetem tanári kara, ott volt *Bokor* Pál nyugalmazott polgármester s eljöttek az Országos Magyar Mérnök- és Épitészegyesület szegedi osztályának tagjai teljes számban és igen sokan az elhunyt barátai és tisztelői közül. *Glattfelder* Gyula csanádi megyéspüspök nagy papi segédlettel végezte a szertartást, amely alatt a szeminárium énekkara gyászénekeket adott elő. A szertartás befejeztével a püspök rövid beszédet mondott, az egyházi énekkar gyászénekeket adott elő és a koporsót levitték a fogadalmi templom kriptájába, ahol a püspök mégegyszer beszentelte. A koporsót *Várhelyi* József és *Bezdán* József plébánosok kriptájával szemben helyezték el. A kriptánál *Ottovay* István épitészmérnök, az Országos Magyar Mérnök- és Épitészegylet szegedi osztálya és a szegedi kartársak nevében mondott bucsuztatót. A koporsó elhelyezése után a város a fogadalmi templom nagynevü alkotójának nyugvóhelyét emléktáblával jelölte meg.

— **Református teológiai tanárok országos konferenciája.** *Debrecenből* jelentik, hogy oda e hét közepén kétnapos konferenciára gyülnek az ország református teológiai tanárai. A konferencián *Pongrácz* József dr. pápai, *Tavaszi* Sándor dr. kolozsvári, *Vasady* Béla dr. sárospataki, *Révész* Imre dr. és *Csikesz* Sándor debreceni, valamint *Kováts* J. István dr. budapesti professzor tartanak szakelőadást.

Havi 50 fillér-ért bérelhet VOGEL-CSILLÁRT Mária Terézia tér 3. Telefon: 30-1-23.

— **A „Puszta" gőzös San Domingo felé hajózik.** Január 23-iki számunkban a *Puszta* nevü magyar gőzös utjával foglalkoztunk és mint most az *Angol-Magyar Hajózási Részvénytársaság* közli velünk, a *Puszta* gőzös sértetlenül érkezett meg az amerikai Charlestonba. Normális ut után az évszaknak megfelelő rendes menetidő alatt ért oda és Charlestonban kirakodva Nyugatindiába, San Domingóba indult, hogy ott ujból rakodjék Európába való rendeltetéssel. A hajó tehát nem kapott léket és igy alkalom se volt arra, hogy a legénység a hajót megmentse, aminek csak örülni lehet. Az *Angol-Magyar Tengerhajózási Részvénytársaságnál* az idegen tőke mellett a magyar tőke is megfelelő érdekeltséggel bir és e vállalat a magyar törvények követelményeinek minden tekintetben megfelel. Hajóik fuvardijukat idegen valutákban keresik, viszont kiadásaikat ugyanilyen valutában kell teljesiteniök. Mint értesülünk, Bernard J. *Iwes* a vállalatnál anyagilag érdekelve nincs, még csak nem is alkalmazott. Müszaki irodája van Londonban és igy a vállalat ottani müszaki tanácsadója, aki hasonló minőségben sok más vállalattól is kap megbizást, tekintet nélkül arra, hogy a hajók milyen lobogó alatt járnak.

Használt BÚTOR RÉSZLET-re Lázár utca 4

— **Játékárut készitenek a fővárosi foglalkoztató mühelyben.** A hatósági inségenyhitő tevékenység keretében müködő hatósági foglalkoztató mühely kisérletképpen bevezette az iparmüvészeti tárgyak készitését. Az a terv, hogy az háziipar kereteit tul nem haladó mértékben apró, magyaros izlésü és müvésziesen ható emléktárgyakat és játékholmikat készitenek majd az intelligensebb munkanélküliek, akik ily módon kereseti lehetőséghez jutnak, másrészt a mühely olyan házagpótló cikkeket fog termelni, amely különösen a székesfővárosban megforduló idegenek részéről örvend nagy keresletnek. A próbák jól beváltak és 6408 pengőt máris jövedelmezett a mühely. Most további 10.000 pengőt kérnek az akció folytatására, forgótőkeként.

— **Mielőtt bármilyen biztositást köt,** vagy biztositási ügyében intézkedik, forduljon a *Magyarság biztositási osztályához,* IV., Eskü-ut 6, félemelet (telefon: *888-66), ahol naponta délelőtt 9—2 óráig dijtalan szakfelvilágositást és utbaigazitást kap.

ELŐADÁSOK

A *keresztényszocialista magántisztviselők országos szövetsége* helyiségében (VIII., Barossutca 44., II. em. 6.) február 5-én, hétfőn este hétórai kezdettel *Cholnoky* Jenő dr. egyetemi tanár vetitettképes előadást tart „Róma és Itália" cimmel. A szövetség tagjait és hozzátartozóit ezuttal is meghivja és pontos megjelenést kér az elnökség. Vendégeket szivesen látnak. Belépődij nincs.

A Kárpátalja öreg vezére

Jelentette már a *Magyarság,* hogy *Egry* Ferenc, volt prágai szenátor, tiszteletreméltó harangöntőmester most érte meg születésének hetvenedik évfordulóját s ebből az alkalomból megható lelkesedéssel ünnepelte őt a Kárpátalja egész magyarsága kisgejőci ősi kuriájában, Ung megyében. A hozzánk érkezett felvidéki magyar lapokból csak most látjuk egészen, milyen arányok között s minő megilletődött lélekkel fonta körül szeretetével az ősz vezért Ung, Bereg, Ugocsa és Zemplén, vagyis a megszállott Tiszahát valamennyi magyarja. Egry Ferencet születésenapján küldöttségek keresték fel, levelekkel és táviratokkal árasztották el a Kárpátalja uri- és gazdarenden lévő magyarjai felekezeti különbség nélkül, minden jót és különösen bizakodó hitet kivánván neki a további esztendőkre. És ha valaki, az ősz Egry Ferenc valóban rászolgált a Tiszahát magyar népének szeretetére és hálájára. Sosem felejtjük el neki, hogy az összeomlás utáni esztendőben, amikor a világtól elszakitva, árva-magukra voltak hagyatva tiszaháti véreink, Egry Ferenc volt az, aki vállalta az első szenátorságot a Kárpátalján s költséget és fáradságot nem kimélve, ott zörgetett a prágai hivatalok ajtaján szegény népe érdekében s egérszinü magyar ruhájában joviális, bölcs alakja ahányszor felbukkant a prágai utcákon, még a csehek is tisztelettel fordultak meg utána. Születésenapján a csonkahazai magyarság is jókivánságait küldi az ősz magyarnak... Egry Ferenc azóta megfáradván, letette szenátori tisztét, amelyben *Korláth* Endre dr. lett az utóda. Mert nyugalomba vonulhatnak a fáradt vezérek, de mindig támadnak utódok, akik átveszik a vezéri zászlót. Ezer éve ezt csinálják!

A pesti református egyházmegye azonositja magát Szabó István miskolci lelkész röpiratával

A pesti református egyházmegye kedden délelőtt *presbiteri értekezletet* tartott. *Szabó* Imre esperes igehirdetése, majd *Csikesz* Sándor egyetemi tanár beszéde után megalakult az országos presbiteri szövetség pesti egyházmegyei fiókja, amelynek elnökeivé *Teleki* Tibor gróf koronaőrt és *Mócsy* Mihály esperest, titkárrá pedig *Demjén* István budafoki lelkészt választották.

A napirend előtt *Sikó* Zoltán dr. őrszentmiklósi lelkész szóvátette *Szabó* István miskolci református lelkész ismeretes ügyét, amelyben a debreceni törvényszék egyhónapi fogházra itélte a lelkészt a *Szent Jobbról* irt cikke miatt. Ugyanezt az ügyet tette szóvá *Benkó* István rákospalotai lelkész is, akinek inditványára a presbiteri értekezlet *együttérzéséről biztositotta az elitélt Szabó Istvánt.* Hozzászólt a kérdéshez *Kelemen* Kornél dr. országgyülési képviselő is és javasolta, keresse meg az értekezlet a konvent utján a kormányt s kérje, teremtsen végre rendet ezen a téren.

A presbiteri értekezlet után a pesti református egyházmegye tartott *rendkivüli közgyülést Teleki* Tibor gróf egyházmegyei gondnok és *Mócsy* Mihály esperes elnöklésével. *Sikó* Zoltán dr. lelkész a következő határozati javaslatot terjesztette a közgyülés elé: „Alulirottak a *Kálvinista Szemlének* 1933. évi 15., 16. és 17. számában megjelent s a Szabó István miskolci hitoktató lelkész által röpiratban is kiadott *Szent Jobb törlénete cimü értekezés minden pontjával azonositjuk magunkat".*

A javaslatot a közgyülés negyven főből álló lelkész és világi résztvevői *aláirták és elhatározták, hogy azt megküldik Szabó István lelkésznek, tartalmát pedig közlik az összes református lelkészekkel.* Végül a rendkivüli közgyülés az uj egyházi törvények életbeléptetésével kapcsolatos határozatokat tárgyalta le *Kelemen* Kornél dr. egyházmegyei ügyész és *Sáfár* Béla főjegyző előterjesztései alapján.

— **Farsang van, mulat az ifjuság.** Lányos házaknál van elég alkalom. Zsurok követik egymást, minden csillárt felgyujtanak — a szobák tündéri fényben usznak. És sokszor ebben a nagy fényességben egy bántó jelenség ötlik szemünkbe. Az egyik csillárban egy izzólámpa egészen fekete — alig világit, pedig talán a legujabb. Még a többi, hosszabb ideje használatban lévő olyan fényes, mint uj korában. A megfeketedett, silányminőségü lámpa. A tökéletes lámpa egész élettartama alatt annyi lumen-fényt ad, mint kezdetben. A rosszminőségü hamar megfeketedik és igy fényteljesitménye rohamosan csökken. A megbizható izzólámpa *lumen*-jelzéssel van ellátva, amely a lámpa egész élettartamára érvényes.

Foerk Ernő, építész

L. Alpár Ignác

Pusztai L. A magyar építészeti múzeum 35

Magyar

Építőművészet Bp. 1983 83/2

Foerk Ernő, építén

L: Kozma Lajos

–: A hamincas évek építénetének kronológiai táblázata 6-8

Magyar Építőművészet, 4 p. 1983 83/2

MDK

Foerk épitész

Szőnyi Ottó dr: A szegedi fogadalmi templom. MI.1932.
28 l. Képekkel.

MDK

Foerk Ernő építész

Szőnyi Ottó dr: A szegedi fogadalmi templom. MI.
1932. 27 l. Képekkel.

MDK

Foerk Ernő

Szőnyi Ottó dr: A szegedi rogadalmi templom. MI. 1932

~~19~~ 1. Képekkel.

19-20 l.

Foerk

építész MDK

A Kapisztrán téri Magdolna templom
toronysisakja.

Gerő: ÉpMüe 361.o.

Főerk
építész MDK

A Kapisztrán téri Magdolna templom toronysisakja.

Gerő:ÉpMüe 361.o.

Foerk

épitész-tanár MDK

Az Országos Müemléki Tervtár értékes anyagainak szerzői közt emliti

Gerő: ÉpMüe 119.o.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

és Petrovácz Gyula hőrös tervei alapján épitettér ujjá a bácsmegei Tiszakálmánfalva róm. kath. templomát.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1908. XIX.évf.

jan. 15. sz. 8. old.

Foerk Ernő

tervezte Damkó József „Kapisztrán szent János" szobrának talapzatát.

Gádor E.: Budapest szobrai. Budapest, 1955. 26 l.

MDK

Foerk E. és Sándy Gy.

A nagykőrösi ev.ref. templom tornya. Vf.

KMT. 1907/8. téli kiáll. kat. 51.l.

FOERK Ernő

szegedi dom

Szeged, 1995/7-12. 59-60. s. n.

ontjából a legfontosabb kér-
a témájához forrásértékű do-
hogy a környezetében hol fér
an és legkönnyebben a szük-
hez, publikációkhoz, valamint
ozó információkhoz.
kéziratok és régi nyomtatvá-
re már korábban megkezdőd-
Gondolunk itt a középkori hun-
odexek lelőhelyének regisztrá-
saba és *Csapodiné Gárdonyi*
, továbbá a *Windisch Éva* által
ri kéziratnyilvántartás, a Hun-
szter munkálataira, valamint a
gi Nyomtatványok szerkesztő-
deon és munkatársai által vég-
sokra[2]. E dokumentumtípusok
ció a fondok és egyes doku-
, tételes feltárására törekedett.
ett mindeddig nem került sor
nyomtatványok és új típusú do-
eményeit leíró számbavételre.
gy ilyen típusú felmérés? Ho-

TK szervezésében 1994. szeptember
abb fejlődési irányok a magyar gazda-
mban és államelméletben" c. konfe-

MDK

Foerk Ernő - Tóth István szobr.

Erzsébet kirné eml.mü tervpályázat,képekkel
Épitő Ipar 1913. 283 l.

MDK

Foerk Ernő, Tóth István

A szegedi Fogadalmi tpl. főbejáratának részlete.

Magy.Iparm. 1927. 8o, 81 l.

MDK

Foerk Ernő és Sándy Gyula

A Rudasfürdő pályaterve, épitészeti rajz

KMT. 1907. tav. kiáll. kat. 34.l.

Foerk Ernő

MDK

Majolikatanulmány, vizf,

Micsarnok 1908/9. téli nemzetközi kiáll.

MDK

Förk Ernő és Sándy Gyula

a Pozsonyi Első Takpénztár intézeti házának tervpályázatán II. dijat nyertek

Művészet 1905. 56.l.

MDK

Förk és Sándy

résztvettek a pozsonyi I. takarékpénztár tervpályázatán

Művészet 1905. 142. l. /Magyar Pályázatok, II. 11./

MDK

Förk Ernő, Hegedüs Ármin, Sterk Izidor, Alpár Ignác és Petz Samu

A bpesti Sárosfürdő pályatervei. Művészet 1905. 3. sz.

M.D.K.

Fürk Ernő, építész

Schönherr Ferenccel közösen készített terve 6000 koronás első díjat nyert a Lipótvárosi új zsinagóga tervpályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1899. XX. évf.
márc. 8. sz. 7 old.

Förk Ernő MDK

Előtanulmány a bpi.Erzsébet örökimádás templomához, rajz I-IV.

Mücsarnok 19o4. tavaszi kiáll.

Förk Ernő MDK

Breznóbányai toronyterv, rajzI-II.

A fiumei tengerészeti akadémia pályaterve, rajz

Szt.György tér lezárása, vizf.

Vasuti indóház, rajz

Műcsarnok 1904. tavaszi kiáll.

Fürk Ernő

MDK

A pozsonyi posta és táviróház pályaterve, rajz

Tanulmány a Kossuth szobor elhelyezéséhez, rajz

A bp-lipótvárosi zsinagóga pályaterve, rajz I-II.

Műcsarnok 1904/5. téli kiáll.

M.D.K.

Förk Ernő: épületei

és Sándy Gyula kőrös terve első díjat nyert a nagykőrösi ref. templom toronyépítésére kiírt pályázaton.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1906. XXVII. évf.
máj. 1. sz. 8. old.

M.D.K.

Fork Ernő, építész

či Sándy Gyula terveit szerint a breznobányai cv. egyházkörség új templomtornyot épittet.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1906. XXVII. évf.

márc. 28. sz. 7. old.

MDK

Förk Ernő építész

Magyar Pályázatok, 1905-6. 2.sz. 20-21.l.

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula: Breznóbányai toronyterv. Építészeti rajz. Mgt.
Sándy Gyula és Förk Ernő: Breznóbányai toronyterv. Építészeti rajz. Mgt.

Műcsarnok, 1904. tav.kiáll. 36.lap

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula: A fiumei tengeré-
szeti akadémia pályaterve. Építészeti rajz.
Mgt.
Förk Ernő és Sándy Gyula: Előtanulmány a
budapesti Erzsébet-örökimádás templomához.
Építészeti rajz. Mgt.

Műcsarnok, 1904. tav.kiáll. 36.lap

MDK

Förk Ernő

A Szt. György-tér lezárása. Vizfm.(épitészeti) Mgt.

Vasuti indóház. Épitészeti rajz. Mgt.

Műcsarnok, 1904. tav. kiáll. 36.lap

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula: Előtanulmány a budapesti Erzsébet-örökimádás templomához. Építészeti rajz. Mgt.

Förk Ernő és Sándy Gyula: Előtanulmány a budapesti Erzsébet-örökimádás templomához. Építészeti rajz. Mgt.

Műcsarnok, 1904. tav. kiáll. 36. lap

MDK

Förk Ernő

Förk Ernő és Sándy Gyula: Előtanulmány a budapesti Erzsébet-örökimádás templomához. Építészeti rajz. Mgt.

Műcsarnok, 1904. tav.kiáll. 36.lap

MDK

Förk Ernő épitész

Magyar Pályázatok, 1905-6. 1.sz. 19-20.l.

MDK

Förk Ernő

Az új országház épitésének művezetőségében dolgozott.

Cikk: Az új országház ünnepéhez.

Ország-Világ, 1894. 19.sz. 314.l.

MDK

Fórk Ernő

Az új országház kupolacsarnoka.Fórk Ernó tollrajza.Repr.

Vas.Ujs.1896.23.sz. 374.l.

MDK

Förk Ernő

Majolika-kut. Építészeti rajz.

Műcsarnok 1904/5. téli kiáll. kat. 51.l.

MDK

Förk ?, festöm.

Az ex-libris ujabb magyar mestere.

Czakó Elemér: Az Iparmüv.Muz. exlibris kiállitása. Magyar Iparmüvészet. ?. 128-134.l.

MDK

Förk

Cs.K: Az Iparm.isk. jubileuma. Építő Ipar, 1905. 369. l.

MDK

Förk E.

ékszerek

Magyar Iparművészet, 1899. képe 65 l.

Förk MDK

Az Erzsébet emlékmü pályázat, réwzlet, repr.

Művészet 1902. 113-120.o.

MDK

Foerk

Palóczi Antal: Az Erzsébet emlékmű

Épitő Ipar - Épitő Művészet 1916. 30-31.sz.

MDK

Förk Ernő

A MMÉE pályázatán dicséretet nyert

Művészet 1903. 141. l.

MDK

Förk és Schömer

Az ötödik ker. uj zsidó-templom pályázata. Vasárnapi Ujság 1899. 15. sz. 202.1.

MDK

Förk Ernő

Steindl-album kovácsolt ezüst veretek

Magyar Iparművészet, 1899. 275, 276 l.

képekkel

MDK

Foerk Ernő, Temesvár

~~Temesvár~~

Friedrich Schmidt-dij 1892

Bécsi képzőm. akadémia magy. ösztönd. névsora
Fleischer Bécs. 1o5. 1.

MDK

Foerk Ernő, Temesvár

Mesteriskolai dij

1891

Bécsi képzőm. akadémia nagy. ösztönd. névsora
Fleischer Béca. 1o5. l.

MDK

Foerk Ernő, Temesvár

udvari díj.

1892. ezüstérem

Bécsi képzőm. akad. magyar ösztönd. névsora.

Fleischer Bécs. 99. l.

MDK

Foerk Ernő, Temesvár.

1892. Friedrich Schmidt-dij.

Bécsi Képzőm. Akad. magyar ösztöndijasainak névs. Fleischer, Bécs. 105.l.

MDK

Foerk Ernő, Temesvár.

1891. Mesteriskolai-dij.

Bécsi képzőm. Akad. magyar ösztöndíjasainak neve.
Fleischer, Bécs. 1895.I.

M.D.K.

Foerk Ernő, építész

felső építő ipariskolai tanár nak a növendékeivel együtt készített sümidei felvételei nyujtanak képet a pécsi Várostemplom 1853-58, majd 1899-1906 között végrehajtott átalakítási munkáiról.

Gosztonyi Gyula: A várostemplom építéstörténete. Pécs müemlékei. Pécs, [1942]. 44.old.

ALDK

Foerk Ernő működése

Ő ellenőrizte a budavári dominikánus konvent temploma hajójának egy részét feltáró, 1916-os ásatásokat, és ő mérte fel a feltárt falmaradványokat.

– To.: A budavári Szent Miklós-torony műemlék és környékének városképe. Városi Szemle, Bp. 1926. 1118. l.

M.D.K.

Föerk Ernő

Építőművész fejezte be a szegedi Fogadalmi templomot.

Városok Lapja 1937. XXXII.évf. 1.szám. 7.oldal
Szeged.

M.D.K.

Foerk Ernő.

Építészmérnök tervei szerint fejezték be 1930-ban a szegedi Fogadalmi templomot.

Városok Lapja 1937. XXXII.évf. 14.szám. 461 oldal

Berzenczey Domokos: Szeged város ujabb müszaki alkotásai.

M.D.K.

Foerk Ernő, épitész

a kiállitási bizottság tagja

XII. Congrès International des Architectes Budapest 1930. Compte-rendu. Bp.1931. 20.old.

Foerk Ernő

Epitő Ipar - Epitő Művészet 1928. jun. 15. 23-24.sz.
92.1.

MDK

Foerk Ernő

Emléktorony, vf.

Műcsarnok 1908/9. téli nemzetk. kiáll. kat.
62.l.

MDK

Foerk Ernő

Majolikatanulmány, vf.

Műcsarnok 1908/9. téli nemzetk. kiáll. kat.
62.l.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

FEJÉR MEGYEI HIRLAP

1984/JAN 26

Foerk Ernő

1021

Évfordulók:

Ezen a napon, 1950-ben kiáltották ki az Indiai Köztársaságot és életbe lépett a független India alkotmánya.

Száznegyven évvel ezelőtt halt meg Theodore Géricault francia festő és grafikus, a francia romantika mestere.

Foerk Ernő építész, a középkori stílusok képviselője harminc évvel ezelőtt halt meg.

Kétszázötven évvel ezelőtt született Jean Baptiste Pigale francia szobrász, korának legjelentősebb mestere.

Ady Endre 1919 január 27-én halt meg.

nek.

A sorsolás a következő:

Február 23: Bp. Vasas—MÁV Előre, Kaposvár—D. Kohász, Beloiannisz—Tatabánya.

Március 1: D. Kohász—MÁV Előre, Tatabánya—Kaposvár, Beloiannisz—Bp. Vasas

Március 4: MÁV Előre—Beloiannisz, D. Kohász—Tatabánya, Bp. Vasas—Kaposvár.

M.N.

Foerk Ernő

A Ferenc József fogadalmi templom szűkebbkörű tervpályázatára beérkezett terve
ki volt állítva a Magyar Mérnök- és
Épitész Egyletben.

Cikk: A Ferenc József fogadalmi templom
tervei.

Épitő Ipar - Épitő Művészet, 1927. aug. 1.
114. lap

MDK

Foerk Ernő

Szegedi fogadalmi temploma és magyar hősök emléke a mester legszebb alkotásait tárja elénk, a Képzőműv.Társ.jub.kiállitásán.

Dr.F.G.: Épitőművészet a Képzőműv.Társ. jub.kiáll.-án.

Épitő Ipar - Épitő Művészet, 1922.jun.15. 96.lap

MDK

Foerk Ernő és Sándy Gyula

A szegedi fogadalmi templom pályaterve. Építészeti rajz

A szegedi fogadalmi templom pályaterve. Építészeti rajz

KMTárs. 1906. tav. kiáll. kat. 42.l.

M.D.K.

Foerk Ernő, épitész

a kultuszminiszter hi-
nevezése alapján tagja
lett a kincseleket Orsz. Bi-
zottságának

Vállalkozók Lapja, Bp. 1911. XXXII. évf.

febr. 1. sz. 13. old.

MDK

Foerk Ernö, ép.

öt választották meg tisztujitáson elnökké. Nagyszerü programmot adott.

A Magy.Képzömüvészek Egyesületének Épitömüvészeti Szakosztálya.

ÉPIP-ÉPMÜV.máj.1.1929. 68.1.

Foerk Ernő

Szerepelt a művészcsoportok műcsarnoki kiállításán.

N M 1931. II. 24.

Foerk Ernő.

Szerepelt a művészcsoportok műtárnoki kiállításán.

PH. 1931. II. 22.

Foerk Ernő
épitész

— **Foerk Ernő emléke.** Egy évvel ezelőtt halt meg a szegedi fogadalmi templom neves épitésze, *Foerk* Ernő felsőépitőiparískolai tanár, a kiváló müépitész. Ebből az alkalomból egykori munkatársa, *Sándy* Gyula müegyetemi tanár, a Mérnökegyletben kiállitás keretében mutatta be munkásságát és alkotásait. Kegyelettel emlékezett meg arról a sokoldalu tevékenységről. Az érdekes kiállitásnak és előadásnak nagyszámu és előkelő közönsége volt.

Ujság 1935. IV. 2.

Foerk Ernő

szombathelyi építészi működését (volt Vas József tanonc-
otthon templomának tervezése, elkerülése) említi

Szende László: Szubjektiv észrevételek egyszubjektiv
városmonográfiához. Magyar Építőművészet, 1968.5.sz.
61-62. l.

Foerk Ernő.

A szegedi Fogadalmi templom első vázlata Schulek Frigyes műve, melynek megvalósítását nem érhette meg. Helyette Foerk Ernő készítette el a kiviteli terveket és vezette az építkezést.

Pesti Napló, 1928. febr. 26.

Foerk Ernő

Corvin - koszorúval tüntetés ki.

PH. 1930. X. 26.